THEOLOGIA
MORALIS UNIVERSA
R. P. GABRIELIS ANTOINE

A REVERENDO PATRE

PHILIPPO DE CARBONEANO

PRIDEM NOTIS, ET APPENDICIBUS AD USUM MISSIONARIORUM, POTISSIME AD SACROS CHRISTIANORUM RITUS, ET ECCLESIÆ ORIENTALIS DISCIPLINAM SPECTANTIBUS AMPLIFICATA,

Dein novis acceſſionibus ex geminis ſcholarum & Eccleſiæ Doctoribus S. THOMA AQUINATE *&* S. BONAVENTURA CARD. *depromptis ad* PAROCHOS, CONFESSARIOS, *præſertim vero ad* STUDIOSAM JUVENTUTEM *informandam aucta, & illuſtrata*

A R. P. BONAVENT. STAIDEL M. C.

ACCEDUNT

TRIA OPUSCULA EX AUREO MELCHIORIS CANI DE LOCIS THEOLOGICIS LIBRO DESUMPTA, ET DISCEPTATIO PROOEMIALIS DE LEGE DIVINA.

EDITIO XI. ABSOLUTISSIMA
A JO. DOMINICO MANSI

ARCHIEPISCOPO LUCENSI

MEDULLITUS INSPECTA, PERMULTIS ALIIS ADDITIONIBUS EX OPERIBUS BENEDICTI XIV. ET CLEMENTIS XIII. & XIV.

Litteris apoſtolicis excerptis locupletata, correcta, nonnullis figuris æneis in fronte quorumdam Tractatuum ornata,

ET IN SEX TOMOS DISTRIBUTA.

TOMI PRIMI PARS SECUNDA.

VENETIIS MDCCLXXXIII.

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

Digitized by Google

Cap. VIII. *De Lege pœnali, & irritante.* ibid.
Cap. IX. *De Privilegio & Conſuetudine.* 83
Nota *Diſſertatoria: de Conſuetudine.* 85

Appendix

Ad uſum Miſſionariorum. 92

TRACTATUS

De Peccatis.

Cap. I. *De Peccati natura, diviſione, diſtinctione, & gravitate.* 96
Cap. II. *De Peccato mortali, & veniali.* 103
Cap. III. *De Peccatis commiſſionis & omiſſionis.* 110
Cap. IV. *De Ignorantia, & ejus peccatis.* 112
Cap. V. *De Concupiſcentia, & peccatis infirmitatis, malitiæ, habitus.* 116
Cap. VI. *De Peccatis mere internis, quæ ſcilicet conſiſtunt in Solis actibus internis, abſque ullo opere & ſigno externo.* 117
Cap. VII. *De Peccatis Capitalibus.* 123
Art. I. *De Superbia.* ibid.
Art. II. *De Avaritia.* 125
Art. III. *De Gula.* ibid.
Art. IV. *De Luxuria.* 127
Art. V. *De Ira.* 138
Art. VI. *De Invidia.* ibid.
Art. VII. *De Acedia.* 139

TRA-

TRACTATUS
DE ACTIBUS HUMANIS. (1)

ACtus, qui ab homine fiunt, alii dicuntur actus hominis, alii actus naturales, & alii actus humani. Actus hominis dicuntur ii, qui procedunt ab homine, ſine deliberatione, advertentia, & libertate, ut motus indeliberati concupiſcentiæ ſeu motus primo primi. Actus naturales ſunt actus mere corporei, qui neceſſario fiunt, nec ad mores pertinent, ut reſpiratio, circulatio ſanguinis &c. (Vid. N. 88. 89. 90.)

Actus vero humani, de quibus hic agitur, dicuntur ii, qui fiunt ab homine humano modo agente, nempe libere & cum aliqua ad morem advertentia vel formali, vel virtuali: nam hic modus agendi eſt hominis proprius, nec brutis convenit. Proprie enim loquendo, ea omnis & ſola actio dicitur humana, quæ procedit ab homine, in quantum homo eſt, id eſt, in quantum differt ab aliis creaturis irrationalibus: ab his autem differt in quantum eſt dominus ſuorum actuum, ita ut poſſit illos pro arbitrio ponere vel non ponere ex electione. Ita docet S. Th. 1. 2. q. 1. ar. 1. *Actionum*, inquit, *quæ ab homine aguntur, illæ ſolæ proprie dicuntur humanæ, quæ ſunt propriæ hominis in quantum eſt homo: differt autem homo ab aliis irrationalibus creaturis in hoc, quod eſt ſuorum actuum dominus. Unde illæ ſolæ actiones vocantur proprie humanæ, quarum homo eſt dominus. Eſt autem homo dominus ſuorum actuum per rationem & voluntatem: unde & liberum arbitrium eſſe dicitur facultas voluntatis & rationis: Illæ ergo actiones proprie humanæ dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt*. (Vid. N. 91. & ſeq. uſque ad 98.)

Igitur actus humani ſunt actus ab homine libere facti cum advertentia ad regulam morum vel formali, vel virtuali, aut interpretativa, ſeu debita & poſſibili. Quare actus humanus idem eſt realiter, ac actus moralis, ſeu actus pertinens ad mores, (Vid. N. 251.).

(1) *Tractatus iſte, primitus a Cl. Auctore evulgatus pro Polemicæ magis, quam pro Moralis Theologiæ ſtudioſis, in tria ſuprema Capita fuit ab ipſo diviſus, ut patet inſpicienti. Horum* Secundum *Dogmatico-Scholaſticas materias complectitur, quibus aliqua ſaltem ex parte elucidandis inſerviunt dicta a nobis in Diſſert. Proœm. Art. II. Sect. II.* Primum *ac* Tertium *quæſtiones quidem, ac præceptiones continent Moralis Facultatis proprias, ſed compendioſe admodum propoſitas. Quare uberius penitiuſque illas percipere cupientibus erit crebro recurrendum ad eamdem noſtram Diſſertationem, hunc præſertim ob finem elaboratam: quod quidem quomodo, & ubinam ipſos facere oporteat, ſuis locis nos attente indicabimus. Interim hic Lectores monemus ſemel pro ſemper, nos deinceps ſuppreſſo* Diſſertationis *nomine ſolos ut ajunt Numeros, ſive Paragraphos numeris Arabicis notatos & diſtinctos, unica littera majuſcula* N *citaturos. ne ſcilicet chartæ ſpatium, quod gravioribus animadverſionibus deſtinatum conſtrictius eſt, fruſtra impendamus.*

N. 252.) ideoque (Vid. N. 390. & ſeq.) laude vel vituperio dignus. Nam actus moralis eſt actus liber, bonus vel malus moraliter: omnis autem actus, qui fit ab homine libere & cum advertentia ſupradicta, eſt bonus vel malus moraliter, cum nullus actus liber, in individuo ſpectatus, ſit indifferens (1).

CAPUT PRIMUM

De voluntario, & involuntario.

ARTICULUS I.

Quid ſit voluntarium, & quotuplex?

Dico 1. Voluntarium (2) proprie eſt id, quod fit, vel quaſi fit, ſeu omittitur a voluntate ex prævia cognitione intellectuali, ſupple vel actuali, vel virtuali, aut interpretativa, quæ ſcilicet potuit & debuit haberi. Unde duo ad voluntarium requiruntur. 1. Ut fiat vel omittatur a voluntate ejus, reſpectu cujus dicitur voluntarium. 2. Ut fiat vel omittatur ex prævia cognitione intellectuali eorum, quæ dicuntur voluntaria. Non tamen ad quodlibet voluntarium requiritur cognitio actualis. Nam ad voluntarium indirectum & interpretativum, quod eſt verum voluntarium in ordine ad mores, utpote imputabile ad culpam & pœnam, ſi ſit liberum, ſufficit cognitio virtualis, & interpretativa, hoc eſt, cognitio, quæ quidem non exiſtit, ſed quæ potuit & debuit haberi (3).

Porro voluntas definitur appetitus rationalis, ſive potentia volendi & nolendi ex prævia cognitione ſpirituali.

Aliquid autem fieri poteſt tripliciter (Vid. N. 91.) a voluntate. 1. Ut actus elicitus: ſic fiunt a voluntate omnes actus ejus immediati, qui dicuntur eliciti, ut volitio, nolitio, amor, odium, &c. 2. Ut actus imperatus: hoc modo fiunt a voluntate actus aliarum potentiarum ei ſubjectarum, quoties ſcilicet ex ejus imperio ſeu impulſu & applicatione agunt. Cum autem voluntas ſibi ipſi per unum actum poſſit imperare alium, idem actus voluntatis poteſt ſimul eſſe elicitus, quatenus nempe immediate fiat a voluntate; & imperatus, quatenus fit ex impulſu per alium priorem actum facto (4). 3. Aliquid fit a voluntate ut effectus ſecutus ex aliquo actu voluntatis elicito vel imperato. Sic fit a voluntate homicidium, quod ſequitur ex percuſſione imperata à voluntate.

Dico 2. Voluntarium multiplex eſt (5), nam dividitur: 1. In elicitum ſeu immediatum, & imperatum ſeu mediatum. (6)

2. In neceſſarium, quod ſcilicet fit a voluntate ad unum antecedenter determinata, & in liberum, quod fit a voluntate ſine antecedenti & intrinſeca ad unum determinatione. (7)

3. In perfectum, & imperfectum. Voluntarium perfectum eſt illud, quod eſt a voluntate cum perfecta cognitione, hoc eſt, cum cognitione, qua rationes boni & mali cognoſcuntur ſufficienter ad perfectum uſum libertatis, cognitione, inquam, quæ vel actu habeatur, vel haberi poſſit & debeat. Unde voluntarium perfectum eſt illud, quod eſt a voluntate cum ſufficienti uſu rationis & libertatis ad hoc, ut ad laudem vel vituperium, ad meritum vel demeritum imputentur, integre ſcilicet. Voluntarium vero imperfectum eſt illud, quod eſt a voluntate cum imperfecta tantum cognitione, hoc eſt, cum cogni-

(1) *Dum Auctor univerſim actus* morales *duplici dumtaxat* bonorum *&* malorum *claſſe concludit, non inconcuſſam, & Moralium omnium judicio certam proponit doctrinam, ſed ad votum loquitur illorum tantummodo Theologorum, qui duce Angelico inficiantur* individualem *indifferentiam humanarum actionum. Qua de re redibit ſermo in tertio Capite.*

(2) *Vid. N. 101. 112. item 117. 118. ubi accurata analyſi oſtenditur, quaſnam partes tum intellectus, tum voluntas habeant in producendis actionibus vere moralibus.*

(3) *Vid. N. 207. 108. 209. Et hæc quidem vera ac ſolida doctrina, quæ cognitionem ad voluntarium ſufficientem declarat eſſe disjunctive, vel* actualem, *vel* virtualem *ſeu interpretativam, præ oculis conſtanter habenda, ne quis incaute contrarium errorem imbibat diſſeminatum in plurium Auctorum libris, qui nimia libertate de rebus moralibus ſcripſere poſtremis hiſce temporibus. Profecto ſi, ut iſti volunt, actio mala non imputatur homini tanquam voluntaria, niſi in* actu *cognoſcat talem eſſe, aut ſaltem dubitet; jam præter ignorantiam* affectatam, *qua quis ſtudioſe vult neſcire, vix dabitur altera* craſſa *vel* ſupina, *qua quis ſolummodo negligit ſcire (N. 196. 197.) & ob quam in peccata prolabitur, etiam ubi nihil ei ſubolet, uti cum D. Auguſtino (N. 199.) docent omnes veri nominis Theologi. Sicque viri probi, ſemel ac ita ſunt animo comparati, ut caute cuſtodiant vias ſuas, nolintque unquam facere, quæ* actu *cognoſcunt aut dubitant eſſe* mala, *non debebunt tantopere angi, ac Deum jugiter deprecari pro occultis ignorantiæ delictis. Quippe ſi inviti aliqua ignorant, nil ipſis deputabitur ad culpam, etſi prius neglexerint quærere, quæ ignorant: quidquid contra ſcripſerit Auguſtinus novæ hujus doctrinæ adhuc ignarus.*

(4) *De* imperio *voluntatis relate ſive ad ſeipſum, ſive ad quaslibet alias potentias, plurima reperies N. 101. & ſeq. uſque ad 117. quæ niſi fuerint explorata, quomodo ſeipſum (juxta Sapientum monita) quis noſcet, etiamſi noverit quid toto fiat in orbe?*

(5) *Univerſas voluntarii diviſiones* ſex *numero arbitramur N. 126. Brevi contextu unius ſermonis vere magiſtralis eas quaſi minio pinxit D. Bonav. N. 46.*

(6) *De hac diviſione voluntarii vid. N. 98. & 137.*

(7) *Vide diviſionem iſtam N. 136. Hinc vero clarius percipies, cur* voluntarium *ſeorſim a* libero *conſiderandum duxerimus, & notionem voluntarii, quæ cum notione liberi nil commune habet, tradiderimus N. 119. & ſeq. Si enim contingentis liberique lineamenta neceſſario apparere debent in deſcriptione voluntarii abſtracte, & univerſe ſpectati, quomodo ſubſiſtet præſens Theologorum Moralium diviſio, qua voluntarium diſſecatur in* neceſſarium, *& in* contingens, *tanquam in duo membra vere oppoſita?*

cognitione qua non cognoſcuntur, nec cognoſci poſſunt rationes boni & mali ſufficienter ad uſum perfectum rationis & libertatis. (1)

4. Involuntarium in ſe, & voluntarium in alio. Voluntarium in ſe eſt tum actus elicitus voluntatis, tum id quod immediate & ſecundum ſe intendit voluntas. Voluntarium in alio eſt illud, quod virtualiter ſeu moraliter continetur in alio immediate, & ſecundum ſe intento a voluntate, velut effectus in cauſſa. Sic, v. g. cum quis ob ſolam voluptatem nimium bibit, & nimium bibendo ſe inebriat, actus elicitus quo vult bibere, & ipſa actio bibendi ſunt voluntaria in ſe; ebrietas vero, quæ ex nimia potatione ſequitur, eſt tantum voluntaria in alio, nempe in ipſa nimia potatione; quia voluntas bibendi non fertur directe & immediate in ebrietatem, ſed in nimiam potationem, in qua virtualiter continetur ebrietas velut effectus in cauſſa. (2)

5. Denique in formale, & virtuale ac interpretativum. (3)

Voluntarium formale eſt illud quod eſt a voluntate poſitive volente & agente. Quod ſi voluntas poſitive vult illud immediate ac in ſe, eſt formale voluntarium in ſe; ſi vero voluntas poſitive illud intendit mediate tantum & in alio, eſt formale voluntarium in alio.

Voluntarium virtuale & interpretativum eſt illud, quod eſt a voluntate libere non volente & omittente agere, ac proinde virtualiter & interpretative nolente agere. Sic ſi quis libere non velit facere eleemoſynam, nec faciat, unde alii merito ſcandalizentur: libera omiſſio poſitivæ volitionis faciendi eleemoſynam, & libera omiſſio dationis ſunt ei virtualiter & interpretative voluntariæ in ſe: ſcandalum vero ex illa omiſſione ſecutum, quod prævifum eſt vel prævideri potuit, eſt ei virtualiter & interpretative voluntarium in alio, nempe in libera omiſſione eleemoſynæ.

Nota. Ut aliquid ſit voluntarium in alio, duo requiruntur; nempe, 1. Ut ſit aliquo modo ſaltem confuſe cognitum, ut ſecuturum ex alio, quocum connexionem habet, vel quod eſt immediate ac in ſe volitum: vel ut ſic cognoſci potuerit ac debuerit, hoc enim ſufficit: nam tunc perinde ſe habet in ordine ad imputabilitatem, licet fortaſſe non tantam, ac ſi re ipſa actu cognoſceretur. 2. *Ut* ſit vel per ſe connexum cum illo alio directe & immediate volito: eſt autem per ſe connexum cum illo alio, ſi ponitur re ipſa hoc ipſo, quod illud aliud ponitur; ſic ebrietas cum nimia potatione connexa eſt. Vel ſi ſit tantum per accidens cum illo alio connexum, ita ut vi illius non ſequatur, ſed propter alia adjuncta, requiritur in voluntate obligatio illud impediendi, & ad illud impediendum abſtinendi ab actione; nam alioqui non cenſetur voluntarium. (4)

ARTICULUS II.

Quid & quotuplex involuntarium.

DIco. Involuntarium proprie eſt illud quod eſt contra actualem inclinationem voluntatis; ita ut ſit aliquo actu voluntatis nolitum. (5)

Duplex eſt autem (6): nempe involuntarium ſimpliciter, & involuntarium ſecundum quid. Involuntarium ſimpliciter eſt illud, quod eſt contra inclinationem voluntatis, quantum eſt ex ſe, efficacem ad illud impediendum, ut mors, quæ homini plane invito & pro viribus reluctanti infertur: item motus concupiſcentiæ, qui voluntate toto affectu renitente inſurgit.

Involuntarium ſecundum quid eſt illud, quod diſplicet quidem ſecundum aliquam conſiderationem, ſed magis & efficaciter placet ſecundum aliam: unde eſt aliquo actu inefficaci nolitum, & ſimul alio actu efficaciter volitum. Sic cum viator metu mortis dat latroni crumenam, quam retinere vellet: datio illa eſt ſecundum quid involuntaria, nam ſecundum ſe diſplicet; ſed ſpectata ut neceſſaria ad vitam ſervandam, magis & efficaciter placet; unde ſub hac conſideratione re ipſa acceptatur, & adhibetur ut medium ad hunc finem neceſſarium.

Hinc involuntarium ſecundum quid non eſt involuntarium niſi cum addito diminuente, immo deſtruente rationem involuntarii: nam eſt ſimpliciter & abſolute voluntarium, cum voluntas illud efficaciter velit & agat. Quare melius vocatur voluntarium mixtum cum involuntario; quia voluntas illud vult, ſed cum aliqua repugnantia.

ARTICULUS III. (7)

Utrum ea quæ fiunt ex metu, ſint voluntaria?

NOta (Vid. N. 180.) Fieri aliquid ex metu non idem eſt ac fieri cum metu. Nam aliquid fit ex

(1) *Vid. N. 138. de hac diviſione: nec prætereas te animadverſionem N. 95. quæ huc pariter collimat.*

(2) *Ejuſmodi diviſio occurrit N. 139. 140. aliis tamen vocibus expreſſa juxta Doctorem Angelicum. Voluntarium* in alio, *ſive (ut nos dicimus)* ſecundum ſuam cauſſam, *&* virtuale, *quod in ſecundo illius membro ponitur, conditiones aliquas requirit, de quibus Auctor in nota, ſeu paragrapho ultimo præſentis Articuli: nos vero N. 143.*

(3) *Quod in hac poſtrema diviſione ab Auctore dicitur voluntarium* formale, *&* virtuale *ſive* interpretativum, *nobis Angelici ſermonem ſectantibus eſt* directum *&* indirectum, *de quo N. 141. 142.*

(4) *De tempore, quo effectus malus imputatur homini tamquam* virtualiter, *aut* indirecte *voluntarius, quæſtionem movent Scholaſtici, quam Auctor hic prætermittit; nos autem paucis expedivimus N. 144. 145.*

(5) Involuntarii, *prout hoc loco ſolet ab Ethicis conſiderari, ideam ingerunt, quæ diximus N. 171. 172. 177. atque hinc etiam ſingulas ejuſdem involuntarii cauſſas deprehendere licet.*

(6) *Vid. N. 173. & ſeq. tres alios, ubi declaratur hæc involuntarii diviſio, ſcitu perquam utilis.*

(7) *Cum univerſim* quatuor *impedimenta voluntarii, ſive cauſſa involuntarii recenſeantur, nimirum* violentia, metus, ignorantia, concupiſcentia, *Auctor hoc loco non niſi de metu, & concupiſcentia diſſerit, & quidem ſtrictim: ignorantiam infra (Tract. de peccatis c. 4.) accuratius expendit: de violentia ſeu vi nuſquam, quantum ſcio, ſpeciatim agit. Quare, quæ ad hanc poſtremam pertinent, ſumantur ex N. 178. 179.*

ex metu, quando metus eſt cauſſa illud faciendi. Sic datio crumenæ facta latroni ad mortem vitandam fit ex metu: nam mortis metus viatorem movet ad dandam crumenam, & ſic eſt cauſſa dationis crumenæ. Aliquid fit cum metu tantum, quando metus non eſt cauſſa actionis, nec ad illam movet, ſed ſolum eam comitatur. Clare autem patet, ea quæ fiunt dumtaxat cum metu, voluntaria eſſe. Sic latro cum furatur timens ne deprehendatur, agit cum metu, non ex metu; quia non metus, ſed divitiarum cupiditas eum ad furandum movet: quod furtum eſt ei maxime voluntarium.

Dico 1. Ea quæ fiunt ex metu, ſunt abſolute ſimpliciter voluntaria. (Vid. N. 181. 182.)

Prob. Illud eſt ſimpliciter voluntarium, quod eſt a voluntate agente ex perfecta cognitione; ſed quod fit ex metu, eſt a voluntate agente ex perfecta cognitione: ergo eſt ſimpliciter voluntatium.

Dico 2. Ea quæ fiunt ex metu, aliquando ſunt involuntaria ſecundum quid, aliquando non.

Prob. Quæ fiunt ex metu, aliquando fiunt cum aliqua repugnantia; aliquando non: nam aliquando fiunt contra aliquem affectum voluntatis, aliquando non. Atqui quando fiunt cum repugnantia, ſunt involuntaria ſecundum quid: quando vero fiunt abſque omni repugnantia, nullo modo ſunt involuntaria. Ergo &c. (1)

ARTICULUS IV.

Utrum ea quæ fiunt ex concupiſcentia, ſint voluntaria.

NOta (Vid. N. 216.) Concupiſcentia hic ſumitur pro quolibet motu appetitus ſenſitivi in bonum ſenſibile. Alia eſt antecedens, alia conſequens (Vid. N. 217.) Concupiſcentia antecedens eſt ea, quæ a voluntate non imperatur, ſed ab objecto ſenſibili excitatur, voluntate nil plane conſerente. Conſequens eſt ea, quæ a voluntate imperatur ſeu excitatur. Unde patet ea eſſe voluntaria, quæ fiunt ex concupiſcentia conſequente.

Dico 1. Quæ fiunt ex concupiſcentia antecedente (Vid. N. 229. 230.) & a fortiori conſequente (Vid. N. 238.) ſunt voluntaria.

Prob. Illud eſt voluntarium, quod fit a voluntate ex prævia cognitione intellectuali. Sed quod fit ex concupiſcentia etiam antecedente, fit a voluntate, ex prævia cognitione intellectuali: nam intellectus apprehendit bonum ſenſibile, a quo eſt commotio ſenſus interni; illudque ut bonum ſenſibile voluntati proponit. Ergo.

Dico 2. Concupiſcentia etiam antecedens non minuit voluntarium.

Prob. Nihil poteſt imminuere voluntarium, niſi vel ex parte intellectus, vel ex parte voluntatis. Sed concupiſcentia non minuit voluntarium, 1. ex parte intellectus; nam concupiſcentia non impedit claram perceptionem intellectus circa objectum ſenſibile. 2. Non etiam minuit ex parte voluntatis; ſiquidem inclinat voluntatem ad volendum: unde voluntas agens ex concupiſcentia, ardentius fertur in objectum ſenſibile.

Immo concupiſcentia etiam antecedens auget voluntarium. Nam quod fit ex illa, fit cum majore inclinatione voluntatis, & ex clariore apprehenſione ac propenſione objecti ſaltem ut boni ſenſibilis.

Obj. Concupiſcentia antecedens tollit aut minuit liberum: ergò & voluntarium.

Reſp. 1. Concupiſcentia antecedens ſolum tollit liberum, quando ita vehemens eſt, ut totaliter auferat uſum rationis (Vid. N. 235. 236.), ita ut intellectus nequeat conſiderare rationes boni & mali. Quando autem concupiſcentia antecedens non eſt adeo vehemens, minuit dumtaxat liberum (Vid. N. 233. 234.); quia minuit cognitionem requiſitam ad libertatem, nempe conſiderationem finis & eorum quæ ſunt ad finem.

Reſp. 2. (Vid. N. 237.) Nego conſeq. Quia voluntarium ſtricte ſumptum differt a libero & poteſt eſſe

(1) *Aſſertio noſtra (N. 182.) quæ videtur abſolute indicare, involuntarium ſecundum quid cenſendum eſſe, quidquid ex metu gravi peragitur, re ipſa non diſcrepat ab hac 2. theſi Auctoris ſtatuentis, nunc eſſe, nunc non eſſe eo modo involuntarias actiones metus cauſa productas. In primis namque diximus ibidem,* plerumque *diminui voluntarii rationem, adeoque non* ſemper. *Dein motivum hujuſce diminutionis derivavimus ex primaria, & habituali voluntatis* inclinatione, *cui adverſari contingit actiones ex metu factas, unde quotieſcumque actiones ejuſmodi ſunt juxta eamdem inclinationem, ex noſtra doctrina pariter ſequitur, ipſas non eſſe involuntarias ſecundum quid. Sicut e converſo ob illud ipſum motivum faſſi ſumus (N. 231.) involuntaria ſecundum quid evadere poſſe, quæ fiunt ex concupiſcentia antecedente, tametſi hæc ſoleat plerumque augere voluntarium. Itaque ex. ca. ſi quis puellam conficere cupiens, indole ac voluntate fallaciſſimam, quam tamen falſo putat æmulam caſtæ Lucretiæ, minas terroreſque adhibeat; quidquid exinde eveniet, non erit puellæ involuntarium neque ſecundum quid, quoniam hæc nil avidius excipit, quam terrificam illam aggreſſionem. Rebus ſic explicatis patet, nil roboris decedere argumento, quod nos retulimus (n. 284. & ſeq. tribus) ex ore graviſſimorum Doctorum, Ethicam de metu doctrinam aſſumentium ad demonſtrandam ſterilitatem pœnitentialis doloris ex* ſola *gehennæ apprehenſione concepti a peccatore vitiorum laqueis conſtricto. Enimvero ſpectata hujus peccatoris habituali ad malum propenſione, palam eſt, ejuſdem genio contrarium eſſe dolorem de peccatis, quem purus putuſque gehennæ pavor elicit e petra cordis ejus; proindeque in tali caſu locum habere doctrinam ſuperius ſtatutam, quod nempe actiones ex metu factæ ſint involuntariæ ſecundum quid, quotieſcunque adverſantur inclinationi ac genio agentis. Immo, (ut perſpecte notavit ad mentem Scoti, aliorumque ejus Interpretum P. Franc. Hennus, ſolidæ ſimul, ac placidæ doctrinæ Theologus) ſi* involuntarium *ſumatur, quatenus* lubentiæ *ſeu* voluntario lubenti *opponitur, quemadmodum hactenus illud ſumpſimus more ſat vulgato; tum preſſe loquendo dicendus eſt metus inducere involuntarium* ſimpliciter, *quoties perurget hominem ad ea facienda, quæ minime conformia ſunt inclinationi ipſius primariæ, ſive* abſolute voluntati, *ut loquitur Innocentius III. Papa N. 175.*

eſſe neceſſarium, & re vera eſt in amore beatifico, qui eſt maxime voluntarius & ſimul neceſſarius. (1)

CAPUT II.

De libero ſeu de libertate. (2)

In quo conſiſtat eſſentia liberi arbitrii, ſeu libertas ſtricte ſumpta.

§. I. *Prænotanda.*

I. Liberum, voluntarium, & ſpontaneum licet aliquando confundantur, tamen ſi ſtricte ſumantur, inter ſe differunt. Nam ſpontaneum ſtricte eſt id, quod eſt a principio intrinſeco juxta inclinationem agentis cum cognitione materiali ſeu pure ſenſitiva: ac proinde ſolis brutis convenit. Si minus ſtricte ſumatur, præſcindit a cognitione ſpiritali & materiali, & tunc convenit hominibus ac brutis; nam eſt id quod eſt a principio intrinſeco cum aliqua cognitione ſive ſpirituali, ſive materiali.

Liberum eſt id, quod eſt a principio intrinſeco, ſeipſum per electionem determinante, & valente non agere. Unde liberum minus late patet quam voluntarium. Nam omne liberum eſt voluntarium, quia omne liberum eſt a voluntate agente ex prævia cognitione ſpiritali: at non omne voluntarium eſt liberum, quia non omne voluntarium eſt a voluntate, ſe ipſam per electionem determinante, & valente non agere. Sic amor beatificus eſt maxime voluntarius, quatenus a Beatis maxima cum inclinatione voluntatis elicitur ex prævia cognitione ſpiritali: ſed ſimul eſt neceſſarius, quatenus eorum voluntas ex viſione beatifica ſummi boni clare cogniti omni ex parte ſumme amabilis determinatur neceſſario ad amorem Dei eliciendum, ita ut ab illo amore nequeat abſtinere. Igitur liberum ſuperaddit voluntario immunitatem ab omni neceſſitate antecedente intrinſeca, ſeu potentiam ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex oppoſitis; ideoque potentiam omittendi id quod fit, & potentiam agendi id quod omittitur.

Porro morale dicitur illud, quod eſt conforme vel difforme regulæ morum, vel quod conſideratur relate ad regulam eorum: ſive quod eſt laude vel vituperio dignum. Naturale vero dicitur id, quod eſt a principio intrinſeco ſine cognitione.

II. Neceſſarium, violentum, & coactum licet ſæpe confundantur, tamen ſtricte & proprie ſumpta differunt inter ſe. Nam neceſſarium eſt id, quod eſt a principio ſive intrinſeco, ſive extrinſeco ad unum determinante. Violentum proprie eſt illud, quod eſt a principio extrinſeco contra inclinationem patientis, carentis omni cognitione, ut aſcenſus lapidis: unde ſoli naturali directe opponitur, ſæpe tamen pro coacto ſumitur. Coactum dicitur illud, quod eſt a principio extrinſeco contra inclinationem patientis cognoſcitivi. Quare coactio eſt motus ab extrinſeco procedens contra inclinationem patientis, ſive eſt vis illata ab agente extrinſeco determinante ad unum contra inclinationem patientis cognoſcitivi. Violentia vero late ſumpta eſt vis illata ab agente extrinſeco ad unum determinante contra inclinationem patientis ſive cognoſcitivi, ſive non cognoſcitivi.

III. Libertas generatim idem eſt ac immunitas. Quare totuplex eſt libertas, quotuplex immunitas. Sextuplex autem aſſignatur immunitas, ſcilicet immunitas a ſervitute, ab impedimento, a miſeria, a peccato, a coactione, & a neceſſitate. Agitur hic ſolum de duobus ultimis, quæ dicuntur libertas naturæ, importans potentiam agendi.

IV. Neceſſitas eſt determinatio ad unum. Duplex eſt, nempe violenta, & non violenta. Neceſſitas violenta eſt determinatio ad unum cum violentia; brevius, eſt coactio. Neceſſitas non violenta eſt determinatio ad unum abſque violentia, & dicitur neceſſitas ſimplex. Neceſſitas autem ſimplex ſeu voluntaria, non violenta, duplex eſt, intrinſeca ſcilicet, & extrinſeca. Neceſſitas extrinſeca eſt determinatio ad unum orta a principio extrinſeco. Intrinſeca eſt determinatio ad unum orta a principio intrinſeco.

Neceſſitas intrinſeca ſubdividitur in antecedentem, & conſequentem. Neceſſitas antecedens intrinſeca, eſt intrinſeca ad unum determinatio antecedens omnem liberam voluntatis determinationem, & ab illa independens. Neceſſitas intrinſeca conſequens, eſt intrinſeca ad unum determinatio orta ex libera voluntatis electione.

Porro libertas a neceſſitate, de qua hic agitur, eſt libertas a neceſſitate ſimplici intrinſeca antecedente, quæ vocatur liberum arbitrium, libertas indifferentiæ, & indifferentia activa. Dicitur indifferentia, quia ſecundum ſe eſt expers determinationis ad unum: & activa, quia eſt potentia ſe ipſam determinandi.

V. Libertas a neceſſitate ſimplici ſeu libertas indifferentiæ activæ, quæ eſt libertas ſimpliciter & proprie dicta, definitur a S. Th. vis electiva, hoc eſt, potentia eligendi. Eligere autem eſt, unum e pluribus oppoſitis, quæ ſint in poteſtate eligentis, aſſumere ſeu ponere, altero recuſato. Unde libertas, ſeu vis electiva eſt potentia e pluribus oppoſitis, quæ ſint in poteſtate unum aſſumendi, alio recuſato.

Libertas proprie dicta recte etiam definitur, facultas ſuorum actuum domina, potentia ſuorum actuum per electionem determinativa, potentia completa & expedita ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex oppoſitis ſeu incompoſſibilibus, potentia agendi, & non agendi, poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis.

VI. Cum

(1) *Porro autem multa, eaque non inutile ſtu gis, quæ ſunt animadvertenda circa ambas concupiſcentiæ ſpecies, videri poſſunt N. 239. & ſeq. uſque ad finem illius §. IV.*

(2) *Nullas deinceps ad prolixum iſtud Caput apponemus notas, cum Dogmatico-Scholaſticas perſequatur doctrinas, quas diſſertare non pertinet ad Moralium Theologorum inſtitutum. Plura tamen in eo ſparſim contenta magis clareſcent legentibus noſtram Sectionem II.* de libero *Articuli III. N. 147. & ſeq. uſque ad 171. Hanc quippe duas ob cauſſas putavi adjiciendam tractationi* de voluntario. *1. quoniam materiam reſpicit valde gravem, nobiſque cunctis intimam, quam idcirco expediens eſt ut Moralis Facultatis ſtudioſi non ſolum teneant loco fundamenti a Dogmaticis jam prajacti, ſed etiam mente propria utcumque exploratam habeant. 2. quia plurimum confert ad exactam intelligentiam multarum Propoſitionum, quas Apoſtolica Sedes in Novatoribus proſcripſit hac poſtrema ætate.*

VI. Cum libertas ſit completa & expedita potentia agendi & non agendi, ad libertatem requiritur duplex potentia, nempe potentia agendi, & potentia non agendi, vel ponendi aliud incompoſſibile; quamvis non requiratur potentia ponendi ſimul duo oppoſita, quod repugnat. Hinc ad libertatem dicitur requiri ſimultas poteſtatis, non autem poteſtas ſimultatis, id eſt, Poteſtas ponendi ſimul duo oppoſita. Per oppoſita intelliguntur incompoſſibilia, quæ ſcilicet non poſſunt ſimul poni.

VII. Libertas proprie dicta, ſeu libertas a neceſſitate ſimplici antecedente, dividitur in libertatem contradictionis, contrarietatis, & ſpecificationis. Libertas contradictionis, ſeu exercitii eſt potentia ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus contradictoriis, qualia ſunt amor, & non amor. Libertas contrarietatis eſt potentia ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus contrariis, qualia ſunt amor & odium. Libertas ſpecificationis eſt potentia ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex ſpecie diverſis incompoſſibilibus, qualia ſunt oratio & ſtudium. Libertas vero generice ſumpta, quæ in has tres ſpecies dividitur, eſt potentia ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus oppoſitis ſeu incompoſſibilibus, quorum alia ſunt contradictoria, alia contraria, alia ſpecie tantum diverſa, unde oritur diviſio in tres ſupradictas ſpecies libertatis.

VIII. Duplex potentia, & impotentia diſtinguitur, nempe phyſica, & moralis. Potentia phyſica eſt facultas ſeu virtus agendi proportionata operi faciendo. Potentia moralis eſt facultas agendi, nullis gravibus difficultatibus implicata, quæ ab agendo avocent. Impotentia phyſica eſt carentia facultatis agendi. Impotentia moralis conſiſtit in maxima difficultate agendi vel omittendi.

IX. Bucerus, Bajus, Janſenius docuerunt ad eſſentiam liberi arbitrii ſufficere libertatem a coactione, quæ etiam libertas ſpontaneitatis & voluntarietatis dicitur, conſiſtitque in carentia abſolutæ & inevitabilis ad unum determinationis ab extrinſeco ortæ contra inclinationem voluntatis: e contra omnes Catholici contendunt ad liberum arbitrium eſſentialiter requiri libertatem ab omni neceſſitate ſimplici intrinſeca antecedente, etiam voluntaria ſeu non violenta. Cum quibus

§. II.

Dico. Eſſentia liberi arbitrii conſiſtit in potentia agendi vel non agendi, immuni ab omni neceſſitate ſimplici antecedente & intrinſeca. Unde ad liberum arbitrium non ſufficit libertas a coactione; ſed eſſentialiter requiritur libertas ab omni neceſſitate ſimplici antecedente & intrinſeca.

Prob. 1. Conſtitutionibus S. Pii V. & Gregorii XIII. ab Eccleſia Catholica receptis, quibus damnatæ ſunt hæ Baji propoſitiones, 39. *quod voluntarie fit, etiamſi neceſſario fiat, libere tamen fit.* 66. *ſola violentia repugnat libertati hominis naturali.*

Prob. 2. Ex Patribus. Pro omnibus ſint Gregor. Naz. in apolog. ubi ait; *arbitrii libertas parem in utramque partem motum habet.* S. Ambroſ. l. 1. de Fide, c. 4. *pro voluntatis arbitrio, non pro neceſſitatis obſequio.* Ubi liberum arbitrium opponitur neceſſitati. S. Auguſt. infra citand. & S. Damaſcenus, l. 2. orthod. Fidei c. 26. *arbitraria ac nobis libera ſunt quæ in utramque partem æque contingere poſſunt, velut moveri & non moveri, appetere & non appetere &c.* His adde S. Th. l. 1. contra Gentes c. 68. *dominium quod habet voluntas ſupra ſuos actus, per quod in ejus eſt poteſtate velle, vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, & violentiam cauſſæ exterius agentis.*

Prob. 3. Ratione duplici. 1. Si quod datur liberum arbitrium, eſt illud, quod requiritur ad meritum & demeritum. Atqui liberum arbitrium requiſitum ad meritum & demeritum, eſt libertas ab omni neceſſitate ſimplici intrinſeca antecedente, ut fide conſtat, & mox oſtendetur. Ergo. 2. Liberum arbitrium ex S. Th. eſt vis electiva. Sed vis electiva, ſeu potentia ſe determinandi per electionem excludit omnem neceſſitatem intrinſecam antecedentem, ut ex communi hominum intelligentia conſtat, ſecundum quam non dicitur proprie eligi, niſi quod poteſt fieri & poteſt omitti. Ergo liberum arbitrium excludit omnem neceſſitatem &c.

Confirm. Ex eo, quod ante Buceri, Baji & Janſenii tempora, omnes omnino non ſolum Catholici, ſed etiam Hæretici, & Ethnici per liberum arbitrium intellexerunt libertatem ab omni neceſſitate ſimplici. Et vero omnes Hæretici, qui negarunt in homine liberum arbitrium, ideo negarunt, quia cum Catholicis per illud intelligebant facultatem agendi & non agendi abſque omni neceſſitate antecedente, etiam non violenta. Nam nemo, niſi prorſus inſaniat, negare ſerio poteſt contra evidentem rationem & experientiam, voluntatem eſſe liberam a coactione.

Præterea liberum arbitrium & voluntarium ſtricte differunt. Sed non differunt, niſi quod liberum ſuperaddat voluntario immunitatem ab omni neceſſitate ſimplici. Ergo.

§. III. *Solvuntur objectiones petita ab auctoritate.*

Obj. 1. S. Damaſcenus, l. 2. orthodoxæ Fidei multa docet, ex quibus colligitur ad eſſentiam liberi arbitrii ſufficere immunitatem a coactione. Nam

1. Cap. 12. dicit: *neque virtutis nomen obtinere poteſt, quod quis per vim atque invitus facit.*

Reſp. Ibi vim & invitum late ſumit, per vim intelligendo quamcumque neceſſitatem, & per vocem *invitus* intelligendo neceſſitatum quacunque neceſſitate. Unde non opponit libero ſolum coactum ſtricte dictum, ſed coactum late ſumptum, nempe pro neceſſitate quacunque, neceſſitate antecedente. Nam ibi loquitur de libertate arbitrii, quacum Adam conditus fuit, & quam proinde in ſtatu innocentiæ habuit: quæ ſane libertas erat immunis ab omni neceſſitate antecedente intrinſeca, etiam non violenta.

2. Ibidem docet hominem liberum eſſe eo quod rationalis eſt.

Reſp. Hoc dicit, quia libertas neceſſario ſupponit rationem, & radix libertatis reſidet in intellectu, & quia natura rationalis exigit libertatem naturalem.

3. Idem, c. 26. dicit id eſſe in noſtra poteſtate quod ultro & ſponte fit.

Reſp. Per to *ſponte* intelligit libere. Nam (ut ex c. 24. conſtat) ſpontaneum duplex admittit: unum imperfectum: quod nullam ſupponit deliberationem, nec proinde eſt ex electione: vocatur tamen ſpontaneum, quia voluntatem afficit: & alterum perfectum, quod ſupponit deliberationem, & eſt ex electione,

ac

Digitized by Google

ac proinde a principio ſe determinante per electionem, & conſequente quod eſt liberum libertate ab omni neceſſitate antecedente.

4. Cap. 27. dicit libertatem nil aliud eſſe quam voluntatem.

Reſp. Voluntatem ibi ſumit pro facultate agendi & non agendi, ſeu pro potentia ſui ipſius per electionem determinativa. Voluntas quippe apud Patres & Theologos ſumitur dupliciter: nempe prout natura eſt, ideoque eſt facultas ſui ipſius per electionem determinativa. Et ipſe S. Thomas voluntatis nomen in hoc duplici ſenſu accepit, nam, q. 2. de potentia, art. 3. ſic ait: *voluntas in quantum voluntas, cum ſit libera, ad utrumlibet ſe habet: poteſt enim voluntas agere vel non agere, ſic vel ſic non facere, velle & non velle. Et ſi reſpectu alicujus hoc voluntati non conveniat, hoc accidit voluntati, non in quantum voluntas eſt, ſed ex inclinatione naturali*, ideoque in quantum natura eſt.

Confirmantur hæ noſtræ reſponſiones ex eo, quod S. Damaſcenus doctrinam noſtram clare tradat in eodem libro objecto, nam poſtquam c. 25. probavit hominem habere in ſuo arbitrio & in ſua poteſtate actiones ſuas, explicat c. 26. quid ſit hominem habere aliquid in poteſtate & arbitrio ſuo. *In noſtra poteſtate*, inquit, *ſunt ea, quæ liberum eſt nobis vel facere vel non facere.* Et infra: *Proprie autem in noſtra poteſtate conſiſtunt omnia ea, de quibus deliberamus. Conſilium porro ac deliberatio de iis rebus ſuſcipitur, quæ peræque in utramque partem contingere poſſunt. Peræque autem contingens id eſt, quod & ipſum poſſumus & quod ipſi adverſatur. Illius vero electio penes mentem noſtram eſt.*

Obj. S. Anſelmus, l. 2. *cur Deus homo*, c. 10. ſic ait, *improprie dicitur neceſſitas, ubi nec coactio ulla eſt, nec prohibitio:* Ergo ex S. Doctore neceſſitas ſimplex ſeu non violenta non eſt proprie neceſſitas, nec proinde tollit libertatem arbitrii.

Reſp. Nego conſeq. Quia per coactionem & prohibitionem intelligit omnem neceſſitatem antecedentem, ut patet ex lib. de concordia q. 1. ubi dicit actus imperatos voluntatis eſſe neceſſarios, quia voluntas cogit potentias, a quibus eliciuntur. Sane per tò *cogere* intelligit neceſſitare neceſſitate non violenta. Præterea S. Anſelm. eadem qu. hæc ait: *poteſt* (voluntas) *non velle antequam velit, quia libera eſt, & cum vult, non poteſt non velle, ſed eam velle neceſſe eſt, quoniam impoſſibile illi eſt idipſum ſimul & velle & non velle. Opus vero voluntatis, cui datum eſt, ut, quod vult, ſit, & quod non vult, non ſit, voluntarium ſive ſpontaneum eſt, quoniam ſpontanea voluntate ſit, & bifarium eſt neceſſarium, quia & voluntate cogitur fieri, & quod ſit, non poteſt ſimul non fieri. Sed has neceſſitates facit voluntatis libertas, quæ prius quam ſint, eas cavere poteſt.*

Inſt. S. Anſelmus ibidem dicit Chriſtum viatorem, Angelos beatos, & Deum ipſum libere juſtos eſſe, quamvis peccare non poſſint.

Reſp. Dicit eos libere eſſe juſtos, quatenus, quamvis impeccabiles ſint, poſſunt hoc opus bonum in particulari facere vel non facere, & ex pluribus actibus bonis ſeorſum ſumptis poſſunt hoc vel illud eligere.

Obj. 3. S. Bernard. l. de gratia & libero arbitrio.

Reſp. S. Doctor eodem libro aperte nobiſcum ſentit. Nam poſtquam triplicem diſtinxit libertatem, nimirum a peccato, a miſeria, & a neceſſitate, quam aſſerit eſſe libertatem arbitrii, hæc ſubjicit: *ſola remanſit ad pœnam libertas arbitrii, per quam utique ceteras amiſit, ipſam tamen amittere non potuit... de tribus ergo libertatibus, quas acceperat, abutendo illa, quæ dicitur arbitrii, reliquis ſe privavit.* Ergo ex S. Bernar. libertas, qua Adamus in ſtatu Innocentiæ abuſus eſt, & qua abutendo ſe ipſum & poſteros ſuos privavit duabus libertatibus, nempe a peccato & a miſeria, eſt libertas arbitrii. Secundum autem omnes etiam hæreticos ejuſmodi libertas eſt libertas ab omni neceſſitate ſimplici.

Jam reſpondeo ad ea, quæ ex S. Bernardo objiciuntur.

Cum de libertate loquens ait, *eſt enim habitus animi liber ſui, ſiquidem non cogitur, non extorquetur: eſt quippe voluntatis, non neceſſitatis.* Per has voces (*non cogitur, non extorquetur*) intelligit; non neceſſitatur ulla neceſſitate etiam non violenta. Nam etiam ſecundum communem loquendi modum, cum aliquid dicitur non cogi, non extorqueri, ſignificatur nulla neceſſitate fieri. Et quod hic ſit ejus ſenſus, patet etiam ex his verbis immediate præcedentibus verba objecta: *aliud eſt*, inquit, *voluntarius conſenſus, aliud naturalis appetitus... hunc communem habentes cum beſtiis, conſenſus voluntarius nos diſcernit: eſt enim habitus animi liber ſui, &c.* Ergo ex S. Bernardo ſolus voluntarius conſenſus nos diſcernit a beſtiis per libertatem ſibi propriam, & quam non habet appetitus naturalis, ſeu ſenſitivus. Atqui libertas illa non eſt libertas a coactione, quam beſtiæ etiam habent: ergo eſt libertas a ſimplici neceſſitate.

Cum autem dicit voluntatem hoc ipſo, quod voluntas eſt, liberam eſſe libertate arbitrii; per voluntatem intelligit facultatem ſui ipſius determinativam per electionem, facultatem active indifferentem ad oppoſita.

Nota. Multi Patres, atque etiam Theologi, qui ante exortos Baji & Janſenii errores ſcripſere, has voces (*neceſſitatem & coactionem, voluntarium ac ſpontaneum & liberum, cogi, & neceſſitari, liberum & non coactum*) ſæpe confundunt, & pro eodem ſumunt; quia eas in ſenſu latiore & etiam vulgari ſumunt. Sed tunc per coactionem intelligunt quamcumque neceſſitatem etiam non violentam: per tò *cogi* intelligunt neceſſitari ſive violente ſive non violente: per voluntarium & ſpontaneum intelligunt liberum, ſeu id quod eſt a voluntate ſui ipſius determinativa per electionem. Item per voluntatem intelligunt potentiam ſui ipſius determinativam per electionem, proindeque libertatem indifferentiæ. Unde has voces non acceperunt in ſignificatione ſtricta, quam nunc in ſcholis habent, ſed in ſignificatione latiori & quam etiam habent in uſu communi. Immo interdum ſumunt liberum late, nempe pro voluntario neceſſario. Quare voces illæ pro ſubjecta materia ad illorum mentem exponendæ ſunt. Nunc autem Theologi eaſdem voces accuratius diſtinxerunt, & ſtrictius ſumunt, ut recentiorum novatorum cavillationes confutent.

Obj. 4. S. Thom. variis in locis. Nam

1. q. 10. de potentia, art. 2. & 5. ſic ait. *Naturalis neceſſitas, ſecundum quam voluntas aliquid ex neceſſitate velle dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis non repugnat. Libertas enim voluntatis violentiæ vel coactioni opponitur.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. S. Doctor hic loquitur de libertate ſpontaneitatis & late dicta, quæ eſt facultas agendi juxta inclinationem: non autem de libertate arbitrii & proprie dicta, quam clare multis locis docet eſſe immunem ab omni neceſſitate etiam non violenta. Nam, p. 1. qu. 9. art. 10. ait: *Liberum arbitrium habemus reſpectu eorum, quæ non neceſſario volumus: vel naturali inſtinctu. Non enim ad liberum arbitrium pertinet quod volumus eſſe felices, ſed ad naturalem inſtinctum. Unde & alia animalia, quæ naturali inſtinctu moventur ad aliquid, non dicuntur libero arbitrio moveri. Cum igitur Deus ex neceſſitate ſuam bonitatem velit, alia vero non ex neceſſitate, reſpectu illorum, quæ non ex neceſſitate vult, liberum arbitrium habet.*

2. S. Th. in 2. diſt. 25. qu. un. art. 4. ait: *Liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi non poteſt.*

Reſp. Pro tò *cogi* intelligit neceſſitari quacunque neceſſitate antecedente intrinſeca tum voluntaria, tum involuntaria. Sic art. 2. dicit quod *intellectus demonſtrationis vi cogitur.* Et vero S. Doctor, 1. p. q. 83. ar. 4. ait: *Liberum arbitrium nihil aliud eſt quam vis electiva.* Et art. 3. *Proprium liberi arbitrii eſt electio. Ex hoc enim liberi arbitrii eſſe dicimur, quod unum poſſumus recipere, alio recuſato, quod eſt eligere.* Per verbum *recipere* intelligit aſſumere.

3. S. Th. eadem diſt. art. 1. ad 4. dicit: *Quædam ordinata ſunt ad finem ultimum beatitudinis, quæ ipſi fini conjunguntur, ut videre, amare, & hujuſmodi; & reſpectu horum erit* (in beatis) *ſempiterna & libera electio.*

Reſp. Solum vult, beatos ſemper habituros eſſe liberum arbitrium circa aliquos actus; quales ſunt actus viſionis & amoris circa multa objecta alia a Deo, quæ videndi & amandi nullam neceſſitatem habent. Et vero, 1. 2. q. 13. art. 2. ſic ait: *Cum electio ſit præacceptio unius reſpectu alterius, neceſſe eſt quod electio ſit reſpectu plurium quæ eligi poſſunt, & ideo in his quæ ſunt penitus determinata ad unum, electio locum non habet.*

§. IV. *Solvuntur objectiones ex ratione petitæ.*

Obj. 1. Voluntarium omne quamvis neceſſarium, eſt liberum. Ergo ad eſſentiam liberi arbitrii non requiritur libertas ab omni neceſſitate ſimplici. *Nego antecedens. Probabis.* Illud eſt liberum, quod eſt in noſtra poteſtate. Sed omne voluntarium, etſi neceſſarium, eſt in noſtra poteſtate: ergo eſt liberum.

Reſp. 1. Nego min. Nam (ut lumine naturali conſtat) illud ſolum eſt in noſtra poteſtate, de quo poſſumus pro arbitrio diſponere: ac proinde illi ſoli actus ſunt in noſtra poteſtate, quos poſſumus pro arbitrio elicere vel non elicere.

Reſp. 2. Diſting. maj. Illud eſt liberum quod eſt in noſtra poteſtate electiva, ſeu active indifferente, *conc. maj.* In noſtra poteſtate non electiva, *nego maj.* Poteſtas electiva eſt potentia ſe determinandi per electionem: quæ potentia includit ſimul potentiam ponendi actum, & potentiam illum non ponendi. Poteſtas non electiva eſt potentia producendi actum antecedenter ad illum determinata, ideoque excludens potentiam illum omittendi.

Inſt. 1. Illud eſt liberum, quod fit cum volumus, quod non fit cum nolumus, nec fit niſi quia volumus: at quod eſt in noſtra poteſtate non electiva fit cum volumus, non fit cum nolumus, nec fit niſi quia volumus: ergo illud eſt liberum.

Reſp. Diſting. maj. Quod fit cum volumus ſine neceſſitate antecedente intrinſeca volendi, & non fit cum nolumus ſine antecedente neceſſitate non volendi, *con. maj.* Secus, *nego maj.*, *& diſtincta ſimiliter minore, nego conſeq.* Ut aliquid ſit liberum, non ſufficit, ut illud fiat cum volumus, nec fiat niſi quia volumus, nec fieret ſi nollemus; alioqui Deo amor beatificus eſſet proprie liber; ſed inſuper requiritur, ut habeamus potentiam illud non volendi cum volumus, & potentiam volendi cum nolumus.

Inſt. 2. Amor Dei beatificus eſt liber beatis, quia fit ex eo, quod voluntas velit amare: ergo: *Nego anteced. Probabis.* Si beatus non vellet amare Deum, revera non amaret: ergo Deum libere amat.

Reſp. Nego antec. Nam ex communi uſu ad veritatem hujus & cujuſvis ſimilis propoſitionis non ſufficit connexio conſequentis cum antecedente, ſed inſuper requiritur poſſibilitas antecedentis, alioqui propoſitio eſt falſa & nugatoria. Nam ejuſmodi propoſitiones juxta communem uſum enuntiant non ſolum antecedentis cum conſequente connexionem, ſed etiam antecedentis poſſibilitatem: beatus autem non poteſt non velle Deum amare. Et vero eodem argumento probaretur beatum poſſe odiſſe Deum, & libere non odiſſe; ſi enim vellet Deum odiſſe, Deum odiſſet. Item probaretur Deum poſſe peccare, quia, ſi vellet peccare, re vera peccaret: ergo libere non peccat, ergo poteſt peccare.

Inſt. 3. Voluntas beati, Deum amando, ſeipſam movet; ergo amat ex propria determinatione.

Reſp. Nego anteced. Nam (ut docet S. Thomas) voluntas, proprie ac ſtricte loquendo, non movet ſeipſam, niſi cum eſt actus ſui domina; non eſt autem actus ſui domina, niſi eum poteſt pro arbitrio illum elicere vel omittere.

Obj. 2. Si libertas arbitrii conſiſteret in indifferentia agendi, habitus boni vel mali tollerent libertatem, nam tollunt indifferentiam. Falſum conſeq. Ergo.

Reſp. Diſting. maj. Si libertas arbitrii conſiſteret in indifferentia propenſionis, *conc. maj.* Si libertas conſiſtit in indifferentia activa, quæ eſt facultas ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus oppoſitis, ut re ipſa conſiſtit, habitus tollerent libertatem, *neg. ſequel. maj.* Nam habitus ita voluntatem in alterutram partem impellunt, ut eam non neceſſitent, ſeu determinent ad unum.

Nota. Triplex diſtinguitur indifferentia; nimirum activa, paſſiva, & propenſionis. Indifferentia activa eſt facultas ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus oppoſitis, ſeu incompoſſibilibus. Indifferentia paſſiva eſt capacitas recipiendi vel non recipiendi aliquid quod nondum habetur. Hæc duplex eſt; alia mere paſſiva, quæ eſt capacitas recipiendi vel non recipiendi aliquid neceſſario, non ex propria determinatione: & alia non mere paſſiva, quæ eſt capacitas recipiendi vel non recipiendi aliquid, ſed ex propria determinatione; ſic homo neque amans, neque odio habens Deum, eſt indifferens ad amandum vel odio habendum Deum, quia poteſt ex propria determinatione in ſe recipere amorem vel odium Dei. Quare indifferentia non mere paſſiva eſt indifferentia ſimul activa & paſſiva. Indifferentia propenſionis eſt æqualitas propenſionis ad plura; ut

ſi quis

Digitized by Google

ſi quis æqualiter propendat ad amorem & odium: ſive conſiſtit in æquilibrio voluntatis non magis in unam partem quam in aliam propendentis; quia indifferentia non requiritur ad eſſentiam liberi arbitrii, ſed illi accidentalis eſt.

Obj. 3. Si eſſentia libertatis conſiſtit in immunitate ab omni neceſſitate ſimplici, tota eſſentia libertatis eſt in libertate contradictionis. Falſum conſeq. Ergo.

Reſp. Nego min. Revera tota eſſentia liberi arbitrii eſt in libertate contradictionis. Nam tota eſſentia liberi arbitrii conſiſtit in eo præciſe, quod ſit facultas eligendi hoc vel illud, aut neutrum volendi, quod ſit facultas agendi vel non agendi, quod ſit facultas, quæ poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis, poteſt agere, & poteſt non agere.

Porro libertas contrarietatis includit libertatem contradictionis, & ei ſuperaddit potentiam faciendi actum poſitivum contrarium. Nam actus malus eſt tum negatio actus boni, tum actus poſitivus ei contrarius.

Quæres, utrum potentia peccandi ſit de ratione liberi arbitrii?

Reſp. Nego. *Prob.* 1. ex S. Auguſt. l. de correptione & gratia, c. 11. ubi ait: *Quid erit liberius libero arbitrio, quando non poterit ſervire peccato, quæ futura erat & homini, ſicut facta eſt & Angelis ſanctis, merces meriti ... Prima libertas voluntatis erat, poſſe non peccare: noviſſima erit multo major, non poſſe peccare.*

2. Ex aliis Patribus docentibus liberum arbitrium eſſe eximiam illam perfectionem, ſecundum quam homo ad imaginem Dei conditus eſt. Sed homo non eſt ſecundum potentiam peccandi conditus ad imaginem Dei. Ergo.

3. Quia Deus habet totam eſſentiam liberi arbitrii, cum liberum arbitrium perfectiſſimum habeat, & tamen peccandi poteſtate caret.

4. Quia tota eſſentia liberi arbitrii conſiſtit in completa & expedita facultate agendi & non agendi.

Obj. 1. Patres aliquando deſcribunt liberum arbitrium per indifferentiam activam ad bonum vel malum.

Reſp. Tunc liberum arbitrium deſcribunt, non per id quod ei eſſentiale eſt, ſed per merum ſtatum ei accidentarium, quem habet in hominibus viatoribus.

Obj. 2. Potentia peccandi eſt aliqua perfectio, nam eſt aliqua virtus.

Reſp. Nego. Itaque potentia peccandi neque eſt perfectio, neque virtus aliqua; ſed eſt ſolum defectibilitas alicujus virtutis, nempe liberi arbitrii, ejus perfectioni eſſentiali accidentalis. Quæ quidem defectibilitas eſt aliquid pure negativum: unde ea poſita vel ſublata, liberum arbitrium ſemper manet idem quoad totum poſitivum quo conſtituitur; nec augetur, aut minuitur ſecundum ſuum conſtitutivum eſſentiale. Igitur potentia peccandi non competit libero arbitrio, niſi accidentaliter ratione ſtatus contingentis, quem habet in puris viatoribus.

Poteſt etiam dici potentia peccandi eſſe virtus aliqua, non præciſe ſumpta, ſed quatenus defectibilis, nempe liberum arbitrium quatenus defectibile: unde ſupra liberum arbitrium dicit aliquid mere negativum.

Articulus II.

Utrum ad merendum & demerendum in præſenti ſtatu requiratur libertas ab omni neceſſitate ſimplici?

Nota. Libertas a coactione eſt immunitas a violentia extrinſecus illata: ſive eſt potentia agendi ſecundum propriam inclinationem. Coactio autem eſt determinatio ad unum, orta a principio intrinſeco contra inclinationem coacti.

§. I.

Dico. Ad merendum & demerendum in præſenti ſtatu naturæ lapſæ non ſufficit libertas a coactione, ſed requiritur libertas ab omni neceſſitate intrinſeca antecedente, etiam voluntaria & variabili. Eſt de fide contra Janſenium & ejus Sectatores.

Prob. 1. Ex Script. Eccl. c. 31. *Beatus ... qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere mala, & non fecit: ideo ſtabilita ſunt bona illius in Domino, &c.* Ergo laudabilitas & ratio meriti repetitur ex eo quod quis non violet mandata cum poſſit violare, ideoque quod mandata ſervet ſine ulla neceſſitate antecedenti.

Prob. 2. Ex tertia Janſenii propoſitione damnata ab Eccleſia ut hæretica, quæ ſic habet: *Ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione.* Ergo noſtra aſſertio huic propoſitioni in ſenſu doctrinæ Janſenii, in quo damnata eſt, contradictoria, eſt de fide. Adde quod Pius V. & Gregorius XIII. & Urbanus VIII. hanc Baji propoſitionem damnarunt: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod neceſſario facit.*

Prob. 3. Ex Patribus. Pro omnibus ſint 1. S. Irenæus, l. 4. contra hæreſes, c. 71. *Dedit Deus bonum ... & qui operantur quidem illud, gloriam & honorem percipient, quoniam operati ſunt bonum, cum poſſint non operari illud. Hi autem qui illud non operantur, judicium juſtum recipient Dei, quoniam non ſunt operati bonum, cum poſſent operari illud.*

2. S. Juſtinus in apologia ad Senatum. *Nihil eſſet in illis laude dignum, niſi facultatem haberent, quæ ſe in utramque partem converterent.*

3. Clemens Alexandrinus, l. 1. Stromatum. *Quoniam libera electio peccata primum inchoat, jure infliguntur ſupplicia.*

4. S. Chryſoſtomus, Homil. 22. in Geneſ. *Nonne manifeſtum eſt, ſua quemvis voluntate vel malitiam vel virtutem eligere? Nam niſi ita eſſet, & naturæ noſtræ poteſtas inſita eſſet, neque illos puniri, neque iſtas virtutum retributiones accipere oportebat. Verum quia in noſtra voluntate totum poſt gratiam Dei relictum eſt, ideo & peccantibus ſupplicia propoſita ſunt, & bene operantibus retributiones.*

5. S. Hieronymus, l. 2. contra Jovinianum. *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia neceſſitate trahimur, alioquin ubi neceſſitas eſt, nec damnatio, nec corona eſt.*

6. S. Damaſcenus, l. 2. de Fide c. 26. *In nobis ſunt ea, quarum liberam adepti poteſtatem ſumus & facere & non facere ... quæ ſequitur laus aut vituperatio.*

Patribus addo S. Thom. qui, q. 6. de malo, art. un. ſic ait; *Quidam poſuerunt, quod voluntas ho-*

Digitized by Google

minis ex neceſſitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur; non enim omne neceſſarium eſt violentum, ſed ſolum id, cujus principium eſt extra ... Hæc autem opinio eſt hæretica: tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus. Non enim videtur eſſe meritorium, vel demeritorium, quod aliquis ex neceſſitate agit, quod vitare non poſſit, &c.

Prob. Denique ratione. 1. Pro merito. Ut actio ſit meritoria, debet eſſe noſtra, ſic ut illam dare poſſimus velut pretium pro præmio. Atqui ut actio ſit noſtra, & illam dare poſſimus velut pretium pro præmio, requiritur libertas ab omni neceſſitate ſimplici antecedente: nam ad hoc requiritur, ut actio ſit in dominio noſtro, itaut poſſimus de illa pro arbitrio diſponere, & illam dare vel non dare pro arbitrio. Ergo ut actio ſit meritoria, requiritur libertas ab omni neceſſitate ſimplici.

2. Pro demerito. Omne demeritum eſt eſſentialiter peccatum imputabile, ad culpam ſcilicet & pœnam. Sed ad peccatum imputabile requiritur libertas a neceſſitate: ergo, & ad demeritum. *Prob. min.* Omne peccatum debet poſſe vitari: ergo ad peccatum imputabile requiritur libertas a neceſſitate. *Prob. ant.* Obligamur ad vitandum peccatum: Ergo peccatum poteſt vitari; alioquin obligaremur ad impoſſibile, nam obligaremur ad vitandum id quod non poſſet a nobis vitari. Nemo autem obligari poteſt ad impoſſibile, ut lumine naturali patet, & Deus impoſſibilia non jubet, ut docet Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 11.

Confirmatur ex communi omnium hominum, partium ſtudiis non excæcatorum, aſſenſu, & ſolo lumine naturali patet, neminem laudem ac præmium, vel vituperium & pœnam mereri, quod egerit id quod non potuit omittere, vel omiſerit id quod non potuit facere.

§. II. *Solvuntur objectiones.*

Obj. 1. S. Th. in 3. diſt. 18. q. un. art. 3. ad 5. ait: *Vel dicendum, quod etiamſi* (liberum arbitrium Chriſti) *eſſet determinatum ad unum numero, ſicut ad diligendum Deum, quod non facere poteſt; tamen ex hoc non amittit libertatem, neque rationem laudis ſive meriti, quia in illud non coacte, ſed ſponte tendit: & ita eſt actus ſui dominus.* Ergo ex S. Th. ad meritum ſufficit libertas a coactione.

Reſp. Neg. conſeq. Quia ibi S. Doctor per voces (*non coacte, ſed ſponte*) intelligit non neceſſario quacumque neceſſitate, ſed libere libertate a quavis neceſſitate ſimplici, ut patet ex his verbis: *& ita eſt actus ſui dominus.* Nam ad dominum actuum requirit multis in locis libertatem a neceſſitate ſimplici, ut eodem art. in corp. ubi poſtquam dixit tria ad merendum requiri, ſic proſequitur: *ſecundum: ut ſit dominus ſuæ actionis ... & ideo ea, quæ agunt per neceſſitatem naturæ, non merentur.* Item, 1. p. q. 82. art. 1. ad 3. ait: *ſumus domini noſtrorum actuum, ſecundum quod poſſumus hoc vel illud eligere. Electio autem non eſt de fine, ſed de his quæ ſunt ad finem. Unde appetitus ultimi finis non eſt de his, quorum domini ſumus.* Item 3. p. q. 18. art. 4. ad 3. *voluntas Chriſti licet ſit determinata ad bonum, non tamen eſt determinata ad hoc vel illud bonum. Et ideo pertinet ad Chriſtum eligere per liberum arbitrium.*

Dices. S. Th. 1. 2. q. 6. art. 2. ad 3. ſic ait: *Laus & vituperium conſequuntur actum voluntarium ſecundum perfectam voluntarii rationem.*

Reſp. Nego conſeq. Quia ex S. Thoma voluntarium quod ſit ſecundum perfectam rationem voluntarii, eſt illud, quod ſit a voluntate ſine antecedenti neceſſitate. Nam juxta illum voluntarium ſecundum perfectam rationem voluntarii eſt illud, quod ſit ex prævia deliberatione; ſic enim eodem articulo ait: *perfectam cognitionem finis ſequitur voluntarium ſecundum rationem perfectam, prout ſcilicet apprehenſo fine, aliquis poteſt deliberans de fine, de his quæ ſunt ad finem, moveri in finem vel non moveri.* Sed ex S. Th. quod ſit ex prævia deliberatione, ſit ſine antecedenti neceſſitate etiam voluntaria, nam, ad 1. ita loquitur: *ex hoc contingit, quod homo eſt dominus ſui actus, quod habet deliberationem de ſuis actibus: ex hoc enim quod ratio deliberans ſe habet ad oppoſita, voluntas in utrumque poteſt.* Enimvero cum ratio deliberans ſe habet ad oppoſita, voluntas agens ex prævia deliberatione, agit cum activa indifferentia ad oppoſita, & ſic agit ſine ulla neceſſitate antecedenti.

Obj. 2. Qui agit voluntarie licet neceſſario, habet potentiam faciendi oppoſitum: nam voluntas eſt facultas volendi & nolendi, quæ ſemper remanet. Ergo.

Reſp. Diſting. antec. Habet potentiam faciendi oppoſitum ligatam & impeditam, *eſto*. Completam & expeditam, *neg. ant.* Ad meritum autem & demeritum requiritur potentia completa & expedita agendi id quod omittitur, & omittendi id quod ſit. Sic militi ſano, ac robuſto, ſed manus pedeſque vinculis conſtricto imputari non poteſt ad culpam quod non pugnet, quia habet quidem potentiam pugnandi, ſed ligatam & impeditam.

Jam vero ſi (ut docet Janſenius) voluntas noſtra bonum & malum neceſſario agit prout determinatur a gratia vel a concupiſcentia intenſiore, certe cum vult bonum, non habet potentiam illud non volendi niſi ligatam per gratiam, ſiquidem ſtante majore gratiæ delectatione non poteſt non velle bonum. Similiter quando vult malum, etiamſi tunc habeat aliquam gratiam ad oppoſitum, ſed minus intenſam, non habet potentiam omittendi malum niſi ligatam & impeditam per majorem concupiſcentiæ delectationem neceſſitantem voluntatem ad malum. Ergo in ſyſtemate Janſenii voluntati neque actus bonus ad meritum, neque malus ad demeritum imputari poteſt.

Inſt. Voluntas etiam cum neceſſario agit, poneret oppoſitum, ſi vellet. Ergo ei imputari poteſt actus ejus bonus vel malus.

Reſp. Nego antecedens, quod falſum ſupponit: nam cum dicitur, voluntas poneret oppoſitum ſi vellet, ſupponitur ex communi hominum intelligentia quod poſſit velle oppoſitum. Sic dici non poteſt: Deus peccaret ſi vellet, quia Deus non habet peccandi potentiam, quum voluntas peccandi ſit peccatum. Voluntas autem non poteſt ſupponi poſſe velle oppoſitum illius, quod neceſſario vult.

Obj. Belluæ pœna & præmio afficiuntur, tamen non habent libertatem a neceſſitate ſimplici. Ergo hæc libertas non requiritur ad merendum & demerendum.

Reſp. Nego 1. partem antecedentis. Nam belluæ proprie loquendo, nec pœna, nec præmio afficiuntur;

tur; ſed bonis vel malis quibuſdam afficiuntur, ut ad aliquas actiones alliciantur, vel ab iis deterreantur.

Dolores autem belluarum non ſunt pœnæ proprie dictæ, ſed dumtaxat mala ipſis connaturalia; pœna enim proprie dicta eſt malum ſeu incommodum aliquod naturæ vel voluntati contrarium ad culpam aliquam vindicandam inflictum. Neque canes proprie loquendo fuſte percutiuntur ob carnem comeſtam, niſi ut abſterreantur a comedenda in poſtetum, alioqui irrationabiliter percuterentur.

Obj. 4. Ad meritum & demeritum requiritur quidem libertas a neceſſitate etiam voluntaria, ſed abſoluta & invariabili, non autem a neceſſitate relativa & variabili, quæ nempe modo ad bonum, modo ad malum fit, prout motus indeliberatus gratiæ vel concupiſcentiæ intenſior eſt.

Reſp. Nego. Et dico eſſe de fide requiri libertatem ab omni neceſſitate etiam voluntaria tum abſoluta & invariabili, tum etiam relativa & variabili. Nam 1. Scriptura & Patres ad meritum & demeritum exigunt immunitatem a qualibet neceſſitate etiam voluntaria ſine ulla reſtrictione, & completam ac expeditam potentiam agendi id quod omittitur, & omittendi id quod fit. 2. Tertia propoſitio Janſenii damnata eſt ab Eccleſia ut hæretica in ſenſu doctrinæ Libri Janſenii, ut conſtat ex Bullis Alexandri VII. & Clementis XI. ab Eccleſia receptis. Senſus autem hujus propoſitionis Janſenii (*ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas a neceſſitate*) eſt quod non requiratur libertas a neceſſitate relativa & variabili voluntaria, ut patet cuilibet librum Janſenii legenti; & ipſe Janſenius admittit in præſenti ſtatu naturæ lapſæ immunitatem a neceſſitate abſoluta & invariabili, nam diſerte docet eumdem hominem modo ad bonum a gratia intenſiore, modo ad malum a concupiſcentia intenſiore phyſice determinari. 3. Omnia argumenta allata militant pro libertate a qualibet neceſſitate etiam voluntaria tam relativa & variabili, quam abſoluta & invariabili. Nam utraque neceſſitas tam inſuperabilis eſt, & æque tollit potentiam ad oppoſitum eo inſtanti quo fit bonum vel malum.

Obj. 5. Licet homo neceſſitetur a concupiſcentia, tamen vere imputabiliter peccat, quia id quod fit a concupiſcentia neceſſitante eſt ſufficienter liberum in peccato Adami.

Reſp. Nego. Quia 1. Alexander VIII. damnavit hanc propoſitionem: *in ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum mortale & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium fuit in cauſſa ſua, peccato originali & voluntate Adami peccantis.* 2. Quia peccata perſonalia debent procedere a libertate propria voluntatis, quæ ſit phyſice noſtra. Nam cum omne peccatum ſit eſſentialiter liberum, peccatum perſonale eſt eſſentialiter liberum libertate perſonali. 3. Quia ſi ea quæ contra legem fiunt, non ſunt libera niſi libertate peccati originalis, ſublato peccato originali jam non ſunt libera, nec proinde peccata imputabilia. Unde baptizati jam non poſſunt peccare imputabiliter.

Articulus III.

Utrum homo in ſtatu naturæ lapſæ habeat libertatem ab omni neceſſitate ſimplici intrinſeca?

§. I.

Olim Manichæi negarunt, & nunc Lutherani & Calviniſtæ negant ineſſe homini in præſenti ſtatu liberum arbitrium ſeu libertatem ab omni neceſſitate intrinſeca antecedente, quamvis in eo admittant libertatem a coactione. Idem docet Janſenius in ſuo opere, quod inſcribitur *Auguſtinus*, ab Eccleſia damnato, ex quo quinque famoſæ hæreſes quoad ſenſum excerptæ ſunt, ut videre eſt to. 2. l. 6. de gratia; c. 6. & to. 3. l. 6. c. 38. & alibi. Idem etiam nunc docent Janſeniſtæ, qui idem quoad hoc cum Luthero & Calvino ſentientes, ut errorem ſuum a Concil. Trident. jam damnatum occultent, dicunt dari etiam in hoc ſtatu naturæ lapſæ liberum arbitrium, per illud intelligentes ſolam libertatem a coactione vel neceſſitate invariabili. Sed pertinaciter negant nunc homini ineſſe libertatem ab omni neceſſitate antecedente intrinſeca voluntaria etiam relativa & variabili, quam aſſerunt amiſſam eſſe per Adami peccatum quoad actus virtutis & vitii. Hinc quod a nobis fit ſive bonum ſive malum, cenſent fieri ex neceſſitate intrinſeca, antecedente, inſuperabili; quia gratiæ delectatio major ſeu intenſior voluntatem ad bonum, concupiſcentiæ vero delectatio major ad malum inſuperabiliter determinat.

Equidem eorum plerique jam non ita dure loquuntur, licet non minus hæretice ſentiant; ſed ſuam hæreſim, mutatis antiquis liberi arbitrii notionibus & uſitatis vocum ſignificationibus, ſub verbis in ſpeciem Catholicis velant. Quare ut ſimpliciores decipiant, ac fucum faciant, admittunt nomen indifferentiæ ad bonum & malum, ſed per illud intelligunt indifferentiam paſſivam, quæ juxta illos eſt capacitas quam habet voluntas, ut a gratia intenſiore ad bonum, vel a motu concupiſcentiæ intenſiore ad malum inſuperabiliter determinetur. Quin etiam quidam eorum hanc indifferentiam vocant activam, quia voluntas licet antecedenter & inſuperabiliter determinata a gratia vel a concupiſcentia, vere agit, quamvis non ex propria determinatione & electione, & in hoc ſenſu dicunt ſe admittere libertatem indifferentiæ activæ.

Sed omnes illi Novatores conſtanter negant voluntatem noſtram immunem eſſe ab omni neceſſitate intrinſeca antecedente etiam voluntaria, & variabili, hoc eſt, quæ modo eſt ad bonum, modo ad malum, prout gratiæ vel concupiſcentiæ motus eſt intenſior; ſed volunt voluntatem noſtram ſemper neceſſario agere id quod agit.

§. II.

Dico. Ineſt homini etiam in præſenti ſtatu naturæ lapſæ libertas a qualibet neceſſitate intrinſeca antecedente, etiam voluntaria & variabili ad bonum & peccatum. Eſt de fide.

Prob. 1. Ex Script. Deuter. c. 30. ſic Moyſes Iſraelitas, homines exiſtentes in ſtatu naturæ lapſæ, alloquitur: *teſtes invoco hodie cælum & terram, quod propoſuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vi-*

vat & ſemen tuum, & diligas Dominum Deum tuum, atque obediat voci ejus, & illi adhæreas. Et lib. Joſue c. 24. ſic eoſdem Iſraelitas exhortatur Joſue Spir. Sancto afflatus: *nunc ergo timete Dominum, & ſervite eum perfecto corde atque veriſſimo .... ſin autem malum vobis videtur ut Domino ſerviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui ſervire potiſſimum debeatis, utrum Diis, quibus ſervierunt Patres veſtri in Meſopotamia, an Diis Ammorrhæorum. Ego autem & domus mea ſerviemus Domino.* Ergo Iſraelitæ habebant optionem & poteſtatem eligendi bonum vel malum, cultum veri Dei vel idololatriam. Ergo habebant libertatem ab omni neceſſitate etiam voluntaria. Enimvero ſi hac libertate caruiſſent, exhortatio illis facta inſtinctu Spiritus Sancti, fuiſſet inanis & plane nugatoria. Nam inutilis eſt exhortatio ad aliquid, ad quod faciendum quis neceſſitetur; & nugatoria ac jocoſa eſt, ſi fit ad faciendum id, ad quod omittendum quis inſuperabiliter neceſſitatur.

Item, Eccleſ. c. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui. Adjecit mandata & præcepta ſua: ſi volueris mandata ſervare, conſervabunt te ... appoſuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Quæ verba evidenter diriguntur ad homines præſentes, ideoque lapſos.

Prob. 2. Ex Patribus apud Bellarminum & alios. Hinc ſufficiant Patres art. 2. citati, & hi pauci. S. Irenæus, lib. 4. c. 9. *homo rationalis, & ſecundum hoc ſimilis Deo, liber in arbitrio factus & ſuæ poteſtatis, ipſe ſibi cauſſa eſt, ut aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat.* Si homo ſuæ poteſtatis eſt, & ſibi ipſi cauſſa eſt, ut frumentum vel palea fiat, certe bonum vel malum agit ſine ulla antecedenti neceſſitate. S. Athanaſius, in orat. contra idola; *Anima libera eſt & ſui arbitrii, poteſt enim ut ad bona ſe inclinare, ita bona quoque averſari.*

Prob. 3. Ex Conc. Trid. quod ſeſſ. 6. c. 1. declarat in hominibus lapſis *liberum arbitrium minime extinctum fuiſſe, viribus licet attenuatum & inclinatum.* Et can. 5. ſic habet: *ſi quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum & extinctum eſſe dixerit .... anathema ſit.* Ex quo ſic argum. Liberum illud hominis arbitrium, quod Concilium definit non eſſe amiſſum, eſt libertas ab omni neceſſitate ſimplici antecedente, intrinſeca, etiam voluntaria, non autem ſola libertas a coactione. Ergo Concilium definit libertatem ab omni neceſſitate ſimplici remanere in homine poſt Adæ peccatum. *Prob. ant.* Illud liberum arbitrium, quod Concilium definit non eſſe amiſſum, eſt illa libertas, quam amiſſam eſſe aſſerebant Hæretici hoc canone damnati, nempe Lutherus & Calvinus, non autem illa libertas quam fatebatur non eſſe amiſſam, ut nemo ſanæ mentis dubitat: alioqui Concilium nil ageret, & inutilis prorſus eſſet illius definitio. Atqui liberum arbitrium, quod amiſſum eſſe aſſerebant Lutherus & Calvinus, eſt libertas ab omni neceſſitate ſimplici, ſeu voluntaria & variabili, non autem libertas a coactione. Ergo liberum arbitrium, quod Concilium definit non eſſe amiſſum poſt Adæ peccatum, eſt libertas ab omni neceſſitate ſimplici etiam voluntaria & variabili. Minor conſtat: nam illi hæretici aſſerebant amiſſam eſſe libertatem a neceſſitate ſimplici, nec unquam negarunt ineſſe homini lapſo libertatem a coactione, ut patet ex illorum ſcriptis. Lutherus, in libro de ſervo arbitrio, fol. 434. Vittemb. an. 1562. de voluntate noſtra ait: *mera lubentia, bonitate ac ſponte ſua vult & facit*: Calvinus vero, lib. 2. Inſt. c. 3. immo Calvinus expreſſe admittit liberum arbitrium intellectum in ſenſu Janſenii, nempe de ſola libertate a coactione, ſic enim, lib. 2. contra Pighium ait: *ſi coactioni opponitur libertas, liberum eſſe arbitrium & fateor, & conſtanter aſſevero, ac pro hæretico habeo, quiſquis ſecus ſentiat. Si hoc, inquam, ſenſu liberum vocetur, quia non cogatur, & violenter trahatur externo motu, ſed ſponte agat ſua, nihil moror.* Et vero dari libertatem a coactione, nemo unquam negavit, nec negare quis poteſt niſi inſaniat. Nam per ſe patet voluntatem cogi non poſſe quoad actus ſuos: cum omnis actus voluntatis ſit ipſa inclinatio voluntatis, & evidenter repugnet voluntatem poſſe velle nolendo, & nolle volendo: quod tamen fieret, ſi cogeretur quoad ſuos actus.

Accedit Conc. Arauſicanum II. can. 25. ubi ait: *Hoc ſecundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per Baptiſmum gratia, omnes quæ ad ſalutem pertinent, poſſint & debeant, ſi fideliter laborare voluerint, implere.* Et Concil. Conſtantienſe, quod ſeſſ. 28. damnavit articulum Wicleffi, quo aſſerebat omnia de neceſſitate evenire. Per neceſſitatem intelligebat ſimplicem ſeu voluntariam, quam a præſcientia Dei repetebat, in quo ſolo a Janſenio & Calvino diſcrepat.

Prob 4. Ratione Theologica. Homo in ſtatu naturæ lapſæ meretur, & demeretur, ut fide conſtat: ac proinde habet id omne, quod requiritur ad merendum & demerendum. Atqui ad merendum & demerendum requiritur libertas ab omni neceſſitate intrinſeca antecedente, nec ſufficit libertas a coactione, ut etiam fide conſtat, & oſtenſum eſt, art. 2. Ergo homo in ſtatu naturæ lapſæ habet libertatem a neceſſitate ſimplici, & non tantum a coactione.

Prob. 5. Alia duplici ratione. Prima ſi homo lapſus careret libertate ab omni neceſſitate etiam voluntaria, teneretur ad impoſſibile; nam teneretur obſervare præcepta divina, quæ tamen neceſſario violaret, quoties ea non ſervaret.

Secunda ratio. Si non daretur libertas ab omni neceſſitate ſimplici, homines ſcelerati juſtam haberent excuſationem ſuorum criminum, nempe neceſſitatem antecedentem inſuperabilem peccandi. Falſum conſequens: alioqui injuſte ſive a Deo ſive ab hominibus punirentur: ergo & antecedens. Item viri probi fruſtra curam ac conatum adhiberent ad virtutem colendam, ſiquidem ad illam exercendam neceſſitarentur, & quidem ex majore delectatione: nec magis laude ac præmio digni forent quam improbi, ſiquidem utrinque facerent, quod non poſſent non facere; quare hæreſis illa negans libertatem ab omni neceſſitate ſimplici eſt principium omnis morum corruptelæ: ſceleribus ac vitiis omnibus fræna laxat, & omnem virtutis curam ac ſtudium penitus tollit.

§. III. *Solvuntur objectiones.*

Obj. 1. Multos textus Scripturæ.

1. Chri-

Digitized by Google

1. Chriſtus. Matth. c. 7. dicit: *non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.*

Reſp. Per arborem hic intelligitur voluntas efficax, ut docet S. Auguſt. & ſenſus eſt: homo habens bonam voluntatem efficacem, quamdiu illam habet, non poteſt malum agere; ſed bonam illam voluntatem libere habuit ex auxilio Gratiæ, & poteſt illam amittere diſſentiendo Gratiæ. Similiter habens malam voluntatem, quamdiu illam habet, non poteſt bonum agere: ſed illam libere habet, & poteſt cum auxilio Gratiæ habere aliam bonam, & haberet ſi conſentiret Gratiæ. Præterea ſi per arborem intelligitur homo ipſe, ſenſus eſt: homo bonus quatenus bonus non poteſt malum agere, neque homo malus quatenus malus poteſt bonum agere. Sed homo bonus poteſt fieri malus diſſentiendo Gratiæ, & homo malus poteſt fieri bonus conſentiendo Gratiæ.

2. Illud Joan. c. 8. *omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.*

Reſp. Senſus eſt; quod peccator neceſſario ſubjectus ſit pœnis peccati, nec poſſit ſe ſine Gratia a peccato & pœnis peccati liberare, & juſtificationem conſequi.

3. Illud Rom. c. 7. *non quod volo bonum, hoc ago; ſed quod odi malum, illud facio.*

Reſp. Apoſtolus loquitur de indeliberatis concupiſcentiæ motibus ad peccatum inclinantibus, quos quidem neceſſario experimur, ſed quibus poſſumus ex auxilio Gratiæ non conſentire, & qui diſſentientibus non imputantur ad culpam. Quare ſubjicit; *ſi autem quod nolo, illud facio, conſentio legi, quoniam bona eſt. Nunc autem jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*, ideſt concupiſcentia. Senſus igitur textus objecti eſt: non ſentio inclinationem ad bonum, quam vellem habere: ſed e contrà experior inclinationem ſeu propenſionem indeliberatam ad malum, quam nollem ſentire.

4. Eodem c. dicitur: *video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.*

Reſp. Homo captivatur in lege peccati improprie dicti, non autem proprie dicti. Peccatum proprie dictum eſt actus libere factus vel omiſſus contra legem Dei. Peccatum improprie dictum eſt concupiſcentia, quæ ideo dicitur peccatum, quia oritur a peccato (Adami ſcilicet) & ad peccatum inclinat. Per peccatum autem, in cujus lege captivamur, intelligit Apoſtolus concupiſcentiam, quæ eſt habitualis propenſio ad malum: cujus quidem motus neceſſario experimur, & ſic ea captivamur, ſed iis non neceſſario obſequimur: & ſic non neceſſario peccamus. Unde quamvis non ſimus liberi circa motus concupiſcentiæ quoad ſenſum, ſumus tamen quoad conſenſum.

5. Illud Tim. c. 2. de impiis & incredulis; *Ut reſipiſcant diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.*

Reſp. Impii & increduli dicuntur captivi teneri ad voluntatem diaboli, non quia ab illo neceſſitantur ad peccatum, ſed quia propter voluntariam ſuam cæcitatem & pravos habitus poſſunt difficilius reſipiſcere & ejus tentationibus reſiſtere, & dæmoni a Deo permittitur in illos magis ſævire quam in pios & fideles.

6. Illud Prov. c. 21. *Cor Regis in manu Domini; quocumque voluerit, inclinabit illud.*

Reſp. Deus inclinat & movet voluntates hominum quocumque vult efficaciter, non eas neceſſitando, ſed (ut ait S. Auguſt.) eas vocando & movendo quomodo ſcit congruere ut vocantem non reſpuant, ſed Deo plane conſentiant.

7. Illud Iſaiæ c. 26. *Domine .... omnia opera noſtra operatus es nobis.*

Reſp. Deus operatur quidem opera noſtra nobis, ſed non niſi nobis ex propria determinatione & electione operantibus.

8. Illud Jer. c. 10. *Scio, Domine, quia non eſt hominis via ejus, nec viri ut ambulet, & dirigat greſſus ſuos.*

Reſp. Hic agitur de ſucceſſu conſiliorum & actionum hominis, non de productione ſuarum volitionum. Et ſenſus eſt, quod ſucceſſus ſeu executio eorum, quæ homo libere vult, non ſit ſemper in poteſtate hominis, ſed ſemper pendeat a divina Providentia. Quod ſi ageretur de actibus voluntatis humanæ, ſenſus eſſet, quod homo ex ſuis ſolis naturæ viribus & ſine auxilio divino non poteſt recte vitam ſuam inſtituere, & actus ſalutares elicere.

Obj. 2. Ex Cæleſtino Papa I. Naturalis poſſibilitas Adami amiſſa eſt per peccatum.

Reſp. Per poſſibilitatem intelligit, non potentiam agendi ex propria determinatione & electione, ſed potentiam agendi ſalutariter: quæ quidem per peccatum Adami amiſſa eſt, ſed per Chriſtum reparata fuit. Hanc autem potentiam vocat naturalem, quia Adamus eam ſimul cum natura accepit, eamque, ſi non peccaſſet, cum natura ad poſteros tranſmiſiſſet.

Obj. 3. Conc. Arauſicanum II. can. 15. ait: *Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, niſi per gratiam Baptiſmi non poteſt reparari. Quod amiſſum, niſi a quo potuit dari, non poteſt reddi.*

Reſp. Loquitur de libero arbitrio tantum, ut eſt potentia inſtructa habitibus ſupernaturalibus, qui neceſſarii ſunt ad merendam & conſequendam vitam æternam. Quæ quidem potentia per peccatum originale amiſſa eſt, nec reparari poteſt, niſi per Baptiſmum in re vel in voto ſuſceptum. At Concilium non loquitur de libero arbitrio præciſe ut eſt facultas naturalis, quæ poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis poteſt agere & ſimul poteſt non agere: quod quidem liberum arbitrium per peccatum originale infirmatum & extenuatum eſt, non tamen amiſſum.

Obj. 4. Si voluntas eſt indifferens, debet determinari ab alia cauſſa. Ergo non eſt libera.

Reſp. Nego ſequel. anteced. Quia voluntas noſtra eſt indifferens indifferentia activa; & ſic poteſt ſe ipſam determinare, & revera ſe ipſam determinat efficienter ſeu active per ſe ipſam, ſeu per ſuam virtutem agendi; formaliter vero per ſuam actionem quæ eſt formaliter ejus determinatio. Cum autem voluntas agit, non poteſt non agere, ſed impotentia conſequente ejus liberam determinationem.

Obj. 5. Voluntas non poteſt habere potentiam ad oppoſita: nam non poteſt oppoſita ponere. Ergo non eſt libera.

Reſp. Voluntas noſtra habet potentiam ad oppoſita, non ſimul, ſed diviſim ponenda. Nam non

habet

Digitized by Google

habet potentiam ponendi ſimul duo oppoſita, cum illorum poſitio repugnet; ſed habet ſimul potentiam agendi & potentiam non agendi reducibilem ad actum diviſim tantum. Unde voluntas cum amat; poteſt producere odium, vel non amare, non conjunctim cum amore, ſed diviſim ab amore, ideſt, loco amoris poteſt producere odium.

Obj. 6. Voluntas non poteſt eligere minus bonum; ergo a fortiori non poteſt eligere malum.

Reſp. Nego anteced. Itaque voluntas poteſt eligere minus bonum, non quidem ut minus bonum, ſed ut bonum ſufficiens, vel comparatu facilius, & reſpuere majus bonum ut non neceſſarium, vel ut difficilius comparabile, vel ut ſenſibus minus gratum.

Nota. Per Adami peccatum liberum hominis arbitrium non fuit quidem extinctum; ſed tamen læſum, & viribus attenuatum fuit, non ſolum quia per hoc peccatum voluntas hominis ſpoliata eſt juſtitiæ originalis dono, & ſpeciali illa Providentia, quæ ſic regebat hominem, ut in poteſtate ſua haberet omnes corporis & animi motus; ſed maxime quia propter ignorantiam, vitiatum corporis temperamentum, & effrænatam concupiſcentiam continuo ad malum impellentem, voluntas noſtra bonum honeſtum adeo faſtidit, & ita propendet in malum, ut nihil ſalutare velle & agere poſſit ſine auxilio gratiæ potentioris, qua indiguerit Adamus in ſtatu innocentiæ, immo ſine gratia non poſſit actus honeſtos mere naturales arduos exercere, quos tamen cum ordinario Dei concurſu actuali potuiſſet in ſtatu innocentiæ, vel etiam in ſtatu naturæ puræ elicere.

ARTICULUS IV.

Exponitur mens & doctrina Sancti Auguſt. circa liberum arbitrium in ſtatu naturæ lapſæ.

§. I.

SAnctus Auguſtinus per liberum arbitrium hominis etiam lapſi intellexit libertatem ab omni neceſſitate intrinſeca etiam voluntaria. Eſt contra Janſenium.

Prob. Nam 1. l. 2. contra Fauſtum c. 2. ſic ait: *Et nos quidem ſub fato ſtellarum nullius hominis geneſim ponimus, ut liberum arbitrium voluntatis, quo bene vel male vivitur, præter juſtum judicium Dei ab omni neceſſitatis vinculo vindicemus.* 2. Lib. de Gratia & libero arbitrio, c. 2. poſtquam retulit verba Eccleſiaſtici, c. 15. quibus deſcribitur liberum arbitrium hominis lapſi ut immune ab omni neceſſitate, nempe hæc: *Ipſe ab initio fecit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui. Si volueris, conſervabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponit tibi ignem & aquam, ad quodcumque volueris, extende manum tuam. In conſpectu hominis vita & mors, & quodcumque placuerit, dabitur ei:* ſic proſequitur S. Doctor: *Ecce apertiſſime videmus expreſſum liberum humanæ voluntatis arbitrium.* Ergo S. Auguſt. per liberum arbitrium intellexit eam facultatem, quam Eccleſiaſticus attribuit homini viatori lapſo: atqui Eccleſiaſticus attribuit homini lapſo facultatem agendi bonum vel malum pro arbitrio, & abſque ulla neceſſitate antecedenti intrinſeca, ut patet ex ejus verbis, quæ diriguntur ad hominem qui ea legit, ideoque ad hominem lapſum. Ergo Sanct. Auguſt. per liberum arbitrium intellexit facultatem agendi bonum vel malum pro arbitrio, & ſine ulla neceſſitate antecedenti intrinſeca. 3. l. 2. de nuptiis & concupiſcentia, c. 3. infra citando, teſtatur ſe admittere ſecundum fidem Catholicam liberum arbitrium in hominibus lapſis, ſicut ipſi Pelagiani, idque eſſe commune Catholicis & Pelagianis dogma. Atqui Pelagiani per liberum arbitrium intelligebant facultatem agendi completam & expeditam, ac immunem ab omni neceſſitate ſimplici, ut conſtat apud omnes. Ergo. cap. 4. lib. De ſpiritu & littera, n. 54. ait: *Cum poteſtas datur, non neceſſitas utique imponitur.*

Obj. 1. S. Auguſt. l. 5. de civit. Dei c. 10. ait: *Si autem illa definitur eſſe neceſſitas, ſecundum quam dicimus neceſſe eſſe ut ita ſit aliquid, vel ita fiat; neſcio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis.* Ergo ex S. Doctore, libertas non excludit omnem neceſſitatem.

Reſp. Nego conſeq. Quia S. Auguſt. ibi loquitur de neceſſitate non intrinſeca, ſed extrinſeca & reſultante ex aliqua hypotheſi, quæ ſit aliquo modo in noſtra poteſtate. Nam ibi agit contra Stoicos, qui ut libertatem humanam tuerentur, omnem indiſcriminatim neceſſitatem ab ea removebant, & idcirco in Deo negabant præſcientiam omnium libere futurorum, ex eo quod inde ſequeretur neceſſe eſſe ut illa futura eveniant. Contra hoc S. Doctor docet libertati non officere neceſſitatem extrinſecam, reſultantem ex hypotheſi, quæ ſit aliquo modo in noſtra poteſtate, ut fuerit vel non fuerit: qualis eſt neceſſitas ſecundum quam dicimus neceſſe eſſe, ut actus a Deo abſolute præſciti & futuri, re vera futuri ſint. Nam hypotheſis præſcientiæ divinæ eſt aliquo modo in noſtra poteſtate, ut fuerit vel non fuerit; quia Deus non præſcit actus noſtros eſſe futuros, niſi quia futuri ſunt, ut docet S. Aug. c. citato, ac proinde non eſſet præſcientia Dei circa actus noſtros futuros, ſi illi futuri non eſſent: ut autem ſint futuri, pendent a voluntate noſtra. Immo vero neceſſitas reſolvitur ex aliqua hypotheſi, quæ in poteſtate noſtra eſt, ut fuerit vel non fuerit; eſt etiam in noſtra poteſtate, ut fuerit vel non fuerit, ac proinde non tollit libertatem, immo ſupponit aliquod ejus exercitium ut quid ratione prius.

Igitur neceſſitas, ſecundum quam dicimus neceſſe eſſe, ut actus quibus bene vel male vivimus, aliquando ſint, quia Deus eos præſcivit, non officit libertati noſtræ, cum hæc neceſſitas ut fuerit vel non fuerit, ſit in noſtra poteſtate perinde ac hypotheſis ex qua reſultat. Quare S. Doctor non ibi loquitur de neceſſitate antecedente, quæ nullatenus ſit in noſtra poteſtate, immo talem neceſſitatem expreſſe removet a voluntate, eod. c. *Si neceſſitas*, inquit, *illa dicenda eſt, quæ non eſt in noſtra poteſtate, ſed etiamſi nolumus efficit quod poteſt, ſicut eſt neceſſitas mortis, manifeſtum eſt voluntates noſtras, quibus recte vel perperam vivitur, ſub tali neceſſitate non eſſe.* Ergo ex S. Auguſt. actus voluntatis noſtræ boni & mali non ſubjacent neceſſitati, quæ non eſt in noſtra poteſtate, nec proinde neceſſitati intrinſecæ antecedenti.

Inſt. S. Auguſt. in exemplum neceſſitatis, quam dicit non nocere libertati, adducit neceſſitatem, qua neceſſe eſt Deum ſemper vivere, ſic enim cap. cit. ait; *Neque enim & vitam Dei & præſcientiam*

Dei

Dei ſub neceſſitate ponimus, ſi dicamus neceſſe eſſe, Deum ſemper vivere & cuncta præſcire. Sed talis neceſſitas eſt abſoluta. Ergo.

Reſp. Diſting. maj. Adducit neceſſitatem, qua neceſſe eſt Deum ſemper vivere vita contingenti, hoc eſt, ſemper habere actus liberos & contingentes voluntatis & intellectus *conc. maj.* Vivere vita neceſſaria, hoc eſt, habere actus neceſſarios voluntatis & intellectus, *nego maj. & diſtincta pariter minore*, *nego conſ.* S. Doctor in exemplum neceſſitatis non tollentis libertatem adducit neceſſitatem, qua neceſſe eſt Deum ſemper vivere vita contingenti, id eſt, ſemper habere actus liberos ac contingentes voluntatis & intellectus, quibus vivit Deus in actu ſecundo; nam velle & intelligere eſt vivere; cum ſit agere immanenter. Hæc autem neceſſitas eſt hypothetica, quatenus ex hypotheſi quod Deus libere *aliquid* extra ſe velit, aliquid contingens cognoſcat neceſſe eſt, ut illud ſemper & incommutabiliter velit & præſciat neceſſitate antecedente & independente a libertate Dei vel creaturæ.

Quare ſenſus loci objecti eſt: quamvis dicamus neceſſe eſſe, ut Deus ſemper & immutabiliter velit quidquid vult extra ſe; non idcirco tamen dicimus Deum neceſſario velle id quod vult extra ſe. Sic ex hypotheſi quod Deus velit mundum, neceſſe eſt ut ſemper, nempe ab æterno & pro æterno illum velit, licet non neceſſario velit mundum. Similiter licet dicamus neceſſe eſſe, ut Deus præſciat omnia futura quæ futura ſunt, non idcirco dicimus præſcientiam illam divinam eſſe abſolute neceſſariam; quia nempe quamvis ex hypotheſi quod ſint aliqua futura, Deus non poſſit non illa præſcire; Deus tamen ſic illa neceſſario præſcit ex hypotheſi, ut potuerit non præſcire, quia illa ſic futura ſunt, ut potuerint non eſſe futura, & ſic potuerint præſciri ut futura, cum repugnet Deum præſcire ut futura, quæ non ſunt futura.

Confirmatur Reſponſio noſtra. Quia S. Auguſt. in exemplum neceſſitatis quam dicit non nocere libertati voluntatis noſtræ, ibidem immediate poſt verba inſtantiæ adducit aliam neceſſitatem hypotheticam, & quæ eſt in noſtra poteſtate; ſic enim poſt verba objecta proſequitur: *Sicut etiam cum dicimus neceſſe eſſe ut, cum volumus, libero velimus arbitrio; & verum procul dubio dicimus, & non ideo ipſum arbitrium neceſſitati ſubjicimus, quæ adimit libertatem*. Deinde ſic caput illud conficit: *Neque enim ideo peccat homo quia Deus illum peccaturum præſcit... Qui ſi nolit, omnino non peccat: ſed ſi peccare noluerit, etiam hoc ille præſcivit*.

Obj. 2. Ex S. Auguſt. l. 3. de libero arbitrio, c. 3. Illud eſt in noſtra poteſtate, quod fit cum volumus. Sed actus voluntatis neceſſarius fit cum volumus: ergo eſt in noſtra poteſtate, ideoque eſt liber.

Reſp. Ibi per poteſtatem intelligit poteſtatem electivam: & ſenſus eſt illud eſſe in noſtra poteſtate electiva, quod fit cum volumus pro arbitrio noſtro & ex electione, ita ut poſſimus illud non velle. Præterea minor eſt falſa: nam ex communi ſenſu & uſitato loquendi modo, illud ſolum dicitur fieri cum volumus, quod poſſumus velle & non velle, agere & non agere pro arbitrio, & abſque ulla neceſſitate antecedenti. Sic Deus non dicitur ſe ipſum amare quia vult: e contra dicitur Deus nos amare, nos conſervare, quia vult.

Obj. 3. S. Auguſt. ib. nempe l. 3. de lib arb. c. 3. ait: *Voluntas noſtra nec voluntas eſſet, niſi eſſet in noſtra poteſtate. Porro quia eſt in poteſtate, libera eſt nobis*. Ergo ex S. Auguſt. volitio hoc ipſo eſt libera, quod volitio eſt, & ſic volitio neceſſaria eſt libera.

Reſp. Nego conſeq. Quia ibi ſumit volitionem in ſenſu ſtrictiore, & per eam intelligit, non quamlibet volitionem, ſed eam tantum volitionem, quæ eſt a voluntate, ut eſt facultas ſui ipſius determinativa per electionem, & immunis ab omni neceſſitate antecedenti. Nam eodem c. volitionem opponit neceſſitati antecedenti etiam voluntariæ, ſic enim ait; *Miraris quomodo non ſint contraria & repugnantia, ut Deus præſcius ſit omnium futurorum, & nos non neceſſitate ſed voluntate peccemus. Si enim præſcius eſt Deus, inquis, peccaturum eſſe hominem, neceſſe eſt ut peccet: ſi autem neceſſe eſt, non ergo eſt in peccando voluntatis arbitrium, ſed potius inevitabilis & fixa neceſſitas. Qua ratiocinatione hoc videlicet ne conficiatur, times ne aut Deus futurorum omnium præſcius impie negetur, aut ſi hoc negare non poſſumus, fateamur non voluntate, ſed neceſſitate peccare*.

Obj. 4. S. Auguſt. l. 1. operis imperfecti n. 100. ait: *Si liberum non eſt, niſi quod Deus poteſt velle, id eſt, & bonum & malum, liber Deus non eſt, qui malum non poteſt velle, de quo etiam ipſe dixiſti. Deus eſſe niſi juſtus non poteſt. Siccine Deum laudas, ut ei auferas libertatem?*

Reſp. Hic ſolum reprehendit Julianum, quod libertatem arbitrii generaliter ſumptam diceret eſſe facultatem agendi bonum & malum pro arbitrio. Quod falſum eſt, nam hæc eſt tantum ſpecies libertatis propria hominis viatoris, quæ poteſt mereri & demereri. At libertas generatim & ſecundum eſſentiam ſuam ſumpta, eſt præciſe facultas agendi & non agendi pro arbitrio, & abſque ulla neceſſitate intrinſeca antecedenti; eſt facultas eligendi hoc vel illud; eſt completa & expedita facultas ſe determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus incompoſſibilibus, ſeu oppoſitis, ſive illa ſint oppoſita contradictorie, ſive contrarie.

S. Auguſt. ſenſit ad merendum & demerendum in hoc ſtatu naturæ lapſæ requiri libertatem ab omni neceſſitate antecedente intrinſeca, nec ſufficere libertatem a coactione. Eſt contra Janſenium.

Prob. Nam 1. Lib. De duabus animabus, c. 11. ſic ait: *Etiamne hi libri obſcuri mihi ſcrutandi erant unde diſcerem, neminem vituperatione ſuppliciove dignum, qui aut id velit quod juſtitia velle non prohibet, aut id non faciat quod facere non poteſt? Nonne iſta cantant & in montibus paſtores, & in theatris poetæ, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magiſtri in ſcholis, & Antiſtites in ſacratis locis, & in orbe terrarum genus humanum? Quod ſi nemo vituperatione vel damnatione dignus eſt, aut non contra vetitum juſtitiæ faciens, aut quod non poteſt non faciens: quis dubitet tunc eſſe peccatum, cum & velle injuſtum eſt, & liberum nolle: & ideo definitionem illam veram eſſe; Peccatum eſt voluntas retinendi vel conſequendi quod juſtitia vetat, & unde liberum eſt abſtinere?* Et c. 12. *Peccati enim tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis eſt & inſaniæ. Quamobrem illæ animæ quidquid faciunt,*

ſi na-

Digitized by Google

ſi natura, non voluntate faciunt, ideſt, ſi libero & ad faciendum & ad non faciendum motu animi carent, ſi denique his abſtinendi ab opere ſuo poteſtas nulla conceditur, peccatum tantum tenere non poſſumus. 2. l. 3. de libero arb. c. 13. *Hoc breviſſimum tene, quæcumque iſta cauſſa eſt voluntatis* (malæ) *ſi ei non poteſt reſiſti, ſine peccato ei ceditur. Si autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur. An forte fallit incautum? Ergo caveat, ne fallatur. An tota fallacia eſt, ut cavere omnino non poſſit? Si ita eſt, nulla peccata ſunt; quis enim peccat in eo, quod nullo modo cavere poteſt?* 3. L. de natura & gratia, c. 65. poſtquam hæc S. Hieron. verba retulit, (*liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia neceſſitate trahimur: alioquin ubi neceſſitas eſt, nec corona eſt.*) ſic reſpondet: *Quis non agnoſcat? Quis non toto corde ſuſcipiat?* Ubi agitur de omni neceſſitate antecedenti etiam voluntaria, nempe de neceſſitate qua trahamur, 4. L. de gratia & libero arb. c. 2. *Ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium. Nemo ergo Deum cauſſetur in corde ſuo; ſed ſibi imputet quiſque, cum peccat.*

Nota. S. Aug. lib. 1. Retractationum refert textus pro libertate expreſſos, quos contra Manichæos tradiderat, & illos confirmat, nedum retractat: volens tantum intelligi illam libertatem quoad opus ſalutare ſupponere gratiam Chriſti, & illos textus non adverſari peccato originali.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. S. Aug. l. 1. Contra duas epiſtolas Pelagianorum, c. 3. ait: *Voluntas* (peccatorum) *libera eſt in malis, quia delectatur malis.* Ergo ad demerendum ſufficit libertas a coactione.

Reſp. Neg. conſeq. Quia per id *delectatur* intelligit deliberatam ac liberam delectationem, quæ in amore libero conſiſtit. Unde ſenſus eſt, quod peccatores libere malum agunt, quia libere illud amant, & amando libere illo delectantur: nam omnis amor eſt delectatio, ut docet S. Thom. & experientia patet.

Obj. 2. S. Auguſt. eod. l. c. 2. ait; *Liberum arbitrium uſque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent, maxime omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis libet.*

Reſp. Ita loquitur, ut ſignificet peccatores ultro & libere ſeu ex propria determinatione peccare: loquitur enim juxta communem & ordinarium loquendi modum, ſecundum quem ex eo quod quis non cogitur ad aliquid faciendum, illud abſque omni antecedenti neceſſitate atque ex propria electione ab eo fieri infertur.

Obj. 3. S. Auguſt. l. 1. Operis Imperfecti, n. 105. ait: *Cogitare te exiſtimo, quid appetendum, quid vitandum ſit in agenda vita, quanto labore diſcatur. Qui autem hoc neſciunt, ipſa boni appetendi malique vitandi ignorantia patiuntur peccandi neceſſitatem. Neceſſe eſt enim ut peccet, qui neſciendo quid facere debeat, quod non debet, facit. De quo genere malorum Deus rogatur, ubi dicitur: Delicta juventutis & ignorantiæ meæ ne memineris. Quod genus delictorum ſi non imputaret Deus juſtus, non ea ſibi dimitti poſceret homo fidelis.* Ergo homo neceſſario peccando demeretur.

Reſp. Nego conſeq. Quia hic agitur de neceſſitate conſequenti, non antecedenti. Libertas autem non excludit neceſſitatem conſequentem, quæ ſupponit libertatis exercitium, & ex eo oritur. Nam ibi S. Doctor loquitur de peccatis ignorantiæ, hoc eſt, de peccatis, quæ fiunt ex ignorantia culpabili, quæ ſcilicet potuit ac debuit depelli, nec tamen depulſa eſt, quia homo neglexit diſcere quantum poterat & debebat. Hæc autem ignorantia eſt libera in cauſſa, nempe in libera negligentia addiſcendi; ac proinde ipſa peccatum eſt, & ea, quæ ex illa male fiunt, ſunt peccata imputabilia, quæ vitari potuerunt.

Inſt. 1. S. Auguſt. ibi agit de ignorantia invincibili. Ergo.

Reſp. Nego anteced. Nam agit de ignorantia; qua ex magna difficultate addiſcendi laborat homo, qui ad illam depellendam non adhibet tantam diligentiam, quantam poſſet & deberet. Non obſtat, quod loquatur de ignorantia, quæ eſt pœna peccati originalis: nam juxta illum ignorantia vincibilis eſt etiam pœna peccati, quamvis ſit ſimul peccatum & cauſſa peccati.

Inſt. 2. S. Auguſt. ib. n. 106. ſic concludit; *non eſt igitur impunitatis ſecuritas in neceſſitate peccandi. Sed ut non obſit iſta neceſſitas, donat ille cui dicitur: De neceſſitatibus meis erue me. Donat autem duobus modis, & præteritam dimittendo iniquitatem, & opitulando ne intremus in tentationem. Unuſquiſque vero tentatur a concupiſcentia ſua.*

Reſp. Ibi loquitur de morali neceſſitate peccandi orta tum ex ignorantia culpabili eorum, quæ ad recte vivendum pertinent, tum ex concupiſcentia. Sed cum morali illa neceſſitate peccandi, quæ nil aliud eſt quam magna difficultas vitandi peccatum, remanet in peccatore indifferentia activa, & potentia non peccandi. Vel loquitur de neceſſitate conſequente, non antecedente.

Obj. 4. S. Auguſt. docet hominem lapſum habere neceſſitatem ignorandi aliqua præcepta juris naturalis, quæ ſcire tenetur, & quorum tamen ignorantia ei imputatur. Ergo ſenſit neceſſitatem non impedire imputabilitatem peccati. Ergo, &c.

Reſp. Loquitur de neceſſitate morali, non phyſica. Nam hæc neceſſitas ignorandi aliqua præcepta, quorum tamen ignorantia ad culpam imputatur, non oritur ex abſoluta impoſſibilitate, ſed ſolum ex magna difficultate addiſcendi omnia, quæ fieri vel vitari debent ad bene vivendum. Quæ magna difficultas poteſt & debet ſuperari ab homine.

§. III.

S. Auguſt. ſenſit ineſſe homini etiam in præſenti ſtatu naturæ lapſæ libertatem ab omni neceſſitate ſimplici antecedente. Eſt contra Lutherum, Calvinum, & Janſenium.

Prob. 1. Ex ejus teſtibus in duobus prioribus paragraphis allatis.

Prob. 2. Ex l. 2. De nuptiis & concupiſcentia, c. 3. ubi ſic Julianum Pelagianum alloquens ait: *Non itaque ſicut te atque alios fallens loqueris, ſi quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum eſſe naſcentium conditorem dixerit, Cæleſtinus, & Pelagianus vocatur, iſta quippe Catholica Fides dicit...*

cit .... liberum itaque in hominibus eſſe arbitrium, & Deum eſſe naſcentium conditorem utrique dicimus, non hinc eſtis Cæleſtiani & Pelagiani. Liberum autem quemquam eſſe ad agendum bonum ſine adjutorio Dei, & non erui a poteſtate tenebrarum, & ſic transferri in regnum Dei, hoc vos dicitis, hinc eſtis Cæleſtiani & Pelagiani. Quid obtendis, ad fallendum, communis dogmatis nomen; ut operiat proprium crimen? Ubi S. Doctor teſtatur ſe ſecundum Fidem Catholicam admittere liberum arbitrium in hominibus lapſis, ſicut ipſi Pelagiani admittebant, hocque eſſe commune Catholicis & Pelagianis dogma, & Pelagianos ſolum arguit, quod dicerent illud liberum arbitrium ſine gratia valere ad bonum ſalutare agendum: non autem eos arguit quod per liberum arbitrium intellexerint libertatem a neceſſitate. Atqui S. Doctor liberum arbitrium in homine lapſo admittere non potuit cum Pelagianis, & aſſerere dogma liberi arbitrii, quale nunc ineſt homini lapſo, eſſe Catholicis & Pelagianis commune, nec illud in Pelagianis circa libertatem reprehendere, quam quod gratiæ neceſſitatem negarent, niſi idem nomine liberi arbitrii cum Pelagianis intellexiſſet, nempe libertatem ab omni neceſſitate ſimplici, illudque ſic intellectum admiſiſſet. Ergo S. Auguſt. admiſit in homine lapſo libertatem ab omni neceſſitate ſimplici.

Porro probe ſciebat Pelagianos conſtituere libertatem hominis lapſi in indifferentia activa, & immunitate ab omni neceſſitate ſimplici. Nam l. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, c. 18. dicit liberum arbitrium quale nunc habemus, tale eſſe ſecundum Pelagium, *quod huc atque illuc liberum flectitur*. Et l. de gratia Chriſti, c. 31. refert hæc Pelagii verba ex ejus ad Innocentium epiſtula: *Ecce ad beatitudinem tuam epiſtola iſta me purget, in qua pure atque ſimpliciter ad peccandum & ad non peccandum integrum liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus divino ſemper adjuvatur auxilio.* In quo Pelagii textu nihil reprehendit, ſed tantum quærit ſenſum hujus vocis auxilii divini. Nam hæc ſubjicit S. Doctor: *cernitis itaque pro intellectu, quem vobis Dominus dedit, hæc ejus verba ſolvendæ non ſufficere quæſtioni. Quærimus enim adhuc quo auxilio liberum adjuvari dicat arbitrium, ne forte, ſicut ſolet, velit intelligi legem atque doctrinam.*

Prob. 3. Ex l. 1. operis imperfecti, n. 98. ubi ait: *ex quo homo incipit uti voluntatis arbitrio, & peccare & non peccare poteſt, ſed alterum horum non facit, niſi adjutus ab eo, qui dixit, ſine me nihil poteſtis facere: alterum vero propria voluntate.* Ergo ex S. Auguſt. homo lapſus poteſt peccare & non peccare, bene & male agere, cum hoc tamen diſcrimine, quod cum bonum ſalutare agit, illud non agat nec agere poſſit ſine gratia; peccet vero propria voluntate, hoc eſt, ſolis viribus naturalibus liberi arbitrii, & ex ſola propria determinatione, Deo nullatenus impellente.

Prob. 4. Ex l. 2. contra Felicem Manichæum, c. 4. *habet unuſquiſque in voluntate aut eligere quæ bona ſunt & eſſe arbor bona: aut eligere quæ mala ſunt, & eſſe arbor mala.*

Denique S. Auguſt. docet nos habere eamdem ſpecie libertatem, quam Adamus habuit in ſtatu innocentiæ, cum hoc ſolo diſcrimine accidentali, quod libertas ſtatus innocentiæ eſſet immunis ab ignorantia & concupiſcentia, & facilitatem ad bonum complecteretur: noſtra autem difficultatem adjunctam habeat propter reluctationem concupiſcentiæ, & nobis per gratiam Chriſti reſtituatur quoad bonum ſalutare. Nam l. 6. operis imperfecti, n. 11. aſſerit libertatem per gratiam in priſtinum ſtatum reſtitui. Poſtquam enim citavit textum Innocentii I. ſic ait: *Audis reſtitui libertatem & non periiſſe contendis: atque humana voluntate contentus, divinam non petis gratiam, quam libertas noſtra, etiam in ſtatum priſtinum reſtituta, ſibi eſſe intelligit neceſſariam.* Item docet l. 3. n. 114.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. S. Auguſt. Enchirid. c. 30. ait: *Libero arbitrio male utens homo, & ſe perdidit & ipſum ... cum libero peccaretur arbitrio victore peccato, amiſſum eſt liberum arbitrium.* Ergo amiſſum eſt liberum arbitrium.

Reſp. Diſtin. conſ. Amiſſum eſt liberum arbitrium quale erat in ſtatu innocentiæ, *conc. conſ.* Amiſſum liberum arbitrium ſumptum præciſe pro facultate, quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis poteſt agere & non agere, *nego conſ.* Per peccatum originale amiſimus liberum arbitrium ſumptum quoad potentiam agendi utiliter ad ſalutem, ſed illud per Chriſtum recuperavimus. Item amiſimus irrecuperabiliter liberum arbitrium quoad potentiam bonum agendi prompte, facile, & ſine reluctatione concupiſcentiæ. At ex S. Auguſtino per peccatum originale minime amiſſum eſt liberum arbitrium quoad eſſentiam ſumptum, nempe per facultatem agendi & non agendi, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, nam l. 1. contra duas ep. Pelagian. c. 2. ſic ait; *Quis noſtrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, ſed illa, quæ in Paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate juſtitiam.* Illa autem plena juſtitia conſiſtebat in habitibus ſupernaturalibus, in dono integritatis, in immunitate a concupiſcentia inordinata, & ignorantia, & in magna facilitate agendi bonum ſalutare. Porro per merita Chriſti nobis applicata recuperamus habitus ſupernaturales cum auxiliis eis annexis, non tamen donum integritatis, & immunitatem a concupiſcentia, quæ nobis relicta eſt ad humilitatis ceterarumque virtutum exercitium; ita ut ad bonum ſalutare agendum, & peccatum vitandum indigeamus gratiæ auxilio potentiore, quam fuerit auxilium neceſſarium in ſtatu innocentiæ.

Obj. 2. S. Auguſt. lib. contra Fortunatum, diſp. 2. ait: *Liberum voluntatis arbitrium in illo homine fuiſſe dico, qui primum formatus eſt. Ille ſic factus eſt, ut nihil omnino voluntati ejus reſiſteret, ſi vellet Dei præcepta ſervare. Poſtquam autem libera ipſe voluntate peccavit, nos in neceſſitatem præcipitati ſumus, qui ab ejus ſtirpe deſcendimus.*

Reſp. Hinc per liberum arbitrium intelligi libertatem ſanam ac robuſtam, ſive facultatem ſe ad bonum determinandi prompte, facile, hilariter, qua cum primus homo conditus fuit, & quam dicit nos amiſiſſe per ejus peccatum. Per neceſſitatem vero, in quam præcipitati ſumus, intelligit neceſſitatem moralem peccandi, propter concupiſcentiæ motus vehe-

Digitized by Google

vehementes ſere continuo nos in malum impellentes. Nam neceſſitatem illam opponit facilitati, & comparat cum neceſſitate quam affert inveterata conſuetudo peccandi, ac proinde non eſt niſi neceſſitas moralis, quæ conſiſtit in magna quadam difficultate agendi vel omittendi aliquid. Poteſt etiam per neceſſitatem illam intelligi neceſſitas patiendi motus inordinatos concupiſcentiæ ad peccatum inclinantes, item neceſſitas naſcendi in peccato, & manendi ſub captivitatem dæmonis, donec per Baptiſmum in re vel in voto ſuſceptum juſtificemur.

Obj. 3. S.Doctor l.8. Confeſſionum, c.8. ait: *dum ſervitur libidini, facta eſt conſuetudo: dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas.*

Reſp. Loquitur de neceſſitate morali peccandi, quæ eſt magna difficultas vitandi peccatum: prava quippe conſuetudo non affert neceſſitatem phyſicam & inſuperabilem: nam gratiæ auxilio emendari ipſa poteſt; & non ſemper ſit id ad quod inclinat.

Obj. 4. S. Auguſt. l. 83. quæſtionum, q. 66. ait: *Ante Legem actio eſt, cum peccatum ignoramus, & ſequimur carnales concupiſcentias. Sub Lege eſt actio, cum jam prohibemur a peccato, & tamen conſuetudine ejus victi peccamus, quoniam nos nondum adjuvat Fides.*

Reſp. Loquitur de fide viva & per caritatem formata; & diſtinguit plures ſtatus, in quorum primo homo ſine pugna vincitur a concupiſcentia, ideſt, obſequitur ejus motibus, quia non habet boni & mali cognitionem niſi valde imperfectam & confuſam: in ſecundo vero ſtatu non vincitur ſine pugna, id eſt, non obſequitur concupiſcentiæ ſine repugnantia aliqua propter diſtinctam ac perfectam boni & mali notitiam, quam habet. Homo autem in hoc duplici ſtatu ſic libere peccat, qui tamen non peccaret ſi adjuvaretur per fidem vivam, & caritate formatam, & acciperet majora illa & frequentiora auxilia, quæ ſolis juſtis & amicis Dei reſervantur, & quibus coercetur concupiſcentia.

Obj. 5. S. Auguſt. l. 1. operis imperfecti, n.47. ad ſolum Adami peccatum reſtringit definitionem hanc peccati, quam l. de duabus animabus tradiderat, videlicet peccatum eſſe voluntatem retinendi vel conſequendi quod juſtitia vetat, & unde liberum eſt abſtinere. Ergo poſtea agnovit libertatem ſtatus naturæ lapſæ non eſſe immunem a neceſſitate ſimplici.

Reſp. Nego conſeq. Nam ibid. ſic ait: *multa ſunt quæ agant homines mala, a quibus eis liberum eſt abſtinere; ſed nulli tam liberum eſt, quam illi fuit, qui Deo ſuo, a quo erat conditus rectus, nullo prorſus vitio depravatus adſtabat.* Ubi manifeſte docet homines etiam nunc mala agere, a quibus poſſent abſtinere, ideoque peccare ſine ulla neceſſitate, quamvis non habeant libertatem tam expeditam quam habuit Adamus, quia agitantur inordinatis concupiſcentiæ motibus ad malum impellentibus, quibus caruit Adamus in ſtatu innocentiæ.

Itaque S. Aug. (ut ex eodem loco objecto patet) definitionem ſuam reſtringit ad peccatum Adami, quod tantummodo peccatum fuit, non etiam pœna peccati, quia in ſtatu naturæ lapſæ liberum nobis non eſt aliquibus carere, quæ ſunt peccata & ſimul pœna peccati ab Adamo commiſſi, a quo ei liberrimum fuit abſtinere. Peccatorum autem, quæ ſimul peccata & pœna peccati ſunt, exemplum affert S. Doctor. 1. In motibus inordinatis concupiſcentiæ, quibus carere nobis liberum non eſt, quique peccata dicuntur, quamvis improprie, quia ſunt effectus peccati & ad peccatum inclinant, immo vere & proprie peccata ſunt, ſi accedat voluntatis conſenſus, quamvis iis carere non potuerimus. 2. In iis, quæ contra Legem fiunt ex ignorantia vincibili etiam non affectata: nam ea peccata ſunt etiam proprie, quamvis licita & bona putentur, quia ignorantia vincibilis non excuſat a peccato proprie dicto; & ſunt pœna peccati quia ſunt effectus ignorantiæ, quæ eſt pœna peccati originalis; & ab iis non eſt liberum abſtinere ob neceſſitatem etiam phyſicam ſed conſequentem peccandi, quia impoſſibile eſt agentem non peccare ex hypotheſi quod aliquid malum libere agat, quamvis licitum & bonum eſſe putet ex ignorantia vincibili. 3. In peccato originali, quo infantes naſcuntur infecti, & quo nobis liberum non eſt carere, & tamen vere ac proprie peccatum eſt; & ſimul juxta S. Aug. eſt pœna peccati; nam S. Doctor conſtituit peccatum originale in concupiſcentia velut materiali, & in ipſomet actu Adami moraliter perſeverante velut formali: unde ſequitur peccatum originale eſſe etiam pœnam peccati ſecundum ſuum materiale conſtitutivum, cum concupiſcentia ſit pœna peccati originalis.

Hæc autem omnia dicit contra Pelagianos abutentes definitione illa, & docentes involuntarios concupiſcentiæ motus nullo ſenſu peccata dici poſſe, nulla dari peccata ignorantiæ, ſed ſolum ignorantiam affectatam eſſe culpabilem, & infantes ſine ullo peccato naſci.

Hic referre juvat ipſa Auguſt. verba in loco objecto: *Si tria iſta diſcernat, & ſciat aliud eſſe peccatum, aliud pœnam peccati, aliud utrumque, ideſt, ita peccatum, ut ipſum ſit etiam pœna peccati; intelligis quid horum trium pertineat ad illam definitionem, ubi voluntas eſt agendi quod juſtitia vetat, & unde liberum eſt abſtinere. Peccatum namque iſto modo definitum eſt, non peccati pœna, non utrumque. Habent autem tria iſta genera etiam ſpecies ſuas ... Tertium genus, ubi peccatum ipſum eſt & pœna peccati, poteſt intelligi in eo qui dicit, quod nolo malum, hoc ago. Ad hoc pertinent etiam omnia, quæ per ignorantiam cum aguntur mala, non putantur mala, vel etiam putantur bona ... Pertinet originale peccatum ad hoc genus tertium, ubi ſic peccatum eſt, ut ipſum ſit & pœna peccati.*

Inſt. Eod. lib. n. 104. ſic de eadem definitione loquitur: *Iſta definitio peccati ejus eſt, quod peccatum tantummodo eſt, non quod etiam pœna peccati, qua periit libertas non peccandi: a quo malo non liberat niſi ille, cui non tantum dicimus, dimitte nobis debita noſtra; verum etiam, & ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo. Multum erras, qui vel neceſſitatem nullam putas eſſe peccandi, vel eam non intelligis illius peccati eſſe pœnam, quod nulla neceſſitate commiſſum eſt.*

Reſp. S.Doctor per libertatem non peccandi quæ periit, intelligit, non libertatem ſimpliciter, ſed libertatem non peccandi qualis fuit in ſtatu innocentiæ, quæ fuit facultas abſtinendi ab omni peccato cum ſumma facilitate. Et per neceſſitatem peccandi ex peccato Adami ortam non intelligit phyſicam & antecedentem neceſſitatem peccandi pro-

prie,

Digitized by Google

prie, ſed intelligit tum neceſſitatem peccandi improprie per indeliberatos concupiſcentiæ motus, tum neceſſitatem phyſicam ſed conſequentem peccandi proprie per ignorantiam culpabilem, tum etiam neceſſitatem moralem peccandi ortam ex concupiſcentia effrænata, donec ab ejus motuum vehementia liberemur per juſtificationem & auxilia ei annexa, quæ majora & frequentiora ſunt iis quæ injuſtis dantur. Hæc autem triplex neceſſitas eſt effectus & pœna peccati originalis, & ea carebat Adamus in ſtatu innocentiæ ob integritatis donum, quo caro ſpiritui perfecte ſubjecta erat.

Obj. 6. Ex S. Auguſt. epiſt. 107. Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.

Reſp. Per peccatum originale amiſimus quidem liberum arbitrium ad amandum Deum perfecte & ſuper omnia, ſed illud per Chriſtum recuperavimus.

Obj. 7. S. Auguſt. l. de perfectione juſtitiæ dixit ex libero Adami peccato ſubſecutam eſſe pœnalem vitioſitatem, quæ ex libertate fecit neceſſitatem.

Reſp. Hic per neceſſitatem intelligit, non neceſſitatem peccandi phyſicam & antecedentem, ſed neceſſitatem etiam phyſicam patiendi motus inordinatos concupiſcentiæ, ignorantiam, mortem, aliaſve miſerias, & neceſſitatem moralem peccandi ortam ex concupiſcentia.

Obj. 8. Ex S. Auguſt. homo in præſenti ſtatu non eſt liber niſi per gratiam Chriſti.

Reſp. Senſus eſt, hominem ſine gratia Chriſti non eſſe liberum a peccato, ſeu juſtificatum, non etiam liberum ad agendum ſalutariter, ſeu faciendum actus utiles ad ſalutem, neque ad agendum ullum bonum actum etiam ordinis naturalis, neque poſſe ſuperare gravem tentationem.

Obj. 9. Ex S. Auguſt. homo non ſit liber ad vitandum peccatum niſi per gratiam liberantem. Ergo peccatores carent libertate ad non peccandum.

Reſp. Per gratiam liberantem vel intelligit gratiam actualem Chriſti Redemptoris corroborantem voluntatem adverſus concupiſcentiam; vel per eam intelligit gratiam habitualem juſtificantem, & ſolum vult hominem non eſſe niſi per gratiam juſtificantem liberum ad vitandum peccatum libertate quadam majore & potentiore, quacum facile concupiſcentiam vincit. At non loquitur de libertate mere ſufficiente ad vincendam concupiſcentiam, & ſic vitandum peccatum. Nam ſine gratia juſtificante homo habet libertatem per alia minora auxilia, quibuſcum concupiſcentiam vincere poteſt, & vinceret ſi vellet, quamvis cum tali libertate id non poſſit niſi difficile.

Obj. 10. Ex S. Auguſt. homines peccatores ſunt ſub ſervitute dæmonii, ſub dominatu concupiſcentiæ.

Reſp. Ex S. Doctore peccator eſt ſub ſervitute & tyrannide dæmonis, quatenus peccator privatur ſpeciali Dei protectione, qua dæmon cohibetur, graviores, & crebriores patitur tentationes, eiſque ſaltem ut plurimum cedit, & a dæmone regi ſe ſinit, utpote deſtitutus majoribus illis gratiæ auxiliis, quæ juſtis & amicis Dei reſervantur.

Item ex S. Auguſt. peccator ſubjicitur dominatui concupiſcentiæ, quatenus homo quamdiu eſt in ſtatu peccati, vehementiores & frequentiores concupiſcentiæ motus experitur, eiſque ut plurimum obſequitur utpote deſtitutus auxiliis illis gratiæ potentioribus & frequentioribus, quæ ſolis juſtis & amicis Dei conferuntur. Homo tamen ſub illa dæmonis & concupiſcentiæ ſervitute non habet neceſſitatem peccandi niſi moralem, quæ liberum arbitrium non adimit, nec caret gratia ſaltem remote ſufficiente ad vitandum peccatum.

Obj. 11. S. Auguſt. pluries aſſerit liberum arbitrium per peccatum Adami factum eſſe ſervum & captivum peccati.

Reſp. Per ſervitutem illam & captivitatem intelligit magnam propenſionem ad malum propter concupiſcentiam effrænatam, ex peccato Adami ortam, vi cujus homo in peccata ſæpiſſime labitur, donec liberetur per gratiam ſanctificantem & adjuvetur per auxilia gratiæ ſanctificanti annexa. Sed hæc magna propenſio ad malum facit tantum moralem peccandi neceſſitatem, ſeu magnam difficultatem abſtinendi a peccato, quæ nunquam ſuperatur ſine ſpeciali gratiæ auxilio, ſed tamen ſuperari poteſt cum gratiis ordinariis.

Ceteræ objectiones diluuntur in Tractatu de Gratia.

Nota. 1. Cum libertas generatim ſit immunitas, per libertatem S. Auguſt. in variis locis intelligit immunitatem vel a peccato, vel a ſervitute dæmonis, vel a concupiſcentia, vel a miſeriis ſive corporalibus ſive ſpiritualibus, vel a difficultate in bono agendo & malo vitando, vel etiam a coactione ſive perfecta ſive imperfecta, nam utramque pati poſſunt homines a concupiſcentia. Duplex quippe eſt coactio, nempe perfecta, & imperfecta. Coactio perfecta eſt ea, qua aliquid patimur omnino inviti & reluctantes, ut cum quis plane invitus & reluctans detruditur in carcerem. Coactio imperfecta & ſecundum quid eſt ea, qua aliquid facimus vel patimur conſentientes quidem, ſed cum aliqua repugnantia; ſic naufragii metus mercatorem cogit ad projiciendas merces. Itaque homines poſſunt utramque coactionem pati a concupiſcentia. Sic quando homo voluntate nil omnino conſentiente, ſed quantum poteſt reluctante patitur inordinatos concupiſcentiæ motus, coactione perfecta cogitur ad ſentiendam motionem ad malum, & dicitur captivari a concupiſcentia. E contra cum concupiſcentia ad conſenſum pertrahit hominem, qui conſentit cum aliqua repugnantia, tunc is a concupiſcentia cogi dicitur coactione imperfecta & ſecundum quid. At præter has libertates, aliam nempe libertatem ab omni neceſſitate phyſica antecedente & intrinſeca pluribus locis admittit S. Auguſt.

Nota 2. A S. Auguſt. *coactio* & *cogo* ſæpe ſumuntur pro verbo *neceſſito* quacunque neceſſitate ſive violenta ſive non violenta, immo pro minis, vel vehementi ſuaſione, ut conſtat ex variis locis, ut lib. 1. retract. c. 15. ubi de primis parentibus loquens ait: *Qui primi in Paradiſo fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente, peccando, hoc eſt libera voluntate peccando: quia & ſcientes contra præceptum fecerunt, & ille tentator ſuaſit, ut hoc fieret, non coegit.* Ubi verbum *cogo* ſumitur late pro inferre quamcunque neceſſitatem etiam voluntariam. Nam adverſarii in Adamo innocente admittunt libertatem non ſolum a coactione proprie dicta; ſed etiam ab omni neceſſitate ſimplici. Et vero verbum *cogo* latine ſignificat idem ac gallice vox *preſſer*; ſic Horatius ep. 9. ait *Cum rogat, & prece cogit.* Sic etiam extra ſcholas quotidiano uſu

Digitized by Google

dicimus, tu me coegiſti ad hoc faciendum, id eſt, vehementer impuliſti.

Nota 3. Ex S. Auguſt. duplex eſt libertatis ſpecies; alia immutabilis, remanens in cœlo, cujus objectum eſt bonum & beatitudo ipſa, quæ libertas eſt ipſamet voluntas ſeu volendi facultas, & ipſa libertas ſpontaneitatis voluntati eſſentialis & identificata. Altera conſiſtit in potentia eligendi, ſeu volendi & non volendi, requiſita ad meritum & demeritum, viatorum propria, cujus objectum ſunt media.

Item juxta S. Doctorem duplex eſt virtutis ſpecies: prima eſt virtus propria libertatis ſpontaneitatis & beatorum, nempe impeccabilitas, & immobilitas in bono; alia eſt propria hujus ſtatus, & ſola meritoria.

Nota 4. Cum S. Auguſt. tribuit laudem actibus neceſſariis, v. g. amori beatifico Angelorum, ſumit laudem in ſenſu latiori, nempe pro honore; non autem proprie & ſtricte, nempe pro teſtificatione ad excellentiam alicujus propter actum virtutis quem omittere poterat, & qui per ſe dignus eſt præmio, ſi ſubjectum ſit illius capax.

ARTICULUS V.

De ſubjecto, objecto, & exercitio libertatis.

QUæres 1. *Quodnam ſit ſubjectum libertatis.*

Nota. Subjectum libertatis aliud eſt immediatum, & eſt facultas illa quæ dicitur libera; aliud mediatum ſeu denominationis, & eſt natura ſeu ſuppoſitum, cui libertas convenit.

Reſp. 1. Subjectum libertatis immediatum eſt ſola voluntas: quia in ſola voluntate reſidet formaliter libertas. Nam libertas eſt vis electiva. Sed vis electiva eſt in ſola voluntate; nam ſola voluntas poteſt eligere; eligere enim eſt unum velle præ alio, vel unum & idem potius velle, quam non velle. Ergo.

Libertas tamen arbitrii eſt formaliter in ſola voluntate, cum ſola ſit facultas electiva, facultas ſui ipſius determinativa, & actuum ſuorum domina, ut tamen ſit etiam aliquo modo in intellectu nempe radicaliter, quatenus voluntas non eſt libera niſi dependenter ab intellectu: nam voluntas non poteſt unum præ alio eligere, niſi dependenter ab intellectu proponente objectum partim ſub ratione boni, partim ſub ratione mali, vel boni limitati aut ardui.

Porro ad rationem libertatis ſufficit apprehenſio compoſita, repræſentans objectum partim ut bonum, partim ut malum, vel ut bonum limitatum aut arduum.

Reſp. 2. Subjectum denominationis libertatis eſt omnis & ſola natura intellectualis; nam omnis & ſola natura intellectualis cognoſcit finem, & media, ut media, & ſic omnis & ſola poteſt unum præ alio eligere.

Quæres 2. *Quodnam ſit objectum libertatis, ſive quodnam ſit illud circa quod voluntas verſari poteſt per ſuam electionem, illud volendo, vel reſpuendo.*

Reſp. 1. Finis ultimus conſideratus ſecundum communem beatitudinis rationem, ſeu beatitudo generatim & indeterminate ſumpta, hoc eſt, non determinata ad aliquod objectum particulare, item bonum in communi non poteſt eſſe objectum libertatis.

Prob. Quia ad utrumque voluntas neceſſariam habet inclinationem a natura inſitam. Nam non ex propria electione, ſed ex inſtinctu naturali volumus eſſe felices; nec quiſquam vere velle poteſt eſſe infelix. Unde nemo unquam vere deliberavit utrum beatus eſſe vellet, ſed dumtaxat de mediis quibus beatus eſſe vellet.

Hinc ſummum bonum clare & in ſe viſum non eſt objectum libertatis. Hinc etiam voluntas non poteſt non appetere beatitudinem actu cogitatam, licet poſſit de illa non cogitare.

Liberum tamen arbitrium, quale eſt in homine viatore, verſari poteſt circa finem ultimum ſumptum materialiter; ut ajunt, hoc eſt, circa objectum, quod eſt re ipſa finis ultimus & beatitudo objectiva, nempe Deum. Nam ſæpe homines deliberant, utrum beatitudinem ſuam in Deo, aut in creaturis conſtituere ac quærere debeant ſeu velint; & re ipſa cum ſumma Dei injuria & ſummo ſuo malo in creaturis conſtituunt & quærunt. Sed hoc eſt per accidens reſpectu libertatis noſtræ: quatenus in hac vita Deus obſcure cognoſcitur.

Reſp. 2. Objectum libertatis noſtræ ſunt omnia bona particularia ſive vera, ſive apparentia tantum. Nam cum iſta nobis exhibeantur cum admixtione alicujus mali veri vel apparentis tantum, aut ſaltem ut finita, inſufficientia & defectibilia, poſſunt a nobis eligi vel reſpui pro arbitrio.

Quæres 3. *Utrum poſſit dari omiſſio pura libera?*

Reſp. Hæc quæſtio eſt mere philoſophica. Id unum ad Theologum pertinet, ſcilicet quod ex hypotheſi quod detur reſpectu actus præcepti, ſit verum peccatum imputabile. Quia omiſſio illa eſt virtuale & interpretativum libertatis exercitium. Nam ſi poſitis omnibus ad agendum requiſitis voluntas abſtinet ab omni actu, tunc libere non vult, libere non agit, & perinde ſe habet in æſtimatione prudenti, & in ordine ad imputabilitatem, ac ſi poſitive nollet, poſitive vellet non agere; ac proinde tunc virtualiter & interpretative libertatem ſuam exercet, virtualiter & interpretative volendo non agere, ideoque peccat.

CAPUT III.

De bonitate & malitia Actuum humanorum.

ARTICULUS I.

Quid requiritur, ut actus ſit bonus.

Nota 1. ACtio humana tum interna tum externa conſiderari poteſt dupliciter, nempe in genere naturæ, & in genere moris (1). Spectatur in gene-

(1) *De hac duplici actionum eſſentia Vid. N.* 147. 148. *Cum eo priore loco a nobis dictum fuerit* 1. *inter prædicata eſſentialia actus humani* phyſice *conſiderati ea duo computari, quæ conceptu* voluntarii *concluduntur, ſcilicet quod actus fiat ex voluntatis inclinatione, & intellectus cognitione*: 2. *ejuſdem actus* phyſice *ſpectati* accidentalem *dumtaxat perfectionem eſſe*, quod libere *producatur* duplex

genere naturæ, cum ſpectatur ſecundum ſuum eſſe phyſicum ſeu entitatem ſuam. Spectatur in genere moris, cum ſpectatur ſecundum libertatem, & honeſtatem vel malitiam moralem, & capacitatem laudis vel vituperii, meriti vel demeriti. Hic autem ſpectatur tantum hoc ultimo modo (1).

Nota 2. Actus humani duplex diſtinguitur bonitas, nempe traſcendentalis, & moralis. Bonitas moralis, de qua ſola agitur, eſt bonitas in ordine ad mores, & ſubdividitur in materialem & formalem. (Vid. N. 280. 281.) Bonitas materialis conſiſtit in ſpeciali conformitate ſeu convenientia actus cum natura rationali ſeu intellectuali ut intellectuali; malitia vero materialis conſiſtit in difformitate & diſconvenientia cum natura intellectuali ut intellectuali. Ideo enim actus aliquis eſt bonus moraliter, quia convenit naturæ intellectuali, ita ut hanc dedeceat illum facere. Quare bonitas moralis idem eſt ac honeſtas, & malitia moralis eſt inhoneſtas ſeu turpitudo. (2)

Bonitas formalis eſt materialis bonitatis imputabilitas ad laudem & meritum, quæ adeſt, cum actus honeſtus, ſed conformis naturæ intellectuali ut intellectuali, fit libere. Tunc enim bonitas ejus in laudem & meritum imputabilis eſt, & ipſe actus eſt complete ac ſimpliciter moralis, ſeu formaliter moralis. Hæc autem imputabilitas nihil aliud eſt, quam denominatio extrinſeca, petita a voluntate ſcienter ac libere actum ſuum exercente modo decenti naturam rationalem.

Porro bonitas actus dicitur moralis, quia pertinet ad virtutes, a quibus homines denominantur boni

plex exinde in quorumdam animis ſuboriri poteſt difficultas. Nam ex priore aſſertione conſequens videtur, quemlibet actum eſſe neceſſario fœtum deliberatæ voluntatis, adeoque nullum dari involuntarium naturale, *&* hominis *tantum: quod repugnat N. 91. 96. & aliis paſſim; poſteriore vero labefactari videtur libertas humanarum actionum a Catholicis propugnata. Ut huic* ſecundæ *difficultati ſtatim occurramus, non eſt cur piæ aures offendantur, quoties* actum *liberum a* potentia *libere operandi lubeat diſtinguere. Utrum actui libertas ſit neceſſario intrinſeca, aut potius extrinſeca, eſt quæſtio adiaphora, in qua Scholaſtici Doctores diverſa pronuntiant incolumi Chriſtiana Fide; adeoque nobis quoque fas eſt alterutri diſputantium parti pro libitu accedere. Sed an potentia agendi, quæ ineſt homini lapſo, prædita ſit libertate indifferentiæ in aliquo ſaltem rerum genere* (n. 103.) *concors affirmantium Catholicorum vox eſt: & hanc potentiæ intrinſecam libertatem conſtanter in homine perdurare, etiam ubi in actus ipſe erumpit minime liberos, duce Angelico* (n. 236.) *demonſtravimus.* Primam *autem difficultatem ſic amovemus. Loco indicato perpenditur ſpeciatim actus eeipſa* humanus *ſeu* moralis, *cujus idea compoſita uſitato apud Morales ſermone dicitur complecti* eſſentialiter *plura attributa, ſive proprietates*, voluntarietatis, libertatis, imputabilitatis, *&c. Facta ſubinde hujuſce actus quadam veluti analyſi, diſtinctaque duplici ejuſdem eſſentia (phyſica ſcilicet & morali) declaratur, qualis neceſſitatis ſit attributum* liberi, *ſtatuendo, illud actui convenire* accidentario (*opinione noſtra, itemque aliorum*) *ſecundum genus* naturæ; *ſed* eſſentialiter *ſecundum genus* moris, *quia nempe ex univerſorum Theologorum ſenſu libertas aut eſt forma conſtitutiva moralitatis, aut proprietas maxime neceſſaria, & proxime inducens moralitatem. Tum quaſi comparando liberum cum alio attributo* voluntarii, *ad actum humanum pariter concurrente, eam aſſertionem, quæ præſentis dubii occaſio eſt, protulimus, hoc unum ſignificare volentes: attributum voluntarii* (quatenus *ab Auctoribus ſolet una cum libero recenſeri inter* eſſentialia *humani actus*) *e converſo referendum magis ad phyſicum quam ad morale genus actionis: quia nimirum etſi omnes voluntarium requirant ad actum moralem, nullus tamen moralitatis formam, aut radicem proximam in eo recognoſcit. Porro ex hoc genuino illius noſtræ aſſertionis ſenſu quiſque intelliget, nos voluntarietatem vocaſſe eſſentialem actui humano phyſice conſiderato, non* univerſim *&* abſolute, *quaſi quilibet actus præciſe ſpectatus quoad ſuam naturam & entitatem debeat prodire a voluntate deliberata: ſed dumtaxat* hypothetice, *quando aliquis particularis actus eſt eeipſa productus humano modo, &* comparative *in ſenſu jam explicato. Hæc autem animadverſio, ut reor, ſufficiet ad propulſandam a noſtra doctrina omnem ſeu abſurditatis ſeu antilogiæ notam.*

(1) *Quamquam morales Theologi pro ſuo inſtituto ſolum genus* moris *in humanis actionibus conſiderent; nihilominus, ut de iiſdem hoc modo ſpectatis ſcite pronuntiare poſſint, debent &* phyſicum *illarum genus ex Pſycologia* (n. 85.) *aliiſve Facultatibus cognatis perſpectum habere: alioquin periculum erit, ne actiones, quæ in primo ſiſtunt naturæ genere, ad genus alterum moris minus recto judicio* (n. 95.) *transferant. Oportet hoc ſolerter obſervare, ubi ſingulares actus, cujuſvis quidem potentiæ a voluntate diſtinctæ, ſed præſertim* exteriorum ſenſuum, *atque* motricis (*n. 104. uſque ad 111.*) *dijudicandi ſunt. Interdum namque contingere poteſt, ut ex. gr. quis ſui ipſius, ſuorumque membrorum pervigil cuſtos gerat animo fixas turpes ac nefandas perceptiones rerum, quæ antea vel* fortuito *ſenſibus extrinſecus oblatæ, vel dæmonis* arte *intus repræſentatæ fuerunt: inde vividum voluptatis ſenſum in ſe ipſo experiatur: præterea appetitum ſeu propenſionem erga eaſdem vehementem ſentiat. Et tamen nihil horum trium ad genus moris pertinebit, quoniam ex una parte juxta Pſycologos naturaliter ac neceſſario ea eveniunt in anima, ſemel ac objectum ſenſuum organa percelleat certas motiones ope nervorum in cerebro produxit: ex alia vero nullus adhuc voluntatis aſſenſus acceſſit, a quo moralitas maxime pendet, juxta illud Seraphici* (n. 135.) ibi genus moris primo incipit, ubi dominium voluntatis invenitur. *Immo & aſſenſus ipſe perverſæ inclinationi præſtitus poteſt quandoque morali culpa vacare, utpote non liber ob vehementiam pravi ſenſus, qui nullum menti locum reliquit ad animadvertendam turpitudinem ipſius inclinationis.*

(2) *Vid. N. 256. uſque ad 260. ubi momentoſam invenies doctrinam de* bono, *ac* malo *morali: quam omnes quidem facile mente apprehendunt, ſed pauci opere ſectantur, quia nimirum prudentia carnis dominatum habet in mundo ampliſſimum.*

boni moraliter ; & quia imputabilis eſt (1) ad laudem & meritum, ſi actus libere fiat. (2)

Nota 3. Præter moralem bonitatem actus interni tum materialem tum formalem, datur bonitas objectiva moralis (Vid. N. 279.), quæ eſt id, vi cujus res aliqua appeti poteſt modo decenti naturam intellectualem, & conſiſtit in ſpeciali conformitate ac convenientia, quam objectum habet cum natura intellectuali ut intellectuali: nihilque aliud eſt realiter, quam objectum ipſum conforme ſeu conveniens naturæ intellectuali ut intellectuali. Bonitas autem moralis ratione prior eſt, quam moralis bonitas actus; nam objectum aliquod non habet ſpecialem conformitatem ac convenientiam cum natura intellectuali quia appetitur modo decenti naturam rationalem; ſed e contra appetitur modo decenti naturam rationalem, quia ſpecialem habet conformitatem cum natura rationali quatenus rationalis eſt. Hæc bonitas dicitur objectiva, quia apta eſt eſſe objectum tum terminativum tum motivum actus interni. Dicitur etiam moralis, quia pertinet ad mores, & per modum objecti facit actum internum bonum moraliter.

Nota 4. Objectum voluntatis (3) duplex eſt, nempe materiale, & formale. Objectum materiale eſt id quod voluntas appetit vel refugit. Objectum formale eſt id propter quod voluntas appetit vel refugit aliquid, unde dicitur etiam motivum & finis actus. Actus autem internus bonus ſpeciem ſumit non ab objecto materiali, ſed a formali, a quo ſolo accipit ultimam ſuam differentiam eſſentialem. Hinc actus habentes idem objectum formale, licet habeant diverſa objecta materialia, ſunt ejuſdem ſpeciei: ſic actus, quo amatur Deus propter ſuam bonitatem abſolutam, & actus quo amatur proximus propter eamdem bonitatem divinam, ſunt ejuſdem ſpeciei, nempe ſunt actus caritatis. E contra actus habentes diverſa objecta formalia, licet habeant idem objectum materiale, ſunt diverſæ ſpeciei, ut actus quo amatur Deus quia in ſe bonus eſt, & actus quo amatur Deus quia eſt ſummum noſtrum bonum: nam prior eſt actus caritatis, alter vero actus amoris concupiſcentiæ ſeu ſpei.

Nota 5. Agitur hic ſolum de bonitate materiali, nam ſupponitur actus libere fieri, ideoque habere bonitatem formalem, ſi habeat materialem.

Dico 1. Ut actus ſit bonus bonitate ſcilicet materiali, neceſſe eſt, ut habeat tum objectum bonum, vel de ſe indifferens, ſed conducibile ad finem bonum ſeu honeſtum, tum finem honeſtum, tum circumſtantias objecto debitas. (4)

Prob. Quia ſi unum ex his deſit, actus hoc ipſo non habet ſpecialem conformitatem ſeu convenientiam cum natura intellectuali ut intellectuali; nam non tendit decenter & conformiter naturæ intellectuali in objectum, finem, & circumſtantias: unde non approbatur a recta ratione, ſed improbatur. Enimvero recta ratio dictat, eum ſolum actum eſſe dignum & laudabilem, qui habet objectum legitimum, finem honeſtum, & circumſtantias objecto debitas. Hinc illud axioma ab omnibus receptum: *Bonum ex integra cauſſa, malum ex quolibet defectu.*

Dico 2. Ut actus internus proſecutivus ſumat bonitatem ab objecto habente bonitatem objectivam, non ſufficit quod hæc bonitas ſit cognita, ſed debet eſſe formaliter, directe, & ſecundum ſe volita, & eſſe aliqua ratione motivum proſequendi objectum. (5)

Prob. 1. Ex S. Aug. in Pſ. 41. *Bonum opus intentio facit: Non valde attendas quid homo facit, ſed quid cum facit, aſpiciat.*

2. Ex S. Th. 2. 2. q. 19. art. 7. ad 3. *Malum contingit ex ſingularibus defectibus, bonum autem ex tota & integra cauſſa. Unde ſive voluntas ſit ejus quod eſt ſecundum ſe malum, & ſub ratione boni: ſive ſit boni ſub ratione mali, ſemper voluntas erit mala. Sed ad hoc quod ſit voluntas bona, requiritur quod ſit boni ſub ratione boni, id eſt, quod velit bonum & propter bonum.*

3. Ex Ariſtot. 2. Ethic. c. 4. *Ut aliquis ſit temperans & juſtus, temperateque ac juſte agere dicatur, non ſatis eſt ut juſta agat & temperata; ſed oportet ut ſit eligens propter ipſa*, hoc eſt, ut eligat juſta quia juſta, & temperata quia temperata.

4. Ratione. Quia ut actus proſecutivus ſit bonus, debet appetere objectum modo decenti naturam rationalem; alioqui actus non convenit naturæ rationali nec illam decet. Atqui actus non appetit objectum modo decenti naturam rationalem, niſi illud appetat propter motivum conveniens naturæ rationali ut rationali, ideoque propter honeſtatem: nam ſi appetat propter motivum inferius, jam non appetit modo decenti naturam rationalem. Ergo ut actus proſecutivus ſit bonus, debet appetere objectum propter honeſtatem ſeu bonitatem moralem.

Obj. Ut actus ſit malus ſufficit quod malitia objecti ſit indirecte volita, id eſt: ut cognoſcatur conjuncta cum eo quod appetitur, licet ipſa ſecundum ſe diſpliceat. Ergo ut actus ſit bonus, ſufficit ut cognoſcatur bonitas moralis.

Reſp. Nego conſeq. (Vid. N. 323.) Diſparitas eſt, quod bonitas moralis ſeu honeſtas ſit appetibilis propter ſe directe & ſecundum ſe, exigatque ſic appeti; Quare ut quis ſecundum rectam rationem agat, debet velle bonitatem directe ac ſecundum ſe. At malitia actus exigit quovis modo fugi. Quare contra rectam rationem agit, qui eam quovis modo etiam indirecto & interpretativo appetit. Hinc qui ſe inebriat, quamvis non velit directe privationem uſus rationis & malitiam ebrietatis, ſed ſolum delectatio-

(1) *De* imputabilitate *actionum moralium Vid. integram Sect. VI. Art. V. nempe N.* 390. *uſq; ad* 306.

(2) *Auctor tum hic, tum in Nota* 1. *&* 5. *videtur ſtare pro illa ſententia, quæ moralitatis* eſſentiam *in libertate reponit, ſecus ac Subtili Magiſtro, nobiſque (n.* 251. 391.*) perſuaſum ſit.*

(3) *De* objecto *voluntatis, ejuſque actionum nonnulla delibata N.* 283. 284. 320.

(4) *Hæc prima theſis accipienda de bonitate ac malitia, ut nos loquimur*, objectiva, *quare ad eam illuſtrandam, ac firmandam quadrant, quæ de objecto, fine & circumſtantiis reliquis, diſtincte tradidimus* n. 282. uſque ad 318.

(5) *Iſta theſis ſecunda ſumenda de* formali, *ut nos dicimus*, bonitate: *de qua Vid. N.* 318. 319. *Quod ſpectat ad* formalem *itidem* malitiam *actuum, ea ſpecialem ac diverſam poſtulat theſim, quam Auctor omittit, nos autem* n. 321. *poſuimus ſeorſim a priore.*

ctationem quæ in potando percipitur, turpiter agit & peccat.

Dico 3. Ut actus internus averſativus objecti mali ſit bonus, debet illud averſari propter finem honeſtum.

Prob. Ut actus averſativus objecti mali ſit bonus, debet illud averſari modo decenti naturam rationalem ut rationalem. Atqui non averſatur illud tali modo, niſi averſetur illud propter motivum aliquod honeſtum. Ergo ut ejuſmodi actus ſit bonus, debet averſari objectum malum propter motivum aliquod honeſtum. Minor patet; nam averſari objectum malum modo decenti naturam rationalem, eſt illud averſari propter motivum decens naturam rationalem; ideoque illi conveniens & conforme, proindeque honeſtum.

Obj. Actus quo voluntas averſatur objectum malum propter ſolam ejus malitiam, & nullatenus propter bonitatem aliquam, eſt bonus moraliter. Ergo.

Reſp. Antecedens ſupponit falſum. Nam voluntas averſari non poteſt objectum malum propter ſolam ejus malitiam tamquam unicum motivum; quia odium malitiæ vitii neceſſario fundatur in amore objectivæ bonhatis virtutis oppoſitæ, illumque neceſſario ſupponit. Unde nemo odit malitiam alicujus vitii propter ſe, niſi amet, & quia amat bonitatem ac pulcritudinem virtutis oppoſitæ. (1)

Porro objectiva bonitas ſeu pulcritudo virtutis eſt ejus conformitas ac convenientia ſpecialis cum natura rationali ut rationali: ſicut malitia ſeu turpitudo objectiva vitii eſt ejus difformitas & diſconvenientia ſpecialis cum natura rationali ut rationali.

ARTICULUS II.

Utrum actus interni ſumant bonitatem a fine extrinſeco & circumſtantiis.

NOta 1. (2) Agitur hic de fine extrinſeco (3) ex ſe bono: nam actus internus nullam poteſt ſumere bonitatem ab objecto indifferenti. Objectum enim eatenus bonitatem actui interno dare poteſt, quatenus ex ſe habet id, vi cujus voluntas in illud tendere poteſt decenter ac conformiter naturæ rationali: ſiquidem materialis bonitas actus nil aliud eſt, quam actus conformitas cum natura rationali. Objectum autem de ſe indifferens non habet id, vi cujus voluntas in illud tendere poteſt decenter naturæ rationali: alioqui jam eſſet bonum, non indifferens.

Nota 2. Circumſtantia moralis (4) eſt affectio accidentalis actui ſpectato in genere moris, aliquid tamen ad bonitatem vel malitiam illius conferens. Circumſtamiæ aliæ augent vel minuunt tantum bonitatem, aut malitiam moralem infra eamdem ſpeciem; aliæ vero mutant ſpeciem, hoc eſt, novam ſpeciem bonitatis, vel malitiæ dant vel addunt ſpeciei actus humani. (5)

Porro circumſtantia ſpeciem mutans eſt quidem eſſentialis actui humano adæquate ſumpto ſecundum omnes bonitates, vel malitias ſpecie diverſas, quas habet: at eſt accidentalis eidem actui inadæquate ſumpto, nempe ſecundum ſpeciem bonitatis vel malitiæ; cui altera bonitatis vel malitiæ ſpecies ſupervenit.

Nota 3. Circumſtantiæ ſeptem vulgo aſſignantur (Vid. N. 289. & tribus ſeq.) hoc verſu contentæ, *quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

Tamen motivum actus ſignificatum voce *cur*, non eſt proprie circumſtantia, quia finis ſeu motivum dat ſpeciem actui humano.

Nota 4. Agitur hic ſolum de circumſtantiis ſe tenentibus ex parte objecti, & aliquam bonitatem moralem habentibus, non vero de circumſtantiis ſe tenentibus ex parte actus, ut ſunt intenſio, duratio &c. Nam certum eſt, actum ab his aliquam bonitatem moralem ſumere.

Nota 5. Actus alio melior eſſe poteſt tripliciter, nempe eſſentialiter, intenſive, & extenſive. Melior eſt eſſentialiter, dum fit ex perfectiore motivo. Melior eſt intenſive, dum fit cum majore conatu potentiæ, ſeu ardore & vehementia. Denique eſt melior extenſive, cum ſe extendit ad plura objecta bona, ſeu honeſta quatenus honeſta.

Dico 1. (6) Actus voluntatis ſumit bonitatem in aliqua ſpecie virtutis a fine extrinſeco, quando voluntas propter ejus bonitatem tamquam motivum profe-

(1) Odium cauſſari ex amore, *ſic probat Doctor Angelicus* (1.2.q. 29. art.2.) Sicut dictum eſt, ar. 1. amor conſiſtit in quadam convenientia amantis ad amatum; odium vero conſiſtit in quadam repugnantia vel diſſonantia. Oporter autem in quolibet prius conſiderare, quid ei conveniat, quam quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid eſt repugnans alteri, quia eſt corruptivum, vel impeditivum ejus, quod eſt conveniens. Unde neceſſe eſt, quod amor ſit prior odio, & quod nihil odio habeatur, niſi per hoc quod contrarlatur convenienti, quod amatur, & ſecundum hoc omne odium ex amore cauſſatur.

(2) *Quæcunque Auctor tradit ſeu in præſenti Art. ſeu in præcedenti, ac ſubſequente, univerſa referuntur partim ad originem, partim ad* ſubjectum *moralitatis. Aſt in exponenda tali doctrina, earum quæ ad iſtum Tractatum pertinent ferme præcipua, nec claritati, & diſtinctioni idearum ſatis conſuluiſſe, nec germana methodi leges accurate ſervaſſe, nec omnia ſcitu neceſſaria attigiſſe videtur, ni mea me fallit apprehenſio. Quare ſi cui placuerit noſtra ad utrumque argumentum illuſtrandum exarata in* IV. *&* V. *Sect. Art.* V. *ex toto perlegere, is forſitan operam minime perdet. De origine ſeu fontibus moralitatis Vid. N.* 270. *uſque ad* 310. *item N.* 318. *uſque ad* 322. *De ſubjecto Vid. N.* 377. *uſque ad* 384. *Recuſanti vero hunc laborem grave non ſit ſaltem adire loca indicata in notis ſequentibus.*

(3) *Vid. definitionem, ac diviſionem* Finis *N.* 199.

(4) *An, & quænam* Circumſtantiæ *attendenda in moralitatis negotio Vid.* 286. 287. 288.

(5) *De vario Circumſtantiarum* effectu, *ac multiplici* diviſione *Vid. N.* 293. *uſque ad* 299.

(6) *Diverſum hunc finis extrinſeci, ac reliquarum Circumſtantiarum influxum in humanas actiones, quem Auctor tribus concluſionibus adſtruit, nos de fine ſeorſim loquentes declaravimus* quatuor *diſtinctis theſibus N.* 302. *uſque ad* 310.

Digitized by Google

proſequitur objectum aliquod de ſe indifferens, vel etiam bonum.

Prob. Quia tunc actus eſt moraliter bonus in aliqua ſpecie virtutis propter bonitatem finis extrinſeci. Nam in objectum ſuum tendit modo naturam rationalem ſpecialiter decenti: objectum enim illud ſeu finis extrinſecus ſpecialem habet conformitatem & convenientiam cum natura rationali, ideoque ſpecialem bonitatem objectivam.

Quod ſi objectum materiale, ſeu objectum quod voluntas propter finem extrinſecum appetit, ſit bonum, & voluntas illud non ſolum propter bonitatem objectivam finis extrinſeci, ſed etiam propter ſpecialem illius objectivam bonitatem appetat; tunc actus voluntatis moraliter bonus eſt in duplici ſpecie virtutis, nempe in ſpecie virtutis ad quam pertinet bonitas finis, & in ſpecie alterius virtutis ad quam pertinet bonitas objecti materialis, ſicque actus voluntatis eſt duplicis virtutis. Si vero voluntas non appetat objectum bonum niſi propter bonitatem finis extrinſeci, tunc actus voluntatis eſt tantum in unica ſpecie virtutis, illius nempe cujus eſt bonitas finis extrinſeci, ſicque eſt actus unius tantum virtutis. Ratio eſt, quia in primo caſu actus duplicem habet modum tendendi in objectum ſpecialiter naturam rationalem decens, in ſecundo vero unicum habet.

Hinc qui vult eſſe temperans ut ſit caſtus, ſi tum temperantiæ, tum caſtitatis bonitate objectiva afficitur, actus ille eſt ſimul actus internus temperantiæ & caſtitatis. Si autem ſola bonitate objectiva caſtitatis afficitur, actus ille eſt ſolius caſtitatis actus.

Dico 2. Actus voluntatis ſumit etiam bonitatem a fine extrinſeco bono, quando voluntas propter bonitatem illius averſatur objectum aliquod ex ſe malum, vel indifferens.

Prob. Quia voluntatis actus tendit in objectum ſuum modo naturam rationalem ſpecialiter decenti propter ſpecialem conformitatem & convenientiam, quam finis extrinſecus habet cum natura rationali ut rationali: ac proinde ſpecialem habet bonitatem propter illam ſpecialem conformitatem, & conſequenter eſt in aliqua ſpecie virtutis, cum omnis ſpecialis bonitas ſeu honeſtas ſit aliqua ſpecies virtutis.

Dico 3. Actus voluntatis a circumſtantiis bonis ſeu convenientibus bonitatem ſumit, etiam ſpecie diverſam a bonitate objecti, ſi illarum bonitas ſit ſpecie diverſa a bonitate objecti, & propter ſe appetatur.

Prob. Quia tunc actus voluntatis tendit in objectum modo naturam rationalem ſpecialiter decenti, non ſolum propter bonitatem objecti propriam, ſed etiam ob bonitatem circumſtantiarum propriam. Ergo actus voluntatis præter bonitatem objecti propriam, habet etiam bonitatem circumſtantiarum propriam, cum voluntas utramque propter ſe velit. Hinc volitio ſublevandi miſeriam patris pauperis, & quia pauper, & quia pater eſt, duplicem habet bonitatem ſeu honeſtatem in duplici ſpecie virtutis, nempe miſericordiæ & pietatis.

Quod ſi circumſtantia habet bonitatem eadem ſpecie cum bonitate objecti, tunc auget ſolum bonitatem actus interni intra eandem ſpeciem, & actus melior eſt extenſive.

ARTICULUS III. (1)

Unde actus internus ſumat malitiam, & quid ad hoc requiratur.

Nota 1. Moralis malitia actus duplex eſt, nempe materialis & formalis. Malitia materialis conſiſtit in difformitate & diſconvenientia actus cum natura rationali ut rationali. Nam hoc ipſo actus intelligitur malus, quod diſconvenit naturæ rationali ut rationali, ſeu illam dedecet. Malum enim relativum eſt aliquid diſconveniens. Hæc autem difformitas ſeu diſconvenientia cum natura rationali, proindeque cum Lege divina, dicitur malitia moralis, quia facit malos mores, & repugnat regulæ morum.

Malitia formalis eſt materialis malitiæ imputabilitas ad vituperium & pœnam. Nam ſi actus diſconveniens naturæ rationali fiat libere, & cum cognitione, vel cum ignorantia aut inadvertentia culpabili malitiæ, hoc ipſo malitia actus interni imputabilis eſt, & imputatur ad vituperium, culpam, & pœnam, atque ita actus internus eſt complete & ſimpliciter moralis. Si autem non ſic fiat, malitia materialis imputari non poteſt ad culpam & pœnam, & ſic actus non eſt niſi inchoate & ſecundum quid moralis.

Itaque actus malus adæquate moralis eſt actus diſconveniens naturæ rationali imputabilis ad vituperium, culpam, & pœnam: Hæc autem malitiæ imputabilitas eſt denominatio extrinſeca petita a voluntate decenter ac diſconvenienter naturæ rationali agente libere, & ſcienter, vel ſaltem cum ignorantia aut inadvertentia vincibili diſconvenientiæ actus cum natura rationali & Lege divina.

Nota 2. Præter actus interni malitiam materialem & formalem, eſt etiam malitia objectiva moralis, quæ eſt ſpecialis difformitas ac diſconvenientia, quam habet objectum cum natura rationali ut rationali.

Hac

(1) *Ad evitandam confuſionem duplex obſerva diſcrimen inter methodum Auctoris, & noſtram. Primo noſtum de* origine, *tum de* ſubjecto *moralitatis tractantes* (in IV. & V. *Sect. Art.* V.) *exemplo aliorum Scriptorum, præſertimque Angelici* (2.2.q.18. & 19.) *moralitatem univerſim ſpectavimus prout ambas ſupremas ſpecies*, bonitatem *ſcilicet ac* malitiam, *ambitu ſuo complectitur, dicendo ex c.a. actum ſumere* bonitatem, *vel* malitiam *ex objecto, & circumſtantiis:* bonitatem, *vel* malitiam *internis, externiſque actibus convenire &c. Auctor vero doctrinas eaſdem* ſeorſim *accommodat* bonitati *in I. & II. Art. &* malitiæ *in III. iſto Art. Secundo, cum moralitas ſeu bona, ſeu mala, bifariam ſumatur, quatenus nempe* objectiva *&* formalis (*n.* 279.) *nos theſes omnes ſpectantes ad moralitatem* objectivam *prius expedivimus* (n. 282. & ſeq.) *poſtea reliquas pertinentes ad* formalem (n. 318. & ſeq.) *utrobique intelligentes ſimul &* bonam *&* malam. *Auctor autem primum de moralitate* bona *partim* objectiva, *partim* formali *theſes ſtatuit in I. & II. Art. deinde de* mala *partim* objectiva, *partim* formali *in præſenti Art. Quare ex. ca. poſtrema* 3. *theſis hujus Art. quæ de* malitia formali *ſtatuitur, legatur quaſi adjuncta* 2. *theſi Art. I. quæ eſt de* bonitate formali. *Similiter* 1. *theſis hujus Art. quæ profertur de* objectiva malitia, *ſpectetur veluti adnexa* 1. *theſi Art.* 1. *ac* 2. *quæ de* objectiva bonitate eſt.

Digitized by Google

Hac autem ratione prior eſt malitia actus interni. Nam res non habet malitiam objectivam, quia appetitur dedecenter ac diſconvenienter naturæ rationali; ſed e contra appetitur dedecenter & diſconvenienter naturæ rationali, quia habet malitiam objectivam.

Dico 1. Actus internus ſumit malitiam ab objecto, fine, & circumſtantiis moralibus: ita ut ſit malus hoc ipſo, quod habet objectum malum, ſeu diſconveniens naturæ rationali, vel finem malum, vel circumſtantiam malam ſeu diſconvenientem naturæ rationali.

Prob. Quia actus, quo quis vult objectum malum, vel vult objectum bonum propter finem malum, vel vult objectum bonum propter finem bonum, ſed in circumſtantia mala ſeu diſconvenienti; hoc ipſo malus eſt moraliter. Nam hoc ipſo actus dedecet naturam rationalem, ei diſconvenit, & improbatur a recta ratione, & ſi libere fiat, imputatur ad vituperium & pœnam. Unde illud axioma theologicum; *Bonum ex integra cauſſa, malum ex quolibet defectu.*

Sic 1. Volitio furandi ad ſolvenda debita eſt mala, quia habet objectum malum. 2. Volitio dandi eleemoſynam propter vanam gloriam eſt mala, quia habet finem malum. 3. Volitio celebrandi ſacrum propter fines bonos, ſed in loco indecenti vel interdicto, aut tempore vetito, eſt mala ob circumſtantiam malam.

Dico 2. Actus voluntatis ſumit malitiam materialem ab objecto, fine, & circumſtantiis, quamvis malitia ignoretur etiam invincibiliter.

Prob. Quia actus voluntatis hoc ipſo habet malitiam materialem, quod dedecet naturam rationalem ut rationalem; ſed actus naturam rationalem dedecet hoc ipſo, quod vult objectum de ſe malum, vel objectum bonum ob finem malum, vel vult objectum bonum ob finem bonum, ſed in circumſtantia mala. Ergo.

Dico 3. Ut malitia objectiva tribuat actui voluntatis malitiam formalem, ſufficit quod ſit cognita; nec requiritur ut ſit ſecundum ſe volita.

Prob. Nam hoc ipſo actus voluntatis habet malitiam formalem quod habet malitiam materialem imputabilem ad vituperium & pœnam. Sed hoc ipſo habet malitiam materialem imputabilem ad vituperium & pœnam, quod voluntas objectum malum, vel objectum bonum propter malum finem; vel objectum bonum propter finem bonum, ſed in circumſtantia mala vult cum libertate & cognitione malitiæ objecti, vel finis, vel circumſtantiæ: nam hoc ipſo malitia objectiva imputatur ad vituperium & pœnam. Ergo.

Immo ad malitiam formalem non requiritur actualis cognitio malitiæ objectivæ, ſed ſufficit quod hæc potuerit & debuerit cognoſci. Quia ignorantia vel inadvertentia vincibilis non excuſat ab imputabilitate malitiæ actus; & in æſtimatione prudenti æquivalet actuali cognitioni in ordine ad imputabilitatem actus ad vituperium & pœnam, licet non tantam, ſi ignorantia non ſit affectata.

Ex dictis inferes unum & eumdem actum poſſe habere triplicem malitiam ſpecie diverſam, non ſolum objectivam, ſed etiam formalem. Quia objectum finis, & circumſtantia actus habere poſſunt malitiam ſubjectivam ſpecie inter ſe diverſam cognitam, vel nonniſi culpabiliter ignoratam. Talis eſt actus, quo quis furari vult in loco ſacro ad fornicandum, nam hic actus tres malitias ſpecie diverſas habet, ſcilicet injuſtitiæ, ſacrilegii, & luxuriæ.

ARTICULUS IV.

Utrum idem actus voluntatis poſſit eſſe ſimul bonus & malus? (1)

Dico. Idem actus voluntatis non poteſt eſſe ſimul bonus & malus.

Prob. Quia actus eſt ſimpliciter malus, non bonus, hoc ipſo quod habet vel objectum malum, vel finem malum, vel circumſtantiam malam: nam hoc ipſo tendit in objectum modo dedecenti naturam rationalem, ideoque ſimpliciter dedecet naturam rationalem, eique diſconvenit. At vero actus, qui ſub aliqua ratione naturam rationalem dedecet, hoc ipſo malus eſt, minime bonus, & ſolus actus, qui ſic naturam rationalem decet, ut ſub nulla ratione illa dedeceat, bonus eſt.

Obj. 1. Actus, quo quis vult idem objectum ob duo motiva non ſubordinata, unum bonum, & alterum malum, ut actus, quo quis vult dare eleemoſynam propter motivum miſericordiæ, & ſimul propter vanam gloriam, eſt bonus ex parte boni motivi, & malus ex parte mali. Ergo.

Reſp. Nego anteced. Nam hic actus eſt ſimpliciter malus, & nullatenus bonus, quamvis malitiam ſuam ex unico motivo ſumat. Quia per talem actum voluntas tendit in objectum modo naturam rationalem dedecenti, & actus ille ſimpliciter dedecet naturam rationalem; nam ſimpliciter dedecet naturam rationalem appetere bonum propter malum, & ſic velle malum.

Inſt. Per hujuſmodi actum voluntas vult objectum bonum in circumſtantiis debitis propter finem bonum. Ergo actus ille bonus eſt.

Reſp. Nego conſeq. Quia voluntas per hunc actum vult ſimul & indiviſibiliter bonum objectum propter aliud motivum malum, & ſic malus eſt ſimpliciter: nam bonum ex integra cauſſa, malum vero ex quolibet defectu.

Obj. 2. Actus, quo quis celebrare vult ſacrum in loco indecenti vel tempore vetito, bonus eſt ex objecto, & malus ex circumſtantia.

Reſp. Nullatenus bonus eſt, ſed eſt ſimpliciter malus. Nam ut actus ſit bonus ex objecto, neceſſe eſt ut ſeipſa hic & nunc objectum poſſit honeſte appeti propter bonitatem ſuam objectivam: unde voluntas celebrandi ſacrum non poteſt ſumere bonitatem ab objecto ſuo, niſi hic & nunc honeſtum ſit velle celebrare ſacrum. At hic & nunc non eſt honeſtum velle celebrare, quia non eſt honeſtum hic & nunc celebrare. Ergo.

Obj. 3. Actus, quo quis eligit medium malum ad finem bonum, v. gr. furatur ad dandam eleemoſynam, eſt partim bonus, & partim malus.

Reſp.

(1) *Adæquata hujuſce Quæſtionis ſolutio ex duplici loco petenda, nimirum ex N. 262. uſque ad 266. & ex N. 309. uſque ad 311.*

Reſp. Nego. Nam eſt ſimplieiter malus, & nullatenus bônus, quia volitio finis honeſti per medium illicitum obtinendi eſt mala: nam tendit in objectum modo naturam rationalem dedecenti; naturam enim rationalem dedecet verſari circa malum, illud appetendo.

Quares, in quo conſiſtat malitia materialis, an ſcilicet in poſitivo, an in negativo, ſeu privatione rectitudinis debita?

Reſp. Hæc quæſtio eſt mere philoſophica, & in qualibet ſententia recte explicantur omnia quæ ad Theologiam pertinent. (1)

ARTICULUS V. (2).

Utrum dentur actus indifferentes in individuo, hoc eſt, qui neque boni, neque mali ſint, ſpectatis omnibus circumſtantiis, & præſertim fine?

§. I.

Dico. Nullus eſt actus indifferens in individuo, ſive nullus datur actus deliberatus, qui neque bonus, neque malus ſit ex objecto, circumſtantiis, & fine. Ita Suarez, Bellarminus, & alii Theologi communius contra Scotum & alios. (3)

Prob. 1. Ex Script. Matt. c. 12. *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Ex quo ſic argumentor. Omne verbum otioſum eſt peccatum; ſiquidem de eo reddetur ratio in die judicii, utique tamquam de peccato. Ergo actio otioſa eſt etiam peccatum, cum par ſit utriuſque ratio. Atqui actio, quæ honeſto ſine caret, ſeu quæ non eſt bona moraliter, eſt otioſa moraliter, nam nihil confert ad bonos mores; ergo eſt peccatum, Ergo &c.

Prob. 2. Ex S. Aug. l. 4. contra Jud. c. 3. ubi ait: *Cum facit homo aliquid ubi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur.* Et infra: *Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit, etſi officio* (id eſt, ex objecto materiali) *videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.*

Prob. 3. Auctoritate & ratione S. Th. 1. 2. q. 18. art. 9. *Oportet quod quilibet individualis actus habeat aliquam circumſtantiam, per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rationis ſit ordinare, actus a ratione deliberativa procedens, ſi non ſit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali. Si vero ordinetur ad debitum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni: neceſſe eſt autem quod vel ordinetur vel non ordinetur ad debitum finem. Unde neceſſe eſt omnem actum hominis a deliberativa ratione procedentem in individuo conſideratum, bonum eſſe vel malum.*

Hæc eſt igitur ratio S. Thomæ. Quilibet actus deliberatus vel ordinatur in finem debitum rationis, vel non ordinatur. Si ordinatur, congruit cum ordine rationis, & a recta ratione approbatur: ergo bonus eſt. Si non ordinatur, repugnat ordini debito rationis, & a recta ratione improbatur; ergo malus eſt. Et conſequenter omnis actus deliberatus bonus vel malus eſt.

Prob. 4. Ratione. Omnis actus deliberatus vel fit propter finem honeſtum, vel non fit. Si fit propter finem honeſtum, bonus eſt, modo aliunde non vitietur: tunc enim naturam rationalem decet; Si non fit propter finem honeſtum, eo ipſo malus eſt. Ergo omnis actus deliberatus eſt bonus vel malus, proindeque nullus eſt indifferens. *Prob.* 2. *pars min.* Homo deliberate agens tenetur ſemper agere propter finem honeſtum. Ergo actus deliberatus, qui non fit propter finem honeſtum, eo ipſo malus eſt. *Prob. ant.* Homo deliberate agens tenetur ſemper agere propter finem proportionatum ſeu conſentaneum naturæ ſuæ rationali quatenus rationalis eſt. Atqui finis conſentaneus naturæ rationali ut rationali eſt finis honeſtus: nam honeſtum eſt id quod eſt conſentaneum naturæ rationali & rectæ rationi. Ergo homo deliberate agens tenetur ſemper agere propter finem honeſtum. Major ſatis per ſe patet. Enimvero homo deliberate agens agit modo humano & hominis proprio. Atqui homo agens humano modo & hominis proprio debet agere ut homo, ideoque ut rationalis; & non agit ut homo & ut rationalis niſi agendo propter finem naturæ rationali ut rationali conſentaneum. Ergo.

Dices. Homo licite agit propter finem conformem legi permittenti.

Reſp.

(1) *Rationi illuminata, regulisque Theologicis magis conformis opinio aſſerens, peccatum ſeu malitiam moralem conſiſtere in mera privatione. Vid.* N. 259. *& duos ſeq.*

(2) *Rectus diſciplinæ ordo poſtulat, ut præſens Articulus de* individuali *actionum indifferentia ſubjiciatur alteri Articulo VI. de* ſpecifica *actionum indifferentia: quippe, Stagyrita ſæpius monente, cognitio univerſalium præcedere debet cognitionem ſingularium.*

(3) *Hujus quæſtionis* ſtatum, *atque utriuſque contrariæ opinionis tum* Fautores, *tum momenta præcipua cognoſces legendo noſtra N.* 271. *uſque ad* 279. *Petes forſitan, quanta ſit connexio inter præſentem quæſtionem, & aliam apud Theologos valde agitatam de* relatione omnium operum in Deum? *Reſp. Cum finis* ſupernaturalis *peragendi omnia ad Dei gloriam, ſive in nomine Jeſu Chriſti (quem Fidelibus ſaltem hominibus Divino & Apoſtolico mandato præſtitutum arbitrantur nonnulli Theologi) finem ſimpliciter* honeſtum *in genere moris ſub ſe contineat, palam eſt, actus in individuo indifferentes admitti non poſſe a Theologis propugnantibus neceſſitatem prædictæ relationis operum: tametſi ad evadendam graviſſimam difficultatem* (de qua n. 357. & duobus ſeq.) *ipſorum aliqui callide admoneant, in præſenti quæſtione omittendam eſſe rationem illam, qua multi ex neceſſitate ejuſdem relationis ſolent inferre nullum poſſe dari actum indifferentem. At ex adverſo conſequens minime eſt, quiſquis individualem actuum indifferentiam negat, fateri quoque debeat neceſſariam illam operum relationem, ut patet de ipſo auctore* (Tract. de Caritate c. 2. art. 2. q. 4.) *ac de Angelico Magiſtro* (n. 351. & ſeq.) *aliiſque pluribus Theologis.*

Digitized by Google

Reſp. Contra eſt. Nam 1. ſine fundamento aſſeritur lex permittens finem non honeſtum. Immo vidimus in omni agente ſive naturali, ſive artificiali exigi bonitatem ſibi propriam. Ergo etiam natura rationalis exigit, ut agens rationale agat propter bonitatem ſibi propriam, nempe honeſtatem. 2. Lex permittens non poteſt eſſe motivum actionis; ſed eſt dumtaxat conditio removens impedimentum agendi: nam motivum ſeu finis actionis debet eſſe aliquod bonum. Sed id quod eſt præciſe conforme legi permittenti, non eſt bonum; ergo non poteſt eſſe finis actionis.

Reſp. Adhuc alia ratione. Actus ſpectatus in individuo eſt actus conſideratus præſertim ſecundum finem. At nullus actus ſpectatus ſecundum finem eſt indifferens. Ergo nullus actus in individuo ſpectatus eſt indifferens. *Prob. min.* Finis cujuslibet actus deliberati vel eſt bonum honeſtum, vel jucundum: nam bonum utile nunquam appetitur propter ſe, ſed ſolum propter aliud ad quod conducit, proindeque non poteſt eſſe finis. At ſi finis actus ſit bonum honeſtum, actus eſt bonus, modo aliunde non vitietur: ſi finis ſit bonum jucundum, actus eſt malus. Ergo quilibet actus conſideratus ſecundum finem eſt bonus vel malus; ac proinde nullus eſt indifferens. *Prob. 2. pars min.* Qui agit dumtaxat propter bonum jucundum ſeu propter delectationes, agit inordinate. Ergo actus factus propter bonum jucundum eſt inordinatus, ideoque malus. *Prob. ant.* Ille inordinate agit, qui rerum ordinem ab auctore naturæ inſtitutum pervertit; ſed homo propter ſolam delectationem agens pervertit rerum ordinem ab auctore naturæ inſtitutum. Ergo homo agens propter ſolam delectationem agit inordinate. *Prob. min.* Nam juxta rerum ordinem ab auctore naturæ inſtitutum delectatio eſt propter operationem, non autem operatio propter delectationem; ſed homo propter ſolam delectationem agens pervertit hunc ordinem, faciendo operationem propter delectationem: ergo pervertit ordinem ab auctore naturæ inſtitutum. Major conſtat, & expreſſe traditur a S. Th. 1. 2. q. 4. art. 2. ad 2. ubi ait: *Divinus intellectus, qui eſt inſtitutor naturæ, delectationes appoſuit propter operationes.* Et (ut docet Ariſtoteles) bonum delectabile, cum ſit inferius honeſto, ordinatur per ſe ad illud.

Confirm. Ex hac propoſitione ab Innocentio XI. damnata: *Comedere & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui*, id eſt, conquieſcere in actibus ſuis, non illos referendo ad finem honeſtum.

Hinc collige delectationem a natura rebus inſperſam eſſe veluti ſal & condimentum quoddam quod non propter ſe quæreretur ab agente rationali, ſed quo dumtaxat alliceretur ad actiones quaſdam, conſervationi ac perfectioni neceſſarias, & utiles, quas faceret ex fine naturæ rationali ut rationali conſentaneo, ideoque honeſto. Igitur delectatio per ſe eſt dumtaxat medium ad actiones facilius, melius, & conſtantius efficiendas, non autem finis actionis. Hinc lex bene agendi non vetat moderatum uſum delectabilium in certis circumſtantiis, ſed eum regulat jubendo, ut ad finem honeſtum referatur.

§. II. *Solvuntur objectiones.*

Obj. 1. S. Hieron. ep. 89. ait; *Bonum eſt continentia, malum eſt luxuria, inter utrumque indifferens ambulare &c.*

Reſp. Solum vult dari actus indifferentes in ſpecie, hoc eſt, actus qui neque ſunt boni neque mali ratione objecti materialis. Eodem ſenſu intelligi debent alii Patres, qui objici poſſunt, nempe ſolum intendunt dari actus indifferentes ex objecto.

Inſt. S. Hier. addit: *Sive enim feceris, ſive non feceris, nec juſtitiam habebis, nec injuſtitiam.*

Reſp. Loquitur tantum de actu ſecundum objectum ſpectato. Nam agit de natura objecti, & dicit aliud eſſe bonum, ut continentia; aliud malum, ut luxuria; aliud indifferens, ut deambulatio. Quare ſenſus eſt: ſive feceris, ſive non feceris, nec juſtitiam nec injuſtitiam habebis ratione objecti. Quod non impedit, quominus actus ſit bonus vel malus ratione finis.

Obj. 2. Dantur actus indifferentes in ſpecie; ergo & in individuo.

Reſp. Nego conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia actus indifferentes in ſpecie ſunt actus, qui neque boni neque mali ſunt ex objecto: actus vero indifferentes in individuo ſunt actus, qui neque boni neque mali ſunt ex omni parte; nempe ratione objecti, circumſtantiarum, & finis. At ex eo quod aliqui actus neque boni neque mali ſint ex objecto, non ſequitur eos non eſſe bonos vel malos ex alia parte, nempe ratione finis. Immo omnis actus neceſſario bonus vel malus eſt ratione finis: nam vel fit ob finem honeſtum, & tunc bonus eſt, modo aliunde non vitietur; vel non fit ob finem honeſtum, & tunc malus eſt, quia homo ſemper tenetur agere propter finem honeſtum, utpote ſolum conſentaneum naturæ ſuæ rationali ut rationali.

Inſt. 1. Nulla eſt ſpecies ſine individuo: Ergo ſi dantur actus indifferentes in ſpecie, dantur etiam in individuo.

Reſp. Nego conſeq. Quia non datur ſpecies actuum indifferentium. Dantur quidem actus indifferentes in ſpecie, ſed inde non ſequitur dari ſpeciem actuum indifferentium, quia dari ſpeciem actuum indifferentium eſt dari naturam communem actuum liberorum, qui neque boni neque mali ſunt moraliter ſub ullo reſpectu, qualis nulla eſſe poteſt; at dari actus indifferentes in ſpecie eſt dari actus, qui neque boni neque mali ſunt præciſe ratione objecti, licet ſint boni vel mali ratione finis.

Inſt. 2. Deambulatio facta propter ſanitatem in circumſtantiis non vetitis, ex nullo capite eſt bona vel mala; nam ſanitas recuperanda eſt finis indifferens: ergo eſt indifferens.

Reſp. Nego antec. Nam ſi intendatur honeſtas elucens in procuranda ſanitate per media ordinata, deambulatio eſt bona moraliter. Si vero nulla intendatur honeſtas, deambulatio eſt mala, quia caret fine debito.

Porro honeſtum eſt procurare ſanitatem per media ordinata, nam eſt materia caritatis propriæ, ſicut honeſtum eſt procurare ſanitatem proximi per media ordinata, nam eſt materia caritatis alienæ. Caritas autem propria ordinata tam eſt virtus, quam caritas aliena.

Digitized by Google

Inſt. 3. Ambulare propter relaxationem moderatam eſt actus indifferens; nam illa relaxatio non eſt prohibita, nec honeſta. Ergo.

Reſp. Nego antec. Nam ſi per relaxationem intelligitur delectatio, finis ille malus eſt, utpote diſconveniens naturæ rationali, cujus finis proprius eſt bonum honeſtum. Si vero per relaxationem intelligatur levamen & intendatur honeſtas, quæ in levando corpore vel animo elucet, tunc bonus eſt ille finis; & actus pertinet ad caritatem propriam, vel virtutem, cujus eſt, propriam moderari curam corporis & animi. Quod ſi nulla intendatur honeſtas in relaxatione illa, tunc actus eſt malus, quia debito fine caret.

Inſt. 4. Saltem qui ambulat præciſe quia deambulatio non eſt prohibita, facit actionem indifferentem etiam ex fine. Ergo datur talis actio.

Reſp. Nego antec. Quia falſum ſupponit. Nam aſſignatur pro fine id quod revera non eſt finis; quod enim res non prohibeatur, ſed ſit licita non poteſt eſſe finis actionis, ſed dumtaxat conditio removens impedimentum agendi. Sic quando quis dicit: ego ambulo, quia vacant ſcholæ, vel quia habeo licentiam; vacatio & licentia non eſt finis, ſed tantum conditio removens impedimentum ambulandi. Ratio eſt; quia omnis finis eſt bonum honeſtum vel jucundum. Poteſt quidem quis agere quia lubet, quia placet; ſed illud motivum eſt delectatio, proindeque finis illicitus.

Inſt. 5. Actus, qui fiunt præciſe ob moderatam naturæ commoditatem: ut volitio accedendi ad ignem frigoris depellendi cauſſa, volitio deambulandi ad juvandam digeſtionem &c. ſunt actus nulla ex parte boni vel mali. Ergo.

Reſp. Nego antec. Nam illi actus ſunt mali, ſi non intendatur honeſtas aliqua, ſaltem illa, quæ relucet in moderata corporis cura; quia alioqui carent fine debito. Nam homo ſemper tenetur agere modo naturam ſuam rationalem ut rationalem decenti, & hoc modo non agit, niſi agat ob finem decentem naturam rationalem ut rationalem, ideoque ob finem honeſtum: honeſtum enim nil aliud eſt quam conſentaneum naturæ rationali ut rationali.

Inſt. 6. Delectatio moderata corporis vel animi non eſt mala moraliter. Ergo poteſt eſſe finis licitus.

Reſp. Diſting. antec. Delectatio moderata & licita non eſt mala ut objectum, quod appetatur, *conc. ant.* Ut finis, qui propter ſe appetatur, *nego ant.* Delectatio licita ac moderata non eſt quidem mala ut objectum, quatenus licite appeti & percipi poteſt: at eſt mala ut finis, quatenus licite ab agente rationali appeti non poteſt propter ſe, ſed tantum propter finem honeſtum. Enimvero qui agit ſolum propter delectationem, inordinate agit: nam rerum ordinem ab auctore naturæ inſtitutum pervertit, ordinando operationem ad delectationem, cum tamen delectatio ex natura ſua ſit propter operationem.

Inſt. 7. Naturæ auctor inſperſit rebus multis ſuavitatem & delectabilitatem, v. gr. floribus ſuavem odorem, alimentis ſaporem &c. Ergo homo non pervertit rerum ordinem, agendo propter ſolam delectationem de ſe licitam.

Reſp. Diſting. antec. Auctor naturæ rebus multis inſperſit delectabilitatem, quam homo percipiat ut medium, & referat ad finem honeſtum, puta ad honeſtam recreationem, qua melius diſponatur ad munera ſua recte obeunda, *conc. antec.* Quam ſibi proponat ut finem, & in qua ſiſtat, *nego antec. & conſeq.* Suavitas & delectabilitas rebus inſperſa eſt quidem propter delectationem hominis, ſed qua utatur velut medio, non autem quam ſibi ut finem proponat.

Obj. 2. Si homo tenetur agere ſemper propter finem honeſtum, non datur lex permittens. Falſum conſeq. Ergo.

Reſp. Diſting. ſequel. maj. Non datur lex permittens circa finem non honeſtum, *conc. ſequel.* Circa objectum actus, *nego ſequel. maj.* Igitur extat lex permittens, ſed ſolum circa objecta quædam, quæ ex ſe neque bona, neque mala ſunt moraliter, & quæ ad finem honeſtum referri poſſunt. At non datur lex permittens finem non honeſtum, cum detur lex præcipiens naturæ rationali finem honeſtum in omnibus ſuis actibus deliberatis.

Inſt. 1. Si datur præceptum agendi ſemper propter finem honeſtum, illud eſt naturale, vel poſitivum. Neutrum dici poteſt. Ergo.

Reſp. Nego min. Et dico illud præceptum eſſe naturale. Nam lumen naturale dictat hominem teneri ſemper agere propter finem conſentaneum naturæ ſuæ rationali ut rationali, proindeque propter finem honeſtum, qui ſolus proprius eſt hominis ut homo eſt. Hoc præceptum eſt etiam poſitivum: nam Chriſtus vetat omnem actionem otioſam moraliter, ideoque non honeſtam, ſiquidem declaravit reddendam eſſe rationem de verbo otioſo, & a fortiori de opere otioſo moraliter.

Inſt. 2. Præceptum naturale eſt notum omnibus ſaltem piis & eruditis. Sed hoc præceptum non eſt notum omnibus viris piis & eruditis; nam S. Bonavent. Scotus, & alii multi illud negant. Ergo tale præceptum non eſt naturale.

Reſp. Diſting. maj. Præceptum naturale debet eſſe omnibus notum, ſi ſit unum ex primis principiis, vel evidenter aut facile deducibile ex illis, *conc. maj.* Si neque ſit unum e primis principiis, neque ita facile deducatur ex illis, *nego maj.* Præceptum agendi ſemper ob finem honeſtum, neque eſt unum e primis principiis, neque ex illis evidenter ſaltem reſpectu omnium deducitur, quamvis ſit ſufficienter certum.

Inſt. 3. Illud præceptum ſi datur, vel eſt affirmativum, vel negativum. Neutrum dici poteſt. Ergo non datur.

Reſp. Nego min. Et dico illud præceptum eſſe affirmativum, quia obligat ad actum poſitivum: & eſt etiam æquivalenter negativum, nam æquivalet præcepto vetanti finem non honeſtum.

Inſt. 4. Illud præceptum obligat ſemper & pro ſemper; ergo eſt negativum.

Reſp. Non obligat ſemper pro ſemper abſolute, ſed ſolum hypothetice, nempe obligat ſemper quoties in ejus materia agimus. Præceptum autem negativum obligat ſemper & pro ſemper abſolute. Præceptum vero affirmativum poteſt obligare ſemper & pro omni tempore quo in ejus materia agimus. Sic quoties cum parentibus agimus, cum illis debito cum amore & reverentia ſemper agere tenemur. Quare præceptum affirmativum agendi propter finem honeſtum obligat in ſingulis actibus deliberatis, cum illi actus ſint ejus materia propria. Non obligat tamen omni inſtanti actionis ad illam refe-

ren-

Digitized by Google

rendam in finem honeſtum, ſed ſolum initio actionis, modo in decurſu actionis non retractetur.

Inſt. 5. Præceptum agendi ſemper propter finem honeſtum eſt univerſaliſſimum: ergo eſt unum e primis principiis, ac proinde debet eſſe omnibus notum.

Reſp. Eſt univerſaliſſimum ratione objecti, quatenus habet pro objecto omnes actus deliberatos: non autem ratione principii, nam ab illo alia morum præcepta non derivantur.

Obj. 3. Qui ignorat invincibiliter præceptum agendi ſemper ob finem honeſtum, non peccat præciſe non agendo aliquid licitum propter finem honeſtum. Ergo dantur actus indifferentes.

Reſp. Diſting. Dantur actus indifferentes in individuo per accidens, *conc. conſeq.* Per ſe & ex natura ſua, *nego conſeq.* Qui invincibiliter ignorant præceptum agendi propter finem poſitive honeſtum, non peccant præciſe omiſſione finis honeſti, quia excuſantur propter ignorantiam invincibilem. Unde illorum actus eſt indifferens ſeu potius inculpabilis, ſed tantum per accidens, & ratione ignorantiæ invincibilis, modo aliunde non vitietur. Immo ejuſmodi actus vere malus eſt, quia caret fine debito, ejus tamen malitia non imputatur agenti propter ejus ignorantiam invincibilem.

Hic autem agitur de actibus deliberatis ſecundum ſe ſpectatis.

Obj. 4. Datur omiſſio deliberata indifferens in individuo, ergo & actio. *Nego antecedens: probabis.* Omiſſio conſilii ſeu rei, quæ tantum conſulitur, neque bona eſt, neque mala moraliter: ergo eſt indifferens.

Reſp. Diſting. antec. Omiſſio conſilii neque bona, neque mala eſt ex objecto, *conc. antec.* Ex fine, *nego antec. & conſeq.* Omiſſio conſilii eſt indifferens ex objecto, quia objectum non præcipitur. At eſt bona vel mala ex fine. Nam ſi fit ex fine honeſto, eſt bona: ſi ex fine malo, mala eſt, non quatenus eſt omiſſio rei quæ præciſe conſulitur, ſed quatenus eſt omiſſio ex fine vetito, nempe non honeſto. Sic v. gr. qui ſacrum die non feſto omittit, non peccat præciſe quia omittit ſacrum, ſed quia illud omittit ex fine non honeſto, puta ex acedia, negligentia, & ut genio indulgeat: nam ſi ex fine honeſto omittat, puta ut ægro opituletur, tunc omiſſio ſacri bona eſt.

Obj. 5. Dantur actus aliqui, qui neque meritorii, neque demeritorii ſunt. Ergo dantur actus indifferentes.

Reſp. Nego conſeq. Quia ut actio ſit meritoria vitæ æternæ, non ſufficit quod ſit bona moraliter ſeu honeſta, ſed inſuper fieri debet ex motivo ſupernaturali & in ſtatu gratiæ.

Obj. 6. Conc. Conſtantienſe damnavit hanc propoſitionem Joannis Hus, nempe quod omnia humana opera ſint vel virtuoſa, vel vitioſa. Ergo datur aliqua indifferentia.

Reſp. Damnavit, quod omnia opera ſint virtuoſa vel vitioſa ex parte ſubjecti ſeu agentis, non vero ex parte finis. Conc. Conſtantienſe hanc propoſitionem damnavit tantum in ſenſu illius Hæretici & propter rationem ab illo illatam, petitam ſcilicet ex parte ſubjecti & agentis: quia (inquiebat) quidquid agit peccator, peccatum eſt: & quidquid agit homo virtuoſus, virtutis opus eſt: ut patet ex ipſa integra propoſitione his verbis expreſſa: *Diviſio immediata humanorum operum eſt, quod ſint vel virtuoſa, vel vitioſa, quia ſi homo eſt vitioſus, & agat quidquam, tunc agit vitioſe: & ſi eſt virtuoſus, & agat quidquam, tunc agit virtuoſe. Quia ſicut vitium, quod crimen dicitur, ſive peccatum mortale, inficit univerſaliter actus hominis vitioſi: ſic virtus vivificat omnes actus hominis virtuoſi.*

ARTICULUS VI. (1)

Utrum actus externi habeant bonitatem vel malitiam objectivam?

DIco. Ex actibus externis alii habent bonitatem intrinſecam, alii malitiam intrinſecam, alii demum neutram habent.

Prob. Nam alii ex ſe habent conformitatem & convenientiam cum natura rationali, vi cujus poſſunt ab ea decenter appeti & imperari, ut ſolutio debiti: alii ex ſe habent difformitatem & disconvenientiam cum natura rationali, vi cujus nec appeti, nec imperari poſſunt niſi dedecenter, ut furtum, blaſphemia: alii demum neutram ex ſe habent, ut deambulatio, unde dicuntur indifferentes ex objecto.

ARTICULUS VII.

Utrum actus externus auget bonitatem vel malitiam formalem actus interni?

DIco 1. (2) Actus externus per ſe non auget bonitatem vel malitiam formalem actus interni, a quo efficaciter imperatur.

Prob. 1. Ex Script. Gen. cap. 22. *Quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi &c.* Et Matth. c. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo.* Ubi voluntas efficax pro facto reputatur: ac proinde tantam per ſe habet imputabilitatem ad laudem & præmium, ſi ſit bona; vel ad vituperium, & penam, ſi ſit mala.

2. Ex S. Auguſt. in Pſalm 57. *Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat.* Et lib. 1. de

(1) *Uti obſervatum in ſuperiore penultima nota, hic Articulus, utpote* objectivam *ſeu* ſpecificam *moralitatem actuum expendens, anteponi debet quinto præcedenti, in quo* individualis *moralitas ſpectatur. Porro præſentis Art. doctrinam latius expoſitam habes N. 266 uſque ad 272.*

(2) *Quandoquidem juxta leges methodi a notis & certis ad ignota & incerta progrediendum eſt, 1. hujus Articuli theſis, in qua Doctores conveniunt (n. 385.) rectius fuiſſet poſita ante iſtam, de qua maxime controvertitur. Statum controverſiæ clare deſcripſimus N. 284. & duob. ſeq. Sententiam itidem contrariam ſententiæ Auctoris locavimus ſuo in lumine N. 386. uſque ad 389. Lector utramque expendat, & quam maturo examine vero proximiorem deprehenderit, eam tueatur.*

Digitized by Google

de lib. arbit. cap. 3. *Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo ſit id eum cupere, & ſi poteſtas detur, facturum eſſe, non minus eſt reus, quam ſi in ipſo facto deprehenderetur.*

3. Ratione duplici. Prima, quia actus externus nullam habet imputabilitatem ad meritum & demeritum ſibi propriam & diſtinctam ab imputabilitate actus interni: nam non habet libertatem nec rationem voluntarii diſtinctam a libertate actus interni a quo imperatur, cum a potentia neceſſaria immediate procedat, & non ſit liber, niſi quia imperatur ab actu interno.

Secunda ratio. Quia cum actus internus efficax eſt, ſi actus externus non ponitur, ideo non ponitur, quia deeſt poteſtas illum ponendi: ac proinde quod tunc non ponatur actus externus, eſt omnino involuntarium, non auget imputabilitatem ſive ad laudem & præmium, ſive ad vituperium & pœnam, ut docet S. Th. 1. 2. qu. 20. art. 4. & per ſe patet.

Obj. 1. Qui martyrium ſubit, plus apud Deum meretur, quam is, qui ſolum ſubire vult martyrium, quantum in ſe eſt.

Reſp. Neg. Si tam intenſe & perſeveranter velit quam ſi re ipſa ſubiret.

Inſt. Qui martyrium re ipſa ſubit, plus gratiæ ſanctificantis, ideoque plus gloriæ conſequitur, quam qui ſolum vult efficaciter illud ſubire, nec tamen ſubit. Ergo plus meretur.

Reſp. Nego conſeq. Quia exceſſum gratiæ & gloriæ Martyr conſequitur tantum ex opere operato martyrii: vel ſaltem ex ſpeciali privilegio actui externo martyrii conceſſo. Unde revera actus externus martyrii plus prodeſt quam ſola illius voluntas efficax; ſed hoc fit per accidens, ſeu ex privilegio, non ex natura rei.

Obj. 2. Actus internus & actus externus mali diverſis præceptis prohibentur, nempe externus prohibetur ſexto, *non mœchaberis*, & internus nono, *non concupiſces*.

Reſp. Illa præcepta non ſunt ſtricte ac proprie diverſa. Nam idem ex eodem motivo vetant, cum hoc ſolo diſcrimine, quod ſextum vetet explicite actum externum, & implicite internum: nonum vero vetet explicite actum internum, & implicite externum.

Obj. 3. Si actus internus per ſe non augeret malitiam actus interni, non eſſet obligatio confitendi actum externum. Falſum conſeq. ergo.

Reſp. (1) Neg. ſeq. maj. Tum quia actus externus facit cum actu interno unum actum moralem completum, & unum peccatum totale. Tum quia ſine confeſſione actus externi non ſatis declaratur actus interni efficacia, intenſio, extenſio & duratio, ac proinde tota ejus gravitas non ſatis innoteſcit. Præterea actus externus eſt obnoxius ſcandalo, cenſuris, irregularitati, reſtitutioni, & variis obligationibus, quibus immunis eſt actus mere internus. Unde ſine actus externi declaratione Confeſſarius non ſatis cognoſceret ſtatum pœnitentis, ejus obligationes, & qualitatem ſatisfactionum præſcribendarum: proindeque non poſſet, ut par eſt, officio ſuo fungi.

Obj. 4. Aſſertio noſtra tollit ſtudium ac curam bonorum operum exteriorum, & metum ac fugam malorum operum externorum.

Reſp. Neg. Quia ſi non exerceantur bona opera externa, cum facultas adeſt, tunc actus internus non eſt efficax, ſed eſt mera velleitas, quæ ſane non habet meritum, quod habet voluntas efficax. Præterea bonum opus externum plerumque auget per accidens meritum, & ſæpe præcipitur a Deo, ut eleemoſynæ largitio. Opus vero externum malum prohibetur a Deo, & plerumque auget per accidens malitiam actus interni.

His adde quod actus externus plura affert commoda, ſi bonus eſt: nam ædificationem parit, quandoque gratiam confert, ut ſacramentum & martyrium. Si vero malus eſt, plura affert incommoda: nam parit ſcandalum, infamiam, reſtituendi obligationem &c. ſubjicitque pœnis ac cenſuris.

Dico 2. Actus externus ſæpiſſime auget per accidens ſeu occaſionaliter bonitatem vel malitiam actus interni, a quo imperatur.

Prob. Quia ſæpiſſime eſt occaſio, cur augeatur bonitas vel malitia actus interni, vel diutius duret, aut multiplicetur actus internus. Nam actus internus in executione intenditur propter arduitatem aut delectationem ortam ex actu externo, vel diutius continuatur propter longiorem temporis moram neceſſariam ad opus externum perficiendum; vel ob utramque cauſſam ſæpius iteratur. (2)

(1) *Quidquid ſentiatur in ea Scholaſtica controverſia, fatentur nunc Theologi omnes, in Sacramentali judicio aperiendum eſſe* externum *actum, quoties opere quis peccarit: hujus rei* quatuor *aſſignavimus cauſſas N. 389.*

(2) *Tractatus de humanis actibus perfecte abſolvitur, ubi poſtquam declarata fuerunt cuncta, quæ ad moralem ipſorum honeſtatem pertinent, ſingulæ præterea dotes recenſentur, quibus oportet eos præditos eſſe, ut media evadant proportionata promerendæ ſupernaturali beatitudini, ſummo Dei beneficio nobis propoſitæ inſtar ultimi finis. Sicuti enim, D. Auguſt. monente* (tract. 45. in Joan.) ad hoc debet unicuique prodeſſe bene vivere, ut detur illi ſemper vivere; *ita quidnam facto opus ſit, ut & bene, & ſemper vivere poſſimus, exploratum nobis eſſe maxime decet. Porro ex duobus illis ſecundum nos præſtitimus N. 394. & ſeq. uſque ad finem Diſſertationis, quod quidem Auctor hoc loco idcirco omittit, quia in Tractatu Dogmatico* de Juſtificatione *id jam executus eſt.*

Digitized by Google

TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

NOta. Conſcientia eſt judicium, dictans quid in particulari ſit licitum vel illicitum: agendum ut honeſtum, vel omittendum ut inhoneſtum. Sive eſt actus, quo intellectus judicat aliquid hic & nunc licitum eſſe vel illicitum; faciendum ut bonum, vel omittendum ut malum. Quare dicitur judicium practicum, ut diſtinguatur a judicio, quo intellectus judicat aliquid in genere, ſeu abſtrahendo a circumſtantiis particularibus, eſſet licitum vel illicitum v. gr. contractum uſurarium eſſe illicitum; nam conſcientia verſatur circa actionem in individuo, hoc eſt, cum omnibus ſuis circumſtantiis conſideratam.

Hinc conſcientia differt a ſynderesi, ut actus ab habitu (1). Nam ſynderesis eſt habitus, ſeu cognitio habitualis primorum Principiorum moralium, qualia ſunt: *Bonum faciendum: Peccatum fugiendum: Deus colendus, & amandus: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Suum cuique reddendum*, &c. Conſcientia autem eſt judicium applicans principium morale alicui actioni particulari, v. gr. *Non debeo huic homini inferre hoc damnum*, &c.

Conſcientia dividitur (2) in veram ſeu rectam & erroneam; certam & incertam; probabilem & impro-

(1) *Finge hominem apprime doctum, ſimulque perturbatione aliqua mentis actum in tranſverſum, qui ſerio cenſeat neceſſariam fuiſſe extirationem ad extinguendum noxiæ libidinis æſtum (ut fertur de Origene Adamantino) vel internecionem ad ſeſe exinaniendum coram Deo (ut nuper de Italo quodam accepimus, qui venarum inciſione eum in finem ſe confecit, ſicuti relicta ab ipſo ſchedula indicabat): ſubinde tamen neutrum perteniet ob metum domeſticorum, ſeu alias ob cauſſas. Jam is virilitatem, aut vitam ſervando aget contra con*ſcientiam, *hoc eſt, contra judicium paullo ante* actu *formatum: non autem contra* ſynderesim, *quoniam juxta S. Aug.* (lib. 7. de Lib. Arb. cap. 16.) in naturali judicatorio regulas retinet & veras, & incommutabiles: *ſive* habitu *callet, ut ait Angelicus* (1. part. qu. 79. art. 12. & 1. 2. qu. 94. art. 1.) principia operabilium, ſeu præcepta legis naturalis, circa quæ non contingit errare. *Synderesis igitur & conſciensia valde differunt inter ſe. Hinc veriſſime ſcriptum ab Henrico Gandav.* 1. (Quodl. 2. q. 18.) videmus ſæpius habentes majorem operandi notitiam, minorem habere operandi conſcientiam, *quia nempe ex eodem Angelico* (Quæſt. 17. de Conſcientia art. 1. ad 1.) conſcientia addit ſupra ſcientiam applicationem ſcientiæ ad actum particularem, & in ipſa applicatione poteſt eſſe error, quamvis in ſcientia error non ſit. *Hoc palam cernere eſt in Legis doctore, qui* abominatur idola, & ſacrilegium facit, *quemadmodum Apoſtolus* (ad Rom. cap. 2.) *arguit.*

(2) *Quotquot apud Morales nominantur* Conſcientiæ *ſpecies, perſpicuitatis gratia poſſunt concludi* quadruplici *diverſa diviſione. Prima reſpicit* tempus *aut præcedens, aut ſubſequens actiones: adeoque complectitur conſcientiam* Antecedentem, *quæ dictat quid ſit agendum, priuſquam actio producatur:*

Digitized by Google

probabilem ; ſcrupuloſam & laxam ; perplexam & dubiam, quamvis hæc non ſit proprie conſcientia.

CAPUT PRIMUM.

De conſcientia vera ſeu recta, erronea, & perplexa.

NOta. Conſcientia vera ſeu recta, eſt ea, quæ dictat aliquid in particulari eſſe licitum vel illicitum, bonum aut malum, quod re vera tale eſt in ſe. Erronea ſeu falſa eſt, quæ dictat eſſe hic & nunc licitum vel illicitum, bonum vel malum, quod reipſa tale non eſt. Hæc duplex eſt, alia erronea vincibiliter, ſeu ex errore, qui depelli potuit, aut debuit; alia erronea invincibiliter, ſeu ex errore, qui depelli non potuit, aut non debuit.

Quæſt. I. *An tenemur ſequi conſcientiam veram ac rectam* (1), *dictantem aliquid præceptum vel vetitum eſſe.*

Reſp. Affirm. Quia dictat eſſe faciendum, vel omittendum id quod Lex æterna præſcribit faciendum vel omittendum eſſe hic & nunc, ſeu in talibus circumſtantiis. Quare qui contra conſcientiam rectam agit, peccat : quia agit contra Legem divinam intimatam per dictamen rectæ rationis.

Porro an conſcientia recta, ac vera dici debeat proxima regula actuum humanorum, an duntaxat intimatio talis regulæ, quæ ſit tantum lex, ſeu præceptum, non refert ad praxim. (2)

Quæſt. II. *An & quale peccatum eſt agere contra conſcientiam erroneam?*

Reſp. 1. Actio vel omiſſio contra conſcientiam ſive vincibiliter, ſive invincibiliter erroneam, dictantem eam eſſe illicitam, eſt ſemper peccatum (3), quamvis ex ſe ſit licita. *Ita omnes.* Conſtat 1. ex Rom.

---

tur ; & Conſequentem, *quæ dictat quid jam egimus, ſoletque pro qualitate aut bene, aut male factorum vocari nunc* remorſus conſcientiæ, *nunc* teſtimonium bonæ conſcientiæ. *Utramque accurate deſcribit Angelicus* (q. 17. de conſcientia art. 1. in C. prope fin.) *prior tamen ſola eſt, quæ ad præſentem ſcopum facit. Secunda* obligationem legis, *dirigentis actiones inſtar normæ : ſub quo reſpectu conſcientia vel eſt* Præcipiens *ſeu* Prohibens, *hoc eſt, dictans aliquid ex præcepto faciendum, ſeu omittendum, vel* Conſulens, *hoc eſt, dictans quidpiam agendum dumtaxat ex conſilio : vel* Permittens, *hoc eſt dictans aliquid nec præceptum eſſe, nec prohibitum, ſed mere permiſſum. Duæ priores impræſentiarum maxime conſiderantur. Tertia* objectum actionum : *juxta quam conſcientia diſpeſcitur in* Rectam, *quæ dictat aliquid, prout revera eſt, honeſtum, vel inhoneſtum eſſe : &* Erroneam, *quæ dictat aliquid eſſe honeſtum, aut inhoneſtum, ſecus ac reapſe ſit. Quarta* diſpoſitionem agentis: *& ad hanc referuntur ſequentes conſcientiæ ſpecies paſſim a Scriptoribus deſignatæ, nempe* Certa, Opinativa, *ſeu* Probabilis, Dubia, Suſpicioſa, Perplexa, & Scrupuloſa.

(1) *Conſcientia, quam in diviſionibus mox aſſignatis diximus* erroneam, *eadem eſt ac* falſa. *Sed non e converſo conſcientia* vera *ſemper cenſenda eadem ac* recta *erroneæ oppoſita. Siquidem ut vocetur proprie recta, non ſatis eſt, ſi dictet faciendum, aut omittendum, quod eſt reapſe honeſtum, aut inhoneſtum : ſed requiritur præterea, ut hoc dictamen eliciatur juxta prudentiæ regulas. Sic ex. ca. conſcientia Prætoris neci adjudicantis hominem valde nefarium, ac necdum, uti ajunt, vel confeſſum, vel convictum, eſt quidem vera objective, ſed non formaliter ſeu ſubjective, adeoque non recta : quia nimirum formata præter juris ordinem inviolate ſervandum in hujuſmodi negotio. Hinc nec fruſtra, nec inutiliter diſquiritur, utrum qui in moralibus Probabiliſmum ceu fidam Cynoſuram, ſectatur, poſſit ſibi blandiri de* recta *conſcientia, quando etiam ei obtingeret, ut* veram *haberet.*

(2) *Nil equidem ad praxim moralem refert, quavis nomenclatione donetur conſcientia : valde tamen præſtat ſcire, quonam modo conſcientia concurrat ad actionem humanam ſeu moralem. Nam ut ſeries integra iſtius Tractatus monſtrat, ex hujuſmodi prænotione pendent argumenta fere omnia, quibus firmari ſolent communes theſes de conſcientia recta, erronea, aut cujuſvis alterius ſpeciei. Ut paucis hoc aperiamus cum Seraph. Doctore* (in 2. ſent. diſt. 39. art. 1. q. 3.) conſcientia eſt ſicut præco Dei, & nuntius, & quod dicit non mandat ex ſe, ſed mandat quaſi ex Deo, ſicut præco, cum divulgat edictum Regis; & hinc eſt, quod conſcientia habet virtutem ligandi. *Quare, ut hinc etiam ad ipſa nomina tranſeamus, preſſe loquendo, ſola Dei* lex æterna, *ſive* voluntas, *eſt norma morum, &* regula *honeſtatis. Sed hoc non impedit, quominus juxta communem loquendi conſuetudinem, a qua citra peculiarem cauſſam non ita facile recedendum, donetur regulæ nomine ipſa quoque conſcientia hominis, quatenus nempe homini proponit, & applicat ſupremam normam morum ipſius directivam. Unde invaluit vulgaris diviſio duplicis regulæ, quarum una dicitur* remota *&* principalis, *eſtque in Deo : altera* proxima *&* inſtrumentalis, *eſtque in homine : propriis vocabulis illa vocatur* Lex, *de qua in ſeq. Tract. iſta* Conſcientia, *de qua in præſenti. Satis jam clareſcit, quod N. 285. docuimus de lege æterna, & conſcientia loquentes.*

(3) *Ut quis agendo* contra *conſcientiam erroneam dicatur peccare, prout fert theſis iſta communis, multa debent concurrere, quæ ſi Confeſſarii præ oculis habeant, deprehendent Pœnitentes aliquos præſertim meticuloſos ſæpe ab ejuſmodi peccato immunes eſſe, ſecus ac ipſis videatur. Requiritur* 1. *ut in agente ſit vere* conſcientia, *non mera anxietas, ſcrupulus, ſuſpicio : hoc eſt ut determinate* judicet *apud ſemetipſum, ex. ca. piaculum eſſe accedere ad Euchariſtiam non repetita Confeſſione : conſcientia enim ex dictis eſt judicium intellectus, quo quis habitualem ſuam ſcientiam practicam applicat ad aliquem actum hic & nunc producendum.* 2. *ut conſcientia non ſit dumtaxat* conſequens, *ſed* antecedens *actum, de qua in nota* 1. *hujus Tract. Nam ex Angelico* (Lect. 2. in cap. 14. ad Rom.) Si aliquis poſt factum habet conſcientiam erroneam, per quam credat id, quod eſt licitum, a ſe factum, fuiſſe peccatum, vel quod eſt veniale, fuiſſe mortale, non propter hoc efficitur quod eſt prius, vel peccatum, vel mortale; quia voluntas, & actio non in-

for-

Digitized by Google

Rom. 14. *Qui autem diſcernit* (ſcilicet inter cibos, falſo putans aliquos præ aliis adhuc eſſe a Deo vetitos) *ſi manducaverit, damnatus eſt, quia non eſt ex fide. Omne autem, quod non eſt fide, peccatum eſt*, id eſt, (interpretantur Patres & Conc. Gener. Later. IV. pateque ex contextu) omnis actio vel omiſſio, quæ non eſt ex dictamine conſcientiæ, ſeu ex perſuaſione quod ſit licita, peccatum eſt. At omnis actio, vel omiſſio, quæ eſt contra conſcientiam, ſive rectam, ſive erroneam, non eſt ex perſuaſione quod ſit licita. Ergo peccatum eſt.

2. Ex c. 13. de Reſtit. ſpoliat. *Quidquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam.*

3. Quia agens contra conſcientiam erroneam vult peccatum, cum velit actionem vel omiſſionem, quam judicat eſſe peccatum. Nam eſto, tale objectum non ſit reipſa illicitum, ſed licitum: at voluntas illud amplectendo conſentit in objectum ſibi propoſitum ut malum, ideoque in objectum malum; objectum enim voluntatis eſt bonum vel malum, non quomodocumque, ſed prout ab intellectu proponitur. Item is reipſa, quantum in ſe eſt, lectatur malum, faciendo id quod putat eſſe malum. Præterea qui facit aliquid de ſe bonum, putans eſſe malum, in æſtimatione prudenti cenſetur perinde velle malitiam, ac ſi actio illa eſſet reipſa de ſe mala; cum nolit abſtinere, quamvis ei proponatur ut mala. Ergo peccat.

Hinc qui agit contra conſcientiam, peccat contra legem divinam naturalem, vetantem omnem conſenſum & affectum ad id quod putatur malum etiam ex errore. (1)

Reſp. 2. Peccatum, quod contra conſcientiam erroneam agendo admittitur, habet eam ſpeciem & gravitatem, quam quis ex errore judicat ineſſe actioni vel omiſſioni ſuæ. *Eſt communis ſententia* (2). Quia is vult objectum: in quo talem ſpeciem & gravitatem malitiæ apprehendit; & ſic vult, ſaltem interpretative, talem ſpeciem & gravitatem malitiæ ſibi ab intellectu propoſitam; habetque affectum ad peccatum talis ſpeciei & gravitatis; cum voluntas feratur in malum prout concipitur. Brevius: is vult peccatum committere quale eſſe conſcientia dictat.

Hinc peccat mortaliter contra temperantiam, qui falſo putans tali die eſſe jejunium, non jejunat; contra juſtitiam, qui non reſtituit id quod falſo putat non eſſe ſuum; contra caritatem, qui falſo judicans ſe debere mentiri ad ſervandam vitam proximi, non mentitur. Supple ſemper, niſi deponat prudenter hanc conſcientiam erroneam.

Nota. Licet is qui contra conſcientiam erroneam agit, perinde peccet, ac alter qui contra rectam, non incurrit tamen eaſdem pœnas humanas, ac cenſuras; quia hæ non imponuntur niſi tranſgreſſoribus legis veræ, non autem putativæ. Hinc non incurrit excommunicationem, qui facit actum, quem falſo putat eſſe prohibitum ſub tali cenſura, nec qui percutit laicum, putans eſſe clericum.

Reſp. 3. Qui facit quod falſo putat eſſe illicitum,

formantur ex apprehenſione ſequenti, ſed ex præcedenti. 3. *ut conſcientia, etiam antecedens actum, ſit* præcipiens, *aut* prohibens, *non tantum* conſulens. *Etenim ſicuti peccatum non eſt agere contra conſilium, ſecluſo contemptu; ita nec peccatum eſt agere contra conſcientiam pure conſulentem. 4. ut actio vel omiſſio contra conſcientiam erroneam, ſit* libera; *cum ex Patribus* (n. 149. 398.) *nequeat eſſe peccatum; quod non ſit libera voluntate: unde ex. ca. carceri mancipatus nullatenus peccat non audiendo Miſſam diebus feſtis, quidquid ſibi falſo perſuadeat. 5. demum ut actio, vel omiſſio contingat eo tempore*, quo nondum depoſitus *ſit conſcientia error: nam intellectu ab ignorantia expurgato, ſicuti tenemur errorem jam cognitum deſerere, ita & agere contra priſtinam erroneam conſcientiam. Hinc commendandus Apoſtolus, qui factus Paulus palam annuntiabat Chriſtum, ad cujus Eccleſiam perſequendam, antea Saulus cum eſſet, arbitrabatur ſe religionis lege teneri.*

(1) *Theſis ab Auctore hactenus ſtabilita debet intelligi indefinite de rebus cujuſvis generis: hoc eſt, ſive ſit bonum, aut indifferens id, quod erronea conſcientia dictat omittendum tamquam malum, ſive ſit malum, quod eadem dictat faciendum, ſeu bonum. Unde ex ca. Paterfamilias peraque peccat peccato, de quo nunc loquimur, ſive non abſtinendo a ludo prorſus innoxio, aut a neceſſario juramento, ſive non occidendo uxorem in adulterio deprehenſam:* quoties *ipſe erronea conſcientia credit omittenda duo priora ceu mala vetita, & faciendum poſterius tamquam bonum ſibi divinitus præſcriptum: &* quamdiu *talis conſcientiæ error inſidet ejus menti. Perſpicuas firmaſque hujus generalis doctrinæ demonſtrationes afferunt S. Bonav.* (In 2. ſent. diſt. 39. art. 1. q. 3.) *Henr. Gandavenſis* (Quodl. 1. q. 18.) *S. Th.* (Lect. 2. in cap. 14. ad Roman. & q. 17. de Conſcientia art. 4.) *Quotquot autem obtendi poſſunt difficultates præſertim contra ligamen, ut dicitur, conſcientiæ erroneæ, dictantis eſſe neceſſaria ad ſalutem, quæ ſunt per ſe inhoneſta: ea facile evaneſcent, ſi duo perpendas, quæ ad hanc ipſam rem notavit Doctiſſ. Cornelius Muſſus* (Com. in c. 14. ad Roman.) Primum, quod conſcientia errans, licet divinæ legi contraria dictet, illa tamen contraria legi Dei dicit eſſe divina lege præſcripta. Secundum, quod ille qui conſcientiam errantem habet, credit illam rectam eſſe, aliter enim non erraret, & ita illi inhæret, non quatenus erronea, ſed quatenus recta: per ſe conſcientiam ſequens, & per accidens conſcientiæ errorem, quia videlicet contingit conſcientiam, quam putat rectam eſſe, errore teneri. Ex his duobus videbis apertiſſime, quod qui contra conſcientiam errantem agit, quouſque illa manet, peccat: quoniam, quantum in ſe eſt, habet voluntatem Legem Dei tranſgrediendi, quam ſervandam eſſe conſcientia dictat, quæ ab illo recta, & non errans exiſtimatur. *Hactenus Franciſcanus Præſul.*

(2) *Hujus, & aliarum, quæ deinceps occurrunt, quæſtionum inciaentium reſolutio radices agit in eo Angelici textu, qui eſt inſtar canonis in Morali Facultate recepti* (Lect. 2. in c. 14. ad Roman.) Actus judicantur ſecundum voluntatem agentium, voluntas autem movetur a re apprehenſa: unde in id voluntas tendit, quod ei vis apprehenſa repræſentat; & ſecundum hoc qualificatur vel ſpecificatur actio.

tum, non diſtinguens an veniale, an mortale ſit, peccat mortaliter: tum quia vult objectum illud, etiamſi eſſet mortaliter malum, & ſic vult ſaltem interpretative peccatum mortale committere: tum quia ſe exponit morali periculo peccandi graviter, ſpectata ſua mente. *Ita Azor*, *Vaſquez*, *Sanchez*, (1) *&c.* Quod ſi apprehendat (2) peccatum in genere tantum & non in ulla ſpecie, peccat contra caritatem Dei, & propriam, vetantem quodlibet peccatum, utpote offenſam Dei, & malum peccantis.

Quæſt. III. *An licet agere ſecundum conſcientiam erroneam.*

Reſp. 1. Si ſit invincibiliter erronea, non ſolum licet huic obſequi, quia ignorantia invincibilis excuſat a peccato, cum tollat omne voluntarium circa malum: ſed etiam tenemur eam ſequi in iis, quæ dictat eſſe præcepta, vel prohibita. Quia alioquin, cum ipſa deponi nequeat, ageremus contra illam; quod non licet, uti dixi.

Non tamen eſt proprie regula morum, nec proprie obligat; cum non ſit legis veræ intimatio. Sed tenemur ſequi talem conſcientiam, quia non poſſumus aliter peccatum vitare: cum deponi nequeat, & non liceat contra illam agere.

Dices. (3) Hinc ſequitur quod aliquis poſſit neceſſario peccare, v. g. in hoc caſu: Mulier gerens curam infirmi die feſto, putat ex errore invincibili ſe peccare, ſi omittat ſacrum, & ſi deſerat infirmum, nec poteſt tunc errorem ſuum deponere: unde utrumvis agat, aget contra conſcientiam, & ſic neceſſario peccabit.

Reſp. 1. In hoc caſu non erit libera moraliter, ideoque non peccabit, modo eligat id quod minus malum eſſe judicat. Quamvis enim poſſit ex duobus illis alterutrum eligere, non eſt tamen libera ad non agendum contra conſcientiam, cum, utravis parte electa, culpam apprehendat. Ad culpam autem imputabilem requiritur libertas, qua culpa vitari potuerit.

Reſp. 2. Nunquam licet agere ſecundum conſcientiam vincibiliter erroneam, dictantem aliquid eſſe licitum; quia fieret culpabiliter aliquid illicitum: cum ignorantia vincibilis, utpote voluntaria, non excuſet a peccato, & id quod ex ea fit, ſit ſaltem indirecte voluntarium. Neque etiam licet agere contra eam, ut modo dixi, ſed ipſa deponi debet. (4)

Hinc ſi quis ex errore vincibili judicet ſe debere furari, ut ſubveniat egeno non laboranti extrema neceſſitate, peccat contra juſtitiam, ſi furetur: quia furtum eſt vetitum, & ei voluntarium eſt ut malum in cauſſa, nempe in negligentia inquirendi veritatem. Si vero non furetur, peccat contra caritatem: quia non agit id quod lege caritatis præceptum eſſe exiſtimat. Quare talis conſcientia deponi debet prudenter, rem pro ejus gravitate diligenter perpendendo, pios & peritos conſulendo, praxim timoratorum attendendo &c. Quod ſi error jam deponi nequeat, & electio urgeat; v. g. ſi non poſſis veritatem per te invenire, nec adſit peritior quem conſulas, tunc debes orare, & elicere actum contritionis de priori peccato ignorantiæ, & eligere eam partem in qua putas eſſe minus mali: & ſic excuſaberis ab ulteriori culpa, quia tunc error a vincibili fiet invincibilis & involuntarius, cum ejus cauſſa fuerit retractata, & facias jam quod in te eſt ut non pecces. Teneris tamen reſarcire damnum illatum; nam retractatio culpæ non facit ut non fuerit libere poſita cauſſa damni, neque ut damnum ex ea non ſit ſecutum, & ſic non tollit obligationem illud reſtituendi, neceſſario annexam injuriæ damnoſæ.

Quæſt. IV. *Quid eſt conſcientia perplexa?*

Reſp.

---

(1) *Longe ante hos omnes D. Antoninus* (1. p. tit. 3. c. 10. §. 10.) *ex communi priſcorum Doctorum ſenſu ſcripſit*: B. Th. & alii dicunt, quod ille qui agit id, de quo eſt dubium, utrum ſit mortale vel non, peccat mortaliter, quia periculo ſe exponit mortalis.

(2) *Appendix iſta immediate ſubjicienda ſuperiori corollario ſecundæ Reſolutionis, cum ille ſit proprius ipſius locus. Porro peccatum, quod in tali hypotheſi confuſæ, & indefinitæ apprehenſionis Auctor docet eſſe contra virtutem caritatis, alii volunt eſſe ſpeciei* innominatæ, *oppoſitumque generali Divino præcepto*: Declina a malo.

(3) *Objectio accommodatius urgetur adverſus ſequentem alteram Reſolutionem præſentis Quæſtionis: quippe de conſcientia ſolum erronea* vincibiliter *ſtatuitur, non licere operari vel* contra, *vel* juxta *ipſam: ex quo videtur ſequi, hominem ea affectum neceſſario peccaturum, utramlibet eligat contradictionis partem. Solvitur autem iſthæc objectio dicendo, neutiquam hoc abſurdum emergere in caſu ſeu* vincibiliter *ſeu* invincibiliter *erroneæ conſcientiæ, ſed tantummodo conſequi, quod homo poſſit interdum fieri* perplexus. *Porro ex Angelico* (Lect. 1. in c. 4. ad Gal. & 2. in c. 14. ad Rom.) nihil prohibet aliquem eſſe perplexum aliquo ſuppoſito, ſeu ſecundum quid, licet nullus ſit perplexus ſimpliciter. Sicut ſacerdos fornicarius, ſive celebret Miſſam, ſive non celebret quando debet ex officio, peccat mortaliter; non tamen eſt perplexus ſimpliciter, quia poteſt peccatum dimittere, & celebrare. Et ſimpliciter poteſt aliquis conſcientiam erroneam dimittere, & a peccato abſtinere.

(4) *Legitima conſecutio. Si enim conſcientia* vincibiliter *erronea permanente, neque* contra, *neque* ſecundum *ipſam agere licet, omnino reliquum eſt, ut homo, cui neceſſaria aliqua proxima & intima regula agendi applicativa Legis æternæ, teneatur quoad poteſt illam deponere. Unde Seraphicus* (In 2. ſent. diſt. 19. art. 1. q. 3.) *dicit, talem conſcientiam* ligare ad ſe deponendum, *ad diſcrimen alterius conſcientiæ*, quæ ligat ad faciendum: *cujuſmodi eſt non ſolum recta, ſed etiam invincibiliter erronea. Hæc namque, cum nequeat ulla morali diligentia depelli, perinde ſe habet juxta prudentem operantis æſtimationem, ac ſi eſſet revera recta; adeoque ipſam, perinde ac rectam, operando ſequi debet. Quamvis autem utraque liget ad faciendum, duplici tamen ex capite altera ab altera ſecernitur ex Angelico* (q. 17. de Conſcientia art. 4.) *Primum quia* recta ligat abſolute, & in omnem eventum, ſed erronea non ligat, niſi ſecundum quid, & ſub conditione. *Secundum, quia* recta ligat per ſe, erronea autem per accidens. *Quæ duo diſcriminis capita S. Doctor ibidem pluribus declarat.*

Digitized by Google

Reſp. Eſt judicium practicum, dictans eſſe peccatum, ſive actus hic & nunc fiat, ſive omittatur; v. g. ſive mentiaris, ad impediendum homicidium, ſive non mentiaris. Cum hoc judicium ſit erroneum, deponi debet; nam quiſque tenetur adhibere medium neceſſarium ad vitandum illud, quo putat Deum offendi. Quod ſi deponi nequit, culpa vitabitur, eligendo minus malum, puta mendacium in allata hypotheſi, ex can. *Duo mala*, diſt. 13. Non enim peccat, qui facit quod in ſe eſt ad vitandum peccatum. Quod ſi eligas id quod apparet majus malum, peccas ſecundum quantitatem exceſſus apprehenſi; nam hunc exceſſum libere eligis. Si utraque pars appareat æque mala, non peccabis alterutram eligendo, quia cares libertate ſufficiente ad peccandum imputabiliter. Hinc non peccat, qui detentus in carcere, putat ſe peccare omiſſione ſacri, quod audire vellet, ſed non poteſt; quia hæc omiſſio non eſt ei voluntaria, nec libera. V. Diſſert. Proœmial. n. 313. item & ſuperius n. 235. 236.

CAPUT II.

De Conſcientia certa & dubia.

NOta. Conſcientia certa eſt actus, quo intellectus prudenter & firmiter, ſeu abſque dubio & formidine falſitatis ſaltem rationabili, judicat aliquid hic & nunc eſſe licitum vel illicitum. Incerta vero eſt actus, quo intellectus ſic judicat aliquid eſſe licitum vel illicitum, ut ſimul judicet rem forte aliter ſe habere. Dixi, *prudenter*: nam certitudo duo dicit, nempe prudentiam, & firmitatem adhæſionis; & firmitas ſine prudentia non eſt certitudo, ſed pertinacia. Quare conſcientia certa debet excludere omnem rationabilem dubitationem, & formidinem oppoſiti; alioqui non haberet firmitatem prudentem.

Quæſt. I. *An ad non peccandum requiratur judicium certum de honeſtate ſeu licitate actus vel omiſſionis?*

Reſp. Requiritur tale judicium certum ſaltem certitudine morali, qua prudenter excludatur dubitatio, & peccati formido ſaltem rationabilis. *Ita communiter, immo forte nullus quoad rem hanc diſſentit.* Prob. 1. Ex Eccl. 37. *Ante omnia opera tua verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile*, hoc eſt firmum & prudens judicium de honeſtate actus, qui eligitur. Et ex Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Ubi per fidem intelligitur certa perſuaſio. 2. Quia conſcientia recta eſt actus prudentiæ, qui debet eſſe ſaltem moraliter certus de veritate, cum prudentia ſit virtus intellectualis, & ex Ariſtotele ſit habitus vera cum ratione activus circa ea, quæ ſunt homini bona atque mala, ut hæc ſcilicet reſpuantur, & illa eligantur. 3. Quia operans ſine tali judicio moraliter certo, actionem ſuam committit regulæ incertæ, habetque formidinem rationabilem peccandi; ac proinde ſpectato ſuo conceptu, ſe exponit morali periculo peccandi formaliter ſeu imputabiliter. 4. Sic probat Terillus. Omnis operans, ut excuſetur a peccato, debet operari ex bona fide, quia *quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Rom. 14. At nulla fides poteſt eſſe bona, ſeu ſufficiens ad excludendum peccatum, quæ non reddat operantem ſaltem moraliter certum ſe non peccare; nam ſi fides, ſeu perſuaſio quod non peccet, ſit ſolum probabilis, illa poteſt reipſa falſificari, & homo non ſolum reipſa, ſed etiam quantum ipſemet judicat, peccare poterit; quia quævis opinio probabilis de objecto contingenti, non ſolum reipſa, ſed etiam quantum ad exiſtimationem operantis, falſificari poteſt. Impoſſibile autem eſt hominem bona fide, ſeu fide ad honeſtatem actionis ſufficiente operantem, aut reipſa, aut ſecundum propriam exiſtimationem peccare poſſe. Ergo fieri nequit ut bona fides, ſeu perſuaſio ſufficiens ad honeſtatem actionis, ſit judicium tantum probabile. Ergo neceſſe eſt, ut ſaltem moraliter certo judicet actionem, quam regulat, non eſſe peccaminoſam.

Quæſt. II. *Quid eſt dubium & quotuplex?*

Reſp. Dubium eſt ſuſpenſio aſſenſus, & diſſenſus inter utramque partem ob motiva pro utraque parte æque probabilia. Dico *ob motiva &c.* Nam dubium quod vocant negativum, conſiſtens in ſuſpenſione mentis inter utramque partem contradictionis, ob carentiam motivorum pro utraque parte, non eſt proprie dubium, ſed neſcientia & ignorantia. Quod ſi mens in unam partem magis inclinet quam in alteram, abſque tamen aſſenſu, tum eſt ſuſpenſio. Hinc patet, 1. Dubium differre ab opinione; nam per hanc aſſentimur uni parti, in dubio vero mens ſuſpenſa manet inter aſſenſum & diſſenſum. 2. Conſcientiam dubiam non eſſe proprie conſcientiam, cum dubium non ſit dictamen ſeu judicium practicum, ſed ſuſpenſio judicii circa bonitatem, & malitiam actus.

Reſp. 2. Dubium aliud eſt juris, aliud facti. Dubium juris eſt dubium de lege, ſeu obligatione, aut legitima facultate agendi. Et hoc duplex eſt, nempe ſpeculativum ſeu generale, quo dubitatur in genere, num aliquid ſit licitum, an illicitum, & practicum ſeu particulare, quo dubitatur an actus aliquis hic & nunc cum omnibus ſuis circumſtantiis ſit licitus, necne: ut cum quis dubitat an contractus hic, quem nunc vult inire cum talibus conditionibus, ſit licitus.

Dubium facti eſt dubium circa aliquod factum, ut cum dubito an tale debitum perſolverim; item an hæc perſona ſit, v. gr. conſanguinea, an non, an cibi appoſiti ſint caro, necne &c. Ex dubio facti ſæpe oritur dubium juris, ut cum quis dubitans an aliquid voverit, præterea dubitat an id præſtare teneatur in tali dubio.

Quæſt. III. *An eſt peccatum agere vel omittere aliquid in dubio de malitia talis actus hic & nunc faciendi, vel ejus omiſſionis?*

Reſp. Eſt peccatum ejuſdem ſpeciei & gravitatis, cujus eſt peccatum, de quo dubitatur, quamvis id ſecundum ſe ſit licitum. *Ita omnes*. Conſtat 1. ex Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide*, hoc eſt, ex perſuaſione quod ſit licitum, *peccatum eſt*. At actio, (idem dic de omiſſione) quæ fit in dubio de ejus malitia, non eſt ex fide, ſeu ex perſuaſione quod ſit licita; ut patet. Ergo peccatum eſt. 2. Agens in dubio, vult ſaltem interpretative malitiam peccati, de qua dubitat, eo ipſo enim æque vult actum, ſive ſit peccatum, ſive non. 3. Qui ſe exponit morali periculo peccandi, peccat, & quidem eadem ſpecie & gravitate peccati, cujus periculo ſe exponit, juxta illud Eccl. 3. *Qui*

amat periculum, in illo peribit. At agens in tali dubio, exponit ſe periculo faciendi peccatum, de quo dubitat, & tale periculum amat ac eligit; nam id agit, quod, ſpectato ſuo conceptu, tam poteſt eſſe illicitum quam licitum; nec habet determinatum judicium, quod operatio ſua ſit licita potius quam illicita. Idque Ethnici ſolo lumine naturali norunt. Sic enim Cic. l. 1. de Off. ait: *Bene præcipiunt qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum ſit, an iniquum* (1).

Quæſt. IV. *Quomodo formanda eſt conſcientia in dubiis?*

Reſp. Tum quiſque tenetur 1. adhibere diligentiam in veritate inquirenda debitam, & poſſibilem pro rei gravitate, & loci ac perſonæ qualitate & conditione; Deum orando, cor mundando per contritionem, ne impediatur lumen veritatis; affectum omnem pravum deponendo; cupiditates quæ mentem obcæcant cohibendo; probos ac peritos conſulendo; praxim timoratorum ac proborum attendendo; rationes utrinque, & rem pro materiæ gravitate ex ſolo amore veritatis expendendo. Nam eodem præcepto, quo quiſque tenetur prudenter agere, & vitare peccatum, tenetur etiam veritatem diligenter inveſtigare, ne imprudenter agat, ſeque periculo peccandi exponat.

2. In dubio poſt diligentiam debitam adhibitam quiſque tenetur ſe prudenter reſolvere: ideoque non per ſolum affectum, ſed per motivum prudentiæ. Alioqui adhuc ſe exponet periculo peccandi; nam voluntas eſt potentia cæca, quæ debet dirigi per prudentiam intellectus.

3. Quod ſi pro utraque parte æqualis ſtet probabilitas, vel nullum grave motivum occurrat, tenetur ſequi partem tutiorem, hoc eſt, quam ſequendo nullum eſt periculum agendi contra ullam legem juxta regulam juris: *In dubio tutior pars eligenda eſt*: alioquin ſe exponit periculo peccandi. Licet tamen ſequi partem minus tutam, modo ſit longe probabilior altera, ut infra dicam. (2)

CA-

(1) *Quod de conſcientia erronea monuimus nota 9. qu. 2. præced. cap. id ipſum applicandum etiam* dubiæ. *Scilicet non ſtatim ac quævis ambiguitas, timor, anxietas agentem pulſant, locum habet præſens Auctoris reſolutio: ſed omnino* conſcientia *practice dubia requiritur eo modo, quo hæc poteſt dici conſcientia. Nimirum opus eſt, ut homo, antequam ſe comparet ad quidpiam hic & nunc agendum, rebus perpenſis ſentiat, ſuſpendendum eſſe actum erga utrumque extremum ob æquilibrium contrariarum rationum, vel ſi agendi imminet neceſſitas, nonniſi tali aut tali modo agendum; & nihilominus temere & inconſulto actionem ſubinde aggrediatur, vel ſecus quam oportet, agat. Apposite Seraphicus* (Comp. Theol. Verit. lib. 2. c. 52.) Nota, quod aliud eſt conſcientia, aliud timor conſcientiæ: tunc enim eſt conſcientia, quando quis ſententialiter judicat aliquid eſſe faciendum, vel vitandum: & contra talem conſcientiam facere, etiamſi ſit erronea, peccatum eſt. Sed contra timorem conſcientiæ facere, non ſemper eſt peccatum; quia talis timor non eſt ſemper ex definitiva ſententia rationis, per quam judicat ſe teneri ad aliquid; ſed ex eo quod vacillat inter dubia, neſciens quid ſit melius, vel ad quid teneatur potius, cum tamen non omitteret quidquid ſciret eſſe placitum Divinæ voluntati. *Et hinc ergo ſolamen capere poſſunt multi Deum timentes, ubi coanguſtantur ejuſmodi conſcientiæ timoribus, mentiſque ambiguitatibus.*

(2) *Hæc porro ſunt, quæ accurate diſtinguenda, ac ſedulo obſervanda exiſtimo in propoſita graviſſima materia de Conſcientia* certa, & dubia. 1. *quid ſit proprie* dubium morale? 2. *quotuplex ſit* formido *adnexa opinioni, ſeu probabili aſſenſui?* 3. *quænam ſint ſpecies* certitudinis, *afficientis humanas cognitiones?* 4. *quæ ſit genuina definitio conſcientiæ* prudenter certæ, *ac dubiæ?* 5. *qualis conſcientia dicenda ſit ineſſe homini conſtituto in* æquilibrio *duarum opinionum contrariarum?* 6. *quomodo ſeſe gerere debeat juxta* prudentiæ *leges, quoticumque in eo rerum ſtatu prematur agendi neceſſitate?*

Reſp. *ad* 1. Dubium *ſeu* Dubitatio, *ut ſcribit Seraphicus* (in 3. ſent. diſt. 17. dub. 2.) proprie dicit indifferentiam judicii rationis reſpectu utriuſque partis contradictionis, ita quod neutrum præeligat alteri. *Hanc autem judicii indifferentiam, ſeu ſuſpenſionem aſſenſus intellectualis, oriri* ex eo, quod *in utramque partem ſe offerant intellectui rationes æque ponderantes, proindeque dubium omne proprie dictum eſſe* propter *æqualia momenta utrinque occurrentia, conſtans & minime diſcrepans fuit ſemper doctorum hominum ſenſus, a quo cordatus nemo nunc divortium facere tentabit. Conſtat hoc in primis ex* Philoſopho (lib. 1. Top. c. 9.) ſunt autem problemata, & de quibus contrarii ſunt ſyllogiſmi, dubitationem enim habent utrum ſic ſe habeant, an non; eo quod de utrique ſunt rationes ſuaſibiles. *Dein ex* Juriſconſultis. *Baldus* (in l. *De ſtatu* §. De teſtam.) Dubitatio eſt æqualitas contrariarum rationum. *Bartolus* (in l. *Qui Romæ* §. de Verb. Oblig.) Dubitabile eſt, ubi ſunt conſilia, & diſcordes Doctorum opiniones. *Præterea ex* Canoniſtis, & Theologis, *S. Antoninus* (1. par. Sum. tit. 3 l. 10. §. 10.) Sumitur proprie & ſtricte dubitatio, prout rationes ſunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quam ad aliam. *B. Angelus de Clavifio* (in Sum. ver. *Dubium*) Dubium eſt æqualitas rationum contrariarum ſecundum Philoſophum. *Card. Paleottus* (de Sac. Conciſtor. Conſult. p. 4. q 4.) Aliquando rationes utrinque æquales ſe offerunt, ita ut animus non magis in unam, quam in alteram inclinet partem, & tunc oritur proprie dubitatio. *Proſp. Fagnanus, qui in peculiari tractatu* de opinione Probabili *in c.* Ne innitaris *de Conſtit. hoc ipſum longe pluribus teſtimoniis, ac rationibus* (n. 125. uſque ad 131.) *ex profeſſo demonſtrat. Tandem ex* Jure Pontificio, *cui familiare eſt* dubiam *reputare materiam*, dubium *articulum & caſum, ubi rationes vel atteſtationes pro utraque ſimiliter parte militant. Id cernere eſt in triplici præſertim Decretali Innocentii III. nimirum* Fraternitatis tuæ. *tit. 15. de Frig. & Malef. lib. 4.* Significaſti nobis, *tit. 12. de Homicidio Volunt. & Caſual. lib. 5.* Illud Dominus, *tit. 27. de Clerico Excomm. miniſtr. l. 5. atque alijs paſſim. Jam vero ex his omnibus evidens*

Digitized by Google

dent-ſit, plane operam ludere illos Theologos, qui cum ſentiant in concurſu contrariarum opinionum æque probabilium cuique licere alterutram pro arbitrio amplecti, poſtmodum, ne ita ſentiendo videantur convellere communem apud Morales doctrinam, qua ſtatuitur peccatum eſſe operari in dubio, vel cum conſcientia practice dubia, comminiſcuntur (facta diſtinctione dubii negativi, & poſitivi) hujuſmodi doctrinam accipiendam eſſe aut de negativo dumtaxat dubio, quod cenſetur abeſſe, ubi nulla prorſus pro utroque extremo apparent rationes, aut de dubio poſitivo, quatenus leves dumtaxat præſefert rationes pro utroque extremo. Operam, inquam, plane ludunt, atque ex præjudicata dumtaxat opinione propria videntur aſſignare notionem dubii moralis, quæ cum unanimi apertaque totius antiquitatis doctrina minime cohæret. Sane ubi nulla utrinque occurrit ratio, proprie loquendo non tam dubium, quam mera ignorantia, ſive neſcientia eſt. Ubi autem leves dumtaxat occurrunt rationes, non eſt dubium vere morale, hoc eſt, rationabile & prudens: ſed potius vana & inconſulta hæſitatio, adeoque rejicienda: ut liquet ex Innoc. III. (lib. 5. Decr. tit. 39. de Sent. Excomm. c. 44. Inquiſitioni) ubi conſcientiam ſcrupuloſam docet explodendam eſſe, utpote conſcientiam levis & temerariæ credulitatis, & valde diſcretam a probabili, & diſcreta credulitate, ſive a rationali, & prudenti dubitatione. Verum, ut vitiligationes quæque evitentur, quocumque modo explicare lubeat morale dubium, ſemper inconcuſſum manet, quod facit ad præſentem ſcopum: ſcilicet dubitantem quovis dubio in tali verſari diſpoſitione, ut fluctuet æquilibriis inter oppoſitam utramque partem, & quaſi ligatus neutri poſſit aſſenſum ſuum prudenter accommodare. Audiatur de hoc Angelicus (de Veritate q. 14. art. 1.) Intellectus noſter reſpectu partium contradictionis ſe habet diverſimode; quandoque enim non magis inclinatur in unam, quam in aliam: vel propter defectum moventium, ſicuti in problematibus, de quibus rationes non habemus (et dubium, quod dicunt negativum) vel propter apertam æqualitatem earum, quæ movent ad utramque partem (en dubium, quod nos vocamus poſitivum, proprieque morale). Et ita eſt dubitantis diſpoſitio, quæ fluctuat inter duas partes contradictionis.

Reſp. ad 2. Ex D. Bernardo (lib. 5. de Conſid. c. 2.) opinio certi nihil habens, verum per veriſimilia quærit potius, quam apprehendit; unde tritâ in Scholis definitione dici ſolet aſſenſus præſtitus alicui rei cum formidine de oppoſito. Porro duplex ſecernenda Formido opinionis, altera Logica, Moralis altera. Logica formido ſita eſt in cognitione, qua intellectus apprehendit rem, quam opinatur, & per opinionem determinate judicat, ita eſſe, ut poſſit etiam eſſe aliter, ac ipſe judicat; quia nimirum advertit, rationes illius partis, cujus habet aſſenſum, non eſſe evidentes & decretorias, ſed tantum probabiles. Moralis vero formido conſiſtit in animi anxietate, & fluctuatione, per quam ob grave aliquod motivum timetur, ne actio ſit mala, & prohibita. Prioris generis formido eſt eſſentialis opinioni abſolute ac ſecundum ſe conſideratæ: quippe opinio quatenus a fide, & ſcientia diſtinguitur, ſola ſe veriſimilitudine tuetur juxta prælaudatum Bernardum. Ea tamen non excludit ab opinantis animo determinatum aſſenſum unius partis, adeoque nec moralem certitudinem de honeſtate operationis. Contra vero formido poſterioris generis eſt accidentalis ipſimet opinioni præciſe in ſe ſpectatæ: immo, verius loquendo, impedimento eſt, ut ipſa opinio, quatenus determinatum denotat aſſenſum, poſſit prudenter efformari. Siquidem ex Angelico (lib. 3. Metaph. cap. 1.) Dubitatio de aliqua re hoc modo ſe habet ad mentem, ſicut vinculum corporale ad corpus, & eumdem effectum demonſtrat ... Sicut enim qui habet pedes ligatos, non poteſt in anteriora procedere ſecundum viam corporalem; ita ille, qui dubitat, quaſi habens mentem ligatam, non poteſt ad anteriora procedere ſecundum viam ſpeculationis. Idcirco moralem etiam certitudinem de honeſtate propoſitæ operationis in animum introire non patitur: nam juxta eumdem Angelicum (in 3. ſent. diſt. 23. q. 2. art. 2. q. 3.) certitudo nihil aliud eſt, quam determinatio intellectus ad unum. Perſpecta duplici iſta formidine, jam manifeſta evadet diſtinctio opinionis perfectæ, & imperfectæ a quibuſdam Scriptoribus memorata, videlicet imperfecta opinio non logicam tantum, ſed & moralem formidinem adjunctam habet; perfecta vero logicam dumtaxat formidinem comprehendit. Ac merito quidem poſteriori attribuitur nomen perfectæ, ſeu genuinæ; quoniam opinio ſimpliciter ſumpta determinatum importat aſſenſum erga rem aliquam, ut communis definitio oſtendit.

Reſp. ad 3. Prætermiſſa certitudine Supernaturali, quæ oritur ex Divina revelatione, & Chriſtianæ fidei propria eſt, Naturalis certitudo diſpeſcitur in Metaphyſicam, Mathematicam, & Moralem. Moralis ſubdividitur in totalem ſeu omnimodam, atque in non totalem ſeu ſecundum quid: aut, ſi mavis, duplici ſaltem gradu conſtare dicenda eſt. Certitudo, quæ totalis eſt, ſeu in gradu perfecto, omnem prorſus formidinem, tum logicam, tum moralem ſaltem rationabilem pellit: proindeque aſſenſum inducit non modo determinatum, ſed & imperturbabilem: quia nimirum medio nititur, quod prudenter cogitando infallibile cenſetur, etſi humanum ſit, ita ex. gr. novimus Hippocratem fuiſſe apud Græcos inſignem medicum, Conſtantinopolim in Thracia exiſtere. Certitudo autem, quæ eſt non totalis, ſeu in gradu imperfecto, formidinem propulſat, non quidem logicam, ſed moralem dumtaxat, ſumptam ſcilicet juxta mox dicta pro hæſitatione & dubitatione animi: adeoque aſſenſum parit determinatum, at non undequaque firmum & conſtantem: quia nempe non evidenti, aut inconcuſſo nititur fundamento, ſed tantum veroſimili, quantumvis gravi, & prudentiæ regulis conſono; ſic ex. gr. mihi certum, perficiendis Sacramentis imparem eſſe eam Miniſtri intentionem, quæ ad purum putumque illorum ritum externum terminatur: habentes bona temporalia, tum naturæ tum ſtatui ſuperflua, divino præcepto conſtringi ad ea eroganda in pauperes vel ſoli neceſſitati communi obnoxios. Hinc porro patet, quonam ſenſu paſſim dicatur, hominem prudentem & cautum non vacare omni gravi formidine de inhoneſtate ſuarum actionum, quotieſcunque probabili tantum judicio ſe determinat ad agendum

in

iu materia morum: Ea namque gravis formido eſt dumtaxat logica & ſpeculativa, uihilque aliud præſefert, quam reflexam cognitionem de non repugnantia ad oppoſitum, quod agit, ac de fallibilitate mediorum, quibus ad opinandum movetur: quam utique conceduut omnes, iuſeparabilem eſſe ab aſſeuſu opinativo, prout a ſcientifico diſtiuguitur. Ceterum moralis & practica minime eſt: quandoquidem ubi in individualibus ageudi circumſtantiis metus vere gravis de iuboneſtate actionis agentem pulſat, tuuc fieri nequit, quin is in rationabilem dubitationem, & hæſitationem inducatur, quæ quemlibet determinatum aſſenſum impedit, quouſque uon occurrat nova quædam ratio gravis, cujus vi poſſit diſpelli ipſa mentis hæſitatio.

Reſp. ad 4. Ex hactenus dictis pronum eris haurire genuinam, & accuratam deſcriptionem conſcientiæ certæ, ac dubiæ. Certa conſcientia eſt intellectus, ſive rationis practica determinatum judicium, dictans quidpiam hic & nunc vel faciendum ut bonum, vel omittendum ut malum: ita quidem ut ab illo aut omnem penitus errandi, peccandive rationabilem formidiuem excludat, aut ſaltem quamlibet moralem dubitationem, & hæſitationem ea ipſa de re amoveat. Et hoc ſecundum pariter ſufficere ad ingereudam animo moralem illam certitudinem quæ honeſta operaudi regula paſſim dicitur, neceſſe eſt fateatur quicumque Rigoriſtis renuit accenſeri. Nam ſcribente D. Antonino (1. part. tit. 3. c. 10. §. 101. in fin.) non conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus conjecturis groſſis & figuralibus, magis ad unam partem, quam ad aliam ſe habentibus: uti pridem notavit Ariſtoteles ibidem citatus, qui ſpectata varietate humanorum agibilium, quæ ſunt Facultatis Ethicæ materia, idcirco inquit: æque vitioſum eſt perſuadentem quærere mathematicum, & moralem demonſtrantem. Exinde tamen cave, ne cum vulgo Moralium deceptus inferas nullam omuiuo rerum moralium dari demonſtrationem, uullam ſcientiam, uullas regulas apodicticas; ſed conſtare Ethicam totam meris coujecturis. Philoſophus enim ibi uon loquitur de principiis Ethicis aut de concluſiouibus, quæ proxime vel propinque ex iiſdem principiis manant, & ſæpe non minus neceſſariam, immo & evidentem obtinent veritatem; ſed de talibus honeſtis, quæ ſingularia cum ſint, atque circumſtantiarum varietate impedita, lege certa definiri nequeunt, ſed prudentum hominum judiciis arbitranda permittuntur, quibus corrigi ſæpe res monet legem ea parte, qua deficit ob univerſalitatem, ut loquitur (lib. 5. Eth. c. 14.) idem Philoſophus. Quæ porro vocatur conſcientia dubia, ea proprie, atque iu genere moris loquendo, non eſt ullum determinatum iutellectus dictamen de re quaplam agenda, aut omitteuda (adeoque nec veri nomiuis conſcientia:) ſed eſt potius mera ejuſdem intellectus fluctuatio, auxietas, hæſitatio, ob appreheuſas ſcilicet rationes probabiles, ad utramque contradictionis partem æqualiter, aut quaſi æqualiter moventes, quæ intellectum ſic ligaut iuſtar vinculi, ut nequeat procedere ad aſſeuſum alterutri parti prudenter præſtandum, niſi aliunde determinetur ab aliquo diverſo motivo, ceu pondere lanci ſuſpenſæ injecto. Dubitatio enim juxta Angelicum (in 3. ſent. diſt. 17. q. 1. art. 4.) primo & principaliter ſignat motum rationis ſupra utramque partem contradictionis, cum formidine determinandi alteram.

Reſp. ad 5. Jam, his præſtructis, haruſpice opus non erit, ut ſciat quali conſcientia ſit affectus homo, qui dum ad ageudum ſe comparat, doctorum opiniones offendit utrinque pugnantes æqua ratione. Ut paucis ac vere dicatur, tunc conſcieutiam prorſus nullam habet, ſi ſapit; quoniam contrariarum opinionum parilitas judicantem ejus vim ſic ligat, ut nequeat prudenter prodire in ullum actum aut aſſentiendi, aut diſſentiendi alterutri extremo. Nec enim intellectus humanus libertatem habet opinandi, ut libet: ſed, potentia naturalis cum ſit, cogitur ſe conformare objecto ſibi propoſito, quemadmodum ex Ariſtotele docuerunt ſemper Scholæ omnes. Unde quando res in ſe dubia eſt, aut ſaltem tamquam dubia apprehenditur, neceſſe eſt dubium, & æquilibrem manere & ipſum intellectum ſic apprehendentem; neque contiugere ullatenus poteſt, ut in re dubia certus moraliter exiſtat. Quare huc ſpectant repetiti illi apud Gratianum Canones (c. Habuiſſe, diſt. 33. & c. Grave, 11. q. 3. &c.) atteſtantes, in re dubia ſententiam certam ferri non poſſe. At facta diſtinctione iutellectus ſpeculativi, & practici, inquies, ex dubio ſpeculativo, ſeu in univerſali, quod ingerunt duæ contrariæ opiniones æque probabiles, uon reſultare neceſſario dubium practicum, & in particulari; quia videlicet homo in praxi, ſeu hic & uunc agendo, poteſt ob aliquam rationem ſibi prudenter perſuadere licitum eſſe, de quo antea in communi dubitabat, num tale foret. Exceptio iſta, Adverſariorum ceteroquin ore trita, non niſi deſperatiſſimum perfugium eſt: quod ſic oſtenditur: Ex Angelico (1. par. q. 97. art. 11.) Intellectus practicus, & ſpeculativus non ſunt diverſæ potentiæ; quia, ut dicitur ab Ariſtotele in 3. de Anim. intellectus ſpeculativus per extenſionem fit practicus, una autem potentia non mutatur in aliam ... ſolo fine ſpeculativus differt a practico: quia nempe ſpeculativus quod apprehendit, ordinat ad ſolam veritatis conſiderationem; practicus vero quod apprehendit, ordinat ad opus. Ergo, cum rationes univerſales non diſtiuguantur a ſiugularibus, ſed eas implicite in ſe contineant, omnino implicat in præſenti negotio intellectum practicum diſcordare a ſpeculativo. Idcirco ſi homo ex. gr. ſpeculative conſiderans contractum aliquem, vere dubius exiſtit de illius honeſtate ob contraria Doctorum placita, neceſſe eſt ſimiliter dubius permaneat etiam practice, dum uihilominus ſtatuit illum hic & uunc inire. Tunc ſolum dubio ſpeculativo ſuccedere poteſt practica certitudo moralis, quoties in praxi peculiaris aliqua circumſtantia intervenit, rem extrahens ab illa ratione communi, ſub qua prius ſpeculative conſiderabatur: ut patet ex. gr. de milite theoretice dubitante de juſtitia belli, quem a ſtatu dubitationis practicæ eximit proprii Regis imperium ad bellandum perurgens: quia nempe Superiorum mandata, quibus ſubditos obtemperare Deus jubet, rei præceptæ novum affundunt probabilitatis gradum eo ipſo, quod certo non conſtat, eamdem morum honeſtati, aut Divinis legibus adverſari. Hinc S. Bernardinus Senenſis ex communi veterum Canoniſtarum, & Summiſtarum ſenſu ſcripſit (Tom. 3. Dialogo de Obedientia §. Primus limes) in rebus

per

per ſe maſis non eſt obediendum. Sciendum tamen, quod ubi ſubditus rationabiliter dubitat, an quod præcipitur, ſit peccatum necne, tunc profectò obedire debet, juxta Auguſtinum in cap. quid culpatur in bello: *de quo Gratianum* (can. 23. q. 1. c. 4.) *conſule. Jam vero, vir bone, da gloriam Deo, & manifeſta* peculiarem illam rationem, *quæ in caſu noſtro facit, ut homo ſpeculative dubius in bivio opinionum æque probabilium poſſit in praxi* prudenter *ſe determinare ad alterutram amplectendam. Fundaturne iſta ratio in* probabilitate, *aut in* ſecuritate *opinionis eligendæ? At contrariarum opinionum* æqualis probabilitas *ipſum enaſcentis dubii caput eſt. Securitas autem, quam præſefert una earum opinionum, quæ dicitur* magis tuta, *ſeu* favens legi, *minime te attrahit; quippe mordicus inficiaris* (*reclamante licet Jure Canonico, & tota retro Antiquitate*) *præceptum extare eligendi in dubiis opinionem tutiorem. Ubinam ergo latet ratio illa? In* judicio reflexo, *inquit, quo ſcilicet actioni proximus ſerio mihi perſuadeo, optionem meam eſſe alterutram ſequi opinionem; quodcumque ſerveat ſpeculativum Doctorum diſſidium circa utramque. Capio. At quæ hæc inſolens philoſophandi methodus, ut poſtquam & evidenti ratione, & ineluctabili auctoritate instructus agnoviſti, aut ab utroque extremo abſtinendum, aut nonniſi tutiori adhærendum eſſe, adhuc tibi blandiaris, reflexi cujuſpiam judicii adminiculo poſſe te ad libitum eligere alterutrum promiſcue extremum? Quænam ſunt fulcra hujuſce judicii? An nova prorſus rationes, quas in diſputationis decurſu ex induſtria ſubticuiſti; vel potius eædem ipſæ, quas abs te jam propoſitas, majori contrariarum pondere enervata ſubinde perſpexiſti? Ut ut ſit, magnopere mirandum, quod nec Romanis Pontificibus, Sacriſque Urbis Congregationibus, nec Canoniſtis aut Theologis ſuperiorum ætatum tale judicium unquam in mentem venerit. Rem igitur, quæſo, maturius expende: ſimulque memento ejus, quod olim Philonides Athenienſis apud Stobæum edixit:* quam valde pulcrum eſt vere vincere jure!

Reſp. *ad 6. Hæc cum ſint, jam nequit amplius in conſultationem venire, quidnam faciendum ſit homini fluctuanti inter contrarias opiniones æque ponderantes.* In dubiis ſemitam debere nos eligere tutiorem, *paſſim clamant Sacri Canones, hanc ipſam ad rem allegati, atque adverſus ſiniſtras interpretationes vindicati a Clar. Fagnano* (n. 171. & ſeq. Tract. ſuperius jam citat.) *Scite propterea eorumdem peritiſſimus Card. Brancatus de Laurea* (in 3. ſent. tom. 2. diſt. 11. n. 242.) *reſolvit:* Quando opinio eſt dubia, nempe cum eſt æqualis ponderis cum alia, prudentia dictat, vel neutram, eligendam, vel tutiorem, ſi oportet operari. *Et hæc quidem ſemper fuit concors veterum Magiſtrorum aſſertio, uti patet ex Alexandro Alenſi, D. Bonaventura, Scoto, ut reliquos reticeam. Primus namque ſic ait* (par. 2. Summ. q. 112. memb. 8. cap. 5.) Quæritur de illo, qui dubitat de aliquo contractu, utrum ſit ſimoniacus nec ne, eo quod quidam Juriſperiti dicunt eſſe ſimoniacum, quidam non. Quid ergo faciendum eſt, cum ignorat. Ad quod reſp. quod abſtinendum eſt ab hujuſmodi contractu, ne committat ſe diſcrimini; melius enim eſt, ut incidat in damnum temporale, quam in damnum ſpirituale. *Secundus* (in 2. ſent. diſt. 24. part. 2. art. 2. q. 2.) *loquens de homine habente ſenſualem delectationem cum cognitione periculi, ſed abſque conſenſu, eamque non repellente, inquit.* Tunc dicunt Magiſtri, quod peccat mortaliter, quia quamvis non ſit ibi conſenſus verus, eſt tamen ibi conſenſus interpretativus .... Hoc tamen non eſt uſquequaque certum; negant enim aliqui eſſe mortale in negligentia reprimendi, ubi eſt diſplicentia, quantumcumque quis periculum advertat. Sed tamen ſecurior via tenenda eſt, quidquid ſit rei veritas. *Id ipſum inculcat Sacerdoti Confeſſario* (in 4. ſent. diſt. 17. par. 3. dub. 3.) *ubi agitur de diſcernendo inter perplexitates peccatorum:* In talibus debet ſecuriorem viam ſemper eligere, & ſapientes conſulere. *Tertius* (q. 2. Prol. in fin.) *hæc habet:* Si objicias, multa in actibus humanis ſunt dubia, utrum ſint peccata mortalia, etiam ſuppoſitis omnibus doctrinis Doctorum, & Expoſitorum. Reſp. non eſt dubia via ſalutis ſimpliciter, quia a talibus tamquam a periculoſis debet homo ſibi cavere, ne, dum ſe exponit periculo, incidat in peccatum. Quod ſi noluerit quærere ſalutem, ſed non curando exponat ſe periculo, ubi forte actus de genere ſuo non eſt peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter, ſe tali periculo exponendo. *Ubi vero agendi neceſſitas non inſtat, hoc alterum ſuadet* (in 3. ſent. diſt. 25. q. 1.) quando in moralibus ſunt altercationes de aliquo peccato, quando primo eſt mortale: ut ſi unus peritus in ſcientia dicat, quod non licet ſic mercari, & alius dicat, quod licet; tutius eſt non procedere nec ſic, nec ſic, ſed expectare quouſque veritas pateat aliunde. *Forſan quis adverſus doctrinam hactenus firmatam opponet regulam Benedicti XIV. Pontificis Maximi* (lib. 7. de Syn. Diœc. c. 11. n. 2.) Ubi Doctorum magna diſcrepantia eſt, integrum erit eam ſententiam amplecti, quæ magis arriſerit. *Tunc gemina reſponſio nobis in promptu erit. Primo, Alphabeticus Index illius operis a privatis hominibus confectus hanc utique generalem, & indefinitam continet propoſitionem. At in Pontificio textu ſingulari tantum caſui aptatur, in quo ambigitur,* num fiat reus violati ſtatuti Synodalis *ille Parochus, qui Viaticum denegavit homini incidenti in lethalem morbum ipſo ſuſceptæ Communionis die? ut legenti integrum contextum clarius patebit. Secundo, quando etiam Pontifex generatim id ediceret de quibuſvis moralibus controverſiis, adhuc nihil exinde contra nos extunderetur. Tunc ſiquidem credere par eſt, eam dari optionem hac ſolum lege, ſanioribus morum Regulis, ipſiſque Juri Pontificio plane conformi, nempe quod quis juxta eam opinionem, quam pro arbitrio ex pluribus amplectitur, poſſit prudenter formare conſcientiam ſuam: vel quia magis tutam eſſe videt, vel ſaltem quia reliquis veroſimiliorem apprehendit mente ſua. Nam juxta variam hominum indolem ac diſpoſitionem evenire facile poteſt, ut perſpecto Doctorum circa rem aliquam diſſidio, unus hinc* inducatur in dubitationem, *ſicque ea manente* ſe committat periculo, & peccet *juxta alterutram partem agendo: alter vero* in nullam dubitationem adducatur, & ſic non committat ſe diſcrimini, nec peccet, *quemadmodum docet* (Quodl. 8. q. 6. art. 13.) *Angelicus Magiſter. Atque hæc ſatis de Conſcientia Certa, & Dubia.*

Digitized by Google

CAPUT III.

De Conſcientia ſcrupuloſa.

Quæſt. I. Q*uid eſt ſcrupulus?*

Reſp. Eſt opinio formidoloſa peccati, ubi non eſt peccatum, ex inani frivoloque motivo concepta, & animum plerumque angens: ſive eſt actus, quo intellectus ob motivum parvi aut nullius momenti judicat cum anxietate aliquid hic & nunc eſſe præceptum, vel prohibitum. Laxa e contra eſt actus, quo intellectus, ob motivum leve ſeu inſufficiens, judicat aliquid hic & nunc licitum eſſe, vel etiam bonum.

Quæſt. II. *Quænam ſunt cauſſæ ſcrupulorum?*

Reſp. Hæ, nimirum melancholia, indoles timida, judicii imbecillitas, cerebri debilitas ex morbo, vel immoderatis jejuniis ac vigiliis contracta; ignorantia, ſuperbia, mentis inconſtantia vel pertinacia, puſillanimitas & dejectio animi, ob quam quis neſcit timores vanos contemnere; converſatio cum ſcrupuloſis; ſuggeſtio dæmonis, ut bonum ſpirituale hominis impediat, & a perfectione vel ſalute tamquam nimis ardua, immo & impoſſibili deterreat, vel ut hominem ineptum reddat ad opera Deo glorioſa, & proximo utilia, &c.

Quæſt. III. *Quænam ſunt remedia contra ſcrupulos?*

Reſp. Hæc a Doctoribus paſſim præſcribuntur. (1)

1. Frequens oratio, & alia pietatis opera, præſertim actus humilitatis, fiduciæ, & amoris in Deum &c.

2. Sollicitudo cavendi peccata manifeſta, tum mortalia, tum venialia.

3. Proborum ac ſapientium vitam ac conſuetudinem intueri, ut monet S. Antoninus.

4. Sequi in omnibus directionem ſui ſuperioris, vel confeſſarii, ſeu directoris probi ac prudentis, depoſita opinione propria inani: quod non ſolum tuto poteſt, ſed etiam debet ſcrupuloſus ob gravia damna, & pericula peccandi formaliter, quæ ei impendent, ſi remedia & conſilia reſpuat. Etſi enim directorem errare contingeret, quia tamen ei obtemperando, agit quod in ſe eſt, non peccabit, ex c. 44. *de ſent. excom.* ibi: *Ad ſui Paſtoris conſilium, conſcientia levis, & temerariæ credulitatis exploſa, licite poteſt &c.*

5. Non debet ad ſingula directorem adire, ſed ex regulis generalibus ab ipſo vel aliunde acceptis, aſſueſcat formare conſcientiam in caſibus occurrentibus.

6. Cavere otium, & vagas cogitationes, quæ mentem ſcrupulis vexant; & animum in ipſis ſcrupulorum initiis alio avertere.

7. Scrupulos contemnere, non fovere cogitationes, ſed contra illos agere formando prudens ac rectum judicium in oppoſitum. Quod facile fieri poteſt, cum ſcrupulus ſit opinio levi ac contemptibili motivo nixa.

8. Deſtruere cauſſas ſcrupulorum. Superbus prudentiæ ſuæ non innitatur. Pertinax frangat ſuum judicium. Rudis inſtruatur. Timidus meditetur bonitatem Dei, qui non imponit præcepta redigentia ad inſaniam. Melancholicus expellat medicamentis atram bilem, &c.

Quæſt. IV. *Quomodo ſe gerere debet Confeſſor cum ſcrupoloſo?*

Reſp. Confeſſor 1. nullum ſcrupuloſum admittat, niſi declaret ſe velle ejus conſilia ſequi, depoſito proprio judicio. Quare ei perſuadeat ſcrupuloſum non poſſe ſe ipſum regere, ideoque debere regi per alium cui obſequatur; nam Dei providentia nemini negat modum, quo regi in via ſalutis poſſit, cum Deus ſincere velit omnes ſalvare. Idque eſſe medium ab omnibus Sanctis, & Doctoribus præſcriptum, & neceſſarium ad curandum hunc animi morbum, ex quo, ni curetur, graviſſima damna ſpiritualia, & pericula oriuntur.

2. Scrupulorum cauſſas exploret, & remedia ex allatis aptiſſima præſcribat.

3. Doceat principia generalia, quibus utatur ad depellendos ſcrupulos, nec admittat frequentes ad ſe recurſus; & dum ſcit ſcrupulum afferendum eſſe, dimittat illum non auditum: nam hæ interrogationes & frequentes recurſus fovent ſcrupulos.

4. Sollicite moneat, ut nulli ſcrupulo cedat, ſed contra omnes cognitos ut tales agat.

5. Si valde gravem anxietatem & moleſtiam patiatur in obſervando præcepto, a quo notabile nocumentum excuſat, petatur pro eo diſpenſatio, ſi aliter curari nequeat.

6. Moneat, ut abſtineat a nimis anxio conſcientiæ examine, doceatque eum non teneri niſi ad mediocre examen peccatorum, quamvis aliqua fortaſſe hinc omitti contingeret: ſi videat tantam hac in re eſſe anxietatem, ut timeatur periculum lædendi cerebrum, vel ad inſaniam aut deſperationem redigendi. Nam ad materialem Confeſſionis integritatem, non tenetur cum tanto incommodo ac periculo; nec Deus id totum hac in re ab ægris animis exigit, quod a ſanis.

7. Confeſſionem generalem peccatorum antea rite confeſſorum impediat ſcrupuloſo timorato, & ſufficienter a peccatis purgato, ſi inde oriatur nimia anxietas ac moleſtia, vel timeatur capitis debilitas, aut corporis morbus. Sed permittat ei, qui non videtur ſatis purgatus a peccatis; modo ex illa repetitione non immineat periculum in ea denuo conſentiendi: nam confeſſio generalis per ſe utilis eſt ad conſcientiam purgandam.

8. Non permittat abſtinere a frequentandis, ut oportet, Sacramentis, ne privetur gratia ſacramentali, quæ plurimum valet ad pacandam conſcientiam.

9. Plerumque mitem ac benignum ſe præbeat erga illum, ne afflicto afflictionem addat. Quandoque tamen juvabit auſteritas, ut expugnetur ejus animi pertinacia.

10. Caveat ne pœnitens ab uno extremo tranſeat ad aliud, conſcientiamque timoratam in ulla re deponat.

CA-

(1) *Præſtabit legere S. Antoninum* (1. par. Sum. tit. 3. c. 10. §. 10.) *ubi ſeptem aſſignat, & ediſſerit regulas*, quarum adminiculo conſcientia ſcrupuloſa ſeu erronea deponi poteſt, & debet.

CAPUT IV.

De Conſcientia, & Opinione probabili.

NOta 1. Opinio probabilis ſpeculativa ac ſecundum ſe, eſt opinio veriſimilis, ſed non evidenter vera: ſive eſt opinio quæ nititur motivo gravi, ſed abſolute fallibili. Opinio vero probabilis practice & reſpective ad operantem, eſt ea quæ apparet ita veriſimilis, ſeu niti motivo tam gravi, quamvis abſolute fallibili, ut poſt diligentem veritatis inquiſitionem, poſſit merito ac prudenter approbari, ut vera. Non poteſt autem merito ac prudenter ob apparentiam veritatis approbari ut verum, quod habet majorem, aut etiam æqualem apparentiam falſitatis.

Nota 2. Opinio probabilis (Vid. N. 50. uſque ad 67.) ſtricte loquendo differt a conſcientia probabili: nam hæc eſt actus quo intellectus, ob motivum grave ſed fallibile, judicat actionem, hic & nunc exercendam, eſſe licitam vel illicitam; illa vero eſt actus, quo intellectus, ob motivum grave ſed fallibile, judicat aliquid eſſe licitum vel illicitum, præſcindendo a praxi actuali, ſeu exercitio.

Nota 3. Ut opinio cenſeatur probabilis etiam ſpeculative, neceſſe eſt, 1. Ut nec rationi evidenti, aut principio certo, nec Scripturæ, nec Traditioni, nec Patribus, nec Conciliis, nec Summorum Pontificum decretis, nec unanimi Doctorum ſententiæ adverſetur. 2. Ut nitatur motivo gravi, licet abſolute fallibili: Motivum autem grave eſt motivum magni momenti; quod ſi ſeorſim ſpectetur, nec oppugnetur motivo æque aut magis gravi in oppoſitum, per ſe ſufficit ad eliciendum pro una parte judicium prudens, quamvis inevidens & abſolute fallibile. Porro opinio improbabilis eſt ea, quæ nititur motivo levi, & abſolute inſufficiente ad prudentem aſſenſum.

Nota 4. Probabilitas eſt veriſimilitudo ſeu apparentia veri infra evidentiam fundamento nixa: ſive eſt motivum grave, ſed abſolute fallibile reddens opinionem veriſimilem. Dividitur in intrinſecam, & extrinſecam. Probabilitas intrinſeca eſt ea, quam facit momentum ipſius rationis. Extrinſeca eſt ea, quam facit momentum auctoritatis Doctorum, vel teſtium. Doctorum tamen auctoritas non movet niſi in quantum præſumitur cum ea conjunctam eſſe gravem rationem; ita ut reſolvatur in gravem rationem præſumptam. Quare probabilitas, quæ eſt ab auctoritate Doctorum, non tam ex illorum numero, quam ex eorum merito, videlicet probitate, doctrina, ſtudio, diligentia ac ſapientia metienda eſt. Hinc opinio probabilis intrinſece eſt ea, quæ habet pro motivo rationes ab auctoritate diſtinctas: probabilis vero extrinſece eſt ea, quæ habet pro motivo auctoritatem aliquam magnam, ſed fallibilem, quamvis hæc reſolvatur in gravem rationem præſumptam.

Nota 5. Alexander VII damnavit hanc propoſitionem: *Si liber ſit alicujus junioris & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtat rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tamquam improbabilem.*

Nota 6. Opinio tuta eſt ea, quæ removet a periculo peccandi; tutior, quæ magis removet: minus tuta, quæ minus removet a tali periculo. Item tutior ſtat pro præcepto, hoc eſt, aſſerit extare præceptum jubens vel vetans aliquid. Minus tuta dicitur favere libertati, quia negat extare præceptum & obligationem circa aliquid, ſed aſſerit hominem poſſe licite pro arbitrio utrumvis eligere.

Nota 7. Agitur hic de Opinione probabili relate ad operantem poſt diligentem ac debitam veritatis inquiſitionem, & motivis utriuſque partis diligenter, & ex ſtudio veritatis aſſequendæ expenſis.

Quæſt. I. *An licet ſequi conſcientiam probabilem & minus tutam?*

Reſp. Non licet, niſi probabilitas ſit tanta, ut excludat omnem formidinem rationabilem falſitatis, & pariat certitudinem moralem ſaltem relative; quia ut dixi c. 2. q. 1. ad non peccandum requiritur judicium certum ſaltem certitudine morali, qua prudenter excludatur dubitatio, & peccati formido ſaltem rationabilis. Hinc non licet ſequi conſcientiam minus tutam, & minus aut non magis probabilem, quam ſit tutior oppoſita, ut conſtabit etiam ex mox dicendis. E contra licet ſequi conſcientiam unice probabilem, vel ſaltem longe probabiliorem oppoſita, ſtante pro præcepto, non quidem quatenus eſt præciſe probabilis, ſed quatenus eſt tunc moraliter certa.

Quæſt. II. *An licet ſequi opinionem minus probabilem ſtantem pro libertate, in concurſu probabilioris ſtantis pro præcepto?*

Reſp. Nunquam licet, ſed ſemper tenemur ſequi probabiliorem & tutiorem. Prob. 1. Ex Eccleſ. 3. *Ante omnia opera tua verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.* Ibi traditur præceptum generale ſectandi veritatem, & faciendi quod in nobis eſt ad ſectandam veritatem de liceitate ſeu honeſtate actus; quod etiam ipſe Ariſtoteles 1. Ethic. c. 4. docet: *Veritatem*, inquit, *debemus inquirere, quantum poſſumus.* Sed qui ſequitur opinionem minus probabilem de honeſtate actus, relicta probabiliore de ejus malitia, non facit quod in ſe eſt ad ſectandam veritatem de honeſtate actus: nam ſequitur partem minus veriſimilem, quæ proinde a vero magis recedere ipſi videtur, relicta veriſimiliore, & veritati propiore. Ergo.

2. Ille peccat, qui facit id quod non poteſt judicare prudenter eſſe licitum: nam ad agendum vel omittendum licite, requiritur judicium prudens de honeſtate actus, vel omiſſionis. At ſequens opinionem minus probabilem & minus tutam, non poteſt judicare prudenter actionem vel omiſſionem ſuam eſſe licitam. *Prob. min.* Talis non poteſt judicare ſuam actionem vel omiſſionem eſſe licitam, niſi in judicando præferat minorem veriſimilitudinem majori, & motiva minus gravia motivis gravioribus, ut patet. Sed qui in judicando præfert minorem veriſimilitudinem majori, & motiva minus gravia motivis gravioribus, imprudenter judicat. Ergo ſequens opinionem minus probabilem &c. non poteſt, niſi imprudenter judicare actionem, vel omiſſionem ſuam eſſe licitam. *Minor patet.* Et vero ut intellectus prudenter procedat in judicando, debet in judicando, quantum in ſe eſt, vitare malum ſuum, nempe errorem. At hoc non facit, ſi in judicando præferat minorem veriſimilitudinem majori; nam intellectus non cenſetur in æſtimatione prudenti vitare quantum in ſe eſt errorem, niſi cum in evidentibus amplectitur id quod verum eſt, & in obſcuris id

quod, omnibus diligenter perpenſis, apparet veriſimilius. Quare extat præceptum generale prudentiæ, ut in evidentibus ſequamur veritatem notam de honeſtate actus, & in obſcuris veriſimilitudinem majorem, & magis removentem a periculo agendi contra veram legem.

3. Tenemur obſervare præceptum, quod ſufficienter proponitur ad obligandum, ut patet; & illud præceptum ſufficienter proponitur ad obligandum, quod prudenter affirmari poteſt, nec niſi imprudenter negari, ut etiam patet. Ac tale eſt præceptum, quod apparet probabilius, cum pro eo ſtent motiva graviora; prudenter enim judicando præferuntur motiva graviora motivis minus gravibus, & major veriſimilitudo minori, nec niſi imprudenter poſtponerentur.

4. Ut quis non peccet, debet habere judicium ſaltem moraliter certum, quod actio ſua ſit licita. Nam homo ſemper tenetur prudenter agere, nec licet ſe exponere periculo peccandi: prudentia autem, cum ſit virtus mentis practica, requirit certitudinem ſaltem moralem. At hoc judicium habere non poteſt, ſequendo opinionem minus probabilem, & minus tutam. Nam non poteſt illi apparere certum quod actus ſit licitus, cum illi appareat certum quod veroſimilius ſit eum eſſe illicitum: hæc enim judicia virtualiter opponuntur; Mihi apparet certum quod ſit licitus, & ſimul mihi apparet certum quod veriſimilius ſit eum eſſe illicitum.

5. Quia in concurſu duarum opinionum æque probabilium, tenemur ſequi tutiorem, ut modo probabo. Ergo a fortiori &c.

Hinc collige nemini licere conſilium dare ſecundum opinionem, quæ ei minus probabilis, & minus tuta videtur; cum nemini liceat ſecundum illam operari, & nemini liceat conſulere actum illicitum.

Porro Adverſarii fatentur, Profeſſores in docendo teneri ſequi ſententiam probabiliorem, præſertim in rebus gravibus, quales ſunt quæ ad fidem vel mores pertinent: quia ideo eis tale munus commiſſum eſt, ut diſcipulos doceant probabiliora in rebus quarum abſoluta certitudo non eſt.

Obj. 1. Opinio minus probabilis in allata hypotheſi, eſt probabilis, habet motivum grave ac rationabile. Ergo. *Reſp.* Opinio minus probabilis, in concurſu tutioris probabilioris, aut æque probabilis, eſt ad ſummum probabilis ſpeculative, ſecundum ſe, & abſolute: at non eſt probabilis practice, & in ordine ad hic & nunc operandum ex prudenti judicio de honeſtate ſeu liceitate actus. Habet motivum grave, aptum ad obtinendum aſſenſum viri prudentis, ſi illud ſpectetur ſeorſim & abſolute: ſecus, ſi ſpectetur comparate ad motivum gravius aut æque grave in oppoſitum: nam motivum grave non poteſt prudenter in judicando præferri motivo graviori aut æque gravi in oppoſitum; nec proinde in hoc concurſu poteſt fundare aſſenſum prudentem de liceitate actus.

Obj. 2. Opinio probabilis, hoc ipſo quod eſt probabilis, prudenter judicatur ut vera etiam in tali concurſu, & ſic prudenter ſecundum eam agimus.

Reſp. Hoc eſt falſum, ut conſtat ex dictis, & ex his propoſitionibus ab Innoc. XI. damnatis 3. *Generatim cum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.* 4. *Excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.* Ergo nec quivis alius excuſabitur, ſi talem opinionem ſequatur in iis, quæ pertinent ad mores. Præterea opinio probabilis non poteſt, ſaltem prudenter, judicari vera in concurſu probabilioris oppoſitæ, cum ſit fundamentum gravius judicandi eam eſſe falſam. Idem dic in concurſu opinionis æque probabilis, quia non eſt potior ratio eam judicandi veram, quam falſam; nec eſt ſufficiens fundamentum attribuendi veritatem uni parti potius quam alteri, cum neutra appareat magis vera quam falſa: unde intellectus tunc debet hærere ſuſpenſus, vel judicare rem eſſe dubiam.

Obj. 3. Motivum grave, hoc ipſo quod grave eſt, dignum eſt aſſenſu, & facit magnam ſpem aſſequendæ veritatis. *Reſp. diſt.* quamdiu non apparet motivum gravius vel æquale in oppoſitum, *Concedo*. Cum apparet motivum gravius vel æquale pro oppoſita parte, *Nego*. Gravitas motivi vincitur per gravitatem majorem alterius oppoſiti, & non poteſt vincere gravitatem æqualem. Porro motivum grave non ſic dicitur, quia meretur aſſenſum in omni caſu, ſed tantum quia illum meretur, quamdiu ejus vis non ſuperetur per majus motivum oppoſitum, vel non elidatur per æquale, quod viciſſim elidit: nulla enim gravitas prævalere poteſt alteri majori vel æquali oppoſitæ.

Obj. 4. Motivum per ſe ſufficiens ad prudentem aſſenſum, ſemper ad eum ſufficit. *Reſp.* Motivum per ſe & intrinſece ſufficiens ad prudentem aſſenſum pro quocumque caſu, ſemper ſufficit ad prudentem aſſenſum. At non ſemper ad prudentem aſſenſum ſufficit motivum, quod ad illum ſufficiens eſt pro aliquibus tantum caſibus. Motivum autem præciſe grave non eſt motivum per ſe & intrinſece ſufficiens ad prudentem aſſenſum pro quocumque caſu: alioqui ſufficeret etiam dum poſtea occurrit motivum evidens, & certum pro oppoſita parte.

Obj. 5. Sequens opinionem minus probabilem, agit cum ratione. Ergo non peccat. *Reſp.* Agit cum ratione, quæ ſuperatur per aliam majorem in oppoſitum, & quæ proinde non ſufficit ad prudentem aſſenſum, & ſic agit imprudenter & irrationabiliter. Si autem ſequatur opinionem æque probabilem, tunc agit cum ratione, quæ eliditur per aliam æqualem, & quæ proinde non ſufficit ad prudentem aſſenſum.

Obj. 6. Lex non obligat, niſi cum certum & evidens eſt illam exiſtere. *Reſp.* Neg. quia 1. hoc continet laxitatem intolerabilem. 2. Inde ſequeretur legem naturalem, quoad maximam ſui partem, inutiliter latam eſſe a Deo. Nam ut patet ex diſſidiis Doctorum circa innumeros pene caſus, lex naturalis quoad maximam ſui partem, & innumeros pene caſus, non cognoſcitur (*) evidenter. 3. Sequeretur licere ſequi opinionem minus tutam, quamdiu habet aliquid probabilitatis, quod damnatum eſt ab Innoc. XI. & repugnat c. 44. *de ſent. excom.* nam tamdiu oppoſita tutior non eſt evidenter vera. 4. Lex obligat

(*) *Non cognoſcitur ſtatim, & facili intuitu.*

gat hoc Ipſo quod eſt ſufficienter propoſita; hoc Ipſo autem quod eſt probabilius illam exiſtere, ſufficienter intelligitur propoſita, nam hoc ipſo ejus exiſtentia prudenter affirmari poteſt, & nonniſi imprudenter negari, cum ſubſint motiva graviora. Ergo &c.

Obj. 7. Poteſt quis per principia certa formare judicium prudens & certum, quod liceat ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam in concurſu tutioris magis aut æque probabilis.

Reſp. Neg. Nam principia Probabiliſtarum non ſunt certa, ſed controverſa; immo ſunt falſa, aut ſaltem dubia, ut patet ex noſtris ſolutionibus. Unde non poſſunt fundare judicium moraliter certum de honeſtate actionis vel omiſſionis.

Obj. 8. Summi Pontifices ſæpe diſpenſarunt in caſibus, in quibus minus probabile erat, eos poſſe diſpenſare. Ergo ſæpe ſecuti ſunt opinionem minus probabilem &c. *Reſp.* Nego ant. Nam ſi qui in concedendis diſpenſationibus aliquando a communiori ſui temporis ſententia receſſerunt, ideo ab eo diſceſſere, quia poſt ſufficientem veritatis inquiſitionem, oppoſitam ſententiam judicarunt eſſe longe probabiliorem ex motivis intrinſecis.

Obj. 9. Cap. *Si vir*, 2. de cognat. ſpir. dicitur: *Si vir vel mulier ſcienter vel ignoranter filium ſuum de ſacro fonte ſuſceperint, an propter hoc ſeparari debeant? Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod quamvis generaliter ſit inſtitutum, ut debeant ſeparari, quidam tamen humanius ſentientes, aliter ſtatuerunt. Ideoque nobis videtur, quod ſive ex ignorantia, ſive ex malitia id fecerint, non ſunt ab invicem ſeparandi: nec alter alteri debet debitum ſubtrahere, niſi ad continentiam ſervandam poſſint induci.* Unde ſic argumentaberis. Ibi Alex. III. caſum propoſitum decidit ſecundum opinionem minus probabilem, & minus tutam, utpote faventem libertati, ut patet ex his verbis: *Quidam humanius ſentientes, aliter ſtatuerunt.* Ergo.

Reſp. Nego ant. Et dico eum decidiſſe caſum ſecundum opinionem faventem libertati, quia ei probabilior videbatur, ut patet ex ratione quam ſubjicit: *Quia*, inquit, *ſi ex ignorantia id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur: ſi ex malitia, eis ſua fraus non debet patrocinari, vel dolus.* Quare multi Canoniſtæ per tò *humanius*, intelligunt æquius, rationabilius. Porro ibi non permittit parenti, qui ſcienter filium de ſacro fonte levavit, exigere debitum; ſed præciſe ſtatuit non ideo debitum denegari debere petenti. Præterea ibi agitur de eo quod Pontifex, utpote legislator ſupremus, mutare poterat, ſi magis expedire judicaret ad removendum peccandi periculum.

Obj. 10. Cap. *Laudabilem*, de frigidis, ubi Cæleſtinus III. triennium experientiæ concedit eis, qui matrimonium contraxerunt, ſi dubitent, an impotentia ſit abſoluta, vel temporalis. *Reſp.* Ex hoc capitulo nil concludi poteſt contra nos: nam etiamſi minus probabile eſſet illos ſub finem triennii non fore impotentes, tamen certum eſt, 1. Eccleſiam in dubio, an impotentia ſit abſoluta, an temporalis, poſſe certum tempus experientiæ concedere iis, qui jam contraxerunt: alioqui ſi hoc non concederetur, vel matrimonium diſſolveretur in dubio de ejus valore, quod non licet; vel contrahentibus prohibendum eſſet, ne in tali dubio uterentur conjugio, & ne aliud inirent, quod etiam fieri non poteſt ſine injuria illorum qui bona fide contraxerunt, & ſine neceſſitate, & culpa ſua exponerentur periculo incontinentiæ. 2. Tempus illud triennii prudenter conſtitutum eſſe, ut adhibitis mediis poſſibilibus & licitis, conentur impotentiam tollere; nam hoc tempus nec nimis breve, nec nimis longum eſt, & circa finem triennii impotentia tandem ceſſare poteſt.

Obj. 11. Cap. *Litteras*, de reſtit. ſpol. *Reſp.* in hoc cap. Innoc. III præciſe reliquit duabus ſententiis oppoſitis ſuam probabilitatem ſpeculativam & abſolutam, quam habebant. Unde non vult damnare eum, qui alterutram eligit prudenter, ideoque putans eam eſſe probabiliorem. Ipſe vero tertiam eligit, quia ei videbatur probabilior, nolens tamen definire veritatem aut falſitatem aliarum. Præterea, duæ illæ aliæ ſententiæ priores, quas exponit, ſingulæ ſtant pro lege licet diverſa, non autem pro libertate: nam prima ſtat pro lege juſtitiæ, & jure mariti contra libertatem mulieris; altera vero pro lege matrimonium inter conſanguineos vetante.

Obj. 12. Cap. *Inquiſitioni*, de ſent. excom. *Reſp.* Pontifex reſpondet ſecundum partem tutiorem, & legi faventem; nam ſic ait de conjuge probabiliter, ſed non certo credente matrimonium eſſe invalidum: *Cum conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili, & diſcreta, quamvis non evidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet: ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conſcientiæ committat offenſam.*

Obj. 13. Cap. *Ego ſolis*, diſt. 9. *Reſp.* ibi S. Auguſt. non agit de minus probabili & tuto, ſed ſolum de Auctoribus non canonicis. *Alios*, inquit, *ita lego; ut quantalibet ſanctitate, doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi per alios auctores, vel canonicos, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, perſuadere potuerunt.* Ubi non dicit ſe admittere eorum libros ut veros propter probabiles rationes, quæ oppugnentur rationibus æque aut magis probabilibus, ſeu gravibus in contrarium, de quo tamen hic agitur. Sane licet ſequi opinionem nixam rationibus probabilibus, ſeu gravibus, quando non oppugnatur aliis rationibus magis, aut æque gravibus.

Obj. 14. Cap. *Sicut quædam*, diſt. 14. ubi S. Leo dicit: *In iis, quæ vel dubia fuerint, aut obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis ſanctorum Patrum inveniatur adverſum.* *Reſp.* Sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, eſt contra præcepta evangelica, quibus præcipiuntur prudentia chriſtiana in actibus noſtris, vitatio periculi peccandi, maxima cura inſervandis præceptis, & via recta quæ ducit ad vitam, quamque pauci ingrediuntur.

Præterea hic textus in doctrina adverſariorum nimis probat; probat enim nos debere ſequi ſimul duas opiniones contradictorias. Nam juxta illos, opinio minus probabilis & minus tuta, & opinio probabilior & tutior ipſi contradictoria, non adverſantur præceptis evangelicis, nec decretis ſanctorum Patrum, & tamen S. Leo dicit: *Id noverimus ſequendum*, hoc eſt id ſequi debemus.

Porro cum dicitur opinio probabilis eſſe ea, quæ neque Scripturæ, neque Patribus & Conciliis, neque

Digitized by Google

Summorum Pontificum decretis adverſatur, hoc debet intelligi de opinione probabili abſolute & ſecundum ſe conſiderata: nam ſi conſideretur relate ad tutiorem æque aut magis probabilem, eam jam quoad praxim adverſatur Scripturæ præcipienti magnam prudentiam, & exigenti certitudinem moralem de bonitate actionis, quæ certitudo non poteſt ſtare pro opinione minus tuta, & minus aut æque probabili in concurſu tutioris, & probabilioris.

Obj. 15. Omnes fere Doctores XVII. ſæculi docuerunt licere ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam. *Reſp.* 1. Illis oppono tum veteres Doctores, qui ante ann. 1571. floruerunt, nam Anton. Cordubenſis in ſuo Quæſtionario lib. 2. qu. 3. poſtquam dixit tenendam eſſe partem tutiorem, quando probabilior eſt, addit: *Et in hoc omnes Doctores conſentiunt*. Tum Clerum Gallicanum, & innumeros recentiores ex omni natione & ordine, qui nunc, re melius perpenſa, oppoſitum docent. 2. Plurimi ex illis, qui nobis objiciuntur, docuerunt ſolum licere ſequi opinionem minus tutam, quæ communius ab aliis haberetur minus probabilis, quando operanti poſt diligentem veritatis inquiſitionem apparet certo probabilior ex ratione. 3. In tantum opinio aliqua cenſeri poteſt probabilior propter majorem numerum Doctorum eam tuentium, in quantum idcirco recte præſumitur habere pro ſe graviora motiva ex Scriptura, traditione, vel ratione petita. At jam hæc motiva habere pro ſe recte præſumi non poteſt Probabiliſmus, cum oppoſitum jam pridem a multis oſtenſum ſit. 4. Probabilitas extrinſeca, petita ſcilicet ab auctoritate Probabiliſtarum, non plus valere debet apud eos, qui per ſe veritatem explorare debent, quam valeat pondus rationum, quibus nititur Probabiliſmus; quæ profecto rationes certitudinem moralem nunquam fundare poſſunt. 5. Sicut ille imprudenter agit, qui in agendo ſequitur judicium multorum & gravium virorum, quos ei aliunde evidens eſt errare; ita ille imprudenter agit, qui in agendo ſequitur judicium multorum & gravium virorum, quos ei omnibus mature conſideratis, veroſimilius eſt errare. 6. Multæ olim viguerunt opiniones, quæ poſtea diligentius expenſæ, omnino evanuerunt. *Obſerva*. Nemo e Societate noſtra ex profeſſo Probabiliſmum, cujus auctor fuiſſe fertur Bartholomæus Medina ex alio Ordine, amplexus eſt, & pro eo ſcripſit, niſi poſtquam ita invaluerat, ut jam eſſet communis Scholarum omnium doctrina. Nam Vaſquez, qui primus e Societate noſtra hunc ex profeſſo amplexus eſt, teſtatur tunc fuiſſe inter Doctores communem. Primi vero Probabiliſmi impugnatores e Societate noſtra prodiere, videlicet Rebelius tom. 1 de Juſtitia, edito an. 1608. Comitolus lib. 2. reſponſ. moral. q. 18. n. 6. edit. an. 1609. Et Andreas Blancus, ſub nomine Candidi Philaleti, tractat. de opinionum praxi, edito an. 1649. quos ſecuti ſunt multi alii ex eadem Societate, ut de Elizarde, Eſtriz, R. P. Thyrſus Gonzalez Præpoſ. Gener., de Camargo, Malattra, Gisbert &c. His adde Reginald. lib. 21. c. 3. Cardin. Bellarm., & plurimos Profeſſores Theologiæ quotidie impugnantes Probabiliſmum, quem Congr. Gener. XIII. an. 1687. declaravit non eſſe doctrinam Societatis. Et vero S. Ignatius Soc. noſtræ Inſtitutor, hanc prudentiæ regulam omnibus Societatis Profeſſoribus præſcribit, *ut ſequamur in quavis facultate ſecuriorem & magis approbatam doctrinam*. Conſtit. pag. 4. cap. 5.

Quæſt. III. *An licet ſequi opinionem minus tutam, ſeu ſtantem pro libertate, in concurſu opinionis æque probabilis, tutioris, ſeu ſtantis pro præcepto?*

Reſp. Neg. Quia 1. extat illud præceptum generale lumine naturali notum, & in Jure canonico ſæpe a Summis Pontificibus traditum ut principium deciſionum: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*, ut c. 4. de Cleric. excomm. *In dubiis tutior pars eligenda*. Et c. 12. de homicid. *Cum in dubiis ſemitam debeamus eligere tutiorem* Et c. 3. de Sponſal. *Quia igitur in his, quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debemus &c.* Alioquin enim operans exponit ſe periculo faciendi contra legem, & peccandi. At in concurſu duarum opinionum æque probabilium, eſt verum dubium, ut docet S. Thom. q. 14. de verit. art. 1. & S. Antonin. 1. par. tit. 10. de reg. jur. Nam eſt vera ſuſpenſio judicii de veritate & falſitate ob motiva pro utraque parte æqualia; neque enim eſt potior ratio judicandi unam opinionem eſſe veram, quam alteram, cum neutra plus minuſve appareat vera aut veriſimilis quam altera, & ſic intellectus neceſſario ſuſpendit judicium. Ergo in tali concurſu eligi debet pars tutior, agendo ſecundum opinionem ſtantem pro præcepto.

2. Ex S. Auguſt. lib. 1. de Bapt. c. 3. *Graviter peccaret in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus, vel eo ſolo, quod certis incerta præponeret*. Et c. 5. *Accipere* (Baptiſmum) *in parte Donati, ſi incertum eſt eſſe peccatum, quis dubitet certum eſſe peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum eſt non eſſe peccatum?* Ergo ex S. Auguſt. cum incertum eſt aliquid eſſe peccatum, & certum eſt aliquid non eſſe peccatum, certo peccat qui non eligit id quod conſtat non eſſe peccatum. At in concurſu opinionum æque probabilium, eligens minus tutam, non eligit id quod certum eſt non eſſe peccatum, ſed id quod incertum eſt non eſſe peccatum, ut patet; cum ſit æque probabile eſſe peccatum. Ergo talis certo peccat.

3. Peccat qui agit ſine judicio prudenti, quod actio ſua ſit licita. At ſequens opinionem minus tutam in allata hypotheſi agit ſine tali judicio; nam non poteſt ſaltem prudenter, judicare non extare præceptum prohibens actionem, cum non poſſit ſaltem prudenter judicare veram eſſe opinionem negantem extare præceptum, non enim habet fundamentum ſufficiens judicandi illam eſſe potius veram quam oppoſitam, cum fundamenta utriuſque opinionis appareant æqualia; & apparentia veri ac falſi ſit æqualis pro utraque parte contradictionis. Quare ut intellectus prudenter ſe gerat, debet ſuſpendere aſſenſum & diſſenſum, cum, non habeat motivum potius aſſentiendi quam diſſentiendi.

4. Opinio æque tantum probabilis ſtans pro libertate, non poteſt afferre certitudinem moralem, quæ ſaltem requiritur ad non peccandum: nam motiva, quibus nititur, eliduntur per motiva oppoſita æque gravia: quantam enim illa habent vim movendi ad aſſenſum, tantam alia habent movendi ad diſſenſum, & ſic intellectus nihil habet quo poſſit, ſaltem prudenter, & firmiter determinari ad aſſenſum.

5. Qui ſe exponit probabili periculo peccandi, pec-

Digitized by Google

peccat, juxta illud Eccl. *Qui amat periculum, in illo peribit*. Sed qui facit quod ei apparet tam probabiliter eſſe Illicitum quam licitum, exponit ſe probabili periculo peccandi, attento animi ſui conceptu, cùm evidenter & neceſſario judicet eſſe æque probabile actum prohiberi.

6. Qui facit vel omittit id quod cognoſcit æque probabiliter eſſe contra legem, quam non eſſe, violat hoc præceptum generale, obligans ad maximam ſollicitudinem, & curam ſervandi legem. Pſal. 118. *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis*. Item peccat contra legem caritatis,& ſubjectionis ad Deum: nam hæc lex exigit, ut abſtineamus non ſolum ab iis, quibus certo ſcimus Dominum ac Legiſlatorem offendendum, ſed etiam ab illis, quibus non conſtat non eſſe offendendm. Non enim eſt bonus amicus, bonus ac fidelis ſervus, qui facit id quod judicat æque probabile eſſe quod diſpliceat amico vel domino.

Confirmo 1. Auctoritate Cleri Gallicani, qui in Comitiis generalibus an. 1700. ſic ait: *Abſit vero, ut probemus eorum errorem, qui negant licere ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam. Sed ad rectum uſum probabilium opinionum has regulas a jure præſcriptas agnoſcimus. Primum, ut in dubiis de ſalutis negotio, ubi æqualia utrinque animo ſeſe offerunt rationum momenta, ſequamur id quod tutius: ſive quod eſt in hoc caſu unice tutum. Neque id conſilii, ſed præcepti loco habeamus, dicente Scriptura*: Qui amat periculum, in illo peribit. *Hæc prima regula. Altera.... ut nemini liceat eligere eam ſententiam, quam non veritati magis conſentaneam duxerit*.

2. Auctoritate Card. Bellarm. ep. ad nepotem ſuum Epiſc. Thean. ubi hæc ait: *Si quis velit in tuto ſalutem ſuam collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, & non reſpicere quid multi hoc tempore dicant, aut faciant. Et ſi rei certitudo non poſſit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem ſequi; & nulla ratione, nullius imperio, nulla utilitate temporali propoſita, ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de ſumma rē, cum de ſalute æterna tractatur: & facillimum eſt conſcientiam erroneam aliorum exemplo induere, & eo modo conſcientia non remordente ad eum locum, ubi vermis non moritur & ignis non extinguitur, deſcendere*.

Obj. 1. Qui ſequitur opinionem minus tutam in concurſu oppoſitæ tutioris æque probabilis, non agit in dubio practice practico; ſed per judicia reflexa certo judicat ſe licite agere.

Reſp. 1. Ex dubio ſpeculativo ſeu generali, neceſſario reſultat dubium practicum, circa actionem particularem hic & nunc ponendam. Nam cum propoſitio univerſalis contineat omnes particulares propoſitiones, & per illas verificetur; dubitare an aliquis contractus in genere ſit illicitus, idem eſt ac dubitare an hic & ille contractus particularis, participans illam rationem ſpecificam, ſit illicitus: ſic dubitare an liceat pingere die feſto ſine neceſſitate, idem eſt ac dubitare an Petro, Paulo &c. liceat pingere hoc die feſto ſine neceſſitate. Ergo non poſſum dubitare ſpeculative & in univerſali, an illicitus ſit aliquis contractus, quin ſimul dubitem an ſit illicitus contractus a me hic & nunc celebrandus, ſi hic contineatur ſub illa ratione communi, & niſi adſit aliqua circumſtantia hunc contractum extrahens ab illa ratione ſpecifica ſeu communi.

Reſp. 2. Judicia illa reflexa adverſariorum non ſunt certa. Nam nituntur principiis dubiis, controverſis, immo falſis; unde non reſolvunt prudenter dubium, nec certitudinem moralem de honeſtate actionis pariunt. Nempe hæc ſunt præcipua illorum principia.

Primum. Prudenter agimus ſequendo opinionem probabilem etiam in concurſu oppoſitæ tutioris, magis aut ſaltem æque probabilis. Sed hujus falſitatem jam oſtendi.

Secundum. In dubio melior eſt conditio poſſidentis, & homo eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis circa actiones ſuas, quamdiu non conſtat extare legem eas vetantem. Sed contra eſt. Nam 1. hoc effatum (*In dubio melior eſt conditio poſſidentis*) valet ſolum in materia juſtitiæ, ſeu in rebus temporalibus, quæ ſubſunt poteſtati humanæ, & in quibus ſolis applicatur a jure, idque docent Vaſquez, Azor, Turrian. & alii. At non habet locum in actibus moralibus, ubi agitur de licito & illicito, quod non ſubjicitur poteſtati humanæ; ſed in his valet iſtud axioma: *In dubio tutior pars eſt eligenda*. Præterea prius effatum ſupponit parem cauſſam. At in dubiis de licito & illicito, non eſt par cauſſa Dei, & creaturæ; Deus enim, ut ſupremus Dominus, habet jus prælationis in omnibus: 2. Falſum eſt hominem eſſe in poſſeſſione ſuæ libertatis quamdiu lex non eſt certa. Nam agitur hic non de libertate facti, quæ conſiſtit in potentia phyſica agendi & non agendi pro abitrio, ſed de libertate juris, quæ conſiſtit in potentia agendi & omittendi licite. Unde cum dubitatur an extet lex vetans aliquid, hoc ipſo dubium eſt, an homo id poſſit facere licite, ac proinde an ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis. Ergo jam eſt petitio principii, & aſſertur pro principio id, de quo eſt quæſtio. Jam vero cum æque veriſimile eſt extare legem prohibentem actum, homo non poteſt licite eum ponere; nam tunc non poteſt judicare prudenter illum non eſſe prohibitum, & ſic privatur libertate juris: homo enim nil poteſt licite agere, niſi prius prudenter judicet illud eſſe voluntate divina permiſſum vel præceptum; voluntas quippe divina eſt regula, ac menſura actionum noſtræ voluntatis, quæ illi neceſſario ſubjici debet: regula autem eſt prior regulato; ac proinde prius eſt aliquid eſſe voluntate Dei permiſſum, quam eſſe licitum voluntati noſtræ, & ſic voluntas noſtra, ut licite agat, debet cognoſcere prius an illud ſit divinæ voluntati conforme: non enim regulari poteſt a voluntate Dei niſi præcognita. Præterea in dubio ſeu æquali probabilitate, lex generalis ſubjectionis ad Deum ut ſupremum Dominum ac Legiſlatorem, habet poſſeſſionem anteriorem, & potiorem, quam noſtra libertas; obligatque ad abſtinendum ab iis, de quibus dubitamus utrum Dei voluntati adverſentur.

Tertium. Chriſti jugum ſuave. *R*. Eſt equidem ſuave, at non per laxitatem doctrinæ; ait enim ipſe Matth. 7. *Quam arcta via eſt, quæ ducit ad vitam*! Sed tum per gratias uberiores & majores, quæ lege Evangelica dantur: tum quia lex Evangelica eſt lex caritatis efficientis ſuave & leve, quod grave, & amarum erat, ut explicat S. Auguſt. ſerm. 47. de diverſ.; tum quia lex Chriſti liberat ab onere innumerorum pene præceptorum Judæis impoſitorum

& præ-

Digitized by Google

& præter præcepta moralia quæ ſunt juris naturalis, pauca mere poſitiva omnes obligantia continet.

Quartum. In æquali probabilitate pro exiſtentia legis, lex non eſt ſufficienter propoſita, nec poteſt prudenter affirmari. Ergo tunc non obligat. *R*. Nego conſeq. Quia tenemur ſervare illud præceptum dubium vi alterius præcepti generalis certi, nempe: *In dubio tutior pars eligi debet. Cavendum eſt periculum peccandi; nam qui amat periculum, in illo peribit*. (*) Item vi legis caritatis & ſubjectionis ad Deum, præcipientis, ut ſervetur præceptum dubium, cujus exiſtentia prudenter negari non poteſt, ne nos exponamus periculo faciendi contra legem vere exiſtentem, & agendi id quod reipſa diſplicet Deo.

Obj. 2. Hoc axioma, *In dubio tutior pars eligenda eſt*, continet dumtaxat conſilium, non præceptum, ſaltem pro omni caſu. *R*. Neg. Nam Summi Pontifices locis citatis illud adhibent ut principium morale ſuæ deciſionis, ex ſe obligans pro omni caſu: unde utuntur verbo *Debeo*; illudque ſupponunt certum & lumine naturali notum. Et vero alioqui homo in æſtimatione prudenti exponeret ſe periculo morali agendi contra legem, & peccandi.

Nec dicas illos loqui de dubio facti. Si enim in dubio facti pars tutior eligi debet, a fortiori etiam debet in dubio juris; nam tutior pars eligi non debet in dubio facti, niſi quia dubium facti conjunctum eſt cum dubio juris, in quo non poteſt haberi perſuaſio ſaltem prudens, nec certitudo moralis, quod electio partis minus tutæ ſit licita.

Dices 1. Hæc regula, *In dubio tutior pars eligenda eſt*, intelligi debet ſolum de dubio negativo. *R*. Neg. Nam regula generalis eſt, & æque ſpectat poſitivum dubium, quod eſt magis proprie dubium: Nam cum æquales occurrunt pro utraque parte rationes, intellectus non poteſt ſaltem prudenter non ſuſpendere aſſenſum, cum non ſit potior ratio aſſentiendi uni parti, quam alteri. Ergo tunc eſt proprie verum dubium morale ac prudens.

Præterea in quovis dubio eligens partem minus tutam, exponit ſe morali periculo violandi legem & peccandi; nec intellectus poteſt judicare prudenter partem minus tutam eſſe veram, & licere illam ſequi.

Dices 2. In dubio poſitivo poteſt intellectus ex imperio voluntatis aſſentiri parti minus tutæ & veræ.

Reſp. Id non poteſt ſaltem prudenter, cum pars minus tuta non apparet ei magis vera quam falſa: nec id poteſt ſaltem ſine gravi formidine oppoſiti, quæ non poteſt niſi imprudenter contemni. Unde talis adhæſio non poteſt excuſare a peccato, & cum ea morale periculum eſt agendi contra aliquam legem, ideoque peccandi.

Obj. 3. Motivum grave non amittit gravitatem ſuam ex eo, quod concurrat cum motivo æque gravi in oppoſitum. Ergo motivum grave etiam in concurſu æque gravis, ſufficit ad prudentem aſſenſum.

Reſp. Nego conſeq. Immo quia utrumque motivum retinet gravitatem ſuam in concurſu, & ſic ſe mutuo eliduut, neutra pars magis apparet vera quam falſa: ac proinde intellectus neutri poteſt ſaltem prudenter aſſentire vel diſſentire; ſed debet ſuſpendere aſſenſum ac diſſenſum, & ſic manere dubius: Extat autem præceptum generale certum, obligans ad ſequendam partem tutiorem in omni dubio, ne nos exponamus periculo peccandi.

Obj. 4. Nobis obſtant hæ regulæ juris. *In obſcuris minimum eſt ſequendum. Odia reſtringi, & favores convenit ampliari*. *Reſp*. Hæ & ſimiles regulæ intelligi debent ſolum de dubiis facti, & ubi agitur de pœnis infligendis; non autem de dubiis, ubi agitur de licito & illicito. Quia in dubio de admiſſione criminis, vel de merito culpæ, benignior pars eſt tutior. Nam illam ſequens, exponit ſe ſolum periculo non condemnandi reum vel puniendi infra meritum, quod non eſt intrinſece, ac per ſe malum; oppoſitam vero ſequens, exponit ſe periculo damnandi innocentem, vel puniendi reum ultra meritum, quod eſt intrinſece malum; hinc illa Reg. 152. ff. de reg. jur. *In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt, quam tutius*. Et iſta Reg. 11. in 6. *Cum ſunt partium jura obſcura, reo favendum eſt potius quam actori*. At in dubiis de licito, & illicito, ſequens opinionem benigniorem ſeu faventem libertati, exponit ſe periculo faciendi contra legem, ac proinde peccat.

Quæſt. IV. *An licet ſequi opinionem minus tutam, ſed probabiliorem?*

Reſp. Tenemur ſequi partem tutiorem in iis omnibus, in quibus ignorantia invincibilis, & major probabilitas non juvant ad obtinendum finem, quem procurare tenemur. Quia adhiberi debent media efficacia, ſi adſint.

Hinc tenemur. 1. Sequi partem tutiorem, ubi agitur de iis, quæ ſunt de neceſſitate medii ad ſalutem, vel quæ requiruntur ad validam adminiſtrationem & ſuſceptionem Sacramentorum: quia non obtinebitur ſalus, nec effectus Sacramenti, niſi reipſa ponantur ea, quæ Deus ad hunc finem exigit. Hinc Innoc. XI. damnavit hanc propoſitionem. *Non eſt illicitum in Sacramentis conficiendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi; hinc ſententia probabili tantum utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacramentalis, aut Epiſcopalis*. 2. Ubi agitur de procuranda ſanitate corporis, de victoria ſive in bello, ſive in judicio, de vitando damno proximi, quod cavere tenemur ex juſtitia vel caritate &c. Quia in his non obtinebitur finis debitus, niſi adhibeantur media reipſa & non ſolum opinione efficacia.

(*) Ex hoc Eccleſiaſtici textu, *qui amat &c.* in hunc modum argumentatur Divus Antoninus 1. P. tit. 1. c. 10. §. 10. *Hinc eſt, quod B. Thomas & alii dicunt, quod ille, qui agit id de quo eſt dubium, utrum ſit mortale, vel non, peccat mortaliter, quia periculo ſe exponit mortalis. Cum ergo in aliqua materia morali ſunt variæ, & contrariæ opiniones, ille, qui adhæret opinioni latioris viæ, videtur ſe exponere periculo mortalis, quia eſt in dubio, cum poſſit illa opinio eſſe falſa, & contraria vera. Sed ad hoc reſpondetur, quod utique ille, qui agit ſcienter id, de quo dubitat eſſe mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiamſi illud in ſe non eſſet mortale, ſumendo proprie, & ſtricte dubitationem prout rationes ſunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis quis declinet ad unam, quam ad aliam.*

Digitized by Google

ctia. Neque enim major probabilitas opinionis mutat naturam rerum, aut iis efficaciam tribuit, aut impedit damnum. Unde nullatenus eſt probabile, etiam ſpeculative, quod tunc liceat oppoſitum. 3. Ad tutiorem partem tenetur, qui ad tutiora adhibenda ex conventione, voto, vel ſuperioris præcepto obligatur.

Reſp. 2. Licet ſequi opinionem minus tutam de licito, quando poſt debitam veritatis inquiſitionem apparet certo, ac valde probabilis, & multo probabilior oppoſita, ita ut excludat dubitationem & formidinem rationabilem errandi. *Prob.* Quia 1. Alex. VIII. damnavit hanc propoſit. *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam.* 2. Ex Clero Gallicano ſupra laudato. 3. Licet ſequi judicium prudens, ac moraliter certum de honeſtate ſeu liceitate actus. At opinio multo probabilior de licito eſt, ſeu fundat ejuſmodi judicium: nam ſequens opinionem multo probabiliorem de licito, licet minus tutam, judicat, aut ſaltem judicare poteſt prudenter, & firmiter, actionem ſuam eſſe licitam: ille enim firmiter & prudenter judicat, qui in judicando præfert motiva multo graviora motivis minus gravibus, quæ præ illis citra culpam & affectum inordinatum levia, & merito contemnenda apparent, & ſic habet prudentem, & firmam perſuaſionem, quod actio ſua ſit licita, nec ullam habet formidinem erroris, vel ſi quam habet, illam prudenter repellit ac contemnit ut ſcrupulum: cum habeat motiva multo graviora judicandi actionem ſuam eſſe licitam, quam ſint motiva judicandi oppoſitum, quæ comparate ad longe graviora, apparent levia, & merito præ illis contemnenda: proinde ſe habent perinde ac ſi non eſſent; motivum enim quod prudenter contemnitur, perinde ſe habet ac ſi non extaret. Ita docet S. Antonin. 1. part. tit. 3. c. 10. §. 10. & ſub fin. hæc ait: *Non enim conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus conjecturis groſſis & figuralibus, magis ad unam partem, quam ad aliam ſe habentibus.* Et ex Reg. 31. Jur. in 6. *Eum, qui certus eſt, certiorari ulterius non oportet.* Et vero impoſſibile eſt habere dictamina metaphyſice, aut phyſice certa de omnibus agibilibus. Deus autem, qui diſponit omnia ſuaviter, non exigit ab homine, ut ſemper cum evidentia & certitudine metaphyſica de materiali honeſtate ſuæ actionis operetur, quia eſt ſupra conditionem hominis in hoc ſtatu ſemper ſic operari, ait Cajet. Itaque Deus ſolum a nobis exigit, ut nunquam operemur ſine firma & prudenti perſuaſione quod operatio hic & nunc exercenda ſit licita.

Hinc quamvis opinio Guillelmi Pariſienſis docens hominem ſtatim atque peccavit, teneri ad confeſſionem, ſit tutior; nemo tamen peccati arguit eum qui confeſſionem aliquantiſper differt; quia opinio oppoſita S. Thomæ eſt multo probabilior, & tuta.

Dixi *multo probabilior*. Nam non licet ſequi opinionem minus tutam, quæ apparet ſolum paullo probabilior tutiore. Quia in moralibus parum pro nihilo reputatur; & quia exiguus probabilitatis exceſſus non fundat certitudinem moralem, nec excludit formidinem rationabilem erroris, nec proinde tollit periculum probabile peccandi.

Obj. 1. Opinio tutior, licet minus probabilis, eſt adhuc probabilis, habet motivum grave &c.

Reſp. Ita eſt, ſi abſolute & ſeorſim ſpectetur, non autem ſi ſpectetur comparate ad oppoſitam longe probabiliorem, & relate ad operantem. Nam tunc ejus motivum operanti apparet leve, ſic ut prudenter contemnatur præ oppoſito longe graviori, ac proinde ſe habet ac ſi non eſſet.

Obj. 2. Formido eſt eſſentialis cuilibet opinioni, etſi probabiliſſimæ. Ergo nulla opinio poteſt eſſe moraliter certa. *Reſp.* diſt. ant, Formido logica, C. Moralis, N. Duplex eſt formido, una logica, quæ eſt eſſentialis omni aſſenſui opinativo, & conſiſtit in actu, quo intellectus cognoſcit non repugnare præciſe ex vi motivi aſſenſus, rem aliter ſe habere atque judicat: & alia moralis, quæ eſt accidentalis aſſenſui opinativo, & ab eo ſeparabilis, conſiſtitque in actu, quo intellectus dicit rem forte aliter, ſe habere atque judicat. Hæc ſola formido repugnat certitudini morali, & abeſt ab opinione probabiliore.

Quæſt. V. *Ad quid tenemur, quando opinio eſt probabilis extra concurſum?*

Reſp. 1. Tenemur ſervare præceptum, quando opinio affirmans illud exiſtere, eſt unice probabilis. Quia 1. tenemur ſervare præceptum cujus exiſtentia apparet æque probabilis ac non exiſtentia, ut probavi: Ergo a fortiori, ſi ejus exiſtentia appareat unice probabilis. 2. Homo in hoc caſu poteſt prudenter judicare legem exiſtere, nec id poteſt niſi imprudenter negare: nam habet grave motivum id aſſerendi, & nullum habet negandi. Atque quiſque tenetur ſervare legem, quam poteſt prudenter judicare exiſtere, vel quam non poteſt niſi imprudenter negare.

Reſp. 2. Licet ſequi opinionem minus tutam, ſeu negantem præceptum, quando eſt unice probabilis, ita ut excludat omnem formidinem ſaltem rationabilem peccandi. Quia illam ſequens poteſt judicare prudenter & firmiter actionem ſuam eſſe licitam: nam habet motivum grave id judicandi, & nullum habet aliter judicandi. Unde nec habet anxietatem, nec formidinem erroris; aut ſi quam habet, poteſt eam contemnere ut ſcrupulum, quippe quæ careat fundamento ſaltem rationabili. Sic ruſticus licite omittit ſacrum eo die, quo ejus Paſtor, vir probus & doctus exiſtimatus, aſſerit ad illud non teneri, ſi nullum habeat motivum judicandi oppoſitum, nec ſuum Paſtorem falli aut fallere, ex c. 44. *de ſent. excom.* Unde tunc talis opinio eſt certa practice, & relate ad operantem, quamvis ſpeculative & abſolute ſpectata, ſit dumtaxat probabilis. Quod ſi contingat talem opinionem eſſe reipſa falſam, error eſt invincibilis.

TRA-

TRACTATUS DE LEGIBUS. (1)

SECTIO I.

De Lege in communi.

QUæſt. I. *Quid eſt Lex?*

Reſp. Eſt præceptum commune, honeſtum, juſtum, ſtabile ſeu perpetuum, ad bonum commune, a gerente curam communitatis impoſitum, & ſufficienter promulgatum.

Itaque ex communi Doctorum ſententia, Lex eſt, 1. Præceptum; nam Lex eſt ordinatio Superioris efficax, & obligans ſubditos ad agendum vel omittendum aliquid. Non poteſt autem obligare niſi præcipiendo, hoc eſt jubendo vel vetando. Hinc Lex permittens eſt etiam præceptiva, ſaltem virtualiter nam hoc ipſo quod permittit aliquid fieri, prohibet ne illud fieri impediatur. Porro præceptum eſt recta agendi vel omittendi ratio, ſeu regula obligans ex auctoritate Superioris. Per *tò* obligans differt a conſilio, quod eſt etiam recta agendi regula, ſed non obligans. Hinc illud S. Hieronymi l. 1. contra Jovin. *Ubi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: ubi præceptum, neceſſitas eſt ſervientis.*

2. Commune; nam debet fieri communitati perfectæ ex *l. Jura*, ff. de legib. *Jura non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituuntur.* Communitas autem perfecta eſt, quæ ex natura ſua perpetua eſt, ac politicæ gubernationis capax: ſive eſt ea quæ ſibi ſufficit ad aſſequendum finem ad quem inſtituta eſt, nempe ad conciliandam & conſervandam felicitatem, pacem, ac tranquillitatem publicam, ut Regnum, Provincia ſui juris, Eccleſia &c. Imperfecta vero, quæ ex natura ſua non eſt perpetua, nec capax politicæ gubernationis; ſive quæ ſibi non ſufficit ad prædictum finem, ut Familia, Parochia &c. Porro cenſetur communitas ſibi ad ſuum finem ſufficere, dum in ea eſt poteſtas Magiſtratus aut Paſtores inſtituendi, membra ac ſubditos in ordine continendi, lites & controverſias dirimendi, improbos ac ſceleſtos morte mulctandi, vel contumaces a corpore reſecandi.

3. Lex neceſſario debet eſſe honeſta, ſtatuendo videlicet aliquid honeſtum, vel in ſe, vel ſaltem ratione finis intenti, ad quem conducat: nam finis legis eſt homines bonos facere, ut docent Ariſt. & S. Th. Deinde homo non poteſt obligari ad actus malos, vel inutiles, ſeu indifferentes; nec Deus ut pote ſumme bonus, ſapiens, ac rectus, dedit hominibus poteſtatem ſtatuendi niſi honeſta.

4. Juſta, ſcilicet ex parte legiſlatoris, & juſtitia quidem tum legali, in eo poſita ut proſit bono communi; tum commutativa, qua Legiſlator non plura ſtatuat quam poſſit ſtatuere, nec aliis quam ſubditis; alias injuriam inferret, & nulla eſſet lex, cum actio non poſſit excedere agentis poteſtatem: tum denique diſtributiva; qua ſecundum æqualitatem proportionis, habita ratione virium & facultatum, imponantur ſubditis onera in ordine ad bonum commune. Nam eſſet contra rectam rationem, & juſtitiam etiam commutativam, aliquos ultra modum gravare. Ad nullitatem tamen legis ex hoc capite requiritur tanta improportio & inæqualitas, ut redundet in

(1) *Actuum humanorum principia multa, ac varia ſunt. Alia dicuntur* efficientia, *ut voluntas, & libertas: alia* dirigentia, *ut conſcientia, & lex: alia* allicientia, *ut habitus tum boni tum mali, hoc eſt, virtutes & vitia. Quæ ad primum genus attinent,* intima *animæ ſunt, ut patet per ſe. Quæ vero ſunt duorum poſteriorum generum, diſtribuuntur in* interiora, *&* exteriora. *Sic conſcientia, & habitus revocantur ad interiora: lex, & inſpirationes nobis immiſſæ ab Angelis, ad exteriora referuntur. Hinc porro vides unico obtutu materiam omnem univerſæ Facultati morali ſubjectam. Principia enim* efficientia *expenduntur in primo Tract.* de Actib. Humanis. *Alterum ex diri*gentibus *diſcutitur in ſecundo Tract.* de Conſcientia: *alterum vero in præſenti Tract.* de Legibus. *Demum* allicientia *conſiderantur primo generatim, deinde ſpeciatim, in ſubſequenti Tract.* de Peccatis, de Virtutibus &c. *Communis loquendi uſus principiis dirigentibus* normæ *ſeu* regulæ *appellationem tribuit. Regula in genere eſt quaſi menſura, ad quam exploratur, num aliquid rectum ſit, vel obliquum, ſeu an ordini ad ſuum finem conveniat, vel adverſetur. In moralibus itaque illud regulæ nomen ſibi vindicabit, ex quo dignoſcimus, quid honeſtum, aut turpe ſit: quidve proinde ad finem ultimum conducat, vel ab eo abducat. Indicatas morum regulas duas, ſcilicet* conſcientiam & legem, *cognominibus* proximæ, ac remotæ (*Vid. notam* 1. *ad qu.* 1. *cap.* 1. de Conſcient.) *diſcriminant Auctores. Utrum ſola* conſcientia, *vel etiam* ratio *ſit habenda pro regula* proxima, *mox patebit* (*ex Nota ad q.* 2. *Sect.* 1.) *ubi ambas propriis characteribus diſtinguemus. Interea, de Legibus loquendo, hæc ſunt animadvertenda. Cum quævis actio* moralis *ſit relativa ad ſuam* regulam, *& aliunde ſola lex aut omnino, aut ſaltem principaliter ſit regula & norma agendi; & hinc intelligere pronum erit, quanti momenti ſit præſens Tractatus. Sane incredibile dictu eſt, quot æquivocationes & exerrationes contingant in hominibus etiam doctis, ex eo præſertim, quod non ſatis accurate perſpecta teneant, quæ inſtar fundamenti jaciuntur in iſto Tractatu. Nullum pariter mihi dubium, quin ob talem inſcitiam multi alii præſertim de Clero, qui innumeris fere ſubjacent Eccleſiaſticis Legibus, conſcientiam ſibi efforment partim laxam, partim ſcrupuloſam; quarum utraque ceu vitioſa* cavenda eſt ex *Div. Bonav.* (Comp. Theol. Verit. lib. 2. cap. 52.) nam prima generat præſumptionem, ſecunda deſperationem. *Inter Theologos præclare de legibus ſcripſit D. Thom.* (1. 2. q. 90. uſque ad q. 109.) *Ben. XIV. multa huc ſpectantia vel declaravit, vel definivit ſparſim in aureis ſuis Operibus, præſertim vero* de Syn. Diœc. *Unde & nos deprompſimus* (*N.* 78. 79.) *generalia quædam axiomata. Optime autem illos ſibi conſulere arbitror, qui in materia iſta lucem fœnerantur a Canoniſtis, quorum maxime propria.*

Digitized by Google

in detrimentum commune, & injuſtum ac grave onus plurium, ut notat Suarez: alioqui enim ſi Lex de ſe utilis ſit, & pauci plus æquo vexentur, Lex erit valida, & obligabit alios. illi vero qui injuſte gravantur, non obligabuntur quoad exceſſum injuſtum, niſi per accidens, ratione ſcandali vel perturbationis, ad quæ vitanda debet quiſque juri ſuo cedere.

Porro in dubio de honeſtate vel juſtitia legis præſumendum eſt pro Legislatore, & ſervanda lex eſt: tum quia Superior habet jus altius, & poſſidet jus præcipiendi, a quo ſubditus per iſtiuſmodi dubium non probat ſe eſſe exemptum: tum quia Princeps regitur altiori conſilio, & poteſt habere rationes ſubditis occultas: tum quia tunc legis obſervationem poſtulat bonum commune, & recta gubernatio; nam alioqui ſubditis daretur nimia licentia non ſervandi leges.

5. Eſt de ſe perpetua, hoc eſt, ſtatuta in perpetuum, & ſine termino definito: ita ut ſemel lata, ſemper duret quamdiu durabit communitas cui imponitur, niſi abrogetur, aut mutatis circumſtantiis noxia vel inutilis fiat ex c. ult. *de offic. Legat.* Nam perpetuitas legum neceſſaria eſt ad earum finem, nempe bonum commune, quod poſtulat ſtabilitatem, & uniformitatem, ut utiliter adminiſtretur communitas de ſe perpetua, quatenus per continuam ſucceſſionem perſeverat eadem moraliter in poſteris: legum quippe mutatio detrimentum reipublicæ affert.

6. Lex debet eſſentialiter eſſe utilis bono communi, quod eſt finis eſſentialis & primarius Legis. Conſtat tum ex c. *Erit* diſt. 4. ibi: *Erit autem lex honeſta, juſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum patriæ conſuetudinem, loco temporique conveniens, neceſſaria, utilis, nullo privato commodo, ſed pro communi utilitate conſcripta.* Tum quia Lex eſt actus publicæ poteſtatis, quæ inſtituta eſt ſolum in bonum commune; tum quid poteſtas ferendi leges non eſt data hominibus, niſi propter bonum commune procurandum, ut conſtat ex Scriptura docente Legislatores Eccleſiaſticos eſſe Paſtores, & habere poteſtatem tantum in ædificationem aliorum, 2. ad Cor. 10. Sæculares vero eſſe Miniſtros Dei in bonum ſubditorum, Rom. 13. Prætèrea cum Lex toti communitati imponatur, eamque obliget, debet quoque ad illius bonum referri; alioqui inordinata eſſet; nam contra rectam rationem eſt totum ordinare ad partem, & totum operari pro ſolo bono privato partis. In quo differt poteſtas juriſdictionis a poteſtate dominativa in ſervum, & a jure proprietatis in utilitatem privatam conceſſo. Itaque lex omnis cedere debet in bonum commune, vel immediate, vel ſaltem mediate, & ultimate, alioquin nulla eſt. (*)

7. Lex debet ferri ab eo, qui præeſt communitati. Nam cum Lex feratur communitati perfectæ ob bonum commune, eamque obliget, ferri non poteſt niſi ab eo, ad quem pertinet curare communitatem, quique illius regendæ, obligandæ, cogendæ poteſtatem habet juridicam.

8. Demum debet eſſe promulgata, ex *l. 9. Cod. de Legib.* quia Lex eſt regula actionum generalis & publica, dirigens & obligans communitatem: at regula non poteſt communitatem dirigere, & obligare, niſi ſit ei applicata & nota.

Quæſt. II. *Quomodo lex differt a Præcepto?*

Reſp. Differt 1. Quod Lex neceſſario feratur a perſona publica pro communitate, & ad bonum communitatis; at præceptum ferri poteſt a perſona privata ad privatam, puta a domino ad ſervum, & in bonum privatum ſuperioris, vel ſubditi, vel alterius. 2. Quod Lex de ſe ſit perpetua, non merum præceptum, quod exſpirat morte præcipientis; Lex vero non. Quare ſi in noſtra Societate, præcepta Præpoſitorum Generalium ſemper obligent donec a ſucceſſore revocentur, id non habent a ſe, ſed a lege ſpeciali Congregationis ſeptimæ can. 10. iis perpetuitatem ſtatuente. Igitur lex differt a præcepto, ſicut ſpecies a genere: nam omnis lex eſt præceptum, ſed non omne præceptum eſt lex. Præceptum enim aliud eſt commune, aliud particulare. Commune ſubdividitur in perpetuum, quod ſolum eſt proprie lex, & in non perpetuum, ſed ad breve tempus impoſitum. Convenit autem lex cum præcepto, quod utrumque ſit ratio ſeu regula agendi vel omittendi, obligans ex auctoritate ſuperioris. (1)

Quæſt. III. *An lex omnis neceſſario obliget?*

Reſp. Affirm. *Ex commun.* Prob. 1. ex S. Hieron. ſup. cit. & ex S. Auguſt. lib. de Sancta Virginit. cap. 13. *Præcepto quiſquis non obtemperat reus eſt, & debitor pœnæ.* 2. Quia lex ac præceptum eſt uſus & applicatio juris, quod habet ſuperior ad obligandum ſubditos. Item eſt ordinatio ſuperioris habentis poteſtatem & voluntatem efficacem obligandi, eamque ſubditis declarantis: at voluntas efficax ſuppoſita poteſtate inducit effectum. 3. Lex divina naturalis & poſitiva præcipit, ut juſtis ſuperiorum præceptis obtemperemus. Quare violatio cujuſvis præcepti etiam humani, eſt tranſgreſſio Legis divinæ, ideoque offenſa Dei, & peccatum.

Obj. Datur lex permiſſiva, ex l. 7. ff. de legibus ibi: *Legis virtus hæc eſt, imperare, vetare, permittere, punire.* *Reſp.* Lex permiſſiva obligat alios ad non impediendum id quod permittitur. (2)

Quæſt. IV. *Quomodo dividitur Lex?*

Reſp. Dividitur in divinam, quæ a Deo, & humanam, quæ ab homine ſancita eſt. Lex divina ſubdividitur in æternam, naturalem, & poſitivam: Poſ-

(1) *Diſcrimen aliud peculiare* legis, & *præcepti pandit Bened. XIV. lib. 13. de Syn. cap. 4. n. 9.*

(2) *Quamvis communi doctrina, quam verbis Angelici expreſſimus (N. 367.) hi tres numerentur actus, ſeu effectus legis abſolute acceptæ, ſcilicet* præcipere, prohibere, permittere; *non idcirco tamen convellitur alia communis doctrina de* obligatione *cujuſcumque veræ legis: immo firmatur, quia facile eſt oſtendere, aliquam oriri obligationem ex ſingulis illis effectibus. De duobus prioribus nullum poteſt eſſe dubium; igitur de tertio dumtaxat id demonſtrandum eſt. Perpende naturam rei, quæ a lege permittitur, ſimulque tres ſupremas moralitatis ſpecies (N. 266.) attende. Si rem permittit in genere moris* Indifferentem, *dando*

(*) *Nulla eſt lex in ratione Legis, de qua tamen privato homini non licet judicare.*

Poſitiva in veterem, & novam. Vetus eſt ea, quam Deus dedit Moyſi per Angelum, & per Moyſem Iſraelitis. Nova eſt ea, quæ a Chriſto lata fuit omnibus hominibus, & per Apoſtolos promulgata. Lex humana ſubdividitur in Eccleſiaſticam, quæ ſcilicet fertur poteſtate Eccleſiaſtica & ſpirituali, ut Papæ, Concilii, & Epiſcopi; & in Civilem, quæ fertur poteſtate ſæculari, ut Regis, Principis &c.

SECTIO II.

De Lege divina.

QUæſt. I. *Quid eſt Lex æterna?*

Reſp. Lex æterna late ſumpta eſt ſumma ratio, qua Deus omnia regit & gubernat: ſtricte ſumpta, eſt ordinatio & voluntas Dei, qua Deus ab æterno ſtatuit, ut a creatura intellectuali fierent ea, quæ ex natura rei neceſſaria ſunt ad vivendum decenter, ac conformiter naturæ ſuæ intellectuali; & omitterentur ea, quæ naturam intellectualem dedecent, ex S. Auguſt. l. 22. contra Fauſtum c. 27. dicente: *Lex æterna eſt ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans.* Hinc non differt a lege naturali, niſi quod hæc ſuperaddat promulgationem factam in tempore per lumen naturale. Lex enim naturalis nil aliud eſt, quam Lex æterna ſtricte ſumpta, naturæ rationali per lumen naturale intimata, habitualiter quidem per rectam rationem, actualiter vero per dictamina rectæ rationis.

Quæſt. II. *Quid eſt lex naturalis?*

Reſp. Eſt Lex divina, creaturæ rationali impreſſa, præcipiens quidquid ex natura rei neceſſarium eſt ad vivendum decenter, ac conformiter naturæ rationali ut rationali, & prohibens quidquid ex natura rei dedecet naturam rationalem ut rationalem: atque etiam ſtatuens ea quæ ex ſe neceſſaria ſunt ad valorem actuum. (1)

Hanc obligare ſub mortali in re gravi, ſide conſtat ex Rom. 1. *Qui talia agunt* (contra legem naturalem) *digni ſunt morte.* Ex cap. 2. *Quicumque*

do ſubditis facultatem libere eam faciendi; tunc obligat, ne quis impediat alium volentem eamdem facere, ex. ca. manducare carnes in Vigilia Epiphaniæ non incidente in diem Veneris, aut Sabbati. Eamdem ipſam obligationem non impediendi producit, ſi expreſſe permittat rem ex ſuo genere bonam, *cujuſmodi eſt ex. ca. nuptias appetere relate ad homines, qui ſui juris ſunt, & continentiæ perpetuæ nolunt ſe addicere. Si tandem rem permittat* malam, *ex. ca. moderatam uſuram cambii ſicci, vel alterius fœneratitii contractus; obligat judices, ne puniant eos, qui eam perpetrarunt. Quamquam in hoc poſtremo caſu lex a propria excidit dignitate (juxta præced. Notam) eo ipſo, quod inhoneſta proponit. Patet ergo, omnem legem aliquid poſitive permittentem ſemper involvere præceptum aliquo modo obligans. Hinc in jure (diſt. 55. can. 6.* qui partem cujuslibet digiti) *ipſa permiſſio deſignatur nomine* præcepti. *Porro adverſus adſertam legis obligationem rurſus quis opponet, apud Juriſconſultos* legis *appellatione donari etiam* conſilium, *quod certe nullo modo obligat ad faciendam rem, quæ conſulitur. Reſp. quæ proprie eſt norma morum, gemino fungitur officio,* dirigit & obligat. *Si primum præciſe ſpectetur, tunc ipſa in ſe comprehendit & legem, & conſilium. Si ſecundum etiam attendatur, ſic lex eſt ſtricte dicta. Itaque quæ vocantur* conſultoriæ *leges, eæ nonniſi improprie & analogice leges ſunt. Ut quid ergo, inquies, Evangelium continens conſilia,* lex nova *dicitur? Reſp. quia, præter conſilia, leges complectitur proprie dictas, quæ ſi deeſſent, appellatio illa ceſſaret, rite loquendo. Ceterum reſpectu etiam conſiliorum obligationem præſefert, non quidem eadem ſervandi, ſed non contemnendi, ſicuti faciunt propudioſi Novatores irridentes Monachatum.*

(1) *Ex Angelico* (1. 2. q. 93. art. 1. & q. 91. art. 2.) Lex æterna nihil eſt aliud, quam ratio divinæ Sapientiæ, ſecundum quod eſt directiva omnium actionum, & motionum. Lex *vero* naturalis, nihil eſt aliud, quam participatio legis æternæ *in* rationali creatura, & impreſſio divini luminis in *eadem creatura,* quæ excellentiori quodam modo divinæ providentiæ ſubjaceat: *Quocirca lex æterna, & lex* naturalis *unum idemque ſunt; cum utroque nomine deſignentur ſempiterna Dei decreta ordinantis omne id quod per ſe & ex natura rei neceſſarium eſt ad conſervationem ordinis juſtitiæ, ſive ad Deum, ſive ad ſe ipſas referantur rationales creaturæ; quæque proinde ſunt regula & norma earundem creaturarum agentium. Sed cum hujuſmodi Divina decreta poſſint bifariam conſiderari, nempe vel quatenus* principiative *ſunt in Deo legiſlatore, tamquam regulante; vel quatenus* participative *ſunt in creaturis ſubditis, tamquam regulatis: idcirco ſub priori reſpectu* legis æternæ, *ſub poſteriori* legis naturalis *appellationem ſortiuntur. Porro ex his, ad tollendam a mentibus noſtris obſcuritatem, & confuſionem idearum, juvat corollaria nonnulla deducere. 1. Quæ dicuntur legis naturalis* præcepta, *nil aliud ſunt, quam rationes divinæ ſapientiæ, divinæque voluntatis ordinationes, quæ ſunt principia directiva humanorum actuum. Unde ingens patet* deformitas *eorum, quæ ab hominibus contra* talia *præcepta in quovis rerum genere peraguntur. 2. Participatio & manifeſtatio horum decretorum, ſeu præceptorum divinitus fit per quoddam* lumen *in ſingulorum hominum cordibus ſignatum ſeu impreſſum, quo poſſunt ipſi (modo velint) diſcernere, quid ſit bonum, & quid malum, quidve aut faciendum, aut vitandum. Quare oportet tale lumen diſtinguatur a* natura rationali, *atque ab* intellectu *eo ipſo quod eidem naturæ a Conditore impreſſum, infuſumque dicitur. 3. Cum ex Angelico cit. (q. 94. art. 41.)* habitus ſit, quo quis agit, non quod quis agit: ſic non poteſt eſſe, quod lex naturalis ſit habitus proprie, & eſſentialiter. *Hinc palam ſit, legem naturalem differre a* Syndereſi, *quæ habitus eſt primorum principiorum practicorum (juxta Notam 1. ad Tract.* de Conſc.) *præbens ſcilicet facilitatem cognoſcendi quid bonum, malumve ſit in genere moris. Nihilominus ex eodem Angelico lex naturalis poteſt vocari* habitus *alio latiori ſenſu, quatenus* habitu tenetur, ſicut dicitur fides id, quod fide tene-

Digitized by Google

quæ ſine lege (ſcripta) *peccaverunt*, *ſine lege peribunt*, propter peccata ſcilicet contra legem naturalem commiſſa. Enimvero legem naturalem violans in re gravi, offendit graviter Deum, quem non poteſt invincibiliter ignorare eſſe illius auctorem.

Porro Chriſtus explicuit & ſancivit præcepta moralia legis naturalis eorumque omnium obſervationem præcepit. Quare Lex omnis naturalis eſt etiam evangelica quoad materiam, ſeu rem præceptam & vetitam. *Quæcumque ſunt vera*, *quæcumque pudica*, *quæcumque juſta*, *quæcumque ſancta*, *quæcumque amabilia*, *quæcumque bonæ famæ*: *ſi qua virtus*, *ſi qua laus diſciplinæ*, *hæc cogitate*, *ut agatis*. Phil. 4. ubi Apoſt. commendat obſervationem eorum omnium, quæ lex naturalis ac divina præcipit & conſulit.

Quæſt. III. *An Lex naturalis præcipit*, *ut ſemper fiant actus honeſti*, *ac boni*?

Reſp. Affirm. Quia Lex naturalis præcipit, ut homo ſemper vivat decenter, ſeu agat modo conſentaneo naturæ ſuæ rationali, qua rationalis eſt; & ſic præcipit homini id omne quod neceſſarium eſt ad vivendum ſeu agendum ſemper honeſte, ac decenter naturæ rationali: *Omnia honeſte*, *& ſecundum ordinem fiant*, 1. ad Cor. 14. At ad ſemper agendum honeſte ac decenter naturæ rationali qua rationali, neceſſe eſt ut omnis ejus actus deliberatus, ſit conſentaneus naturæ rationali qua rationali, ideoque honeſtus.

Ut autem actus ſit honeſtus ac bonus, neceſſe eſt ut ſit de objecto bono, vel indifferenti, ſed conducibili ad bonum finem, ut fiat modo convenienti, & in circumſtantiis objecto debitis, & propter finem honeſtum. Nam ſi unum ex iis deſit, actus non eſt bonus, ſed malus: tunc enim non tendit decenter ac convenienter naturæ rationali in objectum, finem & circumſtantias actui debitas, & ſic non convenit, ſed diſconvenit naturæ rationali ſeu intellectuali, nec a recta ratione approbatur, ſed improbatur: quippe recta ratio dictat eum ſolum actum eſſe bonum & laudabilem, qui habet objectum legitimum, finem honeſtum, & circumſtantias objecto debitas; hinc illud axioma Theologicum: *Bonum ex integra cauſſa*: *malum ex quolibet defectu*.

Quæſt. IV. *An Lex naturalis poteſt mutari*? (1)

Reſp. 1. Ex communi ſententia, non poteſt mutari proprie. Quia Lex mutatur proprie, cum deſinit, aut fit inhoneſta, noxia vel inutilis, aut abrogatur a ſuperiore, vel contraria conſuetudine præſcribitur. At Lex naturalis neque poteſt deſinere, cum ſit neceſſaria, & lata in perpetuum, neque fieri inhoneſta, noxia, vel inutilis; cum nil præcipiat niſi bonum ac honeſtum, & ex natura rei neceſſarium, & nil vetet niſi id quod eſt per ſe malum ac inhoneſtum: neque poteſt abrogari a Superiore, nempe Deo: Deus enim non poteſt non præcipere ſemper creaturæ rationali id omne, quod ex natura rei neceſſarium eſt ad vivendum honeſte, & decenter naturæ ſuæ; nec prohibere id omne, quod ex natura rei illam dedecet: nam non poteſt creaturam rationalem non regere ſapienter & ordinate, & modo ſuæ ſanctitati conſentaneo, ideoque decenter ac conformiter naturæ rationali. Quare Lex naturalis, ſuppoſita creatura intellectuali, eſt abſolute neceſſaria. Denique non poteſt contraria conſuetudine præſcribi: nam ſi non poteſt abrogari a Deo, multo minus poteſt ab hominibus.

Reſp. 2. Lex naturalis poteſt mutari improprie, quatenus nempe poteſt fieri mutatio in circumſtantiis materiæ illius. Nam Deus poteſt materiæ Legis naturalis apponere vel tollere conditiones ac circumſtantias quaſdam, quibus poſitis aut ſublatis, actiones jam non ſunt Lege naturali prohibitæ, vel præceptæ, & per quas mutatur materia.

Nota. Aliquid eſt de jure naturali permiſſive, vel præceptive. Illud eſt de jure naturali permiſſive, quod Lex naturalis nec præcipit, nec vetat, nec irritat; ſed permittit fieri, vel aliter de eo ſtatui. Illud eſt de jure naturali præceptive, quod præcipitur vel prohibetur jure naturali, ac proinde cujus oppoſitum a nemine ſtatui poteſt.

Quæſt. V. *An ſaltem Deus poteſt diſpenſare in aliquo præcepto Legis naturalis*?

Reſp. 1. Ex communi ſententia, non poteſt diſpen-

netur; *hoc eſt*, *quatenus lumine rationis ſemper permanente in intellectu*, *ſemper in nobis ineſt potentia percipiendi præcepta naturalis legis*, *etſi non ſemper actu eadem conſiderentur*. 4. *Quando quidem* conſcientia *eſt actuale rationis practicæ dictamen*, *oſtendens in particulari*, *quid hic & nunc agendum ſit*; *ideo neceſſe eſt*, *ipſum diſcrepare non ſolum a* ſynderesi, *quæ merus eſt habitus ex dictis*: *ſed etiam a* lege naturali, *quæ generale dumtaxat dictamen eſt eorum*, *quæ agenda*, *aut omittenda ſunt*. 5. *Quamvis conſcientia præſupponat* legem naturalem, lumen rationis, *&* ſynderesim; *attamen iſta ſola*, *non horum quidpiam*, *proprie eſt* regula proxima *agendi*. *Quippe legis æternæ decreta*, *quæ per lumen rationis*, *ac ſynderesim poſſunt innoteſcere*, *hominem agere volentem proxime non dirigunt*, *niſi practico quodam ratiocinio invicem componantur*, *& actionibus eliciendis applicentur*, *quod alia voce* conſcientiam *dicimus*. *Jam vero vel ſola* legis naturalis *notio*, *ſic clare diſtincteque efformata*, *extra dubium omnino ponit ejuſdem quoque legis* extantiam; *ut proinde mirandum*, *potuiſſe homines exiſtere priſca*, *recentique memoria* (*N.* 258. 269.) *qui hanc negarent*. *Quoniam auſu iſto temerario evadunt plane injurioſi tum in Deum O. M. tum in ſeipſos*, *tum in univerſam hominum nationem*, *prorſus expediret ipſos adhuc vivos ſepulturæ mandari*: *ne fœtore ſuæ perverſitatis aerem inficiant*. *Sed quantumvis ſummo conſenſu omnes*, *quibus non nutat cerebrum*, *fateantur extare naturalem legem*, *qua fit*, *ut alia honeſta*, *alia turpia ſint*; *independenter ab humana quavis conſtitutione*, *aut conſuetudine*; *ingens tamen apud Eruditos diſcordia eſt in determinandis hujuſce legis naturalis* principiis cognoſcitivis. *De his Theologi Morales plerumque nihil peculiare ſolent edicere*: *multa vero ex profeſſo tradunt Ethices*, *ac Juris naturalis Tractatores noviſſimi*, *tum Catholici*, *tum Acatholici*. *Nec deſunt*, *qui cum Cl. Antonio Genuenſi ſpartam hanc adornent etiam in Diſquiſitionibus Metaphyſicis*.

(1) *Undenam ſubſidia mutuari liceat ad graviſſimam hanc quæſtionem*, *aliaſque ei cognatas*, *rite perſcrutandas ac definiendas*, *a nobis indicatum N.* 325.

Digitized by Google

ſpenſare directe & proprie. Quia diſpenſare proprie in lege eſt liberare aliquem ab obligatione Legis: manentibus omnibus circumſtantiis, ſub quibus Lex viget & obligat. At Deus non poteſt abſolute hoc facere in Lege naturali. Ergo. *Prob. min.* Nam Deum liberare aliquem ab obligatione Legis naturalis, manentibus omnibus circumſtantiis, ſub quibus illa per ſe obligat, eſt Deum concedere alicui ut agat aliquid jure naturali vetitum, vel omittat aliquid hoc jure præceptum, manentibus omnibus circumſtantiis, in quibus id jure naturali prohibetur, vel præcipitur: ac proinde ut agat id quod eſt intrinſece malum ac inhoneſtum, vel omittat id quod tunc ex natura rei neceſſarium eſt ad honeſtatem morum, & cujus omiſſio dedecet naturam rationalem. At Deus non poteſt abſolute hoc concedere: nam hæc conceſſio repugnat ſanctitati, ac ſapientiæ divinæ, & decenti ac ordinatæ gubernationi creaturæ intellectualis.

Obj. 1. Deus reipſa diſpenſavit in variis legis naturalis præceptis. Nam 1. diſpenſavit cum Abrahamo in homicidio, præcipiendo ut filium innocentem occideret. 2. Cum Patriarchis in Polygamia. 3. Cum Judæis in furto, nempe ut retinerent vaſa Ægyptiorum ipſis commodata. 4. Cum Judæis in diſſolutione matrimonii per libellum repudii. 5. Cum iiſdem in uſura. 6. Cum Oſea, ut fornicaretur. 7. Cum Machabæis, ut pugnarent die Sabbati: Ergo.

Reſp. Neg. ant. & ejus probationem. Nam Deus non præcepit, nec permiſit has actiones, manentibus omnibus circumſtantiis, ſub quibus lege naturali prohibitæ ſunt, ſed ſolum mutavit conditiones ac circumſtantias materiæ legis naturalis, ſub qua mutatione actiones illæ non ſunt lege naturali prohibitæ. Itaque.

Ad 1. *Reſp.* Deus, ut ſupremus vitæ ac necis omnium dominus, dedit Abrahamo jus in vitam filii innocentis, ut illum ſibi immolaret. Occiſio autem innocentis, facta auctoritate & juſſu Dei, non eſt injuſta, nec vetita lege naturali, nec proinde homicidium, ſed eſt juſta & conſentanea juri divino naturali.

Ad 2. *Reſp.* Uxorum pluralitas non eſt contra jus naturale, poſita conceſſione divina. Nam non repugnat abſolute fini primario conjugii, qui eſt prolis ſuſceptio & educatio; ſed tantum adverſatur ſocietati & paci familiæ, & difficiliorem reddit bonam liberorum educationem, quibus incommodis Deus facile auxiliis gratiæ proſpicere poteſt. Polygamia quidem ponit inæqualitatem juris ac dominii corporum; ſed hanc injuſtitiam tollit ſeu impedit Deus, mariti corporis dominium in plures uxores dividendo, quibus proinde jam non fit injuria, cum Deus ſit ſupremus omnium creaturarum, & jurium illarum dominus.

Porro Deus uxorum pluralitatem Patriarchis conceſſit, ad majorem fidelis populi, ex quo Chriſtus naſciturus, & verus Dei cultus in ceteras gentes propagandus erat, multiplicationem.

Ad 3. *Reſp.* Deus tamquam ſupremus rerum omnium dominus, Ægyptiorum vaſa Iſraelitis donavit, ita ut Ægyptii jam deſinerent eſſe illorum domini; & ſic Iſraelitæ non abſtulerunt nec retinuerunt rem alienam, ſed ſuam factam per donationem Dei, nec proinde furti rei fuere. Deus autem dominium rerum Ægyptiorum in Iſraelitas tranſtulit, tum ut ſummam Ægyptiorum in Iſraelitas crudelitatem puniret, tum etiam ut Iſraelitis debitam redderet laborum ſuorum mercedem, qua fraudati fuerant ab Ægyptiis.

Ad 4. *Reſp.* Matrimonium diſſolvi poteſt auctoritate Dei, ut auctoris naturæ, & ſupremi omnium jurium creaturarum domini. Repudium autem permittendo, hoc ipſo irritavit ſeu diſſolvit prioris matrimonii vinculum, quo diſſoluto vir & prior uxor poterant aliud matrimonium contrahere. Lex enim naturalis prohibet dumtaxat ſecundum matrimonium, quamdiu prioris vinculum manet.

Ad 5. *Reſp.* Tradetur reſponſio, ubi de uſura agetur. (*)

Ad 6. *Reſp.* cum SS. Auguſt. & Hier. Deus non juſſit Oſeæ, ut fornicaretur, ſed ut mulierem, quæ prius fornicaria erat, duceret uxorem, & ad eam affectu maritali accederet. Illa autem mulier vocatur adhuc poſt matrimonium fornicaria, quia talis ante illud fuerat; & filii ejus filii fornicationum appellantur, quia nati erant ex matre, quæ fuit fornicaria.

Ad 7. *Reſp.* Præceptum de Sabbato non eſt de jure naturali quoad determinationem temporis: Præterea in facto Machabæorum non intervenit proprie diſpenſatio, ſed ſolum interpretatio legis. Nam illa lex non prohibebat opus ad humanam ſalutem neceſſarium, ut probat Chriſtus Matth. 12. nec proinde actum pugnandi contra hoſtes, præſertim infideles.

Obj. 2. Papa per auctoritatem a Deo acceptam diſpenſat. 1. In actuali reſidentia Epiſcoporum in ſuis Diœceſibus. 2. In votis & juramentis. 3. In matrimonio rato non conſummato, quæ tamen omnia ſunt de jure naturali.

Ad 1. *Reſp.* Papa non eximit Epiſcopos ab obligatione reſidentiæ actualis in iis circumſtantiis, in quibus ad eam lege naturali tenentur; ſed ſolum ſua auctoritate declarat Epiſcopum in his aut illis circumſtantiis poſſe legitime a ſuis ſedibus abeſſe.

Ad 2. *Reſp.* Papa non tollit obligationem voti & juramenti, manente ipſo voto & juramento, ſed tamquam Vicarius Dei, & ejus nomine, remittit promiſſionem Deo factam, & juramentum: qua remiſſione facta, hoc ipſo ceſſat obligatio præſtandi promiſſum. Nam lex naturalis non præcipit reddi promiſſum, relaxata promiſſione. Promiſſio autem Deo facta, relaxari poteſt a Deo, non ſolum immediate, ſed etiam mediate, nempe per ſuum Vicarium OEconomum.

Ad 3. *Reſp.* Papa diſpenſat in matrimonio rato non conſummato, nomine Dei, vinculum conjugale tollendo, & reſcindendo matrimonii contractum. Lex autem naturalis non obligat niſi ad ſervandum matrimonium non diſſolutum, nec vetat illud diſſolvi ex graviſſima cauſſa per ſupremam poteſtatem accep-

(*) *Non fœneraberis Fratri tuo ad uſuram, ſed alieno.* „ *Deut.* 23. *D. Ambr. de Tobia c.* 15. „ *Qui erat tunc alienigena niſi Amalec, niſi Amorrhæus, niſi hoſtis? . . . ab hoc uſuram exige quem* „ *non ſit crimen occidere.* „

Digitized by Google

ceptam a Deo, qui ut naturæ auctor, & rerum ac jurium omnium dominus, poteſt pro libito vinculum matrimonii diſſolvere, & quemlibet contractum reſcindere ſive per ſe, ſive per alium. Deus tamen nemini conceſſit poteſtatem diſſolvendi matrimonii conſummati baptizatorum.

Igitur in his omnibus Summus Pontifex non diſpenſat proprie in lege naturali, legis naturalis obligationem directe tollendo, materia ejus ſecundum omnes ſuas conditiones remanente; ſed improprie tantum diſpenſat, tollendo aliquam conditionem ſeu circumſtantiam ſe tenentem ex parte materiæ, aut actum fundantem obligationem annullando: quod facere poteſt ut Dei Vicarius, OEconomus, & ſupremus Eccleſiæ Paſtor a Deo conſtitutus.

Reſp. 2. Deus poteſt diſpenſare improprie in iis Legis naturalis præceptis, quorum materia pendet a dominio Dei, quatenus poteſt materiæ legis apponere vel tollere conditiones ac circumſtantias quaſdam, quibus poſitis, aut ſublatis, actiones jam non ſunt Lege naturali prohibitæ vel præceptæ: Sic Deus, ut ſupremus rerum ac jurium omnium creaturarum dominus, poteſt alicui tribuere jus uſurpandi bona aliena, occidendi innocentem &c. Quo jure dato, acceptio boni alieni non eſt injuſta, immo non eſt acceptio alieni, ſed boni, quod fuit alienum, & per donationem Dei factum eſt proprium accipientis, occiſio innocentis eſt juſta, cum fiat auctoritate accepta a Deo, qui poteſt pro libito diſponere de vita hominum &c. In iis vero præceptis, quorum materia non pendet a dominio Dei, ne improprie quidem diſpenſare poteſt; nam ſunt quidam actus ita intrinſece mali, ut in nulla circumſtantia fieri poſſint liciti, cujuſmodi ſunt odium Dei, blaſphemia, idololatria, hæreſis, perjurium &c.

Quæſt. VI. *Quid eſt Lex poſitiva?*

Reſp. Lex poſitiva in genere eſt ea, quæ libere a legislatore lata eſt, & aliter promulgata quam per lumen naturale, videlicet aliquo ſigno externo, puta voce, vel ſcripto. Alia eſt mere poſitiva, quæ ſcilicet ſtatuit aliquid, quod non eſt ſic ſtatutum jure naturali, ſed quod jus naturale permittit ſic ſtatui, ut lex vetans comeſtionem certarum rerum. Alia eſt etiam naturalis ex parte materiæ, quæ ſcilicet ſtatuit aliquid, quod jam ſic lege naturali ſtatutum eſt, qualia ſunt omnia præcepta Decalogi, excepta determinatione Sabbati.

Lex vero divina poſitiva eſt ea, quæ a Deo libere lata eſt, & aliter promulgata quam per lumen naturale. Tales ſunt Lex vetus, & Lex evangelica, quæ ſunt etiam Lex naturalis ex parte materiæ, quoad præcepta ſcilicet moralia, & mere poſitiva quoad cetera præcepta.

SECTIO III.

De Lege humana.

NOta. Jus gentium eſt jus ab omnibus aut fere omnibus gentibus, uſu & conſuetudine vim Legis habente, introductum; Sive eſt jus non ſcriptum, quod libero omnium aut fere omnium nationum conſenſu & uſu receptum, vim obligandi habet. Sic ad jus gentium ſpectat diviſio & proprietas bonorum &c. Quare jus gentium eſt quædam Lex humana virtualiter & æquivalenter.

CAPUT I.

De cauſſa efficiente, & materia Legis humanæ?

QUæſt. I. *Quinam poſſunt ferre leges, & quibus?*

Reſp. 1. Leges Eccleſiaſticas ferre poſſunt 1. Papa pro tota Eccleſia, ex Joan. 21. *Paſce agnos meos, paſce oves meas.* 2. Concilium Gen. etiam pro tota Eccleſia, Nationale pro tota natione, & Provinciale pro ſua Provincia. 3. Legatus Apoſtolicus pro ſua provincia. 4. Epiſcopus pro ſua diœceſi, licet non conſecratus, modo ſit confirmatus; Archiepiſcopi autem, Primates, & Patriarchæ extra Concilium poſſunt pro ſua tantum diœceſi. 5. Qui habent juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, ut aliqui Abbates pro locis ſibi ſubjectis. 6. Ordines Religioſi in Capitulo generali; non tamen illorum Præpoſiti generales, niſi ex ſpeciali & expreſſa conceſſione Papæ, quæ ordinarie non datur; neque Ordo feminarum, qui æque eſt incapax juriſdictionis eccleſiaſticæ, ac earum ſingulæ: ideoque non poteſt ferre leges proprie dictas, ſed ſolum ſtatuta conventionalia, & obligantia vi voti obedientiæ.

Reſp. 2. Leges civiles ſancire poſſunt, Imperator pro toto Imperio, Rex & quivis Princeps, ac Reſpublica ſuperiorem non agnoſcens, pro ſuis ditionibus. Ratio generalis eſt, quia Epiſcopi, & Principes ſæculares præpoſiti ſunt Rectores communitatis perfectæ; ac proinde habent legislativam poteſtatem, utpote neceſſariam ad recte ac convenienter regendam communitatem perfectam; nec enim recte ac convenienter communitatem perfectam regere poſſunt, niſi habeant poteſtatem efficaciter ac ſtabiliter ſtatuendi ea, quæ ad bonum commune expediunt, & curandi ut obſerventur, coercendo, & puniendo improbos ac rebelles, omneſque in officio continendo.

Nota. Qui poſſunt condere leges, a fortiori poſſunt ferre præcepta, quæ etiam imponere poteſt quivis Superior privatus reſpectu ſuorum ſubditorum, circa materiam directioni ſuæ ſubjectam; nam nemo poteſt eſſe Superior ſine poteſtate præcipiendi.

Reſp. 3. Nemo poteſt ferre leges, niſi ſuis ſubditis, & de rebus ſuo regimini ſubjectis; cum nemo habeat poteſtatem in non ſubditos, & circa res ſuo regimini minime ſubjectas. *Poteſtas ſpiritualis & ſæcularis, utraque deducitur a poteſtate divina: & ideo in tantum ſæcularis poteſtas eſt ſub ſpirituali, in quantum eſt ei a Deo ſuppoſita, ſcilicet in his quæ ad ſalutem animæ pertinent. Et ideo in his magis eſt obediendum poteſtati ſpirituali, quam ſæculari. In his autem, quæ ad bonum civile pertinent, eſt magis obediendum poteſtati ſæculari, quam ſpirituali, ſecundum illud* Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari*, ait S. Th. in 2. diſt. 44. qu. 2. art. 4. ad 4. Hinc 1. Principes mere Eccleſiaſtici non poſſunt ferre leges niſi de rebus ſpiritualibus, & ad regimen Eccleſiaſticum; Sæculares vero niſi de rebus temporalibus, & ad gubernationem politicam pertinentibus. Principes tamen ſæculares, *quos Deus ſanctæ fidei, Eccleſiæque protectores eſſe voluit*, Trid. ſeſſ. 25. c. 20. ut tales poſſunt, & debent fidem, Eccleſiamque tueri, & curare ut ejus leges obſerventur, ut monet S. Leo

ad

Digitized by Google

ad Leonem Imper. ep. 75. *Debes incunctanter advertere regiam poteſtatem tibi non ſolum ad mundi regimen, ſed maxime ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam, ut auſus nefarios comprimendo, & quæ bene ſunt ſtatuta defendas, & veram pacem his, quæ ſunt turbata, reſtituas.*

2. Imperator non poteſt ferre leges pro regionibus, quarum non eſt dominus jure feudi vel alio titulo; & ſic regiones illæ non tenentur legibus Juſtiniani, aut aliis Imperatoriis, niſi eas adoptaverint ſupremus Princeps, vel conſuetudo.

3. Nemo poteſt ferre leges contrarias legibus ſui Superioris: Quia poteſtas inferioris non prævalet, immo ſubeſt poteſtati Superioris. Sic Epiſcopus non poteſt ferre leges contra jus commune, vel legem Papæ.

Quæſt. II. *Quid poteſt ſtatuere Lex humana?*

Reſp. 1. Non poteſt quidquam ſtatuere contra legem divinam ſive naturalem, ſive mere poſitivam. Nam poteſtas humana eſt ſubordinata poteſtati ac voluntati Dei, & inferior non poteſt derogare juri ſuperioris: quo ſpectat illud Act. 5. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.*

Reſp. 2. Homines poſſunt multa præcipere, vetare, aut irritare, quæ nec lege naturali, nec poſitiva divina, præcepta, vel vetita, aut irrita ſunt. Conſtat 1. ex praxi: nam multa legibus humanis ſtatuuntur, quæ lege divina naturali aut poſitiva ſic ſtatuta non ſunt, quæque, ſuppoſita lege humana, obligant, ex lege divina, naturali, & poſitiva generaliter præcipiente, ut ſubditi juſtis ſuperiorum præceptis obtemperent. 2. Quia legiſlator humanus habet poteſtatem legibus ſtatuendi ea, quæ ad bonum commune expediunt; poteſtas enim legiſlativa hominibus conceſſa, tanta eſt, quantum poſtulat bonum commune, propter quod datur: nam (ut ait S. Th. 1. 2. q. 95. art. 3.) *Uniuſcujuſque rei, quæ eſt propter finem, neceſſe eſt quod forma determinetur ſecundum proportionem ad finem.* At multa ad bonum commune expediunt, quæ nulla lege divina ſtatuta ac determinata ſunt. 3. Alioqui non extaret poteſtas vere legiſlativa humana, ſed tantum poteſtas declarativa vel determinativa juris divini.

Reſp. 3. Legiſlator humanus non poteſt omnibus quoslibet virtutum actus etiam heroicos præſcribere, niſi bonum commune aliquem ejuſmodi actum exigeret. Quia Lex humana debet eſſe accommodata hominum conditioni, & vere moraliter poſſibilis toti communitati, aut ſaltem majori parti illius. At exercere quoslibet actus virtutum non eſt hujuſmodi, hoc enim paucorum eſt ac perfectorum. Ergo. *Major conſtat.* Nam Lex humana debet eſſe utilis bono communi ad quod ordinatur: at non erit talis, ſi non ſit accommodata hominum conditioni, & moraliter poſſibilis majori ſaltem parti communitatis: nam lex moraliter impoſſibilis a paucis obſervaretur, ac proinde eſſet in ruinam majori parti eam tranſgredienti; ſicque poſita hac lege, major pars ſubditorum pejor evaderet.

Hoc tamen non debet intelligi de legibus, quæ poſſunt ferri ex aliqua hypoteſi voluntaria: ſic enim Eccleſia præcipit caſtitatem perpetuam iis, qui ſacros Ordines ſuſcipere volunt. Sic etiam ex hypotheſi delicti gravis imponi poſſunt graves pœnæ. Item nec de Regulis Religioſorum ex amore perfectionis ſponte ſuſceptis.

Reſp. 4. Legiſlator humanus poteſt omnibus præcipere actus illos virtutum, qui ad bonum commune expediunt, & ordinariæ facultati communitatis accommodati ſunt; & poteſt prohibere illos actus vitiorum, qui bono communi noxii ſunt, & cum morali utilitate Reip. coerceri ac puniri poſſunt. Nam poteſtas ferendi leges hominibus data, tantam habet latitudinem, quantam poſtulat bonum commune, propter quod datur: finis enim eſt menſura eorum, quæ ſunt & requiruntur ad finem. Cum autem non ſit idem finis poteſtatis eccleſiaſticæ & civilis, unaquæque poteſt ſolum præcipere actus virtutum illarum, quæ ſuo fini accommodatæ ſunt. Proximus quippe eccleſiaſticæ poteſtatis finis eſt cultus divinus & felicitas æterna; Civilis vero poteſtatis proximus finis eſt publica tranquillitas & temporalis felicitas populorum: quamvis ejus finis ultimus ſit gloria Dei, & æterna hominum felicitas; nam omne regimen ad Dei gloriam, & æternam hominum ſalutem referri debet.

Reſp. 5. Superior habet poteſtatem obligandi ſubditos in omni caſu, in quo judicat ſe poſſe obligare: quamdiu non eſt evidens eum falli, ſic judicando. Nam bonum commune & recta gubernatio poſtulat, ut hanc poteſtatem habeat. Alioqui magna daretur ſubditis licentia Superiorum juſſa abnuendi; quod multum obeſſet rectæ eorum gubernationi, & bono communi.

Quæſt. III. *An lex humana poteſt præcipere actus internos?*

Reſp. 1. Lex humana poteſt præcipere actus internos neceſſarios, ut actus externi ſint in tali ſpecie morali, puta contractus, juramenti, Sacramenti, orationis &c. Ita communiter. Quia 1. Eccleſia habet poteſtatem præcipiendi actus externos, qui neceſſarii ſunt, aut valde expediunt ad rectam gubernationem, bonum commune Eccleſiæ, & cultum Dei convenientem. At actus externi, in tali ſpecie morali conſtituti, tales ſunt. Ergo Eccleſia poteſt ejuſmodi actus externos præcipere. Ergo poteſt etiam præcipere actus internos neceſſarios, ut illi actus externi ſint in tali ſpecie: nam qui poteſt præcipere aliquid, poteſt etiam præcipere id omne, ſine quo illud eſſe nequit: alioqui non haberet veram & efficacem poteſtatem illud præcipiendi. 2. Eccleſia poteſt præcipere Sacerdoti, ut vere ſacrificet, baptizet &c. Fidelibus, ut vere orent, contrahant, jurent, voveant &c. Nam hi actus ſunt neceſſarii, vel valde expediunt ad bonum commune Eccleſiæ, cultumque in ea debitum. Ergo Eccleſia poteſt præcipere intentionem ſacrificandi, laudandi Deum, orandi, ſe obligandi, jurandi &c. cum ſine hac intentione tales actus fieri nequeant.

3. Reipſa Eccleſia præcipit Confeſſionem ſacramentalem validam, ac proinde etiam dolorem internum ad illam requiſitum: nam Alex. VII. damnavit hanc propoſitionem: *Qui facit Confeſſionem voluntarie nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.* Item Eccleſia præcipit promovendis ad beneficia & gradus theologicos, ut jurent ſe ſincero animo damnare quinque famoſas Propoſitiones. In ſenſu doctrinæ Janſenii: qui præcepto non ſatisfit, niſi interius credant has propoſitiones hæreticas contineri quoad ſenſum in libro Janſenii, ut declaravit Clemens XI. in Bulla *Vineam Domini Sabaoth* recepta ab Eccleſia.

Digitized by Google

Reſp. 2. Eccleſia poteſt præcipere actus internos neceſſarios, ut actus externi ſint boni ac honeſti. Quia 1. Eccleſia habet poteſtatem præcipiendi actus externos honeſtos. Nam hæc poteſtas multum expedit, Immo neceſſaria eſt ad rectam Eccleſiæ gubernationem, ad cultum Religionis in Eccleſia debitum, & ad bonum animarum. Ergo poteſt etiam præcipere actus internos ad honeſtatem neceſſarios, præſertim cum Eccleſiæ poteſtas ſit ſpiritualis, & immediate ordinata ad ſalutem animarum: nam ſine hac poteſtate inanis ac nulla eſſet prior poteſtas. 2. Reipſa Eccleſia præcipit actus externos, ut honeſtos, ſic præcipit Communionem Paſchalem honeſtam ac religioſam: nam Innocent. XI. damnavit hanc propoſitionem: *Præcepto Communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Domini manducationem.* Item præcipit Beneficiatis, ut officium *ſtudioſe & devote* celebrent, c. *Dolentes, de celebrat.* & fidelibus auditionem ſacri religioſam, & cum attentione internam; unde oppoſitum damnavit Clerus Gallic. anno 1700. Eccleſia autem dici non poteſt ſibi attribuere poteſtatem aliquam, quam reipſa a Chriſto non acceperit; cum ſemper regatur a Spiritu Sancto, & ſit *columna & firmamentum veritatis*, 1. ad Tim. 3.

Reſp. 3. Eccleſia poteſt præcipere actus internos neceſſarios, ut actus externi ſint talis honeſtatis ſeu virtutis. Quia 1. Eccleſia poteſt præcipere actus internos neceſſarios, ut actus externi ſint honeſti ac boni: Ergo etiam ut ſint honeſti tali honeſtate ſpeciali. Quidni enim hoc æque poſſit ac illud, cum utrumque ad cultum Religionis conducat, & communi Eccleſiæ bono expedire poſſit? 2. Eccleſia poteſt præcipere non ſolum ut actus externus recte fiat, ſed etiam ut fiat propter talem finem bonum: ſic in gravi neceſſitate vel periculo communi, Epiſcopi jejunia & preces fidelibus interdum præcipiunt ad avertendum calamitatem publicam, obtinendam pacem &c. Nec ſatisfacit tali præcepto, qui jejunat vel orat ob alium finem, licet bonum, cum non faciat id totum, quod præcipitur. 3. Reipſa Eccleſia prohibet, ne actus externi fiant aut omittantur propter talem finem malum, ut patet ex *Clementina* 1. *de ſtatu Monac.* ubi excommunicatur Monachus Benedictinus, qui ſine licentia Prælati ſe confert ad Curiam animo accuſandi Prælatum; Et ex *Clementina* 1. *de Hæret.* ubi excommunicantur Inquiſitores, qui ex odio, vel amicitia, vel lucri cupiditate omittunt contra juſtitiam & conſcientiam procedere contra aliquem in cauſſa Fidei. Ergo Eccleſia vetare poteſt, ne actus aliqui fiant ex tali fine, ideoque ſint inhoneſti ſpeciali inhoneſtate. Ergo etiam poteſt præcipere ut actus externi fiant ex tali fine honeſto, Ideoque ſint honeſti tali ſpecie honeſtatis: nam actus boni ſumunt ſpeciem a fine. Ergo Eccleſia poteſt præcipere actus internos neceſſarios, ut actus externi ſint honeſti in tali ſpecie honeſtatis ſeu virtutis.

Porro actus internus ad talem honeſtatem actus externi neceſſarius, quantum ad poſitionem vel omiſſionem ſui, poteſt ſufficienter innoteſcere per poſitionem vel omiſſionem actus externi, ad cujus honeſtatem requiritur: quia cum actu externo unum eumdemque actum totalem conſtituit, ac proinde poſito actu externo in talibus circumſtantiis internus rationabiliter præſumitur poni, niſi ſufficientia ad contrarium judicandum adſint indicia: omiſſo autem actu externo, internum omitti certo cognoſcitur; ideoque talis actus internus eſt ſufficienter proportionatus legi humanæ etiam coactivæ.

Quæſt. IV. *An Eccleſia poteſt præcipere vel prohibere actus internos?*

Reſp. Communis ſententia negat (1); ſed afferunt Gloſſa in c. *Cogitationis*, diſt. 1. *de pœnit.* Adrian. Major, Julius Clarus, Roſella, Albertin. Medina, Cardenas, La-Croix &c. Et probant 1. ex Matth. 18. *Quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo &c.* quæ verba generalia ſunt, & ſignificant ampliſſimam poteſtatem a Chriſto Eccleſiæ conceſſam, quæ proinde limitari non debet ad actus externos. 2. Quia poteſtas Eccleſiæ eſt ſpiritualis, & ordinatur immediate ad ſalutem animarum, quæ pendet maxime ab actibus internis, cum ſint materia proportionata fini poteſtatis eccleſiaſticæ: nam finis cujuslibet poteſtatis eſt menſura illius. 3. Eccleſia præcipit directe & immediate actus internos. Sic c. ult. *de hæret. in* 6. Papa præcipit Inquiſitoribus, ut puram & providam intentionem habeant. 4. Reipſa Concil. Trid. ſeſſ. 6. in procemio prohibet ne aliter credatur, quam ſuo decreto ſtatuitur. Ergo diſſenſus mere internus, non ſolum præcepto divino, ſed etiam eccleſiaſtico prohibetur. 5. Urbanus VII. mandavit in omnibus & per omnia ſervari ab omnibus Rubricas Miſſalis Romani, inter quas una præſcribit, ut Sacerdos *aliquantulum quieſcat in meditatione Sanctiſſimi Sacramenti*: quæ certe meditatio eſt actus mere internus. 6. Innoc. XI. damnavit hanc propoſitionem Michaelis de Molinos: *Riſu digna eſt doctrina quædam nova in Eccleſia Dei, animam quoad interna gubernari debere per Epiſcopos .... Quia Eccleſia non judicat de occultis.*

Nec obſtat, inquiunt, illud c. *Sicut* 2. *de Simon. Eccleſia non judicat de occultis.* Et c. *Tua nos*, eod. tit. *Nobis datum eſt de manifeſtis tantummodo judicare.* Quia ad præcipiendum & obligandum in conſcientia, non neceſſe eſt ut Superior poſſit cognoſcere tranſgreſſionem factam, ſed ſufficit ut revera velit obligare, ſeu præcipere: nam hoc ipſo culpæ & pœnæ reatus contrahitur apud Deum, qui vindex eſt violationis legum humanarum. Neque, inquiunt, inutilis eſt hæc poteſtas circa actus mere internos. Nam ut poteſtas præcipiendi ſit utilis & efficax, ſufficit quod poſſit obligare in conſcientia, & ſub culpa a Deo punienda; hæc enim obligatio ſatis per ſe urget impletionem præcepti, ut patet in lege naturali.

Immo ſunt qui putant Eccleſiam punire poſſe pœna ipſo facto lata actus mere internos, v. g. hæreſim mera internam; ſicut punit occultam: quia ad hoc non requiritur cognitio tranſgreſſionis.

Ad

(1) *Benedictus XIV.* (*lib.* 9. de Syn. Diœc. *cap.* 4. *n.* 4.) Eccleſia non poteſt per ſe directe & immediate præcipere, aut prohibere actum mere internum: juxta communem Theologorum ſententiam, quam cum S. Thoma 1. 2. q. 91. art. 4. & q. 100. art. 9. docet Suarez lib. 4. de Legibus c. 12. per totum.

Digitized by Google

Ad auctoritatem & rationem S. Thomæ reſpondent: Homo quidem non poteſt de actibus mere internis ferre legem coactivam coactione externa, hoc eſt, obligantem ſub pœna per hominis ſententiam ferenda: quia talis lex requirit, ut homo per ſe poſſit cognoſcere, judicare, & punire; quod præſtare non poteſt, ſi materia legis eſſet actus mere internus, utpote prorſus occultus. Sed, inquiunt, poteſt homo ferre legem obligantem tantum ſub culpa a Deo punienda, vel etiam ſub pœna ipſo facto contrahenda circa ea quæ non poteſt cognoſcere, nec per ſe punire: quia lex illa per ſeipſam ſufficienter cogit, & punit tranſgreſſorem, & per ſe operatur omnem effectum quem habere poteſt, & qui intenditur a legiſlatore.

Quæſt. V. *An Lex ponit rem præceptam in ea virtute, ex cujus motivo etiam extrinſeco præcipitur?*

Reſp. Affirm. Ita Delugo, Cardenas, & alii communiſſime. Quia 1. omnis actus ſpecificatur a fine etiam extrinſeco, propter quem fit. Sic actus, quo quis furatur, ut ſe inebriet, eſt in ſpecie furti & ebrietatis; & furans ex hoc fine, magis eſt intemperans quam fur, ut docent Ariſtoteles, & S. Thomas. Ergo lex pariter ſpecificatur a fine etiam extrinſeco, ſicut omnis electio medii ſpecificatur a fine intento: nam lex æque finem extrinſecum intendit, & actionem aliquam præcipit, vel vetat tamquam medium ad illum finem. Permutatio beneficiorum ex propria auctoritate, non eſt de ſe mala contra Religionis virtutem, ſed ſolum quia prohibetur ab Eccleſia ex motivo religionis & reverentiæ erga res ſacras. Item ſumptio cibi vel potus leviſſimi ante Communionem eſt ſacrilega, ob prohibitionem Eccleſiæ factam ex motivo reverentiæ erga Euchariſtiam.

Ut autem præceptum obliget ſubditum ex illa virtute, ex cujus motivo materiæ extrinſeco imponitur, requiritur, 1. Ut ſuperior declaret, ſe ex illo motivo præcipere, ſi non ſit aliunde notum: alioqui actus non præſumitur præcipi niſi ex motivo ſuo intrinſeco, v. g. jejunium ex motivo temperantiæ. 2. Ut velit obligare ad illam virtutem, & præceptam facere materiam ejus neceſſariam: quamvis enim Eccleſia præcipiat jejunium in vigilia Nativitatis Chriſti v. g. non ſolum ex motivo intrinſeco temperantiæ, ſed etiam ex motivo extrinſeco Religionis, nempe ad honorem Chriſti; quia tamen obligationem Religionis nobis non imponit, qui iſto die non jejunat, peccat ſolum contra temperantiam.

Quæſt. VI. *An qui violat legem humanam de actu virtutis alicujus, v. g. Religionis, peccet ſolum contra obedientiam?*

Reſp. Peccat etiam contra virtutem illam, cujus actus præcipitur. Quia obligatur ad actum virtutis qui præcipitur, cum præceptum humanum obliget in conſcientia. Hinc qui ſacrum omittit die feſto, non abſtinet a carnibus feria ſexta, peccat contra Religionem, & temperantiam, & tenetur hæc peccata ſpecie diverſa exprimere in Confeſſione; nec ſatisfacit dicendo, ſe bis peccaſſe contra præceptum Eccleſiæ.

CAPUT II.

De obligatione Legis humanæ.

QUæſt. I. *An Principes Eccleſiaſtici, & ſæculares, poſſint etiam fidelibus (*) ferre leges obligatorias in conſcientia, ita ut earum tranſgreſſio ſit offenſa Dei, etiam mortalis in re gravi?*

Reſp. Affirm. Fide conſtat. *Prob.* 1. Ex 1. Petr. 2. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſive Regi, ſive Ducibus . . . quia ſic eſt voluntas Dei.* Et Rom. 3. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas niſi a Deo; quæ autem ſunt, a Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt . . . Ideo neceſſitate ſubditi eſtote non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Ergo qui reſiſtit poteſtati civili tranſgrediendo ejus legem, reſiſtit Deo, & acquirit ſibi damnationem etiam æternam a Deo, ut explicant Patres, & patet ex his verbis: *Ideo ſubditi eſtote propter conſcientiam.* Ergo Principes ſæculares poſſunt ferre leges, quarum tranſgreſſio ſit mortalis culpa.

Idem a fortiori poſſunt Principes Eccleſiaſtici, cum poteſtas Eccleſiaſtica ſit ſpiritualis, & altioris ordinis; & conſtat adhuc, 1. Pro Summo Pontifice: nam Chriſtus dixit Petro, & ſucceſſoribus ejus, Joan. 21. *Paſce agnos meos. Paſce oves meas.* Et Matth. 16. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.* 2. Pro Epiſcopis, nam Chriſtus dixit reliquis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus Epiſcopis, Matth. 18. *Quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo.* Et Luc. 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit me ſpernit.* Et Hebr. 13. *Obedite præpoſitis veſtris.* Item ex Trident. ſeſſ. 7. can. 8. & ſeſſ. 25. de delectu ciborum; & ex c. *Violatores*, 25. q 1. & ſeqq. Hoc etiam conſtat ex traditione, & perpetuo ſenſu, ac uſu Eccleſiæ & fidelium. Sic Act. 15. Apoſtoli, ſtatuendo Legem etiam mere poſitivam, qualis eſt Lex abſtinendi a ſanguine & ſuffocato, dicunt: *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis.* Et de Paulo dicitur: *Perambulabat . . . confirmans Eccleſias, præcipiens cuſtodiri præcepta Apoſtolorum & ſeniorum.*

Prob. 2. Quia Lex naturalis præſcribit, & recta ratio dictat ſubditos teneri Superiorum præceptis parere: nam eſſe ſuperiorem, eſt poteſtatem ac auctoritatem habere in alios, qui tamquam ſubditi debeant illi parere.

Prob. 3. Qui violat jus alterius in re gravi, hoc ipſo Deum graviter offendit: nam Deus vult ac jubet ut ſuum cuique tribuatur; & graviter vetat ne graviter violetur jus alterius, cum violare jus alterius, ſit intrinſece malum, ideoque prohibitum lege divina naturali. At violans præceptum legiſlatoris in re gravi, violat graviter jus illius, nempe jus quod habet exigendi per legem ſuam aliquid grave, & quo reipſa illud graviter exigit. Ergo. Adde quod poteſtas obligandi in conſcientia ſub mortali, ſit neceſſaria ad rectam gubernationem & efficaciam legum

(*) *Fidelibus, qui in poteſtate eorum ſint.*

gum; alioqui innumeræ eſſent tranſgreſſiones occultæ, nec finis Legis ſatis obtineri poſſet.

Nota. Obligare in conſcientia eſt imponere neceſſitatem agendi vel omittendi aliquid ad vitandam culpam, & offenſam Dei. Obligatio vero in conſcientia eſt talis neceſſitas.

Obj. 1. Multos Scripturæ textus.

1. Illud Matth. 15. *Sine cauſſa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum*. *Reſp*. Ibi Chriſtus damnat, non præcepta hominum juſta, & legitima, ſed injuſta, & contraria legi divinæ, vel etiam inutilia, quæ Phariſæi anteponebant legibus divinis.

Porro cum dicitur Deuter. 4. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor*. Supple aliquid tamquam præceptum divinum, immediate a Deo latum. Cum autem Deus Deut. 12. dicit: *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino*, loquitur de præceptis cæremonialibus, & prohibet Judæis, ne ad illa addant aliquid, præſertim ex ritibus Gentilium.

2. Illud 2. Cor. 3. *Ubi autem ſpiritus Domini, ibi libertas*. *Reſp*. Per libertatem intelligitur immunitas a ſervitute peccati, in timore ſerviliter ſervili &c. Cum autem dicitur Rom. 6. *Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia*. Et Gal. 5. *Si ſpiritu ducimini; non eſtis ſub lege*; hæc verba, *Non eſtis ſub lege*, ſignificant, non ſervitis, nec obeditis concupiſcentiæ, ſed illi imperatis. In aliquibus aliis locis per legem intelligitur lex Moſaica, quæ per Evangelicam abrogata eſt, & a qua omnes ſunt liberi.

3. Illud 1. Tim. 1. *Lex juſto non eſt poſita ſed injuſtis &c*. *Reſp*. Senſus eſt: Lex non eſt poſita juſto ad illum pœnis coercendum & terrendum; quia juſtus libenter & ex amore juſtitiæ legem obſervat. Quare lex juſto impoſita eſt ad illum dirigendum: lex quippe plura officia & effectus habet.

4. Illud Jac. 4. *Unus eſt Legiſlator, & Judex*, nempe Deus. *Reſp*. Senſus eſt, unum eſſe Legiſlatorem ſupremum & principalem, a quo ceteri ſuam poteſtatem accipiunt: ſicut Matth. 23. dicitur: *Unus eſt Pater veſter, qui in cælis eſt. Nec vocemini Magiſtri: quia Magiſter veſter unus eſt Chriſtus*. Et vero cum multa ad bonum commune neceſſaria, & utilia ſint, quæ jure naturali, & poſitivo divino ſtatuta non ſunt, neceſſe fuit dari a Deo hominibus poteſtatem illa ſtatuendi, & alia non ſatis jure divino determinata magis determinandi.

Obj. 2. Præcepta evangelica ſufficiunt. Ergo inutilia ſunt præcepta humana. *Reſp*. Nego conſeq. Nam inter præcepta evangelica eſt præceptum parendi legibus Principum Eccleſiaſticorum, & ſæcularium, atque præceptis legitimis ſuperiorum, quorum auctoritatem commendat, & quibus obedientiam præcipit Chriſtus per ſe & per Apoſtolos. Unde ad ſervandam legem Evangelicam obtemperandum eſt legibus ac præceptis humanis.

Obj. 3. Inferior non poteſt obligare in foro ſuperioris. Ergo homo non poteſt ligari in foro conſcientiæ, quod eſt forum Dei. *Reſp*. Inferior obligare poteſt in foro ſuperioris, quando poteſtas inferioris eſt ab ipſo ſuperiore. Omnis autem poteſtas eſt a Deo.

Obj. 4. Principes, præſertim ſæculares, non intendunt obligare ſub peccato. *Reſp*. Hoc ſaltem virtualiter, & implicite intendunt. Nam hoc ipſo, quod intendunt uti poteſtate legiſlativa, quæ a Deo derivatur, ſufficienter intendunt obligare ſub peccato, propter eſſentialem connexionem uſus poteſtatis a Deo derivatæ, & obligationis ſub culpa.

Inſtabis. Legiſlator humanus non exprimit obligationem in conſcientia, & ſæpe de ea non cogitat, ferendo legem. Ergo non obligat in conſcientia. *Reſp*. Nego conſeq. Quia ad obligandum in conſcientia non requiritur expreſſa intentio, & mentio obligationis in conſcientia, ſed ſufficit implicita, & virtualis, contenta ſcilicet in præcepto. Nam hoc ipſo quod ſuperior præcipit aliquid, ad illud ſub culpa, mortali vel veniali pro gravitate, vel levitate rei præceptæ, obligat vi legis divinæ generaliter præcipientis obſervationem omnis legitimi præcepti ſuperiorum: obligatio enim ſub culpa eſſentialiter annexa eſt præcepto cuilibet legitimo, quia Deus vult, & jubet, ut legitimis ſuperiorum præceptis obtemperemus. Quare violando præceptum hominis, violatur etiam illud præceptum divinum generale, quod ſane obligat pro capacitate materiæ.

Quæſt. II. *Quandonam Lex humana obligat ſub mortali culpa?*

Reſp. 1. Ex communi ſententia, ad hoc requiritur materia gravis. Quia 1. poteſtas humana eſt limitata, & commenſurata exigentiæ ac capacitati materiæ. 2. Obligare graviter in re ex omni parte levi, eſt contra rectam rationem, bonum commune, & convenientem gubernationem, & in perniciem animarum, immo eſt injuſtum; nulla autem eſt poteſtas a Deo data hominibus, niſi ad ædificationem, non in deſtructionem. 3. Lex divina naturalis & poſitiva nunquam obligat ſub mortali in materia levi ſub omni reſpectu.

Item ſecundum multos, requiritur intentio ſuperioris graviter obligandi, ſeu exigendi graviter, hoc eſt, ex tota ſua poteſtate, id quod ſtatuit: quia ſuperior poteſt in materia gravi obligare tantum ſub veniali. Non tamen requiritur ut ſuperior expreſſe intendat obligare ſub mortali, ſed ſatis eſt quod intendat uti ſua tota poteſtate, & graviter exigat aliquid grave, licet ignoret quid ſit obligatio ſub peccato: cum enim poteſtas ſuperioris ſit a Deo, & Deus jubeat ut ſubditi ei pareant, poſita gravitate præcepti humani, hoc ipſo oritur obligatio gravis, adeoque ſub mortali.

Reſp. 2. Lex obligat ſub mortali, quoties materia eſt gravis, & Legiſlator abſolute præcipit vel vetat, nec expreſſe ſignificat ſe velle ſolum obligare ſub veniali. Ita omnes ex Clem. 2. *de verb. ſignif.* quia tunc ſuperior poteſtate præcipiendi utitur ſine limitatione, & ſecundum materiæ capacitatem, cui cenſetur ſe accommodare, niſi oppoſitum declaret; & ſic imponit præceptum grave, ideoque graviter obligans.

Ceterum ad gravitatem materiæ legis duo requiruntur & ſufficiunt. 1. Ut finis proximus legis, ſeu id quod proxime intenditur per legem, ſit magni momenti. 2. Ut id quod ſtatuitur non parum ad illum finem conferat, quamvis ſit aliquid in ſe leve. Sic comeſtio pomi in paradiſo, licet de ſe levis, tamen erat gravis ratione finis a Deo intenti, nempe ut homo ſuam ſubjectionem & dependentiam a Deo profiteretur. Sic etiam ingreſſus viri in clauſtrum Monialium eſt materia gravis, quia ejus omiſſio multum confert ad gravia mala avertenda. Quare legis materia gravis eſt, quando res præcepta vel prohibita multum conducit ad finem proximum legis, qui ſit gravis momenti.

Reſp. 3. Gravitas materiæ & intentio ſuperioris ſufficiens ad obligandum ſub mortali, cognoſci poſſunt, 1. Ex gravitate verborum quibus utitur ſuperior, ut v.g. cum præcipit, & vetat aliquid ſub interminatione divini judicii, vel in virtute obedientiæ, vel ex tota ſua poteſtate &c. Nam graviſſima verba non adhibentur a prudenti ſuperiore, niſi circa materiam gravem, & ad ſignificandam gravem obligationem. Item dum ſignificat ſe velle obligare ſub gravi culpa. 2. Ex gravitate pœnæ tranſgreſſoribus impoſita, qualis eſt excommunicatio, pœna mortis, exſilii, carceris perpetui &c. Nam gravis pœna non imponitur juſte, niſi pro gravi culpa, quæ ſupponit gravem obligationem præcepti violati. 3. Ex communi prudentum judicio, vel ex conſuetudine, quæ eſt *optima legum interpres*, cap. *de Conſuet.*

Quæſt. III. *An legiſlator poteſt in materia gravi obligare ſolum ſub veniali?*

Reſp. Multi aſſerunt, & videtur communis ſententia. Quia 1. Poteſtas obligandi, quam habet Legiſlator, eſt quoad uſum in ejus libera voluntate, & ſic poteſt eam applicare prout voluerit. Ergo poteſt illam applicare ad obligandum ſolum ſub veniali; præſertim cum materia majoris obligationis ſit etiam capax minoris, & hoc ad convenientem gubernationem interdum expediat; ne ſcilicet nimium oneretur conſcientia ſubditorum, qui ſufficienter ad talis legis obſervationem inducuntur per obligationem ſub veniali. 2. Multæ leges, ac conſtitutiones Religioſorum, ut Carmelitarum Diſcalceatorum, a SS. Pontificibus approbatæ, obligant ſolum ſub veniali in rebus gravibus, ut jejuniis, abſtinentiis &c. 3. Lex divina ſolum præcipit, ut pareatur ſuperiori quantum, & quatenus præcipit, & ab illa oritur obligatio commenſurata voluntati ſuperioris. Ergo ſi ſuperior leviter exigat, & præcipiat aliquid, etſi de ſe grave, inde oritur ſolum obligatio levis, & tunc præceptum cenſetur formaliter leve. 4. Actus libere agentium non operantur ultra intentionem eorum.

Obj. 1. Legiſlator humanus non poteſt in re levi obligare ſub mortali culpa. Ergo non poteſt in re gravi obligare ſub veniali.

Reſp. Neg. conſeq. Quia Deus non dedit hominibus poteſtatem obligandi alios niſi ſecundum materiæ capacitatem; alioqui regimen humanum eſſet nimis durum. At legiſlator cum habeat poteſtatem præcipiendi & vetandi libere exercendam, poteſt illam poteſtatem applicare ad præcipiendum vel prohibendum rem gravem ſub levi culpa, ſicut poteſt illam poteſtatem nullo modo exercere nec applicare. Et interdum habere poteſt juſtam cauſſam ſic applicandi ſuam poteſtatem, puta, ne nimium gravetur conſcientia ſubditorum, & ne detur occaſio graviter peccandi, quando aliunde levis obligatio ſufficienter inducit ſubditos ad ſervandam legem, ut conſtat ex legibus quorumdam Religioſorum a Sede Apoſtolica approbatis.

Obj. 2. Licet pendeat a legiſlatore, ut legem ferat vel non ferat, tamen poſito præcepto vis obligandi derivatur a lege naturali. Ergo vim illam obligandi minuere nequit legiſlator. *Reſp.* Poſito præcepto, derivatur quidem a lege naturali vis obligandi, ſed proportionata præcepto, quod in hoc caſu leve eſt, cum legiſlator tunc leviter præcipiat.

Quæſt. IV. *An leges fundatæ in præſumptione obligant in conſcientia.*

Nota. Duplex eſt præſumptio, altera periculi, ſeu potentiæ, quæ frequenter ad actum reducitur; & altera facti, qua factum aliquod in particulari præſumitur.

Reſp. 1. Lex fundata ſolum in præſumptione periculi, ſemper obligat in conſcientia. Quia 1. Leges illæ ſemper nituntur veritati, ac judicio certo periculi, vel ſæpe vel aliquando contingentis; quod ſemper verum eſt: 2. Legiſlator intendit per illas obligare, etiamſi eventus periculi non interveniat aliquo caſu particulari. Nam bonum commune poſtulat, ut omnes & ſemper obligentur: alioqui non impediretur efficaciter malum, quod ſæpe evenire poſſet, etiam cum ejus periculum non perſpicitur, & multi, immo plerique ſibi falſo perſuaderent non extare periculum reſpectu ſui, & ſic lex paucos obligare cenſeretur. Hinc lex vetans & irritans matrimonia clandeſtina, fundata in periculo fraudis, ſcelerum, & incommodorum, quæ ex illis facile oriri poſſunt, obligat etiam in caſu, in quo iſta certo non evenirent.

Reſp. 2. Præceptum fundatum in præſumptione facti, quod in re ipſa ſupponitur, non obligat in conſcientia, non ſubſiſtente veritate facti. Quia tunc non ſubſiſtit fundamentum præcepti, nec proinde obligatio ejus; nec tunc ſuperior intendit obligare, cum nulla ſit ratio obligandi. Sic mulier non tenetur obedire Epiſcopo præcipienti, ut reddat debitum ei, cui ipſe præſumit eam eſſe valide conjunctam, cum tamen non ſit propter occultum impedimentum; immo peccaret, ſi obediret.

Quæſt. V. *An lex humana poteſt obligare cum gravi nocumento ſeu damno?*

Nota. Certum eſt, legem naturalem obligare ad ſui obſervationem, etiam cum damno vitæ in iis circumſtantiis, in quibus viget, ſeu jubet, vel vetat aliquid. Quia non præcipit nec vetat niſi id, cujus commiſſio vel omiſſio dedecet naturam rationalem, eſtque intrinſece malum. Non licet autem, ad vitandam mortem, & quodvis ſupplicium, facere aliquid intrinſece malum, etſi leve, nam quod eſt ex natura rei malum, ac illicitum, tale eſt in quovis periculo, & damno. Item id quod a Deo præcipitur ut medium abſoluta neceſſarium ad ſalutem animæ, obligat cum quovis damno temporali, etiam vitæ; cum ſalus æterna ſit rebus omnibus temporalibus anteponenda.

Reſp. 1. Ex communi ſententia, leges humanæ non obligant plerumque, ſeu ordinarie, cum gravi nocumento ſeu damno, quod per accidens conjunctum eſt actui præcepto. *Prob.* 1. Ex c. 2. *de obſerv. jejun.* ubi ſtatuitur, infirmos eſſe immunes a jejunio, *cum non ſubjaceat legi neceſſitas.* Et ex c. 4. *de regul. juris. Quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum. Nam & ſabbatum cuſtodiri præceptum eſt: Machabæi tamen ſine culpa ſua in ſabbato pugnabant. Sic & hodie ſi quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.* 2. Ex praxi Eccleſiæ, & conſenſu omnium, præcepta audiendi Sacrum, jejunandi, recitandi horas &c. non obligant cum gravi incommodo ſeu damno. 3. Leges divinæ mere poſitivæ, quæ ſtrictius obligant quam humanæ, non ſolent obligare cum gravi nocumento. Nam Chriſtus Matt. 12. approbat factum Davidis,

qui

Digitized by Google

231

qui in neceſſitate gravi comederat panes propoſitionis, quorum eſus lege divina erat laicis prohibitus. Item lex de integritate confeſſionis ex communi non obligat cum graviſſimo damno confeſſioni extrinſeco. 4. Ex c. *Erit*, diſt. 4. lex debet eſſe poſſibilis ſecundum hominum naturam, & conſuetudinem. Sed ex S. Antonino 2. part. tit. 3. cap. 10. §. 10. *Impoſſibile eſt, quod vix poſſibile eſt, ut puta nimiam habens difficultatem*. 5. Ordinarie ad bonum commune, & ad finem legum illarum aſſequendum ſufficit, ſi illæ obligent ac ſerventur communiter, & extra caſus extraordinarios gravis periculi ac damni. Unde Legislator prudens cenſetur obligare cum hac moderatione, & benignitate; alioqui ſine cauſſa ſufficiente exponeret ſubditos morali periculo peccandi.

Dixi, *ordinarie*, ob ſequentes reſponſiones.

Reſp. 2. Ex communi ſententia, lex humana, cui periculum gravis damni eſt accidentarium, obſervari debet aliquando per accidens cum quovis damno temporali, etiam vitæ, quando ſcilicet omitti non poteſt ſine contemptu legitimæ poteſtatis, vel religionis, aut ſcandalo gravi. Quia lex humana, vel ſaltem divina naturalis, tunc obligat ad tuendum & non contemnendum, etiam exterius tantum, religionem & poteſtatem publicam, quæ præponderant bono vitæ privati: quippe ad bonum commune plus refert religionem & poteſtatem legitimam non contemni, ac ſcandalum omitti, quam privati vitam ſervari. Dixi *ſaltem naturalis*: nam contemptus etiam externus legis, & poteſtatis legitimæ, vel religionis, & ſcandalum, ſunt intrinſece mala, ideoque lege naturali prohibita. Quare Machabæi elegerunt potius mori, quam manducare carnem ſuillam in contemptum legis vetaris. 2. Machab. 7.

Hinc quamvis juxta multos, liceat Catholico, tranſeunti per loca hæreticorum, comedere carnes die alias vetito, ne ſi abſtineat, prodat ſe Catholicum, & ideo de vita periclitetur, eo quod præceptum Eccleſiæ non obligat cum tanto damno; tamen ſi quis ab hæretico cogeretur ad comedendas carnes die vetito, ut oſtenderet hoc facto ſe deſpicere eccleſiaſticam legem ſeu poteſtatem, teneretur ſubire mortem potius, quam comedere. Nec excuſaretur, etſi declararet ſe non comedere carnes in contemptum Eccleſiæ, ſed propter neceſſitatem ad vitandam mortem; nam tunc adhuc eſſet contemptus externus legis, qui ſemper eſt intrinſece malus. *Delugo*.

Reſp. 3. Ex communi ſententia, lex humana poteſt per ſe obligare cum periculo & damno etiam vitæ. Quia in quavis communitate perfecta, eſt tota poteſtas ad ſuam conſervationem & ad bonum commune neceſſaria. Nam Deus, ut auctor naturæ, cujuslibet communitatis civilis gubernationi ac communi bono, & Chriſtus Eccleſiæ bono, ac recto regimini ſufficientiſſime providit. Ergo in quavis communitate perfecta eſt poteſtas præcipiendi actus ad ſuam conſervationem, & bonum commune neceſſarios, quamvis annexum habeant vitæ periculum; cum aliunde æquum ſit pro totius ſalute partem periculo objicere. Sic Epiſcopus poteſt obligare Vicarium, mortuo Parocho, ad non deſerendum parochianos tempore peſtis; Dux milites ad ſervandam ſtationem, vel irruendum in hoſtes cum certo mortis periculo &c.

Lex autem humana tunc maxime per ſe obligat cum periculo vitæ, quando tale periculum per ſe actui præcepto conjunctum eſt. Sed tunc ad juſtitiam legis requiritur, ut res præcepta ſit gravis, & neceſſaria ad conſervationem vel bonum ſtatum reipub. Nam reſpublica non habet dominium, ſed ſolum convenientem uſum vitæ civium.

Quæſt. VI. *An & qualis promulgatio requiritur, ut lex obliget?*

Nota. Promulgatio Legis eſt Legis publicatio, ſeu publica denunciatio facta nomine Principis, per quam Lex ſubditis innoteſcere poteſt. Fit autem vel voce præconis, vel affixione Legis ſcriptæ in loco publico, vel alio ſimili modo. Unde differt a divulgatione, quæ eſt promulgationis extenſio, qua ſcilicet Legis jam promulgatæ notitia extenditur ad omnes, aut ſaltem ad majorem partem ſubditorum.

Reſp. 1. Ex communi ſententia, ut Lex obliget, requiritur ſufficiens promulgatio. Quia 1. Lex non poteſt obligare communitatem, niſi ipſi ſic proponatur ut ab ea cognoſci poſſit; nam nemo poteſt obligari ad aliquid incognitum, cum rei incognitæ obſervationem velle nemo poſſit. At Lex non poteſt ſic proponi communitati, niſi ſufficienter promulgetur; & notitia illius fiat aliquo modo publica, ut patet. 2. Lex eſt regula publica actuum; nam eſt regula actuum communitati propter bonum commune præſcripta a ſuperiore ejus curam gerente. At regula publica debet publice proponi, & applicari, ad hoc ut ſubditi teneantur ei ſe conformare ſicut regula privata debet ſaltem privatim applicari, ad hoc ut privatus ei ſe conformare teneatur. Enimvero quævis regula, niſi ſufficienter regulabili applicetur, & quidem modo ſibi proportionato, nullum habet effectum. Quare promulgatio vel eſt complementum eſſentiale Legis, vel ſaltem conditio eſſentialiter requiſita, ut Lex actu obliget.

Hinc ſi Titius certo ſciat legem aliquam eſſe latam, & juſſu principis triduo promulgandam, non obligatur ad illam, donec reipſa promulgata ſit. Nam Lex cum ſit præceptum commune latum pro tota communitate, non poteſt ullum membrum particulare obligare, quin obliget communitatem: hanc autem non obligat, niſi publice propoſita ſit, ideoque promulgata.

Reſp. 2. Ad promulgationem ſufficientem nulla certa ſollemnitas, ſeu nullus modus determinatus promulgationis ex natura rei requiritur. Quia ex natura rei ſufficit, quod Lex ſic proponatur, ut poſſit facile pervenire ad notitiam ſubditorum. Hinc ex natura rei ſufficit quod Lex publice denuncietur in curia, ſeu in civitate in qua reſidet princeps: nam Lex ibi denunciata poteſt facile in ſubditorum notitiam pervenire ob frequentem ad ſedem principis recurſum ex civitatibus omnibus ei ſubjectis.

Ad promulgationem vero jure poſitivo requiſitam, talis debet eſſe publicatio, qualis vel ex Lege poſitiva, vel ex conſuetudine, vel ex Legislatoris voluntate præſcribitur. Cum ergo circa hoc diverſæ in diverſis locis ſollemnitates & conditiones, vel conſuetudine vel Lege determinatæ ſint, ſi earum aliqua omittatur, non cenſetur Lex legitime promulgata.

Reſp. 3. Ut Leges imperiales obligent provincias debent in illis ſingulis promulgari: immo non obligant in provincia, niſi poſt duos menſes a promulgatione ibi facta ex Authent. *Conſtitutiones*, ſecundum Doctorum interpretationem, & conſuetudinem. Idem eſt de Legibus latis a Regibus & Principibus

Imperatori ſubjectis, ac de Imperalibus: quia illi principes non acceperunt ab Imperatore poteſtatem ferendi Leges, niſi ſecundum jus commune Imperii, & juxta modum, quem ſervant ipſi Imperatores in Legibus ſuis ferendis.

Reſp. 4. Leges Regum & Principum Imperatori non ſubjectorum, ut obligent, non requirunt promulgationem in ſingulis provinciis, nec duos menſes poſt illam; ſed ſufficit ut fiat promulgatio in uno loco, ex quo ad alia loca divulgetur; niſi aliud exigat Lex, vel conſuetudo; quia talis promulgatio ex natura rei ſufficit ad obligandum ſubditos; & aliunde illi Principes non tenentur Legibus Imperatoriis. Fere tamen ubique viget conſuetudo aut Lex regni, ut Reges qui habent plures provincias, curent ſuas Leges in ſingulis provinciis promulgari, neque aliter eas obligent. Sic in Gallia Regiæ Leges dicuntur non obligare, niſi referantur in acta Curiarum ſupremarum.

Reſp. 5. Lex humana quæ in uno loco promulgatur, non ſtatim incipit ubique obligare, ſed ſolum in unoquoque loco obligat actu, elapſo eo tempore, quo Legis promulgatæ notitia ad illum ordinario modo pervenire potuit. *Prob.* 1. Ex Bulla *Sicut* ad calcem Conc. Trid. ubi Pius IV. ait: *Jure etiam communi ſancitum eſt, ut conſtitutiones novæ vim nonniſi poſt certum tempus obtineant.* 2. Quia Lex in uno loco promulgata, non eſt ſufficienter denunciata in omnibus aliis locis, niſi poſt elapſum tempus ſufficiens ut notitia Legis promulgatæ pervenire poſſit ad omnia illa loca, ut patet.

Nota. Licet ignorantes invincibiliter Legem promulgatam & divulgatam, ab ejus tranſgreſſione excuſentur, tamen ſi lex illa ſtatuat aliquid de eſſe (*) morali rerum vel perſonarum, irritando, inhabilitatem inducendo, habet omnem effectum ſuum circa illos præter imputabilitatem ad culpam; ut patet in Legibus de impedimentis Matrimonii, de irregularitatibus ſpuriorum &c. Quia tales effectus non ſupponunt culpam, & finis illarum Legum poſtulat ut habeant talem effectum circa omnes.

Quæſt. VII. *An ut Leges Papæ obligent in Provinciis, debent eſſe in illis promulgatæ?* (1)

Reſp. Non pauci cenſent Leges Papæ debere in ſingulis provinciis promulgari, ut in illis obligent, niſi in illis uſu receptæ ſint, vel Papa expreſſe declaret velle ſe obligare omnes ubique fideles poſt promulgationem Romæ factam. Quia Eccleſia jus civile ſervat, ubi ipſa nihil aliter inſtituit, ex c. 1. *de novi oper. nunt.* ubi Lucius III. ait: *Sicut Leges non dedignantur ſacros Canones imitari, ita & ſacrorum ſtatuta Canonum Principum Conſtitutionibus adjuvantur.* At juxta jus civile, Lex non obligat provincias ſingulas, niſi in illis ſit promulgata; nec Eccleſia aliter de ſuis Legibus ſtatuit. Enimvero, inquiunt, ſuavitas & benignitas regiminis Eccleſiaſtici hunc modum obligandi, quem ſervant Leges civiles poſtulant, niſi aliqua urgens cauſſa compellat Papam ad obligandum omnes poſt Romanam promulgationem.

Plures vero docent Leges Pontificias Romæ tantum promulgatas obligare in provinciis omnes, ad quorum notitiam venerint, ſecluſo privilegio, vel legitima conſuetudine in contrarium. Probant 1. Quia ex natura rei ſufficit unica promulgatio Romæ facta, cum per eam Lex poſſit innoteſcere in omnibus provinciis, & aliunde Eccleſia nil plus ſtatuit. 2. Ex praxi & conſuetudine Curiæ Romanæ, in qua provinciarum cauſſæ & lites definiuntur juxta Leges Pontificias Romæ tantum promulgatas. 3. Pleræque Decretales corpori Juris inſertæ, non ſunt promulgatæ in provinciis, & tamen in iis obligant. 4. Pius IV. in Bulla *Sicut*, cit. declarat decreta Conc. Trid. ad reformationem & diſciplinam ſpectantia, ubique incœpiſſe obligare Kalendis Maji ann. 1656. poſt promulgationem Romæ factam. Et Sixtus V. in Conſtit. de habitu & tonſura Clericorum, non requirit aliam promulgationem, quam quæ Romæ facta eſt; & tamen vult omnes ultra montes conſtitutos obligari infra octo menſes a die publicationis Romæ faciendæ.

Nec obſtat Lex civilis. Nam Papa non ſubjicitur Legi-

(*) *Eſſe, ſive eſſentia.*

(1) *Sententia defendens ſufficientem promulgationem Legum Pontificiarum in Romana Curia, judice Bened. XIV.* (lib. 13. de Syn. c. 4. n. 2.) magis communis *eſt apud DD. Ei nempe longe plures, ſi Theologos & Canoniſtas ſimul computes, ſuffragantur partim Italia ferme univerſa, partim exterarum Regionum: quales ſunt ex. gr. ex Hiſpanis Baſ. Pontius, Suarezius, & Navarrus: ex Belgis Sylvius, & Vanroy; ex Germanis Smalzgrueber, Pirhingius &c. Si cuipiam videatur captu difficile, aut prorſus abſonum, quod Pontificiæ Leges, ſemel ac Romæ ſollemniter publicatæ ſunt, perinde afficiant & arctent omnes hinc diſtantes, quos concernunt, ac ſi unicuique eorum perſonaliter notificatæ fuiſſent: is duplicem attendat diſtinctionem, ſcilicet* promulgationis, *&* divulgationis, *atque obligationis in actu* primo, *&* ſecundo, *ut in Scholis dicitur.* 1. Promulgatio *eſt publica propoſitio ſeu denuntiatio legis facta per præconem, aut alium quemlibet modum ſollemnem.* Divulgatio *vero eſt hujus promulgationis applicatio ad aures, vel ad notitiam illorum ſubditorum, qui eamdem promulgationem non perceperunt.* 2. *Lex ſufficienter promulgata obligat in actu* primo *ſubditos univerſos, quamvis invincibiliter ipſam ignorantes; quatenus univerſos complectitur in ſuis verbis, & vim habet eos obligandi. Aſt non perinde univerſos obligat in actu* ſecundo, *ita ut culpabiles & pœna digni exiſtant, ſi quid contra ipſam agant: hoc enim poſteriori modo obligat illos dumtaxat ſubditos, quibus vel jam innotuit lex ſive prima promulgatione, ſive conſequenti divulgatione, vel qui, ſi legis notitia careant, vincibiliter illam ignorant. Hæc igitur duo optime inter ſe componuntur; Lex Pontificia obligat orbis fideles ſtatim poſt promulgationem Romanam, &, ante illius divulgationem factam in Provinciis fideles eamdem non ſervantes nullo tenentur culpæ, ac pœnæ reatu. Nec dicas, ſi ita eſt, fruſtraneam evadere illam legis obligationem in actu primo: nam ea admiſſa conſequitur, fideles non poſſe abſque piaculo ſe eximere ab obſervatione legis confeſtim ac divulgata apud ipſos eſt; quod ſane poſſent, etiam poſt acquiſitam Romanæ promulgationis notitiam, ſi nova prætereà promulgatio in ſingulis Provinciis foret neceſſario facienda.*

Legibus Imperatoriis in uſu ſuæ juriſdictionis, quam a Chriſto immediate accepit; & diſpoſitio illa Juris Cæſarei repugnat conſuetudini Eccleſiæ. Equidem Leges civiles adhibentur ab Eccleſia in cauſſis decidendis, quando ſunt conformes æquitati, ac rectæ rationi, & deſunt Leges canonicæ; quia requiritur aliqua regula decidendi cauſſas, & tunc nulla aptior videtur Lege civili.

Alii docent ſpectandum eſſe uſum ſingularum regionum, quia modus promulgationis ſufficientis ad obligationem Legis, uſu & conſuetudine determinari debet, cum nil de ea lege ſtatutum eſt.

Quæſt. VIII. *An, ut Leges humanæ obligent, requiritur acceptatio, ſeu conſenſus majoris partis communitatis?* (1)

Reſp. Neg. Quia 1. poteſtas Legislativa abſoluta, quæ reſidet in Principe, eſt etiam poteſtas præcipiendi, obligandi, & exigendi Legis obſervationem: alioquin ſolum eſſet poteſtas conſulendi, vel proponendi ſubditis, num velint aliquid facere aut omittere. 2. Obligatio obediendi neceſſario oritur ab auctoritate ſuperioris, non a conſenſu ſubditi: alioqui ſubditus nolens obedire ſuperiori, non peccaret. 3. Præceptum particulare ſuperioris abſolute impoſitum, obligat ſubditum independenter ab illius acceptatione: alioqui poteſtas præcipiendi eſſet inefficax, & inutilis: ergo pariter Lex, quæ eſt præceptum commune, obligat communitatem independenter ab illius conſenſu, ſicut enim quantum ad vim obligandi ſe habet præceptum ſuperioris ad inferiorem, ita & Lex Principis ad communitatem, cum ſit ejus ſuperior. 4. Legislatores ſupremi poſſunt cogere, immo ſæpe pœnis cogunt ſubditos ad Legem recipiendam & ſervandam, & hi nequeunt ſine culpa reſiſtere, nam ex Rom. 13. *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit; qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* 5. Alexander VII. damnavit hanc propoſitionem: *Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſſa non recipiat Legem a Principe promulgatam.*

Obj. 1. In Lege *de quibus* 32. ff. de Legibus dicitur: *Cum ipſæ Leges nulla alia cauſſa nos teneant, quam quod judicio populi receptæ ſunt.* *Reſp.* Ibi agitur de Legibus latis, non a Principe, & Legislatore ſupremo, & abſoluto, ſed a Legislatore dependente a conſenſu populi Legum approbationem ſibi reſervantis. Quales fuere Leges Romanis latæ, durante ſua Republica, atque etiam ſub poteſtate ſuorum Imperatorum uſque ad tertium ſæculum: quo tempore nulla Lex obligabat niſi poſt ſuam acceptationem.

Obj. 2. Illud Gratiani, ad cap. 4. diſt. 4. *Leges inſtituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Ergo. *Reſp.* Nego conſeq. Nam 1. hæc verba non ſunt ullius Summi Pontificis aut Concilii, aut Patris, ſed ipſius Gratiani. 2. Senſus verborum illorum eſt, Leges firmari per uſum quatenus per eum removentur a periculo abrogationis. Nam ſi Lex non ſervaretur, tandem aboleretur, vel contraria conſuetudine præſcribente, vel Principe cedente nimiæ reſiſtentiæ populi. Unde Gratianus ſubjicit: *Sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ Leges hodie abrogatæ ſunt, ita moribus utentium ipſæ leges confirmantur.*

Obj. 3. Conſuetudo poteſt abrogare legem jam obligantem. Ergo poteſt illam prævenire ne obliget. *Reſp.* diſt. ant. Si princeps tali conſuetudini non reſiſtat; Concedo ant. Si reſiſtat; Nego ant. & conſeq. Conſuetudo Legem abrogare non poteſt, niſi ſit legitime præſcripta. Talis autem non eſt, quamdiu conſuetudini reſiſtit, ſeu contradicit Legislator, & vult Legem obſervari. Conſuetudo vero non ſervandi Leges, niſi prius a majore parte communitatis approbatæ fuerint, ſi quæ ſit, non eſt legitime præſcripta: nam tali conſuetudini reſiſtunt Legislatores, ſubditos ſuos ad legum ſuarum acceptationem & obſervationem compellendo poſt ſufficientem illarum promulgationem.

Obj. 4. Nemo accepit ſive a Deo, ſive a communitate poteſtatem ferendi Leges niſi dependenter a conſenſu majoris partis communitatis: nam poteſtas

(1) *Superiori ætate docuerunt aliqui Theologi, & longe plures Juriſperiti, vim legum humanarum dependere a populi acceptatione, ſupponentes ſcilicet leges non ferri, niſi ſub hac conditione, quod ſubdita communitas iiſdem aſſentiatur. At contraria ſententia nunc paſſim obtinet apud Doctores, loquendo generatim de legibus cum civilibus, tum eccleſiaſticis potiſſime; idque propterea, quia alterius fundamentum plane fictitium eſſe convincitur & ratione, & auctoritate multiplici. Hinc Bened. XIV.* (lib. 13. de Syn. c. 5. n. 3.) *abſolute pronunciat* Leges, potiſſimum, Eccleſiaſticæ a populi acceptatione minime pendent. *Et* (c. 4. n. 4.) *ex eo quod poteſtas ferendi leges ſit* in Epiſcopis aut immediate a Chriſto, aut a Summo Pontifice, cui eſt a Chriſto immediate collata, neceſſario conſequitur, eorum firmitatem nequaquam pendere a populi acceptatione, ſed ab unico Legislatore vires ſortiri, quibus unumquemque quantumvis reluctantem conſtringant; niſi forte a juſtitia certo deficiant, ex cujus defectu ſint irritæ; quemadmodum bene perpendit Suarez lib. 4. de Leg. c. 16. ubi merito etiam animadvertit, oppoſitam opinionem, quam aliqui auſi ſunt venditare, componi non poſſe cum Fide, qua credimus, Eccleſiæ regimen fuiſſe a Chriſto commiſſum Romano Pontifici, in cujus ſollicitudinis partem ceteri vocati ſunt particularium Eccleſiarum Antiſtites. *Profecto, niſi* abſoluta *gauderent poteſtate legislativa Epiſcopi, & Principes ſæculares, ea fere inefficax & inutilis foret. Quippe ſubditos flectere non poſſent ad obediendum propriis legibus, niſi poſtquam ipſi voluiſſent eas acceptare. Immo conſenſus populi majoris eſſet virtutis, quam eadem poteſtas; cum ille vim legis poſſet impedire, iſta vero non poſſet populum obligare ad conſentiendum. Diſtinguatur itaque* eſſentialis & intrinſeca *vis Legum* ab accidentali & extrinſeca *ipſarum firmitate. Prior pendet a ſola legum promulgatione facta nomine Legislatorum: poſterior ab acceptatione, & moribus populi eaſdem cuſtodientis. Quod ſi opinio hactenus impugnata referatur ad priſcas civiles leges, latas eo tempore, quo populus Romanus talem habebat poteſtatem, ut ſine ipſius aſſenſu leges non conderentur: tunc non erit a veritate aliena, ſed ad præſens inſtitutum noſtrum nihil facit.*

Digitized by Google

ſtas bene inſtituta non eſt ad gravandum ſubditos circa res non neceſſarias, neque ad dominandum, ſed ad juvandum. Ergo *Reſp.* Neg. ant. Ad probationem dico, poteſtatem bene inſtitutam debere habere vim compellendi ſubditos prudenter & moderate ad ea, quæ bono regimini communitatis neceſſaria vel utilia ſunt: Quæ vis eo magis neceſſaria eſt, quod major pars ſolet eſſe deterior; quæ ſi invita cogi non poſſet ad acceptandas & ſervandas Leges, paucíſſimæ Leges acceptarentur, & ſic paucíſſimæ valerent, in detrimentum reipublicæ.

Obj. 5. Leges humanæ feruntur tantum ſub hac tacita conditione, ut non obligent niſi acceptentur a populo: nam regimen humanum debet eſſe ſuave. Ergo. *Reſp.* Neg. ant. Cujus oppoſitum experientia conſtat: ſæpiſſime enim Legislatores puniunt Legum violatores, non expectata populi acceptatione. Ad probationem dico, regimen humanum debere eſſe non ſolum ſuave, ſed etiam efficax. Porro ſuavitas Legum in eo conſiſtit, ut non ferantur de iis, quæ ſint difficiliora, quæque juſtis receptiſque conſuetudinibus adverſentur.

Notanda ſunt ſequentia. 1. Hoc intelligi debet de Legibus abſolute latis, & cum intentione ſtatim obligandi: nam ſi Legislator ſupremus nolit obligare ante conſenſum majoris partis communitatis, Lex non obligat niſi poſt illum. Quia cum Lex pendeat a voluntate Legislatoris, ipſius eſt præfinire tempus & conditiones, quibus vult ad illam ſubditos obligari. Intentio autem Legislatoris cognoſcitur vel ex ipſius verbis, vel ex ejus modo agendi, vel ex uſu. Quare ſi poſt Legis promulgationem puniat ejus tranſgreſſores, non expectato conſenſu majoris partis, ſignum eſt non requirere talem conſenſum, ut Lex obliget. 2. Si Lex promulgata non obſervetur a majori parte communitatis, tunc ſi Legislator id ſciat, & taceat, cenſetur conſentire ut non ſervetur, nec obliget: *Nam qui tacet conſentire videtur*, reg. 43. jur. in 6. Si vero urgeat obſervationem Legis, v. g. puniendo violatores, ſinguli tenentur eam ſervare, nam per aliorum reſiſtentiam Legislator non amittit jus obligandi; & conſuetudo nil poteſt contra Legem niſi ſit legitime præſcripta, nec eſt legitime præſcripta quamdiu Legislator ei reſiſtit. 3. Si Legislator ignoret Legem non recipi, nec ſervari a majori parte communitatis, Lex obligat donec legitime præſcripta ſit, niſi lata ſit ſub conditione ſaltem tacita acceptationis: cum Lex abſolute lata obliget omnes independenter a conſenſu ſubditorum. 4. Ut Lex cenſeatur recepta, & vigere, ſufficit conſenſus tacitus majoris partis ſubditorum. Nam major pars prævalet minori, & quod fit a majori parte, cenſetur fieri a tota communitate, Immo ſufficit quod recipiatur a dignioribus reip., quales ſunt Præſides & Senatores. In dubio autem an Lex recepta ſit, præſumi debet pro ipſa, quia in dubio factum præſumitur, ſi jure faciendum erat.

CAPUT III.

De modo, quo obſervandæ ſunt Leges.

QUæſt. I. *An ad ſatisfaciendum præcepto, requiritur intentio illi ſatisfaciendi?*

Nota. Certum eſt requiri intentionem (*) faciendi opus, quod præcipitur. Quia actus Lege præſcriptus, eſt actus humanus, qui eſt eſſentialiter voluntarius ac liber: nam Lex hominibus imponitur, non brutorum more, ſed humano modo implenda. Actus autem non poteſt eſſe voluntarius ſine voluntate illum ponendi. Hinc per actus mere coactos non ſatisfit præcepto: ſic ſi quis omnino invitus cogeretur manere in templo tempore Sacri, non impleret præceptum de audiendo Sacro, niſi vellet attendere, & re ipſa attenderet ad Sacrum: eidem quoque non ſatisfaceret, qui ingreſſus templum ſolo animo meditandi divina, ibi maneret in meditatione defixus toto Sacri tempore, ſine ulla intentione audiendi Sacrum, & attendendi ad illud; quia non poneret voluntarie actum præceptum, cum non habeat voluntatem audiendi Sacrum, ſed ſolum dandi operam meditationi. (1)

Reſp. 1. Ut ſatisfiat præcepto negativo, nulla requiritur intentio. Quia per tale præceptum non exigitur actus aut omiſſio libera, ſed ſolum prohibetur actus humanus liber, v. g. ne quis furetur. Hinc licet aliquis nunquam cogitaſſet de furto, & ſic ab eo abſtinuiſſet, non cenſebitur violaſſe Legem furtum vetantem.

Reſp. 2. Ut ſatisfiat præcepto affirmativo, non requiritur intentio expreſſa ei ſatisfaciendi, ſed ſufficit implicita, vel interpretativa, contenta in voluntate faciendi actum præceptum, quæ non excludat intentionem implendi Legem. Quia Lex non præcipit poſitionem actus ut præcepti, vel ex intentione ei ſatisfaciendi, ſed ut actus voluntarie fiat: nec uſquam major obligatio reperitur. Unde ſi ignorans præceptum, rem præceptam libere facit, vere illud implet; ſic qui ignorans vel non advertens ad diem feſtum intereſt devote Sacro, non tenetur aliud audire poſtquam reſciverit eſſe feſtum.

Immo ſecundum multos, ſatisfacit præcepto, qui voluntarie facit rem præceptam animo expreſſo non ei ſatisfaciendi per illum actum: v. g. qui Sacrum audit die feſto præciſe ut privatæ ſuæ devotioni indulgeat, proponens aliud audire ad ſatisfaciendum præcepto Eccleſiæ, jam huic ſatisfecit, nec tenetur aliud Sacrum audire, niſi ex errore putet ſe ad id obligari. Quia revera implet præceptum, qui facit voluntarie actum præceptum; nam nil aliud præcipitur; voluntas autem non ſatisfaciendi præcepto per executionem voluntariam actus præcepti, inefficax eſt, nam non deſtruit voluntatem efficacem faciendi id quod præceptum eſt, ideoque vere ſatisfaciendi præcepto.

Illud vero axioma, *Actus agentium non operantur ultra intentionem eorum*, verum eſt duntaxat reſpectu eorum, quæ ab intentione agentium pendent, ut ſunt v. g. contractus. At non pendet ab

eo,

(*) *Aut explicitam, aut ſaltem virtualem pro varia præcepti natura.*

(1) *Huic doctrinæ illuſtrandæ inſervit aliquo modo, quod N. 308. dictum fuit.*

Digitized by Google

eo, qui voluntarie actum præceptum poſuit, ut per hoc non ſatisfecerit præcepto.

Aliud dicunt de Voto: quia vovens ſibi impoſuit obligationem voti, & in hoc caſu vult eam retinere ac prorogare, ſicque ſe obligare ad illud Sacrum audiendum: nam cum impoſitio obligationis in voto ſit a voluntate, pendet a voluntate ut eam proroget. At cum impoſitio præcepti, & ejus obligatio non pendeat a voluntate ſubditi, non pendet etiam ab eo, ut illam proroget, vel non impleat, cum voluntarie actum præceptum poſuit.

Azor tamen, & alii negant tunc impleri præceptum, quia voluntas eſt contraria impletioni præcepti. Præceptum autem non impletur ſolo facto & opere, cum poſitiva & expreſſa voluntate non implendi. Sed reſponderi poteſt, talem voluntatem eſſe inefficacem, ac proinde non repugnare efficaciter impletioni præcepti, nec illam impedire. Id videtur certum, talem teneri ſaltem congruo tempore mutare intentionem, vel ſaltem judicare ſe ſatisfeciſſe præcepto per actum poſitum. (1)

Quæſt. II. *An ad ſatisfaciendum Legi, debet intendi finis Legis?*

Nota. Duplex eſt finis & modus Legis, nempe intrinſecus, & extrinſecus. Finis legis intrinſecus eſt id, ad quod Legislator ſua Lege intendit obligare: unde eſt id quod reipſa per Legem præcipitur vel prohibetur. Extrinſecus eſt id, ad quod res præcepta dirigitur & ordinatur a Legislatore. Modus autem intrinſecus eſt ille, ſine quo ſubſtantia rei præceptæ impleri nequit, ut attentio interna in oratione (2); extrinſecus eſt is, ſine quo ſubſtantia rei præceptæ poni poteſt. (3)

Reſp. 1. Sine fine & modo intrinſeco Legis non impletur præceptum, ut patet ex eorum notione. Unde uterque cadit ſub præceptum.

Reſp. 2. Si finis extrinſecus, ad quem ordinatur actus præceptus, præcipitur a ſuperiore (4), non ſatisfacit præcepto, qui illum ſibi non proponit; quia tunc non facit id totum quod præcipitur; & finis ille eſt etiam materia Legis. Finis autem præcipi cenſetur, quoties præcipitur actus faciendus ob certum finem in Lege expreſſum. Hinc ſi jejunium, vel oratio præcipiatur, v. g. ad avertendam calamitatem publicam, jejunans aut orans, ſed non ex hoc fine, non ſatisfacit præcepto,

Reſp. 3. Si finis extrinſecus a Legislatore intentus non præcipiatur, ſatisfacit (5) præcepto, qui opus præceptum exequitur, etſi finem illum non intendat. Quia talis implet id totum quod præcipitur; tunc enim ſolum præcipitur voluntaria executio

(1) *Sententia, in quam Auctor propendet una cum aliis probabilioriſtis, & pleriſque Probabiliſtis luctantibus contra Azorium, Medinam, Wigandum, Heunum, alioſque, paſſim utuntur Confeſſarii ad ſedandos ſcrupoloſorum animos, qui fingunt ſibi prorſus neceſſarias* actuales, expreſſaſque *intentiones adimplendi tum Divinas, tum Eccleſiaſticas leges; ac ſæpius, dum legibus ſervientes cernunt ſe ad votum ſuum non perficere actus præſcriptos, proponunt ſe nolle tunc præceptis ſatisfacere; ſicque eoſdem actus iterant non ſine gravi temporis jactura, ac deperditione meriti obedientiæ. Sed, ut hi ex illorum doctrina, & admonitione juſtum levamen capere poſſint, opus eſt deponant conſcientiam erroneam, & perplexitatem omnem, ad quieſcendo ipſorum dictis Si quidem, quamvis in dubiis & varietate opinionum, juxta Seraphicum* (in 2. ſent. diſt. 39. art. 1. in fin.) plus ſtandum ſit præcepto Prælati, quam conſcientiæ, maxime quando prælatus præcipit, quod poteſt, & debet præcipere: *attamen, ubi ſubditus intime ſentit, ſe*, nullatenus *poſſe in Prælati ſententiam concedere*, tunc *non poteſt agere contra propriam conſcientiam, alias ædificaret ad gebennam. Unde in tali caſu, ut D. Bernardus inſinuat* (lib. de Præcept. & Diſpenſ. c. 9.) *debet ſibi applicare effatum* D. Petri (Act. c. 4.) obedire oportet Deo magis, quam hominibus: *quatenus ſcilicet ex eodem Seraphico* facere contra legem Dei poteſt eſſe dupliciter, ſive ſecundum veritatem, ſive ſecundum reputationem: & utroque modo eſt peccatum mortale, utroque enim modo contemnitur Deus. *Porro ex memorata ſententia Auctoris (quemadmodum & ex pluribus aliis ſparſim in hoc capite, ac deinceps occurrentibus) deprehenditur, haud raro Theologos Probabilioriſtas, ac Probabiliſtas ſimul conſpirare in tuenda aliqua opinione* minus tuta, *ſeu libertati faventè, ob diverſa principia mente concepta: nimirum, quia illi rebus penſitatis eam apprehendunt tamquam probabiliorem: iſti vero religioni minime ſibi ducunt alterutram promiſcue ex duabus probabilibus ſeligere. Hinc duo conſequuntur animadverſione digna. 1. Probabilioritatem, quam ſuo loco jam cum ipſo Auctore monſtravimus tuendam a cordatis Theologis, non eſſe* objectivam, *ſed* ſubjectivam *ſive* formalem. 2. *Obligationem ſectandi eamdem probabilioritatem non eſſe in praxi adeo oneroſam, rigidamque, ſicuti plures vulgares Pictores eam ſolent exhibere tetris coloribus phantaſiam imperitorum commoventibus.*

(2) *Quia videlicet, ubi quis in precibus fundendis mente voluntarie a Deo avertitur, & per avia ac devia evagatur, proprie non eſt oratio, quam TT. cum S. Joan. Damaſceno* (lib. 3. de Fide cap. 24.) *definiunt*, aſcenſum mentis in Deum; *ſed magis orationis ſimulatio, & larva. Unde tritum illud manavit proloquium Caſſiani celebris Magiſtri vitæ ſpiritualis*: nunquam orat, quiſquis etiam flexis genibus orat, ſi vagatione diſtrahitur.

(3) *Ex. ca. affectus theologicæ caritatis erga Deum in eadem oratione peragenda, extra tempus, in quo non urget ſpeciale & affirmativum dilectionis præceptum. En ſibi exemplum aliud utriuſque memorati modi in iis Scripturæ verbis de judice prolatis* (Deut. cap. 16) juſte quod juſtum eſt, exequaris. *Si enim ly* juſte *ſumatur pro* habitu juſtitiæ, *modus agendi cenſetur extrinſecus & accidentalis: ſi vero accipiatur pro* juris ordine, *modus intrinſecus & eſſentialis.*

(4) *Hic locum habet, quod Auctor docuit in præced. cap. 1. q. 5. & 6.*

(5) *Sic ex. ca. quia caritas eſt finis præcepti cujuslibet dumtaxat* extrinſecus; *idcirco, quoties primum & magnum dilectionis divinæ mandatum non inſtat, poſſunt citra ejus motum abſolute impleri reliqua omnia legis præcepta*. Non enim, *ait Angelicus* (1. 2. q. 100. art. 9. ad 2.) idem eſt finis præ-

cutio operis. Equidem Lex omnis dirigit ad finem, ſed non omnis eſt de fine ipſo. Unde finis præcepti non cadit ſub præcepto, quando finis diſtinguitur ab opere præcepto, nec præcipitur intentio ipſius finis. Hinc ſatisfacit præcepto jejunii, qui unicam refectionem ex cibis licitis ſumit, licet non intendat macerare corpus: quia hæc intentio non præcipitur ab Eccleſia.

Quæſt. III. *An ſatisfacit præcepto, qui opus illius exequitur actu ex fine vel circumſtantia malo?*

Nota. Agitur hic de Lege humana. Nam Lex naturalis prohibet quemlibet finem, & modum agendi pravum, utpote diſſentaneum naturæ rationali, præcipitque finem honeſtum, & modum convenientem in omnibus actibus liberis. Nam præcipit ut homo ſemper vivat ſeu agat honeſte, id eſt decenter ac conformiter naturæ ſuæ rationali qua rationalis eſt: ac proinde præcipit id omne, quod neceſſarium eſt ad ſic agendum. Sed ad agendum honeſte & decenter naturæ rationali ut rationali, neceſſe eſt, ut non ſolum actus præceptus fiat, ſed etiam ut modo convenienti, in circumſtantiis debitis, & propter finem honeſtum fiat. Quare homo Lege naturali tenetur obſervare omnia præcepta humana recte, convenienter, & ob finem honeſtum, ideoque actu bono, & honeſto.

Reſp. 1. Non ſatisfacit præcepto, qui facit opus cum peccato repugnante ſubſtantiæ præcepti; aut illud facit ſine ea honeſtate ac rectitudine, quæ a ſuperiore expreſſe præcipitur, vel eſſentialis eſt actui præcepto; nam tunc non fit id totum quod præcipitur.

Reſp. 2. Quando honeſtas ac rectitudo non eſt eſſentialis actui externo, neque expreſſe præcipitur a ſuperiore, ſine ea ſatisfit præcepto humano; quia tunc ſine ea ponitur id totum, quod præcipitur ab homine: & actus vitiatur tantum per peccatum præcepto accidentarium: unde retinet bonitatem ac ſpeciem moralem (*) objectiva lege intentam. Sic miles fortiter pugnans ex vana gloria, adimplet præceptum Ducis, licet peccet contra Legem naturalem ob finem malum. Item quando actus vitiatur ſolum ratione motivi cujuſdam extrinſeci venialiter mali impulſivi, vel ſe habentis ſolum concomitanter; tunc ſatisfit præcepto. Sic qui devote & attente Sacrum audit ex motivo intrinſeco religionis, licet concomitanter moveatur, aut prius impellatur vana gloria, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ, nam ponit libere actum religionis præceptum ex proprio motivo finali.

Quæſt. IV. *An per unum eumdemque actum poſſunt impleri plura præcepta?*

Reſp. 1. Non poſſunt, niſi conſtet talem eſſe intentionem præcipientis. Quia ſuperior aliquid præcipiens, cenſetur exigere aliud quam quod jam alias debitum eſt. Alioquin ſæpe non aſſequeretur finem a ſe intentum, & fruſtra imponeret novam obligationem. Sic pœnitens præcepto jejunandi a confeſſario impoſito non ſatisfacit per jejunium jam ex voto vel præcepto Eccleſiæ debitum. Quia confeſſarius cenſetur obligare ad opus alias non debitum, utpote de novo punitivum, niſi aliud exprimat.

Item ſi obligatio per ſe poſtulat aliud opus quam quod jam debitum eſt, tunc requiruntur plures actus, ut ſemper contingit in materia juſtitiæ, ubi ſemper attenditur æqualitas rei ad rem: ſic qui centum ex duplici titulo juſtitiæ, puta, ex damno illato & ex emptione, bis debet, non ſatisfacit duplici illi obligationi dando ſolum centum: nam non eſſet æqualitas ſolutionis ad debitum.

Reſp. 2. Si prudenter exiſtimetur ſuperior concedere, ut per unum actum ſatisfiat duplici præcepto, tunc ſatisfit. Quia obligatio ad unum vel plures actus pendet ab ejus voluntate: ſic in Jubilæis ſatisfit jejuniis a Papa præſcriptis per jejunia quatuor temporum tunc occurrentia. Intentio autem ſuperioris cognoſci poteſt, vel ex circumſtantiis, fine, ac natura operis præſcripti, vel ex communi uſu ac interpretatione. Sic ſi confeſſarius injungat auditionem ſacri ſingulis diebus per menſem, pœnitens ſatisfacit, unum ſacrum diebus feſtis audiendo; quia in his circumſtantiis non cenſetur confeſſor intendere, ut pœnitens bis ſacrum audiat eodem die, niſi hoc exprimat. E contra ſi injungat operario, ut ſacrum omnibus diebus feſtis audiat per annum, v. g. hic tenetur bis ſacro intereſſe, quia talis eſt mens confeſſarii, quæ ex natura ſatisfactionis colligitur.

Ut plurimum autem duo præcepta uno actu implentur, quando idem eadem die ex eodem motivo præſcribunt; ſic die feſto in Dominicam incidente, unius Miſſæ auditione impletur duplex præceptum. Alias regulariter ſuperior plures actus exigit, niſi contrarium explicet; & in dubio, plures velle cenſendus eſt: quia tunc interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus, juxta reg. 45. Jur. in 6. *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veroſimilius, vel quod plerumque fieri conſuevit*. Hinc ſi voviſſes dare eleemoſynam, & confeſſor eleemoſynam etiam injunxiſſet, non ſatisfaceres dando unicam.

Quæſt. V. *An eodem tempore pluribus præceptis ſatisfieri poteſt per plures actus?*

Reſp. Communis ſententia aſſerit, modo unus actus non impediat alium, nec attentio uni debita tollat alteram. Quia tunc eodem tempore poteſt fieri id totum, quod præſcribitur per plura præcepta; cum in præceptis non præſcribatur diverſitas temporum. Sic ex communi ſententia, qui die feſto tempore ſacri recitat horas cum intentione & attentione debita, ſatisfacit præcepto Miſſæ, & præcepto recitandi horas: Nam ad utramque obligationem implendam ſufficit attentio ad Deum, myſteriave divina.

Quæſt. VI. *An peccat, qui ponit voluntarie impedimentum impletioni Legis?*

Reſp. 1. Peccat, qui illud apponit directe, & ex intentione non implendi Legem. Patet, nam is habet voluntatem non ſervandi Legem, & gerit pravum affectum erga illam, agitque in illius fraudem. Lex autem prohibet pravum affectum erga illam, & ne quid in ejus fraudem fiat.

Reſp. 2.

præcepti, & id de quo præceptum datur; ſicut neque in aliis rebus idem eſt finis, & quod eſt ad finem (*Vid. N.* 332. 333.) *Porro autem declarata hactenus diviſio modi, finiſve* intrinſeci, *&* extrinſeci (*de quo N.* 299. 304.) *in plurimis Theologiæ Moralis quæſtionibus adhiberi ſolet, præſertim in illa, in qua diſcutitur, num peccare ſit opus* ſervile, *vetitum præcepto de* Feſtorum *obſervantia*.

(*) *Moralem extrinſecam*.

Reſp. 2. Peccat contra præceptum, qui ejus obſervationi impedimentum infert per actionem non neceſſariam eo tempore, quo urget præceptum, vel paullo ante, aut tunc non removet impedimentum, cum poteſt ſine gravi damno. *Ita communiter.* Quia Lex præſcribens aliquid, ſimul virtualiter vetat id omne, quod cum actione vel omiſſione præſcripta incompoſſibile eſt, ideoque poſitionem impedimenti: alioquin non eſſet per ſe efficax. Præterea præcipiens finem, ſimul præcipit media neceſſaria ad talem finem, ſaltem ſi non nimis difficilia ſint: at removere & non inferre impedimentum, eſt medium neceſſarium impletioni Legis. Ergo.

Hinc 1. qui die jejunii pila ludit cum ea defatigatione, quæ reddat illum impotentem jejunare, peccat contra præceptum jejunii. 2. Qui die feſto ſe inebriat, ita ut ſacrum audire nequeat, peccat contra ſobrietatem & contra præceptum audiendi ſacrum. 3. Excommunicatus tenetur, quantum poteſt, abſolutionem ſibi comparare ad communicandum in Paſcate, immo & ad ſacrum audiendum diebus feſtis &c. cum hujus impedimenti remotio neceſſaria ſit ad implendum præceptum, & aliunde non ſit nimis difficilis, immo & ad eam jam teneatur.

Reſp. 3. Materiæ præceptæ gravitas vel neceſſitas poteſt eſſe tanta, ut præceptum obliget ad nunquam apponendum impedimentum ejus obſervationi, etiam multo tempore antequam urgeat, ad tollenda impedimenta etiam remota, & ad adhibenda media difficilia; ut patet in iis, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, & honeſtatem morum, & ad bonum commune. (1)

Quæſt. VII. *An qui non poteſt totum opus præceptum implere, tenetur ad partem, quam poteſt?*

Reſp. Affirm. ſi præceptum ſit de re diviſibili, hoc eſt, de re quæ commode dividi poteſt; & in cujus parte invenitur ratio præcepti, ut in ſeptem horis canonicis, in jejunio totius quadrageſimæ, in qua jejunium ſingulorum dierum dividuum eſt ab alio. *Prob.* Quia 1. Innoc. XI. damnavit hanc propoſitionem. *Qui non poteſt recitare Matutinum & Laudes, poteſt autem reliquas horas, ad nil tenetur; quia major pars trahit ad ſe minorem.* 2. Tunc præceptum utpote dividuum, obligat ad omnes & ſingulas partes; etiam ſeorſim ſumptas; cum ſingulæ ſeorſim faciant ad finem præcepti: nec eſt cauſſa ſufficiens excuſans a parte poſſibili, quæ eſt utilis fini. 3. Qui non poteſt totum debitum ſolvere, tenetur ad partem quam poteſt, ſi hæc ſit diviſibilis a toto. 4. Sicut *utile non debet per inutile vitiari*, ex reg. Jur. 37. in 6. ita nec poſſibile per impoſſibile.

Porro hæc regula, *Acceſſorium ſequitur naturam principalis*, non valet in omnibus: nec habet locum, dum principale & acceſſorium ſunt diviſibilia, & in acceſſorio reperitur aliqua ratio ipſius principalis; vel ubi eſt diverſa utriuſque ratio. Sic qui promiſit equam cum ſuo pullo, ſi equam dare non poteſt, quia mortua eſt, tenetur dare pullum. Deinde pars non eſt proprie acceſſorium reſpectu totius.

Quæſt. VIII. *Quid agendum quando ſimul occurrunt, duo præcepta, quæ ſimul ſervari nequeunt?*

Reſp. Per ſe loquendo ſervandum eſt majus præceptum; quia prævalet minori, & gravius obligat, unde tunc minus obligare deſinit. Præceptum autem naturale, cum ſit de rebus ex natura ſua ad morum honeſtatem neceſſariis, præponderat præcepto mere poſitivo etiam divino: divinum humano, cum Deus ſit ſuperior homine, præceptum ſupremi Principis præcepto ſuperioris ſubordinati; præceptum altioris virtutis præcepto virtutis inferioris; præceptum negativum affirmativo, quia illud obligat ſemper & pro omni tempore, *nec ſunt facienda mala, ut veniant bona.* Rom. 3.

Hinc ſi die feſto infirmus tua opera egeat tempore Sacri, teneris ei opitulari. Quia præceptum divinum naturale caritatis, quæ eſt virtus omnium præſtantiſſima, prævalet omnibus aliis præceptis. Quod ſi minus præceptum notabiliter nobiliori præferas, peccas mortaliter, quia exceſſus eſt notabilis: ideoque gravis eſt inordinatio, a qua tamen ſæpe excuſat ignorantia in rudibus.

Dixi *per ſe loquendo*. Nam interdum ſervari debet præceptum inferius, ut cum hujus materia gravis concurrit cum materia levi præcepti majoris. Sic non debes omittere Sacrum die feſto ad levan-

(1) *Permagni momenti propoſita quæſtio eſt, in qua valde intereſt ſcire, quidnam generatim ſentiendum ſit juxta ſeniores Ethicet Chriſtianæ regulas; quippe plurimos reperire eſt inter Scriptores Morales recentioris ævi, qui in peculiaribus materiis* de auditione Miſſæ, recitatione Officii, obſervatione jejunii, *& ſimilibus aliis ab iſta quæſtione pendentibus, nimis indulgenter, licenterque prolocuti ſunt. Ex. cauſ.* Uxor, quæ ex jejunio macilenta, minuſque grata viri ſui oculis apparet, & hinc deſpici, aut minus amari conſpicit ab eo, excuſatur a jejunio. Non peccat contra præceptum jejunii, auditionis Sacri, recitationis Officii, qui ſua culpa incidit in infirmitatem, etiamſi prævideret, per eam impediri a tali obligatione. Non peccat contra præceptum jejunii, qui die jejunii pedeſtre iter agit, vel ſi multum laboret, vel id faceret ex utilitate, vel etiam ex vitio: aut ſi in pilæ ludo, aut venatione multum ſe exerceat; vel etiam ſi iter aſſumat ad inviſendam amaſiam, aliove pravo fine. *Si hic obiter curioſus Lector rationem expoſtulet iſtorum theorematum carni, & ſanguini favorabilium, hanc ab eorum Auctoribus reportabit:* quia talia agentes utuntur jure ſuo. *Vereor tamen, ne potius legendum ſit,* abutuntur, *juxta emendatiores antiqui Juris eccleſiaſtici codices. Utut ſit, quicumque ad hoſce ſcopulos nolunt allidere, haud recedant a ſolida, tutaque doctrina; quam Auctor ſummatim hic exhibet, & alii graves Scriptores, præſertim Coletus* (*Tract.* de Legib. c. 5. *Sect.* 5. *in fin*) *enucleate edifferunt, variiſque exemplis valde utiliter illuſtrant. Ipſis Angelicus pro indubio præivit* (in 4. ſent. diſt. 15. q. 3. art. 2. ad 3. & 2. 2. q. 147. art. 4. ad 3.) *quibus in locis ſatis indicat, legis etiam* humanæ *tranſgreſſorem reputandum quemlibet vel ponentem, vel* non tollentem *impedimenta nec* neceſſaria, *nec valde utilia, ob quæ* prævidet, *aut prævidere* poteſt, debereque [illegible] *(N. 143.) ſe deinceps legem minime impleturum. Quandonam vero hujuſmodi tranſ-* [illegible] *reatum culpabilis omiſſionis contrahat, jam* [illegible] *(N. 144.) monſtratum fuit.*

levandam levem moleſtiam infirmi tua ope tunc non graviter indigentis.

CAPUT IV.

De ſubjecto Legum.

QUæſt. I. *Quinam Legibus humanis ſubjiciuntur?*

Reſp. Ex communi ſententia, omnes & ſoli adulti ſubditi. *Prob.* 1. quoad omnes & ſolos adultos, ſaltem qui non fuerint perpetuo amentes. Quia illi omnes & ſoli ſunt capaces cognitionis & directionis humanæ, & libertatem habent ſaltem habitualem.

2. Quoad ſubditos, quia juriſdictio non poteſt exerceri niſi in ſubditos, & nemo habet jus præcipiendi niſi ſubditis, cap. 11. *de ſent. excomm.* cum poteſtas præcipiendi, ſubjectionem in aliis eſſentialiter connotet & inſerat.

Hinc 1. Infantes Legibus humanis præceptivis non obligantur, unde ſecluſo ſcandalo licet eis dare carnes comedendas die Veneris. Idem multi docent de perpetuo amentibus; quia ſentiunt eamdem eſſe rationem pro illis, & videri ſicut infantes. Sed negat Sanchez, afferens hoc inter illos diſcrimen; quod infantes ea ætate ſuapte natura uſus rationis incapaces ſint, at perpetuo amentes, ubi jam infantiæ ætatem excedunt, ſuapte natura uſus rationis capaces ſunt, & ex quodam ſolo accidenti eo privantur quamvis ob defectum deliberationis a Legis tranſgreſſione excuſentur perinde ac ignorantes invincibiliter. Porro conſtat non licere eos, uti nec infantes, excitare ad iram, libidinem, blaſphemiam, & alia intrinſece mala: nam excitans cenſeretur cauſſa moralis ac principalis horum actuum intrinſece deformium, & ex objecto malorum, atque amentis opera uti velut inſtrumento ad illos.

2. Pueri ſaltem anno ſeptimo completo obligantur præceptis, quorum materia eorum ætati congruit, ideoque tenentur ad auditionem Miſſæ, Confeſſionem, abſtinentiam a carnibus &c.

3. Ebrii, & ad breve tempus delirantes, tenentur Legibus. Quia ſunt in ſtatu habituali uſus rationis, licet per accidens pro aliquo tempore impediti: & fuere aliquando obligati Lege, quæ ſemper eamdem vim obligandi retinet: unde non licet eis dare carnes comedendas die vetito, cum hæ ſint illis prohibitæ.

4. Infideles tenentur omnibus præceptis evangelicis; quia ſubditi ſunt Chriſto homini Deo, qui eſt *Rex Regum, dominus dominantium*, & omnium omnino hominum. Non tenentur tamen Legibus Eccleſiaſticis, ex c. 8. *de divort.* quia nemo eſt ſubditus Eccleſiæ niſi per Baptiſmum. Ad utraſque Leges hæretici obligantur; quia ſunt ſubditi Deo & Eccleſiæ, quamvis rebelles.

Quæſt. II. *An exempti a juriſdictione Legiſlatoris obligantur illius Legibus ex vi illarum, ſi in ejus territorio habitent?*

Reſp. Neg. Quia exempti non ſunt ſubditi Legiſlatoris: nam deſinunt eſſe ſubditi hoc ipſo quod ab ejus juriſdictione eximuntur. At Legiſlator non poteſt obligare ſuis Legibus niſi ſubditos, cum careat juriſdictione in non ſubditos.

Quare Religioſi exempti non obligantur Legibus Epiſcopalibus aut Synodalibus, immo nec decretis Synodi Provincialis, ut declaravit Sacra Congregatio, apud Fagnan. in c. *Sicut olim:* niſi in caſibus, in quibus a jure communi, Conc. Trid. & Summis Pontificibus poteſtas in ipſos ſpecialiter Epiſcopis aut Conc. Provinciali conceſſa eſt. Idque declaravit Gregor. XIII. in ſuis reſponſionibus ad Conc. Rothomag. in eodem Concilio publicatis. an. 1581. Quia ſcilicet Religioſi illi ſunt exempti a juriſdictione Epiſcopali. Ex decreto autem Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 12. tenentur ſervare cenſuras & interdicta ab Epiſcopis lata, & feſtos dies ab illis præſcriptos. Immo juxta Vaſquez, Sanchez, & alios, tenentur jure naturali, & ex æquitate ſervare præcepta Epiſcoporum ſpectantia ad communem obſervantiam, & totius populi devotionem in iis, quæ ſtatui & privilegiis Regularium non adverſantur, ut jejunia, preces ad cauſſam publicam: nam licet ſint exempti, ſunt tamen pars illius communitatis, & ejus commoda participant.

Item omnes exempti, ſed præſertim Regulares, qui ex ſuo inſtituto incumbunt in ſalutem proximi, debent Epiſcopos, ut Principes Eccleſiæ, & *Succeſſores Apoſtolorum poſitos a Spiritu Sancto regere Eccleſiam Dei*, (Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 4.) ſingulari honore, reverentia, & amore proſequi, & eorum ſtatuta ad rectam adminiſtrationem Sacramentorum Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, ad bonum animarum Diœceſis ſpectantia diligenter ſervare, & in hoc ceteris exemplo prælucere: nam hæc eſt voluntas Dei, nec alias poſſunt in ſalutem proximi utiliter incumbere. Et ideo hoc magnopere verbo & exemplo commendarunt S. Ignatius de Loyola, & S. Franciſcus Saverius.

✠ Vide hac de re lib. 7. cap. xii. de Synod. Diœceſ. S. M. Benedicti XIV. Ibi enim perſpicue oſtenditur, Epiſcopos ne quidem in Synodis poſſe privilegiis derogare ab Apoſtolica Sede Regularibus conceſſis: poſſe vero plura decernere, tamquam Apoſtolicæ Sedis delegatos, quibus Regulares obligentur. Primo quidem, *non licere Regularibus* (ſunt verba decreti, editi die 10. Auguſti 1630.) *etiam in eorum propriis Eccleſiis, Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum publice adorandum exponere, niſi ex publica cauſſa, quæ probata ſit ab Ordinario: ex cauſſa autem privata poſſe, dummodo Sanctiſſimum Sacramentum e tabernaculo non extrahatur, & ſit velatum ita, ut ipſa Sacra Hoſtia videri non poſſit.* Secundo Regulares non ſolum a Superioribus, ſed etiam ab Epiſcopo puniri poſſe, ſi delinquant contra decretalem Inn. III. in c. 1. *de cuſtod. Eccleſiaſt.* & ad multorum obſervationem compelli poſſe, circa Sacrificium Miſſæ, novas imagines, & reliquias; ut ſi admittant in Miſſa indecentia, & prohibita; ſi novas imagines, & reliquias ab Epiſcopo non approbatas, exponere contendant &c. Tertio poſſe etiam ſub pœna ſuſpenſionis a divinis, ipſo facto incurrenda, Regularibus injungere, ne quempiam exterum Sacerdotem in ſuis Eccleſiis celebrare permittant, ſine prævia Ordinarii licentia. Quarto corrigi, & puniri poſſe delinquentes in iis, quæ reſpiciunt Clauſuras Monialium, etiam ipſiſmet Regularibus ſubjectarum. Quinto, ſi recipiant Confeſſiones, non obtenta ab Epiſcopo facultate, etiam Monialium, quæ ipſis ſubſint; ſi prædicent in Eccleſia ſuorum Ordinum,

Digitized by Google

rum, Epiſcopo contradicente, vel non petita benedictione, aut in alienis Eccleſiis ſine ejuſdem Epiſcopi licentia; ſi renuant accedere ad publicas proceſſiones; ſi Epiſcopi interdictum, vel indictos ab eo dies feſtos non ſervent, aut ejuſdem cenſuras promulgare recuſent; ſi in alicujus Sacramenti adminiſtratione graviter delinquant; & ſi habitum ſui Ordinis dare præſumant Tertiariis collegialiter non viventibus, inconſulto Epiſcopo. Sexto refert, quod Sacr. Congr. Concilii, approbante Clemente IX. declaravit. *Regulares quoſcumque, abſque legitima facultate accedentes ad colloquendum, etiam per quodcumque modicum temporis ſpatium cum Monialibus, aut aliis intra clauſuram degentibus, peccare mortaliter, eoſque ſub excommunicationis, privationis vocis activæ & paſſivæ, aliiſque contra Regulares accedentes ſine licentia ad Monaſterium Monialium ſtatutis pœnis, poſſe ab Ordinario, tamquam Sedis Apoſtolicæ Delegato coerceri.* Et die 26. Novembris 1627. reſpondit nullam, quantumvis honeſtam, & rationabilem cauſſam, eximere a gravi culpa Regulares accedentes ad Moniales ſine Epiſcopi licentia. Ac die 21. Maii 1678. iiſdem pœnis affici dixit Regulares, qui poſt habitam ad Moniales concionem, de quibuſcumque rebus, cum iiſdem loquuntur, niſi ſpecialem, quoad hoc, facultatem ab Epiſcopo antea impetraverint. Vide etiam c. 42. & 43. lib. 8. c. 4. ubi n. 6. aſſerit non adigi ad jejunia indicta ab Epiſcopo aliove Prælato, cujus juriſdictioni, & imperio non ſubjacent; teneri tamen ex conſuetudine vim legis habente, ſi a communitate ex antiqua conſuetudine hujuſmodi jejunia ſerventur: & jure naturæ, ſi non jejunando aliis ſcandalum præbeant. ✠

Quæſt. III. *An Legislator obligatur Legibus ſuis, vel prædeceſſorum?*

Reſp. 1. Legislator non obligatur Legibus Prædeceſſorum ſuorum (*) vi ipſarum Legum; quia non eſt ſubditus illorum, parem enim cum illis habet poteſtatem, immo eamdem: neque obligatur ſuis legibus, quia non eſt ſibi ſubditus; nemo enim ſui ipſius ſubditus & ſuperior eſſe poteſt: *Neque imperare ſibi, neque ſe probibere quiſpiam poteſt.* L. 51. ff. de recept. arbit. Legislator autem non poteſt obligare niſi ſubditos. Hinc illud, L. 31. ff. de Legib. *Princeps Legibus ſolutus eſt.*

Reſp. 2. Legislator tenetur ſervare Leges a ſe, vel a prædeceſſoribus ſuis latas, quando materia convenit Principi & ſubditis. Ita S. Thom. 1. 2. q. 66. ad 3. & Theologi communiter. Tenetur autem jure naturali. Quia 1. Lex naturalis præcipit, ut Princeps communitati cujus caput eſt, ſe conformet in iis, quæ æque ipſi ac aliis conveniunt. Nam hoc ad utilem ac convenientem communitatis gubernationem neceſſarium eſt, & pertinet ad officium Principis, qui ſubditis ſuis exemplo præeſſe debet per Legum obſervationem, quam procurare tenetur. Enimvero ex S. Aug. lib. 3. Confeſſ. cap. 8. *Turpis omnis pars eſt ſuo univerſo non congruens:* quanto magis caput non congruens? 2. Princeps, æque, immo magis quam ſubditi, tenetur curare, & proſequi bonum commune, ac proinde ſervare Leges, quæ omnes in bonum publicum feruntur. 3. Ex jure tum Canonico, c. 6. de Conſt. *Quod quiſque juris in alterum ſtatuit, ipſe debet uti eo ... Patere Legem, quam tu ipſe tuleris.* Et c. *Juſtum eſt*, diſt. 9. Tum Civili, lib. 4. cod. de Legib. *Digna vox eſt majeſtate regnantis, Legibus alligatum ſe principem profiteri ... Et revera majus imperio eſt ſubjicere Legibus principatum.* Adde S. Ambroſ. epiſt. 3. ad Valentin. *Quod præſcripſiſti aliis, præſcripſiſti & tibi: Leges enim Imperator fert, quas primus ipſe cuſtodiat.*

Nota. Legislator jure naturali tenetur Leges ſuas ſervare, etiam ſecluſo ſcandalo; & quidem tam graviter, quam ſubditi ejus, ut docent Suarez, & multi Doctores, quos citat. Quia hoc exigit æquitas, officium Principis, bonum commune, & recta ac utilis gubernatio, quæ poſtulat, ut omnia communitatis membra vivant uniformiter in iis quorum materia omnibus æque convenit.

2. Legislator violans Legem ſuam vel prædeceſſoris ſui admittit peccatum ejuſdem ſpeciei ac ſubditi eam violantes, v. g. peccatum intemperantiæ, ſi non ſervet jejunium a ſe præceptum. Nam Lex naturalis imponit illi eamdem obligationem, quam ille ſubditis per ſuam Legem. Non tamen incurrit pœnas Lege humana impoſitas, quia Legibus illis humanis non eſt ſubjectus, ſed ſolum juri naturali, præcipienti actus virtutis Lege præſcriptos, nec illas pœnas ſtatuenti.

3. Si Legislator habeat juſtam cauſſam non ſervandi Legem, ob quam licite diſpenſare poſſet cum ſubdito, tunc non tenetur ſervare Legem. Quia tunc ceſſat ratio obligationis; tunc enim officium Principis, & recta gubernatio Legis obſervationem non exigunt, & difformitas rationabile fundamentum habet. Quare tunc proprie non diſpenſat ſecum, ſed ſolum interpretatur Legem naturalem ipſum non obligare ad ſervandam Legem ſuam, quando habet cauſſam rationabilem, ob quam ipſe ſubditum merito liberaret ab ejus obligatione; cum non ſit ipſe deterioris conditionis quam ſubditi. At peccat quoties ſine juſta cauſſa Legem ſuam non ſervat, quia violat Legem naturalem, cujus obligationem tollere nequit.

4. Hic agitur ſolum de Legislatore habente poteſtatem ferendi Leges abſolutam, & independenter a communitate. Nam duces Rerumpublicarum tenentur Legibus, quas cum illis tulerunt; & generales Ordinum obligantur Legibus in capitulo generali latis: quia ſubditi ſunt communitati, a qua feruntur.

Quæſt. IV. *An Clerici obligentur Legibus civilibus?*

Reſpondet Bellarminus, lib. 1. de Cleric. c. 26. Clericos in conſcientia obligari Legibus civilibus, quæ non repugnant ſacris Canonibus vel officio clericali, qualis eſt Lex taxans pretium rerum, vel vetans nocturnam armorum geſtationem, aut aſportationem frumenti extra Provinciam &c. Probat, quia 1. Clerici ſunt etiam cives, & partes quædam, ſeu membra communitatis politicæ, & commodis ejus fruuntur. Unde æquitas & recta ratio poſtulat, ut ſe ceteris omnibus membris conforment in iis, quæ æque illis ac laicis conveniunt. Alioqui magna confuſio & perturbatio in Repub. oriretur, ſi Clerici illas Leges non ſervarent. 2. Nicolaus I. epiſt. 8. dicit Chriſtum diviſiſſe Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, *ut & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſu temporalium tantummodo rerum,* impe-

(*) *Vi legum, ſeu jure poſitivo.*

imperialibus Legibus uterentur. 3. S. Chryſoſt. in illud Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, ait, Chriſti Legem non tollere politicas Leges, & ideo debere etiam Sacerdotes & Monachos eis parere; hancque eſſe communem ſententiam quoad vim directivam, ſeu obligationem in conſcientia, de qua agitur, teſtatur Suarez.

Quæſt. V. *An peregrini teneantur Legibus ſui territorii proprii?*

Nota 1. Peregrinus, advena, vagus inter ſe differunt. Peregrinus dicitur is, qui extra territorium ubi domicilium habet, tranſit per aliquem locum, vel alicubi moratur cum animo redeundi. Advena, qui extra patriam ſuam domicilium fixit. Vagus, qui nullibi domicilium fixum habet.

Nota 2. Certum eſt præcepta perſonalia, quæ ſcilicet afficiunt immediate perſonas, non territorium, ſemper illas obligare ubicumque fuerint: nam illa ſemper perſonis cohærent. Hinc ſi Epiſcopus Sacerdoti (*) uſum ſui Ordinis abſolute vetuiſſet, is in aliena Diœceſi celebrare non poſſet.

Nota 3. Si Lex prohibeat actionem ubivis factam quæ cedat ſpecialiter in damnum communitatis, ut eſt venditio armorum vel aliarum rerum hoſtibus: hæc ex communi ſententia obligat ſubditum extra territorium verſantem, qui puniri poteſt ſi illam violet. Quia tunc delictum cenſetur intra territorium committi; damnum enim ei illatum cenſetur moraliter factum intra illud. Ex Leg. codic. *de commerc.*

Reſp. 1. Peregrini non tenentur ſervare Leges ſui territorii, quando extra illud verſantur, ubi illæ non obligant, modo non abiint in fraudem (1). *Ita communis ſententia*. Prob. 1. ex c. 2. *de conſtit. in 6.* ubi dicitur, ſtatuto Epiſcopi, quo furantes excommunicantur, non ligari ejus ſubditos, qui extra diœceſim furantur, *cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*. 2. Quia Leges & conſuetudines locales ſunt ſolum pro tali loco ſeu territorio, eique ſunt affixæ: & juriſdictio, ut reſpicit territorium, intra illud limitatur. Et vero poteſtas Legiſlativa agere non poteſt extra ſphæram activitatis ſuæ, quæ ſphæra non extenditur extra proprium territorium.

Suppono quod tum ipſe peregrinus, tum res, circa quam operatur, & ejus actio, ſint extra territorium. Nam ſi res circa quam agit, vel ejus actio, aut omiſſio, ſit intra territorium, licet ejus perſona ſit extra; tunc ex communi ſententia ipſe tenetur Legibus territorii, & pœnis per illas ſtatutis. Quia tunc delictum merito cenſetur committi intra territorium non extra. Nam omiſſio rei præceptæ, vel commiſſio rei prohibitæ, ibi cenſetur conſummari, ubi res præcepta vel vetita fieri vel omitti debuiſſet, & delinquens cenſetur ratione delicti ibi eſſe moraliter præſens, ex l. 2. cod. *Quæ res exportari &c.* Hinc Beneficiarius abſens a territorio, in quo beneficium habet, contrahit cenſuras in non reſidentes latas ab Epiſcopo beneficii, quia ibi delictum conſummatur, ex c. 11. *de cleric. non reſid.*

Reſp. 2. Ex communi ſententia peregrinus non tenetur ſervare præcepta etiam juris communis, v. g. jejunium vigiliæ, vel feſtum S. Thomæ, ſi illa ex privilegio aut conſuetudine legitima non ſervetur in loco ubi bona fide diverſatur. Quia privilegium locale, vel conſuetudo localis ſpectat omnes qui ſunt in loco. Hinc S. Aug. epiſt. 117. docet in iis, quæ non ſunt contra fidem, & legem divinam, poſſe quemque ſe conformare Eccleſiæ particulari, in qua moratur. *Alia vero*, inquit, *quæ per loca terrarum regioneſque variantur ... nec diſciplina ulla eſt in his melior gravi prudentique chriſtiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quam forte devenerit* (2).

Reſp. 3. Qui cauſſa ſubterfugiendi Legem etiam localem, abit in locum, ubi illa non viget, non ideo ab illius obligatione liberatur. Quia 1. (ut ait Layman) Leges, quæ ad ſubditorum utilitatem præſertim ſpiritualem ordinantur, ut ſunt Eccleſia-

(*) *Sacerdoti ſubdito ejus.*

(1) *Hanc reſolutionem Auctoris utrâ utramque partem reperies egregie declaratam, & confirmatam a Bened. XIV.* (lib. 3. de Syn. cap. 4. n. 9. & 10.) *cujus integrum textum, utpote prolixum, hic referre ſuperſedemus.*

(2) *Sicuti peregrini non tenentur ſervare leges humanas* communes, *quoties ad locum aliquem veniunt, ubi eædem leges communes per conſuetudinem contrariam ſunt* abrogatæ: *quia nempe quamvis leges univerſales non alligentur certo territorio, ſed univerſum afficiant orbem chriſtianum: attamen eo ipſo quod in certo loco ſunt abrogatæ, cenſentur incolæ ejus* exempti *ab illarum obſervantia quaſi per modum* privilegii localis (*atque idipſum multo magis dicendum, ubi iidem incolæ univerſales leges non ſervant vi expreſſi* privilegii, *juſtas ob cauſſas ab Apoſtolica Sede conceſſi*) *ita e converſo peregrini tenentur legibus* communibus *vigentibus in locis, ubi diverſantur: eſto in propria Regione communes illæ leges non ſoleant obſervari ob contrariam conſuetudinem, aut formale privilegium: quia nimirum hujuſmodi immunitas a lege univerſali habetur ejum per conſuetudinem, aut privilegium* locale *a jure communi exorbitans, adeoque ultra terminos loci, ubi ipſa ſubſiſtit, extendi non debet juxta tritam juris regulam:* quæ a jure communi exorbitant, *ſunt* reſtringenda. *Utriuſque ſuperioris theſis exempla facile eruuntur ex variis doctrinis Bened. XIV. qui docet* (lib. 11. de. Syn. cap. 1. n. 3. & 5.) *Mediolanenſes, etiam poſt reformationem illius Eccleſiæ a S. Carlo Borromæo perfectam, obſtrictos non eſſe ad inchoandum antepaſchale jejunium a feria quarta Cinerum, quoniam ex more pervetuſto non conſueverunt jejunare ea feria, ac tribus inſequentibus diebus. Item* (lib. cit. cap. 5. n. 6.) *in Hiſpanicis regnis Caſtellæ, Gallaciæ, & Majoricæ antiquam vigere conſuetudinem in Sabbatis totius anni veſcendi interioribus, extremiſque animalium partibus, etſi non carnibus eorumdem. His igitur poſitis, poterit ex. ca. Mediolanenſis viator Caſtellam deveniens animalium inteſtina vorare diebus Sabbatinis, quod in Patria ſua nequaquam poſſet. Sed Caſtellanus Mediolani conſtitutus minime poterit iiſdem inteſtinis veſci juxta morem patrium. Viceverſa dies quarta Cinerum, quæ Caſtellano Mediolani commoranti eſt epularis, Mediolanenſi in Hiſpaniis agenti eſurialis eſt.*

Digitized by Google

cleſiaſticæ, eam conditionem annexam habent, quam communis fidelium perſuaſio & Epiſcoporum praxis oſtendit, ut ſubditis ſine juſta cauſſa earum obligationem ſubterfugere non liceat; cum id neceſſarium ſit ad bonum regimen, & efficaciam Legum, & ad præcludendum januam multis abuſibus, præſertim in confinibus diverſarum diœceſum. Immo ipſa Lex divina naturalis generatim præcipiens diligentem obſervationem Legum & ordinis, id vetat.

1. *Fraus & dolus alicui patrocinari non debet*, c. 15. & 16. *de reſcript.* At fraudem committit in Legem, qui ſolo animo eam ſubterfugiendi abſque alia juſta cauſſa abit e proprio territorio: nam *fraus legi fit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit*, (expreſſe) *id fit*, l. 30. ff. de Legib. Neque dici poteſt quod abeundo utatur jure ſuo; nemo enim habet jus exeundi e proprio territorio ſolum ad eludendum illius Leges; ſicut nullus habet jus iter inſtituendi vel laborandi, cauſſa ſubterfugiendi Legem jejunii; & qui hoc faceret, cenſeretur in fraudem Legis agere, & ſecundum communem ſententiam, teſte Layman, peccaret contra Legem.

2. Ex reſponſo Cardinalium ab Urbano VIII. in Brevi ad Archiep. Colonienſem auctoritate Apoſtolica confirmato, quod declarat de incolis loci, ubi viget Conc. Trid. diſcedentibus in locum ubi non fuit publicatum, ſolo animo matrimonium clandeſtinum contrahendi, ſine mutatione domicilii, *non eſt legitimum matrimonium inter ſic contrahentes cum fraude*. Ergo tales adhuc tenentur Lege Tridentini, irritante matrimonium clandeſtinum, ſi diſceſſerunt cum fraude. Ergo &c.

Hinc peccant contra Legem, qui alio diſcedunt, præciſe ut carnibus veſcantur, vel oneribus ſervilibus vacent, cum hæc in ſua diœceſi vetita ſunt.

Quæſt. VI. *An qui e ſuo domicilio ubi Lex obligat, abit in locum ubi non obligat, teneatur illam implere antequam exeat?* (1)

Reſp. Tenetur, ſi prævideat illam impleri non poſſe in alio loco. *Eſt communis ſententia.* Quia 1. Hæc eſt praxis & perſuaſio fidelium timoratorum. 2. Lex illa talem obligat, & tempus quo adhuc verſatur in ſuo domicilio, unicum eſt ei aptum ad illam obſervandam: quare perinde eſt ac ſi eo ſolo tempore obligaretur. At quiſque tenetur ſervare præceptum eo tempore quo obligatur. 3. Ut ait Suarez, præceptum affirmativum debet impleri, quando poteſt, & prævidetur poſtea non implendum. Neque enim requirit aut concedit certum temporis ſpatium, pro quo poſſit ſemper ejus obſervatio differri: ſed obligat, ut quamprimum poteſt, impleatur, ſi poſtea non poſſit impleri; alioqui non eſſet ſatis efficax, & ſæpe elidi poſſet. Et vero reſpectu talis, non eſt aliud tempus ad implendum præceptum: Ergo tunc tenetur illud implere, alioqui nullo tempore teneretur.

Hinc qui abit die feſto ad locum ubi non eſt feſtus, tenetur audire Sacrum priuſquam exeat, ſi poſſit abſque gravi incommodo, & nequeat alibi audire: ſicut ſi non exiret, teneretur audire primam Miſſam, ſi prævideret poſtea impeditum iri. Quia præceptum obligat ſimpliciter illo die, & non poteſt impleri niſi audiendo Miſſam primam; nam hic & nunc & reſpectu talis hominis, illa eſt unica, & præſens hora eſt ultima ipſi apta ad implendum præceptum. Alioqui omiſſio merito imputatur ad culpam.

Nota. Si in loco domicilii tui ſit Lex jejunii, non potes ibi jentaculum ſumere mane, eo quod ſcias te veſpere fore in loco ubi illa non obligat. Quia obligaris jejunio quamdiu exiſtis in loco ubi obligat. Nec ſpes diſpenſationis, nec diſpenſatio quæ nondum eſt, nec privilegium loci, in quo non es, obligationem præcepti, quo hic & nunc ligaris, tollit.

Quæſt. VII. *An peregrini teneantur Legibus ſpecialibus loci in quo verſantur?*

Nota. Certum eſt, 1. Eos qui accedunt ad aliquem locum animo ibi perpetuo manendi, teneri ſtatim Legibus illius loci, cum jam vere ſint illius incolæ. Nam domicilium hoc ipſo acquiritur, quo quis incipit in loco habitare animo ibi perpetuo manendi, ex l. *Cives*, cod. *de incolis*. 2. Statim teneri Legibus loci eos, qui in illum veniunt animo ibi manendi per majorem anni partem, ut faciunt ſcholaſtici, famuli, operarii &c. Conſtat ex uſu, & communi Doctorum ſententia. Nam tales conſequuntur ibi quaſi domicilium ſufficiens, ut ſtatim quis fiat Parochianus idoneus ad ibi Sacramenta omnia præ-

ter

(1) *Circa Peregrinatores plurima, & varia moveri poſſunt dubia moralia, quæ hic ſingillatim indicare, & ſolvere non vacat. Perſpicuitatis cauſſa quadruplici veluti in ſtatu ea conſiderare licet. 1. Dum initio diei diſcedunt a proprio territorio, atque ad alienum ſubinde migrant. 2. Dum exterum aliquem locum ingreſſi ibidem morantur per aliquos menſes, hebdomadas, dies, aut ſaltem una die integra. 3. Dum per eum locum tantummodo tranſeunt, ipſo die, quo appulerunt, receſſuri ſumpta refectione. 4. Dum in eodem loco noctu dumtaxat hoſpitantur, & mane inſequenti inde abeunt. Apud Morales Scriptores, qui paſſim proſtant, præſertim apud recentiores Caſuiſtas eadem dubia magna ex parte leguntur minutatim expoſita, ac fidenter diſſoluta. Sed cum iſtorum doctrinæ, utpote ex Probabiliſtica ſcaturigine manantes, ſapientibus haud illimes in multis capitibus videantur; idcirco præſtabit in præſenti materia illos poſiſſimum conſulere, & audire Doctores, qui ſanioribus morum regulis conſtanter inhærent: quales certe habemus plures florida iſta ætate. Negotium vero hoc felicius ſuccederet, ſi loco fundamenti aſſumatur ſolida doctrina de impedimentis ſervandarum Legum, de qua nos in Nota ad q. 6. præcedentis Cap. III. Item, ſi ſuſtineatur juxta Auctorem (q. 7. ſeq.) longe veroſimilior, aliiſque gravibus Scriptoribus, præſertim Silvio, Baſil. Pontio, Wigandt, Schmier, Henno, Cuniliato, Coleto probata opinio, quæ Peregrinos ſubjicit legibus ſpecialibus locorum, in quibus diverſantur. Idque nullum mihi dubium, qui jamdiu a D. Auguſtino fuerit expreſſum, ut patebit legenti & conferenti varia ejuſdem teſtimonia apud Gratianum (par. 1. Decr. diſt. 8. c. 2. diſt. 12. c. 11. diſt. 41. c. 2.) conſignata: quæ quidem non poſſunt univerſim exponi de obligatione, quam parit ſolus caſus ſcandali, ſicuti adverſæ ſententiæ fautores exiſtimant.*

Digitized by Google

ter Ordinem recipienda. 3. Peregrinos teneri ſervare leges loci per quem tranſeunt, quando alias eſſet periculum ſcandali, cum hoc vetet Lex naturalis: vel quando illæ leges ſunt juris communis, quamvis ex conſuetudine, vel privilegio non ſerventur in loco domicilii ſui, ut docent communiter Theologi: quia Legiſlatori juris communis ſubditi ſunt, nec habent cauſſam excuſantem, cum conſuetudo vel privilegium extra territorium vim non habeat. 4. Peregrinos teneri ſervare in contractibus leges ac conſuetudines loci in quo contrahunt: nam quiſque ſortitur forum in loco contractus, cap. ult. *de foro compet.*

Reſp. Peregrini, & a fortiori Vagi, tenentur ſervare Leges & conſuetudines etiam ſpeciales loci, in quo morantur etiam ad breve tempus, & ſecluſo ſcandalo. *Ita Covar. Suarez, Leſſius, & alii communius.* Prob. 1. Ex S. Aug. lib. 3. Confeſſ. c. 8. ibi. *Quæ contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diverſitate vitanda ſunt, ut pactum inter ſe Civitatis aut gentis conſuetudine vel Lege firmatum, nulla civis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars eſt ſuo univerſo non congruens.* Item ex epiſt. ad Januar. 2. Quia pax, ordo, recta gubernatio, bonum commune territorii poſtulant, ut leges locales ſerventur ab omnibus qui ſunt in loco, quamdiu in eo morantur, ac proinde Legiſlator habet poteſtatem obligandi etiam peregrinos ad illas leges ſervandas: nam ſuperior habet omnem poteſtatem neceſſariam ad bonum commune, & rectum ordinem tuendum in ſuo territorio. 3. Lex generatim fertur pro tali territorio. Ergo obligat omnes ibi morantes, etiam peregrinos, qui ratione ſuæ præſentiæ in illo loco, licet brevis, ſubjiciuntur regimini, & juriſdictioni territorii, cum juxta omnes, teneantur quibuſdam Legibus, v. g. ne quis noctu arma ferat, ne triticum efferat, ne peregrinus ultra triduum commoretur &c. Ergo peregrini tenentur, titulo ſubjectionis, ſervare Leges alieni territorii, ſuntque vere ſubditi Principis illius loci ratione ſuæ præſentiæ in illo, non quidem permanenter & habitu, ſed ſolum tranſeunter & actu; quippe ad tranſeuntem, & brevem ſubjectionem ſufficit brevis præſentia, ſicut ad tranſeuntem exemptionem a juriſdictione, & Legibus ſui territorii ſufficit brevis abſentia. 4. Peregrini, eo ipſo, quod exeunt e proprio territorio, ſolvuntur Legibus illius. Ergo eo ipſo, quod ingrediuntur territorium alienum, ſubjacent Legibus illius, præſertim cum gaudeant ejus privilegiis. Nam qui ſentit commodum, & onus ſentire debet, ex *reg. Juris 55. in 6.*

Obj. Nemo fit alteri ſubditus, niſi ratione originis, vel domicilii, vel delicti. *Reſp.* diſt. Permanenter & habitu, Conc. Tranſeunter & actu, Neg. Peregrini autem fiunt ſubditi Principis alicujus loci ratione ſuæ præſentiæ in illo loco, ſed tranſeunter tantum, non permanenter & habitu.

Nota. Peregrinus tenetur ſolum iis Legibus loci, quarum obſervatio non requirit tempus longius, quam illud, quo ipſe ibi moratur. Nam quoad alias non cenſetur eſſe in loco moraliter, nec ad eas implendas tenetur diutius morari quam ſtatuerat; quia non obligatur ad ibi permanendum, ſed ſolum ſuppoſita præſentia ad implendam Legem, quæ tunc impleri poteſt. Hinc tenetur ſervare omnia præcepta localia negativa, v. gr. abſtinere ab eſu carnium, nam hæc non requirunt moram. Sed qui tranſit per locum ubi eſt dies feſtus, in alium ubi non eſt, non tenetur ceſſare ab itinere ad audiendum Sacrum, nec ſecluſo ſcandalo, illud audire, ſi ibi moretur ſolum ad ſumendum cibum: quia mora non eſt proportionata impletioni præcepti. E contra tenetur audire Sacrum, ſi ſufficienti tempore moretur, vel ſi feſtum ſervetur in loco ubi pernoctavit, aut in toto illo territorio per quod uſque ad meridiem acturus eſt iter.

CAPUT V.

De Interpretatione, & Epikiia.

QUæſt. I. *Quid & quotuplex eſt interpretatio Legis?* (1)

Reſp. Interpretatio Legis eſt explicatio ſenſus Legis. Triplex eſt: authentica, uſualis, & doctrinalis. Interpretatio authentica ſeu cum auctoritate prolata eſt ea quæ fit per ipſum Legiſlatorem, vel ejus ſuperiorem, vel ſucceſſorem, vel per miniſtros ab ipſo conſtitutos: habetque vim Legis, cum procedat a ſupe-

(1) Interpretatio *generatim ſumpta, uti ex Baldo eam definit Fagnanus* (*n. 19. in cap.* Quoniam, *tit. de Conſtit. lib. 1. Decr.*) eſt ſermonum difficilium, vel perplexorum expoſitio. *Interpretatio quatenus ad Leges refertur, nihil eſt aliud, quam apta expoſitio alicujus vocis, ſive ſententiæ in lege occurrentis. Hæc proxime dividitur in eam, quæ ſimplex dicitur, per quam clara explicatione amovetur obſcuritas, quæ ineſt verbis legis: atque in aliam, quæ* per æquitatem *vocatur, qua declaratur, legem, quamvis ſecundum verba ſatis perſpicuam, non eſſe in aliquo particulari caſu ſervandam, ſpectata mente Legiſlatoris. Sic ex. ca. dum Eccleſiaſticam Synodalem legem jubentem, ut Sacramentorum miniſter velit* facere, quod facit Eccleſia, *ex pono de intentione terminata ad ritum externum qua* ſacramentalem *faltem implicite, interpretatio* ſimplex *eſt. Dum vero Civilem legem ſtatuentem,* depoſita dominis ſuis reddenda, *ſic accipio, ut contendam, gladium non eſſe* furioſo *reſtituendum, interpretatio eſt* per æquitatem. *Dein interpretatio* ſimplex *ſubdividitur in* Authenticam, Uſualem, & Doctrinalem, *de quibus Auctor. Quod ſpectat ad* auctoritatem *harum ſingularum interpretationum, nullum dubium, quin* Authentica *a ſubditis ſit inſtar legis habenda, cum eadem, qua ipſamet lex, nitatur poteſtate juriſdictionis, ſive ordinaria, ſive delegata. Sic ex. g. Declaratio*, Apoſtolici muneris partes, *quam Bened. XIV. edidit* (*die 8. Febr. an. 1645.*) *ad dilucidandam præviam ſuam Conſtitutionem*, Sacramentum Pœnitentiæ (*die 1. Jun. ann. 1643.*) *circa Confeſſarios abſolventes perſonam complicem in peccato turpi contra ſextum præceptum. Sic etiam Declaratio*, Inter alia, *qua Innoc. III.* (*l. 5. Decr. tit. 39.* de ſent. exc. *c. 31.*) *Doctoribus Bononienſibus ſenſum aperuit Decreti Greg. VII.* Quoniam multos (*2. part. Decr. cauſ. 11. q. 3. c. 103.*) *circa communicantes cum excommunicatis. Sic pariter Decreta S. Congregationis Conc. quibus declaravit teſte Fagnano* (*loco cit. n. 25.*) *validum eſſe*

ſuperiore habente poteſtatem Legem condendi, & explicandi in ſenſu, in quo vult illam ſervari. Uſualis eſt, quæ petitur ex communi uſu: nam *conſuetudo eſt optima Legum interpres*, c. 8. *de conſuetud.* Doctrinalis eſt ea, quæ fit per homines doctos ac peritos. Quamvis hæc non habeat vim Legis, cum non procedat a poteſtate juriſdictionis, ſed a judicio peritorum: tamen imprudenter & contra rectam rationem rejiceretur, ſi in eam Doctores omnes conſentiant. Si vero Doctores inter ſe diſſentiant de ſenſu, & obligatione Legis, tunc tenemur ſequi opinionem tutiorem & probabiliorem: licebit tamen ſequi minus tutam, ſi ſit certo & notabiliter probabilior tutiore, juxta dicta de opinione probabili.

Interpretatio iterum duplex eſt; una ſimplex, qua explicatur ambiguitas verborum Legis, & altera per æquitatem, qua interpretamur, caſum aliquem particularem non comprehendi in Lege, quamvis verba Legis clara ſint & generalia. Hæc dicitur Epikiia.

Quæſt. II. *Quænam ſunt regulæ aptæ ad recte faciendam interpretationem doctrinalem.*

Reſp. Hæ a Doctoribus traduntur. 1. Accipienda ſunt verba Legis ſecundum eorum proprietatem, & uſitatam acceptationem, niſi ſic accepta injuſtitiam, vel abſurditatem continerent, aut Legem inutilem redderent. Quia Legiſlator debet Legem clare, ideoque verbis ſecundum eorum proprietatem & communem ſignificationem intellectis exprimere: Alioquin nihil firmum ſtabiliret, & errandi occaſionem daret. In dubio autem, uſus & acceptio communis verborum præferri debet eorum proprietati.

2. Correctio Legum vitanda quoad fieri poteſt, ex c. 29. *de elect. in* 6. Nam ordinarie Legum mutatio noxia aut incommoda eſt communitati.

3. Si Legis verba ſint æquivoca vel ambigua, eorum ſignificatio ſpectanda eſt ex antecedentibus & conſequentibus, & materia & circumſtantiis Legis, atque etiam ex aliis Legibus, in quibus eadem verba vel ſimilia in tali & tali ſenſu accipiuntur, ſed præſertim ex fine Legis, ex c. 6. *de verb. ſignif.* ait: *Intelligentia dictorum ex cauſſis eſt aſſumenda dicendi; quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubjectus.* Et ex S. Th. in 3. diſt. 37. art. 3. *Sicut Lex lata eſt menſura ſubditorum in ſuis actibus, ita hoc eſt ad quod reſpicit Legiſlator, quod eſt Legis intentio & finis, eſt menſura Legis poſitivæ.*

4. Lex pœnalis, & omnis alia oneroſa, ſtricte interpretanda eſt, ex reg. Jur. 48. in 6. *In pœna benignior eſt interpretatio facienda.* In favoribus vero late eſt facienda, ex reg. 15. Jur. in 6. *Odia reſtringi, & favores convenit ampliari.* Hinc pœnæ non extenduntur ad caſum in Lege non expreſſum. Nec in Legibus pœnalibus valet argumentum a pari; immo nec a minori ad majus: nam Legiſlator poteſt velle punire minus crimen non majus, eo quod illud ſæpius patretur, vel ſit periculoſius bono communi.

5. Lex

eſſe matrimonium contractum coram Parocho, etiam invito, & per vim adhibito, & ex alia cauſſa vocato, & in aliena Parochia, & etiamſi Epiſcopus illi matrimonium interdixerit; hæ, inquam, & conſimiles aliæ declarationes ſeu interpretationes habent vim legis unumquemque obligantis. 2. Uſualis *poteſt eſſe duplicis generis. Nam quandoque nititur manifeſta, & univerſali praxi omnium Eccleſiarum, uti eſt illa de exprimendis ſingulis tribus perſonis SS. Trinitatis in forma Baptiſmi, de baptizandis infantibus &c. interdum vero ſolum præſefert praxim privatorum Fidelium, vel timoratorum, vel ſapientum: qualia eſt illa de Miſſa die feſto audienda, antequam pergatur ad locum, ubi feſtus dies non eſt, de non ineundis quibuſdam contractibus tamquam ſuſpectis de labe fœneratitia &c. Porro in priore caſu* authenticæ *prorſus æquivalet, cum ipſa fundet jus vere* conſuetudinarium, *adeoque per ſeſe obligare poſſit etiam nulla ſcripta lege præextante; in poſteriori gravem dumtaxat præſefert probabilitatem, & ad* doctrinalem *mox explicandam reducitur.* 3. Doctrinalis, *quandoquidem ab hominibus prodit tum ordinaria, tum delegata poteſtate legiſlativa deſtitutis, parendi neceſſitatem abſolute nunquam imponit, nec* authenticam *adæquare poteſt: quippe ex Juliano Juriſconſulto (tract. de Fide Inſtrum.)* authenticam ex ſe fidem facit in judicio, & ſupremæ eſt auctoritatis, ita ut a nullo rejici, vel in quæſtione vocari queat. *Solam ergo veriſimilitudinem parit circa ſenſum latentem ambiguæ legis, eamque minorem aut majorem juxta variam quantitatem, & qualitatem Doctorum, a quibus traditur. Quod ſi* univerſali *muniatur conſenſu Doctorum, tunc tanti ponderis evadit, ut reſpui nequeat citra intolerabilis* temeritatis *notam, modo Doctores ſint tales, quales (N. 50.) deſcripſimus.* Nam ut egregie animadvertit *(verba ſunt Bened. XIV. lib. 3. de Beatific. Serv. Dei cap. 1. n 7.)* Auctor lib. 1. de Vocat. Gent. cap. 2. inter opera S. Proſperi, magna fortitudo eſt conſenſionis, cui ad ſequendam veritatem auctoritas ſufficit etiam latente ratione. *Unde haud mirum, ſi D. Bonaventura, & Richardus de Mediav. (Nota ult. ad Tract.* de Conſcient.) *ſemper maximi fecerint* communes opiniones. *Quando vero Doctores ſinguli, aut alii quicumque moralis Diſciplinæ ſtudioſi* doctrinalem *legum interpretationem producere debent, non temere, neque ex proprio arbitrio aut ſumptis opinionibus, ſed arte & prudentia; eam ad rem valde inſervient præclaræ regulæ ab Auctore aſſignatæ in ſeq. qu. 2. de quibus P. Anacletus (Jur. Can. tom. 1. in lib. 1. Decr. tit. 2. §. 16. 17.) longe fuſius differit. Eumdem ipſum in finem diu noctuque legendus aureus Tractatus de univerſis regulis juris editus (tom. 6. Jur. Can.) a prælaud. inſigni Canoniſta. Jam ex his omnibus prudenter quiſque intelligit penitius, quanto jure nos (Nota ult. ad Tract.* de Conſcient.) *ſugillaverimus illorum Theologorum methodum, qui* ſatis *munere ſuo, ultra quam credi poſſit graviſſimo, ſe perfungi exiſtimant, prædicantque, ſi opiniones tueantur, quæ ex una parte ſolido aliquo fundamento nituntur, in ſe* præciſe *ſpectatæ, & ex alia nihil complectuntur contrarium* manifeſtis *Sac. Scripturarum doctrinis, atque* expreſſis *Eccleſiæ definitionibus. Si enim veri nominis Theologus alio præterea reſpicere non debet, eccur, amabo, tot tantæque regulæ communi Sapientum judicio præſcribuntur ei obſervandæ in doctrinalibus legum interpretationibus perficiendis?*

Digitized by Google

5. Lex generaliter vel indefinite loquens omnia (*) ſignificata propria comprehendit. Nam verba generalia generaliter accipienda ſunt, *& ubi jus non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus*. Argum. l. 8. §. *de Publician.*

6. Lex intelligenda eſt, & ſervanda ſecundum receptam conſuetudinem: *Optima enim eſt Legum interpres conſuetudo* l. 37. §. *de Legibus*, & c. 8. *de Conſuet.*

7. Aliquando Legiſlator loquitur de ſingulari caſu vel perſona, non quod velit Legem ad hunc caſum, vel perſonam reſtringere, ſed iis utitur exempli gratia: nam exemplum non limitat diſpoſitionem, ſed declarat. Quare valet hæc regula: Cum Lex frequentioris uſus cauſſa aliquid decernit, caſum minus frequentem non excludit, ſed comprehendit.

8. Lex poſitiva non ſemper ob paritatem rationis extendi debet ad caſus ſub lata verborum forma non comprehenſos. Quia non ratio Legis, ſed voluntas Legiſlatoris ſignificata ſubditis, eſt Lex, & obligat. Hic autem potuit velle ad unum obligare, & non ad aliud, unum crimen punire, non aliud, quamvis eſſet eadem ratio pro utroque. Legis enim poſitivæ diſpoſitio omnino pendet a libera voluntate Legiſlatoris, qui non obligat, niſi ad id, ad quod ſufficienter declarat ſe velle obligare.

Dixi, *non ſemper*. Nam Lex extenditur ob identitatem rationis in his caſibus. 1. Si aliqua iniquitas vel abſurditas ſequeretur ex eo quod Lex non extendatur ad alios caſus non expreſſos. 2. In correlativis, nam diſpoſitum in uno correlativo, cenſetur eſſe diſpoſitum in alio, *ex l. ult. Cod. de indicta viduit*. Sic Lex ſtatuens de uxore cenſetur idem ſtatuere de marito; quando eſt par ratio pro utroque, ut cum agitur de debito conjugali. 3. In æquiparatis & connexis. 4. Cum Lex exprimit rationem, ob quam fertur, ſecundum multos, extenditur ad caſus, in quibus clare occurrit eadem ratio Legis; quia ubi ratio exprimitur, cenſetur eadem eſſe diſpoſitio pro caſibus, ubi clare reperitur: neque tunc eſt interpretatio extenſiva, ſed declaratio comprehenſiva. 5. In judiciis, ex l. 12. §. *de Legib.* Nam prudentia & recta ratio dictat, ut cum pro aliquo caſu decidendo non eſt certa Lex, deciſio illius petatur a ſimilis caſus deciſione.

Nota. Particulæ, *aut*, *vel*, aliquando accipiuntur copulative, ex l. *Sæpe*, cap. *de verbor. ſignif.* ut cum inter illas ponuntur ea, quæ non ſeparantur. Particulæ *ſeu*, *ſive*, plerumque ſumuntur copulative, aliquando tamen disjunctive.

Quæſt. III. *Quandonam licet uti Epikiia?* (1)

Nota. Epikiia eſt benigna & rationabilis interpretatio, caſum aliquem particularem ob ſuas circumſtantias non comprehendi Lege, quamvis per verba generalia lata: ideoque Legem non obligare in tali caſu. Hinc ſola Lex poſitiva admittit Epikiiam, non naturalis: quia ſola Lex poſitiva ſtatuit per verba generalia, quæ reſtringenda ſunt ex æquitate in certis caſibus. At Lex naturalis excipit omnes caſus excipiendos: eſt enim ordinatio divina per dictamen rationis intimata de omnibus & ſingulis, quæ ex natura rei agenda vel omittenda ſunt ad honeſte ac recte vivendum.

Reſp. 1. Aliquando neceſſe eſt uti Epikiia, quoties nempe ſecundum verba generalia Legis agendo, fieret aliquid contra rectam rationem vel bonum commune. Nam Lex nunquam obligat ad aliquid irrationabile, noxium bono communi, ut ſi v. g. Lex generatim feretur, ne aperirentur noctu Portæ civitatis, eſſet contra rectam rationem & intentionem Legiſlatoris eas non aperire in eventu, quo copiæ auxiliares admittendæ eſſent in urbem, alioqui interficiendæ ab hoſtibus illam obſidentibus.

Reſp. 2. Uti licet Epikiia quando evidens eſt non poſſe ſervari legem ſine gravi damno, cum quo conſtet Legem non obligare, ſaltem ſi adiri nequit ſuperior. Nam tunc certo & prudenter judicamus Legem non obligare in tali caſu.

Reſp. 3. In dubio num aliquis caſus comprehendatur in Lege debet conſuli ſuperior, ex c. 31. *de ſent. excomm. & l. 1. & ult. de Legibus*. Si non poſſit conſuli, non licet uti Epikiia, ſed ſervanda eſt Lex. *Azor, & alii*, poſt S. Thom. 2. 2. qu. 120. art. 1. ad 3. ubi ait: *Interpretatio locum habet in dubiis, in quibus non licet abſque determinatione Principis a verbis Legis recedere. Sed in manifeſtis non eſt opus interpretatione ſed executione*. Ratio eſt, quia in dubiis tutior pars ſemper eligi debet. Nec tunc abſque determinatione ſuperioris formari poteſt judicium prudens & moraliter certum, Legem non obligare.

CA-

(*) *Species ſcilicet omnes caſuum poſſibilium.*

(1) Epikiia, *quam in ſuperiori Nota* interpretationem per æquitatem *vocavimus, quoties recte fit, non ſine aliqua virtute fit. Angelicus namque ex Ariſtotile (lib. 5. Ethic. c. 10.) ipſam probat eſſe ſpecialem virtutem juſtitiæ ſubjectam, per quam homo ſupplet ex recta ratione, quod verbis ſcriptarum legum deeſt, quæ non poſſunt comprehendere omnes ſingulares, & contingentes caſus, utpote quaſi infinitos, & infinitis modis variabiles. Hinc nullum dubium, quin ea licita ſit, immo ſæpius etiam neceſſaria, ſpectata mente ipſorum Legiſlatorum, quæ veluti anima ſeu forma eſſentialis legum eſt. Unde quiſquis prætextu ſervandæ legis nollet certis in caſibus Epikiia uti, is juxta axioma Juriſperitorum in culpa foret violatæ legis;* in legem peccat, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem; *quia nimirum* ſcire leges non eſt verba earum tenere, ſed vim & mentem. *Haud raro tamen, nec leviter labi contingit in moderandis ſecundum æquitatem communibus legibus: quæque a multis interdum peraguntur, eadem non niſi perperam cohoneſtari ſolent Epikiiæ titulo. Numquid enim ex. cap. Epikiia ii Clerici, aut Monachi non abutuntur, qui ratione (ut amant dicere) ſollemnitatis, ſocietatis, urbanitatis &c. Eccleſiaſticas Leges de vitandis ludis, choreis, theatris, larvis, de ſervandis jejuniis, de tuenda Monaſtica clauſura, palam infringunt, & Theologiæ Sacræ doctrinas pro ſuo genio inſtar corii diſtendunt, & obtorquent? E re igitur plurimum erit genuinam efformare ideam Epikiiæ, ac juxta eamdem prudenter enodare particularia dubia frequenter incidentia. Ad hoc vero facem præferent tum D. Th. (1. 2. q. 96. ar. 6. & 22. q. 120. ar. 1. & 2.) tum D. Antoninus (1. part. Sum. tit. 3. c. 10. §. 10. reg. 7.) præter alios multos Doctores.*

Digitized by Google

CAPUT VI.

De Diſpenſatione.

NOta. Diſpenſatio eſt relaxatio Legis ad tempus, ſeu exemptio a Legis obligatione in aliquo caſu particulari ubi Lex ceteroquin obligaret. Hinc differt 1. Ab interpretatione, qua non relaxatur obligatio, ſed ſolum declaratur Leges non obligare in certis caſibus. 2. A privilegio, quod eſt facultas permanens conceſſa in perpetuum, & per modum Legis, & ſæpe non eſt contra, ſed præter legem. 3. A licentia ſeu permiſſione, qua non relaxatur obligatio Legis, ſed ſolum apponitur conditio, ſub qua Lex non obligat. (1)

Quæſt. I. *Quinam habent poteſtatem diſpenſandi?*

Nota. Poteſtas diſpenſandi eſt poteſtas juriſdictionis, & duplex eſt, nempe ordinaria, & delegata. Ordinaria eſt ea, quæ alicui competit ratione officii, ſeu ex vi ſui muneris. Delegata eſt ea, quæ habetur ex conceſſione illius, qui habet ordinariam.

---

(1) Diſpenſatio *legis fit, quando* manente legis obligatione quoad totam communitatem, aliqua perſona particularis, in aliquo caſu particulari, a legis vinculo ſubducitur per legitimam poteſtatem. *Dicitur* 1. manente legis obligatione quoad totam communitatem, *ut hinc diſtinguatur diſpenſatio* ab irritatione, abrogatione, derogatione, ceſſatione *legis; per has enim lex, ſive ante, ſive poſtquam vim obligandi obtinuit, tollitur, vel totaliter vel partialiter, ita quidem ut nullus ſubditorum teneatur illam obſervare.* 2. aliqua perſona particularis, *quibus vocibus deſignantur non ſolum perſonæ individuæ, ſed etiam Conventus, Religiones, Ordines, Collegia, quæ in jure cenſentur perſonæ fictæ.* 3. in aliquo caſu particulari. *Diſpenſatio enim, cum non ſit facultas conſtans ac permanens, non eximit perſonam ab obſervantia legis pro alio tempore, uti dum diſpenſatur cum uno, ut carnibus veſcatur occurrente aliquo die jejunii, is obligatus manet ad abſtinendum a carnibus, ſuccedentibus aliis jejunii diebus. Sicque diſpenſatio diſcrepat a* privilegio, *quod ceteroquin & hoc habet peculiare, ut ſæpe non ſit* contra *jus commune, ſed ſolum* præter; *ut cum Princeps dat alicui facultatem legitimandi, quam ipſe habet.* 4. a legis vinculo ſubducitur, *ita ſcilicet ut obligationem non habeat ſervandi legem, quamvis legis ratio & materia maneat invariata. Inde eſt, ut diſpenſatio dicatur a DD.* vulnus legis, *juxta ſententiam S. Auguſtini, qui apud Gratianum (part. 2. Decr. can. 23. cap, 24.* ipſa pietas) *ait, fieri* contra integritatem ſeveritatis, *ſeu diſciplinæ Eccleſiaſticæ, ubi Hæreticis correctis, & ad Eccleſiæ ſinum redeuntibus conceditur* priſtinus honor Clericatus, aut Epiſcopatus; *quia nimirum ubi graves interveniunt cauſſæ,* detrahendum eſt aliquid ſeveritati, ut majoribus malis ſanandis caritas ſincera ſubveniat. *Porro ſub hoc reſpectu diſpenſatio ſecernitur* a nuda permiſſione, ſimplici licentia, epicheja, & interpretatione: *quamquam & hæ ſolent interdum deſignari* diſpenſationis *nomine late ſumpto. Nam* permiſſio, *ſeu* tolerantia nuda *Superioris non eximit a culpa ſubditum agentem contra jus; unde Innoc. III. (lib. 3. Decr. tit. 1. de Præbend. c. 13.* Cum jam dudum) *monet:* multa per patientiam tolerantur, quæ ſi deducta fuerint in judicium, exigente juſtitia non debeant tolerari. *Pariter* licentia ſimplex *non aufert obligationem legis, ſed apponit conditionem neceſſariam, quam lex ipſa poſtulabat; ut dum Monachus de licentia Prælati res aliquas largitur ſuis conſanguineis.* Epicheja *vero eximit quidem a lege ſervanda, ſed in iis circumſtantiis, in quibus prudenti judicio creditur, legem revera non obligare.* Interpretatio denique, *evolvendo ambiguum legis ſenſum declarat tantummodo, utrum lex obliget, vel non obliget, aut quomodo obliget.* 5. per legitimam poteſtatem: *quandoquidem certum eſt, ad proprie dictam diſpenſationem neceſſariam eſſe eamdem ipſam poteſtatem juriſdictionis, qua prius leges fuerunt conditæ, aut ſaltem in* forma ſpecifica, *ut ajunt Juriſperiti, confirmatæ, juxta cap. 1. de reg. jur.* omnis res per quaſcumque cauſſas naſcitur, per eaſdem diſſolvitur; *quæ quidem poteſtas (ut Auctor oſtendit in præſen. qu.) biſariam ſpectari poteſt, vel ut* ordinaria *eſt, vel ut* delegata: *Hinc Seraphicus (in 4. ſent. diſt. 19. dub. 6.)* Diſpenſatio ita conſuevit definiri: eſt juris relaxatio, facta cum cauſſæ cognitione ab eo, qui habet jus diſpenſandi. *Audiatur etiam Angelicus (1. 2. q. 97. art. 4.) cujus præclara doctrina, nedum confirmandæ ejuſdem poteſtatis neceſſitati, ſed etiam concipiendæ adæquatæ perfectæque notioni ipſius* diſpenſationis *maxime inſervit.* Contingit quandoque, quod aliquod præceptum, quod eſt ad commodum multitudinis ut in pluribus, non eſt conveniens huic perſonæ, vel in hoc caſu quia vel per hoc impediretur aliquid melius, vel etiam induceretur aliquod malum. Periculoſum autem eſſet, ut hoc judicio cujuslibet committeretur, niſi forte propter evidens, & ſubitum periculum. Et ideo ille, qui habet regere multitudinem, habet poteſtatem diſpenſandi in lege humana, quæ ſuæ auctoritati innititur, ut ſcilicet in perſonis vel in caſibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, ut præceptum legis non ſervetur. *Sicque S. Doctor evidens relinquit, quod ubi in* quacumque multitudine dicitur aliquis diſpenſare, *reipſa nil aliud facit, quam* ordinare, qualiter aliquod commune præceptum ſit a ſingulis adimplendum. *Unde duo hæc poſtea infert:* 1. Quando cum aliquo diſpenſatur, ut legem communem non ſervet, non debet fieri in præjudicium boni communis; ſed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat. 2. Quando conditio alicujus perſonæ requirit rationabiliter, ut in ea aliquid ſpecialiter obſervetur, *h. e. cum ea diſpenſetur,* non eſt perſonarum acceptio, ſi ſibi aliqua ſpecialis gratia fiat. *Jam vero, quod attinet ad* interpretationem Diſpenſationum, *de qua Auctor nil ſpeciatim tradit, univerſalis DD. ſenſus eſt, eam ſtricte interpretandam, cum ſit odioſa; quia ut hactenus oſtenſum, juris communis relaxatio, & vulnus eſt. Hinc, ut exemplum addamus, Bonif. VIII. (in 6. Decr. lib. 1. tit. 11.* de Filiis presbyter. *cap. 1.* Is, qui) *decernit*; ille, cum quo per Sedem diſpenſatur Apoſtolicam, ut præmiſſo non obſtante defectu, *nempe natalium illegi-*

245

Digitized by Google

riam. Hæc conceditur vel ab homine, vel a jure. Si a jure datur, tranſit in ordinariam, vel ei æquiparatur. Si datur ab homine per privilegium, non expirat morte concedentis. Si vero datur per ſimplicem commiſſionem, ceſſat mortuo vel amoto delegante, ſi res eſt integra.

Reſp. 1. Ex communi ſententia Theologorum, nullus homo habet poteſtatem diſpenſandi in Legibus divinis, etiam mere poſitivis. Quia nemo habet poteſtatem relaxandi obligationem a Deo impoſitam, niſi ſpecialem ad hoc poteſtatem a Deo acceperit. Nam inferior non poteſt propria auctoritate relaxare obligationem impoſitam a ſuperiore: auctoritas enim inferior non poteſt ſuperiori prævalere, nec derogare. At nemo accepit a Deo poteſtatem relaxandi obligationem Legum divinarum: nam talis poteſtas neque ex Scriptura, neque ex Traditione probari poteſt: & aliunde non expedit bono Eccleſiæ, quæ non poſſet ſuam unitatem, uniformitatem, & conſtantiam in fide & in cultu divino ſervare; niſi Leges divinæ eſſent prorſus hominibus indiſpenſabiles. Præterea Leges mere poſitivæ a Chriſto latæ, ad fidem, & Sacramenta, Sacrificium Euchariſtiæ, quæ ſunt religionis noſtræ fundamenta, pertinent: Ideoque ſunt fundamentales, ac proinde debent eſſe immutabiles reſpectu omnium; alioqui ſi mutarentur, mutaretur religio ſubſtantialiter. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 21. c. 2. clare indicat Eccleſiam non poſſe mutare ſubſtantiam Sacramentorum. Itaque circa Leges divinas etiam mere poſitivas, Deus ſolum conceſſit Eccleſiæ poteſtatem illas interpretandi, declarandi caſus ad quos Lex divina non extenditur.

Krſp. 2. Poteſtatem ordinariam diſpenſandi in Lege humana habet 1. Is qui eam tulit: nam ejuſdem poteſtatis eſt ferre Legem & in ea diſpenſare. 2. Succeſſor Legislatoris cum pari poteſtate. Nam ſi Legislator habet, ergo & is qui habet æqualem, immo eamdem poteſtatem, ex c. 20. de electione, ubi Innocentius III. de prædeceſſore ſuo Legislatore ait: *Qui ſucceſſoribus ſuis nullum potuit in hac parte præjudicium generare, pari poſt eum, immo eadem poteſtate functuris, cum non habeat imperium par in partem*. 3. Qui habet poteſtatem Legislatoris ſuperiorem circa eoſdem ſubditos. Nam ſi inferior habet poteſtatem ordinariam diſpenſandi, a fortiori habet ejus ſuperior, qui etiam poteſt Legem inferioris abrogare.

Hinc Papa habet poteſtatem ordinariam diſpenſandi in omnibus Legibus Eccleſiaſticis, etiam ab Apoſtolis latis: quia parem habet juriſdictionem cum Petro Apoſtolorum Principe, cujus eſt ſucceſſor.

Reſp. 3. Inferior non habet poteſtatem diſpenſandi in Lege ſuperioris, niſi ex ejus conceſſione. Quia 1. Ex Clement. 2. *de elect. Lex ſuperioris per inferiorem tolli non poteſt*. 2. Inferior non poteſt tollere obligationem impoſitam a ſuperiore ſine ejus conſenſu. Nam inferior non poteſt derogare; nec prævalere auctoritati ſuperioris: alioqui inferior eſſet ipſi ſuperiori ſuperior. (1)

Poteſt tamen inferior habere poteſtatem diſpenſandi delegatam. Quia ſuperior poteſtatem diſpenſandi exercere poteſt per alium, & ſic eam alteri concedere: *nam poteſt quis per alium, quod poteſt facere per ſe ipſum. Reg. Jur. 68. in 6.*

Hinc 1. Epiſcopi, & omnes alii Prælati Papa inferiores, non habent poteſtatem ordinariam diſpenſandi in jure communi & Legibus Papæ, ex c. 5. *de temp. ord.* ubi damnatur Epiſcopus, quod uno die plures Ordines, licet de mandato Metropolitani, contuliſſet, eo quod diſpenſatio in hoc non fuerit a canone conceſſa. Habent tamen delegatam in certis caſibus: nam diſpenſare poſſunt in Lege communi ex conceſſione Concilii vel Papæ expreſſa, vel tacita, aut legitime præſumpta. Unde poſſunt non ſolum quando in Lege expreſſe dicitur, Epiſcopos poſſe diſpenſare in ea ut patet: ſed etiam quando eſt conſuetudo diſpenſandi, ex c. 13. *de foro compet.* vel quando neceſſitas diſpenſandi in aliqua Lege ſæpe occurrit, ut in feſtis & jejuniis; vel quando dubium eſt an res egeat diſpenſatione, vel quando occurrit gravis ac urgens neceſſitas diſpenſandi, nec poteſt recurri ad Papam, aut periculum eſt in mora ob ſcandalum, aut graviſſimum detrimentum imminens. Nam in his caſibus ex communi ſententia cenſetur poteſtas diſpenſandi Epiſcopo conceſſa, cum

hoc

---

timorum, valeat ad beneficium, etiamſi curam animarum habeat, promoveri; nequit prætextu diſpenſationis hujuſmodi (quam exorbitantem a jure oportet veluti odioſam reſtringi) niſi unicum beneficium obtinere. *Hæc tamen communis doctrina ſuas patitur exceptiones, de quibus conſule Auctores, ac potiſſime Baſ. Pontium (lib. 8. de Matr. cap. 11.) qui diligenter etiam examinat clauſulas Diſpenſationum, quæ adhiberi ſolent pro foro ſeu interno, ſeu externo.*

(1) *Perpauci quidam DD. ex variis Juris textibus putarunt ſe poſſe deducere opinionem hanc, quæ ſtatuunt, quod etſi infrrior non poſſit* abrogare *ſeu* derogare *legem Superioris, poſſit tamen in ea* diſpenſare; *quoniam hoc videtur neceſſarium ad rectam gubernationem, ne pro quovis caſu opus ſit Superiorem adire. Verum & rationibus, & auctoritatibus contrariæ ſententiæ communiſſimæ ii facile obruuntur. Hæc namque (ſuſtinendo, inferiorem* regulariter *non poſſe diſpenſare in lege Superioris, tametſi id poſſit in pluribus caſibus, qui generatim referuntur ad Superioris voluntatem vel* expreſſam, *vel* præſumptam, *juxta ſequens Corol. 1. Auctoris) tali æquitate libratur, ut & ſartum tectum conſervet jus Superiorum, & ſimul rectam gubernationem Inferiorum a prætenſis incommodis liberet. Radix allucinationis in eo videtur ſita, quod iidem DD. non ſatis perpenderint, poteſtatem diſpenſandi in legibus Superiorum non venire in cenſu eorum, quæ conveniunt inferioribus, niſi prohibeantur: ſed ad illa pertinere, quæ iiſdem non conveniunt, niſi concedantur. Sic ex. ca. Civis poteſt, quoties Princeps non vetat, frumentum ſuum extraneis vendere; ſed ſpurios legitimare, niſi Principe palam concedente, minime poteſt. Nec eſt, quod illi opponant ſatis tritum proloquium:* Quidquid poteſt Pontifex in univerſa Eccleſia, id poteſt quilibet Epiſcopus in ſua Diœceſi. *Nam eos, qui hujuſmodi axiomate, in certo dumtaxat genere rerum vero, abutuntur, pro merito excipit Bened. XIV.* (lib. 9. de Syn. c. 2. n. 5. & ſeq.) *cujus prolixam doctrinam non vacat hic tranſcribere.*

Digitized by Google

247

hoc poſtulet bonum commune, ſitque neceſſarium ad ordinatum & rectum regimen animarum. (1)

2. Epiſcopus vel Archiepiſcopus non habet poteſtatem diſpenſandi in Legibus Concilii provincialis, aut nationalis, niſi ex conceſſione ejuſdem Concilii vel Papæ. Quia ſunt Leges conditæ auctoritate ſuperiori: nam Concilium provinciale eſt unum corpus myſticum habens propriam & diſtinctam juriſdictionem majorem juriſdictione ſingulorum Epiſcoporum, qui proinde ſubjiciuntur ejus Legibus. Aliud eſt de Legibus latis ab Epiſcopo in Synodo diœceſana, vel de conſenſu Capituli: Nam Epiſcopus habet poteſtatem ordinariam in iis diſpenſandi, quia ſive in Synodo, ſive in Capitulo, tota poteſtas condendi Leges penes Epiſcopum eſt; neque ex Epiſcopo & Parochis aut Canonicis fit corpus myſticum, quod juriſdictionem habeat majorem juriſdictione Epiſcopali. (2)

3. Archiepiſcopus non habet poteſtatem ordinariam diſpenſandi in Legibus Epiſcoporum ſuæ provinciæ. Quia non eſt ſuperior Epiſcopi, neque ejus diœceſanorum, niſi cum actu viſitat diœceſim, aut in caſu appellationis.

Nota. Prælati, qui habent poteſtatem diſpenſandi quoad Leges, vota, & juramenta, poſſunt etiam ſecum diſpenſare ſaltem indirecte, committendo ſcilicet alteri poteſtatem diſpenſandi ſecum. Quia Prælati non ſunt deterioris conditionis quam ſubditi, qui in promptu habent a quo poſſint diſpenſationem accipere; immo, id poſſunt etiam directe & immediate per ſe, quia hoc nullo jure prohibetur. Nec repugnat, quod quis in ſe exerceat juriſdictionem omnino voluntariam, quæ non ſit condemnativa nec abſolutiva: nam ad hoc per ſe non requiritur diſtinctio perſonarum.

Quæſt. II. *An peccat qui diſpenſat etiam in propria lege ſine juſta cauſſa.*

Reſp. Affirm. Ita communiter. Quia 1. Irrationabiliter ab onere liberat eum, qui non eſt eximendus: quod eſt peccatum acceptionis perſonarum, & contra juſtitiam diſtributivam. 2. Superior ex officio tenetur procurare bonum commune per Legum obſervationem, & fideliter ac prudenter uti ſua poteſtate in ædificationem, non in deſtructionem; quod non facit diſpenſans ſine juſta cauſſa, ſed potius diſſipat crudeliter, ut ait S. Bernardus l. 3. de conſid. 3. Unicuique aperit aditum ad tranſgrediendas Leges, ut ait Conc. Trid. ſeſſ. 20. c. 18. enimvero ſubditi facile putant idem ſibi licere quod aliis, qui nullam ſpecialem cauſſam habent, & quorum exemplo ad violationem Legum incitantur. (3)

Hinc

(1) *Profecto eſſet hic operæ pretium accurate diſcutere ſingulos caſus, in quibus Auctor per tranſennam indicat, inferiores diſpenſare poſſe in legibus Superiorum: quippe doctrina ejuſmodi summopere confert ad moralem praxim. At, quoniam in additamentis noſtris modum ſervare decet, idcirco haud pigeat Lectorem ſedulum conſulere alios probatos Auctores, qui de præſenti materia ſcripſerunt fuſiore calamo, ſive in Tract.* de Legibus, *ſive alibi. Plures citatos reperies apud Bened. XIV.* (lib. 9. de Syn. cap. 2. n. 2.) *ubi Summus Magiſter ſermonem habet de extraordinaria poteſtate diſpenſandi in occultis matrimonii impedimentis. Unum dumtaxat impræſentiarum obſervare juvat: nempe tertium caſum ab Auctore memoratum*, quando dubium eſt, an res egeat diſpenſatione, *non ita evidenti, & unanimi DD. ſenſu niti, ſicuti reliquos caſus de legitima conſuetudine urgenti neceſſitate &c. Immo non videtur extra chorum Sapientum canere P. Franciſcus Hennus (Tr.* de Leg. *diſt. 3. q. 15. art. 4. concil. 4.) dum ſcribit*: Conceſſionem diſpenſandi habent Epiſcopi reſpectu legum Pontificiarum... ſecundum aliquos in dubiis, an caſus egeat diſpenſatione. Sed crediderim recurrendum eſſe ad Sedem Apoſtolicam, quia in dubiis pars tutior eſt tenenda.

(2) *Integram hujus Corol. 2. doctrinam confirmat Bened. XIV.* (lib. 13. de Syn. cap. 5. n. 7. & 8.) *qui præterea hanc aliam quæſtionem ſcite diſſolvit (n. 9. 10. 11.)* num integrum ſit Epiſcopo aut prorſus delere Conſtitutiones Synodales a ſe factas, aut aliquem ex juſta cauſſa ab illis eximere, quando eadem auctoritate Summi Pontificis ſunt confirmatæ.

(3) *Qui adæquatam habet ideam* diſpenſationis *(in Nota 1. ad præſens cap.) a nobis deſcriptæ, non poterit non aſſentiri theſi nunc ab Auctore ſtabilitæ.* In relaxatione juris ad hoc quod fiat, *inquit Seraphicus (in 4. ſent. diſt. 29. dub. 6.)* conſideranda eſt in eo, qui facit, potentia, ut ſit talis, qui ſupra jus poſſit: & in eo, cui fit, ſit cauſſa idonea, ſcilicet neceſſitas, vel utilitas; alioquin non diſpenſatio, ſed diſſipatio debet dici... Ideo diſpenſatio ita conſuevit definiri: eſt juris relaxatio, facta cum cauſſæ cognitione ab eo, qui habet jus diſpenſandi. Unde diſpenſare dicitur, quaſi diverſa penſare, & ideo in eis, quæ ſtatum Eccleſiæ decolorant, diſpenſandum non eſt, & in eis qui nituntur jus infringere. Et hoc eſt, quando multis conceditur, quod paucis eſſet concedendum, & quando ſic accipitur, non fit ſibi de gratia, ſed tamquam ſi eſſet de jure communi. *Exinde manifeſta ſit illorum deceptio peſſima, qui a Superioribus, & Prælatis diſpenſationem expetunt hoc titulo, quod propinqui, aut amici ſint; ac propterea, ut tales eligantur, omnem movent lapidem, fortaſſis etiam ultra, quam Sacrorum Canonum ſtatuta permittant. Quod porro Auctor hic e veſtigio tradit, ſcilicet* ſine cauſſa diſpenſantem peccare mortaliter, ſi materia gravis ſit, *ſic intellige. Ubi talis diſpenſatio cum ſcandalo aut damno notabili aliorum contingit, ex. ca. ſi quis contra juſtam cauſſam diſpenſaretur, ne Miſſam audiat diebus feſtis, tributa ſolvat &c. tunc nullum dubium apud DD. quin ea ſit mortifera. Aſt ſi ſpectetur ſecundum genus ſuum, ſecluſo ſcandalo, & damno: tunc TT. inter ſe diſcrepant. Nam Navarrus, Baſ. Pontius, Tannerus, Salas, Wiggers, & alii non pauci cenſent non eſſe id niſi venialiter malum: ſecus vero docent Doctores ab Auctore hic citati, pluresque alii, quorum ſententia veroſimilior videtur, ſpectata tum ratione deducta ex juſtitia legali, ac diſtributiva; tum rite expenſis auctoritatibus SS. Auguſtini, Thomæ, Bonavent. hactenus a nobis productis, item, B. Bernardi (lib.* de Præc. & Diſpen. *cap. 3. & 4. ac lib. 2.* de Conſid. *cap. 4.) nec non Concilii Tridentini variis in locis.*

Hinc ſine cauſſa diſpenſans peccat mortaliter, ſi materia gravis eſt. Ita *Covar. Suarez, Sanchez, Valent. & alii*. Nam peccat in re gravi contra officium proprium, contra bonum commune, item contra caritatem, præbendo multis occaſionem peccandi. Peccat vero venialiter, per ſe loquendo, ſi materia levis eſt, nempe ſi obligatio Legis ſit tantum ſub veniali.

Hinc peccat etiam ſubditus, qui diſpenſationem petit ſine juſta cauſſa: nam inducit ſuperiorem ad peccandum; immo qui ultro oblatam acceptat, quia cooperatur peccato ſuperioris.

Nota. 1. Non requiritur talis cauſſa diſpenſandi, propter quam ſuperior teneatur diſpenſare: ſed ea ſufficit, quæ apta ſit ad movendum rationabiliter ſuperiorem ut benignius agat cum inferiore, illum liberando ab obligatione Legis, quæ alioqui non deſineret, & tunc diſpenſatio data vocatur gratia.

2. Si cauſſa talis ſit, ut ſuperior ſaltem ex caritate teneatur diſpenſare, non idcirco ſubditus liber eſt ab obligatione, ſi negetur diſpenſatio. Quia per hanc cauſſam ſine auctoritate ſuperioris non tollitur obligatio Legis.

3. Ex jure Canonico, triplex eſt generatim cauſſa juſta diſpenſandi, ſcilicet, pietas, neceſſitas, & utilitas communis, vel etiam privata petentis, quæ redundet in bonum commune; nam diſpenſatio debet ſemper ſaltem mediate, & ultimate cedere in bonum commune, alioquin eſt illicita, & infidelis, ut docet Suarez poſt S. Th. Sufficit tamen, quod detur propter bonum rationabile perſonæ privatæ, quod in aliorum damnum non cedat: hoc ipſo enim redundat in bonum commune poſtulans ut ſuperior ſingulorum etiam bonum procuret, quantum fieri poteſt abſque jactura boni communis. Quare S. Thomas docet diſpenſationem recte dari, quando Lex, quæ communitati expedit, huic perſonæ non expedit propter periculum mali, vel impedimentum majoris boni.

Quæſt. III. *An diſpenſatio ſine juſta cauſſa ſcienter data valida eſt*.

Reſp. 1. Ex communi Theologorum ſententia, eſt valida (1), quamvis illicita, ſi detur a Legislatore, vel ab ejus ſucceſſore aut ſuperiore. Quia obligatio Legis poſitivæ, ſicut ipſa Lex, ut ſit & perſeveret, pendet a libera voluntate Legislatoris, & a libera applicatione juris, quod habet ad obligandum. Ergo etiam pendet a libera voluntate ſuccedentis cum æquali poteſtate, & a fortiori ſuperioris. Ergo ſi Legislator, vel ejus ſucceſſor, aut ſuperior, non vult ſubditum Lege obligari, revera is non obligatur. Et vero Legislator poteſt ſine juſta cauſſa tollere obligationem Legis reſpectu omnium, ipſam Legem abrogando. Ergo a fortiori poteſt illam tollere reſpectu aliquorum in certis caſibus, diſpenſando cum illis, licet remaneat reſpectu aliorum.

Equidem Legislator non poteſt ferre Legem ſine juſta cauſſa, quia non poteſt ſine juſta cauſſa obligare ſubditos. At poteſt etiam ſine juſta cauſſa non obligare: nam ad hoc ſufficit quod obligare nolit. Ergo cum Legislator poſſit ſine juſta cauſſa nolle obligare, poteſt etiam ſine juſta cauſſa non obligare.

Reſp. 2. Invalida eſt diſpenſatio ſine juſta cauſſa data ab inferiore & delegato. *Ita omnes, teſte Suarez*. Quia inferior & delegatus non habet poteſtatem diſpenſandi ſine juſta cauſſa: nam ſuperior non cenſetur talem poteſtatem ei concedere, cum id non poſſit licite; non enim cenſetur velle peccare. Non minus autem peccaret ſuperior, ſi inferiori concederet poteſtatem diſpenſandi ſine juſta cauſſa, quam ſi ipſe ſine ea diſpenſaret. Porro hoc eſt diſcrimen inter ſuperiorem, & delegatum, quod ſuperior habeat ex vi muneris ſui poteſtatem diſpenſandi, & Lex pendet ab ejus voluntate: at delegatus non habet poteſtatem niſi eam, quam ſuperior ei concedit.

Hinc Epiſcopus, juſta cauſſa deficiente, invalide diſpenſat in Lege jejunii, abſtinentiæ &c. *Covarr. Navarr. Sylveſt. & alii*.

Quæſt. IV. *An licet uti diſpenſatione valida ſine juſta cauſſa obtenta*.

Reſp. Non licet, ſed ſubditus ea utens peccat eadem ſpecie peccati, cujus eſt violatio illius Legis. Quia quamvis non amplius obligetur ex vi Legis humanæ ad actionem vel omiſſionem per illam præſcriptam, cum talis obligatio ſublata ſit per diſpenſationem: obligatur tamen ad illam ex vi Legis naturalis præcipientis uniformitatem membrorum in ſervanda Lege propter bonum commune, & vetantis ne quis ab onere communi ſe ſubtrahat ſine juſta cauſſa, & ne pars abſque ratione diſcrepet a ſuo toto: nam (ut ait S. Auguſt. l. 2. Conf. c. 8.) *Turpis omnis pars eſt ſuo univerſo non congruens*, ſcilicet ſine rationabili cauſſa, qualis non eſt diſpenſatio injuſta, & repugnans bono communi. Enimvero Legislator ipſe peccat, ſi ſine rationabili cauſſa Legem ſuam non ſervet: Ergo etiam & ipſe ſubditus. Ob eamdem rationem, ceſſante cauſſa diſpenſationis, ceſſat uſus ejus eſſe licitus.

Qui tamen tali diſpenſatione utitur, non incurrit cenſuras & pœnas Lege humana impoſitas, quia per diſpenſationem validam tollitur obligatio orta a Lege humana: quare ſolum peccat contra Legem naturalem præcipientem idem, ad quod alii tenentur. Cujus quidem peccati gravitas & ſpecies petenda videtur a gravitate materiæ, & ſpecie actus per Legem humanam præſcripti, in quo Lex naturalis præcipit conformitatem. Nam Legis naturalis obligatio accommodatur materiæ gravitati, & eam præſcribit ex eodem motivo, quo Lex humana. Unde videtur pec-

(1) Oppoſitam doctrinam, *inquit Baſ. Pontius (lib.* 3. de Matr. *cap.* 24. *n.* 16.) ſcilicet diſpenſationem in lege humana ſine cauſſa datam, non tantum eſſe illicitam, ſed invalidam, videtur ſentire Gabr. Vaſquez cum nonnullis juris Interpretibus. *Sed, meo judicio*, ſine efficaci fundamento; tantum enim probant diſpenſationem non eſſe licitam, non tamen eſſe invalidam. *Hoc ipſum in Fortunio Juriſconſulto refellit Covarruvias* (de Matr. *part.* 2. *cap.* 6. §. 9. *n.* 20.) *Nec aliter Bened. XIV.* (lib. 13. de Syn. cap. 5.) *ubi juxta communem opinionem DD.* validam *aſſerit* diſpenſationem ſuper propria conſtitutione, etiam ſine cauſſa datam; *etſi* oppoſitam tenendam moneat, quando inferior aut ex privilegio, aut epikeja relaxat legem a Superiore latam, puta cum Epiſcopus aliquem eximit a lege Sum. Pontificis.

Google

peccare mortaliter contra temperantiam, qui non ſervat Legem jejunii ex diſpenſatione ſine juſta cauſſa obtenta. Alii tamen cenſent talem tantum obligari ex juſtitia legali aut diſtributiva, & Legem naturalem tunc non tam ſevere obligare.

Obj. 1. Subditus utens diſpenſatione ſibi conceſſa, quamvis ſine juſta cauſſa, utitur jure ſuo. Ergo non peccat. *Reſp.* Nego ant. Quia tenetur adhuc ſervare Legem. Nam quamvis non obligetur amplius ex vi Legis humanæ, tamen adhuc ad a[illegible], in quo diſpenſatus eſt, obligatur ex vi Legis naturalis, præcipientis uniformitatem, & vetantis ne quis ab onere communi ſe ſubtrahat ſine juſte cauſſa, qualis non eſt diſpenſatio injuſta & irrationabilis.

Obj. 2. Ergo nullum eſt diſcrimen inter diſpenſatum ſine juſta cauſſa, & non diſpenſatum. *Reſp.* Neg. Hoc enim inter utrumque intercedit diſcrimen, quod ſic diſpenſatus obligetur tantum vi Legis naturalis, nec contrahat pœnas ac cenſuras per Legem inflictas. At non diſpenſatus obligatur non ſolum vi Legis naturalis uniformitatem inter membra ejuſdem communitatis præcipientis, ſed etiam vi Legis humanæ. Unde non ſervando Legem, incurrit pœnas per Legem inflictas, & gravius peccat, quia peccat contra duplicem obligationem; alter vero contra unicam.

Nota. Quamvis inferior dubitet utrum ratio petendi diſpenſationem ſit ſufficiens: non tamen peccat illam ſincere proponendo ſuperiori, aut utendo diſpenſatione, ſi detur; modo dubium deponat conformando judicium ſuum judicio ſuperioris, qui prudenter judicaſſe, cauſſam diſpenſandi ſufficientem fuiſſe, præſumendus eſt, niſi oppoſitum conſtet, aut ſit multo probabilius.

Quæſt. V. *Quandonam diſpenſatio invalida eſt ex parte petitionis?*

Reſp. Nulla eſt diſpenſatio, ſi ſit ſubreptitia vel obreptitia. Quia tum Superior non intendit diſpenſare, nec diſpenſat, niſi ſub hac tacita conditione: *ſi res ita ſit, & nihil occultetur*, propter quod diſpenſaturus non eſſet, aut ſaltem niſi cum certo onere vel limitatione; nec voluntarium eſt, ſi ignoretur quod agitur, ex cap. 7. de fide inſtr. ubi Innocentius III. ait: *Si tales per ſuppreſſionem veritatis, aut falſitatis expreſſionem, litteras noſtras etiam certas conſtiterit impetraſſe, carere volumus impetratis, & eis non obſtantibus, ad voti executionem compelli.*

Diſpenſatio autem ſubreptitia eſt ea, quæ obtinetur per reticentiam veritatis exprimendæ, ſeu eorum quæ exponi debent in petitione juxta jus & ſtylum. Obreptitia eſt, quæ obtinetur per expreſſionem falſitatis, qua cognita, non fuiſſet data diſpenſatio. Hæc vocatur etiam aliquando ſubreptitia, & utraque ſæpe in jure confunditur, eo quod utraque nullas vires habeat.

Itaque invalida eſt diſpenſatio. 1. Si reticeatur, licet inculpate, aliquid ad rem petitam ſpectans, vel aliquid eorum, quæ ſecundum jura & ſtylum exprimi debent, ex c. 1. *de filiis presb. in 6.* quia ſuperior non intendit dare diſpenſationem, niſi adſint conditiones, quæ ad ipſam intrinſece ſpectant, & quæ jus, ſtylus, conſuetudo, & Leges ſeu regulæ Cancellariæ exigunt, ut cognoſcatur qualis ſit gratia, quæ poſtulatur; & ſine horum omnium cognitione ſuperior non vult dare gratiam qualis petitur, cum eam ut talem ignoret. 2. Nulla eſt, ſi obtineatur ex cauſſa finali falſa, c. 20. *de reſcript.* quia ſuperior non vult diſpenſare ſine juſta, & vera cauſſa, nec poteſt cenſeri velle peccare. Idem dic ſi duæ cauſſæ allatæ ſint, una vera, & altera falſa, & vera per ſe non ſufficit ad diſpenſationem æquam & rationabilem, ſecus ſi ſola cauſſa impulſiva ſit falſa, *ex eod. cap.* Cauſſa autem finalis eſt ea, quæ immediate pertinet ad rem petitam, & ob quam conceditur gratia, ita ut ea non exiſtente, aut nullo modo, aut nonniſi cum quibuſdam conditiunibus & limitationibus conceſſa fuiſſet. Cauſſa vero impulſiva dicitur ea, propter quam diſpenſans facilius diſpenſat, ita tamen ut ſine illa ſecundum rectam rationem & cauſſæ meritum diſpenſaturus eſſet eodem modo.

Quæſt. VI. *An valet diſpenſatio, ſi poſt petitionem cauſſa ceſſet.*

Reſp. 1. Nulla eſt diſpenſatio, ſi ejus cauſſa finalis non ſubſiſtat tempore, quo conceditur a Papa vel Pœnitentiario, c. 9. *de reſcript. in 6.* quia non volunt concedere diſpenſationem, niſi ob cauſſam, quæ tunc ſubſiſtat: alioqui eſſent iniqui diſſipatores, & ſine cauſſa diſpenſarent. Idem eſt, ſi cauſſa non perſtet eo tempore, quo Commiſſarius, nempe Epiſcopus, vel Confeſſarius diſpenſat, quia ceſſante cauſſa finali mandati ceſſat mandatum, ſi res integra ſit, ex c. 30. *de præb. in 6.* At hic antequam Commiſſarius diſpenſet, res eſt adhuc integra. Præterea Commiſſarius non poteſt diſpenſare niſi ſub hac conditione apponi ſolita, aut ſaltem ſubintellecta, *ſi preces veritate nitantur*; quæ exigit ut cauſſa finalis vere perſtet tempore, quo datur diſpenſatio, & quo examinata precum veritate, executioni mandatur a Commiſſario: alioquin delegaretur poteſtas diſpenſandi ſine cauſſa exiſtente, quod illicitum eſt. Hinc ſi ob cauſſam legitimandæ prolis ex conſanguinea ſuſceptæ petatur diſpenſatio in impedimento, ſed ante obtentam vel a commiſſario datam diſpenſationem proles moriatur, non valet, nec poteſt executioni mandari.

Reſp. 2. Si poſt diſpenſationem obtentam, examinatam, & datam a Commiſſario ceſſet cauſſa finalis ante illius uſum, v. g. proles moriatur ante contractum matrimonium, controverſia eſt. Alii putant tunc etiam valere diſpenſationem ſuper impedimento: quia in litteris diſpenſatoriis conceditur diſpenſatio ſub hac ſola conditione jam poſita; *ſi preces veritate nitantur*, cum nempe a Commiſſario examinatur petitio diſpenſationis. Sanchez vero cum multis docet generatim tunc ceſſare diſpenſationem. Quia ſuperior non vult eam valere in caſu, quo ceſſat ejus cauſſa legitima: alioqui peccaret, eſſetque iniquus diſpenſator, concedendo facultatem agendi contra Legem non ſubſiſtente juſta cauſſa. Unde in omni diſpenſatione ſubintelligitur hæc conditio, *Modo cauſſa permaneat tempore executionis.* Idque videtur certum dum diſpenſatio non eſt ſuper impedimento, ſed ſuper obſervantia alicujus præcepti, v. g. officii, jejunii &c. Tunc enim ſi ante illius uſum cauſſa ceſſet, manet obligatio ſervandi præceptum quia non eſt mens ſuperioris ab ea liberare ſine cauſſa ſubſiſtente tempore quo urget ipſa obligatio; cum hoc non poſſit licite velle: & quia Lege naturali, a qua nemo poteſt diſpenſari, pars tenetur ſe toti conformare, ceſſante cauſſa exemptionis.

Item

Item ſi initio uſus ſubſiſtebat cauſſa, ſed poſtea ceſſet, & diſpenſatio habeat effectum ſucceſſivum, ſitque virtualiter multiplex, tum hæc quoque ceſſat, ceſſante ejus cauſſa. Sic ſi quis propter infirmitatem, quæ perpetua fore videbatur, a Lege jejunii diſpenſationem ſine limitatione obtinuiſſet, ſi poſtea convaleſcat, rurſus tenetur jejunare. Quia cum obligatio jejunii ſit ſucceſſiva & multiplex, ſive cum tot ſint obligationes jejunandi, quot ſunt dies Quadrageſimæ, non poſſunt tolli, niſi per totidem diſpenſationes: nam pro ſingulis diebus opus eſt diſpenſatione virtualiter nova, ac proinde requiritur juſta cauſſa, quæ ſingulis illis diebus ſubſiſtat. Nec debet præſumi eſſe mens fidelis diſpenſatoris velle liberare ab aliqua obligatione ſine juſta cauſſa ſubſiſtente tempore obligationis, cum licite non poſſit.

Si vero diſpenſatio ſit ſuper impedimento matrimonii, vel irregularitate ſeu inhabilitate, & jam executioni mandata fuerit, non ceſſat diſpenſatio ceſſante cauſſa: ut ſi quis ob parentum inopiam diſpenſationem ad Ordines obtinuit, ſed poſt ſuſceptos Ordines ceſſat paupertas, non ideo ceſſat diſpenſatio ſuper irregularitate, ſed talis licite exercet Ordines: quia non redit impedimentum ſemel abſolute ſublatum per diſpenſationem; & quia *factum legitime retractari non debet, licet caſus poſtea eveniat, a quo non potuit inchoari*. Reg. 37. jur. in 6.

CAPUT VII.

De Abrogatione & Ceſſatione Legis.

NOta. Legis abrogatio, derogatio, & ceſſatio inter ſe differunt. Nam abrogatio eſt totius Legis abolitio: Derogatio eſt Legis adhuc vigentis imminutio ſecundum aliquam ſui partem, ſeu abolitio partis Legis. *Derogatur Legi, cum pars detrahitur: abrogatur Lex, cum prorſus tollitur*, l. 102. *ff. de verbor. ſignif.* Ceſſatio vero eſt ſimplex & pura deſitio legis per ſe ipſam.

Quæſt. I. *An Lex poteſt valide & licite abrogari?*

Reſp. 1. Princeps poteſt valide, etiam ſine juſta cauſſa, abrogare Legem a ſe, vel a ſuo prædeceſſore, aut inferiore latam. Probatur 1. pars. Quia Lex poſitiva, ut ſit, & ut conſervetur, pendet a libera voluntate Legiſlatoris: nam Lex eſt actus, & applicatio poteſtatis præcipiendi, & obligandi ſubditos. Hæc autem applicatio eſt actus liber voluntatis Legiſlatoris. 2. Quia qui ſuccedit Legiſlatori cum pari poteſtate, poteſt id totum quod Legiſlator poterat. 3. Quia jus & voluntas ſuperioris prævalet juri & voluntati inferioris.

Reſp. 2. Inferiores non poſſunt abrogare Leges ſuperiorum ſine eorum conceſſione, ex *Clement. de elect.* Quia poteſtas & voluntas inferioris non poteſt prævalere poteſtati & voluntati ſuperioris: alioqui inferior eſſet ipſo ſuperiore ſuperior.

Reſp. 3. Legem ſine juſta cauſſa abrogans peccat. Nam bono communi nocet, & parit contemptum Legum, ac inconſtantiam regiminis. Non peccant tamen ſubditi non ſervando Legem ſic abrogatam, quia ejus obligatio ſublata eſt reſpectu omnium, cum valide ſit abrogata.

Nota. Lex abrogatur tripliciter. 1. Per ſimplicem revocationem. 2. Per deſuetudinem, vel contrariam conſuetudinem expreſſe aut tacite a ſuperiore approbatam, vel legitime præſcriptam. 3. Per aliam Legem, qua vel declaretur revocatio prioris, vel contrarium priori Legi ſtatuatur; nam ſi Lex poſterior ſtare nequeat cum priori, illam revocat, cum ei opponatur. Leges tamen ſpeciales per poſteriores generales non abrogantur, ſine expreſſa mentione, vel clauſula ſaltem generali expreſſe derogatoria: Quia, ut docent communiter Canoniſtæ, Princeps cenſetur ignorare Legem ſpecialem, cujus expreſſam mentionem non facit, vel cui non derogat expreſſe. Unde cum voluntas non feratur in incognitum, non cenſetur velle illi derogare per legem generalem carentem clauſula derogatoria Legis ſpecialis, ex c. 1. *de conſtit. in 6.*

Quæſt. II. *Quandonam Lex ceſſat per ſe ipſam?*

Reſp. Ex communi ſententia ceſſat. 1. Quando elapſum eſt tempus, ad quod lata eſt. 2. Quando propter mutationem materiæ, vel circumſtantiarum, facta eſt injuſta, aut inutilis bono communi: nam Lex omnis eſt eſſentialiter honeſta & utilis communitati. 3. Quando ceſſat reſpectu communitatis tota & adæquata ratio ſeu cauſſa finalis propter quam lata eſt. Nam Lex non obligat, niſi quamdiu legiſlator vult ut obliget; immo lex ipſa ſaltem ex parte eſt ipſa Legiſlatoris jus ſuum ad obligandum ſubditos applicantis voluntas moraliter perſeverans; unde lex non perſeverat, niſi eadem voluntate moraliter perſeverante. At voluntas obligandi non perſeverat moraliter, ceſſante tota & adæquata cauſſa, propter quam Lex lata eſt: nam ceſſat volitio, ceſſante motivo volendi, ſeu cauſſa finali propter quam volumus: actus enim volendi nec eſſe nec perſeverare poteſt, ſublato ejus objecto formali, nempe motivo.

Si tamen ratio ſeu cauſſa Legis ceſſet ſolum reſpectu aliquorum privatorum, Lex non ceſſat, ſed ſemper obligat etiam illos privatos. *Ita Suarez, Azor, Layman, & alii communiter*: quia Legiſlator vult, ut omnes lege teneantur, quamdiu illa lex utilis eſt bono communi, & honeſte ſervari poteſt. Nam legis obſervatio in tali caſu confert ad illius vigorem ac robur, & ad bonum commune exigens membrorum conformitatem, alioquin daretur ſubditis occaſio ſæpe eludendi leges; nam ſibi quiſquis facile fingeret finem Legis reſpectu ſui ceſſare. Quare bonum commune exigit, ut tunc Lex obliget.

CAPUT VIII.

De Lege pœnali, & irritante.

NOta. Lex pœnalis eſt ea, quæ pœnam expreſſe apponit tranſgreſſoribus. Alia eſt pure pœnalis, & alia mixta.

Quæſt. I. *An extant Leges pœnales?*

Reſp. 1. Ex communi ſententia, extant Leges pœnales mixtæ, quæ obligant in conſcientia abſolute ſub culpa & pœna. Nam Lex pœnalis mixta eſt ea, quæ præcipit aliquid faciendum vel omittendum, & ſimul pœnam tranſgreſſoribus imponit; ideoque duo præcepta continet, unum faciendi, vel omittendi aliquid, aliud ſubeundi pœnam impoſitam, ſi ſecus fiat. At omne præceptum legitimum obligat in conſcientia. Ergo. Et vero impoſitio obligationis ad

utrum-

utrumque bono communi expedit; & ſæpe neceſſaria eſt: nam ſæpe una obligatio ſine altera non eſſet ſatis efficax ad conſequendum finem lege intentum; utraque autem ſimul valde urget obſervationem legis.

Porro leges, in quibus apponitur pœna cum verbis præcipiendi vel prohibendi, ſunt pœnales mixtæ, niſi Legislator, vel conſuetudo declaret eſſe pure pœnales. Nam lex aliquid præcipiens vel vetans, non apponendo pœnam, obligat abſolute ſub culpa. Ergo etiam ſic obligat apponendo ſtatum; nam pœna præcepto appoſita, non tollit ejus obligationem, ſed potius confirmat.

Reſp. 1. Extant etiam leges pure pœnales. Nam Lex pure pœnalis eſt ea, quæ præcipit tantum disjunctive, ut vel fiat id quod ſtatuitur, vel certa pœna ſubeatur: unde unicum continet præceptum, illudque disjunctivum, ſcilicet faciendi, omittendive aliquid, vel ſubeundi pœnam aliquam, ſi illud fiat aut omittatur. At extant ejuſmodi leges aliquæ: nam tales ſunt conſtitutiones ſeu leges quarumdam Religionum, ut de ſua teſtatur S. Th. 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. Et vero quidni darentur tales leges, cum ſæpe magis expediant ſaluti ac bono ſpirituali ſubditorum? Sæpe enim per illas ſubditi ſufficienter impelluntur timore pœnæ ad actum conſcriptum, & tollitur periculum peccandi, quod alias eſſet.

Obſerv. 1. Duplex eſt pœna; una proprie dicta, quæ eſt malum ſeu incommodum aliquod naturæ, vel voluntati contrarium, ad vindicandam culpam aliquam inflictum. Et altera improprie dicta, quæ eſt onus quoddam vel incommodum impoſitum, non propter culpam, ſed propter aliam cauſſam, puta ut illius metu impellamur ad aliquid faciendum, vel omittendum. De hac intelligi debet reg. 23. Jur. In 6. *Sine culpa, niſi ſubſit cauſſa, non eſt aliquis puniendus* (Vide N. 218.)

2. Lex pure pœnalis obligat quidem in conſcientia & ſub culpa, ſed ſolum disjunctive vel ad actum præſcriptum, vel ad pœnam improprie dictam ſubeundam: quia alterutrum tantum præcipitur. Hinc ſubditus omittendo actum peccat, niſi paratus ſit ad pœnam illam ſubeundam; nam ſemper eſt contra rectam rationem & legem divinam, non obedire ſuperiori præcipienti, eo modo ſcilicet & quatenus præcipit.

3. Lex certam pœnam apponens, cognoſcitur eſſe pure pœnalis, vel ex verbis Legislatoris, quibus declaret ſe velle obligare disjunctive tantum ad actum aut ad pœnam, vel ex ipſa forma Legis, ut ſi disjunctive præcipiatur vel prohibeatur aliquid, v. g. *Nullus tales merces evehat, vel ſolvat* 50. *nummos*: tunc enim datur optio ad alterutrum: vel ſi Lex non feratur, per modum præcepti aut prohibitionis: *Qui venaturus eſt, centum libras ſolvet*: niſi pœna ſit graviſſima, vel cenſura; aut ex circumſtantiis, aut materia veroſimilius appareat contrarium. Item Lex pure pœnalis cognoſcitur ex communi ſapientium interpretatione, vel ex conſuetudine, quæ eſt optima Legum interpres.

Quæſt. II. *An & quando Lex pœnalis obligat ad ſubeundam pœnam ante omnem ſententiam Judicis?*

Nota. Pœna alia eſt lata, quæ ipſo facto, ſeu ſola culpæ admiſſione infligitur per Legem; & altera ferenda, quæ ſtatuitur infligenda per Judicem. Item duplex eſt ſententia Judicis, una condemnatoria, per quam reus a Judice condemnatur ad certam pœnam; altera criminis declaratoria, per quam Judex declarat aliquem incidiſſe in crimen, propter quod pœna ipſo facto contrahitur, & eam ſubeundam eſſe. Hic non agitur de pœna ſententiæ ferendæ; nam patet reum non obligari ad eam perſolvendam, donec Judex eum condemnaverit. Lex enim ſtatuit ſolum eam a Judice eſſe infligendam.

Reſp. 1. Ex communi ſententia; reus tenetur ante ſententiam Judicis, etiam declaratoriam, ſubire pœnas ipſo facto latas, ſive illæ pœnæ ſint paſſivæ, quæ nullam rei actionem requirant, ut ſunt cenſuræ, irregularitas, privatio vocis paſſivæ & activæ, irritationes contractuum, inhabilitas; ſive ſint privativæ, quæ irritent actum vetitum, & reum inhabilem reddant, licet executioni mandari nequeant ſine rei actione, ſive ſint activæ ſed moderatæ, ut ſunt recitatio aliquarum precum, jejunium, moderata corporis caſtigatio, mulcta pecuniaria, & ſimiles. Conſtat 1. Ex communi Eccleſiæ ſenſu & uſu. 2. Quia Legislator poteſt per ſuam Legem infligere & exequi pœnas ejuſmodi, quoties hic modus infligendi, & obligandi, ad illas neceſſarius eſt, aut valde expedit bono communi, ſicut reipſa ſæpe expedit. Nam Legislator habet poteſtatem ad ea omnia, quæ expediunt bono communi. 3. Non minor eſt poteſtas obligativa in Lege, quam in ſententia Judicis: cum Lex ſit actus immediate procedens a Principis poteſtate: ſententia vero ſit a poteſtate delegata Principis: & Legislator poteſt per ſuam Legem infligere & exequi pœnam, quam poteſt per Judicem, qui ab eo totam ſuam poteſtatem accipit, quando per talem modum exequendi pœnam, pœna non redditur nimis acerba & moraliter impoſſibilis. Ergo ſi reus tenetur ſubire & exequi pœnam per ſententiam Judicis inflictam, tenetur etiam ſubire & exequi pœnam per Legem inflictam, ſi illa pœna, ut ſtatim & ante omnem ſententiam a reo perſolvenda, non ſit nimis acerba, & moraliter impoſſibilis. Quod addo, quia lex humana debet eſſe tolerabilis, & accommodata imbecillitati ac conditioni humanæ; alioquin eſſet occaſio multarum tranſgreſſionum, & ideo magis obeſſet quam prodeſſet.

Reſp. 2. Ex communi ſententia reus non tenetur ante ſententiam declaratoriam ſubire pœnam ipſo facto latam, quæ executioni mandari nequit ſine actione rei, ſi illius executio ſit admodum acerba & difficilis, ut confiſcatio omnium bonorum, privatio beneficii juſte poſſeſſi &c. niſi addantur aliæ voces plus ſignificantes, v. gr. ut nulla alia præmiſſa monitione, & ante omnem declarationem, & promulgationem ſententiæ ſit privatus beneficio &c. Quia 1. communis uſus tales Leges ſic interpretatur: & aliunde voces, *ipſo facto*, *ipſo jure*, in illis Legibus poſitæ ſufficientem effectum habent: nam ſignificant ad pœnam ſtatutam contrahendam non requiri ſententiam condemnatoriam, ſed ſufficere declaratoriam, faciuntque ut pœna illa extendatur ac retrotrahatur uſque ad diem commiſſi criminis; ita ut alienatio v. gr. bonorum a die commiſſi criminis facta, reſcindi queat. Cap. 16. *de hæret. in* 7. cum ſtatutum eſſet bona hæreticorum eſſe ipſo jure confiſcata, mox additur, ne executio confiſcationis fiat ab ullo Principe ſæculari, donec a Judice compe-

ten-

Digitized by Google

tente ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata. (1)

Quæſt. III. *An ignorantia excuſat a reatu pœnæ?*

Reſp. 1. Omnis ignorantia, quæ excuſat a culpa, excuſat etiam a reatu, ſeu debito pœnæ proprie dictæ, ex *c. 9. de cler. excom.* Quia pœna proprie dicta ſtatuta eſt ob culpam, & hanc neceſſario ſupponit. Ergo quod tollit culpam, tollit meritum, ac reatum pœnæ.

Hinc 1. Qui Legem aliquam non ſervavit ex Ignorantia inculpabili, non tenetur in conſcientia ad pœnam ſubeundam, quamvis Lex eam imponat ipſo facto. Quod ſi condemnetur a Judice, quia non poteſt probare ſuam inculpabilem ignorantiam, de qua certus eſt, poteſt pœnam vitare, modo id ſine publica reſiſtentia & ſcandalo fiat. 2. Ignorantia excuſans a culpa, excuſat etiam ab irregularitate ex delicto: quia hæc eſt proprie pœna, aut ſaltem eam ut

(1) *Quæ ad nitidam, atque exactam intelligentiam Controverſiæ de* legibus pure pœnalibus *ſcitu neceſſaria mihi videntur, ſequentibus* ſex *capitibus comprehenduntur. Diſc*[illegible] *ere oportet.* 1. *Quid de humanarum legum obligatione generatim ſentiendum ſit.* 2. *Quotuplex eſſe poſſit obligatio legum pœnalium.* 3. *Quotuplici ſenſu leges dicantur mere pœnales.* 4. *Num exiſtant revera ſtatuta mere pœnalia.* 5. *Quæ, & quot de iiſdem opiniones Doctorum circumferantur.* 6. *Quidnam relate ad praxim deducendum ſit ex univerſa doctrina præcedenti. Majori, qua licet, brevitate de ſingulis haud mora differamus.*

Ad primum *quod attinet, Novatores tum ante, tum poſt Lutherum Orbi perſuadere conati ſunt, leges humanas ſeu Eccleſiaſticas, ſeu Civiles nullam hominibus imponere neceſſitatem parendi in foro conſcientiæ, cum id leges dumtaxat Divinæ præſtare valeant. Perverſam iſtorum doctrinam Auctor* (cap. 2. q. 1.) *ſtrenue jam confutavit. Nonnulli ex Catholicis obligationem legum humanarum ſic admiſerunt, ut voluerint ipſas ligare ſubditos homines, non ex vi ſua, ſed præciſe quatenus Jus Divinum, ſeu Naturale, ſeu poſitivum, proponunt & explicant, adeoque earumdem legum transgreſſionem eatenus malam moraliter evadere, quatenus Divinis mandatis adverſari deprehenditur. Hujus opinationis parens creditur Jan. Gerſon.* (*tract.* de Vit. Spirit. *lect.* 4.) *quamvis eum aliqui vindicare ſtudeant. Univerſalis, & vera Theologorum ſententia eſt, leges humanas etiam quatales poſſe obligare in conſcientia, adeo quidem ut vis hujuſmodi proxime oriatur ex legislativa poteſtate, quam a Deo receperunt humani Legislatores. Unde quod Angelicus ſcribit* (1. 2. q. 96. n. 4.) lex humana non obligat, niſi in quantum derivatur a lege æterna, *ſic exponere ſolent: non quaſi neceſſe ſit, Divinis legibus præſcribi, aut vetari quidquid humanæ proponunt faciendum, aut omittendum; ſed quia leges humanæ pendent a lege Dei æterna, & quoad conformitatem materiæ, & quoad auctoritatem legislatorum. Alii rurſus Catholici duce Navarro* (Manual. cap. 23. n. 55.) *quamvis adverſus memoratos Doctores, præſertimque Cajetanum propugnent gravitatem humanarum legum, quoties conſtet Legislatores voluiſſe obligare ſub mortali: attamen exiſtimant, leges humanas, potiſſimum Civiles, etiam præcipientes, non obligare tranſgreſſores ad culpam, pœnamque æternam, ſed ad pœnam temporalem dumtaxat: quando ex una parte Legislatores in iiſdem legibus ſolam pœnam temporariam ſtatuunt, & ex alia non conſtat, vel dubium eſt, ipſos voluiſſe obligare tranſgreſſores etiam ad pœnam æternam, adeoque ad culpam mortalem. Unde inferunt cum eodem Navarro* (n. 60. & ſeq.) *eos minime peccare,* qui important in Regna vel Urbes, vel exportant ab eis prohibita auferri vel extrahi, non ſoluto vectigali & portorio; qui item piſcantur in fluminibus vetitis, aut montes vel prata prohibita depaſcunt, aut cædunt ligna in ſilvis vetitis. *Addunt tamen, tranſgreſſores ad culpam itidem obligari in caſu, quod tales Leges fuerint antecedenter jam conditæ ab aliis Legislatoribus, qui ad mortale obligare voluerant. Porro & hæc poſterior opinio nunc a pleriſque cordatis Theologis rejicitur tamquam abſona, & periculoſa. Hæc omnia inſtar fundamentalis doctrinæ debent eſſe unicuique explorata.*

Ad ſecundum, *ubi humana lex quidpiam proponit intentata pœna a tranſgreſſoribus luenda, adeoque lex* pœnalis *vocatur (ex. ca. ſi Epiſcopus ſub excommunicationis majoris cenſura vetat Diœceſanis ſuis acceſſum ad Monaſteria Monialium; aut Princeps ſub pœna carceris, vel confiſcationis bonorum prohibeat e territorio evehi annonam) tunc duplex diſtingui poteſt obligatio per talem legem inducta. Unde eſt* directa & proxima, *quæ reſpicit* actum *ab ipſa lege prohibitum, aut præſcriptum; qualis eſt in exemplis allatis acceſſus ad Moniales, aſportatio annonæ. Altera quaſi* indirecta & remota, *quæ refertur ad* pœnam *tranſgreſſoribus legis præſtitutam, puta excommunicationem, & confiſcationem, quam acceptare, & ſubire debet quiſquis legem violavit.*

Ad tertium, *Leges concipi, & appellari poſſunt* pure pœnales *gemino in ſenſu juxta duplicem obligationem mox explicatam:* 1. *Quatenus* nullo modo *in conſcientia obligant tranſgreſſores ad culpam, ſive quoad* actum *lege præſcriptum aut vetitum, ſive quoad* pœnam *ſtatutam in lege.* 2. *Quatenus in conſcientia tantummodo* non obligant *ad actum, etſi* obligent *ad pœnam acceptandam tranſgreſſione ſecuta. Itaque aut* preſſe, *aut* late *poſſunt intelligi* pure pœnales.

Ad quartum, *Plures ſeu in Eccleſiaſtica, ſeu in Civili Republica exiſtere ordinationes, quæ* ex ſe *ad* nullam *prorſus obligant culpam, ſed ſolum ad pœnam aliquam, nullus rerum peritus ambigere poteſt. Statutis enim hoc ſenſu* mere pœnalibus *abundant Communitates qualibet Sæculares tum Urbium, tum Oppidorum relate ad uſum armorum, diſtractionem mercium, venationem, piſcationem, & ſimilia. Ingens quoque eorum numerus apud Religioſas Familias, præſertim SS. Bened. Dominici, Auguſtini vexilla præſeferentes. Hinc Angelicus diſputans de Monaſticis Regulis, aliquo modo ad cuſtodiam trium votorum ordinatis, docet variam eſſe earum obligationem juxta varietatem religionum* (2.2. q. 189. art. 9. ad 1.) *ſubditque:* in aliqua tamen Religione, ſcilicet Ordinis Prædicatorum, tranſgreſſio ta-

lis,

Digitized by Google

253

ut cauſſam ſupponit: ſecus de irregularitate ex defectu, quia non eſt proprie pœna, nec ſupponit culpam, ſed ſolum ſactum aliquod, quod non impedit ignorantia.

Reſp. 2. Ignorantia excuſans a culpa mortali, licet non excuſet a veniali, excuſat a pœna gravi Legis. Quia gravis pœna non imponitur per Legem humanam, niſi propter gravem culpam: nam Lex humana debet eſſe tolerabilis, & accommodata conditioni humanæ, nec moderationem rationabilem & æquitatem excedere debet. Quod ſi pœna ſit levis, & talis, quæ cadere poſſit in culpam venialem, tunc ignorantia non excuſans a veniali, non excuſabit ab illa.

Reſp. 3. Ignorantia, quæ non excuſat a culpa gravi, non excuſat a pœna, niſi in Lege addatur verbum, quod dolum aut ſcientiam requirat. Quia cum tali ignorantia ponitur culpa propter quam pœna ſtatuitur.

Dixi, *niſi in Lege* &c. propter quaſdam Leges, in

---

ctis, vel omiſſio ex ſuo genere non obligat ad culpam neque mortalem, neque venialem, ſed ſolum ad pœnam taxatam ſuſtinendam; quia per hunc modum ad talia obſervanda obligantur: qui tamen poſſunt venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine ſeu contemptu. *Et mox* (*reſp. ad* 2.) dicendum quod non omnia, quæ continentur in lege, traduntur per modum præcepti; ſed quædam proponuntur per modum ordinationis cujuſdam, vel ſtatuti obligantis ad certam pœnam. *Ex adverſo gravioribus ſtringuntur manicis Franciſcani, apud quos ingens copia legum partim* moralium, *partim* mixtarum. *In hunc uſque diem inter DD. diſceptatio ſolum eſt an deſcripta ſtatuta* mere pœnalia, *tum Eccleſiaſtica, tum Civilia, veræ* legis *nomen, & rationem habeant; vel potius appellationem ſibi vindicent* conſiliorum, regularum, ordinationum, directionum, *quæ hortantur & monſtrant, quid fieri deceat, non tamen præcipiunt, ut ſic fiat.*

Ad quintum, *Circa pœnales leges triplex univerſim ſecerni poteſt opinandi modus.* 1. *Quidem, ſi admittas* preſſe pœnales, *quatenus nec ad* actum, *nec ad* pœnam *per ſeſe obligant in conſcientia: quod tueri nequeunt niſi ii, quibus placent male tuta ſyſtemata, in ſuperiori* primo §. *a nobis delineata.* 2. *Si approbes dumtaxat* late pœnales, *quæ ſcilicet etſi non obligent in conſcientia ad* actum, *obligant tamen ad* pœnam *poſt tranſgreſſionem ſubeundam: in quo ſenſu Auctor, Hennus, Coletus, Anacletus, & alii plurimi aſſerunt dari leges* pure pœnales. 3. *Si rejectis* pure pœnalibus *juxta utramque iſtam notionem, contendas nullam eſſe poſſe legem pœnalem, quæ non ſit* mixta, *hoc eſt quæ non obliget in conſcientia ſub alicujus culpæ, aut mortalis aut venialis reatu ad actum* ſimul, *& ad pœnam: quomodo ſentiunt Sylveſter, Sotus, Sylvius, Azorius, & alii itidem multi quorum ſententia videtur conformior menti D. Th. Nam* (1. 2. q. 90. ar. 1.) *ait:* dicitur lex a ligando, quia obligat ad agendum, & (q. 96. ar. 4.) leges poſitas humanitus *non agnoſcit, niſi* juſtas, vel injuſtas, *ſubditque abſolute.* ſi quidem juſtæ ſunt, habent vim obligandi in foro conſcientiæ, & (q. ead. ar. 5.) lex de ſui ratione duo habet: primo, quod eſt regula humanarum actuum, ſecundo, quod habet vim coactivam. Priori modo ſubduntur legi, ſicut regularum regulæ, omnes qui ſubduntur poteſtati legiſlatoris; poſteriori modo boni non ſunt ſub lege, ſed ſolum mali. *Quæ omnia ſimul juncta, aptoque ratiocinio diſpoſita, ſatis evincunt, non poſſe dari humanam legem veri nominis, quæ in conſcientia non obliget aliquo modo ad proximam directamque legis materiam, ſcilicet ad actum quempiam, vel faciendum, vel omittendum. Exinde concludunt iidem DD. juxta textum ſuperiorem Angelici* (2. 2. q. 186. ar. 9.) *quod ſi contingat, ut Legiſlator declaret, ſe non velle per ſuam conſtitutionem obligare ad culpam, ſed tantum ad pœnam: tunc conſtitutio ejuſmodi non ſit proprie* lex, *utpote non habens vim* præcepti, *quod in communi* legis *definitione neceſſario includitur: etſi vulgari ſermone dicatur* lex pure pœnalis: *quia nempe per modum legis pœnam ſtatuit. Nec, inquiunt, vis* ligandi *eſſentialis cuilibet veræ ac juſtæ legi comprehendenti omnes ſubditos ſeu bonos ſeu malos, ſufficienter ſalvatur per hoc, quod illa ſtatuta mere pœnalia obligent ad ſubeundam pœnam ſub reatu culpæ coram Deo incurrendæ. Quippe primario, & per ſe ligamen* legis *eſt* ad agendum: *& ea obligatio ad ſuſtinendam pœnam eſt aliquid conſequens accidentario ad ipſam conſtitutionem, cum exiſtat ob ſolam tranſgreſſionem profluentem ex libera voluntate malorum ſubditorum. Porro ex ſerie trium diverſarum opinionum hactenus deſcriptarum quiſque facile deteget duo hæc, primum, plurimos TT. ſtantes pro veris legibus* pure *pœnalibus haudquaquam credere, illas carere* omni *penitus vi obligandi* in conſcientia; *quia ipſorum judicio ſaltem obligant ad pœnam, ſecundum, multos alios TT. admittentes* ſtatuta mere pœnalia *non idcirco cenſendos adſertores* legum pure pœnalium, *quia nomen* legis *non niſi conſtitutionibus* moralibus, *aut* mixtis *accommodant.*

Ad ſextum, *Quod ſpectat ad praxim, non eſt, cur quis animadvertens ingentem extare copiam pœnalium Statutorum, ſimulque tantam circa illa vigere apud Doctores varietatem opinionum, arbitretur ſe frui poſſe liberiore aura in moralis, civiliſve vitæ negotiis. Enimvero* (*præterquam quod omiſſa ſcholaſtica lite de vocabulis* legum, *&* ordinationum, *ſeu* directionum, *Auctores plerique ſanæ doctrinæ nunc conveniunt in tuenda aliqua* vi obligativa in foro conſcientiæ *eorumdem Statutorum, ſeu quoad* actum *ſimul &* pœnam, *ſeu quoad* pœnam *ſaltem: ac præterea in maxima Statutorum multitudine non adeo facile, ac certo vel a Doctis ipſis dignoſci, & definiri poſſit, quænam ſint revera* pure pœnalia, *quænam* mixta) *varias ob cauſſas valde pronus eſt lapſus, etiam dum violantur eæ conſtitutiones, quæ ex ſe, hoc eſt ſecluſa obligatione alicujus moralis præcepti vel naturalis, vel Divini, vel humani, non obligant ad ullam culpam, ſed ſolam pœnam. Hinc inter ceteros legum, ſeu conſtitutionum mere pœnalium adſertores P. Anacletus hæc tandem ſcribit* (in Jur. Can. lib. 1. Decr. tit. 2. de Conſt. §. 9. n. 101. & 103.) Quamvis in traſgreſſione legis mere pœnalis nulla interveniat culpa theologica, ſeu peccatum coram Deo, nihilominus intervenit culpa legalis ſeu politica, quæ im-

in quibus additur: *Qui ſcienter, vel temere hoc fecerit: ſi quis præſumpſerit*, aut aliud æquivalens, quod ſcientiam requirit. Tunc enim pœna non contrahitur, niſi culpa fiat ex ſcientia, vel ex ignorantia affectata, quæ æquiparatur ſcientiæ: quia Legislator (ut verba Legis indicant) non vult punire tranſgreſſionem Legis licet mortalem, niſi habeat talem modum gravitatis, ut nempe fiat ex certa ſcientia, & temeritate, quæ circumſtantia multum auget culpam. Hinc ignorantia affectata nunquam excuſat a pœna gravi, quia merito æquiparatur ſcientiæ, cum includat ſcientiam periculi directe voliti, contemptum Legis, temeritatem ac præſumptionem; & auget culpam propter majorem affectum peccandi.

Reſp. 4. Ignorantia licet invincibilis ſolius pœnæ non excuſat a pœna, quæ ſaltem non ſit cenſura. Quia 1. Ignorantia ſolius pœnæ non excuſat a culpa, propter quam eſt obligatio ad pœnam Lege ſtatutam. Et ideo Deus infideles pœna æterna ob peccata mortalia punit, quamvis invincibiliter ignoreut talem pœnam illis debitam eſſe. Item homines mortis pœna mulctant fures, quamvis eam ignorantes. 2. Pœna non debet eſſe voluntaria ſicut culpa: immo magis eſt pœna, dum eſt involuntaria.

Sed an qui ponit actum aliquem Lege divina, & humana prohibitum, excuſatur a pœna Legis humanæ, ſi ignoret inculpabiliter ſolam Legem humanam?

Reſp. Non videtur excuſari, regulariter loquendo. Quia talis ignorantia non tollit omnem cauſſam pœnæ, nempe culpam. Nam in hoc caſu violatur culpabiliter Lex divina, & Lex humana non ſolum intendit punire tranſgreſſionem ſuam voluntariam, ſed etiam culpam contra Legem Dei commiſſam: & aliunde notitia pœnæ non eſt neceſſaria ad contrahendam ipſam pœnam. Hinc rebaptizans fit irregularis ex delicto, licet ignoret invincibiliter Legem Eccleſiaſticam de hoc latam, ſi non divinam.

Dixi *regulariter*. Nam 1. excipiuntur cenſuræ, a quibus excuſat ſemper ignorantia invincibilis Legis Eccleſiaſticæ, eo quod requirant contumaciam contra Legem Eccleſiaſticam, qua caret is, qui ignorat invincibiliter talem Legem. 2. Si pœna extraordinaria ſit, minui debet; quia minor eſt contemptus, ideoque culpa minorem pœnam meretur. (1)

Quæſt. IV. *Quid eſt Lex irritans, & quinam ejus effectus?*

Reſp. 1. Lex irritans eſt ea, quæ ſtatuit actum aliquem eſſe invalidum. Conſtat autem actum, qui ſit contra talem Legem, eſſe nullum etiam in foro conſcientiæ. Quia in Eccleſia & in Republica eſt poteſtas legitima irritandi actus; ſive præſcribendo certam formam actui, cujus defectus impediat actuum valorem & obligationem; ſive ſubditos reddendo inhabiles ad certos actus. Nam talis poteſtas ad bonum commune, & rectam ac efficacem gubernationem requiritur, cum ſine tali poteſtate fraudes, pericula, aliaque gravia incommoda impediri ſæpe nequeant.

Reſp. 2. Invincibilis ignorantia Legis irritantis non impedit irritationem actus factam immediate propter bonum commune: *indubitatum eſt apud omnes*, ait Suarez. Vid. N. 224. 225.) Quia irritatio non ſupponit culpam: cum impoſita ſit non propter illam, ſed propter bonum commune, quod poſtulat ut Lex irritans habeat effectum ſuum pro iſto & omni alio caſu. Ergo a fortiori nec metus gravis impedit irritationem actus, alioquin homines ſumerent occaſionem incutiendi metum ad eludendam Legem, quod bono communi multum obeſſet & in grave reipublicæ detrimentum redundaret. Nec poteſt quis derogare bono communi, cedendo proprio.

Reſp. 3. Lex irritans ſimul & prohibens actum, obli-

portat defectum a lege, & contra laudabilem Reipublicæ vel Ordinis Religioſi conſtitutionem admiſſum: quæ proinde culpa ab aliis appellatur imperfectio poſitiva, ac merito caſtigatur pœna competenti .... Fatendum tamen, quod in deliberata tranſgreſſione talium legum, ſeu ſtatutorum ſæpius interveniat per accidens aliqua culpa theologica: idque tum ob adjunctam quamdam vilipenſionem legis, vel ob intervenientem inopinatam paſſionem, aut negligentiam, ſeu aliam circumſtantiam pravam. Sic peccat venialiter Religioſus, qui frangit tempus ſilentii, per Statuta Ordinis ſub mera pœna injuncti, garriendo inutilia, otioſa &c. Item peccat venialiter, vel mortaliter Sæcularis, qui geſtat habitum, ceteroquin ſub mera pœna prohibitum, ex vana gloria, ex contemptu legis, aut alio pravo fine, vel concurrentibus aliis circumſtantiis mortaliter, ſive venialiter peccaminoſis, quales in deliberata tranſgreſſione Statutorum, licet ex ſe ſub culpa non obligantium, raro abeſſe ſolent. *Hæc Germanus Scriptor omnium judicio benignus. Legito etiam, quæ hac ipſa de re docet Angelicus* (2. 2. q. 186. art. 9. in reſp. tum ad 1. tum ad 3.) *ubi pariter explicat* libidinem, *ſeu* contemptum *illum*, ad quem diſpoſitive inducit frequentia *tranſgrediendi pœnalia ejuſmodi Statuta*.

(1) *Quæ in hac integra q. 3. continentur, reperies expoſita ſeptem diſtinctis theſibus N. 219. uſque ad 223. Harum tamen poſtrema, quam ibidem retulimus ex ore, & calamo graviſſimorum DD. ex parte diſcrepat a præſenti Doctrina Auctoris. Porro autem in iſta materia* legum pœnalium *huc uſque diſcuſſa, ſi quæ oriantur dubia circa illarum interpretationem, conſtanter præ oculis habenda communis regula*, in pœnis benignior eſt interpretatio facienda, *quam Auctor ſupra* (cap. 5. q. 2. nu. 4.) *jam declaravit. Sic ex. ca. Bened. XIV.* (*lib.* 9. de Syn. *cap.* 6. *n.* 10.) *tradit, Clericos, necdum incorrigibiles, non eſſe exauctorandos, & Sæculari foro ſubjiciendos ob flagitia quibus in Jure Eccleſiaſtico non eſt expreſſe, & nominatim annexa pœna degradationis: puta ob parricidium, tametſi ſit immanius, quam aliquod ex criminibus in eodem Jure expreſſis*: quia leges pœnales non complectuntur delicta, quæ non exprimunt, etiamſi ſint expreſſis graviora. *Item* (lib. 12. c. 2. n. 2.) *docet, Clericos, non deferentes clericalem habitum, & tonſuram, juxta Tridentinum Decretum amittere dumtaxat privilegium* fori, *minime autem exui* omnibus *exemptionibus Clericorum*: quia cum verſemur in materia pœnali, odioſa, & reſtrictiva juris communis, Tridentini verba non ſunt extendenda ultra privilegium fori, quod unice exprimunt.

obligat in conſcientia ad vitandum illum actum. Quia Lex illa continet præceptum prohibens. Lex vero pure irritans actum, non obligat ad illum vitandum: quia Lex illa non continet præceptum omittendi actum, quem irritat, & ad finem talis Legis ſufficit irritatio actus abſque obligatione abſtinendi ab illo. Hinc Lex irritans renunciationem hæreditatis paternæ factam a filia dote contenta, dum nuptui collocatur, non obligat illam ad non renunciandum.

Lex autem cenſetur pure irritans, quando ejus verba nullam continent prohibitionem, ſed præciſe actum irritant, niſi contrarium ex materia, fine, vel circumſtantiis, aut uſu colligatur; ut contingit in Legibus Eccleſiaſticis irritantibus, & quoties inhoneſtum eſt velle facere actum, qui non poteſt fieri valide, v. g. matrimonii contractum.

Reſp. 4. Lex ipſo facto irritans obligat in conſcientia ad ea omnia, quæ per ſe ex irritatione ſequuntur. Nam talis Lex actum, quem irritat, privat omni uſu ac utilitate morali: ad hoc enim ipſo facto irritatur, ut omni utilitate morali careat: Ergo omnis moralis uſus illius illicitus ac vetitus eſt vi Legis irritantis, & non tantum vi Legis naturalis: alioqui talis actus non privaretur per Legem irritantem omni morali utilitate, ſi adhuc licitus eſſet illius uſus in ordine ad effectus morales. Ergo etiam vi Legis irritantis obligamur ad omnia, ad quæ tenemur ex natura rei, ac proinde Lege naturali ex hypotheſi nullitatis actus.

Hinc v. g. Lex ipſo facto irritans acquiſitionem fructuum beneficii, hoc ipſo [illegible] illam omni utilitate morali, & ſic re[illegible] illius uſum moralem illicitum; ac primo [illegible]ſum vi Legis naturalis, ſuppoſita nullitate [illegible], ſed etiam vi Legis humanæ actum illum irrita[illegible] tenetur ſubditus in conſcientia fructus illos reſtituere.

Reſp. 5. Lex non irritans ipſo facto actum, ſed ſolum præcipiens ejus irritationem, non obligat privatas perſonas ante ſententiam Judicis, ad irritandum actum: nam irritatio eſt actus proprius poteſtatis publicæ, & ita ſi non fit per Legem, fieri debet per Judicem, cui ſoli illam Lex præcipit. Neque etiam obligat ad ea, quæ ex actus irritatione per ſe conſequuntur, quia nondum eſt irritatio actus ante ſententiam Judicis.

ARTICULUS IX.

De Privilegio & Conſuetudine.

QUæſt. I. *Quid, & quotuplex eſt Privilegium?*

Reſp. Privilegium eſt facultas conſtans ac permanens, a ſuperiore conceſſa, agendi vel non præſtandi aliquid contra, vel præter Legem. Hinc differt a diſpenſatione, quæ ſolum eſt ad actum vel caſum particularem, nec eſt permanens, ſed tranſiens, & ſemper eſt relaxatio Legis (1). Dividitur præcipue 1. in reale, quod conceditur ratione rei, muneris, conditionis vel ſtatus; & in perſonale (2), quod directe conceditur ratione ſeu intuitu perſonæ. Hoc affixum eſt perſonæ, & cum ea extinguitur, *reg. Jur. in 6.* Reale vero affixum eſt rei, & cum ea perſeverat, & perit. 2. In privilegium contra Legem, quo datur exemptio ab oneribus communibus; & in privilegium præter Legem, quo conceditur aliqua facultas iis, quibus de jure non competit; ſed ſine ullius damno, nec contra Legem aliquam. Prius eſt odioſum, & ſtrictæ interpretationis, cum gravet alios, niſi datum ſit in favorem cauſſæ piæ vel pubblicæ, aut communitatis Religioſæ. Poſterius eſt amplæ interpretationis, quia nullos gravat. (3)

Quæſt. II. *Quis Privilegium concedere poteſt?*

Reſp.

(1) Privilegii, *duplex ethymologia ſolet aſſignari. Quidam illud ſic dici autumant, quaſi ſit* privans lege: *hoc eſt, eximens a lege communi. Alii ita vocari cenſent, quaſi ſit* lex privata, *hoc eſt, ſpeciale aliquod concedens* (fruſtra *enim, juxta vetus adagium*, privilegio impetratur, quod jure communi competit) *quam propterea privilegiatus ſequi poteſt: etſi ab ea non ligetur ita, ut nequeat licite, ſi volueris, ſecus agere, ordinarie loquendo. Ex definitione ab Auctore tradita liquet,* privilegium *bifariam differre a* diſpenſatione 1. *nempe, quia non ſolum datur* contra *legem* (*ut diſpenſatio, quæ idcirco dicitur* vulnus *legis*) *ex. ca. cum eſus lacticinorum indulgetur jejunii tempore: ſed etiam* præter *ſeu* ultra *legem, ex. ca. cum facultas conceditur abſolvendi a caſibus reſervatis.* 2. *quia non eſt, ſicuti diſpenſatio, tranſiens poteſtas ad unum caſum vel actum, ex. ca. ad ineundum connubium cum perſona conſanguinea, ſed facultas ad plures actus perdurans inſtar legis ſtabilis, ex. ca. ad non ſolvendas decimas. Quare diſpenſatio, ubi hoc poſteriore modo tribuitur, ex. gr. ut certis in locis liberum ſemper ſit legere vetitos libros ſecundæ claſſis, tunc in privilegium degenerat. Nihil porro mirum, quod privilegium dividi ſoleat in* perpetuum, *&* temporale *Nam ad rationem ejus non requiritur abſoluta & omnimoda duratio, quæ fine careat, ſed ſufficit prædicta ſtabilitas ſeu extenſio ad plures actus vel caſus ſucceſſivo tempore contingentes.* 3. *additur a quibuſdam & hoc diſcrimen, quia diſpenſatio ſemper niti debet aliqua legitima cauſſa, privilegium autem rite concedi poteſt etiam abſque cauſſa, & ex mera principis beneficentia, ſaltem quando præter jus eſt, & juri communi non derogat. Sed ex Suarezio reclamat Pirrhing.* (Sect. 1. nu. 12. ad tit. 33. de Privil. l. 5. Decr.) *Schmier* (Juriſp. Can. Civ. l. 1. tr. 1. c. 8.) *& alii. Jam ſicuti* privilegium, *ubi datur* contra *legem, aliquatenus cum* diſpenſatione *convenit; ita, ubi* præter *legem datur, ad* beneficium *accedit. Canoniſtæ namque* (ad tit. 3. de Reſcr. l. 1. Decr.) *beneficium ſtricte acceptum ajunt* eſſe gratiam conceſſam a Principe præter jus, *quam idcirco* latiſſimæ interpretationis eſſe *monet.*

(2) *Obſerva, inter privilegia, quæ* perſonalia *vulgo dicuntur, aliqua exiſtere* perſonis *conceſſa cum adjectione* loci: *quorum quidem varia exempla exhibet Fagnanus* (*ad tit. de Priv. c.* 15. Cum Capella, *n.* 1. *& c.* 21. Quoniam n. 2.) *Unde iſta rectius vocarentur* mixta, *id eſt, partim perſonalia, partim realia: cum reapſe Canoniſtæ recenſere ſoleant hanc ſpeciem privilegiorum intermediam.*

(3) *Quomodo* interpretari *oporteat Privilegia, ſcire magnopere præſtat. Hanc vero ad rem erunt*

Digitized by Google

Reſp. Is omnis & ſolus, qui poteſt Legem ferre; & iiſdem, quibus poteſt Legem ferre, nempe ſubditis; poteſt tamen & aliis non ſibi ſubditis aliquid circa ſe ſuaque concedere, quod jure communi non haberent. (1)

Nota. Juxta Canoniſtas in generali conceſſione, ſpecialiſſima non comprehenduntur, niſi ſufficienter exprimantur, ex reg. 81. Juris in 6. *In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus*. (2)

Quæſt. III. *Quot modis Privilegium amittitur?*

Reſp. His. 1. Per illius abuſum (3), accedente ſententia Judicis: *Quia Privilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate*, cap. 24. *de Privileg.* 2. Per non uſum ſpatio ſufficienti ad præſcribendum, ſi gravet alios, ex cap. 24. *de privileg.* Quod ſi non gravet, non amittitur per præſcriptionem: nam alii contra privilegiatum præſcribere nequeunt, cum ipſorum nihil interſit. 3. Per revocationem concedentis aut ſucceſſoris expreſſam, & privilegiato ſignificatam, vel per Legem revocatoriam promulgatam. Quæ tamen conceſſa ſunt in remunerationem ſervitiorum, vel ex pacto, & cum onere adjuncto ac præſtito, non poſſunt revocari, niſi ex gravi cauſſa pertinente ad bonum commune, & quidem cum juris ablati compenſatione. (4)

Por-

adjumento Canoniſtæ (ad tit. 33. de Priv. lib. 5. Decr.) ſpeciatim autem Fagnanus (in c. 28. Cauſſam, *tit. 3. de Reſcr. l. 1. Decr. & in c. 16.* Olim tibi, *tit. 4. de verb. Sign. l. 5. Decr.) atque P. Anacletus (in Jur. Can. ad cit. tit. de Reſcr. §. 5. n. 130. & ſeq.) Utiliter quoque quis leget u*trumque *Scriptorem* (primum *quidem in cap. 13.* Cum contingat, *tit. 2. de Foro Competen. l. 2. Decr.* ſecundum *vero ad tit. 4. de Conſuet. l. 1. Decr. §. 3. n. 65. & ſeq.) ad comparandam legitimam intelligentiam illius Canonici axiomatis paſſim in Theologia Morali occurrentis*: conſuetudo habet vim privilegii, *ſive* acquiſibilia privilegio, ſunt acquiſibilia conſuetudine.

(1) *Ratio eſt: quia ad privilegiandos non ſubditos, ſive extraneos, non requiritur juriſdictio ſuper illos, ſed ſufficit, ſi materia privilegii ſit ſub poteſtate privilegiantis. Sic ex. ca. Sæculares Principes poſſunt eximere Monaſticas Familias a præſtandis vectigalibus: Clericis indulgere, ut directe judicent cauſſas temporales Laicorum. Ceterum, etſi privilegiandi non ſint abſolute ſub juriſdictione privilegiantis, debent tamen reſpective* ad rem, *in qua privilegium ipſis conceditur, eſſe aliquo modo inferiores, ſeu inæquales*.

(2) *Sic ex. ca. quamvis Religioſi fuerint ab Apoſtolica Sede ampliſſime privilegiati, intuitu ſcilicet laborum, quos ſuſtinent in Eccleſia prædicando, & Sacramenta miniſtrando, ut notat Sac. Rota apud Engbel (in l. 2. Decret. tit. 30. de Decimis n. 45.) nihilominus in illa ampla privilegiorum conceſſione non continetur exemptio a ſolvendis decimis prædialibus, niſi de iis expreſſa mentio occurrat, ut variis ejuſdem Rotæ deciſionibus, & Sac. Congregationis decretis oſtendunt Fagnanus, Barboſa, & alii laudati a P. Anacleto (in Jur. Can. §. 4. n. 68. ad cit. de Decim.) qui hanc aſſignant rationem; quia immunitas a ſolvendis decimis eſt difficilis conceſſionis, ut proinde locum habeat Canonica regula, quod in generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis veriſimiliter in ſpecie non eſt conceſſurus*.

(3) Abuſus, *ſeu defectus in uſu privilegii, aut in iis, quæ ipſum concernunt, tripliciter contingit. 1. Quando privilegiatus extendit privilegium ultra ſuos limites, contra mentem privilegiantis, utendo privilegio alio tempore, vel loco, aut in materia, vel perſona non conceſſis: ut ſi Confeſſarius prætextu conſtitutionis a Bened. XIV. promulgatæ (in Declar.* Apoſtolici muneris, *die 8. Febr. ann. 1745.) perſonam complicem in peccato turpi contra ſextum præceptum abſolveret extra mortis articulum, & caſum infamiæ, aut ſcandali vere* gravis. *2. Ubi contra privilegii finem operatur, ex. ca. ſi Clericus propriæ dignitatis immemor laicorum more viveret. 3. Quoties ex privilegio anſam ſumit delinquendi, ex. ca. ſi quis ſpe immunitatis in Eccleſia necaret, aut vulneraret adverſarium ſuum. Porro privilegium non amittitur per hujuſmodi abuſus* ipſo facto, *niſi in jure id exprimatur: quia talis amiſſio tamquam pœnalis requirit ſententiam judicis, ut DD. paſſim tradunt. Quamquam, ut notat Schmier (l. 1. Jur. Can. Civ. tr. 1. c. 8. n. 201.)* etiamſi in privilegii conceſſione amiſſio legatur ipſo jure ſtatuta, vix habebit effectum, antequam ſententia criminis declaratoria præceſſerit.

(4) *Ubi privi*[illegible]*um eſt* oneroſum (*hoc eſt conceſſum ſub per*[illegible] *oneroſum, puta ob ſolutionem pe*[illegible] *contractum lucrativum puta ob* [illegible] *agri, vel oppidi, palam eſt non poſſe* [illegible] *citra violationem juſtitiæ commutativæ ex a*[illegible]*cauſſa, quam neceſſitatis, utilitatiſve publicæ. Nam & princeps obligatur ad obſervantiam contractus per ſe initi cum ſubditis. Quod ſi privilegium ſit* remuneratorium (*hoc eſt conceſſum inſtar præmii ob promerita aliunde non debita, ex. gr. exemptio a vectigalibus perſolvendis ob navatam ſtrenuam operam in momentoſo aliquo negotio) tunc, ſecluſa gravi cauſſa ad commune bonum ſpectante, adhuc irrevocabile eſt: quia non cenſetur datum ex mera liberalitate, ſed ex quodam juſtitiæ debito, ut notant Bartolus, & Panormitanus inter alios Juriſperitos. Unde Fagnanus (n. 29. in c.* 1. ex Epiſtolæ *tit. 19. de Probation. l. 2. Dec.) ſcribit*: Sic privilegia conceſſa Auditoribus Rotæ in remunerationem laborum, quos jugiter patiuntur pro Reipublicæ utilitate, ſunt irrevocabilia, quia tranſeunt in contractum. *Et rurſus (n. 66. in c. 6.* Conſultationibus, *tit. 6. de Cler. ægrot. l. 3. Decr.) ſubdit*: Eſto Papa de plenitudine poteſtatis poſſit, ſi velit, aliquem officio vel beneficio ſuo privare, etiam ſine cauſſa; tamen, ut verbis utar Præpoſiti in cap. per principalem, tenebitur mihi Papa, ſi aufert a me beneficium meum ſine juſta cauſſa, de æquo bono providere, per ea quæ notat Innocentius in cap. Niſi pridem de renunt. *Hujus rei memorabile exemplum adfert ex Sixto V. laudatque illius Conſtitutionem*, in Suprema, *qua de Cantoribus Pontificiæ Cappellæ ſtatuit*: ut gravi ægritudine aut corporis, ſeu vocis imbecillitate, vel alio legitimo impedimento detenti a Collegio amoveri nullatenus poſſint, niſi eis prius æquivalenti recompenſa fuerit proviſum.

Porro Privilegium non ceſſat morte concedentis (1) *nam decet conceſſum a principe beneficium eſſe Manſurum*, reg. 16. Jur. in 6. At ceſſat per ſe, ceſſante cauſſa, ob quam datum eſt (2), quando verſatur circa obbligationem dividuam ac ſucceſſivam, quam tollit, ut dixi de diſpenſatione. Quia ſuperior non intendit concedere exemptionem, quæ duret contra Legem, ceſſante cauſſa, cum id licite non poſſit: ſic privilegium alicui datum non recitandi horas ob gravem cauſſam, hac ceſſante, ceſſat.

Nota. Alexander VII. damnavit hanc propoſitionem: *Regulares poſſunt in foro conſcientiæ uti Privilegiis ſuis, quæ ſunt expreſſe revocata per Concilium Tridentinum*.

Quæſt. IV. *Quid eſt conſuetudo?*

Reſp. Hic ſumitur pro frequentia actuum externorum ſimilium libere ſactorum a majore ſaltem parte communitatis. Nomine actuum intellige etiam omiſſiones. Duplex eſt, nempe ſacti, & juris. Conſuetudo ſacti eſt hujuſmodi frequentia, ſed non habens vim Legis, defectu conditionum ad hoc requiſitarum. Conſuetudo juris eſt talis frequentia habens vim legis, ſive eſt jus ex illa frequentia ortum. Unde can. 5. diſt. 1. definitur, *Jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro Lege ſuſcipitur, cum deficit Lex* (3).

Quæſt. V. *An, & quæ conſuetudo habet vim Legis?*

Reſp. 1. Conſuetudo honeſta, & bono communi uti-

---

(1) *Ob mortem concedentis ſeu* naturalem, *ſeu* civilem, *puta ob depoſitionem ejuſdem ab officio, non deſinit privilegium, dummodo* perpetuum *ſit, & non* temporale: *hoc eſt, conceſſum ſit abſolute, ſine aliqua conditione, ex. ca.* uſque ad beneplacitum meum; *aut determinatione temporis, ex. gr.* dum fruar vita, *aut* officio perfungar. *Idque DD. monent ſentiendum eſſe generatim de quibuslibet diſpoſitionibus, facultatibuſque* gratioſis, *juxta illud Bonifacii VIII.* (*in 6. l. 1. tit. 14. 1. 9.*) æquum eſſe cenſemus, ut gratia cuiquam ab Apoſtolica Sede facta, licet nondum ſit in ejus executione proceſſum, morte non perimatur concedentis.

(2) *Advertunt Canoniſtæ*, finem *ſeu* cauſſam finalem *conceſſi privilegii poſſe dupliciter ceſſare*. 1. Negative, *quando nempe talis cauſſa amplius non ſubſiſtit*. 2. Contrarie, *quando nunc privilegii omnino injuſtus, & illicitus evadit ob* mutationem *materiæ, vel circumſtantiarum. Exemplo id declaratur. Finge, Principem ſeu Superiorem ſpeciali privilegio eximere a ſolutione decimarum illuſtres aliquas Familias, depauperatas, quæ poſtea ad meliorem fortunam deveniunt, & diteſcunt. Pone itidem, Parochum ejus loci ſucceſſu temporis congruam ſuſtentationem habere non poſſe. Jam in caſu priore privilegium illud non amittitur, quia ſolum* negative *ceſſavit ejus cauſſa finalis: unde locum habet ea juris regula*, factum legitime retractari non debet, licet caſus poſtea eveniat, a quo non potuit inchoari. *In poſteriori vero caſu, cum ceſſet* contrarie, *utique deperditur vel ex toto, vel ex parte; habetque locum alia juris regula*, ceſſante cauſſa, ceſſat effectus. *Patet igitur, abſolutam & illimitatam Auctoris aſſertionem neceſſario ſumendam eſſe cum aliqua diſtinctione*.

(3) *De conſuetudine agit Auctor minus preſſe ac jejune, quam de* Privilegio *diſſeruit paullo ante, non ita tamen, ut locum nobis non relinquat plura, ac varia alicujus frugis addendi, ſive ad legitimam, ſive ad perfectam intelligentiam hujuſce materiæ Canonico-Moralis, quæ certe eſt & momenti permaximi, & uſus ampliſſimi. De ipſa* (*præter Theologos in præſenti Tr. & Canoniſtas ad tit. 4. de Conſuet. lib. 1. Decr.*) *frequenter ſermonem habet Bened. XIV. in aureo præſertim Opere de Syn.* Diœc. *unde nonnullas generales regulas huc ſpectantes* (*N. 78. 79.*) *nos jam decerpſimus. Quæ ab Auctore traduntur tum in hac, tum in duabus ſeq. qq. ſic poſſunt claritatis gratia diſtingui, & ad qua*tuor *ſumma capita revocari. Quid ſit conſuetudo. 2. Quotuplex ſit, atque iſtud caput debet diſcuti, antequam alteri mox indicato ſatisfiat: quippe* conſuetudinis *nomen valde commune & æquivocum, adeoque juxta Dialecticos prius dividendum, quam definiendum. 3. Quales ſint dotes conſuetudinis acceptæ ſecundum eam ſpeciem, quæ impræſentiarum ſolet a DD. potiſſime perpendi, 4. Quinam effectus eidem ſint attribuendi. Auctor in hac q. 4. attingit, quæ ad primum, & ſecundum pertinent caput: proprietates ſeu dotes quatuor conſuetudinis diſtincte exponit in ſeq. q. 5. Effectus duos indicat in theſi, ſive in reſp. 1. ad eamdem q. 5. & in reſp. 2. ad q. 6. Quod ſpectat ad* ſpecies *conſuetudinis, primo hæc dividitur in* materialem, *quæ denotat ipſum uſum, actuumque frequentiam, &* facti *dicitur: atque in* formalem, *quæ illud indigitat, quod ex tali uſu & frequentia reſultat ceu effectus ex cauſſa; nimirum jus obligans ad agendum, vel tollens obligationem agendi, & ideo ju*ris *vocatur. Sola formalis conſuetudo facit ad præſens inſtitutum, unde appellatione compoſita ſolet a DD. nuncupari* jus conſuetudinarium, *ac* jus non ſcriptum. *Alia pariter diviſio eſt admodum vulgata, qua conſuetudo diſtribuitur in eam, quæ* juxta, præter, contra *legem eſt: ſed minus exacta videtur ratione primi membri. Etenim cum conſuetudo* juxta *legem nullum jus aut obligationem proprie adſtruat, ſed ſolam importet frequentiam & continuationem ſimilium actuum moralium, quibus condita jam lex confirmatur juxta illud Gratiani* (*ad can. 3. diſt. 4.*) leges firmantur, cum moribus utentium approbantur, *exinde palam ſit, eam eſſe meram* facti *conſuetudinem, quæ hic non conſideratur ex dictis. Quare, hoc membro omiſſo, adæquate dividitur conſuetudo formalis in geminas ſpecies, quarum altera dicitur* præter *legem, quia novum jus conſtituit: altera* contra *legem, quia jus jam conſtitutum deſtruit. Utraque vero ſubdividitur in* Canonicam, & civilem, *quatenus tum ad Eccleſiaſticas, tum ad Sæculares leges refertur ſub eo duplici adſpectu; quam ob rem de ipſa decernitur tum in Canonici, tum in Civilis Juris codice. Et ambæ iſtæ poſſunt eſſe vel* Univerſales, *vel* Particulares, *prout vel ubique locorum, vel alicubi ſolum obtinent. His poſitis erit in aperto* eſſentia *conſuetudinis, qualem hoc loco DD. intelligunt. Univerſim namque definiri poteſt:* eſt jus quoddam moribus ſeu actibus frequentatis conſtitutum, quo partim nova obli-

Digitized by Google

utilis, inducta libere & publice a communitate, cum animo inducendæ obligationis, accedente conſenſu Principis perſonali vel legali, habet vim Legis, & obligat in conſcientia. Quia 1. ita docent omnes Theologi & Canoniſtæ, eſtque communis Eccleſiæ ſenſus. 2. Ex S. Aug. ep. 89. *In his rebus de quibus nihil certi ſtatuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel inſtituta majorum pro Lege tenenda ſunt*. 3. Ex l. 32. & 33. §. *de Lege*. 4. Quia tali conſuetudini nihil deeſt ut vim Legis habeat. Nam eſt materia proportionata, poteſtas, & voluntas obligandi communitatem ſufficienter exteris declarata.

Eſt autem duplex conſuetudo vim legis habens, nem-

obligatio agendi imponitur, partim obligatio jam inducta removetur. *Dum jus abſolute nominatur, legis conditiones ei adjudicantur. Cum vero ab actuum frequentia repetitur ejuſdem origo, ipſius a lege ſeu a jure ſcripto diſcrimen aperitur. Reliqua, quæ adduntur, manifeſtant ejus generales effectus. Exemplum prioris effectus, qui eſt novum jus ſtatuere præter ſcriptam legem, petatur a matrimoniali impedimento diſparis cultus: poſterioris, qui eſt abolere ſcriptam legem, a Miſſa Parochiali feſtiva* (N. 76.) *Siquidem Bened. XIV. de illo ſcribit* (§. 9. Conſt. Singulari nobis, *die* 5. *Febr. an.* 1748.) Omnes ſentiunt, ob cultus diſparitatem irrita matrimonia eſſe, non quidem jure Sacrorum Canonum; ſed generali Eccleſiæ more, qui pluribus abhinc ſæculis viget, ac vim legis obtinet. *De hac vero ſic ait* (*lib.* 11. de Syn. c. 14. *n.* 7. & 8.) Conſtat, jure communi cautum eſſe, ut ſinguli Fideles diebus feſtis Miſſæ adſint parochiali. Inducta eſt ea obligatio ante Concilium Sardicenſe... Eamdem legem plures inculcarunt poſteriores Synodi.... Verum hiſce ſanctionibus derogatum nunc eſt contraria conſuetudine, quam jam ſua ætate multis in locis inductam innuit Sanctus Antoninus. *Quantum attinet ad* dotes *conſuetudinis nunc deſcriptæ, illas ſic paucis perſtringit idem Bened. XIV.* (*lib.* 13. de Syn. c. 5. *n.* 5.) Quod porro dicimus, legem ſive nunquam receptam, ſive receptam contraria conſuetudine deleri, intelligendum eſt, dummodo conſuetudo ceteras habeat conditiones, quæ a Jure in ea expoſcuntur, præcipue *in Can. Veritate cum ſeq. diſt. 8. Cap. Ad noſtram, & Cap. fin. de Conſuet.* Et primo quidem, ut ſit rationabilis, hoc eſt, neque Juri Divino, neque naturali contraria, neque expreſſe a Jure reprobata, aut in Legiſlatoris contemptum invecta. Deinde ut a majore Comunitatis parte libere & ſpontanee ſit inducta, pluribuſque, ac continuis actibus frequentata, animo legem tollendi. Demum ut adſit conſenſus Legiſlatoris, non quidem expreſſus, & perſonalis, qualem cum aliis neceſſarium voluit Pontius *lib.* 6. *de Matr.* c. 6. *n.* 7. ſed conſenſus legalis & juridicus, qui nimirum jam habetur per leges & canones, omnem conſuetudinem populi moribus inductam approbantes, eique vires tribuentes abrogandi legem, quod communiſſime ſentiunt Doctores congeſti a Suarez *lib.* 7. *de Legib.* c. 18. *n.* 14. *Ne cui autem videatur abſonum, Populi moribus ſubrui poſſe Superiorum ſtatuta, inquit* (*lib.* 12. c. 8. *n.* 8.) Sicuti optime raciocinatur Barboſa *de Off. & pot. Epiſ. alleg.* 93. *n.* 29. quod conſuetudo prævaleat contra legem Superioris, id oritur ex ipſomet Superioris conſenſu, qui eam, etiam ſuæ legi obviantem, cum rationabilis, & diuturna eſt, ſtatuit tolerandam *in c. fin. de Conſuet.* Unde fit, ut ejuſdem Superioris auctoritati, & juriſdictioni nihil per illam cenſeatur detractum. *Norent, quæſo, iſta nonnulli juſti nimis, qui zelum habentes ſed non ſecundum ſcientiam, tuendarum legum, atque perfectionis Chriſtianæ promovendæ, quamlibet fere conſuetudinem contra humanas etiam leges, ceu corruptelam noxiam, repudiant, minime ſibi perſuadere valentes, quomodo Legiſlator ullus poſſit conſentire in deſtructionem proprii Statuti. Sicut Legiſlatores coguntur interdum novis legibus derogare aliis ſuis prioribus, quia ob variationem circumſtantiarum cernunt in iſtis ſenſim defeciſſe conditiones cuivis legi neceſſarias, ita quandoque ejuſmodi derogationem ſola conſuetudine fieri annuunt; quæ certe ubi longævo tempore jam invaluit, & dotibus reliquis inſtructa eſt, nec ambigue nec fallaciter indicat contrariam legem ſcriptam amplius non eſſe aut* neceſſariam, *aut* utilem, *aut* juſtam, *aut* lo o, temporique convenientem &c. *ut ait S. Iſidorus in textu ejuſdem qu. Dein, ſi æquo animo ferendum eſt onus, quod communitati imponunt conſuetudines inductæ* præter *leges; eccur acceptandum non erit levamen, quod adferunt eidem conſuetudines enatæ, ac roboratæ* contra *leges? Legantur hunc ad rem, quæ univerſim de* legum mutatione *ſcripſere probati Auctores, præſertim D. Th.* (1. 2. *q.* 97. *a.* 1. 2. 3.) *nec non Cl. Covar.* 1. *part. Relect. in c.* Alma, *initio*). *Recolatur itidem Grat.* (*in c. ult.* §. Jus vero, *diſt.* 6.) *jus conſuetudinarium, quoad originem, haud inepte feciſſe coævum Orbi condito. Porro, ut ad noſtrum propoſitum redeamus*, effectus *conſuetudinis recenſentur bis tres ab Angelico laudato* (*ar.* 3.) conſuetudo & habet vim legis, & legem abolet, & eſt legum interpretatrix. *Ex hoc triplici effectu derivata videtur illa vulgaris diviſio conſuetudinis in eam, quæ* juxta, præter, contra *legem eſt. Duo poſteriores effectus, ex dictis utcumque innoteſcunt, & multo magis ex textu Auctoris* (*q.* 5. & 6. *ſeq.*) *primum vero jam præoccupavimus declarantes* uſualem *legum interpretationem.* (*Nota* 1. *ad q.* 1. *a.* 5.) *Duo tamen circa hanc remanent obſervanda,* 1. *Quod ibi diximus interpretationem* uſualem authenticam fundare jus conſuetudinarium, *non eſt intelligendum de novo aut peculiari jure,* proprio *ipſius uſus ſeu conſuetudinis interpretatricis, ſed hoc dumtaxat ſenſu, quatenus conſuetudo, ubi authentica eſt, vim veri juris habet, utpote dilucidans, proponens, & confirmans ipſum jus ſcriptum, tali modo ut non liceat cuipiam rejicere hanc interpretationem: quamvis ſi jus ſcriptum non extaret, poſſet ipſa conſuetudo novum jus per ſe conſtituere.* 2. *Quod ibidem monuimus: conſuetudinem poſſe interpretari legem non tantum per modum* doctrinæ, *ſed etiam* authentice, *pariter accipiendum ſenſu reſtricto, non univerſali. Nam ſi modus authenticus ſic intelligatur, ut conſuetudo habeat vim vel inducendi pro vera lege ſenſum aliquem, tametſi in lege non contineatur, nec ſit juxta primariam Legiſlatoris intentionem: vel abrogandi aut ipſam legem, aut ſenſum legis a Legiſla-*

Digitized by Google

259

nempe prræſcripta, & non præſcripta (1). Prior eſt ea, quæ longi temporis diuturnitate vim Legis obtinet per conſenſum legalem Principis. Tempus autem longum in Jure dicitur tempus ſaltem 10. annorum, quod debet eſſe continuum, nec interruptum per actus contrarios ſuperioris reſiſtentis, vel populi eam interrumpentis. Conſuetudo non præſcripta, & tamen vim Legis habens, eſt ea, quæ ſine diuturnitate longi temporis vim obtinet per conſenſum Principis perſonalem, ſaltem tacitum, Principe videlicet ſciente & non impediente id quod fit, cum poſſet facile impedire, deberetque, niſi tacite conſentiret.

Reſp. 2. Ut conſuetudo vim Legis habeat & obliget, hæ conditiones ex communi ſententia requiruntur. 1. Ut ſit honeſta (2), & utilis bono communi. Nam talis debet eſſe lux eſſentialiter. Hinc conſuetudo non poteſt habere rationem Legis, ſi ſit noxia, vel inutilis, vel contra bonos mores; ſed eſt mera corruptela.

2. Ut inducatur a communitate perfecta per actus voluntarios & publicos (4). Nam actus iterati non indu-

latore ſpectatum: tunc palam eſt, conſuetudini nullatenus competere interpretationem authenticam hujuſcemodi, ubi circa naturalem, *aut* Divinam *legem verſatur; ſed reſpectu dumtaxat* humanarum *legum, quibus conſuetudo legitima æquipollet. Exemplum vero de* Baptiſmo *ad Divinam legem pertinente ibi protulimus, ſolum animo exhibendi ſpeciem aliquam ſplendidæ, & irrefragabilis conſuetudinis. Hactenus veluti in tabula, rudi licet, expreſſimus ſingula quatuor capita eorum, quæ de Conſuetudine videbantur neceſſario inveſtiganda, & explananda. Unicum reſtat diluendum dubium, quod poteſt quorumdam animis hærere circa* Deſuetudinem, *&* Præſcriptionem, *quidnam ſcilicet eæ ſint, & quomodo a* Conſuetudine *differant. Reſp.* 1 Deſuetudo *nihil eſt aliud, quam non uſus, quando videlicet legem a Superiore ſtatutam Communitas non ſervat. Hoc porro dupliciter evenire poteſt, juxta duplicem hypotheſim, in qua fingimus legem non obſervari. Si lex non obſervatur, ubi non occurrit ulla ejuſdem obſervandæ occaſio: tunc non uſus, ſeu deſuetudo nullum jus aut tollit, aut inducit. Quod ſi lex non obſervatur, quando ejuſdem obſervandæ neceſſitas ingruit, tunc non uſus, ſeu deſuetudo morali judicio idem eſt, ac conſuetudo: adeoque poteſt legem abrogare, quoties concurrant conditiones a DD. requiſitæ ad legitimam conſuetudinem. Reſp.* 3. Præſcriptio, *uti eam definiunt Juriſconſulti, eſt* acquiſitio, vel adjectio dominii, per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti. *Illius a Conſuetudine diſcrimen in hoc præcipue ſitum eſt: quod præſcriptio jus proprietatis, & privatis qua talibus pariat: conſuetudo autem jus legale, & generale Communitati qua tali adjiciat. De hoc diſcrimine Covarruv. (par. 2. Relect. in C.* Poſſeſſor, *§. 3. n. 2.) legere præſtabit. Jam vero his omnibus in anteceſſum prælibatis, haud dubito, quin Lector & facilius, & dilucidius ſit percepturus, quæ deinceps in textu Auctoris de hac graviſſima materia exarata inveniet.*

(1) *De hac Conſuetudinis diviſione mentionem non fecimus in ſuperiori præliminari Nota, quoniam ea particularis diviſio eſt; quæ ſcilicet oritur ex una conditione conſuetudinis in hoc ſita, quod conſuetudo ſit* legitime præſcripta.

(2) Honeſtam *ſeu* rationabilem *conſuetudinem non eodim modo dipingunt ſinguli Doctores. Certum videtur, talem eſſe, ac vocari non poſſe, ſi vel adverſatur juri Naturali, aut Divino; vel pernicioſa ſit bono communi; vel Jure Canonico reprobetur; vel Eccleſiaſticæ libertati opponatur; vel Legiſlatoris contemptum aut ſcandalum pariat. Ubi horum quidpiam præſeferet, non conſuetudinis, ſed corruptelæ apellatione deſignanda, ut Bened. XIV. (lib.* 11. de Syn. *c.* 1. *n.* 1. *& aliis ſeq. c.) præclare oſtendit. Porro licet conſuetudo irrationabilis in Divino judicio, & in foro conſcientiæ nec a culpa, nec a pœna excuſet: attamen in externo foro judiciali ſæpe immunis eſt, vel a tota pœna, vel a parte pœnæ, ut Juriſconſulti paſſim tradunt, præſertimque Covarruv. (par. 2. de Matr. c. 7. §. 3. & par. 1. Relect. c.* Quamvis pactum, *§. 7.) quo poſtremo loco ita ſcribit:* Tametſi contingat quibuſdam rationibus peculiaribus minime puniri in Republica actum aliquem, qui legi naturali, & Divinæ contrarius ſit, ut ſimplex fornicatio in meretricibus: non tamen id accidit ratione conſuetudinis excuſantis a pœna; ſed quia Reipublicæ intereſt ob morum pravitatem eam fornicationem diſſimulatione quadam permittere ad majus malum evitandum. *Opponet quis, quomodo rationabilis & honeſta unquam evadere poteſt conſuetudo, quæ legem eliminat rationabilem, & honeſtam? Reſp. Oppoſitio iſta, ſi vim habet, convellit quamlibet legem ſcriptam, qua aliæ priores antiquantur. Reſponſionem igitur ſume ex iis, quæ diximus contra Anticonſuetudinarios in nota* 1. *ſuperiore. Ex Panormit. (in c. fin. de Conſtit.) conſiderata una ratione, & unico fine conſuetudo contra legem utique non poteſt eſſe rationabilis, ſed conſideratis diverſis rationibus poteſt eſſe talis. Nam finis bonus, & aliæ circumſtantiæ, ob quas lex prius dicebatur rationabilis, poſſunt ſuceſſu temporis deficere in tanta rerum humanarum viciſſitudine: aliunde vero bonus, aut melior eſſe poteſt finis, cui inducta contra legem conſuetudo innititur. Sic ex. gr. Canonica lex ſtatuit, ut Epiſcopus tractet negotia cum conſenſu Capituli, quia firmius eſt judicium plurium: nihilominus conſuetudo poteſt introducere contrarium ex alio fine, ſcilicet ut facilius expediantur Eccleſiæ negotia. Ceterum, dum conſuetudo hic propugnatur ceu rationabilis, id debet intelligi de conſuetudine* in facto eſſe, *quando nempe ei jam favet conſenſus Legiſlatoris ſaltem legalis, ſeu in jure ſcripto expreſſus; non autem de conſuetudine* in fieri, *quæ fere ſemper inchoatur per actus illicitos, quoties via præſcriptionis* potiſſime inducitur.

(3) *Quænam dicenda ſit* Communitas perfecta, *jam initio hujus Tract. (lect. 1. q. 1.) Auctor explicavit. Communitas,* ſeu multitudo, in qua conſuetudo introducitur, duplicis conditionis eſſe poteſt, *ex Angelico (1. 2. q. 97. ar. 3. ad 3.)* Si ſit libera multitudo, quæ poſſit ſibi legem facere, plus eſt conſenſus totius multitudinis ad aliquid obſervandum, quam auctoritas Principis, qui non habet poteſtatem condendi legem, niſi in quantum gerit perſonam

Digitized by Google

inducunt conſuetudinem vim legis habentem, niſi ratione conſenſus communitatis, qui per tales actus declaretur, & cui Princeps ſe accommodat. Porro cenſetur fieri a tota communitate, quod fit a majore illius parte; *l. 19. §. ad municip.*

3. Ut actus, ex quibus oritur conſuetudo, fiant cum animo (1) inducendæ obligationis: quia conſuetudo non habet vim obligandi, niſi voluntate populi, cui Princeps conſentit. Hinc conſuetudines inductæ tantum devotionis cauſſa, & ſine animo ſe obligandi, non obligant; ut conſuetudo ter quotidie recitandi Salutationem Angelicam ad pulſum campanæ.

Conſuetudo autem cenſetur eſſe inducta animo obligandi ſe, & revera obligare, 1. Si ita Doctores communiter ſentiant. Nam communis ſenſus prudentum & peritorum evidentiam moralem parit, in rebus ab hominum opinione & uſu pendentibus, in quibus ſe habeot, ut multitudo teſtium omni exceptione majorum. 2. Si conſuetudo ſit rei gravis ac difficilis, & tamen diu, conſtauter, & communiter ſerveiur a majore parte communitatis, plurimi enim non ſolent citra motivum obligationis ita convenire in ejuſmodi actibus. 3. Si viri prudentes & timorati male ſentiant de non ſervautibus conſuetudinem, aut populus inde ſcandalizetur. 4. Si Prælati, vel Magiſtratus puniaot, vel graviter reprehendant eos, qui non ſervant conſuetudinem; id enim non fit, niſi violetur aliqua obbligatio.

4. Ut adſit Principis conſenſos, vel perſonalis, vel ſaltem legalis. Quia lex & vis legis non poteſt eſſe niſi ab habente poteſtatem legiſlativam, ideoque nec ſine illius conſenſu. Princeps autem conſentit perſonaliter, cum per ſe immediate conſentit, vel dando licentiam ut inducatur conſuetudo obligans, vel approbando conſuetudinem expreſſe aut tacite. Conſentit legaliter quando ipſe, vel prædeceſſores ejus tulerunt aut receperuot legem, qua approbantur conſuetudines rationabiles & legitime præſcriptæ. (2)

Quæſt. VI. *An conſuetudo poteſt abrogare Legem?*

Reſp. 1. Nulla conſuetudo poteſt abrogare legem naturalem. *Ita omnes*. Quia hæc ſtatuit ſolum ea, quæ neceſſario & ex natura rei agenda vel omittenda ſunt ad vivendum honeſte. Hinc cap. ult. *de conſuet*. Gregor. XI. ait. *Cum tanto ſint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam; nemo ſanæ mentis intelliget naturali juri, (cujus tranſgreſſio periculum ſalutis inducit) quacumque conſuetudine, quæ dicenda eſt verius in hac parte corruptela. poſſe aliquatenus derogari*. Neque etiam poteſt abrogare legem Evangelicam, quia Deus vult illam integram ſervari uſque ad conſummationem ſeculi. Præterea cum utraque Lex lata ſit a Deo, nullus homo poteſt eam abrogare: nam

pote

ſonam multitudinis. Si vero multitudo non habet liberam poteſtatem condendi ſibi legem, vel legem a ſuperiore poteſtate poſitam removendi, tamen ipſa conſuetudo in tali multitudine prævalens obtinet vim legis, in quantum per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere. *Quot autem requirantur actus ad inducendam conſuetudinem, præciſe definiri nequit. Hæc ſolum generalis regula aſſignari ſolet, qua ſtatuitur, tot requiri & ſufficere, quot ſunt neceſſarii, ut prudenter judicari poſſit aliquid a Communitate ſolere fieri tanquam ex conſuetudine obligante.*

(1) *Neceſſarium eſſe animum inducendi obligationem: hoc eſt, intentionem requiri conſtituendi multiplicatione actum aliquod jus, aut* præceptivum, *ſi conſuetudo ſit* præter *legem, aut* permiſſivum, *ſi conſuetudo ſit* contra *legem: hinc liquet, quia ſicuti ſtatutum nullum poteſt vim legis obtinere, niſi Legiſlator velit per illud ſubditis revera præcipere: Ita, ut conſuetudo legis rationem induat, neceſſe eſt introducatur cum intentione præcipiendi, ſeu obligandi Communitatem ad illam ſervandam. Sic ex. ca. ſi indicto ſemel jejunio ab Epiſcopo, ad avertendum periculum imminens terræmotus, vel alterius graviſſimæ calamitatis, aliqua Religioſa Familia animo ſeſe obligandi illud diu ſervet eodem die anniverſario, nullum dubium, quin ea teneatur deinceps jejunare*. Tunc quippe (*ut Bened. XIV. lib.* de Syn. *c. 4. n. 6. notat*) jejunandi obligatio non oritur ab Epiſcopi juriſdictione, ſed ab ipſa conſuetudine, quæ vim habet inducendi legis obligationem. *Vice verſa, cum piæ conſuetudines audiendi tres Miſſas in Natali Domini, jejunandi in vigiliis Deiparæ, dempta vigilia Aſſumptionis, certis diebus abſtinendi ab operibus ſervilibus, recitandi peculiares preces, & alia peragendi ex mera populi devotione introducta, non ſerventur a Communitate eo quem prædiximus animo; exinde ſequitur, eaſdem quantumvis univerſales, ſtabileſque nullam procreare obligationem in* conſcientia, *& ideo omiſſionem ipſarum* per ſe *loquendo omni culpa vacare, etſi* per accidens *poſſint eſſe conjunctæ cum aliquo peccato ſcandali, negligentiæ, otioſitatis &c. Hinc autem dignoſcere poterunt Confeſſarii, num recta, vel erronea ſit conſcientia Pœnitentium illorum, qui de hujuſmodi omiſſionibus interdum ſe accuſant in Sacramentali judicio, & quidnam proinde ipſis reponendum ſit. Porro memorata intentio inducendi jus aliquod præceptivum per frequentatos actus, poteſt vel gravem, vel levem parere obligationem in conſcientia, prout Communitas intendit ſe obligare (quemadmodum de ipſis legibus Auctor ſtatuit c. 2. q. 3.) quia ſcilicet, ex trito Moralium effata,* actus agentium non operantur ultra intentionem eorum.

(2) *De hoc* conſenſu, *qui ex parte Principis, ſeu Reipublicæ habentis poteſtatem leges ferendi, ad conſuetudinem requiritur, vide textum duplicem Benedict. XIV. (in Nota 1. de* Conſuet.) *a nobis prolatum. Jam vero ſi quatuor iſtis conditionibus ab Auctore huc uſque expoſitis addatur & altera de* longævitate *ſeu* præſcriptione conſuetudinis, *quam ipſe in ſeq. q. ediſſerit, erunt cuique perſpectæ dotes omnes genuinæ, validæque conſuetudinis, quas Rom. Pont. & DD. ſolent ſimul complecti, ubi conſuetudinem vocant* rationabilem, *&* legitime præſcriptam. *Nam dum* rationabilis *dicitur, indicatur honeſtas conſuetudinis, uſus majoris partis Communitatis, & intentio inducendi jus: ubi vero* legitime præſcripta *appellatur, innuitur diuturnitas uſus, & conſenſus Principis in illum.*

Digitized by Google

poteſtas & voluntas inferioris non poteſt prævalere poteſtati & voluntati ſuperioris. (1)

Reſp. 2. Conſuetudo, ſi ſit rationabilis & legitime præſcripta, habet vim abrogandi legem humanam. *Ita omnes:* Conſtat, 1. ex Jure, tum civili, l. 34. ſ. de Legibus *Rectiſſime illud receptum eſt, ut Leges non ſolum ſuffragio Legislatoris, ſed etiam tacito conſenſu omnium per deſuetudinem abrogentur.* Tum canonico; cap. ult. cit. de conſuetud. *Licet longævæ conſuetudinis non ſit vilis auctoritas, non tamen eſt uſque adeo valitura, ut vel juri poſitivo debeat præjudicium generare, niſi fuerit rationabilis, & legitime ſit præſcripta.* 2. Quia poſita tali conſuetudine, Princeps conſentit ſaltem legaliter, ut lex non amplius obliget. Obligationis autem perſeverantia, ſicut ejus impoſitio, pendet a libera voluntate Principis.

Dixi, *ſi ſit rationabilis &c.* Nam ex cap. cit. & ex conſenſu Doctorum, hæc duo requiruntur. Jam vero ut conſuetudo ſit rationabilis, non debet legi naturali, aut evangelicæ, aut debito ordini aut immunitati Eccleſiaſticæ adverſari; nec a jure canonico reprobari, nec peccandi licentiam aut occaſionem præbere: vel alia ratione communitati nocere, nec aliquam indecentiam continere; & præterea debet reipſa expedire, Legem tunc jam non obligare, ne ſcilicet peccata multiplicentur, neve ſubditi ad obſervantiam ejus difficilis tamdiu adſtringantur.

Ut autem ſit legitime præſcripta, debet eſſe continua toto tempore requiſito ad præſcribendum, non contradicente ſuperiore. Sed cum hoc tempus non ſit in jure definitum quoad Leges, ſecundum multos requiritur idem tempus, quod ad præſcriptionem bonorum ac jurium ſtatutum eſt. Quare leges civiles 10. annis præſcribuntur; Eccleſiaſticæ vero, cum ſint jura Eccleſiaſtica, 40. annis præſcribuntur, ſi non reſiſtat ſuperior. Ita *S. Anton. Navar., Azor, Fagnan. Suarez*, aſſerens hanc eſſe communem ſententiam. Nec obſtat, quod requirantur 100. anni ad præſcribendum bona (*) propria Eccleſiæ Romanæ, quia Leges Pontificiæ ſunt Leges communes toti Eccleſiæ. Sed alii volunt Leges etiam Eccleſiaſticas præſcribi decennio; quia, inquiunt, ad hanc præſcriptionem requiritur & ſufficit longum tempus, quod in jure civili cenſetur ſpatium 10. annorum: & jus civile valet in rebus Eccleſiaſticis, quando jure canonico præter illud nil conſtitutum eſt. Non eſt autem conſtitutum jure canonico, ut ad abrogandam Legem Eccleſiaſticam tempus longius quam 10. annorum requiratur. (2)

Obj. 1. Illud cap. 3. de conſuet. *Conſuetudo, quæ canonicis obviat inſtitutis, nullius debet eſſe momenti.* Et illud cap. 8. de ſententia & re judicata; *Licet uſus vel conſuetudinis non minima ſit auctoritas: nunquam tamen veritati, aut Legi præjudicat.*

Reſp. In illis capitulis agitur de conſuetudine, quæ ſit contra rectam rationem, & debitum ordinem:

(1) *Exempla hujus communiſſimæ theſis obvia ſunt in variis hominum cœtibus, ampla & ſpatioſa via ſæculi incedentium. Mentiri, ſcortari, blaſphemare, decipere, fœnerari, pejerare in contractibus: in judiciis leges circumvenire, & perſonas accipere: innocentes ſupplantare, expoliare viduas & pupillos, pauperes opprimere, bona Eccleſiæ invadere, ac diſſipare: ſimonias exercere; pupillis offendicula præbere: poſt vota proprietatem fovere, & quotquot ſunt hujus generis alia, quantacumque temporis diuturnitate, atque hominum uſu & favore nitatur, nullatenus honeſtari poſſunt, nec bitum derogant naturali, Divinoque juri talia prohibenti. Namque ex D. Cypriano (Ep. 74.)* conſuetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt: *atque ex Alex. III. (lib. 2. Decr. tit. 3. c. 8.)* diuturnitas temporis non diminuit peccata, ſed auget: *nec juxta Albertum M. (Opuſc. de Virt.)* minus peccat, qui cum multis peccat, nec minus ardebit, qui cum multis damnabitur. *Vid. N.* 140. *ubi de ornatu mulierum plane impudico. At dices: S. Auguſt. ſcribit (lib. 22. contr. Fauſt. c. 47.)* habere plures uxores, quando mos erat, crimen non fuiſſe. *Reſp. non ob purum putumque veterum Patriarcharum morem, ſeu conſuetudinem licita tunc erat polygamia, cum in Lamecho, & ceteris antediluvianis legatur damnata: ſed ob ſpecialem Dei diſpenſationem, unde mos ille poſt diluvium prodierat, illius temporis conditione ita exigente. Petes, quid ſentiendum de pervagata conſuetudine recipiendi pro collatione rerum ſacrarum pecuniam, aut alia pretio æſtimabilia? Vide Angelicum (2. 2. q. 100. art. 2. ad 4.) Urgebis, quid de Sacris Concionatoribus, qui ad ſalarium reſpicientes Chriſtum annuntiant? Vid. Seraphicum (Opuſc. de* Paupertate Chriſti *art. 2. ad 17. & in 4. ſent. diſt. 38. ar. 1. q. 3.) quo poſteriori loco præclare oſtendit, quando nam univerſim loquendo ob* finium pluralitatem *honeſtæ, aut inhoneſtæ evadant humanæ actiones.*

(2) *Ut conſuetudo aliqua ſit, & dicatur* legitime præſcripta, *quale temporis ſpatium præciſe requiratur, jure ſaltem Canonico deſignatum non eſt; ſiquidem in eo generalibus ſolum loquendi formulis poſtulatur* longævus uſus, conſuetudo longa &c. *Hinc maxima varietas ac diſſonantia inter DD. quà Theologos, quà Canoniſtas detegitur circa hujuſce temporis determinationem, adeo quidem, ut quinque ad minus notari poſſint diverſæ opiniones, quas hic ſigillatim deſcribere opus non eſt. Harum una inhærens Ariſtotelis monito (lib. 1. Rhet.)* in his quæ lege definita non ſunt, melius eſt judicis arbitrio rem relinquere, *omnino contendit, nullam dari poſſe certam regulam circa quantitatem temporis ad præſcribendum neceſſarii: ſed relinquendum eſſe judicio prudentis ſtatuere tempus ſufficiens, qui illud pro varietate circumſtantiarum vel limitare, vel ampliare poteſt, ac debet. Reliquæ autem in determinato tempore ſtabiliendo laborant, ita tamen, ut ob mutuum conflictum illud valde incertum reddant. Ut quidpiam eloquar (non quidem ad definiendum, quod meam facultatem prorſus excedit; ſed ad indicanda dumtaxat ea, quæ videntur ſcitu neceſſaria, ut ſaltem poſſit perſpicue apprehendi ſeries integra iſtius diſceptationis; ſic ſtatuo.*

(*) *Quandoquidem iſtud unice ſtatutum ſit de bonis propriis E. R.*

nem: vel de conſuetudine reprobata, aut cui ſuperior contradicit; non vero de conſuetudine rationabili, & legitime præſcripta.

Obj. 2. Conſuetudo contra legem non eſt rationabilis: nam fit per actus pravos, & prohibitos, ideoque contra rationem. Ergo non poteſt abrogare legem. *Reſp.* Conſuetudo contra legem humanam non eſt quidem rationabilis, quando incipit, donec completa ſit per longum tempus ad præſcriptionem requiſitum: unde tunc non excuſat a traſgreſſione legis. At conſuetudo, quæ non adverſatur legi divinæ, nec bono communi, nec debito ordini, & cui per longum tempus legislator non reſiſtit, cenſetur ſufficienter rationabilis ad abrogandam legem humanam.

Obj. 3. Ad præſcriptionem validam bonorum requiritur bona fides continua præſcribentis. Ergo cum major pars populi agentis contra legem ſine conſenſu Principis non ſit bonæ fidei, ſaltem prioribus annis, non poteſt præſcribere contra Legem.

Reſp. Bona fides continua requiritur ad præſcriptionem bonorum, non vero ad præſcriptionem legum. Ratio diſparitatis eſt, quia per præſcriptionem bonorum transfertur eorum dominium invito domino, ad lites aliaque incommoda vitanda: quare ſi valeret in bonis præſcriptio malæ fidei, aperiretur via fraudibus & rapinis majoribuſque incommodis, quam ſint ea, quæ lex præſcriptionis vitare intendit. At præſcriptio contra legem non fit invito legislatore, ſed eo conſentiente legaliter, & habente poteſtatem abrogandi conſuetudinem legi contrariam.

Obſerv. 1. Juxta communem ſententiam, conſuetudo contra legem præſcribit, licet ignoretur a Principe: quia ad hoc ſufficit conſenſus legalis, qui habetur in jure canonico & civili ſupra cit. Hoc eſt, ſufficit quod conſuetudo ſit rationabilis, & certo tempore duraverit, ſuperiore non contradicente, quippe Princeps generatim conſenſit, ut omnis ejuſmodi conſuetudo legem abrogaret, hoc ipſo quo ipſe, vel ejus prædeceſſor legem de hoc tulit vel recepit, vel id uſu receptum non improbavit. Neque leges requirunt ut Princeps norit conſuetudinem, ſed ſolum ut conſuetudo ſit rationabilis & legitime præſcripta. Immo ſi hanc norit, & perſonaliter conſentiat ut lex non amplius obliget, hoc ipſo lex non obligat. Nam (ut paſſim docent Theologi & Canoniſtæ, teſte Leſſio) ut conſuetudo tollat legem, ſolum requiritur, ut paſſim non ſervetur, quando occurrit ſervanda, ſciente Principe, & non ſe opponente, dum enim ſcit legem ſuam non ſervari, & ſilet, cenſetur conſentire ut non ſervetur, ne Reſpublica perturbetur, peccata multiplicentur &c.

2. Ut lex toti Eccleſiæ communis abrogetur in aliqua tantum provincia per deſuetudinem, vel conſuetudinem contrariam, ſatis eſt ut non ſervetur a majore parte provinciæ, non contradicentibus ſuperioribus toto tempore ad præſcriptionem requiſito. Sic in quibuſdam diœceſibus conſuetudo abrogavit legem communem jejunandi in vigiliis S. Thomæ, & S. Bartholomæi, & ſervandi eorum feſtum. Item conſuetudo veſcendi carnibus diebus Sabbati a feſto Nativitatis Chriſti uſque ad feſtum Purificationis incluſive, abrogavit in variis diœceſibus legem communem abſtinendi a carnibus ſingulis Sabbatis totius anni. Nam Conſuetudo ſpecialis legitime præſcripta abro-

tuo. Conſuetudo inducitur aut via conniventiæ, *aut via* præſcriptionis, *hoc eſt, vel Legislatore ſeu Principe ſciente, & indulgente, vel Legislatore penitus ignorante. Item conſuetudo vel* contra, *vel* præter *legem eſſe fingitur; &, ſi contra legem, vel lex non fuit adhuc uſu recepta, vel jam recepta, & aliquamdiu moribus comprobata. His poſitis, ſi ſermo ſit de conſuetudine, quæ ſciente Legislatore ſtat contra legem necdum receptam, inquit Bened. XIV.* (*lib.* 13. de Synod. c. 5. *n.* 3.) certum videtur, nullum temporis ſpatium eſſe neceſſarium, quando Legislator ſcit, ſuam legem non recipi; & cum commode poſſit ejuſdem obſervationem urgere, diſſimulat, tacetque, neque in tranſgreſſores animadvertit: tunc quippe poſt paucos actus a Superiore toleratos præſumitur, quod idem, per hanc ipſam conniventiam, ſuam legem tacite revocet, nolitque ea obſtringere communitatem, cui diſplicet. *Hoc ipſum, ob eamdem rationem ſubnixam ſcientia & conniventia Legislatoris, videtur ſentiendum, etiam ubi conſuetudo militat contra legem jam receptam, vel quando conſuetudo ſolum præter legem inducitur. Unde P. Hennus* (*Tract.* de Leg. *diſp.* 3. *q.* 15. *ar.* 3.) Si lex nova introducatur, vel antiqua abrogetur via conniventiæ, nullum tempus determinatum requiritur, ſed ſufficit illud, quod ſpectata Superioris abſentia, vel præſentia, rei gravitate, loci aut temporis circumſtantiis, ſatis declarare videtur tacitum conſenſum vel circa legem novam introducendam, vel circa veterem abrogandam: quod multum a prudenti judicio pendet. *Quod ſi conſuetudo inducitur ſola via præſcriptionis, Legislatore illam ignorante, atque, de materia agitur Morali ſeu Canonica: tunc rurſus ea vel eſt præter legem, vel contra legem nondum tamen receptam; & utroque in caſu fere plerique Scriptores nunc ajunt ſufficere decennium, quod ad abrogandam legem civilem ſufficere apud omnes in confeſſo eſt. Vel eadem conſuetudo eſt contra legem Eccleſiaſticam jamdiu receptam & ſervatam a communitate ſubdita: atque in hoc poſtremo caſu Doctores incaleſcente pugna valde inter ſe digladiantur, aliis non amplius quam* 10. *annos; aliis, iiſque numero & auctoritate forſan præſtantibus,* 40. *annos exigentibus. Bened. XIV.* (*loc. cit. n.* 3. *&* 4.) *proponit quidem & hanc alteram hypotheſim de via præſcriptionis, ſed recitatis variantibus opinionibus, quæ de eadem circumferuntur, nihil expreſſe determinat. Niſi forte inferas, ipſum magis propendere in eam opinionem, quæ decennio contenta eſt indiſtincte in quovis expoſito caſu: quia ſcilicet illam poſtremo loco recenſet ac declarat, ſicuti Auctor quoque hic facit. Quantum mihi videtur omnium plane minimo, ejuſmodi opinio, acri & maturo judicio expenſa, apparet tum veritati ſimilior, tum æquitati proximior. Nam Jus Canonicum nonniſi* longum uſum *ad* præſcriptam *conſuetudinem abſolute & indefinite expoſtulat; aliunde vero expreſſa Juris Civilis declaratione, adeoque judicio hominum prudentum graviſſimo, etiam* decennalis uſus *cenſetur* longus *ſeu* longævus.

Google

abrogat legem ſpecialiter, ubi viget ipſa conſuetudo; abrogat autem generaliter, ſi ſit generalis.

3. In dubio an lex abrogata ſit, ipſa obligat. Nam lex lata obligat quandiu non conſtat eam non vigere. Quia lex eſt ſemper in poſſeſſione obligandi, & in dubio non amittitur poſſeſſio. Deinde in dubio tutior pars ſemper eligi debet.

4. Cum lex tota poſſit conſuetudine abrogarì, a fortiori lex pœnalis poteſt conſuetudine fieri non pœnalis, & lex mixta fieri pure pœnalis. Item conſuetudo poteſt derogare legi, ſeu tollere partem legis, remanente alia. (1)

5. Præter conſuetudinem hic intelligitur etiam deſuetudo, ſeu non uſus. Porro conſuetudo legem abrogans inchoatur, ſaltem plerumque (2), per actus peccaminoſos priorum, qui legem non ſervant, deinde continuatur pleriſque bona fide agentibus, & putantibus legem jam non vigere; demum exacto decennio, vel quadrageſimo anno, deſit obligatio legis. (3)

Quæſt. VII. *An conſuetudo etiam immemorialis poteſt abrogari per Legem contrariam ſubſequentem?*

Reſp. Affirm. ex cap. 1. *de conſtit. in 6.* Quia conſuetudo non habet vim niſi auctoritate Principis illam approbantis, qui eadem auctoritate poteſt eam reprobare. Præterea conſuetudo præcedens non habet majorem vim quam lex præcedens, quæ tamen poteſt abrogari per conſuetudinem contrariam ſubſequentem.

Non abrogatur tamen conſuetudo particularis per legem contrariam, niſi recte præſumatur Princeps illam noſſe ſaltem confuſe, & voluiſſe eam abrogare, ex c. 1. *de conſtit. in 6.* (4). Hinc conſuetudo particularis unius provinciæ non abrogatur per legem generalem totius Eccleſiæ, vel Regni; niſi in Lege fiat ejus mentio ſpeciatim, vel per clauſulam generalem dicatur: *Non obſtante quacumque conſuetudine, etiam immemoriali:* quia alioquin Princeps præſumitur ignorare conſuetudinem particularem, ideoque non voluiſſe illam abrogare; & jus ſtatuit, ut aliter talis conſuetudo non abrogetur. E contra quia con-

(1) *Abſolute parem eſſe vim juris* ſcripti, & conſuetudinarii, *Canoniſtæ docent ad unum omnes. Sicuti ergo lex potuit primitus condi vel quoad partem dumtaxat, vel ſine ulla pœna: ita poſtquam ſecus lata eſt, conſuetudo legitima poterit illam talem reddere. Profecto in legibus fere innumeris, quæ in Jure Canonico continentur, conſuetudinis contrariæ, ſeu deſuetudinis vi mutationem contigiſſe alterutro modo, tam evidens eſt, quam quod maxime. Sic ex. ca. Conc. Later. ſub Leone X. (ſeſſ. 6.) ſanxit unico legis graviſſimæ tenore, ut* in foro conſcientiæ nemo blaſphemiæ reus abſque graviſſima pœnitentia ſeveri Confeſſoris arbitrio injuncta poſſit abſolvi; ut audiens blaſphemantem teneatur eum verbis graviter objurgare, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſe contingat; ut eumdem teneatur deferre apud judicem Eccleſiaſticum, ſeu Sæcularem, intra triduum. *Nunc tamen vix invenire eſt, ubi talis lex obliget quoad* omnes *partes: quia uſu non recepta. Idem dicas, relate ad plures Regiones extra Italiam, de celebri Pii V. Extrav.* Cum onus, *de Cenſibus. Pariter, quantum ad pœnas, numquid Clerici arma deferentes, comamque nutrientes, ubique nunc mulctantur juxta præſcriptum veterum Canonum? (2. & 3. tit. 1. de Vit. & Honeſt. Cler. l. 3. Decr.)* Clerici arma portantes excommunicentur. Si quis ex Clericis comam relaxaverit, *anathema ſit.*

(2) *Interdum, non ſemper evenit, ut dum conſuetudine ſeu deſuetudine lex tollitur, non peccent ii, qui etiam in ipſo principio legem non ſervant: quatenus nempe, licet verba legis non ſequantur, attamen agunt juxta Legiſlatoris mentem aut veram, aut præſumptam. Quomodo id intelligendum ſit, diſce ex Angelico ita ſcribente (1. 2. q. 97. art. 3. ad 2.)* Leges humanæ in aliquibus caſibus deficiunt. Unde poſſibile eſt quandoque præter legem agere, in caſu ſcilicet, quo deficit lex; & tamen actus non erit malus. Et cum tales caſus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum; tunc manifeſtatur per conſuetudinem, quod lex ulterius non eſt utilis, ſicut manifeſtaretur, ſi lex contraria verbo promulgaretur. Si autem adhuc maneat ratio eadem, propter quam prima lex utilis erat; non conſuetudo legem, ſed lex conſuetudinem vincit. Niſi forte propter hoc ſolum inutilis lex videatur, quoniam non eſt poſſibilis ſecundum conſuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis; difficile enim eſt conſuetudinem multitudinis removere.

(3) *Cur actus perſæpe* peccaminoſi *initio tandem conſtent conſuetudinem legitimam, qua lex humana amovetur, actus vero* vitioſi *nunquam poſſint conſuetudinem procreare, quæ naturalem aut Divinam legem abroget, diſcrimen facile patebit ex hactenus dictis. Nam ratio* humanæ *legis poteſt tandem deficere, ac ſæpe deficit, teſte Angelico citato: nunquam vero ratio legis* Naturalis, aut Divinæ. *Ex quo fit, quod etiam ipſa humana conſuetudo, quantumvis valde diuturna, ſemper prava foret corruptela, ſi conſtanter primitiva ratio humanæ legis perduraret: ſicuti illegitima & caſſa cenſenda foret alia lex ſcripta eidem primæ legi contraria.*

(4) *Canonem ab Auctore indicatum e re erit hic integrum tranſcribere. Bonif. VIII. ibi ſic decernit:* Licet Rom. Pontifex, qui jura omnia in ſcrinio pectoris ſui cenſetur habere, conſtitutionem condendo poſteriorem, priorem, quamvis de ipſa mentionem non faciat, revocare noſcatur: quia tamen locorum ſpecialium, & perſonarum ſingularium conſuetudines, & ſtatuta, cum ſint facti, & in facto conſiſtant, poteſt probabiliter ignorare; ipſis, dum tamen ſint rationabilia per conſtitutionem a ſe noviter editam, niſi expreſſe caveatur in ipſa, non intelligitur in aliquo derogare. *Merito propterea Bened. XIV. (lib. 11.* de Syn. *c. 5. n. 1.) Epiſcopis hæc inculcavit:* Peculiarium conſuetudinum, quæ ab antiquo tempore in diœceſi, & regione receptæ, & juſtis de cauſis toleratæ, aut approbatæ dignoſcuntur, æquum eſt ab Epiſcopo rationem haberi, ne in Conſtitutionibus Synodalibus adverſus eas imprudenter inſurgens, novatoris nomen ſibi merito acquirat. *Quam quidem ad rem plura & illuſtria promit exempla, præſertim ex D. Carolo Borromæo (ibid. & c. 1. n. 5. & 6.) qui Mediolanenſibus non indixit quadrageſimale jejunium quatuor primis diebus, cum illud* ex

conſuetudines univerſales præſumuntur eſſe notæ Principi, abrogantur eo ipſo quod Princeps fert legem contrariam, etiam ſine clauſula univerſali derogatoria, quia videlicet ſtatuit contrarium conſuetudinis ſibi ſatis notæ. (1)

APPENDIX

Ad Uſum Miſſionariorum.

QUæſt. I. *Utrum Miſſionarii teneantur proponere, atque inculcare Fidelibus ab ipſis baptizatis jus poſitivum Eccleſiæ.*

Reſp. Affir. Etenim per baptiſma Eccleſiæ poteſtati, & Legibus ſubjiciuntur, ut ii, qui in aliquam ſocietatem cooptantur, illius Legibus ſubduntur. Miſſionarii autem obligationes explicare & inculcare debent novis Fidelibus, quas ſubeunt dum Eccleſiæ poteſtati ſubjiciuntur; adeoque jus poſitivum Eccleſiaſticum, ſive præcepta, quibus Eccleſia, quotquot ipſius poteſtati ſubſint, obligare contendit. Quamobrem ſupremæ Inq. decreto, approbante etiam Innoc. X. ann. 1646. definitum, ac ſub pœna etiam excommunicationis latæ ſententiæ Miſſionariis mandatum fuit, ut jus poſitivum Eccleſiaſticum enunciarent, obſervandumque præciperent.

En dubium Sac. Cong. propoſitum.

Utrum Chriſtiani Chinenſes ſint obligati ad obſervantiam juris poſitivi, quantum ad jejunia, confiteri ſemel in anno, communicari, & feſta ſervare, eo modo, quo obligantur Indi in nova Hiſpania, & in Inſulis Philippinis, juxta diſpoſitionem Papæ Pauli III. pro Indis Occidentalibus, & Meridionalibus?

Cenſuerunt, jus poſitivum Eccleſiaſticum de jejuniis abſolute obligare Chinenſes, & a Miſſionariis hoc eſſe illis enunciandum, attenta vero Regionum, & Perſonarum qualitate, locum eſſe, ſi Sanctiſſimo placuerit, diſpenſationi, quæ fuit alias a fel. record. Paulo III. Indis conceſſa, qua obtenta, ſatagant Miſſionarii Sanctæ Matris Eccleſiæ pietatem illis patefacere, quibus ea, quæ in univerſum indixit magna ex parte benigne remittit, & indulget.

Cenſuerunt etiam, præfatos Chinenſes obligari ad Sacramentalem Confeſſionem ſemel in anno, & Miſſionarios hujuſmodi obligationem debere eis notificare.

Item prorſus cenſuerunt quoad ſacram communionem ſemel in anno ſumendam. Quo vero ad executionem tempore ſtatuto, hoc eſt in Paſchate id eſſe intelligendum, niſi adſit legitimum impedimentum, aut grave periculum immineat. Curandum tamen, ut intra duos, vel tres menſes, ante vel poſt Paſchati proximos quatenus ſine diſcrimine fieri poſſit, ſint minus alio quovis tempore, infra decurſum unius anni a Paſchate inchoandi, omnino communicent.

Demum cenſuerunt, Chinenſes ad fidem converſos teneri omnino feſta ſervare; Miſſionarios etiam teneri hoc eis notificare: locum tamen eſſe, ſi Sanctiſſimus annuat, limitandi eis numerum dierum feſtorum, juxta formam privilegii a Paulo III. Indis conceſſi.

Nota. Paulus III. conceſſit, ut Indi tenerentur tantum ad abſtinendum ab operibus ſervilibus, in diebus Dominicis, Nativitatis, Circumciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis, Aſcenſionis, Pentecoſtes, Corporis Chriſti: nec non Nativitatis B. Mariæ, Annunciationis, Purificationis, Aſſumptionis, & Beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Ita Verricellus de Apoſt. Miſſ. tit. 3. de Privil. Reg. q. 98. §. 20. Subdit autem non conſtare Innocent. X. hujuſmodi privilegium extendiſſe ad Chinenſes.

Quæſt. II. *Utrum Miſſionarii teneantur proponere jejunia, feſta, & alia Eccleſiæ præcepta ſervanda ad normam Kalendarii, quod Romana ſervat Eccleſia?*

Reſp. In iis Regionibus & locis, in quibus novæ ſtabiliantur Eccleſiæ, vel jam ſtabilitæ ſint juxta Romanæ Eccleſiæ ritum, Latini Miſſionarii Romanæ Eccleſiæ Kalendarium, quoad jejunia, & feſta proponere, & ſervare tenentur. Curare enim debent, ut quoad fieri poſſit, novæ Eccleſiæ, Romanæ omnium Eccleſiarum Matri & Magiſtræ, conformentur. Sed ubi Kalendarium Romanum, hoc eſt, juxta Gregorianam emendationem, non vigeat, ſed vetus a Nicæna Synodo ad annum uſque 1581. univerſim receptum, deinceps vero, permittente etiam Apo-

ex perveteſto more non ſervarent: ipſos tamen a ſibis vetitis prima Quadrageſimæ Dominica comedendis compeſcuit, quoniam hoc ex gravi abuſu faciebant. Porro ſi ita eſt, plane oportebit ut Confeſſarii & Theologi priuſquam judicent ſcribantque de caſibus, maxime ad perſonas externorum locorum pertinentibus, illarum ſpeciales conſuetudines, aut privilegia, ſi quæ dantur, ſolerter explorent & diſcant: alioqui, ſi mente & oculis ſoli communi ſcriptoque juri Pontificio hærebunt, periculum erit, ne oracula & reſponſa effundant vel aerea, vel etiam inepta.

(1) *Cum jam finem præſentis Tractatus graviſſimi feliciter Deo aſpirante attigerimus, eſt hic locus promendi, ac diluendi illud dubium de* Diſpenſationibus: *Quod ſupra (in fine quæſt. 3. cap. 7.) diluere omiſimus. Effinge iſtum caſum: inferior aliquis Prælatus ſeu Paſtor approximante Quadrageſimali jejunio, ubi peculiares loci, temporiſve circumſtantias mature perpendit, prævidet graves ſubeſſe cauſas indulgendi Communitati ſibi ſubditæ eſum ciborum alioqui vetitorum. Cum vero nec privilegii, nec conſuetudinis vi poſſit ipſe id præſtare, ad Superiorem ſuum idcirco ſupplex recurrit. Hic porro, audita, & examinata poſtulatione, omnino renuit aſſentiri. Quo ſe vertet Paſtor ſpe ſua fruſtratus? quid conſilii capiet, famelica Turba jam obmurmurante? Reſp. ad hanc, aliaſque difficultates etiam graviores enodandas, ſemina plura reperire eſt ſparſim jacta in variis iſtius Tractatus quæſtionibus: nonnulla item ſuppeditat Doctiſſ. Gonzalez (Com. in cap. 5.* Si quando; *tit. 3. de Reſcript. lib. 1. Decr.) Igitur ad ea conquirenda, & invicem componenda Paſtor mentem ſuam convertat; nam qui quærit, invenit. Conſilium, quod mihi occurrit, iſtud eſt: vel obtemperandum, vel orandum, ut epikiia de cælo proſpiciat.*

965

Apoſtolica Sede, in aliquibus locis uſque ad hodiernum diem uſurpatum, cogere non debent Fideles ad jejunia, & feſta ſervanda juxta Kalendarium Gregorianum. Nam Apoſtolica Sedes Orientales, Anglos, Ibernos, alioſque Populos vetus Kalendarium retinentes, ad novi ſuſceptionem non adigit. Hinc propoſito dubio a Patriarcha Æthiopiæ: *An tolerari debeat, ut Abiſſini Paſcha celebrent alia Dominica præter illam, in qua ab Eccleſia Romana celebratur?* Supremæ Inq. decreto, die 27. Junii an. 1631. reſolutum fuit: *Nihil eſſe innovandum circa celebrationem Paſchatis, niſi aliquid interveniat, quod ſit in contemptum Religionis & fidei.* Immo ſi in Regione aliqua præter paucos Miſſionarios Latinos, alii non ſint, qui novum Kalendarium uſurpent, poterunt & ipſi antiquo juxta loci conſuetudinem, uti, ut in quadam Congr. Romæ habita pro Miſſione Theatinorum in Georgiam, die 31. Aprilis 1631. decretum fuit verbis, quæ ſequuntur: *Circa petitionem, ut Miſſionariis liceat uti veteri Kalendario, & circa illud ſe accommodare Georgianis, omnes concorditer affirmarunt: quia alii Latini præter ipſos in Iberia non ſunt.* Id etiam conceſſum fuit Miſſionariis Cappuccinis in nonnullis Armeniæ urbibus, die 3. Februarii 1623. ac deinceps aliis.

Nota. Quamquam Orientales nulla lege tenentur novum Kalendarium recipere, tamen Græci, & Albanenſes, qui in Italia, & in Inſulis Italiæ adjacentibus degunt, licet Orientalis Eccleſiæ diſciplinam ſervent, ſecundum hujuſmodi Kalendarium debent *Univerſalis Eccleſiæ jejunia & feſta celebrare, ut puta: jejunium quadrageſimale, Paſcha, Aſcenſionem Domini, Pentecoſten, Natalem Domini, Circumciſionem, Epiphaniam, & cetera hujuſmodi, quæ in Latina & Græca Eccleſia æque celebrantur*, ut habetur Conſtit. *Etſi Paſtoralis* S. M. Bened. XIV. §. 9.

Quæres. Utrum ii, qui celebrato Paſchate juxta proprium Kalendarium, in locum veniant, ubi juxta diverſum Kalendarium aliquot jejunii dies ſuperſint, ac Paſcha ſit celebrandum, jejunare ac Paſchatis feſtum cum loci incolis ſervare teneantur.

Reſp. Verricellus negative, ſecluſo ſcandalo, quia mens Eccleſiæ, eſt quadraginta dierum jejunium ante Paſcha præcipere, & ſemel tantum in anno Fideles ad Paſchatis celebrationem obligare: Hos vero hujuſmodi præceptis ſatisfeciſſe ſtatuitur. Sed licet id nemo in controverſiam revocet, dum de iis agitur, qui in locis veluti Peregrini verſentur, ac proprium adhuc Kalendarium ſervent: tamen jure atque merito dubitatur, dum de iis verba fiant, qui e Regione diſcedant, ubi ex conſuetudine vetus Kalendarium teneantur adhibere, atque in locum veniant, ubi illico novæ obſervationi ſubjiciantur, vel viciſſim. Orientales v. g. & qui vetus Kalendarium ſervent reliqui, dum in Urbis collegia ſive Monachorum proprii Ordinis conventus veniant, ſtatim novi Kalendarii uſum recipiunt, ac ſi ad Patriam redeant, ſtatim vetus juxta loci morem uſurpant. Ii ergo ea lege, ſive conſuetudine, qua loci in quem veniant Kalendarium ſervare debent, obligantur etiam ad jejunandum, ac feſtum ſervandum, ut ibi fit, quamvis hæc ante fecerint, quemadmodum a proſequendo jejunio, & feſto celebrando excuſantur, ſi in locum veniant, dum hæc ibi peracta ſint; licet ipſi juxta alterius loci Kalendarium nondum abſolverint.

Quæres iterum. Num univerſim excuſentur Fideles a jejunio, feſtiſque ſervandis, ſi in locum veniant, ubi hæc celebrata ſint, dum ipſi ſecundum Kalendarium propriæ Eccleſiæ nondum quadrageſimale jejunium abſolverint, nec Paſcha celebraverint?

Reſp. Verricellus, hos excuſari a jejunio proſequendo, ſervandiſque feſtis, ſi in locum venerint, ubi Paſcha ſit celebratum; teneri autem ad Confeſſionem, & Euchariſtiæ communionem, quia Confeſſionis, Communioniſque præceptum a loco non pendet; pendet vero jejunii, Paſchatiſque celebrandi præceptum; ſed id non ita facile eſt univerſim probandum. Primum, quia nemo negat, non excuſari, qui in fraudem legis, hoc eſt vitandi jejunii, feſtiſque cauſſa, in locum illum ſe conferant, nec eos, qui in locis verſentur, in quibus ii reperiantur, qui juxta ipſorum Kalendarium jejunia, feſtaque celebrent; ut v. gr. ſi Armenus Liburnum veniat, ubi Catholicis Armeni ritus, ex conniventia Sac. Cong. de Propaganda Fide die 17. Septemb. an. 1699. permiſſus eſt uſus antiqui Kalendarii, donec ad Gregoriani obſervantiam diſponantur, cum onere tamen abſtinendi ab operibus ſervilibus in feſtis juxta Kalendarium Gregorianum occurrentibus, & audiendi ſacrum. Tum enim cum iis jejunium proſequi, & Paſcha deinceps celebrare tenentur. Deinde, ſi Sacerdotes eſſent, quos Verricellus loquitur homines, officium, ſacrumque facere deberent ad normam Kalendarii, quo ad diem uſque illum uſi eſſent. Eccur ergo eodem modo jejunia proſequi & Paſcha etiam celebrare, ſi commode poſſint, non tenebuntur? Ait Verricellus jejunii feſtique præceptum a loco pendere. Sed ipſo fatente, non ita a loco pendent iſthæc præcepta, ut is, qui celebravit jam Paſcha ſecundum proprium Kalendarium, jejunare, & Paſchatis feſtum ſervare debeat in loco, ubi juxta diverſum Kalendarium jejunandum ſit adhuc, & Paſcha celebrandum. Numquid ergo, ita ſunt cum loco in quo verſamur hæc duo præcepta conjuncta, ut ſi in loco jejunandum ſit, ac feſtum ſervandum, ab ipſo nullo modo pendeant, ac fideles, qui jam præcepta illa ſervaverint, non obligent; pendeant vero, dum ibi jejunia, feſtaque celebranda ſint, quæ Peregrinis adhuc ſervanda forent? Demum Græci, qui in Italia ſunt, non tenentur Sabbato jejunare, & alia Latinæ Eccleſiæ propria jejunia ſervare, ut non debent Latini in Oriente Orientalis Eccleſiæ jejunia obſervare, ſed quiſque propriæ Eccleſiæ præcepta adimplere debet. Ergo qui in locum veniat, ubi juxta uſurpatum ibi Kalendarium Paſcha celebratum ſit; non vero juxta proprium, aut generali lege, qua propriæ Eccleſiæ jejunia ſervare tenetur, aut ea, qua Eccleſia quadraginta dierum jejunium fidelibus omnibus ante Paſchatis celebrationem indicit, vel etiam fortaſſe illa, qua ad proprii Kalendarii obſervationem adigitur, ſi ſine gravi incommodo poſſit, obligatur ad abſolvendum quadrageſimale jejunium, & Paſcha, quo modo poſſit, celebrandum.

Quæſt. III. *Utrum novæ Eccleſiæ, vel Romani Pon-*

Pontificis leges, & Conſtitutiones quæ pro tota Eccleſia feruntur, Græcos, Orientaleſque obligent, quin expreſſe nominentur?

Reſp. Negat id Verricellus; contra vero Fr. Carolus Franciſcus a Breno tuetur, novas Romani Pontificis Leges, & Conſtitutiones, quæ ad univerſam Eccleſiam diriguntur, Orientalem quoque comprehendere, eas ſcilicet, in quibus *neque Orientalis, neque Occidentalis mentio fiat Eccleſiæ, ſed quibus ſupremus Pontifex in genere, pro cura quam gerit paſtorali, incommodis, abuſibuſque emergentibus occurrere ſtudens, univerſo ſibi concredito gregi, quidpiam præcipiat, vel pœnis interpoſitis prohibeat & interdicat.* At quamquam hæ duæ opiniones invicem pugnare videantur; tamen facile conciliantur, ſi quo ſenſu ab Auctoribus explicatur, utraque accipiatur. Verricellus enim de Conſtitutionibus Eccleſiæ loquitur, quæ ad illa diſciplinæ capita pertineant, in quibus Latina ab Orientali omnino diſſidet. At palam eſt has Conſtitutiones ad Orientales non extendi. Nam Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. Innocentius IV. aliique Romani Pontifices, qui de Orientalibus quidpiam ſtatuere, ſemper declararunt *ſuſtinendos eſſe ritus, mores, conſuetudineſque Græcorum, qua in parte nec fidei Catholicæ adverſantur, nec periculum generant animarum, aut Eccleſiaſticæ derogant honeſtati.* Ut in ſupra laudata Conſt. *Etſi Paſtoralis &c.* Igitur Conſtitutiones, in quibus agitur de diſciplina, quæ propria ſit Eccleſiæ Latinæ, a materia ipſa de qua agunt, ad ſolos Latinos coarctantur, juxta generales declarationes, quæ ritus moreſque Orientalium probant, ſive permittunt. Quamobrem hujus generis Conſtitutiones, niſi expreſſe de Orientalibus diſponant, ad ipſos non ſunt extendendæ. Duriſſimum enim eſſet, inquit Verricellus, cogere Orientales redeuntes ad obedientiam Sedis Apoſtolicæ ad obſervandas omnes Conſtitutiones novas Romanorum Pontificum: atque ad ritus, conſuetudineſque mutandas, quæ periculum non generant animarum, nec ſunt Eccleſiaſticæ honeſtati contrariæ.

At P. a Breno Conſtitutiones indicare videtur, quæ latæ ſunt pro tollendis abuſibus, qui ſunt vel eſſe poſſunt utrique Eccleſiæ communes, hoc eſt quibus pœnæ ſtatuuntur, ut ea e medio tollantur, vel impediantur, quæ Eccleſiaſticæ derogant honeſtati, vel periculum generant animarum; aut ut executioni mandentur præcepta, quæ ad utramque Eccleſiam pertinent. Id autem verum eſt, ac Sac. Cong. Decretis omnino conſonum. Dum enim Romani Pontifices, pro paſtorali, quam gerunt, Dominici gregis cura, ex univerſa Eccleſia ſeſe abuſus tollere velle declarant, ac ea amovere, quæ in ruinam cadunt animarum, & Eccleſiaſticis pœnis oves omnes ſibi concreditas ſtudent ad æternæ ſalutis viam revocare, præſumendum omnino eſt, velle omnes omnino obligare, dum ad univerſam Eccleſiam Conſtitutiones dirigunt, ac excludunt neminem. Hinc ſupremæ Inquiſitionis decreto anno 1631. die 4. Julii definitum eſt, Orientales tribus in caſibus Romanorum Pontificum Conſtitutionibus comprehendi. Primum, dum agunt de fidei dogmate. Deinde dum expreſſe Pontifex eos deſignat, ut in caſu Schiſmaticorum in Bulla Cœnæ. Denum, dum de iis implicite diſponit, ut in caſibus appellationis ad futurum Concilium, deferentium arma ad Infideles, & ſimilia.

Et anno 1639. die 7. Auguſti, ad dubium propoſitum a P. Michaele Angelo Albertino Soc. Jeſu: *Num Catholici ritus Græci habitantes in Inſulis Maris Ægæi comprehendantur cenſuris reſervatis Sedi Apoſtolicæ, & præſertim in Bulla Cœnæ?* Reſponſum fuit, *Affirmative, quod attinet ad executionem Bullæ Cœnæ. Idem dicendum de aliis æque generalibus. Sed tamen poſſunt excuſari ex aliquo capite, v. g. ignorantiæ.*

Atque hinc habes ad Orientales quoque ſpectare decreta omnia Conciliorum, quæ in Occidente celebrata ſunt, qua parte fidei dogmata definiuntur; vel ea vitari præcipitur, quæ ſunt bonis moribus contraria, vel Eccleſiaſticæ derogant honeſtati. Item Conſtitutiones, cum pœnis in iis contentis, quibus Pius V. Innoc. X. Alexander VII. Innocent. XI. Alexand. VIII. Clemens XI. aliique Romani Pontifices damnaverunt propoſitiones hæreticas, erroneas, falſas, ſcandaloſas, temerarias &c. Ac demum Conſtitutiones fel. rec. Benedicti XIV. quibus Confeſſarii prohibentur a Pœnitente nomen complicis exquirere; facultate privantur abſolvendi complices in peccatis contra ſextum præceptum; & pœnis ſubjiciuntur Confeſſarii ſollicitantes ad turpia pœnitentes. Vide Conſt. *Etſi Paſtoralis*, pluries laudatam, in qua §. 9. declarat, Græcos ſubjici *omnibus & ſingulis Conſtitutionibus, contra ſollicitantes, præſertim in Confeſſione, editis, quæ in ſingulas Nationes univerſim vires ſuas extendunt, & Latinos æque ac Græcos amplitudine ſua comprehendunt.*

Nota 1. Si nova Eccleſiæ vel Romani Pontificis lex ſub ea conditione ſit lata, ut in locis non obliget, niſi poſtquam in iis ſit publicata, ut eſt v. g. Tridentinum Decretum, quo irrita matrimonia clandeſtina declarantur, *in unaquaque Parochia poſt triginta dies ſuum robur habere incipiat, a die publicationis in eadem Parochia factæ numerandos*, vim obligandi non habet, niſi facta prius publicatione. Nam lex non obligat, niſi qua ratione Legiſlator ſubditos vult obligare.

Nota 2. Decreta Cong. Generalis de Propaganda Fide, *quotieſcumque ſint a Præfecto ejuſdem firmata, & a Secretario ſubſcripta, vim & valorem habere Conſtitutionis Apoſtolicæ* decrevit Urbanus VIII. ejuſque Decretum confirmavit Innocentius X. die 30. Julii 1625. occaſione literarum Fratris Antonii a S. Maria Ord. Min. Strict. Ob. S. Franciſci, in quibus aſſerebatur in Inſulis Philippinis Miſſionarios fuiſſe, qui ſpargerent, *Decreta prædictæ Cong. facere tantum opinionem probabilem, ac eſſe puram & ſimplicem declarationem, unde poſſe etiam contrarium defendi.* Hanc autem vim habent decreta hujuſmodi ex auctoritate, quam huic Congregationi conceſſit Gregorius XV. Conſt. quæ incipit *Imperſcrutabili*, 1. Kal. Julii 1622. in qua ait, ut hujus Congr. Cardinales, *omnia & ſingula negotia ad fidem in univerſo mundo propagandam pertinentia cogneſcant & tractent, & graviora, quæ tractaverint, ad nos referant; alia vero per ſeipſos decidant, & expediant pro eorum prudentia. Miſſionibus omnibus ad prædicandum & docendum Evangelium, & Catholicam doctrinam, ſuperintendant: Miniſtros neceſſarios conſtituant, & mutent. Nos enim eis tam præmiſſa, quam omnia, & ſingula deſuper neceſſaria, & opportuna (etiam ſi talia fuerint, quæ ſpecialem, ſpecificam, & ex-*

Digitized by Google

& expreſſam requirant mentionem) faciendi, gerendi, tractandi, agendi, & exequendi, plenam & liberam, & amplam facultatem, auctoritatem, & poteſtatem, Apoſtolica auctoritate, earumdem tenore præſentium concedimus, & impertimur. Igitur quæ fiunt ab hac Sac. Cong. Decreta, habent a Summi Pontificis auctoritate vim Conſtitutionis Apoſtolicæ, atque ut vim obligandi obtineant, ſat eſt, inquit Verricellus, quæſt. 224. *Ut authentica copia petentibus detur, atque a Præfectis Miſſionum ſuis Miſſionariis intimetur.*

Nota 3. Si Miſſionarii, ſive Epiſcopi cenſeant non expedire novam legem Eccleſiaſticam, vel iſthæc Decreta publicare, quod prudenter credant, in illa Provincia impedimento eſſe poſſe Infidelium converſioni, ac Fidelibus apoſtatandi occaſionem afferre, novæ legis, vel Decreti publicationem ſuſpendere poſſunt, ut reſolutum fuiſſe in quadam Cong. a Doctiſſimis Theologis, refert Verricellus, tit. 3. de leg. q. 78. n. 3. Tum enim prudenter opinantur, Pontificem vel Sac. Cong. Cardinales, qui hujuſmodi Decretis communi Fidelium bono, & utilitati proſpicere volunt, nolle, ut in ea Provincia, in qua nil boni, & plurimum mali ſint allatura, publicentur. Tenentur vero Apoſtolicam Sedem, vel Sac. Cong. conſulere, eique circumſtantias omnes explicare, ut ex inſtructione, quam inde accipient, quid ipſis agendum ſit, & qua ratione ſe gerere debeant, intelligant.

Nota 4. In caſibus alicujus difficultatis, controverſiæ, & declarationis Decretorum Romani Pontificis, ſive Sac. Congregationis, ne privatis diſſidiis, & controverſiis, ac diſſona, circa ea quæ fideles docere debent, doctrina, fidelibus ſcandalo ſint, & infidelibus ludibrio exponant Religionem, & Apoſtolicam Sedem; tenentur recurrere ad eamdem Sedem Apoſtolicam, vel Sac. Congr. de Propaganda Fide, ac reſolutioni, ſive explicationi, quam inde habebunt, omnino acquieſcere: quemadmodum ab eadem Congregatione, approbante etiam Innoc. X. decretum fuit, die 27. Martii an. 1631.

Quæſt. IV. *Utrum Patriarchæ & Epiſcopi Orientales diſpenſare poſſint Fideles ipſis ſubjectos, a Romani Pontificis legibus, & ab iis quæ ex univerſali Orientalis Eccleſiæ conſuetudine pendent?*

Reſp. Ordinaria poteſtate non poſſe; poſſe autem ex Romani Pontificis conceſſione. Utraque reſponſionis pars iis argumentis oſtenditur, quæ Antoine affert c. 6. q. 1. de legibus; nam Epiſcopi, ac etiam majores Orientalis Eccleſiæ Patriarchæ, ut Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus, Romano Pontifici, ejuſque legibus, ac etiam conſuetudinibus, quibus univerſalis Orientalis Eccleſiæ diſciplina continetur, ſubjecti ſunt. Inferior nequit ſe, ſibique ſubjectos a lege ſolvere, quæ a ſuperiore ſit lata, & cui ſit ipſe ſubjectus. Hinc cum Stephanus Patriarcha Armenus anno 1285. nobiles nonnullos diſpenſaſſet, ut in tertio conſanguinitatis gradu Matrimonium contraherent; Gregorius ejus Succeſſor, conjuges mantiſt nullum fuiſſe ita contractum Matrimonium. Et cum periiſſent a Bonifacio VIII. diſpenſationem, Epiſtola, quæ eſt 268. l. 4. ita reſcripſit: *Solus Papa Romanus poteſt in univerſalibus legibus diſpenſare, qui legibus ſolutus eſt.* Et infra, *dictus Stephanus in hoc diſpenſare non potuit, propter quod non diſpenſator extitit, ſed deceptor.* Et ſan. mem. Benedicti XIV. Conſt. incipiens, *Demandatam cælitus: quæ inducta fuerat* ab Euthymio Archiepiſcopo Tyri, & Sidonis, *auctoritate propria, inconſultoque Romano Pontifice, nonnullarum Eccleſiæ Græcæ conſuetudinum immutationem revocat*, ac omnino irritam declarat, ſicut etiam *innovationem, & abſtinentiarum relaxationem, & coarctationem in detrimentum veteris Eccleſiarum Græcarum Diſciplinæ*, a Cyrillo Antiocheno Patriarcha factam, *deficiente auctoritate Apoſtolicæ Sedis;* atque decernit quoad ritus, & mores Eccleſiæ Græcæ, *nemini licuiſſe, aut licere, quovis titulo, & colore, aut dignitate etiamſi Patriarchali, aut Epiſcopali præfulgeat, quidquam innovare, aut aliquid introducere, quod integram, exactamque eorumdem obſervationem imminuat.* Vide infra appendicem ad tractatum de jejunio, & notam ad q. 4. c. 3. de impedimentis Matrimonii.

Digitized by Google

TRACTATUS
DE PECCATIS. (1)

CAPUT PRIMUM.

De Peccati natura, diviſione, diſtinctione, & gravitate.

Quæſt. I. *Quid eſt peccatum proprie dictum?*

Reſp. Eſt Legis divinæ violatio libera, ſive actus libere factus vel omiſſus contra Legem Dei. Nam 1. eſt Legis divinæ violatio, ex S. Ambroſ. lib. de Paradiſo c. 8. *Quid eſt peccatum, niſi prævaricatio Legis divinæ, & cæleſtium inobedientia præceptorum?* Et ex Aug. l. 22. contra Fauſtum c. 27. *Peccatum eſt factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra Legem Dei æternam.* Ubi ſub facto, dicto, concupito, comprehenditur omiſſio: nam nomine actus in moralibus intelligitur etiam omiſſio, quia hæc habetur ut actio in ordine ad mores & culpam: & omittens id quod facere tenetur, cenſetur moraliter facere contra id quod tenetur facere. Immo omiſſio pura libera, ſi detur, eſt moraliter & interpretative operatio, quatenus eſt virtuale & interpretativum libertatis exercitium. Nam ſi poſitis omnibus ad volendum & agendum prærequiſitis, voluntas abſtinet ab omni actu, tunc libere non vult, libere non agit; & perinde ſe habet in æſtimatione prudenti, atque in ordine ad imputabilitatem, ac ſi poſitive nollet, poſitive vellet non agere: proindeque tunc virtualiter & interpretative exercet libertatem ſuam, virtualiter & interpretative volendo non agere.

(1) *Superius a nobis monſtratum inter principia varia humanorum actuum quædam exiſtere, quæ* allicientia *nuncupantur, cujuſmodi ſunt* habitus *omnes, ſeu boni ſeu mali, quorum propria indoles eſt, judicio Philoſophorum, inclinare activas potentias ad producendas operationes ſibi conformes, uti experientia ipſa cuilibet ſatis compertum. Quandoquidem vero præſens Tractatus actualium æque, ac habitualium peccatorum notitiam generalem ſuppeditat; palam eſt hic jam inchoari tractationem de ejuſmodi principiis allicientibus; quæ quidem latiſſime protenditur, cum ſinu ſuo complectatur ſingulos conſequentes Tractatus, qui de vitiis, & virtutibus ſunt, quà univerſim, quà ſpeciatim conſideratis. Porro ſicuti præcitato loco admonuimus, in Legum materia ad ſolidam perfectamque cognitionem comparandam oportere lucem fænerari a Canoniſtis; ita in hac alia de peccatis accerſenda ſubſidia, ſaltem quoad generaliora capita, a Theologiæ Scholaſticæ ſeu Speculativæ Profeſſoribus. Nam qui eadem informatus non eſt, haud* ſciet per habitum acquiſitum diſcernere inter perplexitates peccatorum, *ut D. Bonav. (in 4. ſent. diſt. 17. p. 3. dub. 3.) loquitur. Præterea, quæ juxta Moralium Scriptorum inſtitutum, & praxim in Tract. de Actibus Humanis accurate jam tradita ſunt, hic maxime*

præ

Digitized by Google

re. Ratio eſt, quia omnis & ſola violatio Legis divinæ eſt offenſa Dei, ideoque peccatum. Porro cum Lex divina naturalis & poſitiva præcipiat obſervationem omnis præcepti humani legitimi, & omnis poteſtas ſit a Deo: qui illud non ſervat, violat Legem divinam, & ſic peccat.

2. Eſt violatio libera (1) vel in ſe, vel ſaltem in cauſſa, aut periculo, ita ut non ſit ex ulla neceſſitate intrinſeca ac antecedente, (vid. N. 156.) & vere potuit (2) vitari. Nam Eccleſia damnavit ut hæreticam hanc Janſenii propoſitionem: *Ad merendum in ſtatu naturæ lapſæ, non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione.* Ratio eſt, quia nemo poteſt eſſe dignus vituperio & pœna propter actionem vel omiſſionem ei non liberam, ſed plane neceſſariam, ut docet S. Aug. l. de duabus animabus, c. 11. & per ſe patet. Præterea tenemur ad vitandum peccatum: at *nemo poteſt ad impoſſibile obligari*, reg. 6. jur. in 6. Hinc illud S. Aug. loc. cit. cap. 12. *Peccati reum tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis eſt & inſaniæ.*

Dices. Poteſt dari peccatum mere philoſophicum: quod ſcilicet ſoli rationi, non Legi divinæ adverſetur, nec ſit offenſa Dei.

Reſp. Hoc repugnat. Quia qui peccat contra rectam rationem, ſimul & indiviſibiliter peccat contra Legem Dei; & ſic Deum offendit: nam dictamen rectæ rationis eſt intimatio Legis divinæ æternæ, neceſſario prohibentis quidquid dedecet naturam rationalem, & præcipientis quidquid eſt neceſſarium ad vivendum conformiter ac decenter naturæ rationali; & aliunde nemo poteſt ignorare, ſaltem invincibiliter, quidquid diſconvenit naturæ rationali, ut rationali, eſſe prohibitum a Deo ſupremo auctore ac rectore naturæ rationalis. Quoties enim recta ratio dictat, aliquid diſconvenire naturæ rationali, ſimul ſaltem confuſe dictat illud idem diſplicere ſupremo enti, naturæ rationalis auctori & rectori, cujus eſt eam convenienter ſapientiæ ac ſanctitati ſuæ regere. Hinc Alexander VII. ut erroneam damnavit hanc propoſitionem: *Peccatum philoſophicum ſeu morale, eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: theologicum vero & mortale eſt tranſgreſſio libera Legis divinæ. Philoſophicum, quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum, ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.*

Quæſt. II. *Quænam excuſant a peccato?*

Reſp. Cum peccatum ſit eſſentialiter liberum & voluntarium vel in ſe vel in alio, excuſat generatim ab eo, quidquid tollit voluntarium & liberum; ut ignorantia invincibilis, quia tollit voluntarium; vel impotentia phyſica, quia tollit liberum; aut metus vel paſſio antecedens tollens uſum rationis, quia utrumque tollit. Quod autem auget, vel minuit liberum, aut voluntarium, cæteris paribus auget, vel minuit peccatum. (3)

Quæſt. III. *An metus excuſat a peccato?*

Reſp. 1. Metus levis nunquam excuſat a peccato. Quia non tollit voluntarium, nec liberum, nec excuſat ab obſervatione ullius Legis, cum ſit vanus, & Lex quælibet obliget ſaltem cum aliquo incommodo. Hinc reg. 144. §. de reg. juris: *Vani timoris juſta excuſatio non eſt.*

Reſp. 2. Metus gravis nunquam excuſat hominem ſui compotem in iis, quæ ſunt intrinſece mala, ſeu prohibita Lege naturali. *Inter omnes conſtat.* Quia ea non deſinunt eſſe mala in quovis periculo, ac vetita; & aliunde metus ille non impedit voluntarium ſimpliciter, ac liberum. Nullum autem peccatum etſi veniale facere licet ad vitandum quodvis aliud malum; nam quodvis peccatum, etiam veniale, utpote offenſa Dei, entis ſupremi & in omni perfectione infiniti, eſt malum gravius quovis alio, quod non eſt peccatum. Deinde omne peccatum ut peccatum, eſt intrinſece & eſſentialiter illicitum: Ergo nunquam ob ullum bonum aut malum peccatum poteſt eſſe licitum: nam natura & eſſentia rerum mutari nequit. Unde ad tuendam vitam propriam non licet mentiri.

Metus tamen gravis minuit culpam, ex c. *Sacri*, de iis quæ vi &c. ibi: *Licet metus attenuet culpam, tamen non eam prorſus excludit*: quia minuit, ſed non tollit voluntarium. Nunquam tamen ſic culpam attenuat, ut eam de mortali faciat venialem in materia gravi, ut patet in iis, qui metu diræ mortis idolis ſacrificarunt; quia nempe relinquit conſenſum ſufficienter liberum: nam eo non obſtante actus procedit a voluntate cum cognitione etiam perfecta, & ſit ex electione & abſque neceſſitate phyſica, ita ut poſſit non fieri.

Reſp. 3. Metus prudens damni gravis excuſat a peccato in iis, quæ ſunt contra Legem non obligantem cum gravi damno: nam excuſat ab obſervatione talis Legis. Lex autem humana ordinarie non obligat cum gravi detrimento, niſi caritas, vel bonum commune, vel vitatio ſcandali, aut contemptus religionis, poteſtatiſve legitimæ id exigat.

Quæſt. IV. *Quomodo dividitur peccatum?*

Reſp. Dividitur præcipue, 1. in originale, quod in ipſa origine ab Adamo contrahimus: & perſonale, quod peccantis voluntate phyſice propria committitur. 2. In mortale, & veniale. 3. In peccatum com-

præ oculis conſtanter habenda, ob arctam utriuſque materiæ neceſſitudinem. Jam vero animus noſter ferret, ſervatam hactenus in ſuperioribus Tractatibus methodum deinceps quoque tenere, ſpectata gravitate rerum: quæ ſerie continua ad finem uſque Operis ſeſe offerunt. Verum, quo minus ita ſiat, obſtant peculiares rationes jam indicatæ in generali noſtra Præfatione. Quocirca prudens Lector haud mirabitur, ſi in poſterum animadvertet nos longe parciores, brevioreſque in Notis apponendis.

(1) *De* libertate *prorſus neceſſaria ad moralitatem quamlibet humanorum actuum, habes integrum* c. 11. *Auctoris in Tract.* de Act. Hum. *necnon integram Sect. noſtram de* Libero (*n.* 147. *uſq. ad* 177.) *itemque aliam* (*N.* 390. *uſq. ad* 394.) *quæ de* effectibus *moralitatis eſt, videlicet de* imputabilitate *actuum.*

(2) *Quomodo intelligere oporteat hanc* potentiam *vitandi peccati, jam explicatum* (*N.* 151.) *duce S. Bonaventura.*

(3) *De impedimentis* voluntarii *obiter hic ab Auctore indicatis, Vid. Tr.* De Actib. Hum. *c.* 1. *ar.* 3. *&* 4. *& Notas ad utrumque illum Articulum.*

commiſſionis & omiſſionis. 4. In actuale & habituale. 5. In peccata contra Deum, contra proximum, & contra ipſum peccantem, ratione ſcilicet virtutum, contra quas peccatur: ſunt enim quædam virtutes, quæ habent Deum pro objecto immediato, ut fides, ſpes, caritas: unde peccata quæ illis adverſantur, ſunt ſpeciali modo contra Deum. Aliæ habent pro objecto proximum, ut juſtitia, miſericordia, dilectio proximi: unde peccata quæ illis opponuntur, ſunt contra proximum. Aliæ demum recte diſponunt hominem erga ſeipſum, ut fortitudo, temperantia &c. unde peccata iis oppoſita ſunt ſpeciali modo contra ipſum peccantem: quamvis omnia peccata generali quadam ratione ſint contra Deum, qui illis omnibus offenditur, & contra ipſum peccantem, cui omnia nocent. 6. In peccata ignorantiæ, infirmitatis, & malitiæ. 7. In ſeptem capitalia.

Quæſt. V. *Unde petitur ſpecifica peccatorum diſtinctio?*

Nota 1. Species moralis (Vid. N. 248. & 296.) peccati eſt ſpecialis malitia, per quam unum peccatum eſſentialiter differt ab alio. Malitia autem actus eſt ejus difformitas ac oppoſitio cum natura rationali, & Lege divina. Unde illa peccata differunt ſpecie, quæ habent diſconvenientiam & oppoſitionem cum natura rationali & Lege divina notabiliter inter ſe diverſam.

Nota 2. Voce objecti hic intelligitur id totum, in quo voluntas tendit per actum malum; ex hoc enim omnis refundi poteſt malitia in actum ipſum. Unde objectum voluntatis complectitur objectum materiale, ſeu id quod vult; objectum formale, ſeu id propter quod vult; & circumſtantias in quibus vult, & fit actus. Ex his autem omnibus & ſingulis aliqua notabilis diverſitas malitiæ poteſt actui accedere.

Reſp. 1. Ea peccata ſpecie differunt, per quæ violantur præcepta ſpecie moraliter diverſa. Quia cum peccatum ſit tranſgreſſio Legis ſeu præcepti, tranſgreſſiones præceptorum ſpecie diverſorum, quæ ſunt tranſgreſſiones ſpecie & notabiliter diverſæ, ſunt peccata ſpecie diverſa. Præcepta autem ſpecie diverſa ſunt ea, quæ præcipiunt aut prohibent actus diverſæ ſpeciei moralis, vel actus ejuſdem ſpeciei, ſed ex diverſo motivo proximo. Actus vero diverſæ ſpeciei moralis ſunt ii, qui habent convenientiam vel diſconvenientiam notabiliter diverſam cum natura rationali & Lege divina.

Hinc ſi per unam eamdemque actionem vel omiſſionem violatur multiplex præceptum ſpecie morali diverſum, tunc committitur multiplex ſpecie peccatum. Sic 1. eadem percuſſio clerici eſt duplex ſpecie peccatum, unum injuſtitiæ, & alterum ſacrilegii. 2. Beneficiatus ſacro ordine initiatus, una omiſſione Horarum duo ſpecie peccata committit, quia violat ſimul duas virtutes ſpecie diverſas, nempe religionem, & juſtitiam, ex quarum præcepto obligatur ad horas. 3. Qui ex voto, & præcepto Confeſſarii tenetur jejunare feria ſexta, non jejunans, occurrente vigilia, v. gr. S. Matthæi, tria ſpecie peccata committit, unum intemperantiæ, ſecundum contra præceptum Confeſſarii ex motivo pœnitentiæ, tertium contra religionem propter votum. Immo peccata, quæ eidem virtuti, ſed modo notabiliter diverſo opponuntur, ſunt ſpecie diverſa; nam habent difformitatem notabiliter diverſam; ſic avaritia & prodigalitas, quæ liberalitati opponitur ſunt vitia ſpecie diverſa, quia ei opponuntur modo notabiliter diverſo, nempe per defectum & per exceſſum.

Reſp. 2. Diſtinctio ſpecifica peccatorum recte etiam petitur ab objecto, fine, & circumſtantiis, quæ ſpecialem habent diſconvenientiam cum natura rationali & Lege divina. Quia actus voluntatis ſumit malitiam moralem in aliqua ſpecie ab objecto, fine, & circumſtantiis moralibus: nam actus voluntatis fertur etiam interpretative in iſta omnia; & malus eſt hoc ipſo quod fertur etiam interpretative in aliquid malum, ſeu diſconveniens *rectæ* rationi & Legi, cum hoc ipſo diſconveniat naturæ rationali & Legi. Ergo ſi iſta habeant ſpecialem malitiam ſpecie diverſam, actus voluntatis habebunt quoque malitiam ſpecie diverſam, ideoque ſpecie different. Item actus voluntatis habet diſconvenientiam cum natura rationali, & Lege divina, ideoque malitiam moralem, hoc ipſo quod vult aliquid malum, vel vult aliquid etiam de ſe licitum, ſed vel ob finem malum, vel in circumſtantia mala ſeu diſconvenienti: nam talis volitio diſconvenit naturæ rationali, & prohibetur a Deo. Ergo habet ſpecialem malitiam hoc ipſo, quod vult objectum ſpecialiter malum, vel aliquid ob finem ſpecialiter malum, vel in circumſtantia ſpecialiter mala.

Id patet etiam inductione. Nam 1. actus, quo quis vult furari, ſumit a furto malitiam in ſpecie injuſtitiæ. 2. Actus, quo quis vult labore etſi licito lucrari ad ſe inebriandum, ſumit malitiam intemperantiæ ab hoc fine. 3. Celebratio Miſſæ in loco vetito ſeu indecenti, habet malitiam irreligionis ex circumſtantia loci, propter quam ipſa dedecet & prohibetur. 4. Actus, quo quis vult objectum malum, ob finem malum, in circumſtantia mala, ſumit ab his tribus malitiam in triplici ſpecie peccati, ſi hæc ſint diverſæ malitiæ: quia tunc habet triplicem diſconvenientiam & oppoſitionem cum natura rationali & Lege divina notabiliter inter ſe diverſam: ſic actus, quo quis vult furari in templo, ut fornicetur, habet triplicem malitiam ſpecie diverſam, ſcilicet injuſtitiæ, ſacrilegii, & luxuriæ. (1)

Quæſt. VI. *Unde petitur diſtinctio numerica peccatorum?*

No-

(1) *Ex ſerie eorum, quæ Auctor docuit in hac q. 5. percepiſti, Lector, duplicem diverſum modum explicandi moralem diſtinctionem* ſpecificam *peccatorum, quæ* commiſſionis *dicuntur. Nam, quoad peccata* omiſſionis *omnes unanimiter fatentur, eamdem ſpeciem, adeoque diſtinctionem ſumere ab actibus, quorum ſunt omiſſiones, ex. ca. omiſſionem officii, & omiſſionem eleemoſynæ, morali ſpecie inter ſe differre, quoniam recitatio officii, & erogatio eleemoſynæ, tum phyſice, tum moraliter inter ſe diſtinguuntur. Verum præter indicatas duas ſententias, quarum altera ab* objectis, *altera a* præceptis *diverſis repetit ſpecificam diſtinctionem peccatorum, jam a priſco tempore in Scholis celebris eſt tertia opinio, contendent eam diſtinctionem ſumendam non ab aliquo* poſitivo, *ſed potius a* privativo; *hoc eſt a privatione diverſæ rectitudinis, quæ juxta rectæ rationis regulam actibus ineſſe deberet. Quam quidem opinionem, ceu conſonam S. Auguſtini doctrinæ, ſtrenue olim propugnavit eximius*

Car-

Digitized by Google

971

Nota 1. Agitur hic de multiplicatione peccatorum non phyſica, ſed morali & in ordine ad confeſſionem, ſeu ad ferendum ſalutare ac rectum judicium de illis, & de ſtatu peccatoris. 2. Unus & idem actus ſi plures malitias habuerit, eſt peccatum multiplex moraliter, & in ordine ad Confeſſionem, in quo actus conſideratur non ſecundum entitatem phyſicam, ſed ſecundum malitiam. 3. Actus internus voluntatis, & externus alterius potentiæ, circa quem prior ille verſatur, unum numero peccatum conſtituunt, v. gr. volitio furandi, & ablatio rei alienæ; quia actus internus & externus ab eo imperatus unum eumdemque totalem actum moralem conſtituunt. (Vid. 382. 383.)

Reſp. Generatim peccata multiplicantur ſecundum numerum intra eamdem ſpeciem, pro numero ſeu multitudine objectorum totalium, vel actionum ex ſe completarum, aut quæ interius vel exterius conſummantur, vel quæ inter ſe non uniuntur; item per interruptionem moralem actuum. Nam tunc plures actus non cenſentur una moraliter actio, & habent plures numero malitias (2.) Sed hæc ſpeciatim explicanda ſunt.

1. Itaque peccata multiplicantur pro numero objectorum totalium, ita ut actus malus phyſice unus, verſans circa plura objecta totalia, ſit moraliter plura numero peccata. *Ita communior ſententia*. Quia tunc eſt multiplex & numero diſtincta moraliter malitia in ejuſmodi objectis: nam ſingula objecta habent ſuam malitiam numero diſtinctam a mali-

Carmelitarum Magiſter Joan. Bachonus (in 2. ſent. diſt. 39. q. 1. art. 4.) & nunc præter alios TT. univerſa Franciſcana Progenies amplectitur duce Subtili Præceptore, qui (in 2. ſent. diſt. 27. q. 1. §. Ex hoc patet ſecundum) *hæc tradidit:* Cum privationes diſtinguantur ſpecie ex diſtinctione habituum ſpecifica, & numero ex diſtinctione numerali, peccata, quæ ſunt privationes quædam (*Vid. n.* 259. *& duos ſeq.*) ſcilicet rectitudinum, quæ deberent ineſſe actibus, diſtinguuntur formaliter ex diſtinctione talium rectitudinum: ut quando debent haberi diverſæ rectitudines ſpecie ſunt carentiæ diverſæ ſpecie &c. *Quiſquis hoc ſyſtema mente funditus aſſequi, ac feliciter contra adverſatores omnes tueri deſiderat, poterit conſulere P. Maſtrium (in 2. ſent. diſt. 6. q. 2. ar. 4. in Theol. Moral. diſp. 15. q. 2. ar. 1.) qui fuſe, ſolideque declarat, illud non ſic accipiendum (quomodo nonnulli minus perſpecte faciunt) quaſi peccata ſpecie differant inter ſeſe ob purum, putumque reſpectum ad vir*tutes diverſas; *cum exploratum ſit, plura peccata morali ſpecie diſcreta adverſari poſſe uni eidemque virtuti, cujuſmodi eſt liberalitas, religio, juſtitia, & aliæ omnes, quæ dicuntur conſiſtere in* medio, *ſive in certa quadam mediocritate; quique præterea demonſtrat, ſpecificam peccatorum diſtinctionem ex* objectis *non deſumi niſi* materialiter *ſeu* fundamentaliter, *& ex* præceptis *ſolum colligi a* poſteriore, *ſeu ab* extrinſeco.

(2) *Ut claritati idearum conſulatur, ac ſimul memoria juvetur, placet hic ſummatim referre, atque in varia membra apto nexu colligata diſtribuere, quæ in momentoſa iſta quæſtione ſuſius ab Auctore proponuntur.* 1. *Peccata intra eamdem ſpeciem multiplicantur ſecundum numerum moraliter, juxta numerum* objectorum totalium, & malarum actionum invicem diſcretarum: *ita quidem, ut exinde duplex generalis regula eliciatur.* 2. *prima regula:* tot ſunt numero diſtincta peccata, etiam in uno eodemque phyſico actu, quot ſunt illius objecta totalia, numero diſtincta. *Secunda;* toties peccata multiplicantur numero, quoties pravæ voluntatis actus interrumpuntur. 3. *Priorem regulam Auctor tradit juxta ſententiam, quam paullo ante ipſe ſuſcepit ab iis TT. qui ex objectorum diverſitate ſpecificam hauriunt peccatorum diſtinctionem. Unde eadem regula non ita communi ſenſu admiſſa, neque a tot Scriptoribus aſſignata, ſicuti alia poſterior, quam nullus repudiare poteſt: cum ex D. Auguſtino (N. 381.) ſola* voluntas ſit, qua peccatur, & recte vivitur: *adeoque juxta multiplicationem actuum voluntatis, ſive per ſe, ſive per ſubjectas potentias agentis, neceſſe ſit multiplicari peccata.* 4. *Objecta cenſentur* totalia, *quando inter ſe integre diſtinguuntur adeo, ut unum non ſit quoquo modo pars alterius, uti ſunt ex. ca. plures homines alicujus cœtus. Actus vero voluntatis judicantur interrupti, ſicque numero multiplicati quando nec formaliter, nec virtualiter unus in altero perſeverat ita quidem, ut conſequens nequeat dici effectus antecedentis. Et hoc duobus modis poteſt evenire: nempe per* retractationem *prioris actus, ſeu per contrariam voluntatem, & per* ceſſationem *ab actu priori.* 5. *Explicatæ duæ regulæ, & quotquot aliæ ab Auctoribus proferuntur, ſubjici debent huic generaliori, ut rite intelligantur, & explicentur:* in definienda numerica peccatorum diſtinctione potiſſime attendendum ad prudentem, & communem hominum exiſtimationem. *Ratio manifeſta eſt; quia cum ingens ſit ingeniorum varietas, quod uni videtur vel objectum to*tale, *vel actus voluntatis* interruptus, *longe ſecus apparet alteri. Ex quo ſequitur, ut nullus ſit futurus diſſidiorum finis, niſi utraque adverſa litigantium pars ſeſe accommodet communiori hominum, maxime peritorum proborumve perſuaſioni.* 6. *Tandem quod ſpectat ad exempla varia, quæ Auctor in præſenti quæſtione identidem profert ad dilucidanda ſua theoremata, ea videntur quidem ſanioribus, & tutioribus morum doctrinis ſubnixa; ſed tamen apud DD. non ſunt undequaque certa & explorata, cum in multis diſſentiant alii TT. præſertim Probabiliſtæ: ut cuique vulgares libros evolventi facile innoteſcet. Ceterum Auctorum hiſce in rebus diſcrepantia,* moraliter *loquendo, tanta non eſt, quanta apparet extima ſpecie. Nam ex. ca. etſi ſcholaſtico more diſputando alii affirment, alii negent, unicum committi peccatum, dum una phyſice actione ſex homines offenduntur; nihilominus utrique fere conveniunt in morali judicio. Nam iſti ſex peccata numero diſtincta: illi unum peccatum, vel ſex malitiis numero diſtinctis, vel unica valde præponderante malitia, affectum aſſeverant. Conſimili ratione diſputare ſolent de Sacerdote, qui in ſtatu lethalis peccati Euchariſtiam conſecrat, & ſumit in Miſſa, eamdem pluribus adminiſtrat, plurium Sacramentales Confeſſiones excipit &c.*

Digitized by Google

malitia eorum. Ergo eſt multiplex ſaltem æquivalenter, & diſtincta numero moraliter malitia in actu voluntatis phyſice uno, tendentis in illa objecta; nam tota malitia objecti & actus externi communicatur actui voluntatis, cum ſit volita ſaltem indirecte & interpretative. Præterea ſicut unus actus eſt multiplex ſpecie peccatum, dum habet multiplicem ſpecie malitiam; ita eſt multiplex numero peccatum, cum habet multiplicem numero malitiam. Et quamvis eſſet unum peccatum in rigore metaphyſico, tamen ſunt plura moraliter in prudenti hominum æſtimatione. Ea autem peccata ſunt plura numero in ordine ad confeſſionem, quæ humano modo, ſeu in prudentum æſtimatione, plura reputantur. Hinc qui unico actu vult ſex homines occidere, vel reipſa unica tormenti bellici exploſione occidit, ſex moraliter peccata committit uno illo actu; & hic unus actus ſex homicidiis ſeorſim patratis æquivalet, etiam in ordine ad obligationem confitendi. Item qui uno actu tribus conviciatur, aut detrahit: triplicis peccati reus eſt: & hic actus judicio prudentum, etiam in ratione numeri æquivalet tribus actibus, per quos detraheretur ſingulis. In Confeſſione dicere tamen debet: *Uno actu tribus detraxi*: non autem *Ter detraxi*: alioqui ſignificaret tres malitias per tres actus diſtinctos contraxiſſe, quod falſum eſt.

2. Peccata, quæ interius conſummantur, ut hæreſis, odium, deſiderium, delectatio moroſa &c. multiplicantur per quamcumque ceſſationem, ſive voluntariam, ſive naturalem ex ſomno vel diſtractione animi ortam, & illorum repetitionem. Quia ſinguli actus repetiti, ſunt per ſe peccata, & nil eſt, in quo uniantur & continuentur ad conſtituendum unum peccatum. Nam non uniuntur nec continuantur in actu, objecto, vel affectu externo, ut ſupponitur; neque in actu interno, cum inter actus internos intercedat aliqua ceſſatio; unde ad ſingulos actus requiritur nova determinatio voluntatis. Ergo ſunt plura reipſa peccata. Ergo ut plura confitenda ſunt: nam multitudo numerica perinde ac ſpecifica declaranda eſt.

Hinc qui actum odii in proximum elicuit & poſt ſomnum, vel aliquam diſtractionem, eum renovat, duo peccata odii admittit. Quando autem horum peccatorum numerus iniri nequit, tunc ſatis eſt in confeſſione moram temporis explicare, v. g. perſeveravi per horam in delectatione venerea, per hebdomadam in odio &c. Et hos actus interea renovavi toties, vel ſæpe, vel raro; tunc enim declaratur numerus eo modo, quo moraliter fieri poteſt & per modum unius confuſæ multitudinis in tali mora incluſæ, quæ ex communi agendi modo a Confeſſario æſtimatur.

Item peccata, quæ conſummantur in actione externa, multiplicantur per ceſſationem totius actus tum interni, tum externi, & alterius ſimilis repetitionem. Quia tunc nihil remanet in quo uniantur & continuentur, & adeſt nova determinatio voluntatis ad ſingula peccata, ut dixi de mere internis, nec unum perſeverat virtualiter in alio.

At non multiplicantur per ceſſationem & repetitionem propoſiti circa idem objectum, quamdiu efficacitas primi propoſiti in libero aliquo effectu vel opere externo perdurat. Quia tunc prior actus voluntatis in illo effectu vel opere virtualiter perſeverat, & ſic ſemper virtualis voluntas continuatur & durat; unde unum moraliter peccatum ex illis omnibus actibus conſtituitur. Sic qui ex voluntate occidendi inimicum, mane ſurgit, gladio ſe accingit, proficiſcitur, quærit illum, & poſt plures horas repertum invadit, pluries vulnerat, & tandem occidit; quamvis in itinere cogitet de aliis rebus, confabuletur, legat, ſæpiuſque volitionem occidendi renovet, committit unum moraliter peccatum, eo tamen gravius, quo pluries renovavit voluntatem occidendi. Quia internæ illæ volitiones repetitæ cenſentur una moraliter continua actio humana; nam prior virtualiter in illa ſerie actuum externorum ſubordinatorum perſeverat ac continuatur. Neque ſeries illa cenſetur moraliter interrumpi per colloquium, aut diſtractionem voluntariam ad alia, quia iſtæ actiones ordinarie intermiſceri ſolent ſeriei diuturnæ actionum. Neque enim quælibet interruptio phyſica tollit unitatem moralem, ut patet in comeſtione, quæ cenſetur unica, licet interrumpatur per lectionem Epiſtolæ, colloquium &c.

Aliud eſſet, ſi interruptio illius ſeriei eſſet extraordinaria: nam hæc tollit unitatem moralem actionis, licet prior voluntas non retractetur. Quod contingit cum ex alio fine interrumpitur aliquod opus moram & attentionem talem exigens, ut ad reſumendam poſtea intermiſſam mediorum ſeriem neceſſe ſit primam intentionem renovare, & requiratur nova deliberatio ac determinatio; ut ſi homicida ille longius divertat a via, qua inimicum inſequitur ad conficiendum aliquod negotium ſuperveniens, quo confecto ad priorem viam revertatur.

3. Si actus externi mali plures phyſice ſint in ſe completi, & de ſe non ſpectent ad conſummationem unius peccati vel operis, ſunt plura numero peccata, quamvis ad unum finem ab operante referantur: nam non cenſetur una moraliter actio. Sic qui die Natali Chriſti tres legens continenter Miſſas, ter communicatur in peccato mortali, ter peccat, quamvis tres Miſſas ad unum finem ordinaret. Sic pollutio, quamvis fiat ex intentione copulæ, ſemper eſt peccatum ab ea diſtinctum, quia ex ſe non ordinatur ad copulam; immo eſt contra finem copulæ, nempe generationem: item copula ter patrata cum eadem, & eadem hora, tria ſunt peccata, quia una copula non facit unum moraliter actum cum alia, ſed ſunt ſingulæ actiones completæ ac totales. Item Sacerdos pluribus Euchariſtiam adminiſtrans in ſtatu peccati, plura perpetrat ſacrilegia, quia quælibet communio eſt actio completa, nec ulla ad aliam ordinatur.

4. Actus externi phyſice plures ex ſe non completi, ſed ſubordinati, ſi ad eumdem actum principalem ordinentur tamquam illius diſpoſitiones, media, inchoationes, ſintque cum illo ſimilis malitiæ, ac circa idem objectum, conſtituunt unum moraliter peccatum cum ipſo actu principali. Nam tunc ita uniuntur, ut judicio prudentum cenſeantur una actio in genere moris, & in illis actibus cenſetur una deliberatio ac determinatio voluntatis virtualiter ac moraliter perſeverans. Sic ictus & vulnera ordinata ad homicidium ejuſdem conſummandum, ſunt unum totale peccatum cum homicidio. Item tactus, verba, & oſcula impudica ordinata ad fornicationem ſubſequentem, faciunt cum ea unum peccatum moraliter & in ordine ad Confeſſionem. Un-

de

de non eſt neceſſe illorum numerum exprimere niſi generatim, eo quod multum aggravent peccatum, *quod tanto gravius eſt, quanto plura concurrunt*, ait S. Anton. art. 3. tit. 1. c. 1. §. 11.

Si quæ tamen circumſtantiæ extraordinariæ, per ſe malæ, illis adjungerentur, ſpeciatim explicandæ ſunt, ut monet Suarez.

Dixi, *Similis malitiæ*: nam ſi media aſſumpta, vel actus habeant malitiam ſpecie diverſam a malitia finis, ſeu actus principalis, ſunt plura ſpecie peccata exprimenda.

Delectationes vero moroſæ, tactus, & verba impudica, quæ ſubſequuntur copulam, ſunt peccata inter ſe, & a copula diſtincta. *Ita Suarez, Vaſquez, & alii*. Quia ſunt ex ſe inchoationes ac diſpoſitiones ad novam copulam. Et quia actus ſubſequentes actum principalem ac conſummatum, neque ſunt partes aut diſpoſitiones, nec proprietates prioris actus, neque etiam ejus complementum, cum ipſe actus ſit conſummatus, & ex ſe completus; neque in illo expreſſe intelliguntur, cum ei tantum per accidens ex malitia operantis adjungantur.

Quod ſi tales actus ſubordinati non referantur per intentionem peccantis ad eumdem actum principalem, ſunt multiplex peccatum. Quia tunc non uniuntur, nec in æſtimatione prudenti cenſentur una moraliter actio; & ad actum ſubordinatum, & actum principalem requiritur duplex, etiam moraliter, deliberatio & determinatio. Sic ſi Petrus primo voluiſſet tantum vulnerare Paulum, & poſtea ex ira ferveſcente eum occideret, ſunt duo peccata ſpeciatim explicanda. Item ſi Titius oſcula & tactus exercens non intendat copulam, ſive hæc poſtea ob libidinem auctam ſequatur, ſive non, debet numerum tactuum & oſculorum confiteri. Immo actus ſibi ſubordinati, & ad eumdem ordinati, ſunt plura moraliter peccata, ſi inter illos intercedat magna mora temporis; quia tunc cenſentur moraliter interrumpi, nec continuari.

Hoc totum debet cum proportione applicari ad unitatem vel pluralitatem aliorum peccatorum.

5. Peccata multiplicantur per interruptionem moralem, quæ vel fit per retractationem etiam virtualem prioris voluntatis, & poſtea ejuſdem repetitionem. Nam poſita retractatione, ſeu voluntate contraria, jam prior voluntas non manet formaliter vel virtualiter, nec influit in actum poſtea ſecutum, ideoque ad novum actum requiritur alia deliberatio & determinatio: unde voluntas reſumpta non poteſt cenſeri unus moraliter actus cum priore. Vel fit per deliberatam converſionem ad aliquid incompoſſibile cum priore actu interno; nam hæc eſt retractatio interpretativa, quæ multiplicat peccata repetita: hoc ipſo enim quod advertenter vis aliquid cum priore actu incompoſſibile, cenſeris tum non velle, quod prius volebas.

Item actus voluntatis interrumpitur moraliter, cum neque actu, neque virtute perſeveret: quod fit non ſolum per retratactionem, ſed etiam per ſomnum, vel diuturnam applicationem ad aliam rem. Unde tunc ad quemlibet actum requiritur nova deliberatio & determinatio.

Nota. Cum hæc tota unitas & pluritas ſit moralis, æſtimari debet ex prudenti judicio, & uſu circa unitatem vel pluralitatem actionis humanæ, ſpectatis circumſtantiis & qualitatibus actionum.

Quæſt. VII. *An eſt multiplex peccatum in eadem actione vel omiſſione, ratione plurium præceptorum, quibus ſtatuitur ex motivo ejuſdem virtutis?*

Reſp. 1. Ex communi ſententia, eſt unicum, ſi hæc præcepta inter ſe ſubordinata aut connexa ſint, & idem numero objectum per ſe ſpectent ex eodem motivo proximo. Quia tunc hæc præcepta unicam eamdemque numero obligationem imponunt, ſicut eamdem numero honeſtatem intendunt, quando eumdem numero actum per ſe præſcribunt. Ergo illorum violatio unam eamdemque numero malitiam ac turpitudinem inducit. Sic uſura, etſi quadruplici jure vetita, unicum eſt peccatum, ſicut & violatio ejuſdem voti multoties renovati, aut jejunii quatuor temporum Quadrageſimæ.

Tamen cum violatur obligatio pluribus titulis ejuſdem rationis impoſita, tunc peccatum eſt gravius, quam ſi eſſet unicus titulus, quia cum ſinguli tituli imponant obligationem, plures illam augent, ac proinde aggravant illius violationem. Sic Religioſus Sacro ordine inſignitus, gravius peccat omiſſione Breviarii, quam alter eo non inſignitus.

Reſp. 2. Probabile eſt multiplex eſſe numero peccatum in Confeſſione declarandum, ſi præcepta ſint inter ſe diſparata, hoc eſt, nec ſubordinata, nec connexa inter ſe, neque eamdem numero actionem vel omiſſionem per ſe præſcribant. Quia ibi eſt multiplex numero peccatum, ubi violantur plures obligationes ab invicem numero contradiſtinctæ & ſimiles, nam violatio cujuslibet obligationis ſic diſtinctæ eſt peccatum; & proinde violatio duplicis eſt duplex peccatum. At ubi violantur plura præcepta diſparata, neque eamdem numero actionem vel omiſſionem per ſe præſcribentia, ibi violantur plures obligationes ab invicem contradiſtinctæ: nam quodlibet ex hujuſmodi præceptis imponit obligationem perfectam & completam, atque ſeparabilem ab obligatione alterius præcepti, a qua plerumque & per ſe ſeparatur, & reſpectu cujus ſe habet per accidens: ideoque plura præcepta imponunt plures obligationes contradiſtinctas. Ergo.

Nec obſtat quod interdum per unum eumdemque actum impleri poſſint, quia hoc fit per accidens: & ſicut tunc unus ille actus habet rationem duplicis obſervationis; ita omiſſio illius habet rationem duplicis tranſgreſſionis, moraliter loquendo. Sic feſto S. Matthæi incidente in diem Dominicam; unica auditione Miſſæ duplex præceptum impletur, ea omiſſa, duplex erit tranſgreſſio. Item vigilia ejuſdem incidente in Sabbato Quatuor Temporum, ſufficiet ſemel jejunare; ſi autem violatur jejunium, duplex eſt peccatum. Quia tunc violatur duplex præceptum diſparatum, nec per ſe reſpiciens idem numero objectum: ſi enim feſtum & vigilia incideret in alium diem, ut ſere fit, eſſet obligatio ad duas Miſſas, & duo jejunia. Et hic videtur eſſe communis ſenſus fidelium, hæc tamquam duo peccata confitentium, dum ad id advertunt. Doctores autem hoc negantes opinative tantum loquuntur, & eorum argumenta probant ſolum primam reſponſionem. Saltem tale peccatum eſt gravius, quam ſi non eſſet talis præceptorum concurſus; nam pluribus ex cauſſis obligatus ad aliquid, ſi id omittat, plus peccat, cum plures obligationes, vel unam graviorem violet.

Quæſt. VIII. *Unde petitur gravitas peccatorum?*

Ne-

Nota. Gravitas peccati eſt quantitas ſeu menſura malitiæ, per quam peccatum eſt magis aut minus diſcooveniens naturæ rationali ac legi, & offenſivum Dei, ideoque majore vel minore pœna dignum. Peccatum autem poteſt eſſe magis aut minus grave gravitate ejuſdem ſpeciei, aut diverſæ; ſic furtum ſex nummorum eſt levius homicidio, & gravius furto trium nummorum.

Reſp. 1. Gravitas peccati petitur ab objecto, fine, & circumſtantiis, prout diſconveniunt naturæ rationali & legi. Nam hæc gravitas æſtimanda eſt ex iis omnibus & ſingulis, ex quibus abſolute petitur malitia peccatorum: inde enim malitiæ quantitas petitur, unde ipſa malitia; & inde actus eſt magis malus, unde eſt ſimpliciter malus. At malitia actus ſumitur ex objecto, fine, & circumſtantiis, prout diſconveniunt naturæ rationali, & Legi divinæ. Ergo.

Hinc 1. Peccatum eo magis vel minus grave eſt, quo vel objectum, vel finis, vel circumſtantia ejus magis vel minus diſcooveoit naturæ rationali ac Legi, & quo Lex magis vel mious obligat. Sic ebrietas gravior eſt mendacio officioſo; & furtum eo gravius eſt, quo quantitas ablata major eſt; quia magis diſconvenit, & magis prohibetur.

2. Cæteris paribus, actus habens objectum malum, & finem malum, pejor eſt, quam ſi eſſet ſolum malus ex alteruiro; cum ſumat malitiam ab utroque, ideoque majotem habeat. Erit quoque pejor, ſi ſimul malitiam ab utroque, ideoque majorem habeat. Erit quoque pejor, ſi ſimul malitiam contrahat ex objecto, fine, & circumſtantia. Item malitia, ceteris paribus, tanto gravior eſt, quanto actus ſecundum plures vel pejores circumſtantias opponitur rationi & Legi; nam ſicut malitia, ita & ejus incrementum petitur a circumſtantiis moralibus, cum vel debitæ deſunt, vel diſconvenientes adſunt. Hinc S. Th. 2. 2. q. 125. art. 3. ad 3. ait: *Ceteris paribus, gravius peccat fidelis, quam infidelis, tum propter notitiam veritatis ex fide, tum propter Sacramenta, quibus eſt imbutus, quibus peccando contumeliam facit* (1).

3. Peccatum iotra eamdem ſpeciem magis vel minus grave eſt, quo major vel minor eſt ejus ioienſio, duratio, & quo fit cum majore vel minore advertentia, libertate, conatu &c. quia tunc magis vel minus diſconvenit naturæ rationali ac Legi.

Reſp. 2. Illa peccata, ceteris paribus, graviora ſunt, quæ præſtantioribus virtutibus, & actibus harum excellentioribus directe ac per ſe opponuntur. Quia, ut docet S. Thom. peſſimum eſt contrarium optimo: optimum autem in moralibus eſt maxima virtus, & peſſimum eſt graviſſimom peccatum. Præterea dignitas virtutis, & gravitas peccati oppoſiti, petuntur ex eodem objecto, ratione cujus directe opponuntur. Quare odium Dei eſt graviſſimum peccatum, utpote directe oppoſitum præſtantiſſimo caritatis actui.

Porro virtutes præſtantiores ſunt primo Theologicæ, hoc ordioe; caritas, ſpes, fides: deinde religio, pœoitentia, quia Deum immediatius reſpiciunt: poſtea reliquæ morales, hoc ordine; prudentia, juſtitia, fortitudo, temperantia: & ſimili ordine procedunt aliæ virtutes his annexæ.

Malitiæ gravitas petitur etiam a modo, quo actus eidem virtuti opponuotur; nam oppoſitio contraria pejor eſt privativa; ſic odium Dei pejus eſt, quam omiſſio amoris præcepti.

Dixi 1. *directe*. Nam etiam minora vitia indirecte opponuntur majori virtuti, a qua prohibentur. 2. *Per ſe*, ſeu ex natura ſua. Nam quæ præſtantiori virtuti tantum ex præcepto poſitivo opponuntur, non ſunt, ceteris paribus, per ſe graviora iis, quæ minus nobili ex natura ſua & jure oaturali opponuntur; cum oon ſit par obligatio præcepti. Sic homicidium gravius eſt quam laborare die feſto, quamvis hoc religioni, illud juſtitiæ adverſetur. 3. *Ceteris paribus*. Nam malitia vel bonitas non ſolum deſumitur ex ratione generica objecti, ſed etiam ex multis aliis, ratione quorum poteſt eſſe exceſſus. Quare major vel minor gravitas unius peccati præ alio definienda eſt ex complexione eorum omnium, ex quibus augeri vel mioui poteſt malitia.

Quæſt. IX. *An effectus malus vel noxius proximo ex peccato ſecutus, imputatur peccanti, & det peccato novam malitiam?*

Reſp. Affirmat. Si ille effectus fuerit prævifus, vel potuerit ac debuerit provideri. Quia tuoc eſt ſaltem indirecte & interpretative volitus, nempe in cauſſa illicite ac libere poſita. Quod verum eſt, etſi voluntas, antequam effectus eveniat, retractet cauſſam: quia hæc retractatio non facit ut reipſa noo ſit libere poſita cauſſa, neque ut effectus ex illa non ſequatur. Et vero effectus ille ſequitur ex peccato ut præterito, & retractatio non facit, ut peccatum non fuerit pro præterito voluntarium. Hinc qui alterum lethaliter vulneravit, mors læſi, etiam poſt occiſoris contritionem ſecuta, ei imputatur quoad obligationem damni compenſandi; & is fit irregularis ex delicto.

Quæſt. X. *Quot modis poteſt quis eſſe reus peccati alieni, & illud contrahere?*

Reſp. His (2), nimirum juſſione, ſuaſione, cooperatione, auxilio, conſenſu, favore, laudatiooe ſeu adulatione, prava doctrina, exemplo, & ſilentio. Nam qui uno ex his modis cooperatur peccato alieno, cenſetur cauſſa moralis illius, eique vere conſentit, vel expreſſe, vel virtualiter, vel interpretative, & ſic illius malitiam ac reatum contrahit: *Nam digni ſunt morte non ſolum qui ea faciunt, ſed*

(1) *Sic etiam, loquendo de fidelibus, Sacerdotum graviora eſſe quam Laicorum delicta, oſtendit S. Iſidorus Peluſ.* (*Epiſt.* 321. 322. 323.) *ſumpta ratione ab illorum* dignitate, & ſtatus magnitudine. *Religioſorum vero, & Sæcularium comparationem proponit, & expendit* (*Quodl.* 14. *q.* 16.) *Henricus Gandavenſis, Doctor ſollemnis Ord. Servorum B. M. V. Legatur etiam Angelicus* (2. 2. *q.* 186. *ar.* 10.) *itemque* (1. 2. *q.* 73. *ar.* 10.) *quo poſteriore loco generatim quærit*: Utrum magnitudo perſonæ peccantis aggravet peccatum.

(2) *Modos iſtos ſingillatim expendere ſolent DD. in Tract.* de Reſtit. *agentes de injuſta damnificatione, & cooperatione ad illam. Ibi enim ex Angelico* (2. 2. *qu.* 62. *ar.* 7.) *novem recenſent biſce verſiculis concluſos.*

Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus.
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

ſed etiam qui conſentiunt facientibus : ad Romanos 1.

CAPUT II.

De Peccato mortali, & veniali.

Quæſt. I. QUid *ſunt, & quomodo differunt?* (1).

Reſp. 1. Peccatum mortale eſt legis divinæ tranſgreſſio gravis : eſt proinde gravis offenſa Dei, privans amicitia divina, & gratia ſanctificante, quæ eſt ſupernaturalis vita animæ, atque reddens peccatorem dignum odio Dei, ac pœna æterna. Veniale vero eſt Legis tranſgreſſio levis, & levis offenſa Dei, quæ nec privat gratia ſanctificante, nec amicitia divina, nec ex ſe meretur pœnam æternam, ſed ſolum temporalem : nec proinde excludit a cœleſti beatitudine, ſed ſolum retardat ejus aſſecutionem, nec extinguit caritatem, ſed ſolum ejus fervorem impedit.

Differunt inter ſe, quod mortale ſit Dei contemptus, ſaltem virtualis & interpretativus: nam peccatum mortale eſt prædilectio, ſeu prælatio creaturæ præ Deo, & averſio a Deo tamquam a fine ultimo, atque adhæſio creaturæ tamquam fini ultimo. Nam qui mortaliter peccat, Legem Dei aliquid pro jure ſuo graviter præcipientis vel vetantis violat graviter, ac proinde graviter violat jus divinum, & ſic gravem injuriam facit Deo: unde graviter illum offendit, & merito cenſetur contemnere auctoritatem, majeſtatem & amicitiam ejus. Hinc Deus de graviter peccantibus ait, Iſaiæ 1. *Ipſi ſpreverunt me*. Et lib. 1. Reg. cap. 2. *Qui contemnunt me, erunt ignobiles*. Item talis hoc ipſo præfert creaturam amicitiæ & poſſeſſioni Dei, ob aliquod bonum creatum, faciendo id quod privat amicitia & poſſeſſione Dei,& ſic eligendo potius frui creatura quam Deo,quod eſt contemnere Deum : quæ omnia non conveniunt peccato veniali, quod eſt ſolum levis tranſgreſſio, & offenſa, quæ non eſt digna privatione amicitiæ Dei.

Reſp. 2. Mortale & veniale, ut talia, ſemper differunt inter ſe ſpecie morali, ideoque eſſentialiter. Quia illorum malitiæ notabiliter inter ſe differunt in ratione offenſæ: nam mortale habet ſpecialem ac gravem malitiam, poſitam in contemptu Dei & averſione a Deo tamquam a fine ultimo, atque converſione ad creaturam, quæ non reperitur in veniali. Quilibet autem contemptus Dei, etiam virtualis, continet gravem deordinationem ac malitiam, propter infinitam Dei excellentiam, graviterque diſconvenit infinitæ Dei majeſtati. Quatenus tamen circa idem objectum verſantur, poſſunt eſſe ejuſdem ſpeciei, nam malitia petita ex objecto ejuſdem eſt ſpeciei in furto gravi & levi, cum ambo eidem præcepto & virtuti ex eodem motivo opponantur, & differant ſolum ſecundum plus & minus, ſintque in eadem ſpecie injuſtitiæ.

Quæſt. II. *Quænam requiruntur ad peccatum mortale?*

Reſp. Secundum omnes, duo. 1. Ex parte objecti aliquid grave, ſaltem ex fine. 2. Advertentia & conſenſus ſufficiens ad actum ſimpliciter liberum & humanum, qui conſenſus dicitur plenus ac perfectus. Nam ſi alterutrum deſit (Vid. 95. & 131.), violatio Legis non cenſetur imputabilis ad gravem culpam, nec gravis offenſa, nec contemptus Dei. Conſenſus autem plenus ac perfectus eſt ille, quo voluntas cum plena deliberatione objectum ab intellectu propoſitum firmiter amplectitur: ſive eſt ille, qui datur ab homine vigilante, plene ſui compote, & expeditum habente rationis uſum, qui advertit ad malitiam actus, ſeu omiſſionis, vel potuit ac debuit advertere. Quod ſi ad eam advertere non poſſit ex defectu cognitionis habitualis malitia, non excuſatur, ſi ignorantia fuit vincibilis.

Quæſt. III. *Quodnam voluntarium ſufficit ad mortale?*

Nota. Peccatum eſſe eſſentialiter voluntarium. *Uſque adeo peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium*, ait S. Auguſt. lib. de vera religione, cap. 14. Quia peccatum eſt actio vel omiſſio imputabilis homini ad culpam, vituperium, & pœnam. At nil poteſt eſſe ſic imputabile homini, niſi ſit ei liberum, proindeque voluntarium. Nam omne liberum eſt eſſentialiter voluntarium, licet non omne voluntarium ſit liberum, ut patet in amore beatifico; quia liberum ſuperaddit voluntario immunitatem ab omni neceſſitate intrinſeca & phyſica. Voluntarium eſt id, quod procedit a principio intrinſeco, nempe voluntate, cum intellectuali cognitione, vel actuali, vel virtuali & interpretativa, hoc eſt, quæ potuit & debuit haberi, licet defuerit.

Voluntarium dividitur 1. in perfectum, quod ſit cum plena advertentia, plenoque conſenſu: & in imperfectum, quod ſit cum ſemiplena advertentia, & ſemipleno conſenſu: ut in ſemidormiente contingit. 2. In directum, indirectum & interpretativum. Illud eſt directe voluntarium, quod in ſe ac ſecundum ſe volitum eſt. Illud eſt indirecte voluntarium, quod non eſt in ſe ac ſecundum ſe volitum; ſed cenſetur volitum in alio directe volito, vel tamquam cum illo connexum, vel tamquam effectus inde ſequens, vel propter alias cauſſas. Ut autem aliquid ſit voluntarium indirecte & in alio, non ſufficit quod ſequatur ex illo, alioqui Infidelitas negativa eſſet imputabilis; ſed inſuper requiritur, ut cognoſcatur vel cognoſci poſſit ſequi ex illo: quia alioqui non eſt voluntarium, ut connexum cum illo, ſeu ut ſequens ex illo: nam quod nullatenus cognoſcitur, nec cognoſci poteſt, nullatenus eſt voluntarium. Illud eſt interpretative voluntarium, quod non eſt poſitive volitum, ſed tamen ſecundum prudentem æſtimationem cenſetur volitum, & merito

(1) *Quæ in hujus q. tit. proponuntur, proculdubio maxime veniunt inter illa, quæ ſunt ſcitu neceſſaria ad legitimam adminiſtrationem Sacramenti Pœnitentiæ: ut ſcilicet Confeſſarius, quemadmodum loquitur Rituale Romanum (tit. de Sacram. Pœnit.* §. 1.) recte judicare queat, diſcernens inter lepram, & lepram, & tamquam peritus Medicus animarum morbos prudenter curare, & apta cuique remedia applicare ſciat. *Argumentum porro iſtud accurate evolvunt Angelicus (l.* 1. *q.* 88. *ar.* 1. *&* 2. *ac de* Malo *q.* 7. *ar.* 1.) *nec non Seraphicus (in* 2. *ſent. diſt.* 42. *art.* 1. *q.* 1. *&* 2. *atque in Opuſc. de* tribus ternar. peccat. *cap.* 4. *&* 5.) *ut reliquos DD. reticeam.*

to imputatur voluntati, eo quod non fecerit, vel non omiſerit quod debebat & poterat facere vel omittere. Sæpe hoc voluntarium cum indirecto confunditur.

Reſp. 1. Conſenſus ſufficiens ad mortale eſt ille, qui ab homine perfecte vigilante, & plene ſui compote datur actioni vel omiſſioni graviter malæ, cujus malitiam actu cognoſcit, vel cognoſcere potuit ac debuit. Quia talis conſenſus eſt plenus, & ſufficienter liber ac humanus, ut actio vel omiſſio ſit imputabilis ad culpam gravem, cum ejus malitia, aut malitiæ periculum potuerit ac debuerit cognoſci, & vitari. Neque enim inadvertentia vincibilis ac culpabilis voluntarium plenum impedit in æſtimatione morali.

Reſp. 2. Ad peccatum mortale non requiritur, ut malitia moralis ſit directe & propter ſe volita, quod potius diabolicum eſt quam humanum; ſed ſufficit ut ſit indirecte vel interpretative volita, hoc eſt, ut voluntas velit ex quocumque motivo aliquid graviter malum, etiamſi ejus malitiam ſecundum ſe averſetur, modo cognoſcat, vel poſſit ac debeat cognoſcere ejus malitiam. Quia 1. diſconvenit naturæ rationali, & Legi divinæ, velle aut acceptare ullò modo id quod malum ac illicitum eſt; & Lex naturalis prohibet, ne malum ullo modo velimus, & eligamus, non ſolum directe, ſed etiam indirecte, & interpretative: malum enim nullatenus eſt volibile, ſed malitia actus exigit quocumque modo fugi. 2. Merito imputatur voluntati ad culpam & vituperium, quod malum velit non ſolum directe, ſed etiam indirecte, vel interpretative: cum nempe non refugit nec impedit malum, quod poteſt & debet repudiare & impedire. Nam tunc non fugit nec averſatur malum ut debet; nam debet illud fugere & averſari ſumme & omni modo, cum ſit ſumme odibile & omni modo fugiendum. Igitur ad mortalem culpam ex parte voluntatis ſufficit voluntarium indirectum & interpretativum, ut conſentiunt omnes.

Obj. Ut actus ſit bonus, ejus bonitas debet eſſe directe volita. Ergo a pari &c. *Reſp.* Neg. conſeq. Diſparitas eſt (Vid. N. 322.) quod bonitas moralis ſeu honeſtas, ſit appetibilis directe & ſecundum ſe, exigatque ſic appeti: & ut actus ſit bonus moraliter, debet tendere in objectum modo decenti naturam rationalem, ac proinde debet in illud tendere ſub ratione honeſti & propter bonitatem. E contra malitia actus exigit quocumque modo fugi, & ut actus ſit malus, ſufficit ut appetat id quod eſt malum, aut quomodocumque velit id quod eſt malum, nam hoc ipſo diſconvenit naturæ rationali & Legi divinæ.

Quæſt. IV. *Quænam advertentia ſufficit ad peccatum mortale?*

Reſp. 1. Poteſt eſſe peccatum mortale imputabile, ſine advertentia actuali malitiæ. Quia 1. Dantur peccata imputabilia ad culpam mortalem, quæ tamen fiunt ex ignorantia vincibili malitiæ, & dum operans putat ſe recte agere, & obſequium Deo præſtare, ut conſtat ex Joan. 16. *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.* Et tamen perſecutores Apoſtolorum vere in hoc peccabant mortaliter. Hinc illud Pſ. 18. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me.* Et illud S. Aug. lib. de ſpir. & lit. cap. 36. *Attendat quam in multis offendamus omnes, dum putamus Deo, quem diligimus, placere, vel diſplicere quod facimus.* 2. Multi multa agunt contra Legem, ex habituali inconſideratione & negligentia, immo ex diſpoſitione habituali voluntatis non conſiderantis, an actio ſit licita nec ne: ſed ſtatim ſe determinantis ad id quod delectat, vel utile eſt, ſive ſit licitum ſive non. Certe hi ſæpe agunt ſine ulla cognitione actuali malitiæ, & tamen quis neget eos graviter peccare? 3. Ob reſponſionem ſequentem.

Reſp. 2. ad mortale, etiam ſecundum ſe imputabile, ſufficit advertentia virtualis & interpretativa malitiæ, aut periculi illius, conſiſtens in eo quod quis poſſit ac debeat advertere malitiam vel ejus periculum, nec tamen advertat. Quia 1. malitia actus ſecundum ſe ei merito imputatur, qui debuit & potuit illam advertere, & vitare actum, cui annexa eſt. Nam ei malitia ſatis voluntaria eſt, & libera, cum potuerit & debuerit ab eo vitari. 2. Ut malitia ſecundum ſe imputetur, ex communi ſententia ſufficit conſenſus voluntatis interpretativus, cum ſcilicet voluntas poteſt & debet repudiare objectum malum, & non repudiat. Ergo etiam ſufficit advertentia interpretativa: Nam ad peccatum imputabile non minus requiritur conſenſus voluntatis, quam advertentia rationis. 3. Peccatum mortale eſt libera tranſgreſſio præcepti graviter obligantis. Sed ad talem tranſgreſſionem ſufficit advertentia virtualis interpretativa: nam talis tranſgreſſio eſt libera, hoc ipſo quod poſita eſt ex defectu advertentiæ actualis, quæ potuit & debuit haberi: hoc ipſo enim talis tranſgreſſio ita poſita eſt, ut potuerit non poni a voluntate. 4. Advertentia virtualis & interpretativa eſt ea, quæ quidem non habetur, ſed haberi poteſt ac debet. Sed qui legem violat, quam potuit ac debuit cognoſcere, perinde ſe habet moraliter & in æſtimatione prudenti, in ordine ad imputabilitatem etiam moralem (licet non tantam, quando advertentia non eſt affectata) ac ſi eam actu cognoſceret, ac proinde non excuſatur a peccato etiam mortali. *Paullo aliter.* Advertentia interpretativa eſt ea, cujus privatio eſt culpabilis, cum ipſa potuerit ac debuerit haberi, ac proinde non excuſat a peccato actiones & omiſſiones ſecutas contra legem: cum ipſa ſit culpabilis, nec tollat voluntarium indirectum ac interpretativum ſufficiens ad culpam; nec culpa poſſit quemquam excuſare. Igitur malitia actus merito imputatur voluntati, hoc ipſo quod actus malus procedit a voluntate libere & ſcienter, vel cum vincibili ignorantia aut inadvertentia agente. 5. Vincibilis ignorantia ſeu carentia cognitionis habitualis, non excuſat a peccato. Ergo multo minus excuſat inconſideratio & inadvertentia vincibilis: nam (ut ait Suarez) ignorantia non refertur ad voluntarium vel involuntarium ratione habitualis ſcientiæ qua privat, ſed proxime & immediate ratione actualis conſiderationis quam tollit: quia voluntas non movetur proxime & immediate ab habituali cognitione, ſed ab actuali. Inadvertentia autem erit vincibilis & voluntaria, hoc ipſo, quod potuit, & debuit pelli per advertentiam; ſicut ignorantia habitualis eſt vincibilis & voluntaria hoc ipſo quod potuit & debuit depelli per inquiſitionem veritatis.

Nota 1. Equidem nihil eſt volitum quin præcognitum. & voluntarium eſt id, quod eſt a principio intrinſeco cum cognitione; ſed cum cognitione

vel

Digitized by Google

977

vel actuali, vel virtuali & interpretativa. Nam ad voluntarium indirectum & interpretativum ſufficit cognitio virtualis & interpretativa. Item cum actus moralis definitur, actus, qui libere fit cum advertentia ad regulam morum, intelligi debet advertentia vel actualis, vel virtualis, & interpretativa; alioqui definitio mala eſt, cum non conveniat omni actui morali; nempe peccato commiſſo ex ignorantia, vel inadvertentia vincibili.

Nota 2. Advertentia virtualis & interpretativa adeſt, cum quis poteſt & debet advertere ad præceptum ſeu obligationem, vel malitiam actus, & tamen non advertit. Poteſt autem advertere, quando ex aliqua cognitione præſenti ejuſdem vel alterius objecti, aut circumſtantiæ, prudenter ac circumſpective agendo, deveniret in cognitionem malitiæ, quam novit quidem habitu, ſed actu non advertit. Tunc enim habet ſufficiens principium diſcutiendi & conſiderandi, an actus ſit licitus vel illicitus. Et ſi hoc non cognoſcit aut conſiderat, male conſultat & imprudenter agit: unde merito illi imputatur peccatum, quod inde ſequitur: Nam in omni deliberatione humana primo conſiderandum eſt, utrum res liceat nec ne: eodem enim præcepto, quo tenemur vitare peccatum & ſervare legem, tenemur adhibere advertentiam & conſiderationem, cum ſine ea lex obſervari nequeat.

Hinc in iis, quæ intrinſece mala ſunt & contra Legem naturalem, ad virtualem advertentiam malitiæ moralis habitualiter notæ ſufficit, ut conſideretur ipſa actio ſecundum ſe, ſeu ut quis recte advertat quid agat. Nam hoc ipſo facillime excitari poteſt actualis cognitio malitiæ, utpote habentis cum illa intrinſecam connexionem, ſi conſiderate & ſine præcipitatione agatur, ut notat Suarez. In iis vero, quæ non ſunt per ſe mala, ſed vetita ſolo jure poſitivo quamvis ſemper ſufficiat conſideratio ipſarum actionum ſecundum ſe, cum non habeant intrinſecam connexionem; tamen ſi quis non laboret ulla ignorantia facti, ſola objecti propoſitio ſimul cum cognitione habituali præcepti regulariter ſufficit ad excitandam cognitionem malitiæ, ſi, qua par eſt, conſideratione & mora, in agendo procedatur. Poſſunt & alia principia deliberandi in talibus rebus occurrere, ut ſi quis non cogitans de die abſtinentiæ, videat alios veſci cibis quadrageſimalibus; vel die feſto nihil cogitans de Sacro, audiat feſtivum campanarum pulſum, aut videat populum ad templum accurentem. Ex his aut ſimilibus excitari poteſt cogitatio præcepti: quæ tamen ſi adhibita ſufficienti attentione & conſideratione non habeatur, tunc inadvertentia erit naturalis & invincibilis, qualis eſſe ſolet in timoratis & ex circumſpectione agentibus, in aliis autem plerumque eſt vincibilis & culpabilis. Quod ſi malitia non ſit habitualiter nota, tunc actus eſt culpabilis, ſi ignorantia ſit vincibilis quia hæc non excuſat a peccato.

Nota 3. Cum aliqui Theologi dicunt, ad peccatum mortale requiri advertentiam malitiæ, vel ſuſpicionem aut dubitationem de illa; ut id cum veritate & certiſſimis ipſorum ac omnium principiis conſentiat, debet intelligi in ſenſu accommodo, nempe vel de peccato directe volito, & de peccato malitiæ ax certa ſcentia commiſſo: vel de advertentia malitiæ, ſive formali præſenti aut præcedente, ſive virtuali & interpretativa, in ſpecie, vel in genere, in ſe, vel in cauſſa.

Quæſt. V. *Quibus indiciis in dubio de conſenſu ſufficienti ad mortale, cognoſci poteſt eum fuiſſe datum, vel non?*

Reſp. Traduntur a Doctoribus hæ regulæ. 1. Si dubitans de conſenſu præſtito ſit vir probus & timoratæ conſcientiæ, ſeque ita habitualiter ac conſtanter diſpoſitum ſentiat, ut potius vellet mori quam mortaliter peccare; cenſendus eſt non dediſſe ſufficientem conſenſum, licet aliquam forte in repellenda tentatione negligentiam admiſerit. At ſi ſit homo pravus & peccatis aſſuetus, in dubio, cenſendus eſt conſenſiſſe. Quia in dubio prudens præſumptio a conſuetis ac communiter contingentibus; & habituali diſpoſitione ſumitur; & quia prior ſumme deteſtans peccatum habitualiter, ſi illud admiſiſſet cum pleno conſenſu, hanc mutationem ita advertiſſet, ut de ea nil dubitaret; poſterior vero parvipendens peccatum, ſi non plene conſenſiſſet, non dubitaret. Porro non eſt ſignum imperfecti conſenſus, ſed tantum mutatæ voluntatis, contritio, quæ actum peccati ſtatim conſequitur.

2. Quando ſuborta cogitatione ſeu tentatione de facienda re mala, non facis, cum facile poſſes, ſignum eſt conſenſum in opus non fuiſſe perfectum, quia potentia executrix voluntati omnino obtemperat.

3. Sola perſeverantia motus interni poſt advertentiam non indicat ſufficienter plenum conſenſum, ſicut perſeverantia motus exterioris membrorum illum arguit; quia his voluntas, non illis diſpotice imperat.

4. Quando quis dubitat, vigilans an dormiens, ſui compos an impos, quidpiam voluerit aut fecerit, probabile indicium eſt non plenæ deliberationis; quia hæc regulariter hominem de ſuis actibus certiorem reddit, & perfecte vigilans ſatis novit ſe vigilare, & ſui compos de hoc non dubitat, niſi forte mora temporis aliquam induxerit oblivionem.

Cæterum, cum hæ omnes conjecturæ veritatem non oſtendant, eſt obligatio confitendi conſenſum illum dubium.

Quæſt. VI. *An eſt mortale agere, vel velle aliquid graviter illicitum ob finem bonum.*

Reſp. Affirm. (Vide N. 264. item N. 309. uſq. 318.) *Ita omnes. Quia* 1. *ad Rom.* 3. graviter damnatur illud: *Faciamus mala, ut veniant bona.* 2. Voluntas mala eſt hoc ipſo, quod vult id quod malum eſt, ex quocumque motivo illud velit. Nam actus voluntatis ſumit malitiam ab eo omni in quod fertur, ex Oſee 9. *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt.* Neque enim finis bonus malitiam objecti ſeu medii tollit, cum ejus naturam non immutet. 3. Volitio finis honeſti ut per medium illicitum comparandi, eſt mala. Nam tendit in objectum modo naturam rationalem dedecente, & contra legem: diſconvenit enim naturæ rationali & legi proſequi bonum per medium illicitum. Immo volitio finis honeſti per medium licitum, ſed in circumſtantia mala, eſt vetita & mala; nam diſconvenit naturæ rationali & Legi divinæ, & finis honeſtus non poteſt niſi dedecenter & diſconvenienter naturæ rationali appeti per medium licitum in circumſtantia mala, verbi gr. velle celebrare Sacrum propter bonum finem in loco dedecenti. *Quod eſt ſecundum ſe malum ex genere, nullo modo poteſt eſſe bonum & licitum; quia ad hoc quod aliquid ſit* bo-

bonum; requiritur quod omnia recte concurrant; bonum enim ex int gra cauſſa, malum vero ex ſingularibus defectibus, ait S. Th. 2. 2. q. 110. art. 3.

Quæſt. VII. *Quænam ſunt peccata mortalia venialia ex genere ſuo?*

Reſp. Ex S. Auguſt. Enchyrid. c. 78. *Quæ ſunt levia, quæ gravia peccata, non humano, ſed divino ſunt penſanda judicio.* Et c. 79. *Sunt autem quædam quæ leviſſima putarentur, niſi in Scripturis demonſtraretur opinione graviora: quis enim dicentem fratri ſuo, Fatue, reum gehennæ putaret, niſi Veritas dicere.*

Reſp. 2. Id, ſicut tota doctrina morum, repeti debet 1. Ex Scriptura. Quæ enim ab illa dicuntur abominabilia deteſtanda, execranda, Deo exoſa, digna morte, gehenna, excludere a regno Dei, vel ob quæ dicitur Væ; judicanda ſunt ex genere ſuo mortalia. 2. Ex traditione, quæ exſtat in ſcriptis Patrum. 3. Ex definitione & ſenſu Eccleſiæ, quæ ſemper eſt infallibilis in doctrina fidei & morum. 4. Ex ratione fide illuſtrata, & his principiis nixa. 5. Ex unanimi Doctorum conſenſu.

Reſp. 3. Peccatum mortale ex genere ſuo eſt illud, intra cujus objectum ſeu materiam datur aliquid grave, ſeu graviter repugnans rectæ rationi, vel fini Legis, qualia ſunt peccata contra virtutes Theologicas, fidem, ſpem, & caritatem, contra religionem, juſtitiam, & alias virtutes graviter obligantes; item quæ nos graviter corrumpunt. Peccata vero, quæ leviter tantum adverſantur naturæ rationali, vel præcepto leviter obliganti, & quæ non lædunt graviter caritatem Dei, & ejus honorem, vel proximum quoad perſonam, res vel jura, nec nos ipſos corrumpunt; ſed continent præciſe aliquam levem inordinationem, ut mendacium officioſum, verbum otioſum, ſunt venialia per ſe, & ex genere ſuo. S. Th. 2. 2. q. 88. art. 2. *Duo ſunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa eſt, cum aut jocamur, aut, ut proſimus, mentimur*, ait S. Auguſt. in Pſalm. 5.

Reſp. 4. Mortale ex genere ſuo eſt duplex: aliud ex toto genere ſuo, & aliud ex genere ſuo non toto. Peccatum mortale ex toto genere ſuo eſt illud, cujus omne obejectum ſeu omnis materia eſt per ſe gravis, quia nempe quælibet ejus materia gravem inordinationem continet, vel per quamlibet ejus quantitatem læditur graviter virtus, quæ eſt finis præcepti gravis. Unde non poteſt eſſe veniale niſi ex imperfectione actus, ſeu ex defectu advertentiæ & conſenſus ſufficientis ad mortale. Talia ſunt ea, quæ ſunt directe contra aliquod attributum divinum, ut odium & contemptus Dei, hæreſis, deſperatio, blaſphemia, perjurium &c. Nam hæc directe repugnant Dei bonitati, veracitati, miſericordiæ, majeſtati, excellentiæ infinitæ Dei, & per iſta graviter læduntur caritas, fides, ſpes, religio &c. Talia item ſunt, quæ graviter diſconveniunt naturæ rationali, ſeu ex ſe gravem habent inodinationem, ut delectatio venerea extra conjugium, pollutio &c.

Mortale vero ex genere ſuo, ſed non toto, eſt illud, intra cujus objectum ſeu materiam datur aliquid ex ſe grave & leve, ſeu graviter & leviter inordinatum ae prohibitum, quatenus per aliquam materiam graviter, & per aliam leviter læditur virtus, quæ eſt finis præcepti. Nam illa materia cenſetur gravis, per quam graviter læditur virtus, quæ eſt finis præcepti, & ea eſt levis, per quam leviter læditur talis virtus, ut patet in furto.

Quæſt. VIII. *An peccatum mortale ex genere ſuo fieri poteſt veniale, & viciſſim?*

Reſp. 1. Cum ad mortale requiratur gravitas materiæ, & ſufficiens advertentia & conſenſus, ſequitur, peccatum ex genere ſuo mortale, fieri veniale: 1. Ob levitatem materiæ, ut patet in peccatis contra juſtitiam, v. g. furto levi. Nam tunc leviter læditur juſtitia, quæ eſt finis præcepti vetantis furtum, & ſic tunc eſt levis inordinatio, & tranſgreſſio ac offenſa Dei. Peccata autem ex toto genere ſuo mortalia, non poſſunt fieri venialia ex parte materiæ, quia in quavis eorum materia reperitur gravis diſformitas, & per quamlibet eorum quantitatem graviter læditur virtus, quæ eſt finis præcepti. Porro materiæ levitas in iis, quæ levitatem materiæ admittunt, ex circumſtantiis, & præſertim ex quantitate materiæ & ejus condecentia ad finem dijudicanda eſt. 2. Ob imperfectionem actus ex parte intellectus & voluntatis. Ita S. Thom. 1. 2. q. 88. art. 6. *Poteſt id quod eſt ex genere mortale, eſſe veniale propter imperfectionem actus, quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis*: hoc eſt quia deeſt ſufficiens advertentia & conſenſus ad hoc, ut actus dicatur ſimpliciter liber & humanus. Actus autem ſeu conſenſus voluntatis imperfectus & ſemiplenus, ideoque inſufficiens ad mortale, eſt ille, qui datur cum impotentia plene advertendi ob impeditum rationis uſum, qualis eſt in ſemidormiente, modo hæc ſit omnino involuntaria: ſicut conſenſus dicitur plenus ac perfectus, cum datur ab homine plene ſui compote, & habente uſum rationis expeditum, & valente plene advertere. Similiter advertentia imperfecta ſeu ſemiplena eſt ea, quæ procedit ab homine non perfecte ſui compote, nec habente uſum rationis expeditum, qualis eſt ſemidormiens. Sicut enim hic non habet perfectum judicium rationis, nec plene advertere poteſt id quod agit; ita interdum fit, ut quis ob ſubitam & vehementem paſſionem, aut diſtractionem ad res alias, non advertat, nec advertere poſſit ad actum ſuum, quantum requiritur ad mortale. Unde delectatio de objecto malo, quæ ceteroquin eſſet mortalis, poteſt defectu ſufficientis advertentiæ eſſe ſolum venialis. Advertentia vero perfecta & plena eſt ea, quæ procedit ab homine ſui compote, & habente uſum rationis expeditum.

Hinc triplex diſtinguitur motus, nempe primo-primus, qui ſubito ante omnem mentis advertentiam inſurgit, nec ullatenus pendet a voluntate; & hic non eſt culpa ſecundum ſe: ſecundo-primus, qui eſt cum aliqua, ſed imperfecta advertentia, ſufficiente quidem ad culpam venialem, non autem ad mortalem, qualis eſt in ſemidormiente: & motus plene ac perfecte diliberatus, qualis eſt in vigilante, & plene ſui compote; & hic eſt mortalis, ſi ſit graviter inordinatus, & voluntarius.

Imperfectio tamen actus numquam impedit, quominus ea, quæ ſunt ex objecto venialia, revera ſint venialia, ut docet Suarez. Quia ad culpam venialem ſufficit quodcumque voluntarium & liberum, ſicut & quantulacumque inordinatio; ſecus vero ad mortale: nam homo non poteſt ex qualicumque actione & quantumvis imperfecta conſtitui reus perpetui

odii

213

odii Dei, & damnationis æternæ; hoc enim repugnat bonitati, ſapientiæ, ac convenienti gubernationi divinæ.

Reſp. 2. Actus ex genere ſuo, ſeu objecto venialis vel indifferens, fit mortalis per accidens, ſeu per aliquid ei adjectum.

1. Ex errore conſcientiæ, quo quis putat id quod agit, eſſe mortale, licet reipſa non ſit. Nam tunc conſentit in mortale apprehenſum. (1)

2. Ratione effectus graviter inordinati in rem aliquam leviter malam vel indifferentem, conſtituendo in ea finem ultimum: ut ſi ex affectu ad illam paratus ſis illam velle, etiamſi mortalis eſſet; vel peccare mortaliter potius quam ab ea abſtinere, vel illam comparare per medium graviter illicitum. Nam tunc eam præferes divinæ amicitiæ, & violas graviter maximum præceptum diligendi Deum ſuper omnia.

3. Ratione finis mortaliter mali, ad quem ordinatur, ut adulatio ſeu laudatio ex ſe venialis ordinata ad ſubornandam virginem. Nam talis actus continet affectum ad rem mortaliter malam; & medium malitiam finis contrahit.

4. Ratione gravis damni vel ſcandali, quod ex re levi ſecuturum prævidetur, vel prævideri poteſt, ac debet, ut ſi ex furto rei levis prævideas alterum blaſphematurum. Nam ob talem effectum actus graviter adverſatur caritati & cauſſa participat malitiam ſui effectus. (2)

5. Ratione periculi incidendi in mortale, in quod quis experientia didicit ſe ex actione de ſe leviter mala vel indifferenti incurrere, puta ſi aſpectus mulieris, vel colloquium inducat ad actum turpem, vel conſenſum in delectationem veneream; ſi ludus de ſe licitus ſit occaſio proxima pejerandi, blaſphemandi &c. Nam mortale eſt, exponere ſe morali periculo peccandi mortaliter; is quippe Dei amicitiam, & animæ ſalutem contemnit, qui ejus perdendæ periculum probabile non vitat, cum poteſt; & eodem præcepto, quo tenemur vitare peccatum, tenemur etiam ejus probabile periculum vitare.

6. Propter contemptum formalem præcepti, vel regulæ, vel ſuperioris, qua ſuperior eſt, ut ſi quis violat præceptum in re levi, quia præceptum eſt, ſive quia renuit ſubjici præcepto, vel ſuperiori. Talis enim inobedientia inducit contemptum poteſtatis a Deo derivatæ, & ſuperiori ut miniſter Dei eſt, ejuſque vices gerit; qui contemptus redundat in Deum, juxta illud, Luc. 10. *Qui vos ſpernit, me ſpernit.*

Item omiſſio conſilii evangelici ex contemptu, quaſi Deus inutilia & vana conſuleret, mortalis eſt.

Nam

(1) *Sic ex. ca. Sacerdos exiſtimans peccatum eſſe grave, deficiente juſta cauſſa, Miſſam vel* ſemel *celebrare* privatam, *non recitato prius Matutino Officio, mortaliter peccabit ratione* conſcientiæ erroneæ, *ſi celebres haud perſoluto ejuſmodi penſo. Nam ex Bened. XIV. (N. 76.) non adeſt revera gravis illa obligatio. En ejus verba, (lib. 3. de* Sacriſ. Miſ. *c. 3. n. 4.)* Si ſermo ſit de Miſſa Conventuali, videtur peccatum eſſe mortale eam ante Matutinum & Laudes celebrare: id enim eſt contra generalem Eccleſiæ conſuetudinem. In Miſſis vero privatis, ſi qua ſit legitima cauſſa, puta ſi Princeps aut Prælatus Miſſam expeteret, videri poteſt a peccato etiam veniali immunis, qui eam celebraret, non recitato Matutino, & Laudibus. Si vero abſit cauſſa, perdifficile videtur ne veniali quidem peccato non eſſe locum, ut obſervat Meratus ad Gavantum tom. 1. par. 1. Quod ſi quis, nulla cauſſa urgente, perpetuo id faceret, ut videretur quaſi ſtatuiſſe animo nunquam celebrare, dicto Matutino & Laudibus, tunc . . . . concludi poſſet, hujuſmodi Sacerdotem peccare mortaliter.

(2) *Nomine* damni, *&* ſcandali *duplex indicatur nocumentum Proximo adveniens, ſcilicet* temporale, *&* ſpirituale. *Ratione gravis* damni temporalis *peccant mortaliter faciendo, quæ ex ſuo genere non cenſentur graviter illicita, ex. ca. quotquot in domibus, villis, menſis, pinacothecis talem apparatum, ac luxum ſervant, ut ſubinde nequeant debita extinguere, mercedes rependere, legata ſolvere, eleemoſynas erogare, & ſimilia officia, ſeu juſtitiæ, ſeu caritatis lege præſcripta; adimplere, quibus deſtituti pauperes, operarii, artifices clamant præ anguſtia ad Deum quotidie. Legatur S. Iſidorus Peluſ. (Epiſt. 110. 306. 528.) acriter perſtringent intemperantes illos, qui* pauperum plagas adaugent, & certamen movent iis, qui cum indomabili & inexpugnabili paupertatis fera luctantur. *Ratione vero* ſpiritualis damni, *ſeu ſcandali, graviter delinquunt, ex. ca. juxta S. Iſid. Hiſpal. (lib.* 3. de Sum. Bon. cap. 38.) Sacerdotes & Clerici prave viventes, dum forma ceteris in malum exiſtunt, qui in bonis exemplum eſſe debuerant: *quique propterea*, quoſcumque exemplo malæ converſationis ſuæ perdunt, de illis rationem ſine dubio reddituri. *Et iſti poſteriores*, qui ſive doctrinis, ſeu exemplis, vitam moreſque bonorum corrumpunt, deteriores ſunt his, qui ſubſtantias aliorum, prædiaque diripiunt. Hi enim ea, quæ extra nos ſunt, ſed tamen noſtra, auferunt; corruptores vero morum proprie nos ipſos diripiunt; quoniam divitiæ juſtorum mores eorum ſunt. *Porro in materia iſta potiſſime cavendum ab ea ſpecie ſcandali, quod dicitur* activum indirectum, *eſtque nihilominus juxta Angelicum) 1. 2. q. 43. ar. 1.)* per ſe, *& non* per accidens; *impune namque ſolet in mundo graſſari, cum a multis vel ignoretur, vel negligatur. Huius rei duplex videtur eſſe cauſſa: prima, quia dicta & facta ſua conſiderant ipſi, non ſecundum adjacentes circumſtantias, ob quas præſertim ſpiritualis pernicies Proximis enaſcitur; ſed tantummodo in ſe & ſecundum genus proprium, quo pacto ſpectata apparent aut leviter mala, aut etiam prorſus innoxia: altera, quia ſunt ſibi intime conſcii, ſe dictis factiſque ſuis non ruinam proximorum ullatenus appetere, ſed propriam dumtaxat oblectationem, aut utilitatem. Verum neutram excuſationem iiſdem ſuffragari, nullo negotio oſtenditur. Nam quantum ad priorem, Seraphicus expendens Apoſtolicum præceptum (1. ad Theſſal. c. 5.)* ab omni ſpecie mala abſtinete vos, *hæc appoſite ſcribit (Opuſc. de Pauper Chriſt. in reſp. ad 18.)* Dicendum, quod illa ſpecies eſt mala, dum homo rationabiliter poteſt ſuſpicari malum, circumſtantiis omnibus penſatis, quæ occurrunt. *Angelicus item (Lect. 2. in eum loc.) ait:* Dicit Apoſtolus, ſpe-

Digitized by Google

Nam eſt graviter injurioſa Deo, & Deus ipſe conſilii auctor contemnitur. (1)

Quæſt. IX. *An multa venialia poſſunt facere unum mortale.*

Reſp. 1. Peccata venialia quantumvis multiplicata, non poſſunt per ſe efficere unum mortale, niſi eorum materiæ vel effectus uniantur. *Eſt communis ſententia.* Quia 1. ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 5. per venialia a Dei gratia non excludimur. 2. Peccatum mortale, cum ſit contemptus Dei & averſio a fine ultimo, habet malitiam ordinis ſuperioris, immo infinitam, quam proinde æquare nequeunt quævis venialia. 3. Sola multiplicatio non conſtituit peccatum in alia ſpecie ſuperiore a veniali. Item quantumcumque multiplicentur venialia, ſingula ſunt, & manent in ſpecie inferiore, habentque differentiam eſſentialem aliam, quam ſpecies ſuperior. Ergo multiplicatio venialium non poteſt attingere ſpeciem peccati mortalis, quæ eſt ſuperior. Ex Patrum vero textibus ſequitur tantum multa venialia diſponere ad mortale, non vero illud conſtituere.

Qui tamen proponeret omnia venialia occurrentia committere, vel ad hoc paratus eſſet, velletque ſola mortalia vitare, ſecundum Sanchez & Bonacinam mortaliter peccaret, etiamſi contemptus formalis deeſſet. Quia illius propoſiti objectum continet apertiſſimum peccandi mortaliter periculum, quod talis vult ſubire, cum ex SS. Patribus & Doctoribus multa venialia deliberate & ex propoſito commiſſa, certo diſponant ad mortale, & in praxi patet: quæ culpa mortalis adverſatur præcepto caritatis.

Reſp. 2. Si plurium venialium materiæ, vel effectus moraliter uniantur, & unum objectum grave conſtituant contra unum præceptum, tunc mortale eſt peccatum, cujus materia, licet ſecundum ſe parva, tamen ob moralem conjunctionem cum objectis priorum, notabilis cenſetur, & effectum gravem malum producit. *Eſt communis ſententia.* Quia tunc per hoc ultimum peccatum, ponitur complementum gravis materiæ, vel effectus graviter prohibiti; & illud ponens cenſetur velle aliquid graviter inordinatum ac prohibitum. Sic qui uno die feſto pluries laborat per quadrantem diverſis horis, peccat mortaliter ultimo quadrantis labore, quo completur tempus notabile: quia illi omnes labores breves moraliter uniuntur, & tunc verum eſt dicere talem laboraſſe illo die feſto tempore notabili; verbi gratia, duas aut tres horas. Sic ebrietas per ultimum ſcyphum completur. Item qui intemperanter cibum ſumit, & ultima comeſtione agnoſcit valetudinem graviter lædendam, peccat tunc mortaliter; nam jam vult objectum graviter diſſentaneum naturæ rationali ac legi, & ſibi notabile damnum.

Si vero plurium venialium materiæ parvæ & effectus

---

cie; quia etiam quæ habent ſimilitudinem malitiæ vitare debemus, quæ ſcilicet non poſſumus ſervare coram hominibus abſque ſcandalo eorum, *Quoad poſteriorem vero idem Angelicus* (*art. præcit.*) *hæc habet*; Dictum, vel factum alterius poteſt eſſe dupliciter alteri cauſſa peccandi: per ſe, & per accidens. Per ſe, quando aliquis ſuo malo verbo vel facto intendit alium ad peccandum inducere; vel etiamſi ipſe hoc non intendat, & ipſum factum eſt tale, quod de ſui ratione habet, quod ſit inductivum ad peccandum; puta cum aliquis publice facit peccatum, vel quod habet ſimilitudinem peccati. Et tunc ille, qui hujuſmodi actum facit, proprie dat occaſionem ruinæ: unde dicitur ſcandalum activum. Per accidens autem aliquod verbum, vel factum unius eſt alteri cauſſa peccandi, quando & præter intentionem operantis, & præter conditionem operis, aliquis male diſpoſitus ex hujuſmodi opere inducitur ad peccandum; puta cum aliquis invidet bonis aliorum. Et tunc ille, qui facit hujuſmodi actum rectum, non dat occaſionem, quantum in ſe eſt: ſed alius ſumit occaſionem; & ideo hoc eſt ſcandalum paſſivum ſine activo. *Scandalum igitur* activum per ſe, *quantumvis* indirectum, *nec eſt confundendum cum ſcandalo* paſſivo per accidens, *nec parvipendendum. Hujuſce autem ſcandali exemplum habes apud Seraphicum, qui* (*Opuſc.* de Purit. Conſcient. *cap.* 14.) *poſtquam ob oculos poſuit* periculum familiaritatis Dominarum, *impendens etiam perſonis, quæ* ſpirituales videntur, *ita cum D. Bernardo concludit*: Quotidie converſari vis cum muliere, & continens putari? Eſto quod ſis, maculam tamen ſuſpicionis portas. Scandalum mihi es, tolle materiam, & cauſſam ſcandali. quia væ homini illi per quem ſcandalum venit. *Legendus de hac materia Bened. XIV.* (*hiſt. Eccl.* 83.) *diſſerens de Parochorum cum mulieribus contubernia. Quæ cum ita ſint, prudens quiſque ſemper impreſſum animo teneat D. Iſidori Peluſ. monitum ſaluberrimum* (*Epiſt.* 306.) Nihil non age, & ſexcentis res tuas oculis circumſpice, ne qua a parte tua proximis noxa, damnumve obveniat, omnem ſcandali radicem exſcindendo.

(1) *Magni momenti eſt genuina, & accurata notitia hujus poſtremæ lethiferæ circumſtantiæ, quæ* legis contemptus *dicitur. Tria propterea; quæ ad talem finem conducunt, hic breviter indagabimus: nimirum,* 1. *Quid & quotuplex ille ſit.* 2. *Quæ, & quanta ejus malitia.* 3. *Quandonam adeſſe, aut abeſſe præſumatur. Quoad* primum *articulum, univerſim duplicem contemptum oportet ſtatim diſtinguere, puta* materialem & formalem. *Materialis eſt, quando quidpiam negligitur, rebuſque aliis poſtponitur, tametſi non hoc præciſe animo gerat, qui id facit. Formalis eſt, ubi hac ipſa intentione directa quidpiam prætermittitur. Prioris generis contemptus* (*de quo plerumque cenſendi ſunt diſſerere Aſcetici Magiſtri, & Concionatores Sacri*) *relate ad leges ſeu Divinas, ſeu humanas, adeoque relate ad ipſum Deum, a quo fluit omnis legiſlativa poteſtas, continetur in qualibet gravi earum tranſgreſſione. Nam ex Seraphico* (*Brevil. par.* 3. *cap.* 2.) *generatim loquendo* peccatum mortale eſt actualis a primo principio receſſus, qui non poteſt eſſe niſi per contemptum ipſius principii, vel in ſe ipſo, vel in ſuo præcepto. *Ita ex. ca. juxta eumdem Doctorem* (*Opuſc. de trib. tern. peccat. cap.* 4.) ſi luxurioſo proponatur ex una parte adulterium, prout eſt delectabile, & ex alia parte Deus prohibens: contemnit ille Dei prohibitionem; & ſe adulterinæ delectationi immergit, & deviat a fine. *Hoc ipſo communi ſenſu, quo intelligimus quævis peccata involvere aliquem Dei, legumque* contemptum, *uſitato in Scripturis, & Patribus ſermone dicuntur*

Digitized by Google

fectus non uniantur, nec in grave objectum coaleſcant; tunc omnia & ſingula peccata ſunt venialia, nec efficiunt mortale: quia tunc materiæ illæ non conflant unum objectum grave, nec materiam ſufficientem ad mortale, Sic qui pluribus feſtis per unum quadrantem laborat, non peccat mortaliter, ſecluſo ſcandalo & contemptu; quia tunc ſicut feſta ſunt diverſa, neque efficiunt unum moraliter; ita & labores ſunt diverſi, nec unum inter ſe conſtituunt. Item qui in Quadrageſima quotidie bolum panis extra tempora comedit, non peccat mortaliter, quia comeſtio una die facta non continuatur, nec conjungitur moraliter cum comeſtione alterius diei; cum obligatio abſtinendi affixa ſit ſingulis diebus, & tranſeat cum illis. Unde propoſitum comedendi ſingulis diebus Quadrageſimæ bolum panis extra tempora, eſt per ſe loquendo ſolum veniale, quia non fertur in illas omnes comeſtiones leves conjunctim ſumptas, ſed in omnes ſeparatas & ſingulis diebus vitandas, quæ cum ſolum ſint vetitæ ſub veniali, propoſitum non

---

tur eadem fieri ex ſuperbia, inobedientia, ingratitudine; *quamvis præter malitiam, quam ſingula ſortiuntur ex propriis objectis, non participent ſpecialem horum trium vitiorum deformitatem. Poſterioris vero generis contemptus ille eſt, quem ſolummodo attendunt Morales TT. ſicque relate ad leges poteſt deſcribi cum Angelico* (2. 2. *q.* 186. *art.* 9.) tunc committit aliquis, vel tranſgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit ſubjici ordinationi legis, vel regulæ: & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam. *Contemptus hujuſmodi dicitur a laudato Doctore* (*q.* 162. *ar.* 2.) *proprius* affectus, & actus ſuperbiæ, *quatenus ipſa* eſt ſpeciale peccatum; *atque ex tali contemptu Dei, ejuſque mandatorum ex. gr. Pharao olim Hebræos opprimebat, ac poſtea Julianus Apoſtata Chriſtianos perſequebatur. Hinc autem duo intelligimus.* 1. *Contemptum iſtum non reperiri per quamdam generalitatem in quolibet peccato, ſicuti de priore diximus. Siquidem ex eodem Angelico* quamvis omnia præcepta legis poſſit quis tranſgredi qualicumque peccato ex contemptu, qui pertinet ad ſuperbiam, non tamen ſemper ex contemptu aliquis præcepta Divina tranſgreditur: ſed quandoque ex ignorantia, quandoque ex infirmitate. Inde eſt, quod Auguſtinus dicit: multa perperam fiunt, quæ non fiunt ſuperbe. *Quare, quamdiu aliquis leges traſgrediendo non movetur principaliter ex eo quod poſitive renuat ſeſe illis ſubjicere; & illas vel illarum auctorem parvipendat, non cenſetur peccare ex contemptu, ut bene notat Navar.* (*Manual. cap.* 23. *n.* 42.) *quamvis ex ira, audacia, voluntate, induſtria, malitia, aliave paſſione peccet.* 2. *Peccata illa, quæ ex tali contemptu vere prodeunt, ad minus* duplicem *morali ſpecie diverſam deformitatem præſeferre, neceſſario aperiendam in Sacramentali judicio. Sic in allato exemplo Pharaonis & Juliani, eorum facinus gemina diverſa labe & injuſtitiæ, & ſuperbiæ inficiebatur, ut alias etiam omittam. Formalis porro contemptus poteſt eſſe aut* explicitus, *ut ſi quis ruptis legum vinculis expreſſe dicat,* non ſerviam (*Jer. c.* 2.) *aut* implicitus, *ut ſi quis ob aſſiduitatem delinquendi eo devenerit, ut prudenter præſumi poſſit, ipſum animo ſuo ſaltem ita ſtatuiſſe.*

Quoad ſecundum *Articulum, nemini dubium, quin idem* formalis *contemptus, utroque modo ſpectatus, ex ſuo genere ſit mortale crimen, quandoquidem facere aliquid contra præceptum ex contemptu ipſius præcepti ac Legislatoris præcipientis, inobedientia eſt directe contraria dilectioni Dei, & Proximi, uti Angelicus* (2. 2. *q.* 105. *art.* 1.) *docet. Idque ſentiendum indiſcriminatim de quolibet contemptu tum* legum *Divinarum, humanarumque quia ex Apoſtolo* (*Rom. c.* 2.) non eſt poteſtas niſi a Deo; *tum* conſiliorum *etiam Evangelicorum, quia valde injurioſum Chriſto nolle ſubjici ejus conſiliis ut conſiliis, eaque ceu vana, aut noxia aſpernari. Poteſt tamen quandoque peccatum hoc conſiſtere intra ſpharam* venialis *culpæ, ob* imperfectionem actus, *qui ſcilicet* non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non ſit deliberatus, ſed ſubitus *ut Angelicus* (1. 2. *q.* 88. *ar.* 6.) *loquitur. Quæſtio ſolum moveri poteſt, num ſit peccatum mortale ex genere ſuo* toto, *ita ſcilicet ut nunquam evadat veniale ob* parvitatem materiæ. *Nonnulli cum Cajetano* (*Summul. voce*, contemptus, & inobedientia) *ſuſtinent eſſe poſſe veniale, non tantum ex imperfectione actus non ſatis deliberati, ſed etiam ex imperfectione materiæ, quando eſt contemptus præcepti in re exigua, & ſecundum quid, non abſolute: hoc eſt, quando non abſolute contemnitur Legislator, ſed ſolum una aliqua ejus lex particularis; idque propterea, quia exigui momenti eſt res, quam per talem legem jubet. Aſt rectius alii ſentiunt, omnem deliberatum contemptum legis in quacumque materia, ſeu gravi ſeu levi, præferre mortalem inordinationem, quia* deliberate *contemnere præceptum qua præceptum, qua juſſionem Legislatoris, eſt ſemper proprius actus ſuperbiæ ſpeciatim ſumptæ* (*juxta Angelicum in ſuper. art. laudatum*) *adeoque lethalis, etſi præceptum ſit de re modica. Et hæc quidem ſententia tum Scriptura, tum Patribus apprime conſonare videtur.*

Quoad tertium *Articulum, ubi formalis contemptus eſt* explicitus, *jam opus non eſt conjecturis indiciiſve ad illum cognoſcendum: talis erat ex. gr. in utroque Tyranno ſuperius nominato, itemque in Judæis illis, qui Machabæorum tempore repudiatis patriis legibus ad Gentes tranſibant. Loquendo autem de contemptu* implicito, *arbitror, hunc nonniſi ex peculiaribus circumſtantiis perſonæ, loci, temporis, & ſimilium colligendum eſſe maturo, ac prudenti judicio. Inter indicia huiuſce poſterioris contemptus ſolet a Moralibus præcipue recenſeri diuturnitas, & frequentia tranſgrediendi aliquam legem. Sed ne hic quempiam errare contingat, audiendus inter alios Angelicus Magiſter, qui primo docet* (2. 2. *q.* 186. *ar.* 9.) Religioſum, quando propter aliquam particularem cauſſam, puta concupiſcentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis; vel regulæ, non peccare ex contemptu, etiamſi frequenter ex eadem cauſſa, vel alia ſimile peccatum iteretur. *Et rationem aſſignat* (1. 2. q. 88. ar. 5.) Quia diuturnitas, & aſſiduitas non eſt circumſtantia trahens actum in aliam ſpeciem, niſi forte per accidens ex aliquo ſupervenienti. Non enim aliquid acquirit novam ſpeciem ex hoc quod mul-

non eſt de mortali. Idem dic de eo, qui plures inducit ad parum comedendum uno die jejunii, quia actio unius non unitur, nec facit unum moraliter objectum vetitum cum actione alterius. Unde inductio non eſt ad aliquid grave. (1)

Quæſt. X. *An & quomodo multa venialia diſponunt ad mortale?*

Reſp. 1. Multa venialia, ſi negligantur & continuentur, ſenſim diſponunt hominem ad mortale. Conſt. 1. ex Eccl. 19. *Qui ſpernit modica, paullatim decidet*. Et Luc. 10. *Qui in modico iniquus eſt, & in majori iniquus eſt*. 2. Ex conſenſu Theologorum, & ex Patribus docentibus venialia diligenter cavenda eſſe, ne labamur in mortalia. 3. Ex praxi & experientia.

Reſp. 2. Multa venialia diſponunt ad mortale: 1. Indirecte ſeu negative removendo id quod mortalia impediret. Nam & in peccante minuunt fervorem caritatis, & timorem Dei, ac horrorem peccati; & ex parte Dei impediunt providentiam illam ſpecialem, qua tentationes ac pericula removebat; & liberalitatem, qua uberes & potentiores gratias largiebatur.

2. Poſitive: tum quia cum mortale & veniale in hoc conveniant, quod ſint infractio Legis & ordinis; multitudo leviorum infractionum, maxime ſi deliberate & ex gravi negligentia fiant, hominem diſponit ad violandum Legem & ordinem in gravioribus: tum quia libido peccandi, & affectus erga rem venialiter malam, poteſt ſæpius peccando ita creſcere, ut in ea re conſtituatur finis ultimus, & ex affectu erga illam homo ſit paratus violare præceptum gravius, vel illius violandi, periculo ſe exponat. Venialia autem ejuſdem ſpeciei, magis adhuc per ſe ac directe diſponunt ad mortale; cum circa idem objectum ſpecifice ſumptum verſentur, & pariant ſimilem habitum. Sic levioribus furtis, contumeliis, detractionibus via ſternitur ad graviores injurias, & comparatur conſuetudo furandi, aut detrahendi, quæ magis adhuc in gravia objecta, utpote magis ad ſe allicientia, inducit quam in levia.

CAPUT III.

De Peccatis commiſſionis, & omiſſionis.

Quæſt. I. Quid ſunt, & an differunt inter ſe talia peccata?

Reſp. 1. Peccatum commiſſionis eſt actus poſitivus factus contra Legem eum prohibentem, ſive eſt violatio præcepti negativi. Peccatum omiſſionis eſt

omiſſio

multiplicatur, vel protelatur; niſi forte in actu protelato, vel multiplicato ſuperveniat aliquid, quod variet ſpeciem; puta inobedientia, vel contemptus, vel aliquid hujuſmodi. *Poſtea vero monet (priori loc. cit.)* frequentia tamen peccari diſpoſitive inducit ad contemptum, ſecundum illud Prov. 18. Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit; *quod quidem paſſim etiam tradunt Eccleſiæ Patres. Totum hoc ſic complectitur Navar. ſeq. doctrina (Manual. c. 23. n. 42.)* Ad tranſgreſſionem legis ex contemptu non ſatis eſt conſuetudo peccandi; quia quamvis conſuetudo multum faciat ad præſumendum prædictum contemptum in foro exteriori, nihil tamen facit quoad interius, ubi ſola veritas conſideratur. Sic etiam illa Gloſſa celebris *in c. Metrop.* 2. q. 7. quæ dicit, eum, qui ſine juſta cauſſa tranſgreditur, videri contemnere, intelligenda eſt in foro exteriori, non interiori. Verum tamen eſt, conſuetudinem tranſgrediendi aliquam legem multum incitare ad contemnendam illam, ideoque ab ea cavendum eſt. *Ad normam harum doctrinarum exigendum tritum illud argumentum, quo Morales DD. ſolent ex* frequentia *delinquendi arguere* interpretativum *legum contemptum, adeoque gravem culpam, in Sacerdotibus paſſim Miſſalis rubricas tranſilientibus, in Religioſis proprii Ordinis ſtatuta violantibus, in Beneficiariis a choro abſentibus, & ſimilibus aliis. Quod ſi morofus quiſpiam a me poſtulet, quandonam præciſe ex aſſiduitate peccandi præſumatur oriri formalis iſte contemptus, is prius dignabitur mihi edicere, quot præciſe calices generoſi vini exhaurire oporteat ad contrahendam ſolemnem crapulam. Sicuti jam præmonui, in hujuſcemodi rebus prudens judicium pendet a ſerie particularium circumſtantiarum: idcirco fruſtra exquiritur generalis regula. Illud potius ad complementum præſentis diſquiſitionis e re erit obſervare, quod Angelicus (2. 2. q. 186. ar. 10. in fin.) ſcribit:* Juſti non de facili peccant ex contemptu; ſed quandoque labuntur in aliquod peccatum ex ignorantia, vel infirmitate, a quo de facili relevantur. Si autem perveniant ad hoc, quod ex contemptu peccent, efficiuntur peſſimi, & maxime incorrigibiles. Unde Auguſtinus dicit: ex quo Deo ſervire cœpi, quomodo difficile ſum expertus meliores, quam qui in Monaſteriis profecerunt, ita non ſum expertus pejores, quam qui in Monaſteriis ceciderunt. *Unuſquiſque igitur in ſortem Domini vocatus ſalutem ſuam operetur cum timore, & tremore, quoniam judicia Dei abyſſus multa.*

(1) *Iſtius q. 9. doctrinam junctam doctrinæ ſeq. q. 10. reperies erudite expoſitam, & confirmatam a Bened. XIV. (de Beatif. Serv. Dei lib. 3. cap. 39. n. 8.) & multo ante traditam a Seraphico & Angelico, quorum prior ſic ait (in 2. ſent. diſt. 24. par. 2. dub. 2.)* Plura venialia non determinant, nec faciunt mortale, quantum eſt de ſe, ſed ſolum diſpoſitive, ex frequenti enim iteratione venialium intervenit contemptus: Et quia (*pergit in 2. ſent. diſt. 26. par. 2. art. 3. q. 2.*) iteratio actus diſponit ad libidinem, & contemptum, non diſpoſitione neceſſitatis, ſed pronitatis; ideo Auguſtinus comparat ea beſtiis minutis, guttis arenæ, ſcabiei: non quia ipſa in ſe faciunt naufragium, ſed quia ad hoc perducunt per accidens. *Poſterior vero id ipſum (1. 2. q. 88. ar. 3. & 4.) ſtatuit. Robertus Holkol (Lect. 36. in lib. Sapient.) hanc addit ſimilitudinem aptiſſimam.* Ex modicis peccatis diabolus inducit in graviſſima peccata. Circa dolium ſunt magni circuli, quibus aſſeres dolii colligantur, & illi magni in ſuis extremitatibus colligantur cum parvis viminibus: ſolutis ergo parvis ſolvuntur magni, & ſolutis magnis totum decidit. Sic moraliter eſt, qui ſpernit modica, paullatim decidit. *Ex iis lumen roburque etiam accedit iis, quæ in fine Notæ ſuperioris dicta ſunt.*

omiſſio actus præcepti, ſive violatio præcepti affirmativi.

Reſp. 2. Hæc peccata, etiam cum eidem virtuti aut Præcepto ex eodem motivo adverſantur, ſic moraliter inter ſe differunt, ſaltem ſecundum gravitatem, ut in Confeſſione ſingillatim explicanda ſint. Nam peccatum commiſſionis, ceteris paribus, eſt notabiliter gravius peccato omiſſionis: habet quippe notabiliter majorem diſconvenientiam ac oppoſitionem cum natura rationali, & Lege divina: magis enim, ceteris paribus, inordinatum eſt ac diſconveniens naturæ rationali ac Legi æternæ, facere quod non debes, quam non facere quod debes; & illud opponitur præcepto, *Declina a malo*: hoc autem, præcepto, *Fac bonum*. Sic odium Dei eſt longe gravior culpa, quam omiſſio actus amoris Dei præcepti, licet utrumque eidem præcepto caritatis opponatur; & qui utriuſque reus eſſet, non ſatisfaceret præcepto confitendi dicendo ſe bis peccaſſe mortaliter contra debitam caritatem Dei. Item longe pejus eſt patrem contumelia afficere, quam præciſe ei honorem debitum non deferre.

Immo ſunt qui docent, aliqua peccata commiſſionis & omiſſionis inter ſe differre ſecundum gravitatem ſpecificam, ut iſta allata, quia cenſent eam habere inter ſe diſconvenientiam & oppoſitionem cum natura rationali & Lege divina notabiliter diverſam; nam quamvis eidem virtuti ac præcepto ex eodem motivo adverſentur, tamen ei modo notabiliter diverſo opponuntur.

Quæſt. II. *Unde æſtimanda eſt ſpecies & gravitas omiſſionis culpabilis?*

Reſp. Ex ſpecie & bonitate actus præcepti. Nam privatio eo pejor eſt, quo forma ei oppoſita melior eſt. Ergo omiſſio actus præcepti eo pejor eſt, quo actus præceptus melior eſt. Sic omiſſio orationis longioris præceptæ, eſt culpa gravior omiſſione orationis brevioris etiam præceptæ.

Quæſt. III. *An Actus cum omiſſione culpabili conjunctus, eſt peccatum?*

Reſp. 1. Omnis actus, quatenus eſt cauſſa, finis vel occaſio proxima omiſſionis malæ, contrahit malitiam omiſſionis, ut ſi omittas Sacrum ut ſtudeas, vel dormias; quia prohibetur eodem præcepto, quo præcipitur actus omiſſus. Nam præceptum, utpote de ſe efficax, hoc ipſo quod præcipit actum aliquem, ſimul prohibet omnem actum, vi cujus ſequitur omiſſio actus præcepti. Sicut enim præceptum obligat ad ſervanda omnia, quæ neceſſaria ſunt ad ejus obſervationem: & ſic ad vitanda omnia, quæ eamdem obſervationem impediunt. Item in illo actu continetur virtualis ſaltem voluntas omittendi. Ergo habet idem objectum cum omiſſione, & proinde eamdem malitiam, & repugnantiam eidem præcepto. Idem eſt ſi actus aſſumatur ut medium omiſſionis: nam media contrahunt malitiam finis. Hinc ſi actus ſit aliunde malus, habet duplicem malitiam; ut ſi quis omittat Sacrum, quia tempore Sacri furatur. Si vero non ſit aliunde malus, habet unam & eamdem malitiam cum omiſſione culpabili, cum ſolum habeat malitiam ab illa omiſſione, & eidem præcepto adverſetur. Docet tamen Suarez, quod ſi quis advertit ſe hoc tempore omittere, & ex nimio affectu ad illud opus de ſe licitum, velit nihilominus illud exercere, & ſic omittere; tunc actus ille habet malitiam ſpecie diſtinctam: quia vere eſt contra rectitudinem propriæ virtutis, & quia conſtituitur ultimus finis in illo opere.

Reſp. 2. Quando actus, qui ſit tempore omiſſionis, non eſt cauſſa, nec finis, nec medium, nec occaſio omiſſionis, ſed tantum aſſumitur conſequenter ad voluntatem efficacem omittendi ob alium finem, juxta multos non contrahit malitiam omiſſionis, nec proinde eſt peccatum, ſi aliunde non ſit malus: ut ſi quis poſtquam decrevit omittere Sacrum ad aliquod leve incommodum vitandum, oret domi, vel ſtudeat tempore Sacri, ut otium vitet. Quia Lex præcipiens aliquid, non vetat actum alium, niſi ſit cauſſa, vel medium, vel occaſio omiſſionis actus præcepti; & ſuppoſita voluntate omittendi actum præceptum, alius actus materialiter & per accidens ſe habet ad omiſſionem, & nullo modo in eam influxit.

Quæſt. IV. *Quondonam admittitur peccatum omiſſionis.*

Reſp. 1. Peccatum omiſſionis externum admittitur eo ſolo tempore, quo urget præceptum faciendi Actum. Quia hoc peccatum conſiſtit in omiſſione actus debiti ex præcepto: Actus autem non eſt debitus, niſi eo tempore, quo ſervandum eſt præceptum. Interdum vero committitur, dum quis expreſſe aut virtualiter, indirecte vel interpretative, vult omittere actum præceptum; nam tunc ponitur voluntas violandi præceptum.

Reſp. 2. Qui ponit cauſſam, ex qua prævidet probabiliter ſecuturam omiſſionem, tunc peccat (Vid. N. 145.), & contrahit malitiam omiſſionis: quia qui ponit cauſſam omiſſionis, vult indirecte, vel ſaltem interpretative ipſam omiſſionem: qui enim vult cauſſam, cenſetur velle effectum, qui ex illa ſequitur. Præterea eodem præcepto, quo vetatur omiſſio, prohibetur etiam poſitio libera cauſſæ illius. Hinc qui die feſto mane ſe ſomno tradit, prævidens ſe ſomno ſepultum iri tempore ultimi Sacri, tunc peccat contra religionem, etiamſi per accidens excitetur & poſtea Sacrum audiat. Nam tunc habuit voluntatem, ſaltem interpretativam ac virtualem, omittendi Sacrum, quamvis poſtea eam mutaverit.

Idem dic de eo, qui ſcienter, aut nonniſi cum ignorantia vel inadvertentia culpabili, exponit ſe morali periculo omittendi. Nam tunc contrahit totam malitiam omiſſionis, licet poſtea omiſſio non ſequatur, quia ſic exponendo ſe morali periculo omittendi, ſaltem interpretative voluit omiſſionem. Quod ſi is, qui poſuit cauſſam omiſſionis, vel expoſuit ſe morali periculo omittendi, poſtea poſſit præceptum, dum urget, implere, deſiſtendo ab opere incompoſſibili, non implens præceptum, denuo peccat peccato omiſſionis; & tunc omiſſio ejus eſt in ſe libera eo modo, quo actus externus liber eſſe poteſt: quia tunc denuo vult ſaltem indirecte ipſam omiſſionem actualem. Porro non contrahitur (Vid. N. 145.) cenſura, niſi eo tempore, quo actus ex præcepto faciendus eſt: nam tunc ſolum ponitur omiſſio externa, cui annexa eſt.

Reſp. 3. Probabile eſt, eum, qui poſuit omiſſionis cauſſam, qua factus eſt impotens ad implendum præceptum, peccare non ſolum quando poſuit illam cauſſam, ſed etiam dum reipſa actum præceptum omittit, ſi non retractet ejus cauſſam culpabilem, cum poteſt. Sic Sacerdos, qui Breviarium in mare libere

Digitized by Google

bere projecit, unde factus eſt impotens ad illud recitandum, non ſolum peccavit projiciendo, ſed etiam ſingulis diebus denuo peccat non recitando, quamdiu priorem culpam non retractat. Item qui ante Sacrum longæ viæ ſine neceſſitate ſe dedit, unde factus eſt impotens ad audiendum Sacrum, peccat contra religionem, non ſolum cum ſe dedit longæ viæ prævidens impotentiam audiendi Sacrum inde ſecuturam, ſed etiam poſtea dum celebratur Sacrum, niſi tunc eliciat contritionem. Ratio eſt, quia omiſſio actualis eſt imputabilis voluntati, quamdiu eſt voluntaria in cauſſa non retractata, quæ poſſit retractari; tamdiu enim libere continuatur, & ponitur voluntarie omiſſio, quamdiu & poteſt retractari ejus cauſſa, & non retractatur; nam eſt tunc in poteſtate hominis efficere, ne ſit amplius voluntaria ac moralis.

Sed quid ſi homo non poſſit retractare cauſſam culpabilem omiſſionis, ut ſit in ſomno vel ebrietate; An peccat non ſolum quando poſuit cauſſam, ſed etiam cum præceptum urget?

Reſp. Alii affirmant, eo quod talis omiſſio ſit illi ſufficienter voluntaria in cauſſa non retractata. Alii probabilius negant, docentes talem omiſſionem nil per ſe malitiæ imputabilis addere culpabili poſitioni cauſſæ ejus, eo quod tunc omiſſio non ſit voluntaria & libera niſi in cauſſa; & voluntas tempore omiſſionis non continuetur libere, nec ullum exercitium liberum habeat, cum ne poſſit quidem ejus cauſſam retractare.

Cæterum neceſſe eſt omnes omnino omiſſiones actuales confiteri, & non tantum cauſſam earum culpabilem. Nam ex praxi perpetua fidelium, ex qua neceſſitas materiæ confeſſionis potius, quam ex principiis metahyſicis metienda eſt, conſtat actiones & omiſſiones in cauſſa moraliter culpabiles, eſſe neceſſario confitendas, ſive illæ ſecundum ſe peccata ſint, ſive ſolum effectus & objecta peccati in cauſſa libere poſita commiſſi. Præterea id etiam neceſſarium eſt, vel ad explicandam ſicut oportet peccati gravitatem, vel ad detegendum damnum tertii, obligationem reſtituendi &c. vel ob periculum reſervationis, aut cenſuræ.

CAPUT IV.

De Ignorantia, & ejus peccatis.

Quæſt. I. Q*uid eſt Ignorantia, & quotuplex?* (Vid. N. 188. 189.)

Reſp. 1. Ignorantia late eſt carentia cognitionis veræ in ſubjecto capaci. Stricte, ut hic ſumitur, eſt carentia cognitionis debitæ, ſeu cognitionis eorum, quæ quis ſcire debet. Nam qui ignorat ea quæ ſcire non tenetur, non eſt in eo ignorantia, ſtricte loquendo, ſed mera neſcientia.

Dividitur 1. In invincibilem, & vincibilem (Vid. N. 195. 207. uſq. ad 216.). Ignorantia invincibilis, quæ etiam inculpabilis vocatur, eſt ea, quæ morali diligentia adhibita depelli non poteſt. Vincibilis eſt ea, quæ morali diligentia adhibita depelli poteſt.

2. In antecedentem, & concomitantem, & conſequentem (Vid. N. 191. uſq. ad 195.), Antecedens eſt ea, quæ nullo modo fuit volita & eſt cauſſa actionis, quatenus ea ſublata non fieret actio; ut cum venator adhibita ſufficienti diligentia ne hominem occideret, occidit amicum, putans eſſe feram. Concomitans eſt ea, quæ non eſt volita, nec eſt cauſſa actionis, in quantum ea ſublata adhuc fieret actio, quæ proinde non fit ex ignorantia, ſed præciſe cum ignorantia, talis eſt in eo, qui adhibita ſufficienti diligentia ne hominem occideret, inimicum latentem occidit, quem æque occidiſſet, ſi ſciviſſet ibi latere. Conſequens eſt ea, quæ volita eſt directe vel indirecte; ut cum quis neſcit talem diem eſſe feſtivum; quia aut expreſſe noluit aut neglexit inquirere. Unde eſt ſemper vincibilis, & quandoque eſt cauſſa actionis, quandoque non; quia ea ſublata quandoque adhuc fieret actio, quandoque non fieret.

3. In ignorantiam juris, & facti (Vid. N. 190.). Prior eſt, qua ignoratur jus aut præceptum aliquod. poſterior eſt, qua ignoratur id quod fit, eſſe juxta vel contra præceptum, & poteſt eſſe de opere, vel aliqua ejus circumſtantia: ut cum quis neſcit eſſe, diem Veneris, quo comedit carnes.

4. In negativam, & poſitivam (Vid. N. 189.). Negativa eſt mera privatio debitæ cognitionis alicujus rei abſque judicio erroneo de illa re; poſitiva eſt error, ſeu judicium falſum de aliqua re.

5. In habitualem, & actualem (Vid. N. 198.). Habitualis, eſt privatio cognitionis habitualis, & dicitur ſimpliciter ignorantia. Actualis eſt privatio debitæ cognitionis actualis, & melius dicitur inadvertentia, inconſideratio, vel oblivio.

Quæſt. II. *An ignorantia vincibilis eſt ſecundum ſe peccatum?*

Nota. Ignorantia vincibilis (Vid. N. 196. 197.) alia eſt affectata, ſeu directe volita, & eſt ea, quam quis directe & expreſſe vult ut liberius peccet, juxta illud Job. 21. *Recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*. Alia non affectata, & eſt ea, quæ non eſt directe & expreſſe volita, ſed eſt ſolum volita indirecte, nempe in negligentia addiſcendi. Hæc ſubdividitur in craſſam ſeu ſupinam, & non craſſam. Craſſa eſt, cum aut nulla adhibetur diligentia ad ſciendum, aut nonniſi pro rei gravitate valde exigua adhibetur: unde ſemper oritur ex gravi negligentia diſcendi. Non craſſa eſt, cum ad ſciendum adhibetur quidem aliqua diligentia, ſed non adhibetur ſufficiens.

Reſp. Ignorantia vincibilis eorum quæ quis ſcire tenetur, etſi non affectata, eſt ſecundum ſe (Vid. N. 210. uſque ad 215.) peccatum imputabile. *Eſt communis ſententia*. Prob. 1. ex Pſal. 24. *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*. Ex Eccl. 23. *Ne adincreſcant ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea*. 2. Quia talis ignorantia eſt libera tranſgreſſio præcepti, ſeu omiſſio rei præceptæ. Nam omnia & ſingula præcepta obligant ad id, ſine quo obſervari nequeunt, ideoque ad ſui cognitionem comparandam, ſine qua ſervari non poſſunt: præcipiens quippe finem, præcipit media per ſe neceſſaria ad illum. Igitur cum cognitio obligationum, tum omnibus communium, tum ſpecialium, quæ ad cujuſque ſtatum, officium, & munus ſpectant, præcepta ſit, talis cognitionis privatio vincibilis eſt tranſgreſſio præcepti; & quidem libera ac voluntaria ſaltem indirecte, nempe in negligentia diſcendi, ideoque eſt peccatum. Unde ignorantia eſt peccatum, & mala imputabi-

Digitized by Google

[impu]tabiliter ob negligentiam voluntatis, a qua manat. 3. Qui ignorat ea quæ ſcire poteſt & debet, ſe exponit voluntarie morali periculo violandi præcepta quoties urgent, ideoque multoties peccandi. Ergo peccat graviſſime.

Obſ. 1. Gravitas peccati ignorantiæ æſtimanda eſt ex gravitate præcepti ignorati, & ex negligentia diſcendi. 2. Ut aliquid ſit voluntarium interpretative, ſufficit ut tenearis illud vitare: nec facias, cum poſſis, id quod eſt neceſſarium ad illud vitandum: hoc enim ipſo tibi merito imputatur quod non vitaveris. 3. Ignorantia (Vid. N. 213.) eorum, quorum cognitio ratione ſui præcipitur, ut ſunt myſteria fidei, eſt peccatum ſpeciale oppoſitum virtuti fidei, quamvis fidei habitum non deſtruat. Ignorantia vero eorum, quorum cognitio requiritur ſolum in ordine ad opus, eſt peccatum ejuſdem ſpeciei, cujus eſt tranſgreſſio præcepti ignorati: nam eidem præcepto ac virtuti opponuntur, cum omne præceptum, utpote efficaciter obligans ad ſui obſervationem, obliget etiam ad ſui cognitionem & conſiderationem. 4. Peccatum ignorantiæ (Vid. N. 214.) continuatur & multiplicatur, ſicut peccatum omiſſionis reſtitutionis debitæ.

Quæſt. III. *An quæ fiunt contra Legem ex ignorantia vincibili, ſunt peccata imputabilia?*

Reſp. 1. Actio vel omiſſio omnis contra Legem poſita ex ignorantia vincibili, etiam non affectata, vel cum ea, eſt peccatum imputabile, etiam ſecundum malitiam ignoratam, etiamſi putetur bona, ac proinde quælibet ignorantia vincibilis (Vid. N. 199. 202. 203.) non excuſat a peccato. *Ita omnes.* Prob. 1. ex Num. 15. *Si anima neſciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato ſuo; & deprecabitur pro ea Sacerdos, quod inſcia peccaverit coram Domino: impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi.* Certa quæ non ſunt peccata imputabilia, non indigent expiatione & venia, nec ſunt ſimpliciter peccata coram Deo. Et ex Luc. 12. ſervus ignorans voluntatem domini ſui, & faciens digna plagis, *vapulabit.* Et ex Act. 3. *Fratres, ſcio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri.* Et 1. ad Cor. 2. *Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Ubi mors Chriſto a Judæis ex ignorantia illata eſſe dicitur: & tamen illis ad graviſſimum peccatum imputata eſt, ut patet ex excidio urbis, & everſione ac reprobatione totius gentis. Item ex Luc. 23. *Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.* Certe ubi eſt locus ignoſcendi, ibi eſt peccatum imputabile. 2. Ex SS. Patribus, & ſpeciatim Hieron. & Auguſt. qui hanc veritatem ut fidei dogma contra Pelagianos propugnarunt; & S. Auguſt. epiſt. 154. ſic ait: *Si quis bonum putaverit eſſe, quod malum eſt, & fecerit hoc putando, utique peccat: & ea ſunt omnia peccata ignorantiæ, quando quiſque bene fieri putat quod male fit.* 3. Ex can. 16. diſt. 37. & c. 2. de ſortil. 4. Quia ea, quæ cum vel ex ignorantia vincibili fiunt contra præceptum, ſunt ſufficienter libera ac voluntaria ſaltem indirecte & in cauſſa, nempe in voluntaria negligentia addiſcendi, & ſic merito ad culpam imputantur voluntati, quæ potuit & debuit præceptum cognoſcere & ſervare; tunc enim nullam habet juſtam excuſationem. Nam culpabilis negligentia diſcendi quæ cognoſci debent, non poteſt eſſe juſta excuſatio, cum ſit culpa; & qui vult cauſſam, vult conſequenter effectum, qui ex ea neceſſario ſequitur, & quem ſcit vel ſcire poteſt ex ea ſecuturum. Immo quæ contra legem fiunt, ex, vel cum ignorantia vincibili etiam non affectata, ſunt moraliter & æquivalenter voluntaria in ſe, etiam quoad malitiam moralem in ordine ad veram & gravem, quamvis non tantam, imputabilitatem; quatenus qui culpabiliter ignorat, proinde ſe habet in æſtimatione prudenti in ordine ad veram & gravem, etſi non tantam, imputabilitatem, ac ſi actu ſciret. 5. Si ignorantia vincibilis excuſaret a peccato, melior eſſet conditio negligentis addiſcere ea quæ poteſt & tenetur ſcire, quam adhibentis debitam ad ea diſcenda diligentiam, quod eſt abſurdum.

Obſ. 1. Ignorantia præcepti eſt vincibilis, cum venit in mentem dubitatio de illo, vel aliquid, quo poſſit homo excitari ad inquirendam talis præcepti cognitionem, & omiſit inquirere: nam tunc debuit & potuit illud cognoſcere inquirendo. (Vid. N. 207.)

2. Ut quis ſit reus mortalis culpæ, non requiritur maxima negligentia, ſed ſufficit ſi omittatur diligentia moralis pro rei qualitate & gravitate neceſſaria. *Ita omnes teſte Suarez.* Quia tunc culpa mortalis ei merito imputatur, cum potuerit & debuerit vitare id quod eſt graviter malum.

3. Quoties ex vel cum ignorantia vincibili actio, vel omiſſio mala deliberate ponitur, toties fit novum peccatum diſtinctum numero a priori ignorantia & negligentia diſcendi. Quia tunc libere fit denuo aliquid malum, cujus malitia imputatur voluntati ad culpam, cum illam potuerit ac debuerit cognoſcere & vitare, & voluntas perſeveret velle ſaltem interpretative ignorantiam. Hinc homo ignorans ea, quæ neceſſaria ſunt ad Judicis munus recte obeundum, peccat graviter contra juſtitiam tunc ſuſcipiendo tale munus; & poſtea toties peccat actu mortaliter, quoties fert ſententiam injuſtam. Nam libere fert ſententiam injuſtam, quamvis putans eſſe juſtam, & ejus injuſtitiam potuit & debuit cognoſcere, & ſic ea ipſi merito imputatur: immo cognoſcit ſaltem confuſe ex ſua imperitia ſecuturas multas ſententias injuſtas, & ob eam adire periculum eas ferendi, aut ſaltem poteſt ac debet id cognoſcere & conſiderare, & non judicare, ne ſe exponat periculo faciendi injuriam. Idem dic de Advocato, Medico, Superiore, Confeſſario, Opifice &c.

Obj. Malitia actus ignorati non fuit volita, cum non fuerit cognita. *Reſp.* Fuit volita ſaltem indirecte in negligentia diſcendi, & interpretative, quatenus libere factus eſt actus malus, cujus malitia potuit & debuit cognoſci ut vitaretur, quod ſufficit ut imputetur voluntati ad culpam. Præterea malitia actus cognoſcitur ſaltem confuſe ab ignorante. Nam hoc ipſo quod ſcit ſe ignorare cognoſcit multa peccata ex ſua ignorantia ſecutura, & ſe exponere periculo peccandi, cum ſit ineptus ad cognoſcendum quid ſit illicitum vel licitum; idque identidem conſiderat, vel ſaltem conſiderare poteſt ac debet. Quare non depeliendo ignorantiam, vult ſaltem indirecte & interpretative omnia iſta peccata confuſe cognita, ut ex illa ſecutura.

Dices. Negligentia addiſcendi non fuit poſitive volita. *Reſp.* Fuit volita ſaltem interpretative, nam potuit & debuit vitari; unde merito imputatur voluntati, quod illam non vitaverit, adhibendo diligentiam debitam poſſibilem ad diſcendum ea,

quæ homo ſcire tenetur. Ignorantia autem vincibilis eſt voluntaria & culpabilis in negligentia diſcendi: nam propter illam negligentiam merito imputatur voluntati.

Reſp. 2. Peccata ex ignorantia qualibet vincibili, vel cum ea admiſſa, ejuſdem ſunt ſpeciei (1) cum peccatis ſcienter admiſſis circa idem objectum. *Eſt communis ſententia*. Quia 1. Ignorantia & negligentia, & peccatum quod ex illa fit, adverſantur eidem præcepto & virtuti. Nam quodlibet præceptum cognitionem & diligentiam in ſua materia ex ſuo motivo injungit, cum utraque per ſe ſit neceſſaria ad illud obſervandum. 2. Actus ſumit malitiam ſpecificam ex objecto. Ergo actus ignoranter, & actus ſcienter factus, ſi ſint circa idem objectum malum, ſumunt ab eo eamdem malitiam ſpecificam.

Hinc qui ex ignorantia vel inconſideratione vincibili juris aut facti facit contractum injuſtum, peccat peccato injuſtitiæ; ſi omittat Sacrum præceptum, peccat contra religionem &c.

Quæſt. IV. *Quænam ignorantia minuit vel auget peccatum?* (Vid. N. 202. 206.)

Reſp. 1. Ignorantia vincibilis non affectata minuit malitiam peccati. *Eſt communis ſententia*. Prob. 1. ex Luc. 12. *Ille ſervus qui cognovit voluntatem domini ſui & non fecit ſecundum voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis*, hoc eſt minus punietur, Ex Luc. 23. *Pater dimitte illis: non enim ſciunt quid faciunt*.

2. Quia talis ignorantia minuit voluntarium; nam impedit ne mens peccatum in ſe apprehendat, & illud in ſe voluntas velit: & ſic facit ut peccans minus afficiatur ad malum.

Quando tamen negligentia diſcendi gravis eſt, ignorantia nunquam eo uſque minuit peccatum, ut ex mortali fiat veniale, quia non tollit ſufficiens voluntarium ad mortale. Enimvero Judæi qui ex ignorantia Chriſtum (Vid. N. 280.) crucifixerunt, & Apoſtolos perſecuti ſunt, profecto peccarunt mortaliter. Hinc S. Auguſt. lib. de grat. & lib. arb. c. 3. ait: *Sed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt: ſed eorum qui tamquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat ... ſed fortaſſe ut minus ardeat.*

Reſp. 2. Ignorantia affectata auget malitiam peccati. *Ita communiter cum S. Th. 1. 2. q. 76. art. 4.* Nam illud auget malitiam peccati, quod reddit illud magis voluntarium. At ignorantia affectata hoc præſtat: quia per illam directe & expreſſe volitum eſt periculum peccandi, nempe ipſa ignorantia, ex affectu liberius peccandi. Immo expreſſe volitum eſt quodvis peccatum ex ignorantia ſequi natum; nam per illam homo vult ignorare, ut liberius peccet. Et aliunde peccatum ſufficienter cognitum eſt ſaltem confuſe, nempe in ejus periculo directe volito. Hinc homo ob talem ignorantiam ut peccatum aggravantem arguitur Pſal. 33. *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Præterea talis ignorantia in ordine ad imputabilitatem in æſtimatione prudenti æquivalet certæ ſcientiæ.

Quæſt. V. *An ignorantia invincibilis cujuſvis Legis etiam naturalis, excuſat a peccato formali ſeu imputabili?*

Reſp. Affirm. (Vid. N. 199. 202.) Conſtat 1. ex S. Auguſt. lib. 3. de lib. arb. c. 19. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras*. Hinc paullo poſt docet ea, quæ male fiunt ex tali ignorantia juris naturalis, non eſſe niſi improprie & metaphorice peccata; ſicut lingua græca vel latina non dicitur niſi improprie lingua. 2. Ex S. Th. 1. 2. q. 76. art. 3. *Si ſit ignorantia, quæ omnino ſit involuntaria, ſive quia eſt invincibilis, ſive quia eſt ejus quod quis ſcire non tenetur, talis ignorantia omnino excuſat a peccato*. 3. Alexander VIII. damnavit hanc propoſitionem: *Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali*. 4. Quia omne peccatum imputabile ut peccatum, eſt eſſentialiter voluntarium ut peccatum ſeu in ratione peccati, ita ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium; ut docet S. Auguſt. Nam quod non eſt voluntarium, non poteſt imputari voluntati, cum nullatenus ſit a voluntate. At actus ex ignorantia invincibili factus contra Legem, nullatenus eſt voluntarius prout oppoſitus Legi, & ut peccatum; cum ejus malitia non cognoſcatur, nec cognoſci potuerit, vel in ſe vel in ejus periculo: voluntarium enim eſt id quod eſt a voluntate cum cognitione vel actuali, vel virtuali & interpretativa. 5. Quia alioquin homo teneretur ad impoſſibile, & damnari poſſet, quod non ſervaverit præceptum, quod omnino non potuit ſervare, cum illud non potuerit cognoſcere, nec proinde velle ſervare.

Obj. 1. Ignorantia juris naturalis fuit voluntaria in cauſſa ſua, nempe in peccato originali, & voluntate (Vid. N. 128. 199.) Adami. *Reſp.* 1. Alexander VIII. damnavit hanc propoſitionem: *In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum mortale & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in cauſſa ſua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis*. 2. Cum ad omne peccatum requiratur voluntarietas & libertas, ad omne peccatum perſonale requiritur voluntarietas & libertas perſonalis. 3. Alioqui ea, quæ male fiunt in phreneſi, & amentia, imputarentur ad culpam, cum utraque ſit effectus peccati originalis, ſicut ignorantia.

Obj. 2. Ex reg. jur. *Ignorantia facti, non juris excuſat*. *Reſp.* Hoc intelligi debet quoad præſumptionem fori externi, in quo non præſumitur quis ignoraſſe inculpabiliter, quod debuit ſcire: non autem quoad forum internum.

Obj. 3. Conc. Palæſtinum damnavit hanc propoſitionem Pelagii: *Oblivionem & ignorantiam non ſubjacere peccato; quoniam non ſecundum voluntatem, ſed ſecundum neceſſitatem eveniunt*. *Reſp.* Ibi agitur de oblivione & ignorantia vincibili, ſed quæ non eſſet affectata, & directe procurata. Nam Pelagius docebat omnem ignorantiam, quæ non eſſet affectata, ſeu directe volita, vacare culpa, quia ex neceſſitate ſeu ex conditione naturæ, & innata infirmitate evenit: quod falſum eſt: nam ignorantia non affectata, nec directe volita, ſed quæ adhibita mor-

(1) *Loquendo de operabilibus, non de credibilibus. Vid. N.* 212.

morali diligentia vinci poteſt & debet, culpabilis eſt, cum ſit indirecte, ideoque ſufficienter voluntaria in negligentia addiſcendi. Et quamvis non oriatur a voluntate eam procurante, ſed ex neceſſitate; tamen ejus perſeverantia volita eſt indirecte in omiſſione voluntaria diſcendi; nec hæc ignorantia tunc neceſſario manet niſi neceſſitate conſequente.

Obj. 4. S. Auguſt. variis locis. *Reſp.* in iis locis qui objici ſolent, loquitur de ignorantia vincibili, ſaltem cum ordinariis gratiæ auxiliis, & quæ oratione ac diligentia morali expelli poteſt. Similiter explicabis textus, qui ex S. Hieron. & aliis Patribus objici poſſunt.

Ex dictis collige (Vid. N. 94.), non excuſari in actu niſi malitiam invincibiliter ignoratam, non autem quæ fuit cognita, vel vincibiliter ſolum ignorata. Hinc occidens hominem quem invincibiliter ignorat eſſe Clericum, reus eſt homicidii, non ſacrilegii.

Nota. Moralis malitia actus voluntatis duplex eſt (Vid. N. 290.), nempe materialis, & formalis. Malitia materialis conſiſtit in difformitate ac diſconvenientia actus cum natura rationali, & Lege divina. Formalis eſt materialis malitiæ imputabilitas ad vituperium, & pœnam. Quod ſi actus diſconveniens naturæ rationali, & Legi, fiat libere & cum cognitione, vel ſaltem cum ignorantia aut inadvertentia culpabili malitiæ, hoc ipſo malitia actus interni imputabilis eſt ad vituperium & pœnam; & ſic actus eſt complete ac ſimpliciter moralis. Si autem non ſic fiat; malitia materialis non poteſt imputari ad vituperium & pœnam, & ſic actus non eſt niſi inchoate & ſecundum quid moralis. Nam actus malus adæquate moralis, eſt actus diſconveniens naturæ rationali & Legi, imputabilis ad vituperium & pœnam. Porro præter utramque actus interni malitiam eſt etiam malitia objectiva, quæ eſt ſpecialis difformitas ac diſconvenientia, quam habet objectum cum natura rationali, & Lege divina.

Quæſt. VI. *An datur ignorantia invincibilis juris naturalis?*

Reſp. 1. Non datur neque circa prima principia morum: quippe quæ ſunt per ſe nota, & cuilibet rationis compoti per ſe obvia: qualia ſunt iſta: *Bonum eſt faciendum: malum fugiendum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; Deus eſt colendus & amandus &c.* Neque etiam circa præcepta, quæ vel per ſe nota ſunt, vel (*) facile ex per ſe notis colliguntur, cujuſmodi ſunt præcepta Decalogi, ac ſimilia: tum quia & facili diligentia cognoſci poſſunt; & natura ipſa ac conſcientia, inquit Suarez, ita pulſat in actibus eorum; ut non permittat ea inculpabiliter ignorari: Tum quia Apoſtolus, ad Roman. 1. & 2. ait, gentiles contra iſta peccantes eſſe dignos morte, & inexcuſabiles, & perituros, habereque opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis.

Reſp. 2. Datur in aliquibus ignorantia invincibilis circa quædam præcepta particularia juris naturalis valde abſtruſa, & remota a principiis. *Eſt communis ſententia*. Prob. 1. Experientia. Nam Theologi etiam ſanctiſſimi, & doctiſſimi, veritatiſque ſtudioſiſſimi, paſſim in re ad jus naturale pertinente inter ſe diſſident, alii affirmando, alii negando aliquid eſſe contra jus naturale, quorum proinde aliqui errant: cum ex duabus opinionibus contradictoriis unam eſſe falſam neceſſe ſit. At hi non errant niſi invincibiliter, cum orationem, diligentiam debitam, & alia media ad aſſequendam veritatem neceſſaria adhibuerint. 2. S. Thomas, & S. Bonaventura de multis ad Legem naturalem pertinentibus inter ſe diſſident. Ergo alteruter erravit in materia Legis naturalis; & tamen neuter ullam opinionem ante mortem retractavit. Ergo ſi non datur ignorantia invincibilis Legis naturalis in aliquibus, alteruter in gravi peccato mortuus eſt, cum ſit gravis culpa docere culpabiliter errorem circa præcepta divina; ſicque damnatus eſt. 3. Quia cum aliqua præcepta ſint valde abſtruſa, & remota a primis principiis, a quibus ſine longo ac difficili diſcurſu deduci nequeunt, facile ignorari poſſunt invincibiliter; præſertim a rudioribus, & hominibus tardioris ingenii, qui non ſunt moraliter capaces longioris diſcurſus, & quibus etiam ſine illorum culpa poſſunt deeſſe occaſiones & opportunitates ad comparandam notitiam veritatis. 4. Quia inter varios articulos hic ordine tertius, teſte P. de la Croix, confixus eſt Romæ, an. 1685. die 8. Aug. *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris naturæ in ullo homine, dum hic & nunc contra jus naturæ agit.*

Nota. Fallitur Lacroixius ſcribens Romæ anno 1685. ſupra relatam propoſitionem fuiſſe proſcriptam. Prohibitus fuit libellus anonymus plures continens theſes, in quo etiam propoſitio illa reperitur; ſed quis inde inferat fuiſſe propoſitionem damnatam, quam deinceps tot graviſſimi Theologi propugnaverunt? Nullam enim eſſe admittendam juris naturæ ignorantiam invincibilem docuere Marius Diana, Noriſius, Palancus, Ginnet; ac alii bene multi Auctores Catholici etiam hac noſtra ætate tuentur.

Quæſt. VII. *Quid dicendum de inadvertentia, inconſideratione, & oblivione?*

Nota. Inadvertentia eſt privatio actualis attentionis. Inconſideratio eſt privatio debitæ inſpectionis. Oblivio eſt privatio recordationis rei alias notæ. Unde differunt ab ignorantia habituali, quæ eſt privatio ſcientiæ habitualis. Poſſunt tamen comprehendi ſub nomine communi ignorantiæ actualis, quatenus ſunt privatio debitæ cognitionis actualis.

Reſp. Illæ eodem modo ſe habent ad peccatum, quo ipſa ignorantia habitualis; ita ut harum quælibet vincibilis, ſit peccatum ſecundum ſe; & actio vel omiſſio mala, quæ ex illa ſequitur, deputetur ad culpam; ſecus, ſi invincibilis ſit. Quia ad voluntarium & involuntarium ſe habent inadvertentia, inconſideratio, & oblivio perinde ac ignorantia habitualis. Nam ſicut cognitio habitualis non dirigit immediate actum voluntatis, ſed ſolum mediante cognitione actuali proponente objecta: Ita nec quidquam facit ignorantia habitualis, niſi ratione ignorantiæ actualis, ſeu privationis cognitionis actualis.

Quare inadvertentia & inconſideratio vincibilis, quæ ſcilicet potuit & debuit vitari, eſt peccatum. Nam homo tenetur conſiderare & prudenter procedere in actibus ſuis, & quodlibet præceptum obligat ad adhibendam advertentiam ac conſideratio-

nem

(*) *Facile ſive immediate.*

Digitized by Google

nem, utpote neceſſariam ad ſui obſervationem. Et vero quæ ex illa fiunt contra Legem, ſunt peccata imputabilia: quia non tollit voluntarium indirectum & interpretativum, quippe ſunt voluntaria etiam ut peccata in ipſa inadvertentia ſeu inconſideratione, quam potuit, & debuit vitari. E contra ſi ſit invincibilis in homine habente cognitionem habitualem debitam, eſt prorſus inculpabilis, & excuſant a peccato ea quæ ex illa fiunt contra Legem; quia malitia actus tunc nullatenus, ne interpretative quidem, eſt voluntaria, nam ſine poteſtate cognoſcendi non poteſt eſſe volitio.

Porro inadvertentia ſeu inconſideratio culpabilis poteſt eſſe voluntaria. 1. In ſe ipſa, quando adeſt illa reflexio intellectus advertentis eſſe amplius conſiderandum, aut inquirendum, & voluntas vult agere ſine majore conſideratione. 2. In alio, nempe vel in actu poſitivo, quo quis vult aliud quod advertentiam impediat, v.g. ſequi paſſionem: vel in omiſſione diligentiæ, quæ poſſet & deberet adhiberi vel in aliquo defectu habituali non ignoto, v. gr. in nimia præcipitatione in agendo, in negligentia ordinaria in attendendo, in prava conſuetudine, quam quis emendare non curat.

CAPUT V.

De Concupiſcentia, & peccatis infirmitatis, malitiæ, & habitus.

Quæſt. I. *AN motus Concupiſcentiæ ſunt peccata?*

Reſp. 1. Inordinati concupiſcentiæ motus, ſi libera voluntate excitentur, ſunt peccata mortalia in materia gravi, & venialia in levi. Quia ſunt inordinati & plene voluntarii, ac liberi. Ergo nil illis deeſt ad culpam materiæ commenſuratam.

Reſp. 2. Inordinati concupiſcentiæ motus, quamvis a dæmone excitati, vel ſua ſponte neceſſario exurgentes, accedente aliqua advertentia imperfecta, & conſenſu voluntatis imperfecto, ſunt peccata venialia: quia homo non poteſt abſque culpa ullatenus, etiam imperfecte, admittere vel approbare quod ex ſe malum ac inordinatum eſt, & diſconvenit naturæ rationali. Non ſunt tamen mortalia, etiamſi ſint de re graviter illicita, propter imperfectionem actus. Accedente vero perfecta advertentia; ſi voluntas eos velit vel approbet, ſunt peccata mortalia, ex *Rom.* 1. Quia mortale eſt velle perfecte, & approbare quod graviter ex objecto inordinatum eſt, & dedecet naturam rationalem; hoc enim a Deo graviter prohibitum eſt.

Reſp. 3. Motus indeliberati concupiſcentiæ, rationem ac voluntatem prævenientes, licet graviter inordinati, non ſunt peccata imputabilia, nullo accedente voluntatis conſenſu, etiam interpretativo. Conſtat, 1. Ex Conc. Trid. ſeſſ. 5. cap. 5. docente concupiſcentiam non poſſe nocere non conſentientibus, quinimmo coronatum iri, qui legitime certaverit. 2. Ex his Baji propoſitionibus (Vid. N. 228.) damnatis a Pio V. & Gregorio XIII. 50. *Prava deſideria, quibus ratio non conſentit, & quæ homo invitus patitur, ſunt prohibita præcepto, non concupiſces.* 51. *Concupiſcentia ſive Lex membrorum, & prava ejus deſideria, quæ inviti ſentiunt homines, ſunt vera Legis inobedientia.* 3. Quia tales motus nullo modo ſunt voluntarii ac liberi, voluntate ac libertate perſonali requiſita ad demeritum perſonale; non enim poſſumus pro arbitrio voluntatis noſtræ illos non habere. (Vid. N. 220. uſq. ad 237.)

Nota. Idem dici debet de omnibus pravis cogitationibus, & aliis motibus internis graviter ex objecto malis. Nam ſi actus illi ſint penitus indeliberati ac involuntarii etiam in cauſſa, & a voluntate improbentur, nullatenus ſunt peccata, quia nullatenus ſunt voluntarii. Quod ſi ſint imperfecte deliberati ac voluntarii, ſunt peccata venialia ob imperfectionem actus: ſi vero plane deliberati ſint & approbentur a voluntate, ſunt peccata mortalia in materia gravi, quia ſunt plene voluntarii, & graviter mali.

Quæſt. II. *An paſſio ſeu motus vehemens concupiſcentiæ tollit peccatum, vel malitiam ejus minuit?*

Reſp. 1. Eſt peccatum obſequi paſſioni, etiam antecedenti, hoc eſt, quam voluntas non excitat ſeu imperat, quando non tollit uſum rationis, nec omnem deliberationem. Conſtat, 1. Ex Daniel. 13. *Concupiſcentia ſubvertit cor.* Et ad Rom. 7. *Paſſiones peccatorum operabantur in membris noſtris, ut fructificarent morti.* Et Ezech. 25. *Ne ſequaris concupiſcentiam cordis tui: Deus enim vindicans vindicabit.* Hinc illud Galat. 5. *Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis.* 2. Quia eſt quid inordinatum; & tunc eſt liberum, nam voluntas poteſt ei non obſequi. (Vid. N. 229. uſq. ad 235.)

Tamen paſſio illa antecedens minuit malitiam peccati. *Ita S. Th.* 1. 2. *q.* 77. *art.* 6. Quia minuit cognitionem, ac deliberationem requiſitam ad libertatem, ideoque libertatem. Nam facit ut objectum delectabile appareat magis conveniens, & ut intellectus magis conſideret rationem boni delectabilis, quam rationem illiciti, quæ voluntatem a conſenſu avertere poſſet.

Sed non ita malitiam minuit, ut ex mortali veniale faciat in motibus deliberatis, ut quando ex paſſione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad conſenſum deliberatum; quia tunc voluntas poteſt ſimpliciter non conſentire, & non obſequi paſſioni, cum habeat ſufficientem ad id deliberationem. Ita *S. Th. art.* 8.

Si vero talis paſſio tollat totaliter (Vid. N. 235. 236. 239.) uſum rationis, vel advertentiam omnem impediat, impedit peccatum; quia tunc id quod ex illa fit, non eſt liberum, nec voluntarium in ſe, neque in ſua cauſſa. Si tamen motus illi fuerint voluntarii in cauſſa, in qua prævideri potuerint, ut in ebrietate, tunc actus mali ex iis ſequentes imputantur ad culpam, cum ſint indirecte & interpretative voliti.

Reſp. 2. Paſſio conſequens (1), ſeu libere excitata, vel voluntaria in prava conſuetudine non retractata, non minuit, ſed potius auget peccatum, quod ex illa fit; quia non minuit, ſed auget voluntatem

(1) *Quod ſpectat* conſequentem *concupiſcentiam, Vid. N.* 238.

Digitized by Google

luntarium & intenſionem affectus. Ita *S. Th. art.* 6. inde inferens: *Et ſic verum eſt, quod quanto aliquit majori libidine vel concupiſcentia peccat, tanto magis peccat.*

Quæſt. III. *Quod & quale eſt peccatum infirmitatis & malitiæ?*

Reſp. 1. Peccatum ex infirmitate eſt illud, quod procedit ex paſſione antecedente, ſeu quæ non eſt volontaria in ſe, nec in cauſſa, puta in prava conſuetudine, efficaciter non retractata, nec tamen tollit libertatem. Peccatum ex malitia eſt illud, quod fit ex pura libertate, ſive quod neque ex ignorantia indirecte tantum volita, neque ex paſſione antecedente committitur, ſed ex mera electione voluntatis: & ſic nihil habet quo minuatur ejus malitia. Unde peccatum procedens ex ignorantia affectata (Vid. N. 220.), vel ex paſſione libere excitata, eſt etiam peccatum ex malitia, aut ei æquivalet, cum ejus prima radix ſit ſola prava voluntas, quæ paſſionem vel ignorantiam procurat, nec minuit libertatem.

Reſp. 2. Peccatum ex infirmitate ſeu paſſione ex ſuo genere gravius eſt, quam peccatum ex ignorantia non affectata. Quia talis ignorantia minuit liberum & voluntarium; at paſſio antecedens minuit quidem liberum, ſed auget voluntarium, nam auget voluntatis intenſionem ac conatum. Omnium vero, ceteris paribus, ex ſuo genere graviſſimum eſt peccatum ex malitia, quia omnium maxime voluntarium & liberum eſt.

Quæſt. IV. *An peccata commiſſa ex prava conſuetudine, quam quis emendare non curat, æquivalent peccatis malitiæ?*

Reſp. Affirm. (Vid. N. 240. uſq. ad 248.) Ita S. Th. 1. 2. q. 78. art. 2. ibi: *Manifeſtum eſt, quod quicumque peccat ex habitu, peccat ex certa malitia.* Quia peccans ex habitu, peccat ex majore inclinatione & intenſione voluntatis. Nam, ut ait S. Thom. habitus vertitur in naturam. Nec conſuetudo tollit deliberationem ſaltem citam, quæ ſicuti ad recte agendum, ita ad actu peccandum ſufficit, licet ſit imperceptibilis ob facultatem & promptitudinem agendi, ut patet in homine aſſueto ad amandum Deum, qui audito ejus nomine ſtatim prorumpit in amorem ex cita deliberatione, ut notat Suarez. Et quamvis peccaret ex minus perfecta deliberatione, hoc tamen non minuit ejus malitiam: quia defectus ille eſt ei voluntarius in cauſſa, nempe in conſuetudine non retractata efficaciter, & in negligentia illam tollendi. Quam ſtulte igitur aliqui conantur excuſare ſua peccata, eo quod ex pravo habitu oriantur, cum inde augeantur! Unde Concil. Later. III. c. 7. ait: *Tanto graviora ſunt crimina, quanto diutius animam infelicem tenueriat.*

Quæſt. V. *Ad quid tenetua implicatus conſuetudine peccandi mortaliter?*

Reſp. Tenetur ſub mortali illam efficaciter retractare & emendare. *Eſt communis ſententia.* Quia mala conſuetudo eſt occaſio proxima & periculum morale peccandi, immo & neceſſitas quædam moralis, in quam homo voluntarie ſe conjecit: *Dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas*, ait S. Auguſt. lib. 8. Conf. c. 5. Mala quippe conſuetudo vehementer pertrahit ad ſimiles actus malos. At quiſque ſub mortali tenetur vitare, & a ſe removere occaſionem proximam, ac morale periculum peccandi mortaliter, cum teneatur velle efficaciter vitare peccatum, alioqui cenſetur velle, ſaltem interpretative, peccatum. Immo talis toties actu peccat, quoties ad pravam illam conſuetudinem advertens, non proponit efficaciter illam corrigere. Nam tunc voluntarie retinet in ſe occaſionem proximam peccati, & vult ſaltem interpretative in morali periculo peccandi immorari, adeoque vult ipſum peccatum. Adde quod pravus habitus, quem non ſtatim curat evellere, neceſſitatem moralem peccandi augeat; & pariat cordis duritiam, obſtinationem, deſperationem, ac demum impœnitentiam finalem.

Hæc procedunt etiam de conſuetudine circa actus quoſdam malos externos, v. gr. blaſphemiam, juramentum falſum, licet abſque advertentia & animo blaſphemandi aut jurandi prolata. Nam ex communi ſententia, gravis eſt obligatio etiam ejuſmodi conſuetudinem tollendi, quia (ut ait Delugo) talia verba, etiam ſic prolata, habent gravem turpitudinem ac difformitatem objectivam, ob quam graviter diſconveniunt naturæ rationali, & ratione cujus homo tenetur ea non velle neque in ſe, neque in cauſſa: quippe exterius ſonant blaſphemiam, aut juramentum, & eum ſenſum generant apud audientes. Igitur ſicut illicitum eſt Deum blaſphemare, vel adducere in teſtem falſitatis, aut cum periculo falſitatis, & uſurpare verba, quæ exterius ſonant & ſignificant audientibus blaſphemiam vel perjurium; ita illicitum eſt velle in cauſſa ponere illos actus; & præcipitur deſtructio cauſſæ illorum, nempe conſuetudinis, quæ conſuetudo voluntarie permiſſa; eſt grave peccatum. Non velle autem efficaciter illam emendare, eſt velle indirecte & ſaltem interpretative actus illos illicitos ex ea ortos. Adde quod iſta grave ſcandalum parere apta ſint.

Item motus alii ſubiti graviter inordinati, qui ex prava conſuetudine quaſi inadvertenter accidunt, non excuſantur a mortali, quamdiu non adhibetur diligentia & conatus ut præcaveantur, & conſuetudo corrigatur. Quia ſi non in ſe, certe in cauſſa, nempe in mala conſuetudine non retractata, vel negligentia, ſufficienter noti & voluntarii ſunt.

CAPUT VI.

De Peccatis mere internis, quæ ſcilicet conſiſtunt in ſolis actibus internis, abſque ullo opere & ſigno externo.

NOta. Actus voluntatis generatim dividitur (V. N. 99.) in proſecutivum, & adverſativum. Proſecutivus circa objectum illicitum triplex eſt: Primus eſt volitio efficax objecti, qua voluntas vult adhibere media, quæ ſunt in ejus poteſtate ad illud objectum aſſequendum, ſeu opus volitum exequendum. Secundus eſt deſiderium, ſed inefficax. Tertius eſt ſimplex delectatio, ſeu mera complacentia de objecto ſeu opere apprehenſo, abſque propoſito exequendi & deſiderio aſſequendi, quæ eſt ſimplex quidam voluntatis affectus, quo res apprehenſa tamquam jucunda placet, & grata atque accepta habetur.

Quæſt. I. *An & quale peccatum eſt deſiderium operis ſeu objecti mali?*

Reſp. Quodlibet deſiderium rei vel actionis malæ, etiam inefficax, illicitum eſt, utpote prohibitum præ-

præcepto, *Non concupiſces*: juxta ſenſum Eccleſiæ; & habet malitiam mortalem vel venialem, ac eamdem ſpeciem, quam habet res vel actio in quam fertur. *Ita omnes*. Conſtat ex Pſ. 15. *Abominatio Domini cogitationes malæ*. Ex Pſ. 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*. Et Oſee 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*. Quod indefinite ac generatim dictum intelligi debet de omni affectu etiam inefficaci, cum hic etiam tendat in objectum ſuum. Quia turpe ac inhoneſtum eſt velle & deſiderare quovis modo aliquid turpe ac illicitum. Item omnis affectus proſecutivus circa aliquid graviter malum, graviter diſconvenit naturæ rationali, & Legi divinæ prohibenti tale objectum; ſumitque malitiam ac ſpeciem ab objecto malo, ratione cujus opponitur rectæ rationi & Legi: objectum autem voluntatis eſt id omne, in quod ipſa fertur. Et vero ad mortale non requiritur conſenſus efficax in opus: alioquin approbans crimen alterius, ſine voluntate illud patrandi, non peccaret mortaliter, contra illud ad Rom. 1. *Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*.

Hinc deſiderium licet inefficax occidendi, fornicandi &c. eſt peccatum mortale injuſtitiæ, Luxuriæ &c. Deſiderium vero leviter nocendi proximo, eſt veniale. Nam omnis actus internus ſumit malitiam & ſpeciem ab actu externo tamquam objecto. (Vid. N. 282. 382.)

Quæſt. II. *an actus externus auget malitiam actus interni* (1)?

Reſp. 1. Actus externus per ſe non auget bonitatem vel malitiam formalem ſeu imputabilem volitionis efficacis, quia ſcilicet fit id omne quod eſt in poteſtate voluntatis. *Eſt communis ſententia*. Prob. 1. Ex Geneſ. c. 22. *Quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi &c.* Et Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*. Ubi voluntas ſola pro facto reputatur. 2. Ex S. Aug. in Pſ. 57. *Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat*. Et lib. 1. de lib. arb. c. 3. *Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo ſit id eum cupere, & ſi poteſtas detur facturum eſſe: non minus reus eſt, quam ſi in ipſo facto deprehenderetur*. 3. Quia actus externus non habet ullam imputabilitatem ad meritum & demeritum ſibi propriam, & diſtinctam ab imputabilitate actus interni: nam non habet libertatem nec rationem voluntarii diſtinctam a libertate actus interni, a quo imperatur, cum immediate procedat a potentia neceſſaria, & non ſit liber, niſi quia imperatur ab actu interno. 4. Quia cum actus internus efficax eſt, ſi actus externus non ponitur, ideo non ponitur quia deeſt poteſtas illum ponendi, ac proinde quod tunc non ponatur actus externus, eſt omnino involuntarium. At quod eſt prorſus involuntarium, non minuit imputabilitatem ſive ad laudem & præmium, ſive ad vituperium & pœnam, ut docet S. Th. 1. 2. q. 20. art. 4. & per ſe patet.

Nihilominus actus externus plura affert commoda, ſi bonus eſt: nam parit ædificationem, & quandoque etiam gratiam confert, ut Sacramentum & martyrium. Si vero malus eſt, plura affert incommoda; nam parit ſcandalum, infamiam, obligationem reſtituendi, & ſubjicit pœnis humanis ac cenſuris.

Reſp. 2. Actus externus ſæpiſſime auget per accidens, ſeu occaſionaliter bonitatem vel malitiam actus interni, a quo imperatur: quia ſæpiſſime eſt occaſio, cur augeatur bonitas aut malitia actus interni, vel multiplicetur actus internus; aut diutius duret. Nam actus internus in executione intenditur propter arduitatem aut delectationem ortam ex actu externo; vel continuatur diutius propter longiorem temporis moram neceſſariam ad perficiendum opus externum, vel ob utramque cauſſam ſæpius iteratur. Hinc S. Aug. l. 13. de Trin. c. 5. ait: *Mala voluntate vel ſola quiſque miſer efficitur, ſed miſerior poteſtate, qua deſiderium malæ voluntatis impletur*.

Quæſt. III. *An deſiderium conditionatum, ſeu conſenſus conditionatus in opus malum, vel delectationem illius, eſt peccatum, & quale?*

Reſp. 1. Deſiderium conditionatum rei vetitæ, per ſe loquendo, non eſt mortale, ſi conditio appoſita aufert totam, vel ſaltem gravem operis malitiam. *Eſt communis ſententia*. Quia talis affectus non eſt graviter inordinatus, neque ſecundum ſe, neque ex objecto, a quo per conditionem gravis malitia vere excluditur. Non eſt autem per ſe peccatum deſiderare præciſe objectum, a quo vere ſublata eſt malitia.

Si tamen, ut ſæpe fit, inducat periculum probabile conſenſus abſoluti, erit mortale ratione talis periculi. Quia mortale eſt ſe exponere periculo probabili peccandi mortaliter: nam eſt velle interpretative mortale peccatum. Immo ſecluſo tali periculo, ejuſmodi deſideria raro vacant culpa ſaltem veniali, ratione inutilitatis, otioſitatis, aut alicujus inordinati affectus.

Quod ſi conditio non aufert malitiam, tale deſiderium vel delectatio in re gravi eſt culpa mortalis, in levi venialis. Quia talis affectus tendit in objectum malum, & quidem abſolute, cum appoſita conditio non vere tollat malitiam ab objecto, etiam ut repræſentato; & ſic malitia objecti in actum voluntatis tota transfunditur. Sive tunc eſt affectus admittendi malum, vel delectatio de illo, remanente tota objecti malitia.

Conditio autem aufert malitiam mortalem objecti, quando vel reipſa ſubeſt, vel poſſibilis eſt, &, ea poſita, res ſeu actio non eſt amplius mala ſaltem graviter, ut contingit. 1. In iis quæ ſolo jure poſitivo vetita ſunt. Hinc non peccat mortaliter, qui dicit: Vellem comedere, ſeu comederem carnes die Veneris, ſi Eccleſia non vetuiſſet: vel optarem ne eſſet hodie prohibitus uſus carnium, ut illis veſci poſſem. 2. In prohibitis quidem jure naturali, ſed licitis tamen in aliqua circumſtantia, ſi hæc pro conditione apponatur, v. g. Si eſſem judex, hunc homicidam morte mulctarem &c. Recte tamen monent ejuſmodi deſideria eſſe periculoſa & vitanda, atque (ut ait Cajet.) fatuas ac diabolicas tentationes. Et revera ſunt plerumque occaſio peccati, præſertim in materia periculoſa, ut ex multorum lapſu conſtat, ſi dicas; Vellem uxorem ducere, ſi non eſſem Sacerdos.

Ar

(1) *Vid. Tract.* Act. Human. c. 3. *art.* 7. *&* *N.* 384. *uſq. ad* 390.

At malitiam non tollit conditio, quando ea appoſita adhuc manet objectum graviter inordinatum, ut ſi dicas: Vellem fornicari, ſi non eſſet Infernus; Inimicum occiderem, ſi non eſſem Sacerdos. Unde peccas mortaliter perinde ac ſi non poneretur conditio. Item quando conditio per ſe impoſſibilis eſt, ut ſi ea quæ intrinſece mala ſunt, ponantur non eſſe vetita, ut ſi dicas: Vellem furari, ni eſſet peccatum, vel ni Deus prohiberet, nam eſt vere conſenſus in objectum malum, & ut tale cognitum. Immo hoc optare eſt gravis culpa: nam eſt velle ut id quod eſt per ſe malum, ſit licitum, nec a Deo prohibeatur; ac proinde ut ordo naturæ pervertatur, ut lex æterna immutetur, atque ut natura rationalis non ſapienter regatur a Deo: quod deſiderium eſt graviter inordinatum, & pejus eſt quam ſemel furari; nam pejus eſt furtum licere, quam ſemel committi.

Reſp. 2. Delectatio (1) appetitus ſenſitivi de objecto graviter malo, etiam ſub conditione, ſub qua eſt licitum, v. g. delectatio carnalis de copula cum femina, ſi eſſet uxor, eſt mortalis, quia appetitus ſenſitivus ſemper fertur in objectum ut eſt in ſe, & omni conditione deſtitutum: nam imaginatio, cujus apprehenſione movetur, quam ſola ſequitur, nullam conditionem apponere poteſt, nec præſcindere malitiam ab objecto. Immo juxta varios, quævis delectatio de objecto intrinſece malo perinde mala eſt, poſita quacumque conditione, ac foret illa ſublata: quia delectatio eſt affectus complacentiæ de objecto ut præſenti, qui unice pendet ex delectabili quod in objecto apprehenditur. Ergo ſi objectum ſit malum, delectatio erit mala. Conditio autem quævis appoſita nil operatur ad delectationem, nec tollit ejus malitiam, niſi tollat rationem quæ delectat, ſeu ipſam delectabilitatem.

Quæſt. IV. *Quænam prohibentur præcepto iſto:* Non concupiſces? (Vid. N. 378. 379.)

Reſp. Prohibentur tum quodvis deſiderium, & complacentia objecti ſeu actus mali, & conſenſus pravis concupiſcentiæ motibus; tum etiam deſiderium habendi quodvis bonum proximi, ſive uxorem, ſive ſervum, ſive fundum &c. juxta Deut. 5. *Non concupiſces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, & univerſa quæ illius ſunt*; ita ut ſit mortale, proximi bonum notabile expetere cum ejus damno, vel appetere proprium commodum aut lucrum cum damno gravi proximi: nam hoc graviter repugnat caritati, vetanti, ne alteri fieri velis quod tibi non vis fieri. Hinc (ut ait Catechiſmus Rom.) *Graviter peccant mercatores, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt; atque id ægre ferant, ut alii præter ipſos ſint, qui vendant aut emant, quo carius vendere, aut vilius emere poſſint. Item qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo aut emendo ipſi lucrentur. Medici item, qui morbos deſiderant, judices, advocati, procuratores, ſcribæ, qui cauſarum litiumque vim & copiam concupiſcunt &c.*

Quæſt. V *Quale peccatum eſt ſimplex delectatio moroſa ſeu deliberata rei illicitæ?*

Reſp. 1. Delectatio moroſa (2) ſeu deliberate admiſſa, de quolibet objecto vel opere mortaliter malo, eſt peccatum mortale, etiam ſecluſo omni deſiderio, propoſito, conatu & periculo illud efficiendi;

(1) *Duplex delectatio diſtinguenda circa objecta mala; una* abſoluta, *altera* mere conditionata. *Ex. ca. dum Eccleſiaſticus quiſpiam dicit: ſi myſtes non eſſem, connubium inirem cum illa puella, quæ omnium Charitum ſedes fortunata videtur: is dupliciter poteſt eſſe animo affectus: 1. vel dumtaxat cupit delectari de eo connubio, poſita conditione, quod illicitum non eſſet ob votum ſeu legem cælibatus; ceterum actualiter minime delectatur, eo quod reipſa nunc illicitum eſſe comperiat. 2. Vel potius optat quidem illicitum non eſſe tale connubium, interim tamen de eo, ſub iſta præciſione apprehenſo, delectatur actualiter. Jam juxta poſteriorem hypotheſim delectatio ſemper peccatum eſt, aut mortale aut veniale, pro varietate rei malæ, de qua cogitando quis delectatur; quia conſenſus præbetur delectationi præſenti, quæ mala eſt, utpote tendens in objectum nunc reapſe malum, ſuaque malitia minime exſpoliatum ob abſtractam illam apprehenſionem. Et de hujus generis delectatione procedit Auctoris reſponſio. Juxta hypotheſim vero priorem delectatio* per ſe *non eſt dicenda mala, niſi forte venialiter ob otioſitatem & vanitatem, vel ſolum* per accidens *poterit eſſe mortaliter mala, ob probabile periculum alterius abſolutæ delectationis. Ratio eſt, quia conſenſus non fertur niſi in delectationem mere conditionatam, quæ non eſt mala, quatenus ei præſtituitur tantummodo objectum, quod interveniente conditione fiat licitum. Et ideo, proprie loquendo, ob defectum hujus conditionis non adeſt in præſenti nec conſenſus, nec delectatio: ſed potius voluntas hominis ita comparati præſumitur refugere objectum, quod nunc eſt, & concipitur ſecundum ſe malum. Igitur, ubi de delectationibus, quæ conditionatæ dicuntur, ferendum eſt judicium, prius examinetur, ad quodnam genus illæ pertineant.*

(2) *Ex Angelico (1. 2. q. 74. art. 6.)* Delectatio dicitur moroſa, non ex mora temporis, ſed ex eo, quod ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit, tenens & volvens libenter, quæ ſtatim ut attigerunt animum, reſpui debuerunt, ut Auguſtinus dicit. *Poteſt igitur etiam citiſſime concipi, & nihilominus* moroſa *vocatur; quatenus ratio illam, poſtquam in animo enatam advertit, non coercet, aut propulſat, ſicuti deberet, ſed circa illam immoratur, & diſſimulanter agit. Tunc namque, ob hujuſmodi diſſimulationem & incuriam, ipſa ratio ponitur in mora (ſicuti in Jure actor, commodatarius, & quilibet alius non explens munus ſuum, quando poteſt debetque, juxta reg. 25. in 6.* mora ſua cuilibet eſt nociva), *id eſt, ſin minus expreſſus, tacitus ſaltem, & interpretativus rationis conſenſus in eamdem delectationem pravam arguitur. Hinc autem Seraphicus (in 2. ſent. diſt. 34. par. 2. dub. 2.) occaſionem captat explicandi duo hæc; nempe quomodo mora de veniali faciat mortale; & quanta mora temporis ad id requiratur.* Mora temporis, quantum eſt de ſe, non facit, ut quod prius erat veniale, fiat mortale, ſed ſolum occaſionaliter; videlicet quod inducit conſen-rum, vel interpretativum. Tunc autem i-

di; ſumitque ſpeciem & malitiam a tali objecto. *Eſt communis ſententia*. Et conſtat, 1. ex Prov. 2. *Qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis, quorum viæ perverſæ ſunt, & infames greſſus eorum*. Et Sap. 1. *Perverſæ cogitationes ſeparant a Deo*. 2. Ex S. Aug. l. 12. de Trin. c. 12. *Totus homo damnabitur, niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur*. 3. Naturæ rationali & legi divinæ diſconvenit ac repugnat, quod voluntas gratum, & acceptum habeat, id quod naturæ rationali diſſentaneum eſt, Deo diſplicet, & ab eo prohibetur. Ergo eſt peccatum grave vel leve, pro gravitate vel levitate malitiæ objecti. 4. Delectatio deliberata de objecto malo eſt effectus complacentiæ, & inclinatio appetitus in illud; nemo enim delectatur de eo, quod non amat. At omnis affectus in rem vel actionem mortaliter malam eſt mortalis, nam graviter naturæ rationali ac Legi divinæ adverſatur, & ſumit totam objecti (Vid. N. 282. 381.) malitiam, ex Oſee 9. *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea, quæ dilexerunt*. Ergo. 5. Ita S. Th. 1. 2. q. 74. art. 8. *Nullus delectatur*, inquit, *niſi in eo, quod eſt conforme appetitui ejus. Quod autem aliquis ex deliberatione eligat, quod affectus ſuus conformetur his, quæ ſecundum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. Unde talis conſenſus in delectationem peccati mortalis, eſt peccatum mortale*. Idque verum eſt, quamvis delectatio ſit propter bonum finem; quia finis (Vid. N. 310. 311. 312.) quantumvis bonus non tollit malitiam objecti (1).

Hinc mera complacentia de actu ſeu objecto mortali contra juſtitiam, v. g. de furto, vel homicidio a ſe aut ab alio patrato, eſt peccatum mortale contra juſtitiam, eſt tamen minus grave, quam ipſe conſenſus efficax in tale opus, ut docet S. Auguſt. loc. cit. Nam conſenſus efficax habet longe plus determinationis. Item mortale eſt contra caſtitatem, gaudere ſe amari amore libidinoſo ab alio, quamvis non ſic redamato. Delectatio vero de actu vel objecto veniali eſt venialis.

Non eſt tamen mortale, gaudere præciſe de objecto ex ſe non malo, ſed ſola Lege poſitiva vetito, quatenus non eſt de ſe malum, v. g. de cogitato eſu carnium die Veneris, non ut tali die poſito aut ponendo. Nam neque objectum illud de ſe illicitum eſt, neque ipſe actus delectationis mere internæ eſt prohibitus ab Eccleſia. Hæc tamen delectatio eſt venialis, quia includit affectum quemdam intemperantiæ, etiam deformiorem quam ſi alio tempore contingeret.

Nota. Deliberata triſtitia ſeu diſplicentia de opere bono eſt peccatum. Nam opponitur virtuti, cujus eſt actus; & naturæ rationali ac Legi divinæ diſconvenit odiſſe bonum, & amare malum ei oppoſitum, gaudere de malo, & dolere de bono ejus contrario.

Reſp. 2. Eſt mortale, gaudere de actu ex ſe mortali, ſed qui a culpa excuſatur ratione ignorantiæ invincibilis, vel defectu libertatis; ut de homicidio in ſomno patrato, de violatione jejunii ex ignorantia &c. *Ita Suarez, Azor, Sanchez, & alii*. Quia eſt declaratio voluntaria de objecto graviter illicito, cum talis actus ſit ex objecto mortalis. Nec delectatio excuſari poteſt: nam ideo actus non fuit culpabilis, quia non fuit voluntarius. Sed nunc voluntas libere eum approbat, & de eo gaudet ſine ignorantia; quod graviter diſconvenit naturæ rationali ac Legi. Quare hæc regula. *Talis eſt delectatio, quale ejus objectum*, intelligi debet, quando eadem cauſſa opus excuſans reperitur in delectatione.

Reſp. 3. Ex communi ſententia, delectatio deli-

be-

ſenſum verum, quando ex diuturnitate delectationis creſcit libido, adeo ut homo velit omnino in vitiorum delectatione perſiſtere, & morari. Tunc vero inducit conſenſum interpretativum, quando homo advertens periculum delectationis retentæ, negligit eam reprimere; hoc enim non eſt abſque contemptu ſalutis propriæ, pro eo quod diſcrimini ſe exponit. Quanta vero mora hoc faciat, in generali determinatur, quod tanta, in qua adeo creſcit delectatio, & libido, quod ſuperveniat conſenſus: quod aliquando eſt majoris, aliquando eſt minoris ſpatii, ſecundum diverſos ſtatus, & conditiones perſonarum. Unde hoc non determinat ſcientia, vel lectio, ſed potius conſcientia recta, & punctio.

(1) *Ex dictis igitur deprehenditur*, interiorem delectationem moroſam *de aliqua re prava duplicem eſſe poſſe: nempe* voluntatis efficacis, *quando ſimul jungitur cum propoſito perficiendi externum opus cogitatum, vel* complacentiæ ſimplicis, *quando ſejuncta eſt a tali propoſito. Utrovis autem modo ſpectatam peccatum eſſe* lethale, *quoties verſatur circa rem* graviter *malam* (*quidquid olim contra ſenſerint nonnulli, refutati ab Angelico q.* 25. de Veritate *art.* 4. *qui ſolius peccati venialis reatum in pura delectatione rei malæ agnoſcebant*) *invicte probant argumenta Auctoris, tum ab auctoritate, tum a ratione petita. Ex iiſdem pariter argumentis facile detegitur præceptum vetans ejuſmodi delectationes etiam a voluntate operis exequendi ſeparatas: nempe illud ipſum eſt, quo prohibetur nefarium opus, delectationis tempore mente apprehenſum; uti docet Angelicus* (*q.* 15. de Veritate *art.* 4. *ad* 9.) *ita ſcribens:* Conſenſus in delectationem ſi in nullo præcepto ſpeciali prohiberetur, ex hoc ipſo, quod fornicatio prohibetur, prohibentur omnia conſequentia, quæ ad idem genus pertinent. *Statuta theſis complectitur delectationes omnes ad quamlibet promiſcue materiam pertinentes, ut Seraphicus notat* (*in* 2. *ſent. diſt.* 24. *p.* 2. *dub.* 1.) In omnibus peccatis delectatio moroſa vigilanter, & ſtrenue vitanda. Tamen verbum Auguſtini præcipue videtur intelligi in peccato carnis, quod habet ex carnis incentivo delectationem magis ſibi conjunctam, & ad quam homo facilius incurvatur. *Neminem porro moveat dictum S. Jacobi* (*cap.* 1. *verſ.* 15.) peccatum, cum conſummatum fuerit, generat mortem. *Non enim ſignificat, eſſe mortalia ea tantum peccata, quæ exteriori opere complentur* (*ſecus cap.* 3. *&* 4. *non reprehendiſſet adeo graviter* zelum amarum, contentiones, quæ ſunt in cordibus, *&* duplices animo) *ſed innuit dumtaxat, externa peccata hominem tandem pertrahere ad gehennam; quatenus ubi homo prorupit in opus nefarium, non eſt contentus ſemel illud patraſſe; ſed audacior factus ipſum repetit, ſicque peccandi conſuetudinem contrahit, ob quam tandem ducitur ad æternam*

mor-

Digitized by Google

293

berata de ſolo (1) modo artificioſo patrandi malum, qui ex ſe malus non eſt, vel de aliqua ejus circumſtantia inſolita, ſed non mala, per ſe loquendo non eſt mortalis. Quia, 1. in parabola, Luc. 16. *Laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet.* 2. Ex ſenſu communi hominum, qui crimini non vertunt, quod quis delectetur de modo, quo ebrius tremule incedit; quo quis ex equo decidit; vel de induſtria, qua fur ſubtiliter crumenam emungit &c. & aliis non malis circumſtantiis actuum malorum, qui ſimul quoad ſubſtantiam diſplicent. 3. Objectum talis delectationis non eſt malum.

Poteſt tamen conſenſus in ejuſmodi delectationem eſſe culpa venialis, ratione otioſitatis, curioſitatis, aut ſimilis inordinationis; immo & mortalis, ratione ſcandali, vel periculi conſentiendi in delectationem de ipſo actu malo. Quod ſi circumſtantia vel modus eſſet malus, non liceret de eo delectari (2).

Quæſt. VI. *An licet gaudere de effectu bono ſecuto ex peccato?*

Reſp. Per ſe loquendo licet, non tamen prout eſt

---

mortem. *Itaque aliud eſt*, reddere hominem dignum morte, *& aliud*, ducere ad mortem. *Primum præſtant etiam ſolæ delectationes moroſæ, alterum ordinarie efficiunt externa peccata continuata.*

(1) Indicium autem, ex quo conjiciatur, quando quis delectatur de mero artificio, eloquentia, eruditione (*inquit perdoctus P. Cuniliatus Tract.* de Peccat. *c. 1. §. 7. n. 8.*) an vero de re mala artificio adnexa, illud eſſe poteſt: Si ſine alia honeſta, in quibus æqualis, & etiam major eloquentia, eruditio &c. reperitur: & nihilominus eligat legere, videre, audire artificium, eloquentiam &c. in turpibus, & malis; urgens motivum eſt prudenter conjectandi, quod delectetur de turpibus, & non de artificio ſolo in eis reperto.

(2) *Circa* delectationes moroſas *nonnulla ſunt adjicienda textui Auctoris, eaque animadverſione digna.* In primis *ex integra ſerie iſtius qu. 5. ſatis evidens ac certum, interiorem delectationem deliberatam de aliquo objecto malo eamdem moralem ſpeciem participare, quam habet ipſum objectum, circa quod verſatur, ita ſcilicet ut malitiam fornicationis, furti, homicidii induat, ſi de his concipiatur; & eamdem prorſus malitiam (quantum attinet ſimpliciter ad rationem peccati* mortalis, *aut* venialis) *præſeferat, quam habent ex proprio genere ipſa exteriora opera; etſi intra lineam mortalis, venialiſque peccati, minor videatur eſſe quantitas malitiæ in ſola delectatione ſimplicis complacentiæ, quam vel in ipſo opere conſummato, vel in alia delectatione efficacis voluntatis. Sed cum exteriora objecta delectationum internarum multis, variiſque circumſtantiis, interdum etiam ſpeciem peccatorum tranſmutantibus, affici poſſint, utrum ſimplex delectatio interior ab iiſdem quoque circumſtantiis ſpeciem moralem ſumat, eſto qui ſic delectatur, ipſas per mentis præciſionem minime in objecto interiori attendat, non eſt apud DD. undequaque exploratum. Ex. gr. an delectatio, reſpiciens actum venereum conſummatum circa mulierem aliquam, nedum fornicationis, ſed etiam inceſtus, adulterii, ſacrilegii ſpeciales malitias complectatur, ſi ea mulier, ſit conſanguinea, conjugata, ac per votum ſollemne Deo ſacrata. Et hæc ipſa inquiſitio relativa ad* objectum *delectationis poteſt fieri etiam de* ſubjecto *ejuſdem delectationis: ex. ca. ſi Sacerdotem, aut Religioſum invadat nefaria delectatio de libidinoſis oſculis, aut tactibus alicujus puellulæ, num talis delectatio contineat duplicem ſpecie diverſam malitiam, & incontinentiæ, & ſacrilegii. In iſto poſteriore caſu quin ita ſit, nullum dubium apud cultores ſanæ doctrinæ moralis; ecquis enim prudens a ſacrilegii noxa excuſabit Clericum, aut Monachum hanc ob cauſſam, quia in ſavenda delectatione venerea ſe exſpoliavit ſacra dignitate per mentis abſtractionem? In priori quoque caſu affirmat potior TT. pars duce D. Antonino; quoniam etſi ob mentalem illam præciſionem non videatur oblectare expreſſe muliere, quæ conſanguinea &c. attamen ſemel ac ex una parte eæ qualitates ſunt notæ, & ex alia eadem mulier nihilominus aſſumitur pro objecto delectationis: jam ſaltem implicite & interpretative mulier, ut talibus qualitatibus affecta, videtur eſſe objectum delectationis; maxime cum qualitates ejuſmodi ex ſe potius avocare deberent a delectatione. Tum quia ex Angelico (qu. 15.* de Veritate *ar. 4.)* Delectatio alicujus operationis, & ipſa operatio ad idem genus peccati reducuntur; ſicut & operatio virtutis, & delectatio de eadem ad eamdem virtutem reducuntur. *Si ergo operatio cum tali muliere triplex, aut quadruplex malitiæ genus complectitur ratione diverſarum circumſtantiarum, quæ juxta eumdem Angelicum (1. 2. qu. 88. art. 3.) ubi actibus accedunt, ſpeciem eorum moralem immutare valent; profecto & delectatio de hujuſmodi operatione totum illud malitiæ genus participabit. Hanc ſententiam tuetur etiam Auctor, c. ſeq. art. 4. q. 10.* Secundo loco, *ut de delectationibus moroſis verum, & adæquatum efformari poſſit judicium, præſertim in ordine ad Sacramentum Pœnitentiæ, rectiſſime obſervat Card. Gajet. (Summul. voce* Delectatio *(neceſſariam eſſe* ex duplici capite diſcretionem; ſcilicet ex parte conſenſus, & ex parte actus, de quo fuit delectatio, qui actus dicitur objectum delectationis. *Et ex parte quidem* actus *monet*, quatuor *diſcernere oportere.* 1. an delectatio ſit de opere cogitato, vel de ipſa cogitatione. 2. an delectatio ſit de ipſo opere malo cogitato, an de modo operandi concogitato. 3. diſcernendum inter cogitatum malum opus ſimpliciter & abſolute, vel relatum ad cogitantem; ſtat enim, quod opus ſit peccatum alicui, & alteri non. 4. diſcernendum inter objectum, & objectum: nam ſi opus cogitatum delectans eſt veniale, delectatio erit venialis; & ſi mortale, mortalis. *Ex parte vero* conſenſus, *cum ab ipſo delectationes denominentur moroſæ, ac vitioſæ (juxta Notam 1. ad præſent. q.) & ipſo ſecluſo non imputentur ad culpam, quantumvis diuturnæ, & vividæ fuerint (juxta Notam 2. ad ar. 1. c. 2. Tract.* de Act. Human.) *idcirco potiſſime inveſtigandum, num idem conſenſus adfuerit, nec ne. Si de* expreſſo *fiat ſermo, id facile dignoſcetur. Quoad* implicitum *autem, ſeu interpretativum, Angelicus (priori loc. cit.) iſtud ſuppeditat indicium,* Antequam ratio delectationem perpendat,

eſt a peccato : quia objectum talis gaudii non eſt malum, nec proinde ipſum gaudium. Sic Eccleſia gaudet de Redemptione per Chriſtum ſecuta ex peccato Adami : *O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem!*

Quæſt. VII. *An delectatio de ſola cogitatione ſeu cognitione rei graviter illicitæ eſt mortale?*

Reſp. Nego (1), modo abſit periculum conſenſus in objectum. Quia rei malæ cognitio, quæ eſt objectum talis delectationis non eſt ſecundum ſe mala ; & Deus Ipſe cognoſcit omnia mala & obſcœna. Immo hæc cognitio ſæpe eſt neceſſaria vel utilis Confeſſario aut Doctori. Delectatio autem ſpecificatur a ſuo objecto directo, & immediato. Quare ſi cognitio ſeu cogitatio ſit vana vel inutilis, delectatio de ea erit venialis. Si vero cognitio ſit utilis aut neceſſaria, delectatio de ea per ſe non erit culpa. S. Th. 1. 2. q. 74. ar. 8.

Hinc licet gaudere de ſcientia rei obſcœnæ ob bonum finem, puta ad fungendum officio Confeſſarii, Medici. At cognitio rei obſcœnæ ex affectu veniali, puta ex curioſitate, etiam abſente delectatione & periculo omni, eſt venialis; mortalis vero, ſi ſit ex affectu graviter inordinato, vel cum periculo gravi, aut referatur ad finem graviter malum.

C A-

dat, vel nocumentum ipſius, non habet interpretativum conſenſum, etiamſi non reſiſtat: Sed quando jam perpendit ratio de delectatione inſurgente, & de nocumento conſequente, utpote cum percipit homo ſe totaliter per hujuſmodi delectationem in peccatum inclinari, & in præceps ruere, niſi expreſſe reſiſtat, videtur conſentire. Et tunc peccatum ad rationem transfertur per actum ejus, quia agere, & non agere, cum quis agere debet, ad idem genus actus reducuntur, ſecundum quod peccatum omiſſionis ad peccatum actus reducitur. Poſtremo, *ſi vel de conſenſu quomodocumque exhibito, vel alia quavis conditione jam expoſita, exiſtat dubitatio: tunc Seraphici conſilium erit amplectendum, qui de præſenti, alteraque conſimili materia diſputans (in 2. ſent. diſt. 24. par. 2. dub. 1. & art. 1. qu.) hæc ſcribit:* Multa frequenter creduntur eſſe venialia, quæ mortalia ſunt, & difficillimum eſt in talibus diſcernere . . ſi cui hoc contingat, ſanum eſt conſilium, quod de ipſo ut de mortali pœniteat : in dubiis enim ſecurior via eligenda eſt : *Porro quæ huc uſque tum ab Auctore, tum a nobis prolata ſunt, ad delectationes referuntur, quatenus eis homo* aſſentitur *aliquo modo. Sed quid ſtatuendum, ſi caſus fingatur, in quo homo pravas apprehenſiones, aut delectationes in animo ſuo ſentiens & advertens, mere* negative *ſe habeat, iiſdem ſcilicet nec aſſentiendo, nec diſſentiendo? De hac diverſa quæſtione paulo infra (c. ſeq. ar. 4. q. 5.) fiet ſermo.*

(1) *Ut diſcrimen præſentis qu. a præced. q. 1. nitide percipias, hæc conſidera. Pravis animi delectationibus* duplex *præfigi poteſt objectum. Quandoque enim objectum eſt res ipſa inhoneſta, quæ apprehenditur, & apprehenſa delectationem in animo excitat: interdum vero objectum eſt ſola rei illicitæ apprehenſio ſeu notitia, quam habere oblectat, etſi diſplicet res ipſa apprehenſa. Delectationes habentes objectum prioris generis examinatæ fuerunt in 5. illa quæſtione; quæ autem circa poſterioris generis objectum verſantur, ad quæſtionem hanc pertinent, cujus tripartitam reſolutionem Auctor recte aſſignat. Docet videlicet 1. cogitationem de re mala, delectationem de tali cogitatione, conſenſum in eamdem delectationem,* per ſeſe *culpa vacare. 2. aliquando culpam præſeferre* venialem, *deficiente quavis* neceſſaria, *aut* utili *cauſſa, 3. quandoque complecti* mortalem *culpam, accedente* gravi, & probabili *periculo progrediendi ad delectationem noxiam de ipſa re inhoneſta. Audiatur Angelicus, qui claritatis cauſa indicatam gemini objecti diſtinctionem ita proponit* (*q.* 14. de Veritate *ar.* 4.) *differens exempli cauſſa de materia impudica.* Sciendum, quod ſicut ad exteriorem fornicationis actum ſequitur ſua delectatio ſenſibilis, ita ad actum cogitationis ſequitur ſua delectatio interior. Sed ad cogitationem duplex delectatio ſequitur: una quidem ex parte ipſius cogitationis, alia vero ex parte ipſius cogitati. Delectamur enim quandoque in cogitatione propter ipſam cogitationem, ex qua nobis acquiritur quædam cognitio in actu aliquorum, quamvis illa nobis diſpliceant; ſicut aliquis juſtus cogitat de peccatis, de eis diſputando & conferendo & in veritate illius cogitationis delectatur. Sed tunc propter ipſa cogitata delectatio ſequitur, quando ipſa res cogitata affectum movet, & allicit. *Tum de utriuſque generis delectatione hanc promit definitionem* (1. 2. *q.* 74. *ar.* 8.) Cogitatio ipſa de fornicatione non eſt peccatum mortale. Immo quandoque eſt veniale tantum; puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea. Quandoque autem ſine peccato omnino, puta cum aliquis utiliter cogitat de ea: *ut in exemplo mox allato. Accedit etiam Subtilis Doctor* (*in* 2. *ſent. diſt.* 42. *q.* 4.) *ſcribens*: Patet, quod in eadem cogitatione poteſt eſſe peccatum, non & eſſe. Quia quantumcumque cogitatio ſit delectabilis, cum tamen objectum non ſit delectabile, *hoc eſt quamdiu ex objecto non capitur delectatio*, non eſt peccatum : unde vir ſanctus poteſt delectari in cogitatione alicujus peccati, quod deteſtatur. Delectari tamen *in* cogitatione alicujus peccati, quatenus objectum ſit ſibi præſens, ut delectetur in illo ut in objecto, eſt peccatum... Et iſto modo ſancti viri deteſtantur cogitationes illicitas. *Porro autem, quamvis duæ delectationis ſpecies hactenus deſcriptæ & concipiantur, & ſint reipſa* diverſæ *inter ſeſe; haud raro tamen in unam ſenſim coaleſcunt in nonnullis hominibus. Sic ex. gr. ſæpe delectatio in Adoleſcentibus ſtudioſis, aut etiam in provectis Magiſtris, & Confeſſariis, quæ initio habebat pro objecto puram putamque rerum pravarum notitiam ob honeſtos, & laudabiles fines concupitam, paullatim deflexit ad res ipſas pravas; ac proinde tandem ingemiſcerent, ſe carne conſummatos, cum ſpiritu cœpiſſent. Hanc delectationum varietatem, viciſſitudinemque* in praxi *diſcernere non adeo facile, in lubricis præſertim materiis, ut prælaudatus Angelicus notavit (priori loc. cit.)* Hæ duæ cogitationes, *ſeu* delectationes in quibuſdam actibus manifeſte differunt, & aperte diſtinguuntur : ſed earum diſtinctio in cognitione de peccatis carnis magis latet : eoquod propter corruptionem concupiſcibilis ad cogitationem talium concupiſcibi-

CAPUT VII.

De Peccatis Capitalibus.

NOta. Peccata capitalia ſunt ea, quæ non ſolum ſunt per ſe peccata, ſed etiam radix & cauſſa impulſiva multorum aliorum peccatorum. Septem numerantur a Theologis poſt S. Gregorium, nimirum, ſuperbia, avaritia, gula, luxuria, ira, invidia, acedia.

ARTICULUS I.

De Superbia.

Quæſt. I. QUid eſt Superbia, & quale peccatum?

Reſp. 1. Superbia eſt inordinata cupiditas propriæ excellentiæ & celſitudinis. Cupiditatis nomine intelligitur etiam amor, deſiderium, complacentia. Ejus actus ſunt. 1. Inordinata ſui æſtimatio, qua quis ſeipſum æſtimat ſupra id quod eſt, & afficitur erga ſeipſum tamquam aliquid excellentius quam revera ſit. 2. Finem ſuum ultimum in propria excellentia conſtituere, & virtutem, ſcientiam, & alia ad excellentiam ſpectantia non appetere propter Deum ſaltem ultimate, nec ad ejus gloriam referre; ſed unice & ultimate propter ſuam ſatisfactionem ac excellentiam. 3. Ab aliis velle magni fieri, honoreri, laudari: ſi non faciant, dolere, iraſci. 4. Judicio proprio pertinaciter adhærere. 5. Alios & aliena parvi facere, ſe & ſua pluris æſtimare, vel velle videri ſingulariter habere quæ poſſidentur. 6. Si putes te habere bona quæ non habes, vel majora quam habeas, aut in eo ponas excellentiam ubi non eſt, & inde te extollas. 7. Si bona tua æſtimes quaſi ex te ipſo habeas, & non a Deo. 8. Si bona tua accepta quidem a Deo credas, ſed ea æſtimes tamquam meritis propriis debita, vel ea ad Dei gloriam non referas. Tamen ad ſuperbiam (ut notat S. Thom.) non eſt neceſſe, ut quis revera judicet ſe bona a ſeipſo habere, aut propriis meritis abſque Dei gratia obtinuiſſe (hoc enim eſſet hæreticum): ſed ſatis eſt quod conſideratis ſuis bonis ſine relatione ad Deum, perinde ſe gerat, & omnino ſe extollat, ac ſi non a Deo haberet. 9. Nolle ſe ſubjicere ſuis ſuperioribus, quaſi id ſit indignum. 10. Nolle etiam ſe Deo ejuſque præceptis ſubmittere, id æſtimans tamquam contrarium dignitati ſuæ, & volens ſuo arbitratu vivere, quaſi Deo non indigeat, aut ab eo non dependeat.

Reſp. 2. Superbia ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Nam ad Rom. 1. *Superbi & elati* numerantur inter eos, qui *digni ſunt morte*. Et Prov. 8. *Deus arrogantiam & ſuperbiam deteſtatur*. Ratio eſt, quia ſuperbia adverſatur caritati Dei, ejus honori, majeſtati & excellentiæ, Superbia eſt etiam radix omnis peccati, ex Eccli. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia, qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & ſubvertet eum in finem.* Et ex S. Aug. lib. 2. de peccat. merit. c. 17. *Vitiorum namque omnium humanorum cauſſa ſuperbia eſt.*

Hinc ſuperbia perfecta eſt ſemper culpa mortalis, ut 1. Quando præ ſuperbia quis ſubjici renuit Deo, vel ſuperioribus eorumve præceptis etiam in re minima. 2. Cum quis bona ſua æſtimat a ſe ipſo habere, vel eſſe propriis meritis debita, vel ſolis viribus acquiſita. 3. Quando finis ultimus ponitur in propria excellentia, vel in rebus graviter malis propria excellentia conſtituitur; aut ex illis quæritur.

Imperfecta tamen ſuperbia, qua quis ſine Dei & aliorum contemptu, nec ſubjici ſuperioribus renuens, ſolum plus juſto ſe effert, agnoſcendo ſe omnia Deo debere, eſt venialis, quia non eſt gravis inordinatio, nec graviter repugnat caritati.

Quæſt. II. *Quænam ſunt ſuperbiæ remedia?*

Reſp. Generatim eadem ſunt, quæ humilitatis adjumenta, ſpeciatim vero hæc: 1. Sæpe humilitatem a Deo petere.

2. Sæpe conſiderare ſuum nihilum, ſuam effrænatam ad malum propenſionem, ſuas pravas cupiditates ſeu peccata, vitia, defectus, miſerias tum corporis, tum animæ, infirmitatem, impotentiam ſine Dei gratia actuali ad quemlibet actum ſalutarem; item infinitam Dei excellentiam, ad quam omnia ſunt inſtar nihil; omnia quæ habemus eſſe a Deo: noſtra merita eſſe illius dona; *Quis te diſcernit? Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* 1. ad Cor. 4. Ex horum conſideratione complacentiam ſui coercere, ſe ipſum contemnere: & ex ſui contemptu humiliationes & quaſvis afflictiones, tamquam ſibi propter peccata debitas, libenter pro Chriſto ſuſcipere & ſuſtinere.

3. Meditari ſuperbiæ pœnas & humilitatis præmia, 1. Petri 5. *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Et Matth. 23. *Qui ſe exaltaverit, humiliabitur: qui ſe humiliaverit, exaltabitur.* Item & maxime exempla Chriſti, qui humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem Crucis, & opprobriis ſatiatus eſt, quemque imitari debemus: *Fruſtra enim appellamur Chriſtiani, ſi imitatores non ſimus Chriſti, qui ideo ſe viam dixit eſſe: ut converſatio Magiſtri forma eſſet diſcipuli; & illam humiliationem eligeret ſervus, quam ſectatus eſt Dominus*, ait S. Leo Magnus ſer. 5. de Nativ.

4. Omnia ſua bona ac opera ad Dei gloriam ſæpiſſime actu referre, & crebro exercere actus internos ac externos humilitatis, atque opera ac miniſteria vilia & abjecta obire, infimum locum eligere, hoſpitalia viſitare, pauperibus & ægrotis miniſtrare &c.

Quæſt. III. *Quænam ſunt filiæ ſuperbiæ, hoc eſt, vitia quæ a ſuperbia tamquam radice oriuntur?*

Reſp.

bilium ſtatim ſequitur motus in concupiſcibili, ex ipſis concupiſcibilibus cauſſatus. *Damacenus Comes & Interpres Angelici, nemini fortaſſe ſecundus, generale iſtud judicium adhibet* (initio Com. 1. 2. q. 74. ar. 8.) *ad dignoſcendum, utrum delectatio ſit de ſola cogitatione, vel potius de ipſo cogitato.* Si cogitatio cum delectatione ſæpe alicui ſe ingerat, ſignum eſt, delectationem eſſe de ipſa re: eo quod illa frequentia cogitationis, ubi nulla eſt ejus neceſſitas, vel utilitas, videatur oriri ex prava inclinatione affectus ad res ipſas. Si vero talis cogitatio non ſit importuna, ſed ſequatur judicium, ac moderamen rationis; ſignum eſt, quod delectatio ſolum ſit de cogitatione.

Digitized by Google

Reſp. Tres ſunt, ſcilicet præſumptio, ambitio, & vanagloria.

I. *Præſumptio*, & hæc eſt inordinata cupiditas faciendi aliquid facultatem ſuam excedens. Mortalis eſt. 1. Ratione gravis injuriæ Dei, ut cum Lucifer dicere præſumpſit: *Aſcendam, & ſimilis ero Altiſſimo*. 2. Ratione gravis damni proprii vel alieni, aut periculi talis damni; ut ſi præſumas exercere ſine ſufficienti peritia officium Medici, Advocati, Judicis, Confeſſarii &c. 3. Cum uſurpatur dignitas, vel poteſtas, vel officium Sæculare aut Eccleſiaſticum: ut ſi audias Confeſſiones, aut judices, aut exerceas actum Ordinis ſine poteſtate legitima. *De præſumptione oppoſita ſpei dicetur infra.*

II. *Ambitio*, & eſt inordinata cupiditas honoris, vel dignitatis, aut potentiæ. Eſt autem inordinata, 1. Si appetas honorem quem non mereris, vel majorem quam mereris, vel ob rem qua cares: ut ſi honorari cupias ob doctrinam, nobilitatem, virtutem &c. qua cares: item ſi aſpires ad officium, & munus, quo es indignus. 2. Si appetas honorem propter ſe, non illum referendo ad Dei gloriam, vel utilitatem proximi. 3. Si appetas honorem ex re illicita, v. g. duello. 4. Si nimio affectu honorem appetas.

Ambitio ſæpe mortalis eſt, nempe vel ratione materiæ graviter malæ, vel damni gravis, quod proximo infertur, vel periculi peccati gravis, vel medii graviter illiciti quod adhibetur, vel finis mortalis ad quem refertur, vel affectus graviter inordinati, ut ſi quis paratus ſit peccare mortaliter ad honorem vel dignitatem obtinendam aut tuendam.

III. *Vanagloria*, & eſt inordinata cupiditas humanæ exiſtimationis ac laudis. Proprius ejus actus eſt inordinata manifeſtatio propriæ excellentiæ ſive veræ, ſive fictæ. Eſt autem inordinata illa cupiditas, dum gloria quæritur ex ſimulatæ doctrinæ, peritiæ, aut virtutis excellentia, vel ex rebus malis aut indifferentibus aut major quam par ſit: aut præciſe propter ſe, non referendo illam ad honorem Dei.

Vanagloria mortalis eſt, eodem modo quo dixi de ambitione, ut ſi quis velit gloriam, vel laudes admittat de re mortali, v. g. fornicatione, vindicta gravi &c. ſi in gloria humana ponatur finis ultimus, omnia ad illam referendo &c. Sæpe tamen eſt ſolum venialis, quia ſæpe non graviter repugnat caritati, nec gravem continet inordinationem.

Ceterum debitum honorem, gloriam, laudem, favorem hominum, non propter ſe, ſed propter honorem Dei vel bonum proximi, acceptare, aut moderate expetere, non eſt peccatum, ſed actus caritatis, ex S. Thom. 2. 2. q. 133. art. 1.

Quamvis vanagloria ſit filia ſuperbiæ, tamen a S. Thoma, poſt S. Gregorium, numeratur inter peccata capitalia, eo quod ex ea ſeptem alia immediate oriantur, nimirum inobedientia, jactantia, hypocriſis, contentio, pertinacia, diſcordia, & inventio novitatum.

IV. *Inobedientia*, formalis ſcilicet & ſpecialis, eſt peccatum, quo violatur præceptum ſuperioris ex contemptu, ſive quia præceptum eſt. Ex ſententia communi ſemper eſt mortalis, etiam in re minima: quia tunc contemnitur ſuperior ut ſuperior & miniſter Dei, ideoque Deus ipſe contemnitur, juxta illud, Luc. 10. *Qui vos ſpernit, me ſpernit*, & quia tunc quis ita affectus eſt, ut nullo modo velit obſequi ſuperiori, quidquid præcipiat.

Violatio autem præcepti non ex contemptu, ſed ex alio motivo; puta ob delectationem vel utilitatem, aut difficultatem, eſt ex S. Thom. inobedientia generalis pertinens ad aliam ſpeciem peccati. Eſtque mortalis vel venialis prout præceptum quod violatur, ſub mortali vel veniali obligat: atque etiam prout motivum graviter vel leviter malum eſt, cum actus participet malitiam finis, utpote per eum voliti.

V. *Jactantia*, qua quis verbis inordinate prædicat de ſe id quod gloriam ac laudem apud alios parit, vel falſo parere putat, vel gloriatur de peccato. *Quandoque eſt peccatum veniale, quando ſcilicet aliquis de ſe talia jactat, quæ neque ſunt contra Deum, neque contra proximum*, ait S. Th. q. 112. ar. 2. Eſt vero mortalis culpa. 1. Si quis proferat aliquid contra gloriam Dei, ut illud Ezech. 28. *Elevatum eſt cor tuum & dixiſti: Deus ego ſum*. 2. Ratione gravis ſcandali, damni, contumeliæ, vel contemptus proximi. 3. Si ſit de actione mortaliter mala: quia includit approbationem actus mali, quæ eamdem cum illo ſpeciem habet: quia ſicut laudare opus mortale, v. g. duellum; ita & de illo gloriari eſt mortale, opponiturque eidem virtuti opus illud vetanti; nam quævis virtus non ſolum obligat ad actum quem directe præcipit, ſed etiam indirecte obligat, & vetat ne ipſa contemnatur, aut irreverenter tractetur; contemnitur autem virtus, cum quis gloriatur de ejus violatione, vel cum ejus violatio laudatur in alio. Hinc glorians de peccato aliquo, vel illud laudans, contrahit ſpeciem talis peccati. *Sanchez & alii*.

VI. *Hypocriſis*, & eſt ſimulatio virtutis, hoc eſt factum quo quis mentitur, ſe virtutem ſeu ſanctitatem habere, quam non habet, vel majorem quam habeat. Unde ſemper eſt peccatum ſaltem veniale, cum ſit mendacium facti. Sed mortale eſt ſi habeat conjunctum vel contemptum virtutis, vel damnum proximi grave; item ſi ſimuletur ſanctitas ob finem graviter repugnantem caritati Dei, aut proximi, puta ut quis falſam doctrinam diſſeminet, ut decipiat proximum in re gravi, vel ut adipiſcatur beneficium Eccleſiaſticum, aut quodvis officium, etiam ſæculare, quo indignus eſt. Si autem abſit contemptus virtutis ac damnum proximi, vel honoris Dei, nec finis intentus repugnet graviter caritati, erit ſolum veniale. *Ita S. Th. q. 111. art. 4.*

VII. *Pertinacia*, & eſt perſeverantia in propria ſententia contra veritatem cognitam, vel ſufficienter propoſitam. Mortalis eſt, quando illa veritas ad fidem, vel bonos mores, pietatem, pacem, bonum grave proximi pertinet: nam materia gravis eſt.

VIII. *Inventio ſeu præſumptio novitatum*, & eſt, cum quis ex inani gloria præſumit nova excogitare. Novitatum inventio vel uſus mortalis eſt, ſi fidei, bonis moribus, pudicitiæ adverſetur, vel pariat ſcandalum, aut grave damnum proximo. *His adde contentionem & diſcordiam, de quibus in tract. de caritate.*

Vanæ gloriæ remedia eadem ſunt, quæ ſuperbiæ, quibus adde actus oppoſitos vitiis, quæ ab illa oriuntur.

ARTICULUS II.

De Avaritia.

Quæſt. I. Q*Uid eſt Avaritia, & quale peccatum?*

Reſp. 1. Avaritia eſt inordinata cupiditas divitiarum; hoc eſt pecuniæ, & rerum pecunia æſtimabilium, ut ſunt agri, domus, pecora &c. Mortalis eſt, 1. Cum in divitiis finis ultimus ponitur ex Epheſ. 5. *Avarus, quod eſt idolorum ſervitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* 2. Cum quis ad divitias acquirendas, augendas vel conſervandas adhibet media graviter illicita, & injuſta; vel paratus eſt peccare mortaliter, aut ita peccat, v.gr. injuſte alienum accipiendo, retinendo, eleemoſynas debitas omittendo &c. Hinc illud Eccl. 10. *Avaro nil eſt ſceleſtius . . . Nihil eſt iniquius, quam amare pecuniam.* Eſt peccatum capitale, quia eſt ſons & origo multorum aliorum. *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas,* 1. ad Tim. 6.

Si autem inordinatio amoris intra hoc ſiſtat, ut ſcilicet homo, quamvis ſuperflue divitias amet, non tamen præfert earum amorem amori divino, ut ſi propter divitias non velit aliquid facere contra Deum, & proximum, ſic avaritia eſt peccatum veniale, ait S. Th. 2. 2. q. 118. art. 4.

Præcipua avaritiæ remedia ſunt oratio, meditatio bonorum cæleſtium, periculi ac vanitatis bonorum terreſtrium, paupertatis Chriſti, mortis &c. crebra & larga eleemoſynarum largitio, reſignatio in jactura bonorum &c.

Quæſt. II. *Quænam ſunt filiæ Avaritiæ?*

Reſp. Ex S. Greg. ſunt hæ. 1. Obduratio cordis contra miſericordiam, miſeris & egenis non compatiendo, non opitulando, eos objurgando, debita dure exigendo a debitore, qui non eſt ſolvendo par &c. Mortalis eſt quoties ex ea præceptum eleemoſynæ vel caritatis graviter violatur.

2. Inquietudo cordis, quæ eſt inordinata, & anxia applicatio mentis ad acquirendas vel conſervandas divitias, cum inani timore ne non acquirantur, aut ne amittantur. Mortalis eſt, quando retrahit a ſpiritualibus vel aliis officiis, ad quæ graviter obligamur; vel cum quis divinæ providentiæ diffidit.

3. Violentia, qua res aliena per vim injuſtam uſurpatur. Mortalis eſt ex genere ſuo contra juſtitiam.

4. Fallacia ſive dolus, qui eſt alterius deceptio ſive verbis ſive factis: & fraus, quæ eſt aſtuta deceptio proximi per ſola facta. Utraque eſt ex genere ſuo mortalis contra juſtitiam, & ſæpe conſunditur.

5. Perfidia, qua fides in promiſſis, pactis, & rebus creditis violatur. Mortalis eſt in re gravi contra juſtitiam.

6. Proditio, quæ eſt manifeſtatio rei alicujus, vel perſonæ, in proximi damnum contra fidem ei debitam, Mortalis eſt ex genere ſuo contra caritatem, & juſtitiam, & contingit tripliciter. 1. Circa perſonam, quo modo Judas Chriſtum prodidit. 2. Circa res, ut ſi miles declaret hoſti modum capiendi arcem; vel ſi alterius veſtem, pecuniam &c. abſconditam prædoni oſtendas. 3. Prodendo alterius ſecretum tuæ fidei commiſſum.

ARTICULUS III.

De Gula.

Quæſt. I. Q*Uid eſt Gula, & quale peccatum?*

Reſp. 1. Gula eſt inordinatus appetitus vel uſus cibi aut potus. Unde opponitur abſtinentiæ & ſobrietati. Sumitur aliquando ſtrictius, prout continet inordinationem ſolum in cibo & potu non ebriante. Ex S. Gregorio, committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquiſita, id eſt, pretioſiora, quam conveniat tuo ſtatui vel neceſſitati. 3. Si plus juſto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquiſite præparata; juxta hunc verſum.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, ſtudioſe.

Quod ſpectat ad qualitatem cibi & potus, hæc debet eſſe accommodata ſtatui, conditioni, facultati, infirmitati, neceſſitati perſonarum, & loco ac tempori.

De quantitate autem cibi & potus non poteſt dari una certa regula omnibus ſecundum eamdem menſuram. Sed plus & minus exigitur ſecundum varietatem complexionum & fatigationum. Unus etiam & idem plus indiget uno tempore quam alio, ſecundum diſpoſitionem ſui corporis . . . Tantum ergo poteſt, & debet quis comedere & bibere, quantum credit ſe indigere ad ſuſtentationem & executionem eorum, quæ ſibi incumbunt agenda, ita ut non uſque ad nauſeam ſumat, ſed cum aliquali adhuc appetitu finem faciat. Cum autem ex delectatione cibi vel potus plus ſumit quam ſibi dictat conſcientia opportunum, tunc peccat, ait S. Antonin. p. 2. tit. 6. c. 1. §. 5. Peccat, inquam, etiamſi viliſſimi ſint cibi & potus, ut paullo ante notat poſt S. Aug. qui lib. 10. Confeſſ. c. 31. ait: *Hoc me docuiſti, ut quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam.*

Reſp. 2. Peccatum gulæ mortale eſt in multis caſibus: unde ad Gal. 5. comeſſationes inter opera excludentia a regno Dei numerantur. Et 1. quidem ratione affectus graviter inordinati, quo quis ita inhæret oblectationibus cibi vel potus, ut in iis finem ſuum ultimum conſtituat, juxta illud ad Philip. 3. *Quorum Deus venter eſt.* Itque quamvis ſolum interpretative, ut cum quis ex affectu gulæ paratus eſt peccare mortaliter; nam hoc ipſo quod mortaliter peccat, Deum propter voluptatem deſerit, hancque illi ſuo facto præfert. Itemque cum quis nil quærit aliud, quam edendi & bibendi voluptatem, ad id cogitationes ac curas fere omnes referendo; nam is vitæ finem in delectatione cibi vel potus ponit.

✠ Huc ſpectat propoſitio 8. ex damnatis ab Innoc. XI. *Comedere & bibere uſque ad ſaturitatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.* ✠

2. Si quis bibat ad ebrietatem. 3. Si quis ob ſolam voluptatem cibo & potu uſque ad vomitum ſcienter ſe ingurgitet; nam hoc, etiam ſecluſo ſcandalo & ebrietate, continet gravem inordinationem, ac periculum lædendi ſanitatem, & graviter repre-

hen-

Google

henditur ab Iſaia c. 18. *Omnes menſæ repletæ ſunt vomitu, ſordibuſque*. Idem dic, ſi quis poſtquam multum comedit, ad vomitum ſe exciter, ut iterum ob ſolam voluptatem edat; nam hoc graviter dedecet naturam rationalem, præſertim elevatam, eſtque plus quam beſtiale. 4. Ratione gravis nocumenti, quod quis ob gulam ſibi, aut familiæ ſuæ, aut creditoribus infert, ſanitatem corporis graviter lædendo, ſe reddendo impotentem ad ſolvenda debita, filios vel filias in ſtatu convenienti non collocando, item non opitulando gravem neceſſitatem patienti: aut ſi inde notabiliter ineptus fiat ad functiones ad quas ſub mortali tenetur &c. 5. Si quis ſaltem extra neceſſitatem extremam, carne humana aut ſanguine veſcatur. *Ita communiter*. Nam hoc eſt contra honorem defunctis debitum, & contra ordinem ac inſtinctum rectum naturæ: unde ab hoc tamquam a re valde inordinata & extremæ feritatis abhorruere Gentes omnes non penitus barbaræ. Licet tamen uti carne humana in medicamentis, quia tunc ſic alterata eſt, ut dici nequeat carnis humanæ ſumptio. 6. Ratione gravis ſcandali vel periculi peccandi graviter.

Extra hos caſus peccatum gulæ eſt ſolum veniale. *S. Th.* 2. 2. *q.* 148. 2.

Quæſt. II. *Quænam ſunt Gulæ remedia?*

Reſp. Hæc: 1. Conſiderare gulæ incommoda ac damna: nempe intellectum obnubilat, mentem deprimit, bona deſideria extinguit, aggravat animam, reddit hominem ineptum ad ſua officia, & exercitia ſpiritualia; impedimenta apponit gratiæ divinæ, & gaudiis ſpiritualibus; vitam minuit, & morbos & multa peccata parit; aditum vitiis aperit, & intercludit virtutibus. Item cogitare, quam cito tranſeat cibi & potus delectatio, gravia autem mala ex gula orta maneant.

2. Vitare occaſiones.

3. Sectari in omnibus temperantiam; nil ultra neceſſitatem convenientem edendo & bibendo.

4. Semper ſibi in menſa ſubtrahere aliquid modicum, quod adhuc licite ſumi poſſet, & præſertim quod magis arridet palato.

Quæſt. III. *Quid eſt ebrietas, & quale peccatum?*

Reſp. Ebrietas eſt exceſſus in potu uſque ad violentam privationem rationis, ejuſque poteſtatis proximæ. Eſt peccatum mortale (1), ut inter omnes conſtat. 1. Ex Iſa. 5. *Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam*. Et 1. ad Corint. 6. *Neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt*. Vox græca ſignificat ebrios (*). Et ad Galat. 5. ebrietas recenſetur inter opera carnis quæ excludunt a regno Dei. 2. Ex conſenſu Patrum & Doctorum. Pro omnibus ſint, S. Baſil. hom. 14. *Ebrietas dæmon eſt voluntarius... Ebrietas malitiæ mater eſt, virtutis inimica*. S. Ambr. lib. de Hella c. 14. *Noxia eſt ebrietas ad corporis ſanitatem, mentis etiam crimen adjungit*. S. Hieron. ep. 33. *Qui inebriatur, & mortuus & ſepultus eſt*. 3. Quia eſt gravis inordinatio & diſformitas violenter adimere ſibi poteſtatem proximam utendi ratione, exercendi opera virtutum, obeundi ſua munera, vitandi malum, faciendi bonum, & ſubveniendi neceſſitatibus ſuis animæ ac corporis; atque ita ſe ad brutorum ſtoliditatem abjicere, & imaginem Dei deturpare. Ebrietate autem hæc poteſtas ſic amittitur.

Quare non licet ſe inebriare, ſive ad vitandam mortem ab altero intentatam: nam (ut ait S. Auguſt. ſerm. 232. vel S. Cæſarius.) *Etiamſi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris; melius erat, ut caro tua ſobria occideretur, quam per ebrietatem occideretur*. Ebrietas quippe, ſicuti fornicatio, non eſt medium ex ſe ordinatum ad vitandam mortem. Sive in medicamentum, quod tamen raro & fere nunquam eſſe poteſt, cum, teſte Hypocrate, ebrietas ſit valde periculoſa corporis ſanitati. Ita S. Antonin. p. 2. tit. 6. c. 3. ibi: *Non excuſaretur per hoc quis ab ebrietate ſecundum Thomam, quamvis faceret cauſſa medicinæ: & per conſequens peccat mortaliter & ſumens, niſi crederet ex illo potu non poſſe inebriari, & medicus, vel alius qui hoc ſibi ſcienter conſuleret, & propinaret hoc exiſtimans*. Nam ebrietas quovis modo intenta ac procurata, ſemper graviter diſconvenit naturæ rationali qua rationali, cum violenter rationem perturbet, adimat poteſtatem ea utendi, & ſubveniendi neceſſitati animæ ac corporis, Dei imaginem fœdet, atque hominem ad ſtatum bruti redigat.

Nec dic ebrietatem conſiſtere tantum in exceſſu vini, voluptatis cauſſa. Nam quamvis voluptas in nimio potu non intendatur, tamen effectus recenſiti ſemper ſequuntur, & temperantia violatur, cum immoderata potus vel cibi ſumptio, præciſo hoc vel illo fine, ei opponatur: neque enim ad violandam aliquam virtutem neceſſe eſt agere ex voluptate. Enimvero ſi duo, propoſito præmio, inter ſe contenderent, uter illorum plus vini biberet, & uſque ad privationem rationis biberent abſque voluptate, immo cum moleſtia, ſaltem quantum ad exceſſum; nonne contra temperantiam peccarent, & ebrietatis malitiam contraherent? Et ideo SS. Patres exceſſum vini ſine ulla exceptione ſemper damnant.

Ut autem ebrietas ſit mortalis, ſufficit quod ſit voluntaria indirecte vel interpretative. Quare peccat mortaliter. 1. Qui expreſſe non vult ſe inebriare, ſed tamen tantum bibit, quantum poteſt, non ſatis attendens, an ſequatur privatio rationis, necne. 2. Qui probabiliter putans, vel ſuſpicans ſecuturam privationem rationis ſi pergat bibere, vel de hoc dubi-

(1) *Quando nimirum ipſa ebrietas eſt* voluntaria *directe vel indirecte, ſimulque* plena *ſeu perfecta, uti Auctor in decurſu hujus quæſt. aperit. P. Anacletus (Theol. Moral. tract. 3. diſt. 3. q. 6. n. 48.) ebrietatem* plenam perfectamque *eſſe negat, ſi* quis poſt potum adhuc diſcernere poſſit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantaſia turbata ſit, aut ſequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur. *Peraccommoda ſane deſcriptio venialis & ſemiplenæ ebrietatis, quam nemo, ut reor, incuſabit nimiæ ſeveritatis. Non videtur tamen aptari poſſe ſingulis promiſcue temperamentis hominum potantium; quippe in iis, qui firmi capitis, ac ærugi-noſi ſtomachi non ſunt, ea phænomena poſſunt eſſe indicium uſus rationis omnino intercepti, adeoque effectus rotundæ, ſeu perfectæ ebrietatis.*

(*) *Ebrios, & magis ebrioſos ex habitu ebrietatis.*

Digitized by Google

bitans, adhuc bibit: quia ſaltem ſe exponit periculo ebrietatis, & vult ebrietatem ſaltem interpretative. Item ſi hoc periculum advertere poſſit, & negligat, etiamſi privatio rationis ſolum eventura ſit poſt unam alteramve horam, cum nempe ad aerem prodibit. 3. Qui ex amicitia vel urbanitate alium invitat ad hauſtus, quibus probabiliter prævidet inebriandum; quia invitat ad id quod alter ſine mortali facere nequit; & eum vere inducit in ebrietatem, vel ejus periculum. Idem dic de iis, qui alios ad æquales hauſtus incitant vel cogunt: aut ſe invicem obligant, ex *cap. 14. de Vit. & Honeſt. Cleric.* ex Concilio Generali Lateran. nam ſaltem alios vel ſe conjiciunt in periculum probabile ebrietatis. Similiter de iis, qui ebrioſis, vel ebrietati proximis vinum ſubminiſtrant; & de iis, qui non impediunt, ne alius inebrietur, cum commode impedire poſſunt.

Nota 1. Ebrietas ſic eſt peccatum grave reſpectu omnium, ut ſit gravius in quibuſdam perſonis, ſcilicet: 1. In mulieribus, ob turpitudinis & luxuriæ periculum tum in ſe, tum in aliis. 2. In iis, qui debent ex officio alios regere, ut ſunt paterſamilias, magiſtratus &c. 3. In Clericis (1) præſertim ſacro ordine inſignitis, & maxime curatis, tum propter ſcandalum majus, tum quia ebrietas eſt libidinis fomes, ac nutrix, tum propter damna quæ aliis oriri poſſunt, cum Sacerdos ebrius fungi nequeat officio in neceſſitate occurrente: unde a multis Conciliis ſub gravibus pœnis ebrietas illi ſpeciatim prohibita eſt.

Nota 2. Ebrietas perfecta cognoſcitur. 1. Quando quis non novit diſcernere inter licitum & illicitum, vel non poteſt ſolita officia exequi. 2. Quando quis poſtridie non meminit quod dixerit, egerit, quomodo domum redierit &c. 3. Si ea fecit quæ nunquam integra mente ſolet: ut ſi turpia vel abſurda protulerit, cum alias ſit pudicus & prudens; ſi jurarit, blaſphemarit, vel familiam perturbarit, cum alias ſit modeſtus, & benignus &c.

Quæſt. IV. *An mala & peccata in ebrietate culpabili commiſſa imputantur ad culpam, ut cædes, vulnera, blaſphemia &c.*

Reſp. Affirmat. ſi prævisa ſint ut veriſimiliter ſecutura, vel prævideri potuerint. *Eſt communis ſententia.* Quia ſunt ſufficienter voluntaria: qui enim vult cauſſam, vult conſequenter effectum ſaltem interpretative, ſi hunc cognoſcat vel cognoſcere poſſit probabiliter ex ea ſecuturum: ad culpam autem mortalem ſufficit voluntarium indirectum & interpretativum. Ita S. Th. 1. 2. q. 77. ar. 7. ibi: *Aliquid poteſt eſſe voluntarium vel ſecundum ſe, ſicut quando voluntas directe in ipſum fertur; vel ſecundum ſuam cauſſam, quando voluntas fertur in cauſſam & non in effectum, ut patet in eo qui voluntarie inebriatur: ex hoc enim quaſi voluntarium ei imputatur quod per ebrietatem committit.*

Immo peccata, quæ probabiliter ſecutura novit ebrius, vel prævidere potuit, ei imputantur coram Deo, etiamſi reipſa poſt non ſequantur: quia illud eſt per accidens defectu objecti, & quia ſe exponere periculo probabili peccati mortalis, etiamſi illud non perficiatur, eſt peccatum mortale ejuſdem ſpeciei cum illo, cujus probabile periculum adire voluit: nam hoc ipſo tale peccatum indirecte, vel ſaltem interpretative volitum eſt. Secus de peccatis, quæ nullo modo prævideri potuerunt, quia nullo modo ſunt voluntaria.

Quæſt. V. *Quænam ſunt filiæ Gulæ?*

Reſp. Ex S. Gregorio hæ ſunt ex parte animæ. 1. Hebetudo mentis, ſeu ſtupiditas orta ex crapula. Eſt mortalis, quando quis ex intemperantia fit ineptus ad intelligenda, vel præſtanda ea, quæ ad ſalutem ei ſunt neceſſaria, aut ad quæ graviter obligatur. *Attendite vobis, ne forte graventur corda veſtra in crapula & ebrietate, & curis hujus vitæ, & ſuperveniat in vos repentina dies illa &c.* Luc. 21.

2. Inepta lætitia, quæ movet ad cantiones obſcœnas, actus turpes, choreas inhoneſtas &c. Mortalis eſt, quando eſt inductiva ad conſenſum, vel actum, vel delectationem mortalem, aut ad aliquid ſcandalum pariens.

3. Multiloquium, in quo invenietur ſtultitia, nec deerit peccatum. *In multiloquio non deerit peccatum.* Prov. 10.

4. Scurrilitas, quæ excitat ad indecora, vel turpia agenda aut dicenda, riſus movendi cauſſa.

ARTICULUS IV.

De Luxuria.

Quæſt. I. *QUid eſt Luxuria?*

Reſp. 1. Eſt inordinatus appetitus, vel uſus venereorum, aut voluptatis venereæ. Eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, inter omnes conſtat. 1. Ex Galat. 5. *Opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria . . . quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* 2. Quia cum uſus rei venereæ ex natura ſua ſit inſtitutus ac neceſſarius ad conſervationem ac propagationem generis humani, cenſetur res gravis: Ergo inordinatio in hac materia eſt in re gravi: Ergo mortalis.

Luxuria dividitur in perfectam ſeu conſummatam, quæ conſiſtit in voluntaria effuſione ſeminis; & in non conſummatam, in qua non intervenit effuſio ſeminis. Conſummata duplex eſt: alia naturalis, quæ eſt voluntaria ſeminis effuſio, in qua ſervantur conditio

(1) *Sanctus Auguſtinus* (*ſer. 232. de Templ.*) Tanta infelicitate ſe inebriant homines, quia putant ebrietatem aut parvum, aut nullum eſſe peccatum. Sed pro iſta ignorantia maxime Sacerdotes in die judicii reddituri ſunt rationem, ſi commiſſis ſibi populis, quæ vel quanta mala de ebrietate naſcuntur, aſſidue noluerint prædicare . . . Definiat, & deliberet unuſquiſque apud ſe, ebrietatem grave eſſe peccatum, & tunc aut nunquam, aut difficile eum ebrietas poterit ſuperare . . . Hæc quidem non ſolum laicis, ſed etiam Clericis dicimus: quia, quod pejus eſt, multi ſunt etiam majoris ordinis Clerici, qui cum aliis ſobrietatis bonum deberent jugiter prædicare, non ſolum hoc non faciunt, ſed etiam & ſe, & alios inebriare non erubeſcunt, nec metuunt. Sed agnoſcant, & doleant quicumque tales ſunt: quia ſi ſe noluerint emendare, & pro ſe, & pro aliis neceſſe eſt eos æterna ſupplicia ſuſtinere,

Digitized by Google

ditiones, quas poſtulat natura actus ad hominis generationem requiſiti: alia innaturalis ſeu contra naturam, in qua conditiones illæ non ſervantur.

Quæſt. II. *Quot ſunt ſpecies luxuriæ conſummatæ naturalis?*

Reſp. Sex, nempe, ſimplex fornicatio, ſtuprum, raptus, adulterium, inceſtus, & ſacrilegium, quorum quinque ultimæ habent ſpecialem, & notabiliter diverſam inter ſe difformitatem ſuperadditam luxuriæ.

1. Simplex fornicatio eſt copula ſoluti cum ſoluta non virgine ex mutuo conſenſu extra matrimonium. Solutos voco, qui nullo vinculo ſeu impedimento ab ineundo inter ſe conjugio prohibentur. Dixi, *non virgine*. Nam ex S. Th. qu. 154. ar. 6. *Fornicatio eſt concubitus, qui fit cum mulieribus jam corruptis*. Fornicationem eſſe ſemper per ſe peccatum mortale, fide conſtat ex Ap. ad Epheſ. 5. *Omnis fornicator non habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei*: Et ex 1. ad Cor. 6. *Neque fornicarii regnum Dei poſſidebunt*. Et ad Gal. 5. ſup. cit. Eſſe vero intrinſece malum graviter, patet ex eo quod per ſe graviter repugnet bonæ ac debitæ educationi prolis: hæc enim requirit operam viri, & fæminæ, qui ſint inter ſe conjuncti Lege matrimonii: alioqui ex natura rei incerta eſſet, & periculo expoſita prolis inſtitutio. Unde ejuſmodi inordinatio eſt gravis, utpote in re magni momenti, qualis eſt bona prolis inſtitutio. Et quamvis hoc incommodum poſſet impediri in aliquo caſu, id eſſet per accidens, & nihilominus debuit a Deo, auctore naturæ, generaliter prohiberi pro omni caſu: nam alioqui homines cupiditate excæcati facile ſibi fingerent & promitterent illud incommodum ceſſaturum in multis caſibus, in quibus non ceſſaret, cum magno prolis damno. Immo nunquam poteſt ceſſare hoc damnum & incommodum, quod eſt naſci extra matrimonium, & a parentibus Lege matrimonii non obligatis ad curandam & recte educandam prolem. Unde Innocentius XI. damnavit hanc propoſitionem: *Tam clarum videtur, fornicationem ſecundum ſe nullam involvere malitiam, & ſolum eſſe malam quia interdictam, ut contrarium omnino rationi diſſonum videatur*.

Ceterum fornicatio cum concubina eſt ceteris gravior: quia concubinatu homo non ſolum peccat, ſed etiam manet in ſtatu peccati, & in continua voluntate ſaltem virtuali peccandi. Quare concubinarius, quamvis mors immineat, abſolvi non debet quin prius concubinam ejecerit, niſi ejiciendi tempus omnino deſit, tunc enim ſufficit verum ejiciendi propoſitum. Immo etiamſi eam domi non retineat, extra mortis articulum non eſt abſolvendus antequam habeatur experientia de ejus continentia.

Item fornicatio fidelis cum infideli eſt ſecundum omnes, longe gravior, quam cum catholica. Immo juxta De-Lugo, & alios, hæc circumſtantia mutat ſpeciem, quia prohibitum eſt ab Eccleſia matrimonium cum infideli in honorem religionis catholicæ, atque ob periculum malæ educationis prolis, & nimii amoris erga infidelem, & defectionis a vera fide: Ita ob idem motivum cenſetur prohibita ab Eccleſia quævis copula cum infideli, quæ ſemper vergit in dedecus religionis, ac proinde talis fornicatio eſt non ſolum contra caſtitatem, ſed etiam contra virtutem religionis, ac cultus veri Dei.

Item fornicatio in Chriſtianis habet peculiarem difformitatem. Nam corpora noſtra per Baptiſmum & Euchariſtiam facta ſunt membra Chriſti, & templa Spiritus Sancti, 1. *ad Cor.* 9.

Copula vero cum alterius ſponſa præter luxuriam continet malitiam mortalem injuſtitiæ, poſitam in eo quod fides data violetur, & res alteri promiſſa & ex juſtitia debita, notabiliter corrumpatur. Quod idem de ſponſo affirmant multi, quia pariter violat in re gravi fidem datam.

2. Stuprum eſt concubitus, quo mulier virgo extra matrimonium defloratur, ſeu corrumpitur. Qui ſi fiat virgine coacta, vel per dolum ſeu fraudem ſeducta, præter malitiam fornicationis continet duplicem injuriam mortalem, unam factam virgini, cui honor virginitatis per vim vel fraudem adimitur: alteram ejus patri, in cujus cuſtodia manet.

Quod ſi nec invita, nec ſeducta fuerit, tamen ejus defloratio, præter fornicationis malitiam, continet tum injuriam illatam parentibus, qui jus habent tuendi integritatem corporalem ſuæ virginis, donec nuptui collocetur: juxta illud Eccli. 7. *Filiæ tibi ſunt, ſerva corpus illarum*. Tum malitiam contra pietatem illis debitam, præbendo iis graviſſimam mœſtitiæ ac ignominiæ cauſſam, ob periculum augendi dotem; vel inuptam retinendi filiam. Item conſtituit fœminam in gravi periculo deinceps peccandi, & aufert ſignaculum virginitatis, cui multiplici malitiæ cooperatur ſtuprator. Quare circumſtantia defloratæ virginitatis feminæ, etiam abſque vi, dolo. falſis perſuaſionibus, debet in confeſſione exprimi, præſertim cum ſit verum ſtuprum, ex S. Th. 2. 2. q. 154. ar. 6.

Porro eſt etiam ſtupri ſpecies cum adoleſcens virgo a muliere vi vel dolo ad copulam pertrahitur. Nam tunc eſt illicita ac violenta virginis defloratio.

3. Raptus eſt, cum perſona aliqua per vim abducitur ab uno loco in alium, concubitus illiciti, vel alterius libidinis, aut etiam matrimonii cauſſa, ſive ſit mas, ſive femina, nupta aut innupta, virgo aut corrupta, ſive vis inferatur ſoli perſonæ abductæ, ſive parentibus ſolis, ſive utriſque. Unde duplicem continet malitiam mortalem, unam contra caſtitatem, alteram contra juſtitiam, ob injuriam illatam perſonæ abductæ invitæ, vel ſaltem ejus parentibus aut tutoribus, dum conſtituta ſub ipſorum cuſtodia extrahitur, ipſis rationabiliter invitis. Graviſſimæ pœnæ in utroque jure contra raptores ſtatuuntur.

4. Adulterium eſt concubitus perſonarum, quarum alterutra, vel utraque eſt conjuncta matrimonio cum alia tertia. Præter malitiam luxuriæ mortalem, continet gravem injuriam, tum contra conjugem, nam vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed uxor; nec uxor ſui, ſed vir, ex 1. *ad Cor.* 7. tum contra matrimonii ſtatum & ſanctitatem. Unde ſpecialiter prohibetur a Deo; *Non mœchaberis*. Et 1. Cor. 6. *Neque Idolis ſervientes, neque adulteri Regnum Dei poſſidebunt*.

Quod ſi conjux adulterantis conſentiat, adhuc concubitus erit contra juſtitiam. Quia eſt ſemper contra jus conjugii, & conjugis ut conjux eſt, cui cedere valide non poteſt, eo quod ei competat non ad bonum privatum, ſed ratione ſtatus, qui communis eſt. Unde cum ceſſio juris ſit nulla, jus manet, & ſic tunc violatur; ideoque ſemper eſt verum adulterium

Digitized by Google

rium. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propoſitionem: *Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium, adeoque ſufficit in confeſſione dicere, ſe eſſe fornicatum.*

Triplex eſt adulterium. Nam vel eſt copula conjugati cum ſoluta, vel ſoluti cum conjugata, vel conjugati cum conjugata. Si femina ſit conjugata, gravius eſt peccatum, quam ſi vir tantum, propter incommoda graviora, nempe incertudinem prolis, ſuppoſitionem prolis alienæ cum damno mariti & veri hæredis, & ſæpe impedimentum generationis. Unde hæc circumſtantia declarari debet, etiam ab adultero, quia ipſe cooperatur feminæ ad illam gravitatem majorem, & ad pericula ac damna inde ſequi nata. Si vero uterque ſit conjugatus; adhuc gravius eſt, quia eſt duplex adulterium, & duæ injuriæ mortales in utriuſque conjugem, exprimendæ in confeſſione.

5. Inceſtus eſt copula perſonarum conſanguinearum, vel affinium intra gradum prohibitum. Opponitur caſtitati, & pietati; nam præter luxuriæ fœditatem, continet turpitudinem contrariam reverentiæ conſanguineis vel affinibus debitæ. Eo gravius ſcelus eſt, quo gradus eſt propinquior, qui proinde in confeſſione exprimi debet; nam conſanguineis & affinibus pro diverſitate graduum diverſus honor ac pietas debetur, & tunc violatur.

Item multo gravior eſt Inceſtus cum conſanguinea, quam cum affine, v. gr. cum ſorore propria, quam cum ſorore uxoris. Quia vinculum illud eſt multo arctius: nam plus eſt eſſe conjunctum ex proprio ſanguine, quam ratione ſanguinis uxoris; conſanguinitatis propinquitas, utpote immediata ac naturalis, major eſt propinquitate affinitatis, quia eſt duntaxat mediata & voluntaria. Immo inceſtus in conſanguinitate differt ſpecie ab inceſtu in affinitate, nam reverentia debita conſanguineis, quæ violatur, eſt notabiliter diverſa a reverentia debita affinibus, cum habeat motivum notabiliter diverſum, nempe communionem ſanguinis, & originem ab eodem ſtipite: ac proinde ii duo inceſtus habent turpitudinem notabiliter diverſam.

Inceſtus vero ſpiritualis, qui eſt copula illicita inter perſonas impeditas ob cognationem ſpiritualem ortam ex Baptiſmo vel Confirmatione, continet tum malitiam propriam inceſtus, quatenus eſt copula inter perſonas vinculo ſpirituali conjunctas, cujus conjunctionis intuitu Eccleſia prohibuit inter illas matrimonia: tum malitiam ſacrilegii, eo quod prohibitio iſta facta ſit propter reverentiam debitam Sacramento, quæ reverentia violatur per talem copulam. Unde debet explicari cognatio ſpiritualis in ſpecie, ut innoteſcat utraque malitia. *Ita Delugo, Sanchez &c.*

6. Sacrilegium venereum eſt violatio rei ſacræ per actum luxuriæ. Unde duplicem continet malitiam mortalem, unam contra caſtitatem, & alteram contra religionem, qua gravis irreverentia Deo irrogatur. Res autem ſacræ, quæ ſic violari ſolent, ſunt perſona voto caſtitatis etiam ſimplici obſtricta, & locus ſacer.

Quare ſacrilegium eſt. 1. Omnis actus tum externus, cum etiam mere internus luxuriæ ſive conſummatæ, ſive non conſummatæ, a perſona voto caſtitatis obſtricta, vel ab alia cum illa, aut circa illam commiſſus: ut ſunt pollutio, copula, oſcula, tactus, deſideria, delectatio moroſa &c. Nam per tales actus violatur ſanctitas perſonæ, quæ per votum caſtitatis corpus ſuum, & affectus ſuos omnes quoad voluptatem veneream Deo conſecravit. Quod ſi utraque perſona ſit ſacra, erit duplex ſacrilegium.

2. Omnis actus venereus illicitus exterior, etſi occultus, ut fornicatio, pollutio, & tactus impudici in loco ſacro, nempe in Eccleſia vel cœmeterio. Nam ſunt contra reverentiam loci ſacri, & ejus intuitu ab Eccleſia prohibentur. Item copula conjugalis etiam occulta, quam non permittit ſanctitas loci, & quæ in ejus reverentiam ab Eccleſia prohibetur.

Porro tanto gravius eſt ſacrilegium, quanto fœdior eſt luxuria; quia tanto magis repugnat reverentiæ debitæ rebus ſacris.

Nota. Peccatum luxuriæ Confeſſarii cum Pœnitente continet malitiam duplicis ſacrilegii, tum contra votum caſtitatis, tum contra reverentiam Sacramenti, quod per hoc redditur odioſum ac ſuſpectum maxime ſi ſumitur ut medium ad peccandum. Immo licet tale peccatum non ſit proprie inceſtus, quia non contrahitur cognatio ſpiritualis, niſi ex Baptiſmo, & Confirmatione, c. 3. *de cognat. ſpirit. in 6.* tamen habet etiam malitiam tamquam inceſtu ſpiritualis: nam eſt inceſtus quidam ſimilitudinarius, ex cap. *Non debet* 30. qu. 1. ubi Cæleſtinus Papa ait: *Non debet Epiſcopus, aut Presbyter commiſceri cum mulieribus, quæ ei ſua fuerint confeſſæ peccata. Si forte (quod abſit) hoc contigerit; ſic pœniteat, quomodo de filia ſpirituali, Epiſcopus quindecim annos, Presbyter duodecim, & deponatur, ſi tamen in conſcientiam populi devenerit.* Et ex cap. *Omnes* eod. *Quia per pœnitentiam contrahitur quoddam fœdus inter ſacerdotem & mulierem confitentem, ſimile cognatione ſpirituali, ut tantum pecces eam carnaliter cognoſcens, ac ſi eſſet ſua ſpiritualis filia*, ait S. Th. in 4. diſt. 41. q. 1. ar. 4. ad 8. Hinc circumſtantia hæc in confeſſione exprimi debet. *Sanchez, Delugo &c.*

Quæſt. III. *Quænam ſunt ſpecies luxuriæ conſummatæ contra naturam?*

Reſp. Cum hæc peccata ſint ea, in quibus non ſervantur conditiones, quas poſtulat natura actus venerei, ut ex eo poſſit fieri conceptio hominis, & hæ conditiones quinque ſint, ſcilicet conjunctio duorum, eadem in utroque ſpecies, ſexus diverſus, organa ſeu vaſa apta, & debitus modus, ideo ſunt quinque ejuſmodi peccata.

1. Mollities, ſeu pollutio proprie ſumpta, quæ eſt voluntaria ſeminis effuſio ſine ullo concubitu; ſive illud foras effundatur, ut in maribus; ſive intus diffluat in matricem, ut in feminis.

2. Inordinatus concumbendi modus, quo ſemen extra vas effunditur, aut effundendi periculum infertur, eſt peccatum mortale, cum repugnet generationi, ad quam ſemen ex natura ſua ordinatum eſt: & quidem gravius pollutione, cum ei ſuperaddat inordinatum congreſſum. Quod ſi modus debitus non ſervetur, ſed vir ſuccumbat, vel averſe accedat more pecorum, vel a latere ſtet aut ſedeat, tunc, modo diligenter avertatur periculum effuſionis extra vas, juxta communem ſententiam non eſt peccatum per ſe mortale, ſed veniale grave, nec contra naturam, ſed præter naturam. Dico *per ſe*, quia poteſt eſſe, & eſt plerumque ſignum concupiſcentiæ mortalis, cum ſit ex

ſola libidine ſine cauſſa, ut dicit S. Th. Sed nullum erit peccatum, ſi hoc fiat ex neceſſitate, cum ſcilicet ob diſpoſitionem alterutrius corporis conjuges non poſſunt ſervare modum ordinarium; nam tunc alter modus non eſt incongruus reſpectu illorum: ſed conveniens, modo diligenter avertatur periculum effuſionis extra vas.

3. Sodomia imperfecta, quæ eſt commixtio maris cum femina non ſervatis debitis organis, ſeu inſtrumentis naturalibus.

4. Sodomia perfecta, quæ eſt commixtio duorum ejuſdem ſexus, ut maris cum mare, vel feminæ cum femina. Nec refert in quo vaſe coeant maſculi inter ſe, & feminæ, ſive in vaſe exteriori aut poſteriori, ſive in ore, aut quavis alia parte, cum Sodomiæ perfectæ malitia conſiſtat in affectu ad ſexum indebitum, & ſit completa eo modo quo poteſt, dum eſt applicatio membri ad membrum ejuſdem ſexus. Præter malitiam mortalem graviorem pollutione, poteſt habere alias adjunctas, ut adulterii, ſi fiat in perſona conjugata vel cum illa; ſacrilegii, ſi cum ſacra; inceſtus, ſi cum conſanguinea aut affini &c. Debet autem pœnitens explicare in confeſſione, an fuerit agens vel patiens, quia ex parte agentis intervenit pollutio propria, quæ forte non intervenit ex parte patientis (quamvis plerumque interveniat utrinque; & cum ſic interveniſſe noſcitur, exprimi debet). Nam diverſa ſunt peccata voluntarie pollui, & ſolum cooperari pollutioni alterius: aliud enim eſt non cohibere delectationem propriam illicitam, alliud procurare alienam. *Delugo*.

Hæc ſodomia eſt diverſæ ſpeciei ab imperfecta. Nam non ſervare in copula carnali debitum ſexum, eſt deformitas contra rectam rationem, notabiliter diverſa a deformitate, quæ ineſt congreſſui, a quo non ſervatur debitum inſtrumentum ſeu vas, ſervato debito ſexu.

5. Beſtialitas, quæ eſt coitus cum beſtia, ſive ejuſdem, ſive diverſi ſexus, eſt ſcelus ceteris gravius: nam magis dedecet naturam rationalem ad Dei imaginem factam; & diverſitas ſpeciei magis repugnat inſtituto naturæ. Ad hoc revocatur congreſſus cum dæmone in forma hominis vel bruti, qui præter malitiam luxuriæ contra naturam eſt etiam contra virtutem religionis, propter commercium & ſocietatem cum capitali hoſte Dei.

Porro hæc omnia peccata inter ſe ſpecie differunt: nam ſingula habent ſpecialem & notabiliter diverſam deformitatem caſtitati repugnantem. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propoſitionem: *Mollities, Sodomia, & Beſtialitas ſunt peccata ejuſdem ſpeciei infimæ, ideoque ſufficit dicere in confeſſione ſe procuraſſe pollutionem*. Sunt etiam graviora aliis ſpeciebus luxuriæ naturalis in ratione luxuriæ: nam per ſe magis ſunt contra naturam & finem generationis. Aliquæ tamen ex his ſpeciebus poſſunt eſſe graviores culpæ ex alia parte, ut ſcilicet involvunt malitiam alterius ſpeciei contra juſtitiam, pietatem, religionem: nam ſimplex pollutio non eſt abſolute majus crimen quam concubitus cum matre, vel cum moniali.

Quæſt. IV. *An (1) pollutio voluntaria eſt per ſe ſemper peccatum mortale?*

Reſp. Affirmat. *Ita omnes*. Conſtat 1. Ex 1. ad Cor. 6. *Neque adulteri, neque molles regnum Dei poſſidebunt*. Et ad Epheſ. 4. *Omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei*. Pollutio autem eſt vera immunditia ac impuritas, & quidem ſpecialis. 2. Quia eſt intrinſece mala, & crimen ſimplici fornicatione gravius. Nam graviter repugnat generationi & propagationi generis humani, ad quam ex natura ſua ordinatum eſt ſemen humanum: ideoque gravem continet inordinationem, quam Scriptura indicat, Geneſ. 38. ubi de Onan fundente ſemen in terra, ait: *Et idcirco percuſſit eum Dominus: quod rem deteſtabilem faceret*. Innoc. XI. damnavit hanc propoſitionem: *Mollities jure naturæ prohibita non eſt: unde ſi Deus eam non interdixiſſet, ſæpe eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali*.

Quare, ſecundum communem Doctorum ſententiam, nullo caſu, etiā non voluptatis, ſed ſolius mortis vitandæ cauſſa, licet in ſe vel in alio quovis modo, pollutionem voluntarie procurare, admittere vel intendere, aut aliquid ſumere ea intentione, ut etiam ſomno accidat. Nam ipſe actus pollutionis independenter a delectatione, ſecundum ſe graviter repugnat generationi, quæ ſola eſt finis ſeminis humani. Et ideo neque licet probare, aut ſumere medicamentum ad corrumpendum ſemen, illudque emittendum via ordinaria ſine delectatione.

Porro de diſtillatione, quæ eſt fluxus humoris quaſi medii inter urinam & ſemen, idem ſentiendum eſt; quod de pollutione, ſi fiat cum ſenſu delectationis venereæ. Cum autem ſit ſine ulla commotione ſpirituum genitalium, & abſque omni carnali delectatione, de ea non eſt magis curandum quam de ſudore, inquit Cajetanus.

Obj. Licet corporis ſui partes abſcindere ad vitæ ſuæ conſervationem. Ergo &c. *Reſp.* Diſparitas eſt, quod partes corporis per ſe & primario ordinantur ad totum conſtituendum; unde de illis diſponere licet ad totius conſervationem. At ſemen ſolum inſtitutum eſt & ordinatum ad ſpeciei propagationem: ideoque eo uti non licet, niſi modo ad ſpeciei propagationem convenientem idoneo, & intra matrimonium. Addit Sanchez, quod ſi ullo caſu liceret ſeminis effuſionem procurare extra actum conjugii, periculum eſſet ne ob vehementem voluptatem, quæ in ea ſentitur, homines paſſione excæcati & illecti, eam licentiam facile extenderent ad plures alios caſus, in detrimentum ſpeciei humanæ, & ſæpiſſime illum caſum adeſſe ſibi falſo perſuaderent. Nam ſi ſimul voluptate frui, & onera educandæ prolis vitare liceret, impediretur propagatio generis humani. Unde ad commune bonum, & ad occurrendum periculis alias futuris, debuit pollutio jure naturali prohiberi in omni caſu. At cum abſciſſio membri ſit de ſe moleſta, periculum non eſt, ne extendatur ultra caſus a natura conceſſos.

Dixi, *voluntaria*. Quia ſi pollutio non ſit voluntaria nec in ſe, nec in cauſſa, ut ſæpe ſit in ſomno, vel quando ex cauſſis naturalibus licitis oritur,

(1) *De pollutione multifariam ſpectata habes multa in Opuſc.* De modo confitendi, & puritate conſcientiæ *(c. 7. & ſeq. trib.) quod reperitur impreſſum inter Opuſcula tum Angelici, tum Seraphici*.

Digitized by Google

tur, non eſt peccatum, ſecluſo conſenſu in delectationem. Nam omne peccatum imputabile eſt eſſentialiter voluntarium, vel directe, vel indirecte, aut interpretative, in ſe vel in alio.

Pollutio tamen in ſomno facta mortalis eſt, ſi ante directe procurata eſt, vel ſi poſt ſomnum in ipſa evigilatione, cum plena advertentia placuit ob delectationem veneream. Alias non eſt peccatum, niſi indirecte procurata fuerit in exceſſu cibi vel potus, quia nemo poteſt peccare in ſomno defectu libertatis. Ita *S. Th. in 4. diſt. 9. art. 4.* Quod ſi (ut multi docent) liceat evigilanti non impedire, ſed permittere abſolvi pollutionem jam in ſomno cœptam ad vitandum morbum, (modo non ſit periculum conſentiendi in delectationem veneream, ad quod opus eſt oratione) quia inquiunt, eſt præciſe pati ex neceſſitate effuſionem ſeminis, non autem illam procurare; tunc ſaltem eſt obligatio reprimendi delectationem per poſitivam diſplicentiam internam; nam non licet ſe habere indifferenter ad illam. Certo autem peccat, qui expergefactus promovet pollutionem in ſomno cœptam; addendo conatum; quia non præciſe patitur, ſed poſitive continuat illam. Immo dum pollutio naturaliter fluere ſentitur, quovis tempore tenemur eam cohibere, alioqui diſplicentia interna, quam tenemur de venerea delectatione elicere, non eſt efficax.

Nota. Sæpe pollutio, præter propriam malitiam, habet aliam in confeſſione exprimendam, petitam, vel ex qualitate perſonæ ſe polluentis, ſi eſt ſacra vel conjugata: vel ex affectu ad aliam, cum qua deſideratur concubitus, quæ ſi ſoluta, malitiam habet fornicationis; ſi ſacra, ſacrilegii; ſi ejuſdem ſexus, ſodomiæ; ſi conjugata, adulterii &c. vel ex modo quo ſe polluit, ſi nempe fiat per tactus mutuos cum illa perſona; nam hæc circumſtantia pertinet ad ſpeciem ſodomiæ, ſi ambo ſint ejuſdem ſexus, ad inceſtum ſi ſint conſanguinei aut affines &c. idem dic de aliis luxuriæ peccatis.

Sed an licet deſiderare pollutionem in ſomno contingentem, ut natura levetur, ſeu ſanetur, non intendendo pollutionem ipſam, nec delectationem veneream; nec aliquid adhibendo, ut pollutio in ſomno ſequatur?

Reſp. Azor cum aliis negat, quia pollutio eſt mala ex objecto ſuo & natura; at non licet etiam ob bonum finem deſiderare id quod ex objecto ſuo malum eſt. Affirmant alii cum S. Anton. 2. p. ar. 8. c. 3. ubi ait: *Appetere habere pollutionem propter alleviationem naturæ tantum ſine peccato, ideſt, ſine hoc quod det operam, ſed via naturali, non eſt peccatum*. Ratio quam affert Sanchez, eſt, quia talis pollutio non procurata, ſed via naturali proveniens, nullatenus eſt actus hominis, nec ejus voluntati ſubjectus, ſed actus quidam & evacuatio naturalis, ſicut ſudor. Secus de homicidio & fornicatione, quæ non ſunt actus naturales, ſed ſuapte natura liberi, & hominis voluntati ſubjecti.

Item controverſia eſt, utrum liceat de pollutione in ſomno inculpabiliter eveniente gaudere, præciſe ob levamen naturæ & ſalutem corporis; quamvis conſentiant omnes licitum eſſe gaudere de bono effectu illo ex ea orto. *S. Th. in 4. diſt. 9. ar. 4. q. 1. ad 5.* de pollutione nocturna & inculpabili, ait, *Si autem placeat ut naturæ exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur*. Porro conſtat eſſe mortale de illa gaudere propter delectationem veneream.

Quæſt. V. *An eſt peccatum ponere actionem, ex qua prævidetur ſecutura pollutio, vel delectatio venerea?*

Reſp. 1. Eſt mortale ponere ſine urgenti neceſſitate actionem, ex qua, tamquam cauſſa proxima, prævidetur ſecutura pollutio, vel delectatio venerea, quamvis neutra aliunde intendatur, immo adſit propoſitum illos motus comprimendi cum inſurgent. Quia 1. Lex naturalis obligans ad non procurandam pollutionem & delectationem veneream, ſimul obligat graviter ad vitandas & auferendas cauſſas horum motuum proxime excitativas, & per ſe in illos notabiliter influentes, ubi abeſt neceſſitas tales cauſſas honeſtans. 2. Merito effectus cenſetur voluntarius, & imputatur ponenti cauſſam proximam ſine neceſſitate eam cohoneſtante. Hinc graviter teneris ejuſmodi actionem inchoatam deſerere ſtatim ob inſurgentem pollutionem, vel delectationem veneream: nam ſi pergas in illa actione, effectus ſecutus cenſetur in illa volitus; volitio enim continuandi cauſſam eſt virtualiter & moraliter volitio effectus. *Leſſius, Valentia &c.*

Cauſſæ autem ſeu diſpoſitiones proximæ horum motuum excitativæ, ſunt actiones quæ per ſe ſunt turpes, & natæ excitare motus venereos, & turpitudinis ſpeciem habent, niſi propriæ vel alienæ neceſſitatis titulis honeſtentur, ut aſpectus, & tactus partium pudendarum proprii vel alieni corporis, præſertim diverſi ſexus; lectio, auditio, locutio rerum valde obſcœnarum, & ad libidinem allicientium quamvis ex ſola curioſitate fiat.

Dixi: *ſine neceſſitate*: nam aſpectus & tactus partium pudendarum alterius corporis ob neceſſitatem medendi, non eſt peccatum, ſecluſo affectu pravo, & periculo conſenſus in delectationem veneream. Nam in tali caſu pollutio ſecuta non cenſetur voluntaria in cauſſa, ſed ſolum permiſſa; quia adeſt juſta ratio ponendi cauſſam illam, & proſequenti jus ſuum non imputatur effectus præter intentionem ſecutus. Neque enim tenemur motus illos naturales & per ſe involuntarios impedire, cum adeſt juſta cauſſa non impediendi, & abeſt conſenſus periculum. Sic chirurgus exercens ſuam artem circa mulierem, non peccat, etſi prævideat pollutionem inde ſecuturam, modo abſit periculum conſenſus in delectationem.

Reſp. 2. Ex communi ſententia, non eſt mortale contra caſtitatem ponere actionem, ex qua tamquam cauſſa ſeu diſpoſitione remota & per accidens, prævidetur ſecutura pollutio vel delectatio venerea, modo neutra intendatur, & abſit periculum conſenſus in delectationem veneream. Quia 1. cum illi motus facillime & frequenter inſurgant naturaliter, in æſtimatione prudenti non cenſentur ſufficienter voluntarii in cauſſa remota, ut imputentur illam ponenti ex alio fine; ſed a ſola natura corrupta oriri cenſentur: alioqui enim homo teneretur abſtinere a multis actionibus licitis ac neceſſariis, ne illos motus experiretur. Nec cauſſæ illæ remotæ cenſentur moraliter illorum cauſſæ, nec in illas conſentiens cenſetur velle talem effectum propter ſummam facilitatem, qua illi motus excitantur ex naturæ corruptione, ſed potius illa effuſio procedit e virtute naturali expellente. 2. Quia jus ſuum proſequenti non

imputatur effectus per accidens, & præter intentionem ſecutus.

Sanchez tamen ex communi docet, tales cauſſas ſine juſta cauſſa ponere, eſſe veniale, etiam contra caſtitatem: quia aliquantulum adverſatur caſtitati quod ſine utilitate honeſta cogente ponatur cauſſa remota, & per accidens motuum caſtitati inimicorum, & ad malum incitantium.

Cauſſæ autem remotæ & per accidens horum motuum ſunt eæ, quæ non ſunt per ſe turpes, nec ad luxuriam, ſed ad alios fines licitos per ſe ordinantur, nec turpitudinis ſpeciem habent, ſed vel per ſe honeſtæ ſunt, ut auditio confeſſionum, vel indifferentes, ut equitatio, eſus calidorum, ſtudium medicinæ, medicamenta &c. Quare hæc, accedente honeſta & utili cauſſa, & ſecluſo periculo conſenſus, ſunt licita, quamvis præter intentionem ex iis ſequatur pollutio, vel delectatio venerea. Nam tunc illi motus cenſentur ſolum permiſſi, non voliti; eo quod nulla ſit obligatio relinquendi opus honeſtum & utile, propter motum inordinatum & indeliberatum, occaſione illius ex naturæ corruptione, præter intentionem & ſecluſo periculo conſenſus, exurgentem.

Quod ſi eſſet periculum probabile conſentiendi in delectationem veneream, (ut ſi pluries quis in tali occaſione conſenſerit) tunc is, ex communi ſententia, tenetur ab illa actione, quantumvis honeſta, & utili, v. gr. auditione confeſſionum, abſtinere; nam non licet ſe probabili peccandi periculo exponere.

Quæſt. VI. *An eſt ſemper peccatum non expellere cogitationes de rebus venereis, ſed in illis immorari?*

Reſp. Qui immoratur cum plena advertentia in cogitatione de rebus venereis, ſi adſit delectatio venerea, quæ non reprimatur, vel periculum conſenſus in illam, aut in rem cogitatam, peccat mortaliter ratione talis delectationis vel periculi, venialiter vero ſi advertentia ſit ſolum imperfecta ac ſemiplena, qualis eſt in ſemidormiente. Qui autem de talibus rebus cogitat ex juſta & honeſta cauſſa, v. gr. ut tales res melius diſcernat ad confeſſarii vel medici munus recte obeundum, non peccat, ſecluſo periculo conſenſus in rem cogitatam & delectationem: quia talis cogitatio non eſt mala neque in ſe, neque in effectu aut ratione periculi. Erit autem venialis culpa, ſi hoc ex mera curioſitate fiat, ſecluſis delectatione venerea, & periculo conſenſus in rem cogitatam, & affectu in ipſam: quæ tamen omnia raro abſunt in cogitatione de his rebus abſque fine honeſto; nam hæc materia eſt valde lubrica & periculoſa.

Quæſt. VII. *Quænam ſunt peccata luxuriæ non conſummata?*

Reſp. Sunt deſideria, delectatio moroſa venerea, aſpectus, amplexus, & tactus impudici, oſcula, verba obſcœna, geſtus turpes &c. ſine effuſione ſeminis. Jam conſtat ex dictis c. 6. deſiderium ſimplex etſi inefficax actus luxurioſi, habere malitiam mortalem ejuſdem ſpeciei; ſic deſiderium ſimplex copulæ cum conjugata vel conſanguinea habet malitiam adulterii vel inceſtus. Nunc de ceteris agam.

Quæſt. VIII. *An delectatio moroſa venerea extra conjugium eſt mortalis?*

Nota 1. Delectatio moroſa eſt delectatio deliberata, ſive delectatio poſt ſufficientem advertentiam admiſſa, ſeu approbata, etſi unico inſtanti. Dicitur enim moroſa, non a mora temporis quo durat, cum peccatum mortale unico inſtanti committi poſſit; ſed voluntaris, quæ poſt advertentiam ſufficientem ei immoratur, eam acceptando aut non rejiciendo. Hinc poteſt eſſe delectatio moroſa quamvis inſtantanea, ſi nempe voluntas in eam advertenter per unicum inſtans conſenſerit.

Nota 2. Triplex eſt delectatio, nempe ſpiritualis, mere ſenſibilis, & venerea. Spiritualis eſt ea, quæ in ſola voluntate reſidet ſine ullo motu ſenſibili in corpore, ſive quæ eſt independens ab omni motu ſenſibili in corpore. Hæc delectatio, ſi ſit de actu mortali, eſt mortalis, & ſumit ſpeciem ab illo ut objecto. Delectatio mere ſenſibilis eſt, quæ oritur ex proportione ac conformitate rei ſenſibilis cum organo ſenſus, ſine ulla commotione ſpirituum genitalium circa partes venereas; qualis eſt delectatio, quæ percipitur ex actu rei blandæ, ex guſtu, ex muſica &c. Delectatio venerea eſt ea, quæ ſentitur circa partes venereas ex commotione ſpirituum genitalium, ſeu generationi inſervientium.

Reſp. Omnis deliberata delectatio venerea vel minima, extra conjugium quæſita aut admiſſa; eſt mortale peccatum, nec poteſt eſſe veniale ex levitate materiæ. *Eſt communis Doctorum ſententia.* Prob. Quia 1. Omnis delectatio venerea ex natura ſua ordinatur ac tendit ad ſeminis effuſionem, eſtque inchoatio quædam illius: nam in omni delectatione venerea ſit quædam reſolutio ſeminis, ejuſque deductio ad partes venereas, ut teſtantur Ariſtot. Galen. Hypocr. & medici. Ergo cum ſeminis effuſio voluntaria extra actum conjugalem ſit mortalis, ut patet ex dictis de pollutione & fornicatione, omnis actus ad illum ex ſe tendens & ordinatus, eſt per ſe mortalis; nam diſpoſitio ſumit ſuam ſpeciem ac malitiam moralem a forma, ad quam diſponit, motus a termino ad quem tendit, medium a fine, cauſſa a ſuo effectu. 2. inter omnes conſtat, moraliter & practice loquendo, minimam delectationem veneream quæſitam, vel deliberate admiſſam extra conjugium, habere annexum periculum proximum peccati mortalis: eo quod difficillimum ſit & moraliter impoſſibile in re tam lubrica dijudicare ac determinare materiam levem, & ob ſummam naturæ corruptæ in talia propenſionem ſiſtere in certa delectationis parvitate, ita ut animus leviore delectatione illectus, graviores non appetat, nec admittat. Ergo certum eſt etiam ſpeculative, delectationem veneream vel minimam, quæſitam aut admiſſam, eſſe mortalem: cum certum ſit etiam ſpeculative omnem actionem, cui per ſe annexum eſt periculum morale peccati mortalis, eſſe mortaliter malam, *nam qui amat periculum, in illo peribit*, Eccli. 3. & qui vult morale periculum peccati, vult ſaltem interpretative ipſum peccatum.

Obj. In furto, in exceſſu cibi vel potus datur levitas materiæ. Ergo &c. *Reſp.* Diſparitas eſt, quia rei vilis ablatio, levis exceſſus in cibo vel potu per ſe non ordinatur ad actum mortalem, nec inducit periculum graviter peccandi. At delectatio venerea vel minima ex ſe ordinatur ad effuſionem ſeminis mortaliter malam extra conjugium, & per ſe inducit periculum conſentiendi majori delectationi.

No-

Nota. In ſocietate noſtra omnibus in virtute ſanctæ obedientiæ prohibitum eſt, ne quis publice, vel privatim ſententiam huic oppoſitam, non modo ut veram & probabilem, ſed ne ut tolerabilem quidem ulla ratione doceat, aut ſibi placere ſignificet, aut ſecundum illam cuiquam conſilium dare &c. Ex Congr. 9. Decr. 24.

Quæſt. IX. *An peccat mortaliter, qui poſt ſufficientem advertentiam negative ſe habet ad delectationem veneream, eam neque approbando, neque reprimendo?*

Reſp. Affirmat. (1) Quia voluntas tenetur reprimere poſitive motus illicitos delectationis & ſenſualitatis, ſaltem per actum diſplicentiæ. Ita S. Antoninus, Suarez, Vaſquez, Azor, Leſſius, & alii communius cum S. Th. 1. 2. qu. 74. art. 6. ubi ait: *Contingere peccatum eſſe in ratione dupliciter. Uno modo quando imperat illicitas paſſiones .... alio modo quando non reprimit illicitum paſſionis motum: ſicut cum aliquis poſtquam deliberavit, quod motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit*. Prob. Quia 1. Concil. Trid. ſeſſ. 5. can. 5. definit concupiſcentiam non poſſe nocere *non conſentientibus, ſed virtualiter per gratiam repugnantibus*. Ergo ut non noceat, non ſufficit mera negatio conſenſus, ſed requiritur repugnantia ſeu diſplicentia poſitiva. Tales motus ſunt ex objecto graviter inordinati, cum juxta omnes, ſit mortale illis poſitive conſentire: item ſunt ex natura ſua diſpoſitiones proximæ ad opus mortale, ad quod valde pertrahunt & alliciunt appetitum. Ergo graviter diſconvenit naturæ rationali & Legi divinæ ſe habere indifferenter ad illos; & voluntas, cujus eſt regere paſſiones ſecundum rectam rationem ac Legem divinam, tenetur illos expreſſe ac poſitive reprobare per formalem diſplicentiam. 2. Sicut non licet ſe habere indifferenter ad actus turpes ab alio circa ſe exercitos, ita nec ad motus turpes a dæmone vel ex naturæ corruptione in ſe excitatos. 4. Illis motibus per ſe annexum eſt periculum intrinſecum rei mortaliter malæ, & conſenſus in delectationem; nam ex ſe ſunt diſpoſitiones proximæ ad actum mortalem, nempe effuſionem ſeminis, & per ſe vehementer alliciunt voluntatem ad conſenſum per ſympathiam appetitus ſenſitivi cum rationali. Ergo requiritur poſitiva diſplicentia ad impediendum voluntatis conſenſum, ſine qua non tollitur periculum conſentiendi, cum moraliter impoſſibile ſit, voluntatem diu ſe negative habere circa objectum vehementer alliciens. Hinc illud Prov. 4. *Omni cuſtodia ſerva cor tuum*.

Immo ſola illa diſplicentia non ſufficit, ſed illi motus prorſus expellendi ſunt, præſertim deſerendo actionem, quæ eos excitat, ni obſtet cauſſa juſta. Tum quia tunc ſola diſplicentia non videtur ſatis ſincera, cum vix diſcerni poſſit, utrum ſit vera diſpli-

(1) *Multæ, ac variæ diſtingui poſſunt, ac debent hypotheſes circa hominem affectum prava aliqua delectatione, quas recenſet Seraphicus* (*in* 2. *ſent. diſt.* 24. *p.* 2. *q.* 2.) *De hac vero hypotheſi, quam Auctor in præſenti quæſt. proponit, hæc profert S. Doctor*. Si advertit homo periculum, & delectationem illam non repellit: ſed mentem in talibus cogitationibus revolvi ſinit: tunc dicunt Magiſtri, quod peccat mortaliter. Quia quamvis non ſit ibi conſenſus verus, *ideſt expreſſus, & formalis*, eſt tamen ibi conſenſus interpretativus, & comedit ſola mulier. Nihilominus tamen peccatum illud imputatur viro; quia cum eam compeſcere debuiſſet, & teneretur, non tamen compeſcuit (*nominibus* mulieris, & viri *deſignat cum Magiſtro Sent.* inferiorem, & ſuperiorem portionem rationis). Hoc tamen quod nunc ultimo dictum eſt, non eſt uſquequaque certum. Negant enim aliqui eſſe mortale in negligentia reprimendi, ubi eſt diſplicentia, quantumcumque quis periculum advertat. Sed tamen ſecurior via tenenda eſt, quidquid ſit rei veritas. Et ſi cui hoc contingat, ſanum eſt conſilium, quod de ipſo ut de mortali peniteat: in dubiis enim ſecurior via eligenda eſt. *Et antea* (*dub.* 1. *ejuſdem diſt.*): Sicut ſalutem ſuam corporalem negligeret, qui ſerpentem juxta ſe ſcienter collocaret: ſic qui in tali delectatione advertens periculum, vel debens advertere, voluntarie verſatur, exponit ſe diſcrimini, quando negligit repellere: & pro tanto dicit Magiſter ipſum peccare mortaliter. *Similiter Angelicus in textu alibi recitato*: Antequam ratio delectationem perpendat &c. *deducit conſenſum* interpretativum, & peccatum omiſſionis, *ex quo aliquis* expreſſe non reſiſtat *delectationi, quam ſibi hærentem advertit. Quare ſicuti ex Scoto* (*in* 4. *ſent. diſt.* 4. *qu.* 4.) adultus, qui actu aliter ratione utitur, ſi tantum negative non conſentit, negative etiam non adveniente baptiſmo, etſi difficile ſit aliquem talem invenire, non eſt capax baptiſmi; quia ſi non habeat devotionem aliquam, *hoc eſt poſitivum conſenſum* ad ſacramentum, videtur illud contemnere; *ita ex oppoſito quiſquis in ſeipſo advertit æſtuantem aliquam delectationem inhoneſtam, videtur ei ſaltem indirecte aſſentiri, ſi in ipſa moretur abſque ulla poſitiva, & efficaci repugnantia. Hinc autem intelligitur, adverſæ ſententiæ Theologos fruſtra præſentis quæſtionis ſtatum ſic exprimere*: an ſecluſo periculo expreſſi conſenſus in rem malam cogitatam, adſit gravis obligatio poſitive reſiſtendi inordinatis motibus, & delectationibus, quæ ex concupiſcentia naturaliter oriuntur? *Periculum enim, illudque* naturale, & ordinarium, *ſaltem* inducte *conſentiendi poſt plenam rationis advertentiam, eſt in praxi inſeparabile ab ea voluntatis indifferentia ſive ſuſpenſione, quam ipſi ſpeculative ab omni periculo abſtractam concipiunt. Præſentiſſimum autem iſtud periculum facile deprehendent, ſi hæc tria ſerio obſervent, ſimulque uniant: videlicet* 1. *grande illicium, quod ſecum fert quilibet perfectus motus ſenſitivi appetitus, præſertim concupiſcibilis*. 2. *Ingentem voluntatis propenſionem ad ſectandas illecebras ejuſdem appetitus; quippe ex Scoto* (*in* 2. *ſent. q.* 42. *q.* 5.) ſicut intellectus conjunctus appetitui ſenſitivo natus eſt intelligere ſenſibilia: ita voluntas propter conjunctionem ſui cum appetitu ſenſitivo nata eſt tendere in delectabilia tali appetitui, & maxime in maxima delectabilia. 3. *ſummam generatim animæ infirmitatem ex peccato communi ortam, ob quam tentationibus potiſſimum interioribus facillime ſuccumbit, niſi Divinis roboretur ac ſuſtentetur auxiliis, quæ utique, non inertibus aut oſcitantibus, ſed legitime certantibus ſunt promiſſa*.

Digitized by Google

plicentia, an fallacia voluntatis ſibi imponentis, & illis motibus frui volentis. Tum quia homo tenetur impedire & expellere motus per ſe graviter inordinatos, ſaltem cum abeſt juſta cauſſa eos permittendi. Hinc teneris ſub mortali actiones etſi leviter turpes, ut ſunt viſus, locutio, lectio rerum leviter obſcœnarum, ex ſola curioſitate dimittere ſtatim atque excitant in te pollutionem, vel delectationem veneream vehementem, ut docet Valentia. Ubi autem adeſt juſta cauſa non ſic expellendi, ut ſi probabilis timor ſit, ne ex majore reſiſtentia magis augeantur, aut illis depulſis graviores inſurgant, vel ſi ad illos motus expellendos dimittenda eſſet actio honeſta, neceſſaria vel utilis, v. gr. auditio confeſſionum, ſtudium caſuum conſcientiæ, tunc ſufficiet diſplicentia vera: alioqui homines deberent ſemper eſſe anxii, & multa bona omittere. (1)

Porro medium aptiſſimum compeſcendi motus illos eſt, mentem ſtatim alio avertere, & ſi perſeverent, orare, ſigno Crucis ſe munire, oculos ad imaginem Chriſti crucifixi convertere, cogitare de ejus paſſione, de Igne æterno, morte &c. interdum de re indifferenti, aut negotio quod animum applicet, & a tali objecto avocet. (2)

Quæſt. X. *An delectatio moroſa de actu luxuriæ v. gr. copula cogitata, contrahit non ſolum malitiam ſubſtantiæ operis, ſed etiam circumſtantiarum cogitatarum ei annexarum, & ſpeciem mutantium?*

Reſp. Affirmat. *Ita S. Antonin. Cajetan. Suarez, & alii.* Quia talis delectatio verſatur circa opus ut cogitatum; ergo illius objectum eſt id omne quod cognoſcitur; ac proinde non ſolum opus, ſed etiam circumſtantiæ illi annexæ & cognitæ, ſunt ejus objectum. Actus autem ſumunt ſpeciem ac malitiam a toto objecto ſuo, & ad illam contrahendam ſufficit voluntarium indirectum ac interpretativum. Hinc ſimplex delectatio deliberata de copula cogitata cum conjugata vel conſanguinea pertinet ad ſpeciem adulterii vel inceſtus.

Quæſt. XI. *An oſcula, aſpectus, tactus impudici ſunt culpa mortalis in non conjugatis?*

Reſp. 1. Iſta omnia, immo & amplexus, oſcula, & tactus partium etiam honeſtarum, ut faciei, manus, ſunt culpa mortalis, ſi extra conjugium fiant ob delectationem veneream, quæ poteſt ex illis ſequi, etiam ibi ſiſtendo. idem dic de tactu partium proprii corporis. Eſt communis ſententia, & conſtat

(1) *Quando motuum, & delectationum turpium proxima cauſſa non eſt peccaminoſa (qualis eſſet ex. gr. curioſus adſpectus, aut tactus obſcœnarum rerum) ſed potius rationabilis, juſta, honeſta (cujuſmodi ſunt miniſteria medendi corporibus, excipiendi Sacramentales Confeſſiones, publice docendi, & ſimilia) tunc ſi contingat, ut ea cauſſa perdurante nequeat quis vel abſolute, vel ſine gravi difficultate & anguſtia actualiter eluctari ſenſualibus motionibus, delectationibuſque, propter magnam ſcilicet in prædictis miniſteriis occupationem, vel attentionem, ille minime peccabit hoc nomine præciſe, quod eoſdem non expellat, aut non dimittat miniſteria ſua; dummodo ſit ita comparatus, ut talibus ſtimulis nec* actu *conſentiat, nec verſetur in* proximo *conſentiendi* periculo. *Siquidem in iſta hypotheſi deeſt omne voluntarium, tum* directum, *tum* indirectum. *Directum quidem, ut per ſe liquet: indirectum etiam, quia ad hoc requiritur, ut agens &* poſſit, *& ſimul* debeat *amovere cauſſam effectus mali quam obligationem non habent ii, qui ſeu in Eccleſia; ſeu in Republica neceſſariis, & utilibus inſudant occupationibus. Deficiente autem utraque, vel alterutra illarum conditionum, iſtos quoque peccare evidens eſt juxta generalem, & indefinitam Apoſtoli regulam:* non ſunt facienda mala, ut eveniant bona (*vid. N. 314.*) *Quare qui ejuſmodi officiis vacant, ubi proprio experimento noverant, ſe aut conſentire, aut proximum ſubire periculum conſentiendi pravis illis motibus, & delectationibus, jam omnino tenentur ſibi conſulere, amovendo cauſſas lapſus, aut periculi, tametſi in ſe honeſtas, juxta Evangelicum Chriſti præceptum:* ſi oculus tuus, vel manus tua ſcandalizat te, erue eum, abſcinde eam, & projice abs te. *Neque, ubi grave iſtud offendiculum patiuntur, poſſunt a Superioribus urgeri ad ea officia exercenda, quia nulla humana poteſtas præſcribere poteſt contra Deum, & conſcientiam.*

(2) *Admiſſa doctrina ſaniore, & communiore, quam Auctor in theſi principali hujus 9. qu. aſſeruit, noſque in ſuperiore Nota communivimus, unum remanet obſervandum, quod ad praxim moralem valde conducit. Quotieſcumque grave extat periculum aſſentiendi alicui pravo motui, ſeu delectationi ſenſuali, ut dicatur homo eidem* efficaciter *reſiſtere, ſatis non eſt, ſi* nullo *prorſus elicito actu contrario voluntatis ſe convertat ad ſtudium, laborem, aliaque diſparata negotia, ſed debet habere* poſitivam diſplicentiam *erga illam delectationem, ſive poſitivam voluntatem non obſequendi eidem delectationi. Nam ſola illa occupatio extranea, eſto juvare poſſit ad impediendum expreſſum voluntatis conſenſum proxime imminentem, atque etiam ad interturbandum indirectum, ſi ob longiorem retentæ delectationis moram jam intervenisse præſumitur juxta Angelici, ac Seraphici judicia in ſuperiore Nota jam expoſita: attamen minime ſufficiens videtur ad* efficacem *reprehenſionem inordinatarum delectationum præſertim venerearum. Illæ namque cuilibet occupationi etiam ſacræ facillime ſe immiſcent, ac denuo animum ad aſſenſum ſollicitant, ac pelliciunt, ut experientia multiplici ſatis compertum. Quocirca, ut ſit in tuto quiſquis ejuſcemodi aculeos ſentit, & adhuc quaſi indifferens hæret, debet ſe ab hac hæſitatione eximere, primum celeri aliqua voluntatis averſatione illos ſpernendo, dein honeſtum aut indifferens quodpiam opus aggrediendo. Sed potiſſime oratione aliqua ſaltem jaculatoria implorandum erit Divini Spiritus adjutorium; quoniam ſine ejus nomine nihil eſt innoxium, nec poſſumus eſſe continentes, niſi ipſe dederit. Si monitum hoc reſpuere non debent, etiam qui ſunt ad excolendas virtutes exercitati: quanto minus oportebit ab eo deſciſcere reliquos in ſpirituali pugna vel imperitos, vel infirmos? E tamen nonne plurimos reperire eſt, qui in prædicto agone conſtituti putant, ſe ſat feliciter e cœno emergere extima oris contorſione, vel ſcapularum agitatione?*

ſtat ex dictis: nam mortale eſt, extra conjugium quærere aut advertenter admittere quamlibet delectationem veneream vel minimam, cum hæc parvitatem materiæ non admittat, & ex ſe tendat ad ſeminis effuſionem, ideoque ad pollutionem vel fornicationem in non conjugato.

Hinc (ut docet S. Antonin.) eſt etiam mortale permittere ſe tangi, etiam in facie vel manu, ab eo qui noſcitur ad id moveri amore libidinoſo, quia eſt cooperari & conſentire alterius culpæ mortali. Digni autem ſunt morte, non ſolum qui mala faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, *ad Rom.* 1.

Reſp. 2. Tactus partium pudendarum aut pudendis proximarum corporis, ejuſdem vel diverſi ſexus, ſunt mortales, ſi fiant vel admittantur ſine neceſſitate medendi, etſi non ob delectationem veneream, ſed ex ſola curioſitate vel joco. *Ita Sanchez, Layman, & alii communiter.* Quia 1. Hi tactus ad delectationem veneream ex ſe tendunt, illamque valde excitant, & ſic ſunt cauſſa illius proxima, immo ex ſuapte natura ad effuſionem ſeminis referuntur. Ergo ſimul cum illa graviter prohibentur: nam prohibita graviter re aliqua, prohibentur etiam graviter omnia, quæ per ſe ad illam excitant & ordinantur. Deinde cauſſa participat malitiam ſui effectus. 2. Hi tactus ſunt impudici, & comprehenduntur nomine impudicitiæ, quæ ad Gal. 5. dicitur excludere a regno Dei.

Hinc ſecluſa neceſſitate medendi, tactum partium inhoneſtarum in ſe permittere ab alio fieri, eſt mortale; & quiſque tenetur quantum poteſt, omnino talia impedire in ſe, & illis reſiſtere, cum ſint intrinſece mala.

Item mortale eſt propria pudenda ſine neceſſitate tangere, ſi delectatio venerea ex eo tactu oriatur & prævideatur, quia per ſe tendit ad pollutionem. Ita Sanchez, ſecus dicens, ſi tactus ille ex curioſitate, levitate, abſque libidine, & delectationis ac pollutionis periculo fiat: quia deficit animus libidinoſus, nec intervenit ea turpitudo, quæ in tactu alieno; nec idem periculum. Hoc tamen non omnino vacat periculo, nec peccato.

Reſp. 3. Adſpectus partium pudendarum alterius ſexus, item concubitus viri cum femina, quamvis non animo libidinoſo, ſed ex ſola curioſitate vel levitate, mortalis eſt. Quia ad veneream libidinem & pollutionem in hac naturæ corruptione per ſe multum excitat, & periculum morale conſentiendi in delectationem veneream affert, & valde honeſtati naturali adverſatur. *Ita Sanchez, Reginald. Layman, &c.*

Adſpectus vero pudendorum ejuſdem ſexus vel proprii corporis, aut coitus animalium ex ſola curioſitate vel levitate, ſecluſis affectu venereo, ſcandalo, & periculo pollutionis, ac delectationis venereæ, juxta multos eſt ſolum venialis, quia nec graviter honeſtati adverſatur, nec adeo luxuriam per ſe incitat. Poteſt tamen eſſe mortalis ratione periculi, ſpectata aſpicientis ſpeciali fragilitate: quod non raro adeſt in juvenibus, quare ab his graviter deterrendi ſunt. Et certo mortalis eſt, ſi fiat ex voluptate deliberate quæſita.

Reſp. 4. Amplexus, tactus & oſcula etiam in partibus honeſtis, ob ſolam delectationem, mere ſenſibilem & nondum actu veneream, ſunt culpa mortalis inter perſonas diverſi ſexus libidinis capaces, ſaltem ſi fiant cum mora vel repetitione, quamvis non intendatur expreſſe delectatio venerea. Quia illi actus ſic exerciti, per ſe non parum excitant commotionem ſpirituum genitalium, & delectationem veneream, quæ neceſſitate quadam phyſica oritur ex tali delectatione ſenſibili, ſaltem repetita vel diuturna: & quia ſuppoſita propenſione naturæ inordinata in voluptatem carnis, non poſſunt ſic uſurpari abſque delectatione moroſa concubitus: aut ſaltem in hac naturæ corruptione ingerunt periculum morale delectationis venereæ, & conſenſus in illam; & ſic ſunt cauſſaliter libidinoſi, utpote libidinis cauſſæ. Malitia autem talium actuum non ex fine ſolum, ſed etiam ex effectu, quem pariunt, ſumi debet. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propoſitionem: *Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantum venialem, oſculum habitum ob delectationem carnalem & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.*

Reſp. 5. Amplexus, contactus manuum, oſcula in facie, ſi juxta morem patriæ fiant urbanitatis ac benevolentiæ honeſtæ cauſſa, non ſunt peccata per ſe, quia non ſunt impudica, nec per ſe tendunt in actum venereum, & fiunt ob rationabilem cauſſam. Ita communiter cum S. Thom. 2. 2. qu. 154. art. 4. Si vero iſta fiant ex aliqua vanitate, joco, levitate, petulantia veniali, juxta multos, ſunt ſolum venialia; modo abſit omnis affectus libidinoſus, & periculum peccati gravis tam in ſe quam in alio, nec, habita ratione conſtitutionis perſonarum, delectationem veneream multum excitent.

Si autem iſta ſine cauſſa exercita, longiora ſint, aut crebro fiant inter perſonas libidinis capaces, ſunt mortalia. Quia augent affectum ad libidinem, & excitant delectationem veneream, afferuntque morale periculum conſenſus in illam. Nam (ut recte monent) in materia tam lubrica, quæ de ſe eſſent ſolum venialia, ſi repetantur aut diutius protrahantur, fiunt mortalia, curioſitate aut levitate degenerante in libidinem.

Quare admittens oſcula moroſa, aut crebra, aut indecentia, item tactus mamillarum, peccat mortaliter. Quia cooperatur affectui libidinoſo alterius, qui ſatis per iſta indicatur.

Nota. Oſcula, amplexus ob delectationem veneream, tactus & aſpectus impudici mortales ſupradicti ex communi ſententia ſunt ejuſdem ſpeciei mortalis ac actus conſummatus, ſeu concubitus, ad quem ſuapte natura referuntur, quamvis hic non intendatur. Quia ſunt diſpoſitio proxima ad concubitum, & media per ſe ad illum tendentia: diſpoſitio autem & media ſumunt malitiam a ſuo termino & fine: ac proinde iſta omnia contrahunt diverſam ſpecie malitiam, pro diverſitate perſonarum, a quibus & circa quas exercentur: uti malitiam ſodomiæ, ſi cum ſimili ſexu exerceantur: adulterii, ſi cum conjugata aliena: inceſtus, ſi cum cognata, &c. Nam cum opera circa eas perſonas differant ſpecie, ita etiam actus, qui ſunt diſpoſitio & media per ſe ad illa tendentia: quare circumſtantia agentis & patientis exprimi debet in confeſſione. *Ita Sanch. Leſſius, & alii.* Impudicus vero ſui ipſius tactus ad mollitiem pertinet, niſi alio referatur ex intentione agentis.

Quæſt. XII. *Quale peccatum eſt loqui, canere, legere, vel audire turpia & obſcœna?*

Reſp.

Reſp. Eſt mortale, ſi fiat extra conjugium ob delectationem veneream, cum probabili periculo illius in ſe vel in aliis, aut cum animo ſe oblectandi rebus illis. *Ita S. Antonin. Navar. Sanchez, & alii communiter*. Quia delectatio venerea extra conjugium eſt ex objecto mortalis, cum ſit mortale ei conſentire. Ergo eſt mortale intendere vel procurare illam, aut ejus periculum probabile in ſe vel in aliis. Delectatio vero de actu turpi apprehenſo eſt per ſe mortalis; ergo & illam verbis fovere.

Secluſo autem omni affectu venereo, & periculo delectationis venereæ ac ſcandali, turpia loqui vel canere ſolum ex levitate, vel legere aut audire ex mera curioſitate, eſt ſaltem veniale. Nam hæc adverſantur caſtitati, & prohibentur Epheſ. 4. *Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat*. Et c. 5. *Fornicatio autem, & omnis immunditia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos; aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas*. Tamen juxta S. Antonin. & alios, noo eſt mortale, quia non eſt per ſe gravis inordinatio. *De hoc nulli dubium eſt, quod qui dicit verba turpia & laſciva hac intentione, ut ſe vel alium provocet ad luxuriam, vel ſe mente delectandi in locutione & cogitatione turpium, extra matrimonium, mortaliter peccat .... Sed ubi talia verba turpia dicuntur ex quadam levitate ad ſolatium, quamvis de ſe non videantur mortalia, quia peccata oris, ſecundum Thomam, per ſe maxime judicantur quoad gravitatem peccati ex intentione proferentis; tamen per accidens poteſt eſſe mortale ibi, ratione ſcandali ſeu ruinæ inde ſequentis in mente alicujus; ut cum audientes ſunt debiles ſpiritu, & verba eſſent multum laſciva. Idem videtur dicendum de facientibus vel cantantibus cantilenas plenas laſciviis*, ait S. Antonin. p. 2. to. 5. c. 1. §. 8.

Sed quia in praxi raro abeſt periculum turpis deſiderii aut complacentiæ, ſive in proferente ac legente (1), ſive in audientibus ſermones, cantiones vel lectiones rerum turpium ac laſcivarum, in, vel coram juvenibus aut aliis infirmis ſpiritu, raro vacant culpa mortali, nam *corrumpunt mores bonos colloquia mala*, 1. ad Cor. 15. *& præbent verba ad res ipſas ingreſſum*, ait S. Athanaſ. Hinc obſcœna proferens tenetur in Confeſſione exprimere numerum eorum, quibus fuit occaſio turpis deſiderii vel delectationis. Qui vero alteri præbet occaſionem ſermonis turpis continuandi cum aliorum periculo, vel præſtat auctoritatem verbis turpibus, peccat mortaliter, etiamſi rem narratam interius non approbet, nam complacentia vel approbatio exterior rei mortalis, eſt mortalis.

Idem eſt de geſtibus turpibus ac de turpiloquiis; cum ſint etiam ſigna ad luxuriam incitantia, & de turpibus ſpectaculis ac comœdiis. Qui autem libros turpes & amatorios habent, non ſunt abſolvendi, niſi illos comburant.

Quæſt. XIII. *An licent oſcula, amplexus, tactus &c. in ſponſis, & viduis?*

Reſp. 1. Omnis delectatio venerea, aſpectus & tactus turpis ſeu partium pudendarum, & quivis actus luxuriæ, ſunt mortales in viduis & ſponſis. *Ita Sanchez, & alii communiter*. Quia cum omnis delectatio venerea & actus libidinoſus ſuapte natura ordinetur ac tendat ad effuſionem ſeminis & copulam, eſt mortalis in non conjugatis; cum effuſio ſeminis & copula ſit in ipſis mortalis: nam medium a fine, & actio a termino, ad quem tendit, malitiam ac ſpeciem ſumit. Cum ergo copula tam ſit ſponſis ac viduis illicita, quam aliis ſolutis: tum etiam iis illicitus eſt omnis actus turpis ac impudicus. Et vero cum ſponſalia ſint ſolum promiſſio futuri matrimonii, non traditio corporum, nullum tribuunt jus præſens in corpus alterius in ordine ad copulam hic & nunc exercendam, nec proinde ad actus qui ad illam per ſe ordinantur: ſicuti munus judicis exercere hodie non licet ei, cui præciſe promiſſum eſt.

Itaque ſolum licent ſponſis amplexus & oſcula honeſta, juxta morem patriæ, amoris honeſti ſignificandi & fovendi cauſſa: Hinc ſponſi non debent relinqui ſoli, ob periculum actuum impudicorum, vel etiam copulæ, ut S. Carolus & Doctores paſſim monent.

Reſp. 2. In ſponſis a viduis mortalis eſt voluntaria delectatio carnalis ſeu delectatio appetitus ſenſitivi de copula futura aut præterita, vel de copula apprehenſa ſub conditione, ſi adeſſet matrimonium. *Ita Sanchez, Azor, & alii communiter*. Quia delectatio carnalis, quæ ex cogitatione copulæ futuræ vel præteritæ, vel conditionalis oritur, eſt delectatio abſoluta, præſens & conjuncta cum actuali commotione ſpirituum genitalium per ſe ordinata ad copulam præſentem: ſive carnalis illa delectatio eſt delectatio venerea præſens & voluntaria, quæ ex ſe ordinatur ad copulam præſentem, ideoque ſemper mortalis eſt in non conjugatis. Nam copula præſens ſeu actualis ſemper eſt mortalis in non conjugatis: Ergo & omnis actus ad illam ex ſe ordinatus ac tendens. Et vero appetitus ſenſitivus ſequitur imaginationem, quæ non poteſt præſcindere, nec apponere conditionem.

Porro ſunt qui docent, poſſe excuſari a mortali eos, qui abſque commotione venerea apprehendunt actum conjugalem ut præteritum vel futurum, ap-

pro-

(1) *Inter obſcœnos libros recentiores, quorum lectio in praxi* proximum *ſpiritualis ruinæ præfefert periculum, utique a cunctis promiſcue evitandum ſeu deſtitutis, ſeu præditis quacumque facultate legendi prohibitos libros, ex. gr. eſt proculdubio libellus ille, qui ſub fallaci titulo*, elegantiarum latini ſermonis, *maximas complectitur rerum turpitudines, ut merito crederes, (niſi aliunde conſtaret, Catholicorum typis recenter fuiſſe excuſum tum extra, tum intra Italiam) nonniſi ex veterum Nicolaitarum, aut Gnoſticorum ſordidis officinis prodiiſſe. Appoſite hanc ad rem D. Bonaventura (Serm, 2. de invent. Sanctæ Crucis) ſcripſit*: Qui vere continens eſſe vult, debet non ſolum tactus impudicos fugere, ſed vanos aſpectus, vanos auditus, & vanas locutiones vitare. Nam Lacedæmones tamquam caſtitatis amici (ut narrant eorum hiſtoriæ) libros cujuſdam Philoſophi extra civitatem juſſerunt aſportari, eo quod illorum lectio non erat omnino pudica, ſed potius ad luxuriam inflammativa. Noluerunt enim filios ſuos talibus lectionibus imbui, ne honeſtis moribus plus nocerent, quam ingeniis prodeſſent. Ergo ſi talia Pagani fecerunt, quid deberent facere Chriſtiani?

probantes quod illum exercuerint aut exercituri ſint; eo quod non approbent illud opus niſi quatenus fuit vel erit iis licitum; ſed monent talem mentis apprehenſionem, cum vix poſſit eſſe ſine delectatione venerea, eſſe ſtatim rejiciendam, & nunquam arceſſendam. Neque enim eſt in noſtra poteſtate ſiſtere in delectatione mere ſpirituali, dum certa objecta apprehendimus.

Quæſt. XIV. *Quænam ſunt filiæ Luxuriæ?*

Reſp. Ex S. Gregorio & Thoma ſunt octo. Quatuor ex parte intellectus, nempe cæcitas mentis, præcipitatio, inconſideratio, & inconſtantia: quæ ſunt mortales, cum ideo præceptum aliquod in re gravi violatur. Et quatuor ex parte voluntatis. 1. Amor ſui inordinatus quo luxurioſus carnem ſuam & carnis voluptates ita diligit, ut in iis finem ultimum ponat, ſuas cogitationes ac curas ad illarum aſſecutionem referendo. 2. Odium Dei, qui voluptates illas graviter vetat & punit. 3. Affectus præſentis ſæculi, hoc eſt, vitæ præſentis & rerum hanc oblectantium, quo ita iſtis inhæret, ut contentus eſſet in hoc mundo ſemper manere de beatitudinis cæleſtis conſecutione haud ſollicitus. 4. Horror, & deſperatio futuri ſæculi: horror quidem, quia ſcit ſe poſt mortem impuris voluptatibus privatum iri, & earum loco ſupplicia acerbiſſima ſubiturum. Deſperatio vero, quia obſcœnas voluptates deſerere quaſi impoſſibile reputat. Hæc quatuor ſunt mortalia.

Quæſt. XV. *Quænam ſunt remedia contra Luxuriam?*

Reſp. Iſta. 1. Oratio humilis & frequens, nemo enim poteſt eſſe caſtus, niſi Deus det, *Sap.* 8.

2. Mortificatio & cuſtodia ſenſuum, maxime viſus. *Virginem ne conſpicias, ne forte ſcandalizeris in decore illius ... Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumſpicias ſpeciem alienam. Propter ſpeciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit.* Eccl. 9. & S. Aug. epiſt. 19. ait: *Oculi veſtri etſi jaciuntur in aliquem, figantur in neminem ... Nec ſolo tactu, ſed affectu quoque & aſpectu appetitur, & appetit fœmina. Nec dicatis vos habere animos pudicos, ſi habeatis oculos impudicos.* Unde illud S. Greg. M. l. 21. moral. cap. 2. *Intueri non licet, quod non licet concupiſcere.*

3. Sobrietas, ſeu uſus moderatus vini, quod non ſolum modicum, ſed etiam aqua permixtum ſit, præſertim in juvenibus: nam ex Prov. 20. *Luxurioſa res vinum.* Item abſtinentia ſeu moderatus eſus ciborum, nam copia nimia humorum & ſanguinis ſuppeditat materiam tentationum carnis: temperantia autem ſuperfluitatem humorum impedit ac tollit. Unde Ezech. 16. dicitur: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius & filiarum ejus ... & fecerunt abominationem coram me.*

4. Vitatio occaſionum, quales ſunt familiaritates & colloquia inter perſonas diverſi ſexus, frequentatio improborum, lectio librorum obſcœnorum, & amatoriorum, choreæ, comœdiæ, ſpectacula &c. Hoc vitium vincitur fugiendo. *Contra libidinis impetum apprehende fugam, ſi vis obtinere victoriam*, ait S. Aug. Et, *Qui amat periculum, in illo peribit*, Eccli. 3. Quocirca monendi ſunt parentes, ne unquam lectum communem permittant pueris diverſi ſexus, etiam fratribus & ſororibus, nec patiantur ſecum liberos decumbere in eodem lecto, nec ſi grandiores ſint, in eodem cubiculo: hoc enim pernicioſum eſt eorum caſtitati, ut experientia conſtat.

5. Fuga otii: *Multam enim malitiam docuit otioſitas*, Eccli. 33.

6. Frequens Confeſſio, & Communio cum diſpoſitionibus.

7. Carnis macerationes, & jejunia, cilicium, catena ferrea &c. *Nam hoc genus non ejicitur niſi per orationem, & jejunium*, Matth. 17. & contraria contrariis curantur.

8. Eleemoſynæ, & alia caritatis opera, quæ valent ad obtinendas a Deo uberiores ac potentiores gratias.

9. Aſſidua piorum librorum lectio, & meditatio paſſionis Chriſti, ac æternorum: *In omnibus operibus tuis memorare noviſſima tua, & in æternum non peccabis*, Eccli. 7.

10. Occurrente tentatione cogitare Deum adeſſe præſentem, juſtum peccati vindicem, & virtutis remuneratorem; & ſæpe animo volvere illud S. Gregorii: *Momentaneum eſt quod delectat, æternum quod cruciat.*

11. Initio tentationis fortiter reſiſtere, & ſtatim avertere cogitationem ad quidvis aliud licitum primo occurrens, ſed præſertim ad Paſſionem (1) Chriſti &c. *Diabolus ſerpens eſt lubricus, cujus ſi capiti, hoc eſt, primæ ſuggeſtioni non reſiſtitur, totus interna cordis, dum non ſentitur, illabitur*, ait S. Hier. in Eccli. cap. 9. *Reſiſtite diabolo & fugiet a vobis*, Jac. 4. Si nihilominus tentatio duret, orare, cogitare de morte, de pœnis inferni &c. intueri imaginem Chriſti patientis, vel eum animo contemplari: ſigno Crucis cor munire: conſiderare neminem, quantacumque fame prematur, ſumpturum eſſe cibum, ſi ſciret venenum ei eſſe admixtum, ideoque ſibi mortem illaturum: *Numquid poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem?* Job. 6. Quanto magis metus certæ mortis animæ deterrere debet!

11.

(1) *Pia memoria Dominicæ Paſſionis quam validum ſit medium ad abigendos dæmones, adeoque etiam ad quaslibet ipſorum tentationes ſuperandas, colligere poſſumus ex facto, quod D. Bonav. refert (ſerm. 4. in Dom. 13. poſt Pentec.) ſibi ipſi accidiſſe, hiſce verbis:* Armatura, qua debemus indui ad hoc, ut poſſimus ſuperare diaboli tentamenta, eſt memoria Paſſionis Chriſti, quæ ſi ad memoriam affectuoſe reducatur, omnes dæmones cum tremore effugantur, ſecundum quod experientia me docuit pluries. Nam ſemel cum diabolus fortiter me ſtringens in gutture vellet ſtrangulare, jam non valens præ nimia ſtrictione gutturis clamare, ut Fratrum adjutorium imprecarer, incipiebam cum ingenti dolore ſpiritum exhalare: ſtatimque, habita Dominicæ Paſſionis memoria, incœpi, ex compaſſione Dominicæ Paſſionis ſingultum geminare, & magna ſuſpiria loco vocis ſubmittens e cordis medullis emittere, quo finito virtute Dominicæ Paſſionis ego ſervus Crucis tam crudeli nece profiteor me eſſe liberatum. Sed nullus poteſt iſtam armaturam induere, niſi carnis luxuriam per continentiam coarctet.

12. Naſcentem voluptatis ſenſum præſenti aliquo dolore accito extinguere.

Denique multum juvabit habere ſtabilem Confeſſarium pium ac prudentem, ejuſque pia conſilia ſequi; nam ſuggeret remedia, quæ pœnitenti erunt utiliora, & huic tentationi ſuperandæ aptiora.

Nota. Iſta remedia valent etiam contra alia vitia & tentationes.

ARTICULUS V.

De Ira.

Quæſt. I. *QUid eſt Ira?*

Reſp. Eſt inordinatus appetitus vindictæ. Ira autem eſt inordinata dupliciter. 1. Ex parte objecti, cum quis vindictam optat ei, qui non meruit, vel majorem quam meruit, vel inferendam ſine legitima auctoritate; vel licet ſit juſta, non tamen eam appetit ut juſtam, ſed ut ſatiativam animi ſui malevoli. Ira ſic inordinata, eſt peccatum mortale ex genere ſuo, cum ſit contra caritatem & juſtitiam. Hinc ad Gal. 5. ira numeratur inter opera carnis excludentia a Regno Dei. Poteſt tamen eſſe venialis ob defectum ſufficientis advertentiæ, vel ob levitatem materiæ.

2. In modo iraſcendi, *utpote ſi quis nimis ardenter iraſcatur interius, vel ſi nimis exterius manifeſtet ſigna iræ. Et ſic ira ſecundum ſe non habet ex ſuo genere rationem peccati mortalis*; ait S. Th. q. 158. art. 3. Poteſt tamen eſſe mortalis ratione ſcandali, blaſphemiæ, injuriæ, convicii, maledicti &c. quæ ex nimia iræ commotione oriuntur.

Quæſt. II. *Quænam ſunt filiæ iræ?*

Reſp. Sunt. 1. Indignatio quæ eſt animi commotio contra alium, ob malum ab alio acceptum, quia hoc indignum reputat. Sæpe venialis eſt: mortalis vero ratione maledicti, contumeliæ, gravis odii, contemptus, vindictæ, vel ſcandali.

2. Tumor mentis, qui eſt æſtus quidam excandeſcentis animi, & excogitantis diverſas vindictæ vias. Mortalis vel venialis eſt pro qualitate vindictæ excogitatæ, & expetitæ.

3. Clamor, qui eſt inordinata & confuſa locutio. Poteſt eſſe mortalis ratione convicii, maledicti, ſcandali &c.

Denique blaſphemia, contumelia, maledictio, rixa, pugnæ, ſeditiones, vulnera, homicidium. Quæ omnia ſunt ex genere ſuo mortalia, utpote contra caritatem & juſtitiam.

Quæſt. III. *Quænam ſunt iræ remedia?*

Reſp. Præcipua ſunt, conſiderare quam ſit injuſta & pernicioſa; orare, meditari manſuetudinem Chriſti; nil unquam agere & loqui ex motu vel in motu iræ, ſed ſolum poſtquam ſedatus eſt; omni cura impedire Iræ motum, & excitatum ſtatim reprimere, exercere frequentes actus caritatis, manſuetudinis, patientiæ, humilitatis &c.

ARTICULUS VI.

De Invidia.

Quæſt. I. *QUid eſt Invidia?*

Reſp. Eſt triſtitia de bono proximi, quatenus videtur imminuere gloriam, vel excellentiam noſtram, quia ſæpe in eo bono ab eo æquamur vel ſuperamur. Ad eam revocatur gaudium de malo alieno, quatenus id bonum invidentis æſtimatur. Mortalis eſt ex genere ſuo: nam directe opponitur caritati, cujus eſt de bono proximi gaudere, & de illius malo dolere: & ad Galat. 5. invidia dicitur excludere a regno Dei. Eſtque diabolicum vitium, ex Sap. 2. *Invidia Diaboli mors introivit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius*. Invidia autem ſumpta pro habitu, eſt vitium inclinans ad talem triſtitiam, & ad gaudium prædictum.

Nota. Ex S. Th. 2. 2. qu. 36. art. 2. triſtitia de bono alieno poteſt contingere quatuor modis. 1. Cum quis dolet de bono alicujus, v. gr. poteſtate, in quantum ex eo ſibi vel aliis damnum timet. Talis triſtitia eſt licita, ſi inde timeas malum certo injuſte inferendum, ob quod liceret eum privare tali bono, ſi haberes poteſtatem ad id legitimam: ſecus, eſt illicita. 2. Poteſt quis dolere de bono alterius, non ex eo quod ipſe habet bonum, ſed ex eo quod ſibi deeſt bonum illud, quod alter habet, ita ut minime cupiat alterum illo carere. Et hoc non eſt invidia, ſed æmulatio, quæ ſi ſit circa bona ſpiritualia, & honeſta, laudabilis eſt: ſi autem ſit de bonis temporalibus, poteſt eſſe cum culpa & ſine culpa, prout bonum eſt dolenti proportionatum & neceſſarium, vel improportionatum & ſupervacaneum, & prout refertur ad bonum vel malum finem. 3. Cum quis dolet de bono alterius, quia is eo indignus eſt. Quæ triſtitia mortalis eſt, ſi ſit de bonis ſupernaturalibus, vel ſi quis Dei providentiam arguat, quod peccatoribus bona temporalia largiatur & bonos affligat; nam eſt Blaſphemia. 4. Cum quis dolet de bonis alicujus, in quantum alter æquat aut ſuperat ipſum bonis illis. Hoc eſt proprie invidia, *& iſtud ſemper eſt pravum, ut etiam Philoſophus dicit. 2. Reth. Quia dolet de eo, de quo gaudendum eſt, ſcilicet de bono proximi*, ait S. Th.

Quæſt. II. *Quænam ſunt filiæ Invidiæ?*

Reſp. Sunt. 1. Odium. 2. Delectatio. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Suſurratio, quæ eſt ſermo, quo ſine juſta cauſſa refertur alicui de alio aliquid aptum ad diſſolvendam ejus amicitiam cum illo. Mortalis eſt contra juſtitiam, quia per illam grave damnum proximo injuſte infertur: nam quiſque habet jus, ne per injuriam, ſeu ſine juſta cauſſa privetur amicitia alterius, quæ eſt magnum bonum, juxta illud Eccli. 6. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit theſaurum. Amico fideli nulla comparatio &c.* Hinc illud Eccli. 21. *Suſurro coinquinabit animam ſuam, & in omnibus odietur*. Et illud 28. *Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes*. Quare ſuſurratio eſt graviſſimum peccatum, ut patet etiam ex Prover. 6. ubi dicitur: *Sex ſunt quæ odit ſpecialiter Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus*, nempe, *eum qui ſeminat inter fratres diſcordias*.

Ad ſuſurrationem mortalem ſufficit quod ſine juſta cauſſa referatur alicui de alio aliquid aptum ad diſſolvendam ejus amicitiam cum illo, licet referatur ſine intentione eam diſſolvendi: quia tunc ponitur injuſte & voluntarie cauſſa diſſolutionis amicitiæ. Quare ſuſurro tenetur reſtituere, in quantum poteſt, amicitiam injuſte ab ipſo ablatam, & alia damna

inde

inde ſecuta; perinde ac detractor famam, cum ſit cauſſa injuſta talium damnorum.

Alia ſuot etiam mortalia ex genere ſuo. Unde ad Rom. 1. inter eos, qui digni ſunt morte recenſentur *pleni invidia, malignitate, ſuſurrantes, detractores, ſine affectione &c.*

Quæſt. III. *Quænam ſunt invidiæ remedia?*

Reſp. Præter orationem ſunt hæc. 1. Conſiderare te non ideo minus habere; invidiam invidenti nil prodeſſe; nam non ideo alter carebit bono, quod tu invides, nec tu illud obtinebis, etiamſi eo careat: quinimmo graviſſimum inferre malum, privando invidum gratia ac amicitia Dei, & beatitudine æterna; e contra gaudendo de bono proximi propter Deum, te mereri augmentum gloriæ æternæ, quod eſt bonum infinite majus omnibus bonis temporalibus. 2. Sæpe gaudere de booo proximi, quia eſt proximus, quem ſicut te ipſum diligere debes propter Deum. 3. Gratificari ei cui invides, illum laudare, orare Deum pro ejus bono, & gratias agere Deo propter beneficia ab eo in ipſum collata &c. 4. Humilitas & contemptus gloriæ ac honoris humani: *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes*, ad Gal. 5.

ARTICULUS VII.

De Acedia.

Quæſt. I. *QUid eſt Acedia, & quale peccatum?*

Reſp. Acedia late ſumpta eſt quodvis tædium, ſeu animi remiſſio in exercitio virtutum, ob laborem ſeu moleſtiam ac difficultatem adjunctam. Sic ſumpta non eſt vitium ſpeciale, ſed generale, quia (ut ait S. Th.) omne vitium refugit bonum virtutis oppoſitæ; eſtque contra illam virtutem, cujus actus refugit. Eſt autem peccatum mortale vel veniale, prout ex illa violatur præceptum in re gravi vel levi.

Acedia ſtricte ſumpta eſt triſtitia & tædium de divina amicitia apprehenſa ut mala propter ctam difficultatem illius obtinendæ & conſervandæ per laborioſa virtutum exercitia, & voluptatum illicitarum fugam; unde fit, ut quis amicitiam illam non curet. Sic ſumpta, eſt vitium ſpeciale, & per ſe mortale, nam ſpecialiter & graviter caritati Dei repugnat.

Quæſt. II. *Quænam ſunt filiæ acediæ?*

Reſp. Sunt. 1. Malitia, qua quis odit bona ſpiritualia, & vellet ea non eſſe; aut quia ipſum pœnitet bonum feciſſe; aut qua contemnit Dei beneficium, v. g. cupiendo non agnoviſſe Chriſtum, non fuiſſe Religionem profeſſum &c. ob difficultates, quæ in Dei obſequio ſuperandæ ſunt. Eſt mortalis ex genere ſuo. 2. Puſillanimitas. 3. Deſperatio. 4. Rancor, qui eſt indignatio & faſtidium adverſus eos, qui ad virtutum opera & fervorem inducunt, ideoque eos refugit.

5. Torpor qui eſt languor animi, quo bonum vel omittitur, vel negligenter fit. Eſt mortalis, ſi bonum ſit graviter præceptum, & ſemper valde periculoſus eſt, diſponitque ad mortale.

6. Evagatio mentis in oratione aliiſve exercitiis ſpiritualibus. Mortalis eſt in oratione vel exercitio ſpirituali graviter præcepto, ſi in parte notabili voluntarie duret; venialis vero in oratione non præcepta, niſi ſit circa objecta graviter illicita; quæ placeant.

Quæſt. III. *Quænam ſunt Acediæ remedia?*

Reſp. Præcipua ſunt oratio, omnia religionis & pietatis exercitia, quotidiana meditatio rerum cæleſtium, laborum ac Paſſionis Chriſti & Sanctorum, perfectionum ac beneficiorum Dei, præmiorum fervidæ caritatis, brevitatis laborum, æternæ beatitudinis, damnorum torporis &c. lectio librorum ſpiritualium, quotidiana auditio Miſſæ, frequens confeſſio & communio cum debitis diſpoſitionibus, temperantia, fuga otii, maceratio carnis &c. (Vid. N. 144.)

Finis Partis Secundæ Tomi Primi.

Digitized by Google